VELIKI

Ismail Hakki Uca

Ilmihal

za žene

sa dokazima i izvorima

Libris

BESTSELLER

Naziv izvornika:

Delil ve kaynaklarıyla Büyük Kadın Ilmihali

Prevela:

Ramiza Smajić

Redaktura:

Dženan Handžić

Lektor:

Omer Resulović

Korektura:

Salem Hurić

Izdavač:

Libris d.o.o

Sarajevo,

tel 061 147 414

e-mail: libris@bih.net.ba

www.libris.ba

Za izdavača:

Said Katica

Design i DTP:

Safer Muminović

Štampa:

BEMUST, Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-4-055.2(035)

HAKKI Uca, Ismail
Veliki ženski ilmihal sa dokazima i izvorima / Ismail Hakki Uca ; [prevela Ramiza Smajić]. - Sarajevo : Libris, 2010. - 526 str. ; 24 cm

Prijevod djela: Delil ve kaynaklariyala Büyük Kadin Ilmihli. - Bibliografija i bilješke uz tekst

ISBN 978-9958-636-65-3

COBISS.BH-ID 18251014

ISMAIL HAKKI UCA

VELIKI ŽENSKI
ILMIHAL

sa dokazima i izvorima

Sarajevo, 2010. / 1431. god. po H.

Sadržaj

IBADETI.........................307

DRUGE DUŽNOSTI U ŽIVOTU . . 487

Odgoji jednog muškarca,

odgojio si jednu osobu.

Odgoji jednu ženu,

odgojio si porodicu.

Predgovor

U ime Allaha, Sveopćeg Dobročinitelja Milostivog

Hvala neka je Allahu, Gospodaru svjetova, Svemilosnom, Samilosnom, Vladaru Sudnjeg dana.

Neka je salavat i selam Muhammedu, a.s., lijeku i dermanu srcima, zdravlju i miru tijelima, svjetlu i radosti očima, kao i njegovoj porodici i ashabima...

Islam ne pravi razliku između muškarca i žene u pogledu njihove pripadnosti ljudskom rodu i ibadeta. I jedno i drugo su Allahovi, dž.š., robovi. I jednom i drugom je podjednako određeno mjesto i značaj koji islam daje čovjeku. Oboje su stvoreni da bi robovali Allahu, dž.š., i darovane su im mogućnosti i sposobnosti koje su im potrebne da bi to izvršavali. Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

„Džine i ljude sam stvorio da bi Meni robovali." (Ez-Zārijāt, 56)

Pored toga što nijedno od njih nije ni više ni niže u odnosu na ono drugo kad su pitanju ljudskost i robovanje, razlika koja dolazi iz načina stvaranja je uputa kako da oni upotpunjavaju jedno drugo u društvenom životu, kako da čine jednu cjelinu i kako da ispunjavaju svoje zadaće. Sve ovo je u Kur'ani-kerimu i sunnetu objašnjeno takvom preciznošću da nema mjesta ni najsitnijoj sumnji niti protivljenju. Ovako kaže Uzvišeni:

„A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju, i molitvu obavljaju i zekat daju, i Allahu i Poslaniku Njegovom se pokoravaju. To su oni kojima će se Allah sigurno smilovati. – Allah je doista silan i mudar." (Et-Tevba, 71)

„I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju." (Er-Rūm, 21)

Opći princip u pravu žena jeste da ona ima ista prava kao i muškarac. Izvan ovog općeg pravila je samo ono po čemu se muškarac i žena razlikuju, a to su mogućnosti, znanje i fizička snaga. To, pod uvjetom da nije u suprotnosti sa dužnostima žene, temelj je i ženskog prava.

Kad je riječ o općoj osnovi u dužnostima žene, ona je ista kao i u pravu, tj. žena ima dužnosti jednako kao i muškarac; jedina razlika između muškarca i žene jeste u pogledu odgovornosti. Osnova ovom općem pravilu je to što je žena – ljudsko biće. Ženi je data sposobnost da ima i prava i obaveze. Žena i u naučnom tumačenju ima svoje obaveze. Uzvišeni Allah ovako kaže:

„O ljudi, bojte se Gospodara svoga, Koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao..." (En-Nisa, 1)

Znači, i žena se, jednako kao i muškarac, mora bojati Allaha, dž.š., i poštovati Njegove zapovijedi i zabrane.

U vjerovanju, ibadetu i pravnim odnosima žena ima iste dužnosti kao i muškarac, izuzetak su samo neke obaveze za koje žena po svojoj prirodi nije u stanju da ih izvršava. Uzvišeni Allah je rekao:

„O vjerovjesniče, kada ti dođu vjernice da ti polože prisegu: da neće Allahu nikoga ravnim smatrati, i da neće krasti, i da neće bludničiti, i da neće djecu svoju ubijati, i da neće muževima tuđu djecu podmetati i da neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati, - ti prisegu njihovu prihvati i moli Allaha da im oprosti; Allah, zaista, mnogo prašta, i On je milostiv." (El-Mumtehine, 12)

Ovaj ajet pokazuje da su žene u vjerskim stvarima obavezne jednako kao i muškarci.

Rezultat odgovornosti žene u vjerskim dužnostima leži u tome da ona odgovara za ono što je bila obavezna i za ono što je uradila. Uzvišeni je rekao:

„A onaj ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, ući će u Džennet i neće mu se učiniti ni koliko trun jedan nepravda." (En-Nisa, 124)

„I Gospodar njihov im se odaziva: 'Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi – vi ste jedni od drugih. Onima koji se isele i koji budu iz zavičaja svoga prognani i koji budu na putu Mome mučeni i koji se budu borili i poginuli, sigurno ću preko hrđavih djela njihovih preći i sigurno ću ih u Džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, uvesti; nagrada će to od Allaha biti. A u Allaha je nagrada najljepša'." (Āli 'Imrān, 195)

„Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i, doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili." (En-Nahl, 97)

Ako nije navedeno drugačije, kad se u Kur'anu govori o vjerskim obavezama vjernika, to se odnosi i na žene:

„To neće biti ni po vašim željama ni po željama sljedbenika Knjige; onaj ko radi zlo bit će kažnjen za to i neće naći, osim Allaha, ni zaštitnika ni pomagača." (En-Nisa, 123). Sadržaj ovog ajeta se odnosi i na muškarca i na ženu.

Kad govori o njihovim pojedinačnim obavezama ili kad ih hvali u vezi sa nečim, Kur'an ponekad to donosi i za jedne i za druge zajedno, pominjući i žene i muškarce na jednom mjestu. Ovako Uzvišeni kaže:

„Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama, i poslušnim muškarcima i poslušnim ženama, i iskrenim muškarcima i iskrenim ženama, i strpljivim muškarcima i strpljivim ženama, i poniznim muškarcima i poniznim ženama, i muškarcima koji dijele zekat i ženama koje dijele zekat i muškarcima koji poste i ženama koje poste, i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu, i muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha – Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio." (El-Ahzāb, 35)

Bio žena ili muškarac, svaki vjernik treba da poznaje ilmihal, kako bi mogao da iskaže svoju pobožnost i robovanje. Da bi stekli saznanja o nekim sferama koje su drugačije kad su u pitanju dužnosti žene, još od prvog perioda islama pa do danas napisana je nekolicina djela pod nazivom *Ahkāmun-nisā* („Ženski ilmihal"), a i svako doba je nametalo svoje posebne zahtjeve i probleme. Što bi se društvena zajednica udaljavala od islamskog učenja i načina života, njeni problemi bi se uvećavali i ona bi zapadala u dezolatno stanje.

Mi smo nastojali da, koliko god je to moguće jednostavno i praktično, izložimo glavne propise prema Hanefijskom mezhebu, koji služe kao osnova našeg (naročito ženskog) svakodnevnog života, uz dokaze koje smo našli u izvorima, u svjetlu Kur'ana i sunneta. Vjerujemo da će ovaj rad biti koristan za naše društvo, iako ne očekujemo da će dati odgovor na sva pitanja i da će obuhvatiti sve teme. Ako ima nekih nedostataka, pripišite to lično nama.

Od nas je ovaj trud i napor na putu služenja Hakku, a nagrada pak samo i jedino je od Allaha...

Ismail Hakki Uca

Bio sam skrivena riznica,
pa sam zaželio da budem spoznat,
te sam stvorio stvorenja...

OSNOVNO UČENJE

1. STVARANJE I VJERA

Allah je Jedan i Jedini Stvoritelj. On je oduvijek i zauvijek. Sve što postoji je od Njega. Sve o Njemu ovisi, a On ne ovisi ni o kome.[1]

Allah je prvo stvorio Levh, a potom arš. Arš je bio iznad vode. Nakon toga je stvoren Kurs. Kurs je bio u aršu.

U predaji od Imran b. Husejna, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako rekao:

„Postojao je Allah i niko osim Njega. Allahov arš bio je iznad vode. Nakon toga je Allah (na Levhu) uredio svemir i stvorio nebesa i Zemlju. Baš kad je Resulullah ovo govorio, neko povika: 'Husejnov sine, pobježe ti deva!' (Izašao sam odmah da vidim). Od deve, međutim, traga nije bilo. Kunem se Allahom, tako sam želio da sam pustio devu i da nisam propustio priliku da čujem ono što je govorio Allahov Poslanik, s.a.v.s."[2]

Ovako je Resulullah, s.a.v.s., pričao Ebu Zerru, r.a., o veličini arša i kursa:

„O Ebu Zerre, veličina sedam kata nebesa i sedam kata zemlje spram kursa je poput nasred pustinje bačena halka prstena. Veličina arša, pak, spram kursija je poput veličine pustinje u odnosu na prsten."[3]

KAKO SU STVORENI ZEMLJA I NEBESA?

Allah, dž.š., nebesa i Zemlju stvorio je u šest dana. U početku su nebesa i Zemlja bili jedno u gasovitom stanju. Allah, dž.š., htio je da ovu masu razdvoji i to je učinio. Ovo stvaranje Zemlje i nebesa u šest dana spominje se u Kur'ani-kerimu na sedam mjesta. Ovdje ćemo navesti po jedan od tih ajeta, a druge donosimo u fusnoti:

„Gospodar vaš je Allah, Koji je nebesa i Zemlju u šest vremenskih razdoblja stvorio, a onda svemirom zagospodario; On tamom noći prekriva dan, koji ga u stopu prati, a Sunce i Mjesec i zvijezde se pokoravaju Njegovoj volji. Samo On stvara i upravlja! Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova!"[4]

---

1 El-Bekara, 29; El-En'ām, 73; El-E'rāf, 54, 185; Jūnus, 3; Ibrāhīm, 32; El-Hadīd, 3; El-Ihlās, 1-4.
2 *Sahihul-Buhārī, Muhtasar Tedžrīdi-sarīh*, IX, 7.
3 Ranije nav. dj., IX, 7.
4 El-E'rāf, 54; Jūnus, 2; Hūd, 7; El-Furkān, 59; Es-Sedžda, 4; Kāf, 38; El-Hadīd, 4; El-Mudžādele, 4.

„Zar ne znaju nevjernici da su nebesa i Zemlja bili jedna cjelina, pa smo ih Mi raskomadali, i da Mi od vode sve živo stvaramo? I zar neće vjerovati?"[5]

„Allah je sedam nebesa i isto toliko zemalja stvorio; Njegovo naređenje na sve se njih odnosi, a nek znate da je Allah kadar sve i da Allah znanjem Svojim sve obuhvata!"[6]

KAKO JE UREĐENA ZEMLJA?

„Reci: 'Zar, zaista, nećete da vjerujete u Onoga Koji je u dva vremenska razdoblja Zemlju stvorio – i još Mu druge ravnim smatrate? To je Gospodar svjetova!'"[7]

„Mi smo po Zemlji nepomične planine razmjestili da ih ona ne potresa, i po njima smo staze i bogaze stvorili da bi oni kuda žele stizali."[8]

„On je nepomična brda po njoj stvorio i blagoslovljenom je učinio i proizvode njezine na njoj odredio, sve to u četiri vremenska razdoblja - ovo je objašnjenje za one koji pitaju."[9]

KAKO SU UREĐENA NEBESA?

„Zatim se nebeskim visinama uputio dok je nebo još maglina bilo, pa njemu i Zemlji rekao: 'Pojavite se milom ili silom!' – 'Pojavljujemo se drage volje!' – odgovorili su. Pa ih je u dva vremenska razdoblja, kao sedam nebesa, stvorio, i odredio šta će se u svakom nebu nalaziti. A nebo najbliže sjajnim zvijezdama smo ukrasili i nad njim Mi bdijemo. To je odredba Silnoga i Sveznaloga."[10]

„I Sunce se kreće do svoje određene granice, to je odredba Silnoga i Sveznajućeg. I Mjesecu smo odredili položaj; i on se uvijek ponovo kreće kao stari savijeni palmin prut. Nit Sunce može Mjesec dostići niti noć dan prestići, svi oni u svemiru plove."[11]

---

5 El-Enbijā, 30.
6 Et-Talāk, 12.
7 Fussilet, 9.
8 El-Enbijā, 31.
9 Fussilet, 10.
10 Fussilet, 11,12.
11 Jā-Sin, 38-40.

KAKO SU STVORENI MELEKI?

Stvorivši nebesa i Zemlju i odredivši mjesta onom što je između njih na način koji je opisan u gore navedenim ajetima i u brojnim drugim, Allah, dž.š., je stvorio i meleke. Meleki su stvoreni od nura i imaju nekoliko posebnosti. To su krilata, bezgrješna, pokorna bića, ni muškog ni ženskog roda.

„Hvaljen neka je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima; On onome što stvara dodaje što hoće, On, uistinu, sve može."[12]

„O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre čije će gorivo ljudi i kamenje biti, i o kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti, koji se onome što im Allah zapovijedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti."[13]

„Oni meleke koji su robovi Milostivoga ženama nazivaju. Zar su oni prisustvovali stvaranju njihovu? – Njihova tvrđenja bit će zapisana i oni će odgovarati!"[14]

KAKO SU STVORENI DŽINI

Allah je poslije stvorio i džine od rasplamsale vatre. Džini su kao stvorenja drugačiji od meleka. Ima ih i muškog i ženskog roda, ali ih ljudi ne mogu vidjeti. Oni imaju obavezu imana i ibadeta, među njima ima i onih koji vjeruju i onih koji ne vjeruju. I šejtan spada među džine.

„A džina je stvorio od plamene vatre – pa, koju blagodat Gospodara svoga poričete?!"[15]

KAKO SU STVORENE ŽIVOTINJE?

Nakon je meleka i džina Allah, dž.š., je stvorio životinje, i to od vode.

„Allah sve životinje stvara od vode, neke od njih na trbuhu puze, neke idu na dvije noge, a neke, opet, hode na četiri; Allah stvara što hoće, jer Allah sve može."[16]

---

12 Fātir, 1.
13Et-Tahrīm, 6; vidjeti i: El-Enbijā, 19-20.
14Ez-Zuhruf, 19; vidjeti i: Es-Saffāt, 150; En-Nedžm, 27.
15 Er-Rahmān, 15, 16; vidjeti i: El-Džin, 1-28; El-Kehf, 50.
16En-Nūr, 45.

OD ČEGA JE STVOREN PRVI ČOVJEK (ADEM, a.s.)?

Od živih bića čovjek je stvoren posljednji. Allah, dž.š., je čovjeka stvorio od zemlje.

„Mi smo stvorili Adema od ilovače, od blata ustajalog."[17]

U ČEMU JE MUDROST STVARANJA HAVE?

Prvo ljudsko biće je bilo muško, a Allah, dž.š., je od ovog prvog čovjeka (od njegovog tijela i duše) stvorio njegovu družicu. Mudrost stvaranja ženskog bića je u tome da se muškarac sa svojom ženom smiri.

„I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju."[18]

„On je taj koji vas od jednog čovjeka (Adema) *stvara – a od njega je drugu njegovu* (Havu) *stvorio da se uz nju smiri. I kada je on nju obljubio, ona je zanijela lahko breme i nosila ga; a kad joj je ono otežalo, njih dvoje su zamolili Allaha, Gospodara svoga: 'Ako nam daruješ zdrava potomka, bit ćemo zaista zahvalni!'"*[19]

U navedenom ajeti-kerimu stavili smo ime Have uz družicu. Da je riječ o Havi, doznajemo iz rivajeta Ebu Hurejre, r.a.: „Da nije bilo Israilijja, meso ne bi imalo mirisa. Da nije bilo Have, nijedna žena ne bi prevarila svoga muža."[20]

Da vidimo i šta sunnet kaže po ovom pitanju: Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako rekao: „Preporučujem vam da se lijepo ophodite prema ženama, jer je žena stvorena od krivog rebra; ako ga pokušaš ispraviti, slomit ćeš ga, a ako ga ne budeš ispravljao, ostat će savijeno."[21]

U jednom Ibn Abbasovom, r.a., rivajetu, Muhammed, s.a.v.s., ovako kaže: „Žena je od muškarca stvorena i njeno oko je zbog toga na

17 El-Hidžr, 26; vidjeti i: El-Bekara, 28-30; Alu Imrân, 6; En-Nisâ, 1; El-En-'âm, 2, 98; El-E'râf, 11, 189; El-Hidžr, 28; En-Nahl, 4-72; El-Isrâ, 99; Tâ-Hâ, 55; El-Hadždž, 5; El-Mu'minûn, 12-14, 79; El-Furkân, 54; Er-Rûm, 19, 20, 54; Lukmân, 34; Es-Sedžda, 7, 9; Fâtir, 11; Jâ-Sin, 36, 77; Es-Saffât, 11; Sâd, 71, 74; Ez-Zumer, 6; El-Mu'min, 64, 67; El-Džâsija, 4; Kâf, 16; En-Nedžm, 45-46; El-Vâki'a, 57-59; Nûh, 14, 19; El-Kijâme, 37-39; El-Insân, 1, 2; El-Murselât, 20-22; Abese, 18-20; Et-Târik, 5-7; Et-Tîn, 1-5; El-Alek, 2.

18 Er-Rûm, 21.

19 El-E'râf, 189.

20 Tedžrîdi-sarîh, IX, 81.

21 El-Buhârî, IV, 103 (El-Enbijâ, 1).

muškarcu. Muškarac je stvoren od zemlje, pa je njegovo oko na zemlji (imetku). U skladu s tim žene ne puštajte po ulici."[22]

Prema rivajetu od Ebu Semha, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Zahtijeva se pranje mokraće od ženske djece, dok je na mokraću muškog djeteta dovoljno samo izliti malo vode i pokvasiti."[23]

U pojašnjavanju ovog hadisa (koji je Šafijin dokaz), ovako je tekao razgovor između Ebul-Jemān el-Misrija i Imama Šāfija:

El-Misri: „Zašto je mokraćom nakvašena odjeća muškog djeteta čista ako se pokvasi sa malo vode, dok se takva odjeća kod djevojčice mora dobro oprati.? Zar mokraća nije ista?"

Imam Šafi: „Zbog toga što je mokraća muškog djeteta od vode i blata, a mokraća ženskog djeteta, pak, od mesa i krvi. Jesi li sad razumio?"

El-Misri: „Ne..."

Imam Šafi: „Kad je Uzvišeni Allah stvorio Adema, a.s., Havu je stvorio od njegovog krivog rebra. Zbog toga se mokraća muškog djeteta sastoji od vode i blata, a ženskog od mesa i krvi."

KAKO SU SE STVORENJA NAMNOŽILA?

Prvo stvaranje se dogodilo kao jasno djelo uzvišene Allahove, dž.š., moći. Sve poslije se dešavalo prema Božanskom zakonu sjedinjavanja muške i ženske jedinke. Razmnožavanje svih živih bića odvija se prema toj zakonitosti.

O suštini stvaranja čovjeka i njegovom razvoju Allah, dž.š., kaže:

„Mi smo, zaista, čovjeka od biti zemlje stvorili, zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavili, pa onda kap sjemena ugruškom učinili, zatim od ugruška grudu mesa stvorili, pa od grude mesa kosti napravili, a onda kosti mesom zaodjenuli, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživljujemo - pa neka je Uzvišen Allah, najljepši Stvoritelj!"[24]

ZAŠTO JE ALLAH STVORIO ČOVJEKA?

Uzvišeni Allah ovu činjenicu ovako objašnjava:

---

22 *Tefsīr Ibn Kesīr*, II, 196.
23 *Et-tādž*, I, 77 (Prenose Ebū Dāvud i En-Nesāī).
24 El-Mu'minūn, 12-14.

„Džine i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju."[25]

Odredbe koje proizlaze iz ovog ajeta su slijedeće:

- znati i spoznati jednoću Uzvišenog Allaha, dž.š., Koji je lišen bilo kakvih nedostataka,
- opisivati Uzvišenog Allaha svojstvima Njegovog Bića, Njegovog savršenstva i Njegovog djelovanja, te veličati Ga Njegovim jedinstvenim svojstvima,
- nakon prihvatanja u punom smislu riječi poslanika i šerijatskih zapovijedi koje su oni donijeli, živjeti u skladu sa tim propisima, a naročito se kloniti onoga što je zabranjeno...

Izvršavajući navedene odredbe postižemo potpunu pokornost i potčinjenost Allahu, dž.š., i tako ispunjavamo temeljnu svrhu svog postojanja.

25 Ez-Zārijāt, 56.

2. VJERA

Vjera je Božanski zakon koji razumne i osjećajne ljude vodi njihovom voljom samo prema onom što je dobro; obavijesti na osnovu vahja i nadahnuća pejgambera; najispravniji put kojeg se treba držati da bi čovjek dospio do svoje potpunosti. Istinski tvorac vjere jeste Uzvišeni Allah. Nijedan čovjek, pa čak ni pejgamberi, nisu mogli stvoriti vjeru.[26]

ČEMU VJERA POUČAVA ČOVJEKA?

- vjera čovjeka uči o njegovoj prirodi, početku i kraju, cilju njegovog stvaranja i dužnostima koje ima u odnosu prema stvorenom svijetu i Onom koji ga je stvorio;
- vjera čovjeku pokazuje šta je dobro i šta je loše, šta je lijepo i šta ružno, šta je vrijedno i šta nevaljalo, kakav je to dobar, a kakav loš ishod do kojeg će doći ako bude radio po svojoj volji, šta je nagrada i šta kazna;
- vjera pokazuje čovjeku Pravi put i put sreće;
- čovjeka upućuje samo na dobre i valjane stvari;
- na taj način čovjeku garantuje duhovnu i materijalnu sreću.

Stoga oni koji idu tim putem voljno prihvatajući Božanski zakon nalaze sreću i spas na ovom svijetu i ahiretu, dolaze do najljepšeg kraja kod Allaha, dž.š.[27]

KOJI SU ASPEKTI VJERE?

Tri su osnovna aspekta vjere:

- vjerovanje,
- djelovanje i
- moralno ponašanje.

Vjerovanje koje je uvjet i temelj vjere također ima tri glavna aspekta:

- vjerovanje u Allaha,
- vjerovanje u pejgambere i
- vjerovanje u ahiret i vječni život.

---

26 *Islam*, A. Hamdi Akseki, 53-54.
27 Ranije nav. dj., 54.

O vjerovanju kao osnovi vjere naučavali su svi pejgamberi. To je, dakle, zajedničko svim Božijim objavama. Što se tiče djelovanja kao vjerske odredbe, to podrazumijeva naše dužnosti prema Allahu, dž.š., prema sebi i jednih prema drugima. Tu su sadržane sve odredbe koje se tiču odnosa između Allaha, dž.š., i Njegovog roba, odredbe koje se odnose na samog čovjeka i odredbe kojima se uređuju odnosi između čovjeka i drugih ljudi. Na kraju, cilj svega ovog je uljepšavanje ljudskog moralnog ponašanja.[28]

DA LI JE VJERA STVAR SVIJESTI?

Iako je bilo onih koji tako misle, vjera ne samo da nije stvar svijesti lišene aktivnih vrijednosti, nego isto tako nije ni neka forma bez duha ili tek neki ceremonijal. Osnovni cilj vjere nije da očisti tek nutrinu ili vanjštinu čovjeka, nego da ga očisti i iznutra i izvana, te ga tako uzdigne na najviši nivo i donese mu sreću i blagostanje na ovom svijetu, a pobjedu i spas i na ahiretu.[29]

NA KOLIKO SE VRSTA DIJELE VJERE?

Vjere se općenito dijele na tri vrste:

- istinske vjere – one koje je Uzvišeni Allah objavio ljudima preko Svojih poslanika. Takve vjere nazivamo „Božanskim", „Istinskim" ili „Nebeskim" (kao što je islam).
- vjere koje su iskvarile osnove – to su vjere koje su imale osnovu istinske vjere, a kasnije se iskvarile i zagubile izvornik svetih knjiga na kojima su se temeljile (kao judaizam ili kršćanstvo).
- iskvarene vjere – to su one čiji temelji nemaju veze sa vjerovanjem u Jednog i Jedinog Boga. Njihov izvor nije Božija objava, nego čovjek. U nekim društvima ima i takvih vjera, kakve su, naprimjer, hinduizam, budizam, zoroastrijanizam i šamanizam.[30]

---

28 Isto.
29 Isto.
30 *Büyük islâm ilmihali*, Bilmen, 6 i dr.

KOJE SU KARAKTERISTIKE ISTINSKE VJERE?

Posebnosti koje istinsku vjeru čine drugačijom od ostalih su slijedeće:

1. to je vjera čije su odredbe i zakoni ljudima dostavljene putem Božije objave ili nadahnuća Njegovim poslanicima, ljudima koji su oličenje najvišeg morala. To su, dakle, odredbe koje je uputio sam Uzvišeni Allah posredstvom pejgambera.
2. to je vjera u Allaha, dž.š., Koji ima svojstva savršenosti i vjera koja se zasniva samo na robovanju Njemu.
3. vjera koja prihvata odgovornost na ahiretu i naređuje vjerovanje u Njega.
4. prihvatanje da Allah, dž.š., uzdiže na poslanički stepen onoga koga hoće od ljudi i preko njega obavještava o Svojoj volji.
5. utemeljenost na Kur'anu, Božijoj objavi donesenoj preko Poslanika, svetoj knjizi u kojoj je sadržano sve ono što potvrđuje Allahovo postojanje i moć, te dati propisi za rad, moral i društveni život.
6. u vjerama koje su objavljene od Allaha,dž.š., Božija saopćenja su vezana za koristi koje donose društvu i pojedincu. Istinski razlozi za ove Objave su upravo opće koristi od njih.
7. i vjerovanje u meleke je osnova istinskoj vjeri.
8. robovanje i ibadet pokazuju se kroz poštovanje samo i jedino Allaha, dž.š., i pokornost Njegovim zapovijedima. Pošto je On Jedan i Jedini Tvorac, apsolutno se ne prihvata ibadet i robovanje ikom osim Njemu, traženje pomoći od bilo koga osim Njega.
9. postavljeni temelji nisu u suprotnosti sa umom, znanjem i prirodom, jer cijeli Allahov govor je čisti razum. Onaj ko nema razuma nema Božijih dužnosti. Vjera je vjerovanje razumom, drugačije ne može biti.
10. najbitnija stvar kojim je svaka vjera objavljena od Uzvišenog Allaha učinila u životu društvene zajednice jeste uspostavljanje jednakosti, bratstva i pravde. Vjera je učinila historijske stvari. Drugim riječima rečeno, ona je postavila temelje jednakosti svakog čovjeka u prirodnim pravima.[31]

---

31 *Islam*, A. Hamdi Akseki, 245.

ŠTA JE MILLET, A ŠTA ŠERIJAT?

Ove dvije riječi u suštini imaju jednako značenje, jer jedna proizlazi iz druge. Šerijat znači vjeru, vjera znači millet. Ako kažemo jedno, ono drugo se podrazumijeva.

Nažalost, riječ „millet" je izgubila svoje vjersko značenje i počela se upotrebljavati u značenju riječi rasa. Što se tiče šerijata, htjelo ga se predstaviti kao nešto odvojeno od islama, od Kur'ana, pa su se muslimani počeli bojati ove riječi. U Kur'ani-kerimu riječ „millet" pojavljuje se u značenju vjere:

„Vjeru (millet) Ibrahimovu izbjegava samo onaj koji ne drži do sebe. A Mi smo njega na ovom svijetu odabrali, i na onom će biti među dobrima."[32]

„...Ja se klonim vjere (millet) naroda koji u Allaha ne vjeruje i koji i onaj svijet ne priznaje."[33]

„Poslije smo tebi objavili: 'Slijedi vjeru (millet) Ibrahimovu, vjeru pravu, on nije Allahu druge smatrao ravnim!'"[34]

Veliki znalac tefsira, hadisa i jezika Zamahšeri kaže:

„Osnovno značenje riječi 'millet' jeste *tarīkatul-meslūke*, pravac koji neko prihvati, ideja, sistem, pa on može biti kriv ili prav. Njegova upotreba, pak, u značenju 'vjere' i 'šerijata' je općepoznata činjenica."[35]

Ebul-Feth Muhammed eš-Šehristānī kaže:

„Riječi 'din', 'šerijat' i 'millet' u osnovi imaju isto značenje, ali svaka u svom poimanju ima vlastitu nijansu. Tako *din* ima akcent na vjerovanju, *šerijat* na postupcima, a millet na okupljanju, zajedništvu. U osnovi, vjerovanje treba biti u skladu sa postupcima. U tom smislu i *millet* je društvena skupina onih kojima je urođen duh zajedništva i put onih koji prihvataju principe koji su presudno vezani za život zajednice.[36]

I knjige iz lingvistike navedene riječi objašnjavaju u tom smislu. Evo jednog primjera:

Okyanus 20. Yüyil Ansiklopedik Türkçe sözlük: Pars Tuğlaci (Semet Mat: 1974, Istanbul)

---

32 El-Bekara, 130.
33 Yūsuf, 37.
34 En-Nahl, 123; vidjeti i: El-Bekara, 120, 135; Ālu Imrān, 95; En-Nisā, 125; El-En'ām, 161; Jūsuf, 38; El-Hadždž, 78; Sād, 7; El-E'rāf, 89; Ibrāhīm, 13; El-Kehf, 20.
35 *Esāsul-belāga*, „Melle", 915.
36 *El-milel ven-nihel*, Ebul-Feth Muhammed eš-Šehristānī.

„Din: vjerovanje ljudi u Boga, približavanje, bivstvovanje i ponašanje, sistem putokaza i postupaka koji odvajaju ono što je sveto od onog što nije.

Millet: oni koji su iste vjere; zajednica milleta je umet; vjera; mezheb.

Šerijat: muslimanski zakon koji se oslanja na kur'anske ajete; ispravan put; Allahova zapovijed."[37]

Šerijat Uzvišeni Allah u Kur'ani-kerimu ovako spominje:

„A tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da potvrdi knjige prije nje objavljene i da nad njima bdi. I ti im sudi prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i ne odstupaj od Istine koja ti dolazi; svima vama smo zakon i pravac propisali..."[38]

„A tebi smo poslije odredili da u vjeri ideš pravcem određenim, zato ga slijedi i ne povodi se za strastima onih koji ne znaju."[39]

„On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisano Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: 'Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!' Teško je onima koji Allahu druge ravnim smatraju da se tvome pozivu odazovu. Allah odabire za Svoju vjeru onoga koga On hoće i upućuje u nju onoga ko Mu se iskreno obrati."[40]

„Zar oni da imaju bogove koji im propisuju da vjeruju ono što Allah nije naredio? Da nije Riječi prije izrečene, među njima bi već bilo presuđeno. – A nevjernike, doista, čeka patnja nesnosna."[41]

Imam Rabbānī ovako kaže:

„Šerijat se sastoji iz tri dijela: znanje, rad i iskrenost... Dok se oni ne upotpune, neće se ostvariti ni šerijat. Kad se šerijat realizira, onda se postiže sreća i na ovom svijetu i na hiretu, Allahovo zadovoljstvo za koje je u Kur'ani-kerimu, rečeno: *„...A i malo naklonosti Allahove veće je od svega toga..."* (Et-Tevba, 72). Prema tome, šerijat je ustrajavanje u onom što će donijeti sreću na oba svijeta, a ne prikloniti se onom što mu je suprotno.

---

37 Vidjeti također: *Resimli Büyük Türk Dili Sözlügü*, Mustafa Nihat Özön, (Arkın Ofset Bas. 1971. Istanbul); *Yeni Hukuk Lugati ve Hukuk Terimleri Sözlügü*, T. Azmi Uslu (Istanbul Mat. 1964, Istanbul); *Kāmusi-Türkī*, Şemseddin Sāmī, (Ikdam Mat. 1317, Istanbul); *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ferit Devellioğlu, (Doğuş Ltd. Srt. Mat. 1970, Ankara); *Ahterī Kebīr*, Karahisarī, (Mahmut Bey Mat., 1316, Istanbul); *El-Mundžid*, Levis Maglūf el-Jesū'ī (Dārul-Mašrik, 1969, Bejrut); *Er-Rā'id*, Džubran Mes'ūd, (Dārul-'ilm, 1967, Bejrut); *El-Mu'džemul-vasīt*, Dr. Ibrāhīm Enīs, Dr. 'Abdul-Halīm Muntasir, Atijje es-Sevālikī, Muhammed Halfullāh Ahmed, (Dārul-me'ārif, 1973, Egipat).

38 El-Māida, 48.

39 El-Džasija, 18.

40 Eš-Šūrā, 13.

41 Eš-Šūrā, 21.

Tarikat i hakikat koji su postali šafiijski simbol i karakteristika služe upotpunjavanju elementa iskrenosti, trećeg dijela šerijata. Cilj ustrajavanja u tarikatu i hakikatu je samo i jedino djelovanje po šerijatu.[42]

Šerijat je dvor uzvišenosti,
hakikat je imanje, stabilno zdanje.
Svako ko jedan kamen iskopa
san mu je na zemlju glavu staviti.

Ibn Kemal Pašazade

ŠTA JE DUH ŠERIJATA?

Temelji vjere su bili čvrsti u objavama svih pejgambera, ali su se šerijatske odredbe vremenom mijenjale. One koje su važile nekad poslije su bile zabranjivane, na njihovo mjesto su donošene druge. To se dešavalo zbog prilagođavanja okolnostima koje su se mijenjale. Duh šerijata kojeg su prenosili svi poslanici zasnivao se na ovih pet univerzalnih vrijednosti:

- zaštiti vjere,
- zaštiti duše,
- zaštiti razuma,
- zaštiti potomstva,
- zaštiti imetka.

Svrha šerijatskih odredbi, mudrost Allahovog podsticaja ljudima da se ponašaju prema šerijatu, leži u postizanju vječne sreće očuvanjem svega navedenog. Svi poslanici su na različite načine, ovisno o vremenu, zahtijevali očuvanje ovih univerzalnih vrijednosti.[43]

ŠTA JE TARIKAT?

U rječnicima će se naći pojašnjenje da je to „put kojim se ide, način koji se slijedi". Izraz „tarik" ili „tarikat" znači duhovni put koji se zacrtava da bi ljudi razvili svoje duhovne sposobnosti. Tarikat ima značenje puta koji čovjek slijedi da bi mogao ovladati svojim duhovnim snagama, nefsom, prirodom, da zasluži ahiret i okrene leđa ovom svijetu. Poslije će, pak, ovaj pojam biti naziv za moralne društvene norme osoba koje

42 *Mektūbāt*, Imam Rabbānī, I, 36. Mektup.
43 *Islam Dini*, A. Hamdi Akseki, 127.

se vjerski obrazuju pod nadzorom duhovnog vođe, šejha, unutar tekija i zavija.[44]

ŠTA JE CILJ TARIKATA?

Cilj tarikata je odgoj ljudskog duha, spasavanje ljudi od uticaja vanjskog svijeta, usmjeravanje na unutrašnji svijet i spoznaja apsolutne istine u nutrini. U izvjesnom smislu možemo reći da je tarikat put koji iz vanjštine šerijata vodi u suštinu (hakikat).[45]

KAKVA JE RAZLIKA IZMEĐU TARIKATA I MEZHEBA?

Razlika između tarikata i mezheba jeste u tome što je tarikat vezan za tesavvuf, a mezhebi za fikh i vjerovanje. Tarikatski članovi pripadaju jednom mezhebu, pa su tako sunnijski tarikati vezani za sunnijske mezhebe. Tarikatski principi su preuzeti iz Knjige i sunneta i provode se u skladu sa šerijatom.[46]

KOLIKO JE OSNOVNIH TARIKATA?

Prema općoj klasifikaciji tarikati se istražuju unutar tri grupe:

- ahjâr tarik: put onih radinih i veoma pobožnih ljudi. Oni koji ustrajavaju na ovom putu uglavnom nastoje da se približe Hakku ibadetom nafile.
- ebrâr tarik: put pročišćenja i borbe. To je put onih koji su vjerni i u postupanju sa ljudima i u odnosu prema Hakku. Za njih je osnovno borba za postizanje čistote srca.
- šuttâr tarik: put onih koje vodi ljubav i naklonost. Na ovaj put se kroči ljubavlju, ushitom i strašću. Onaj ko nema ljubavi i topline ne može krenuti ovim pravcem.[47]

---

44 *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, doc.dr. H. Kamil Yılmaz, 243-244.
45 Ranije nav. dj., 244.
46 Isto, 245.
47 Isto, 244.

3. MEZHEBI

Mezhebom se nazivaju vjerski pravci organizovani unutar četiri glavne normativna okvira koji se nazivaju „Edillei-erbe'a", škola uvaženih ljudi koji su predvodnici muslimana u pogledu vjerovanja i djelovanja.[48]

Između velikih pregalaca koji su iz izvora islamskog vjerovanja donijeli odredbe posebnim metodama formirane su škole fikha ili akide. Mezhebe koje smo nazvali upravo prema ovim školama podijelili smo u dvije glavne grupe:

- fikhske mezhebe
- akaidske mezhebe.

KOJI SU FIKHSKI MEZHEBI?

Četiri su velika sunijska mezheba:

- hanefijski,
- šafijski,
- malikijski i
- hanbelijski.

ŠTA JE FIKH?

Pojam „fikh" u rječnicima nalazimo u značenju „znanje", „razumijevanje", „obuhvatanje". Terminološki označava poznavanje pravnih naredbi i zabrana. Prema drugoj definiciji fikh je poznavanje, uz različite dokaze, šerijatskih odredbi u vezi s ibadetom, postupcima i kaznama.[49]

KOGA NAZIVAMO FAKIHOM ILI MUFTIJOM?

Fakihom nazivamo čovjeka koji dobro poznaje fikh. Množina riječi „fakih" je „fukaha". Ova riječ u fikhskoj nauci dolazi u značenju „mudžtehida". Mudžtehid, pak, je učen čovjek koji je u stanju da iz dokaza izvede šerijatske propise.

48 *Islam Dini ve Ilmihali*, Ismail Kaya, 17.
49 Ibnul-Ābidīn, Reddul-muhtār, I, 34; Muhammed ebū Zehrā, Usūlul-fikh, 6,7.

Muftija je onaj koji izdaje fetve. On iznosi formalno-pravno mišljenje (fetve) drugih mudžtehida fakihu koji nije mudžtehid. Fetva, pak, jeste odgovor koji fakih daje na neko pitanje iz islama. Fetva prema idžtihadu ima još posebnije značenje.

Kad je riječ o pitanjima koja se odnose za jasne i odrješite odredbe u Kur'anu i sunnetu, kao i pitanjima koja se među islamskim pravnicima rješavaju konsenzusom (idžma), onda nema potrebe za idžtihadom. Formalno-pravna pitanja, pak, mimo ovih: dobit, prihod, običajno pravo, sve ono što se rješava uz pomoć dokaza poput nekadašnjih oblika prava, su polje na kojem se fetve javljaju mnogo češće.

Žene i muškarci koji su živjeli u periodu kako ashaba, tako i tabiina, bili su u stanju da ustanove mezhebsku školu uz fetve i idžtihad o različitim pitanjima. Takvi su bili h. Aiša, Abdullah ibn Omer, Abdullah ibn Mesud i oko 150 njima sličnih ashaba. U tabiine poput ovih mogu se računati sedam fakiha iz Medine, iz Kufe Alkame ibn Kajs, Ibrahim en-Nehai, Hamed ibn Ebi Sulejman te Hasan el-Basri iz Basre.

Mezhebi Imama Ebu Hanife, Imama Šafije, Imama Malika i Imama Ahmed b. Hanbela opstali su u vremenu i stekli veliki broj sljedbenika. Pored toga, opstali su i neki šiijski i umjereni haridžijski mezhebi.[50]

NA KOJE SE DOKAZE OSLANJAJU IMAMI ČETIRI FIKHSKA MEZHEBA?

Sve islamske odredbe koje se odnose na ovaj svijet i ahiret dolaze iz četiri izvora, *Edillei-erbe'a*, „Četiri izvora islama", ili *Edillei-šer'ijje*, u značenju izvora šerijata. Ovi se izvori nazivaju još i *temeljnim*.

Knjiga (Kur'ani-kerim). Mnogi propisi regulirani su kur'anskim ajetima. U Kur'anu je rečeno:

„...Mi tebi objavljujemo Knjigu kao objašnjenje za sve..."[51]

„...u Knjizi Mi nismo ništa izostavili..."[52]

Sunnet, koji obuhvata sve ono što je Muhammed, a.s., govorio, radio, što su ashabi vidjeli da radi i što je preporučio da se radi.

Jedinstveno je stanovište da je sunnet drugi izvor u fikhu nakon Kur'ani-kerima. I ajeti potvrđuju da je sunnet šerijatski dokaz. Evo nekih od tih ajeta:

---

50 Delileriyle islam ilmihali, doc.dr. Hamdi Döndüren, 41.
51 En-Nahl, 89.
52 El-En'âm, 38.

„...Ono što vam Poslanik kao nagradu da, to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite...”[53]

„I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.”[54]

„Onaj ko se pokorava Poslaniku pokorava se i Allahu; a onaj ko glavu okreće – pa, Mi te nismo poslali da im čuvar budeš.”[55]

KAKVA JE FUNKCIJA SUNNETA SPRAM KUR'ANI- KERIMA?

Funkcija sunneta spram Kur'ani-kerima je slijedeća:

- pojašnjava manje jasne ajete;
- konkretizira opće odredbe;
- obavještava koji su ajeti nasih, a koji mensuh;[56]
- postavlja neke odredbe kojih nema u Kur'ani-kerimu, npr.: način izvršavanja zapovijedi namaza i zekata objašnjen je sunnetom; zabrana konzumacije mesa domaćih magaraca i ptica grabljivica je, također, uspostavljena na osnovu sunneta.[57]

Idžma umeta: konsenzus mudžtehida iz umeta Muhammeda, s.a.v.s., oko šerijatskih odredbi u bilo kom periodu nakon Poslanikove smrti. U Kur'ani-kerimu se ovako kaže:

„Onoga ko se suprotstavi Poslaniku, a poznat mu je Pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustit ćemo da čini šta hoće, i bacit ćemo ga u Džehennem, a užasno je on boravište!”[58]

Tu su i hadisi koji pokazuju da idžma spada u dokaze:

„Ono što muslimani smatraju dobrim to je i kod Allaha, dž.š., dobro.”[59]

„Moj umet neće se složiti u nečemu što je dalalet.”[60]

---

53 El-Hašr, 7.
54 En-Nisā, 65.
55 En-Nisā, 80
56 *Nasih* – ajeti koji su došli kasnije i promijenili prethodne; *Mensuh* – prethodno poslani ajeti koji su kasnije promijenjeni (prim. prev.)
57 Usulul-fikh, Muhammed Ebū Zehrā, 113, 114.
58 En-Nisā, 115.
59 *Musned*, Ahmed b. Hanbel, I, 379.
60 Ibn Mādže, *Fiten*, 8.

Kijas: analogno rješavanje nekog šerijatskog pitanja koje nije izričito riješeno ajetima ili hadisom, po uzoru na rješenje sličnog pitanja potvrđeno Kur'anom, sunnetom ili idžmaom. Kijas određuju učeni ljudi idžtihadskog ehlijjeta. Prvi idžtihad je dat Muaz b. Džebelu, r.a., koji je određen za kadiju u Jemenu, i to odredio ga je Poslanik, s.a.v.s., pošto je on bio nadležan za kijas. I h. Omer, r.a., bio je pouzdan u kijasu.

KAKO SU SE POJAVILI MEZHEBI?

Imam i mudžtehidi koji čine jedan mezheb nisu se pojavili tek tako pozivajući da se šerijatski propisi primjenjuju na poseban način. Oni nisu govorili: „Mi uspostavljamo mezheb, pridružite nam se, prihvatite naš mezheb, nazovite ga mojim imenom...", nego su okupljali ljude i ustrajno ih podučavali propisima islama.

Kad bi bili upitani o pravnom rješenju nekog problema, oni bi to pojašnjavali. Učenog čovjeka, koji bi učio i prihvatao ono što oni govore i rade slijedili bi drugi ljudi, pa je tako, na osnovu njihovog idžtihada nastajao mezheb.

KOJI SU TO MEZHEBI U VJEROVANJU (AKAIDU)?

U pogledu vjerovanja glavna su dva mezheba:

a) ehli-sunnet i

b) ehli-bid'at.

ŠTA JE EHLI-SUNNET, A ŠTA EHLI BID'AT?

Ehli-sunnet („Sljedbenici sunneta") su oni koji slijede put Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i pristaju za njegovim sunnetom.

Ehli-bid'at („Sljedbenici novotarija") su, pak, oni koji odredbe koje je dostavio Allahov Poslanik, s.a.v.s., mijenjaju prema svojoj volji i nahođenju. Među njima je i dosta podgrupa, ali je to izvan teme koju obrađujemo. Mi smo, hvala Allahu, dž.š., u mezhebu ehli-sunneta.

Temelj ehli-sunneta jesu Kur'an i sunnet. Ehli-sunnet oslanja se u svome vjerovanju na Knjigu i sunnet, i ravna se prema njihovom učenju. Pored toga, okreće se i razumu da bi se izbjeglo neprijateljstvo i približilo sa punim povjerenjem srcu.

KAKO SE DIJELI EHLI-SUNNET?

Ehli-sunnet grana se na tri mezheba:

- selefijski,
- maturidijski i
- eš'arijski mezheb.

ŠTA JE SELEFIJSKI MEZHEB?

Selefijski mezheb, odnosno fakihi i muhaddisi iz ovog mezheba su oni koji slijede ashabe i tabi'ine. Selefije vjeruju u Allaha, dž.š., osjećajem najdubljeg poštovanja. U ovom pitanju oni ne dvoje niti vide potrebe da to raščlanjuju u detalje. Šta god da Kur'ani-kerim kaže o postojanju Uzvišenog Allaha, oni to i prihvataju. Kako god su Allahova imena i svojstva donesena u knjigama, selefije ih na taj odgovarajući način i slave. Šerijatske dogme se ne mogu izokretati, nego ih treba predstaviti na način kako je dostojno Allahove veličanstvenosti.

Prve hanefije slijedili su selefijski, a kasniji maturidijski mezheb. Prvi, pak, šafije i malikije slijedili su selefijski, a oni poslije eš'arijski mezheb. Većina onih koji su hanbelijskog mezheba bili su selefije. Među njima je bilo i eš'arija.

KO SU MATURIDIJE?

Maturidijama nazivamo one koji u svom vjerovanju imamom smatraju Ebu Mensur el-Maturidi. Oni se suprotstavljaju nekim izdvojenim grupama i iskrivljenim idejama koji su išli protiv ehli-sunneta krajem prvog stoljeća po Hidžri. Ustajali su u odbranu ehli-sunneta i bili žestoko protiv zabludjelih sekti.

Protiv knjiga u kojima su sakupljana iskrivljena vjerovanja učenjaci ehli-sunneta pisali su svoje knjige kako bi ih opovrgli. Ovakve ideje bile su se prilično raširile nakon što se u vrijeme Me'muna počela prevoditi grčka filozofija na arapski. Pišući svoje knjige na drugačiji način, učenjaci ehli-sunneta branili su i čuvali islamsku vjeru. Uz pomoć knjiga koje su napisali imami Maturidi i Eš'ari, oni su u brojnim usmenim raspravama branili mezheb ehli-sunneta i bili glavna snaga u borbi protiv zabludjelih grupacija.

KO SU EŠ'ARIJE?

Eš'arijama se nazivaju oni koji u pogledu islamskog vjerovanja slijede imama Ebu Hasana el-Eš'arija. Učenjaci navode da između Eš'arijevog i Maturidijevog učenja postoje razlike u petnaest pitanja. Iako se ponegdje razilaze, sasvim je jasno da imaju zajednički cilj i skoro potpuno jednaka gledišta. Tako, naprimjer, maturidije kažu da je iman u srcu jedna cijelina i da se ne može povećavati ili smanjivati, dok eš'arije ističu kako se vjerovanje može mijenjati, povećavati i smanjivati.

4. MEZHEBSKI IMAMI

KO JE EBU MENSUR EL-MATURIDI, NAŠ IMAM U VJEROVANJU?

Zvao se Muhammed i bio je turskog porjekla. Rođen je 280. godine po Hidžri u selu Maturid kod Samarkanda, po kojem je i dobio nadimak pod kojim se najčešće spominje. Bio je veliki borac na polju odbrane ehli-sunnetskog vjerovanja. Napisao je dosta djela koja se time bave. Postao je imam hanefija u Maveraunnehiru. Prije toga hanefije nisu imali imama u vjerovanju. Kasnije je njegovo učenje postalo široko prihvaćeno, pa su danas uglavnom svi sljedbenici hanefijskog mezheba i manje-više svi Turci u pogledu vjerovanja pripadnici maturidijskog ogranka ehli-sunneta. Dakle, u djelovanju (u fikhu) je naš mezheb mezheb Imami Azam Ebu Hanife, u vjerovanju (u akaidu) je mezheb Ebu Mensur el-Maturidija. Oni su naši imami i mi prihvatamo njihov idžtihad i put.

KO JE IMAM EŠ'ARI?

On se zvao Ali, a njegov otac Ismail. Rođen je u Basri 260. godine, a umro iznenada 324. ili 330. godine u Bagdadu. Živio je u vrlo burnoj sredini i skoro cijeli svoj život je proveo u sukobima i prepirkama. Bio je sljedbenik šafijskog mezheba i izvanredan poznavalac kelama i tevhida. Eš'ari je u početku bio mu'tezilijskog mezheba, ali je vremenom shvatio nepotpunost ovog pravca. Napustio je svog mu'tezilijskog učitelja i okrenuo se mezhebu ehli-sunneta. U vjerovanju ga slijede pripadnici malikijskog i šafijskog mezheba.

KO JE EBU HANIFE, NAŠ IMAM U FIKHU?

On se zvao Nu'man, a njegov otac Sabit. Poznat je pod imenom Imami Azam Ebu Hanife. Rodio se u Kufi, 80. godine po Hidžri, a preselio na Ahiret 1050. godine u Bagdadu. Turskog je porijekla. Živio je u doba nakon ashaba, pa spada u tabi'ine.

Učio je od svih fakiha svog vremena i na taj način kroz učenjački lanac Ibn Mesuda, Alije i Ibn Abbasa, a preko njih i do Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Prvo se bavio islamskim vjerovanjem koje je izvanredno

poznavao. Napisao je djela *El-Fikhul-ekber* i *El-Âlimu vel-mute'allim*. Kasnije je odlučio da bi bilo potrebnije baviti se, ljudima uvijek potrebnim, odredbama i pitanjima oko ibadeta i muamelata,[61] pa se tome i okrenuo. Naslijedio je svog učitelja Hammada nakon njegove smrti. Prenosi se da je obradio 500.000 pitanja iz Kur'ana i sunneta. Izdao je 64.000 fetvi. Sva ova pitanja predstavljaju temelj i pravila u ibadetu i pravu.

Imami Azam je podučio skoro hiljadu alima. Najvećih i najodabranijih među njima je četrdeset. Svi su dostigli stepen mudžtehida, a najpoznatiji od njih su:

- Imam Ebu Jusuf,
- Imam Muhammed i
- Imam Zufer.

Halifa Mensur je u prvo vrijeme bio toliko naklonjen Ebu Hanifi da ga je čak jedno vrijeme bio imenovao za nadzornika izgradnje Bagdada. Nakon smrti bagdadskog kadije Ibn Ebu Lejle, predložio mu je da preuzme to mjesto, što Ebu Hanife nije prihvatio. On je već jednom ranije (130. godine) bio zatvoren 10 dana pa čak i pretučen zato što je odbio primiti tu službu, pa ga je Mensur nakon ponovnog odbijanja dao opet uhapsiti. Od posljedica premlaćivanja je i umro u zatvoru, u 70. godini, i to dok je bio na sedždi. Na njegovoj dženazi bilo je prisutno više od 50.000 ljudi, a dženaza mu je klanjana šest puta. To bi ukratko bio životni put Imami Azama Nu'man b. Sabita, osnivača hanefijskog mezheba.

KOJE PODRUČJE OBUHVATA HANEFIJSKI MEZHEB?

Hanefijski mezheb prvo se proširio po Iraku, potom u pravcu Egipta, na zapad i istok. Većina pravnika u vrijeme Abbasija bili su hanefije. Seldžuci, Harezmi su bili hanefijskog mezheba. Taj mezheb je danas najrašireniji. Preovladavajući je u Iraku, kao i na Kavkazu.

Anadolski i rumelijski Turci, kao i balkanski muslimani, jesu hanefije. Pretpostavlja se da u Indiji ima oko 48.000.000 hanefija. I u Južnoj Americi, u Brazilu, ima 25.000 muslimana koji su prišli hanefijskom mezhebu.

61 Muamelat = područje fikha koje se bavi imovinsko-pravnim odnosima među ljudima (prim. prev.).

KO JE IMAM MALIK?

On se zvao Malik, a njegov otac Enes. Rodio se 93. godine po Hidžri u Medini, gdje je i preselio na ahiret, 179. godine. U ranom djetinjstvu je postao hafiz Kur'ana. Na majčin poticaj posvetio se nauci. Pohađao je predavanja fakiha mudžtehida po imenu Rabi. Učio je dugo, pedesetak godina, i poučavao. Posebnu važnost je pridavao hadisu. Njegova hadiska zbirka *Muvetta'* u kojoj su hadisi tematski svrstani prema poglavljima iz fikha jako je poznata u islamskom svijetu. Pitanja oko kojih se razilaze Imam Malik i Ebu Hanifa ima oko dvadeset, pa otuda i razlike između ova dva mezheba. Imam Malik je pretučen od medinskog namjesnika Džafer b. Sulejmana upravo zbog jednog takvog pitanja.

GDJE JE SVE RAŠIREN MALIKIJSKI MEZHEB?

Malikijski mezheb se pojavio u Medini, a zahvaljujući dolascima i prolascima naroda kroz Medinu proširio se po zapadu, u Andaluziji. Tamošnji narod nije poznavao drugih načina i djelovanja do mudžtehida u Iraku. To je bio razlog što su skoro svi postali malikije. Osim toga, među tim narodom bilo je mnogo onih koji su se po načinu života znatno razlikovali od Iračana, pa im je stoga i Malikov mezheb bio primjereniji.

KO JE BIO IMAM ŠAFIJA?

Ime mu je bilo Muhammed, a otac mu se zvao Idris. Rodio se 150. godine u Gazi, a na ahiret preselio 204. godine u Egiptu. Imam Šafija je bio veliki mudžtehid, jakog morala i sa velikim talentom za poeziju i jezik. U Medinu je doveden kad je imao dvije godine. Tu je učio od velikih alima, a u dvadesetoj godini mu je data dozvola da izdaje fetve.

Postoje neka pitanja oko kojih se razilaze Imam Šafija i drugi mezhebi. Poznata su mu djela pod nazivom *Er-Risâle* i *El-Umm.*

GDJE SE SVE PROŠIRIO ŠAFIJSKI MEZHEB?

U prvo vrijeme se mezheb Imama Šafije nije mogao širiti po Iraku, jer je tamo bilo puno hanefijskih učenjaka. Kad je iz Iraka prešao u

Egipat, tek je došlo do širenja tog mezheba. U to vrijeme u Egiptu nije bilo velikih fakiha poput Šafije, pa se njegov mezheb praktično počeo širiti u Egiptu, a tek poslije je prešao u Irak i Bagdad. Proširio se i po nekim dijelovima Horasana, Sirije i Jemena. U vrijeme Fatimija pristalica šafijske pravne škole je skoro nestalo u Egiptu, ali su poslije, u vrijeme Salahuddina Ejjubija ponovo oživjeli. Većina stanovništva Egipta i Arabije slijedi šafijski mezheb.

KO JE IMAM AHMED IBN HANBEL?

On se zvao Ahmed, a otac Hanbel. Rodio se 164. godine u Bagdadu gdje je i preselio na ahiret 244. godine. Učitelj u hadisu i fikhu mu je bio jedan od velikih mudžtehida, Imam Ebu Jusuf.

Najpoznatije djelo Ahmed b. Hanbela je njegov čuveni *Musned*. Pošto nije prihvatio jedno pitanje koje je bilo u suprotnosti s njegovim idžtihadom, Ahmed b. Hanbel dospio je u zatvor u kojem je proveo 28 mjeseci i gdje su ga stalno tukli. Na kraju je od posljedica premlaćivanja i izdahnuo. Nije volio da se zapisuju njegovi stavovi. I pored toga, napisano je 30 svezaka knjiga sa njegovim govorima i fetvama koje je izdao.

GDJE SE SVE RAŠIRIO HANBELIJSKI MEZHEB?

Hanbelijski mezheb je formiran nakon šafijskog i proširio se u nekim krajevima. Danas ih ima u Siriji i Iraku. Dosta ih je i u Nedždu. Hanbelijski mezheb nije masovan kao drugi mezhebi. U prvo vrijeme je u Bagdadu bilo dosta hanbelija, ali nakon zbivanja sa Hulaguom, stanje se nije moglo vratiti na staro. Njihov broj se posebno smanjio nakon 9. stoljeća po Hidžri.

Neka im je svima Allahov rahmet. Amin.

Čovjeku koji nastoji da ispravi svoje vjerovanje,
Allah čini ispravnim njegov dunjalučki život.
(h. Ali)

Vjerovati znači vjerovati u nepoznato;
Nagrada je
vidjeti Onog Koji se ne može vidjeti

(st. Augustin)

TEMELJI VJEROVANJA

5. IMAN I ISLAM

Islam je ime vjere koju je donio Muhammed, s.a.v.s. To ime niko nije odabrao ni izmislio, nego ga je dao i odredio sam Allah, dž.š.

„Allahu je prava vjera jedino – islam..."[1]

„A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena, i on će na Onom svijetu nastradati."[2]

„Ugledajte se na vjeru svog oca Ibrahima. U knjigama koje su poslane prije Kur'ana i u ovom Kur'anu vama je ime musliman On – Allah – dao."[3]

„...zadovoljan sam da vam islam bude vjera..."[4]

JEZIČKO ZNAČENJE RIJEČI „ISLAM"

Lingvisti, mufessiri i orijentalisti vjersko značenje riječi „islam" vežu za njeno izvorno jezičko značenje. Mi ćemo ovdje uzeti od većine prihvaćeno da „islam" znači:

- spasenje od unutrašnjeg ili vanjskog nedostatka ili defekta,
- mir i zdravlje,
- poslušnost i predanost.

TERMINOLOŠKO ZNAČENJE RIJEČI „ISLAM"

Islam znači spoznavati Allaha i vjerovati u Njegovo Jedinstvo, pred Njim vrat pogeti, srčano se povezati i vjerovati u odredbe koje je On poslao.

Kur'ani-kerim islam navodi kao suprotnost širku:

„Reci: 'Zar da za zaštitnika uzmem nekog drugog osim Allaha, Stvoritelja nebesa i Zemlje? On hrani, a Njega niko ne hrani!' Reci: 'Meni je naređeno da budem prvi među onima koji se pokoravaju', – i 'Nikako ne budi od onih koji Mu druge ravnim smatraju!'"[5]

Kur'ani-kerim istu ovu riječ koristi i kao suprotnost kufru, nevjerovanju:

1 Ālu Imrān, 19.
2 Ālu Imrān, 85.
3 Ālu Imrān, 78.
4 El-Māida, 3.
5 El-En'ām, 14.

„On vam neće narediti da meleke i vjerovjesnike bogovima smatrate. Zar da vam naredi da budete nevjernici, nakon što ste postali muslimani?"[6]

Ponekad ovu riječ koristi u značenju iskrenosti prema Allahu, dž.š..:

„Ko je bolje vjere od onoga koji se iskreno preda Allahu, čineći još i dobra djela, i koji slijedi vjeru Ibrahimovu, vjeru pravu? – A Ibrahima je Allah uzeo za prijatelja."[7]

Islam u Kur'ani-kerimu dolazi i u značenju poslušnosti i predanosti Allahu, dž.š.:

„I povratite se Gospodaru svome i pokorite mu se prije nego što vam kazna dođe,..."[8]

Kur'ani-kerim upotrebljava riječ „islam" negdje u značenju koje se odnosi i na vjernike i na nevjernike, kao stvorenja koja će se – htjeli to oni ili ne – pokoriti i potčiniti Allahu, dž.š, i povinovati zakonitostima ovog svijeta:

„Zar pored Allahove žele drugu vjeru, a Njemu se, htjeli ili ne htjeli, pokoravaju i oni na nebesima i oni na Zemlji, i Njemu će se vratiti!"[9]

Ovdje je riječ „islam" u značenju pokoravanja Allahovim zapovijedima i potčinjenosti redu kojeg je On uspostavio u svijetu, ali ona se upotrebljava i u značenju svojevoljne predanosti Allahu, dž.š. Na taj način musliman je onaj ko objedinjuje u sebi i onog ko prihvata poslušnost prema Allahu, dž.š., i onog ko to po prirodi i svojoj volji osjeća.

JE LI ISLAM BILA VJERA SVIH POSLANIKA?

Pojam vjere islama je prema Kur'anu veoma širok. To nije vjera koja je došla tek sa Muhammedom, s.a.v.s., nego vjera i svih pejgambera u općem smislu. Tako se muslimanom smatra svako onaj ko se pokorava Allahu, dž.š., i koji je slijedio nekog od poslanika.

I Nuh, a.s., ovako govori u Kur'ani-kerimu:

„A ako glave okrenete, pa, ja od vas nikakvu nagradu ne tražim, mene će Allah nagraditi, meni je naređeno da budem musliman.""[10]

I o Ibrahimu, a.s., Uzvišeni Allah, dž.š., kaže u Kur'ani-kerimu:

---

6 Ālu Imrān, 80.
7 En-Nisā, 125.
8 Ez-Zumer, 54.
9 Ālu Imrān, 83.
10 Jūnus, 72.

„Vjeru Ibrahimovu izbjegava samo onaj koji ne drži do sebe. A Mi smo njega na ovom svijetu odabrali, i na onom će biti među dobrima. Kada mu je Gospodar njegov rekao: 'Budi poslušan!' on je odgovorio: 'Ja sam poslušan Gospodaru svjetova!'"[11]

U Kur'ani-kerimu ovako se Jusuf, a.s., obraća svom Gospodaru:

„Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si zaštitnik moj i na ovom i na onom svijetu; daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri!"[12]

I Musa, a.s., svom narodu govori:

„...'O narode moj, ako u Allaha vjerujete, u Njega se pouzdajte ako ste muslimani!'"[13]

O Isau, a.s., Kur'ani-kerim govori:

„A kada se Isa uvjerio da oni neće da vjeruju, uzviknuo je: 'Koji će biti pomagači moji na Allahovom putu?' – 'Mi', rekoše učenici, 'mi ćemo biti pomagači Allahove vjere, a ti budi svjedok da smo mi poslušni Njemu.'"[14]

Nakon toga Uzvišeni Allah, dž.š., šalje poslanika Muhammeda, s.a.v.s., sa savršenom vjerom koja je upotpunila šerijat ranijih pejgambera, pa mu kaže:

„Mi objavljujemo tebi kao što smo objavljivali Nuhu i vjerovjesnicima poslije njega, a objavili smo i Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu i unucima, i Isau, i Ejjubu, i Junusu, i Harunu, i Sulejmanu, a Davudu smo dali Zebur,i poslanicima o kojima smo ti prije kazivali i poslanicima o kojima ti nismo kazivali, a Allah je sigurno s Musaom razgovarao."[15]

Allah, dž.š., se obraća Musau, a.s.:

„...O poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali. A Allah je silan i mudar."[16]

ISLAM U ODNOSU NA DRUGE VJERE

Muslimanska vjera je posljednji moćni talas koji nadvisuje sve velike vjere i cijeli svijet, koji mijenja sudbinu ljudi. Ali, muslimanska vjera ne

11 El-Bekara, 130, 131.
12 Jusuf, 101.
13 Junus, 84.
14 Ālu Imrān, 52.
15 En-Nisā, 163, 164.
16 En-Nisā, 165.

znači samo da je posljednja; to je vjera koja u sebi sadrži sve one koje su došle prije nje, vjera koja u sebi ima svaku od njih. Jedna od posebnosti islamijjeta jeste i ta što on traži od svojih sljedbenika da vjeruju u sve velike svjetske, od Allaha objavljene, vjere. Jedan od temeljnih principa islama je da musliman vjeruje i u sve druge pejgambere koji su dolazili prije Posljednjeg Poslanika, s.a.v.s.:

„... i onima koji budu vjerovali u ono što se objavljuje tebi i u ono što je objavljeno prije tebe, i onima koji u Onaj svijet budu čvrsto vjerovali."[17]

Jedan Jevrej vjeruje samo pejgamberu koji dolazi od Israilijja; kršćanin vjeruje samo u Isaa, a.s.; budist vjeruje u Budu; konfučionista vjeruje u Konfučija; samo musliman vjeruje i u Muhammeda, s.a.v.s., kao posljednjeg Allahovog poslanika, i u sve ostale pejgambere koje je Allah dž.š. ranije poslao. Zato je islam vjera koja u sebi sadrži sve nebeske objave, a Kur'an objava koja u sebi objedinjava sve objavljene knjige:

„od Allaha Poslanik koji čita listove čiste"[18]

Islam je karakterističan i po tome što sublimira prethodne vjere i pri tome nudi najsavršenije objašnjenje vjerskog i Božijeg htijenja:

„...Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera..."[19]

Prema tome, najveća zadaća dini islama i uloga koju mu je odredio Uzvišeni Allah jeste: svijetu donijeti mir gradeći bratstvo među svim svjetskim religijama, u sebi objediniti sve vjerske istine koje su sadržavala ranija vjerovanja i ispraviti njihove greške. To znači ispraviti sve one netačnosti koje su se vremenom uvukle u vjeru, obavijestiti o vječnim istinama koje su ostale nedorečene zbog nekih specifičnih situacija iz prvog perioda razvoja društva i najzad, izaći u susret moralnim i duhovnim potrebama čovječanstva koje je u stalnom napredovanju.

ŠTA JE NEOPHODNO U VJERI?

Poznavanje vjere je ono što je potrebno svakoj muslimanki i muslimanu. Pod tim (*darūrāt dīnijje*) se smatra učenje o svim jasnim temeljima, odredbama i vijestima koje je od Uzvišenog Allaha prenio Muhammed, s.a.v.s. Vjerniku je farz prihvatiti i vjerovati u to. Do tog znanja se dolazi neposredno, slušanjem od poslanika ili posredno, na osnovu

17 El-Bekara, 4.
18 El-Bejjine, 2.
19 El-Māida, 3.

predaja od pejgambera. Pošto mi nismo u vremenu našeg Poslanika, s.a.v.s., sva ta neophodna znanja nam dolaze putem vijesti, predaja od Poslanika, s.a.v.s.

Kao najbolji primjer, imamo Kur'ani-kerim koji je Allahov govor, poslan od Uzvišenog preko našeg Poslanika, s.a.v.s. Da je to sve tako, preneseno nam je tevaturom, predajom u koju nema nikakave sumnje. Nama je dužnost vjerovati i tvrditi da je to Allahov Govor. Znati to vjerska je nužnost (*darūret*) svakoj muslimanki i muslimanu. Onaj ko u to ne vjeruje ne smatra se muslimanom. Isto je to i sa odredbama koje jasno donosi Kur'ani-kerim. Isto to su i farzovi obavljanja pet dnevnih namaza, posta mjeseca ramazana i davanja zekata. Prihvatanje i vjerovanje da su to farzovi isto je tako vjerski nužna stvar (*darūret*). Treba vjerovati i da su krađa, blud i napastvovanje, pijanstvo i kocka haram u islamu. Ako se u ovo ne vjeruje, onda to znači da ne vjerujemo ni u Allaha, dž.š., i pejgambere. U skladu s tim, čovjek koji prihvata i vjeruje da je, recimo, namaz farz, ali ga zbog lijenosti ne obavlja, opet je musliman. Ako, međutim, porekne da je namaz farz, tad čovjek izlazi iz vjere.

KAKO SE POSTAJE MUSLIMAN?

Neko ko nije musliman po rođenju, a želi to postati, treba posvjedočiti da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik, odnosno izgovoriti Kelimei-šehadet. To je dovoljno da se stekne pripadnost islamu. Nije potreban nikakav drugi obred. Svaki čovjek koji prihvata ova dva temelja pripada muslimanima.

Još bolje je ako se vjerovanje iskaže ovako: „Moja vjera je samo islam i nijedna druga. Ja vjerujem u Allaha, Jednog i Jedinog, Njegove meleke, knjige i poslanike, vjerujem da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik i da je njegovo poslanstvo opće, vjerujem u Sudnji dan i da se sve zbiva i događa, i dobro i zlo, Božijom voljom i određenjem".

Nema dakle neke posebne ceremonije oko prelaska na islam. Dovoljno je navedeno, nakon čega se preporučuje da se čovjek okupa (uzme gusul).

Neka Allah, dž.š., ukloni sve prepreke na Njegovom putu, a sve nas učini jakim i uvijek u islamu, da nas nikad ne odvoji od savršene vjere! Amin.

ISLAMSKI ŠARTI

Islamskih šarta ima pet i ovako je o njima rečeno u hadisi-šerifu: „Islam počiva na pet temelja:

- šehadetu, očitovanju da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik;
- klanjanju namaza,
- davanju zekata,
- obavljanju hadža i
- postu mjeseca ramazana."[20]

VEZA IZMEĐU POJMOVA *ISLAM* I *IMAN*

Prema definiciji islama koju smo ranije dali, islam i iman imaju isto značenje. Imam Maturidi je o ovome rekao: „Koliko god iman i islam bili spominjani odvojeno jedan od drugog u Knjizi i sunnetu, oni se, ustvari, upotrebljavaju u istom značenju. Svi mezhebi imaju jednak stav da je onaj ko izađe iz imana izašao i izvan granica islama.

Govoreći kako se iman i islam nekad upotrebljavaju kao sinonimi, a nekad u različitom značenju, Ez-Zebidi u tom smislu pojašnjava: „Islam znači teslimijjet, iskazivanje predanosti srcem, govorom ili dijelovima tijela. Teslimijjet, pokornost srca je vjerovanje, teslimijjet govora je ikrar,[21] a teslimijjet dijelova tijela je ibadet. Od ova tri oblika iskazivanja predanosti najuzvišeniji je onaj koji se čini srcem, i to je ono što se naziva „imanom". Iskazivanje imanskih osnova srcem čini islam. Govor i djela, pak, rezultat su i plod osjećaja potčinjenosti skrivenog u srcu. Jednako kao što je drvo potpuno tek sa plodom, tako i islam čini ovu cjelinu."[22]

IMAN

Riječ „iman" u rječnicima ćemo naći u značenju iskrenog i dubokog vjerovanja, tj. nekome vjerovati, iskreno biti uvjeren u neku informaciju ili apsolutno prihvatiti kao sigurnu neku odredbu, te srcem očitovati da je to tačno.

---

20 El-Buhārī, Imān, 1,2; Muslim, Imān, 19-22; Et-Tirmizī, Imān, 3;En-Nesāī, Imān,¸13.
21 Ikrar = tvrdnja, priznanje (prim. prev.).
22Delilleriyle islam ilmihali, doc.dr. Hamdi Döndüren.

Ta riječ se kao termin upotrebljava u značenju vjerovanja i očitovanja. To znači srcem vjerovati, iskreno se u to pouzdati, duboko u sebi biti uvjeren da je to nešto ispravno, da postoji ili da ne postoji.

Vjerovanje jeste, ustvari, stvar srca. Vjerovati sa ovakvim razlogom u nešto znači i očitovati to srcem. Što se tiče očitovanja jezikom, obznanjujući ono u šta smo uvjereni u svom srcu činimo da druge obavijestimo o vjerovanju. Ovakvog stava je većina poznavaoca kelama. Prema njima iman čini iskreno vjerovanje. Očitovanje jezikom, pak, nije uvijet imana ili njegove ispravnosti. Uvjerenje srcem i očitovanje jezikom je uvijet samo za nekog ko je novi musliman, kako bi se mogle primijeniti ovosvjetske odredbe. Upravo iz ove nužnosti je nastala izreka: „Iman je očitovanje i vjerovanje jezikom i srcem."[23]

OBLICI IMANA

Iman čiju smo osnovu u šerijatskom smislu ranije objasnili ima dva oblika:

IDŽMALI-IMAN: to je zbirno verovanje u sve vjerske postulate koje nam je predočio naš Poslanik, s.a.v.s., vjerovanje u cjelinu kao takvo, bez pojedinačnog tretiranja detalja. U najkraćem, to je vjerovanje da nema drugog boga osim Allaha i vjerovanje da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik. Ovo vjerovanje je vjerovanje srcem i očitovanje jezikom, izgovaranjem „Kelimei-tevhida", riječi „LĀ ILĀHE ILLĀLLĀH MUHAMMEDUR-RESŪLULLĀH". Ovo je prvi stepen šerijatskog vjerovanja i prvi uvijet da neko bude musliman, jer je u ovim riječima sadržano sve ono što čini temelj vjerskih istina koje su neophodne da bi neko bio vjernik. Srcem vjerovati i jezikom očitovati da je Allah Jedan i Jedini Stvoritelj i Bog, a Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik, znači vjerovati u sve vjerske temelje i odredbe o kojima su nas izvijestili. Znači, vjerovanje, ne u pojedinačne vjerske odredbe, nego skupno odjednom, naziva se „idžmali- imanom". Svakom razumnom i punoljetnom muškarcu i ženi farz je iskreno vjerovati, u sebi nositi „idžmali-iman" sadržan u riječima „KELIMEI-TEVHIDA" i „KELIMEI- ŠEHADETA". Međutim, ne stati na ovom prvom stepeniku vjerovanja, na vratima, nego ući unutra, učiti o temeljima i odredbama

23 Islam inançları ve Felsefesi, dr. Ali Aydın.

vjere, djelovanja i morala, vjerovati u svaku od njih pojedinačno, farz je svakoj osobi koja je to u mogućnosti i koja je sposobna za to.

TAFSILI-[24] IMAN:

Prema onome što smo rekli ranije o *idžmali-imanu*, o tome da je prvi uvjet vjerovanja, kao i da se ne treba zadržati samo na tome, prvi stepen *tafsili* vjerovanja počiva na slijedeća tri temelja:

- vjerovanju da Allah ima i postoji, da je Jedan, Jedini Stvoritelj i Jedini Kojeg treba obožavati;
- vjerovanju da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik i
- vjerovanju u proživljenje nakon smrti i u ahiret.

Drugi i viši nivo *tafsili-imana* je u vjerovanju u šest imanskih šarta.

Treći i najviši nivo *tafsili-imana* jeste vjerovanje u sve istine koje nam je kroz Knjigu i sunnet prenio Muhammed, s.a.v.s., od Uzvišenog Allaha, vjerovanje u sve Božije odredbe na način kako to zahtijeva Allah, dž.š., i Allahov Poslanik, s.a.v.s.

Ovi stepeni i nivoi imana o kojima smo govorili mijenjaju se ovisno o svačijoj mogućnosti ili sposobnostima. Jer, svaka osoba je odgovorna prema onom koliko je sama u stanju to da podnese. S ove tačke gledišta, *idžmali-iman* kao prvi stepen vjerovanja je farz za svakog, jer je to kapija kroz koju se ulazi u okrilje islama. Farz je, međutim, za muslimana i da to ne smatra dovoljnim, nego da uči o osnovnim postulatima islamskog vjerovanja i u njih bespogovorno vjeruje.

Vjerovanjem i daljim učenjem o svim temeljima i odredbama vjere i vjerovanjem u svakog od njih pojedinačno, ljudi uzvisuju svoj iman, upotpunjuju ga i usavršuju.

SUŠTINA IMANA

Šta je izvor vjerovanja srcem i očitovanja jezikom u šerijatskom pojmu imana? Je li to samo srce? Je li to samo jezik? Ili oboje istovremeno? Ili su to, pak, djela, ona koja čine tjelesni organi?

---

24 Tafsili=detaljni, opširni (prim.prev.).

Zbog razilaženja islamskih učenjaka oko ovog pitanja, pojavile su se različite frakcije. Mi ćemo ovdje razmotriti dvije velike frakcije koje su poznate kao mezhebi ehli-sunneta:

Mezheb nekolicine iz ehli-sunneta: prema ovom mezhebu koji je poznat među muslimanima šerijatski iman je „vjerovanje srcem i očitovanje jezikom da su istina sve vijesti i odredbe koje je nužno poznavati o vjeri, a koje je Muhammed, s.a.v.s., prenio od Allaha, dž.š."

Prema ovom gledištu, iman objedinjava i vjerovanje srcem i očitovanje jezikom. Znači, iman ima dva rukna: jedan je vjerovanje, a drugi očitovanje. Oni, međutim, nisu na istoj razini. Od jednog od njih, vjerovanja srcem, nikad se ne može odustati, ni pod kakvim uvjetom, jer je to „osnovni rukn". Što se, pak, tiče rukna očitovanje jezikom, može se odustati od njegovog izgovaranja u situacijama nijemosti ili životne opasnosti kao što je prijetnja smrću. To je „dodatni rukn".

Na osnovu toga, kad čovjek nema „vjerovanja srcem", koje se smatra temeljnim vjerovanjem, on izlazi iz vjere i postaje kafir, zato što nema opravdanja za odsustvo vjerovanja koje je stvar srca i savjesti. Kad se čovjek, međutim, nađe u situaciji, npr., prijetnje smrću pa ne očituje jezikom vjerovanje ili poriče npr. našeg Poslanika, on ne izlazi iz vjere i ne postaje nevjernik.To je zato što je njegovo srce ispunjeno iskrenim vjerovanjem.

Neko, međutim, ko javno ne očituje da je musliman i vjerovanje koje mu je u srcu bez ikakvog razloga, kod Uzvišenog Allaha je kafir isto kao što je musliman samo naizgled.

Prema tome, suština imana za ovaj mezheb jeste:

„Srcem vjerovanje i jezikom očitovanje svega onog što nam je prenio naš Pejgamber, s.a.v.s."

Ovaj mezheb, poznat po imenu „Kavl-mešhūr", odabrali su neki znalci kelama ehli-sunneta, hanefijski imami Šemsul-eimme Serahsi i Fahrul-islam, kao i neki pravnici. Čak se pripovijedalo i da je Imami Azam odabrao ovakav stav.

Mezheb ehli-sunneta „Džumhūr-muhakkikīn" : Prema većini učenjaka ehli-sunneta, koji su nazvani „Muhakkikīn" zbog njihovih temeljitih proučavanja i istraživanja u islamskim naukama, šerijatski iman je:

„bespogovorno vjerovanje da su istina sve vijesti i odredbe koje su nam došle od Uzvišenog Allaha preko Njegovog poslanika, Muhammeda, s.a.v.s., vjerovanje u njih srcem i iskreno prihvatanje."

Prema ovom mezhebu kojem su se priklonili imami Ehli-sunneta poput Ebu 'l-Hasana el-Eš'arija, Ebu Mensur el-Maturidija, Imamul-Haremejn el-Džuvejnija i Imam Razija, iman je suštinski stvar srca i savjesti. S ove tačke gledišta, suština šerijatskog imana je željno, voljno i u punoj predanosti vjerovanje u vjerske osnove i odredbe koje je donio naš Pejgamber, s.a.v.s., vjerovanje da su njegove riječi istina i Božija činjenica.

Prema svemu tome, jedini rukn šerijatskog imana je vjerovanje srcem. Neko ko u sebi nosi iskreno i isključivo vjerovanje je pravovjernik i u ovoj stvarnosti i kod Allaha, dž.š.

Jednako kao što očitovanje jezikom onoga što vjerujemo srcem nije temeljni ili dodatni rukn, tj. dio imana, ono nije ni uvijet za njegovu ispravnost. Da bi mogli znati ili ne da li je neko pravi vjernik ili nije ako očituje jezikom ono što se nalazi u njegovom srcu, uvjetovano je očitovanjem jezikom, da bi mogle da budu primijenjene dunjalučke odredbe. U ovom smislu se prenosi u vasijjetnami i *Fikhul-ekberu* Imami Azama da je „iman vjerovanje srcem i očitovanje jezikom".

Na ovoj osnovi, neko ko srčano i iskreno vjeruje kod Allaha, dž.š., smatra se muslimanom, na drugom svijetu se s njim postupa kao s vjernikom i on će ući u Džennet. Međutim, on čini grijeh ako jezikom ne očituje vjeru koja mu je u srcu, jer i ne može provesti dunjalučke vjerske odredbe zato što se ne zna da je musliman.[25]

UVJETI ISPRAVNOSTI IMANA

Ulema navodi nekoliko uvjeta da bi vjerovanje bilo ispravno i prihvaćeno:

Vjera ne bi trebalo da se budi tek u momentima očaja i beznađa. Uzmimo primjer nekoga ko je bio skoro nevjernik, cijelog života nije vjerovao, i onda vidi u trenutku smrti da ga čeka Božija kazna, pa tad uzvjeruje. Vjera koju osjeti u tom trenutku beznađa kod Allaha, dž.š., nije primljena. Uzvišeni Allah ovako kaže:

„Ali im vjerovanje njihovo, kada bi kaznu Našu doživjeli, ne bi nimalo bilo od koristi, prema Allahovom zakonu koji je vrijedio za sve robove Njegove koji su bili i nestali, i tada bi nevjernici stradali."[26]

25 Islam inançları ve Felsefesi, dr. Ali Aydın, 96.
26 El-Mumin, 85.

Pravi vjernik, mumin, ne treba da poriče ili čak smatra lažju neku od vjerskih nužnosti. Primjer za to je kad neko, i pored vjerovanja u sve Božije knjige i poslanike, poriče poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s. Isto tako, ako neko ko zna da su post i zekat farz, a svojevoljno to porekne, njegov iman nestaje istog trena i on izlazi iz islamskog kruga. Jer, islam je cjelina i ne trpi cijepanje. Kad se porekne jedna ili nekolicina vjerskih odredbi, to je sveukupno poricanje. Jer, onaj ko danas poriče jedan dio, sutra može da porekne drugi. Iman bez čvrste i trajne volje nije ispravan niti može biti primljen. O ovome Uzvišeni Allah kaže:

„Oni koji u Allaha i poslanike Njegove ne vjeruju i žele da između Allaha i poslanika Njegovih u vjerovanju naprave razliku, i govore: 'U neke vjerujemo, a u neke ne vjerujemo', i žele da između toga nekakav stav zauzmu, oni su zbilja pravi nevjernici; a Mi smo nevjernicima pripremili sramnu patnju."[27]

Vjerske odredbe, zapovijedi i zabrane treba prihvatiti kao dobru i Božansku mudrost. Izvršavajući to, ne treba pokazivati tvrdoglavost i oholost. Evo primjera: ako neki čovjek ne smatra dobrim neki od ibadeta: namaz, post, zekat ili hadž, i to pokazuje, ili ne izvršava neku od vjerskih odredbi protiveći se zapovijedi Uzvišenog Allaha (tj. tvrdoglavo nešto radi čak i ako zna da je u pitanju neka vjerska zabrana-haram), on gubi iman i kod Allaha, dž.š., ne smatra se pravovjernikom.

Dakle, kabul, prihvaćen iman jeste iskreno vjerovanje u kojem nema ništa od inata, oholosti, poricanja, svega onog što smo ranije naveli.

Da bi stekli Allahovo, dž.š., zadovoljstvo i dosegli vječnu sreću, potrebno je do krajnjeg časa biti u istrajnom imanu. Neko ko je cijelog života bio vjernik, pa na samoj samrti izgubi iman, zaslužio je vječnu patnju. Od cjeloživotnog ibadeta i pokornosti koristi nema. Nasuprot ovome, kad neko provede život kao nevjernik i neposlušnik, ali prije smrti prigrli vjeru i umre kao pravi vjernik, doživjet će vječnu sreću. Nevjerstvo i neposluh činjeni u prošlosti na to neće uticati.

PODJELA LJUDI S OBZIROM NA VJEROVANJE

Prema poricanju, vjerovanju i djelovanju ljudi se ovako dijele :

- **mumin** – istinski vjernik i musliman koji potpuno vjeruje u osnove islamske vjere i njegove odredbe, te nastoji i da ih vrši.

27 En-Nisā, 150, 151.

Drugačije rečeno, pravovjernikom se smatra onaj koji vjeruje imanske šarte.

- **kafir** – nevjernik, onaj koji ne vjeruje u Allaha i Njegove pejgambere i poriče vjeru i vjerske propise. U istom značenju upotrebljava se riječ "munkir".[28]
- **mušrik** – mnogobožac, ovako se zove onaj koji, iako ne poriče Allaha, smatra nekoga drugog ili neku prirodnu silu Njemu ravnom. Takvi ljudi jednaki su nevjernicima. Uzvišeni Allah o njima ovako kaže:
- „Mi ćemo uliti strah u srca onih koji neće da vjeruju zato što druge Allahu ravnim smatraju, o kojima On nije objavio ništa; Džehennem će njihovo boravište postati, a grozno će prebivalište nevjernika biti."[29]
- **murted** – otpadnik, čovjek koji je prvo bio musliman, a onda okrenuo leđa vjeri. Odmetništvo od vjere može se pokazati i poricanjem samo jedne ili nekolicine strogih islamskih odredbi.

Uzvišeni Allah je rekao:

„Pitaju te o svetom mjesecu, o ratovanju u njemu. Reci: 'Ratovanje u njemu veliki je grijeh; ali je nevjerovanje Allaha i odvraćanje od Njegova puta i časnih mjesta i izgonjenje stanovnika njegovih iz njih još veći kod Allaha. A zlostavljanje je gore od ubijanja! Oni će se neprestano boriti protiv vas da vas odvrate od vjere vaše, ako budu mogli. A oni među vama koji od svoje vjere otpadnu i kao nevjernici umru, njihova djela bit će poništena i na ovom i na onom svijetu, i oni će stanovnici Džehennema biti, u njemu će vječno ostati.'"[30]

Munafik – licemjer, osoba koja nije vjernik, ali se tako prikazuje pred ljudima kako bi ih zavarao. Na dunjaluku će munafik imati tretman kao da je musliman, u smislu prava na nasljedstvo, stupanja u brak, klanjanja dženaze i prava na ukop u muslimansko mezarje. Ovakav čovjek, međutim, na ahiretu se smatra kafirom.[31] Kur'ani-kerim u

28 Vidjeti: El-Bekara, 88, 93, 108, 217; Ālu Imrān, 52, 80, 90, 167, 176, 177; En-Nisā, 46, 137, 155, 156; El-Māida, 41, 61, 64, 68; Et-Tevba, 12, 22, 36, 74, 97, 107; Ibrāhīm, 28; En-Nahl, 106; Ez-Zumer, 7, 8; Er-Rūm, 44; Lukmān, 23; Fātir, 39; El-Hudžurāt, 7

29 Ālu Imrān, 151; vidjeti i: El-Bekara, 165; En-Nisā, 117; El-Māida, 76; El-En'ām, 1, 107, 136, 150; El-E'rāf, 191; Jūnus, 18, 66; Hūd, 109; Ibrāhīm, 30; Hidžr, 95, 96; En-Nahl, 73; Merjem, 81; El-Hadždž, 71, 74; El-Furkān, 3, 55; Jā-Sin, 74, 75; Es-Saffāt, 11; Sād, 5-7; Ez-Zumer, 15, 45, 47; El-Mu'min, 10-12; Eš-Šūrā, 9; Et-Tūr, 43.

30 El-Bekara, 217; vidjeti i: El-Bekara, 108; Ālu Imrān, 86-90; En-Nisā, 137; En-Nahl, 106-109; Muhammed, 25; En-Nedžm, 36-38.

31 Kitābut-tevhīd, Imām Maturīdī, 374-375.

različitim ajetima govori kako su munafici nevjernici, čak kaže da će se naći na najnižem nivou Džehennema. Uzvišeni Allah ovako kaže:

„Ima ljudi koji govore: 'Vjerujemo u Allaha i u Onaj svijet!', - a oni nisu vjernici."[32]

„Licemjeri će na samom dnu Džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći."[33]

OBILJEŽJA MUNAFIKA

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže da munafik ima tri svojstva:

- Kad govori, laže;
- kad obeća, ne ispuni obećanje;
- kad mu se nešto povjeri, on to iznevjeri.[34]

Fasik – griješnik, osoba koja postupa protivno Allahovim, dž.š., naredbama, čovjek ružne ćudi, neko ko ima naviku da čini loša djela. Kao termin, pak, to je kvalifikacija za čovjeka koji nije pokoran Allahu, dž.š., koji je zalutao u suprotstavljanju Njemu, ili drugačije rečeno, kvalifikacija za čovjeka koji je skrenuo s Pravog puta čineći velike grijehe ili ustrajavajući u činjenju malih. Sa šerijatskog gledišta, postoje tri nivoa *fiska*:

- činjenje djela i pored toga što taj grijeh smatra ružnim,
- ustrajavanje u grijehu,
- činjenje grijeha uz poricanje da se tu radi o haramu i ružnom djelu.

Ovo treće je nivo kufra, nevjerovanja. Sve dok fasik ne stigne do ovog nivoa, po mezhebu Ehli-sunneta on ne gubi status vjernika. Prema tome, jednako kao što se u opisu fasika mogu naći kafiri, isto tako se mogu naći i oni koji nisu izgubili svoj iman.[35] Allah, dž.š., ovako je rekao:

32 El-Bekara, 8; vidjeti i: Et-Tevba, 77-97-101; En-Nahl, 106; El-Hudžurāt, 14;: El-Munāfikūn, 22

33 En-Nisā, 145.

34 El-Buhari, Iman, 24; vidjeti i: El-Bekara, 9, 12, 15, 17, 19, 20, 264, 266; En-Nisā, 66, 83, 142-143; El-Māida, 41, 62-63; Et-Tevba, 42, 54, 56, 59, 67, 69, 76-78, 107; Hūd, 5; En-Nūr, 19; El-Kasas, 60; Muhammed, 22, 25, 26; El-Feth, 11, 15; El-Hudžurāt, 14, 16-17; El-Hašr, 11-13, 16; El-Munāfikūn, 1, 4, 7.

35 Hak dini Kur'an dili, Hamdi Yazır, I, 282; El-Mufredāt, El-Isfahānī, predmet „fisk".

„A Mi tebi jasne dokaze objavljujemo i jedino nevjernici neće u njih da vjeruju."[36]

Asija – nepokorni, onaj ko čini grijehe i ne pokorava se Njemu, onaj koji ne ispunjava Allahove, dž.š., zapovijedi. Uzvišeni Allah kaže:

„A onoga ko se bude protiv Allaha i Poslanika Njegova dizao i preko granica Njegovih propisa prelazio – On će u vatru baciti, u kojoj će vječno ostati; njega čeka sramna patnja."[37]

Grijeh koji napravi asija može biti veći ili manji. Prema stavu ehlisunneta, dokle god onaj ko učini veliki grijeh, ne poriče da je taj grijeh haram, smatra se griješnikom, ali on ne izlazi iz vjere. Allah, dž.š., je rekao:

„Ako se budete klonili velikih grijehova, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto."[38]

VELIKI GRIJESI

Veliki grijesi (kebair) su oni grijesi poslije kojih kao posljedica dolazi kazna na dunjaluku; ili prijetnja vatrom; ili Božije prokletstvo; ili izlijevanje Njegove srdžbe; ili kazna; ili koji ima za posljedicu negiranje vjerovanja..[39]

O broju velikih grijeha se razilaze ashabi i tabiini: Ibn Mesud smatra da ih je četiri, Ibn Omer sedam, Abdullah b. Amr b. Ās devet, a neki, pak, misle da ih je 11.

Ebu Talib el-Meki sabrao je većinu onoga sto su govorili ashabi i zaključio:

Četiri su velika grijeha u srcu: širk Allahu, upornost u činjenju grijeha, neuzdanje u Allahovu Milost, biti uvjeren da neće biti kažnjen;

-četiri su na jeziku: lažno svjedočenje, optuživanje za blud časne i poštene žene, lažno zaklinjanje, činjenje sihira;

-tri su u želucu: piti opojna pića, uzimati imetak jetima, uzimati kamatu;

-dva su u polnim organima: blud, homoseksualnost;

-dva su u rukama: nepravedno ubiti čovjeka, krasti;

-jedan je u nogama: pobjeći sa bojnog polja,

36 El-Bekara, 99; vidjeti i: El-Bekara, 197; El-Māida, 81; El-En'ām, 121; Jūnus, 33; En-Nūr, 4;
37 En-Nisā, 14; vidjeti i: el-Ahzāb, 36; Merjem, 44; el-Džin, 23; el-Hudžurāt, 7.
38 En-Nisā, 31; vidjeti i: En-Nedžm, 32.
39 Hak dini Kur'an dili, Hamdi Yazır, VI, 4247.

-jedan je u cijelom tijelu: neposlušnost ocu i majci.[40]

U svom djelu *Kitābul-kebā'ir* i u svjetlu ajeta i hadisa Imam Ez-Zehebi nabrojao je 70 ovih grijeha. To su:

- Allahu širk činiti,
- nepravedno ubiti čovjeka,
- praviti sihire i vradžbine,
- propuštatii namaz,
- ne davati zekat,
- ne postiti mjesec ramazan bez opravdanog razloga,
- ne obaviti hadž iako je čovjek u stanju,
- ne slušati roditelje, suprotstavljati im se,
- prekidati rodbinske veze,
- činiti blud,
- homoseksualnost,
- kamatu uzimati i davati,
- uzimati imetak jetima i nad njim nasilje činiti,
- lažno govoriti na Allaha i Allahovog Poslanika, s.a.v.s.,
- pobjeći iz borbe,
- varanje naroda i činjenje nasilja od strane državnih poglavara i upravitelja,
- oholost, nadmenost, samodopadljivost i ismijavanje drugih,
- lažno svjedočenje,
- piti opojna pića, proizvoditi ih, prodavati, prenositi itd.,
- kockati,
- lažno klevetati časne žene,
- izdati u svrhu lične koristi,
- krasti,
- lopovština i otimačina,
- lažno se zaklinjati,
- nasilje činiti,
- silom porez uzimati,
- haram jesti,
- počiniti samoubistvo,
- lagati,
- nepravdu činiti,

40 Tahāretul-kulūb vel-hudū' lil-allāmil-gujūb, Abdul-Azīz ed-Dīrīnī, I, 165.

- mito uzimati,
- žene da oponašaju muškarce i muškarci da oponašaju žene,
- flertovati sa tuđim supružnicima,
- tajno spletkariti,
- ne čuvati se mokraće,
- biti dvoličan,
- učiti radi ovog svijeta,
- odavati,
- prigovarati za učinjeno dobro,
- ne vjerovati u Božije određenje,
- istraživati tuđe sramote,
- prenositi tuđe (neprovjerene) riječi,
- proklinjati,
- ne ispuniti sklopljeni ugovor ili sporazum,
- vjerovati u proročanstva sihirbaza i astrologa,
- neposlušnost žene prema mužu,
- praviti i naručivati da se rade slike i kipovi,
- vrištati za umrlim,
- baviti se crnom magijom (sihrom),
- uznemiravati nejake, robove, žene i životinje,
- uznemiravati komšije i žalostiti ih,
- uznemiravati muslimane i napadati ih,
- uznemiravati one koji su se predali ibadetu Allahu,
- odjeću pustiti da se vuče po podu iz oholosti,
- upotreba svile i zlata od strane muškaraca,
- bježanje robova od svog gospodara,
- klati kurban u ime nekog drugog mimo Allaha,
- znati da nije otac, a reći nekome da on to jeste,
- sukobljavati se i raspravljati bez želje za dozibanljem istine nego iz neprijateljstva,
- prekomjerno trošiti (rasipati) vodu,
- varati u mjerenju i na vagi,
- ne biti uvjerenda je Allah jači od svake spletke,
- javno činiti grijeh,
- bez opravdanja ne otići u džemat,
- bez opravdanja propustiti džuma-namaz i to uporno raditi,
- učestvovati u nasljeđivanju kojim će biti oštećeni pravi nasljednici,

- varati,
- špijunirati protiv muslimana,
- drsko odgovarati nekom od ashaba.

IMANSKI ŠARTI

Od Omera, r.a., prenosi se kako je Džibril obavijestio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je iman:

- Vjerovati u Allaha,
- vjerovati u Njegove meleke,
- vjerovati u Njegove knjige,
- vjerovati u Njegove poslanike,
- vjerovati u Sudnji dan i
- vjerovati da sve što se zbiva, događa se Njegovom voljom i određenjem.[41]

41 El-Buhari, Iman, 37; Muslim, Iman, 1.

6. VJEROVANJE U ALLAHA, dž.š.

Ljudska potreba za vjerovanjem rezultat je traganja za odgovorima na pitanja o suštini života koja zaokupljaju svakog čovjeka.

Otkad čovjek zna za sebe, njegov um zaokupljaju velika pitanja: Odakle je došao?... Kuda će otići?... Zašto je došao?... Koliko god životne okolnosti činile da čovjek zaboravi na te nedoumice, nema sumnje da će ipak jednog dana zastati i postaviti sebi pitanja poput ovih:

Odakle sam došao? Odakle se pojavio ovaj naizgled beskrajni kosmos koji me okružuje? Jesam li ja stvoren sam od sebe ili postoji Stvoritelj Koji me je stvorio? Ko je On? Kakva je veza između mene i Njega? Da li su ovaj prostrani svijet, nebesa i Zemlja, životinje i biljke, neživa bića i planete stvoreni sami od sebe ili postoji Stvoritelj Koji ih je sve stvorio i Koji njima upravlja?

Šta će biti poslije života i smrti? Kuda se ide nakon ovog kratkog putovanja po zemlji? Je li sva životna priča sadržana u dolasku na svijet i nestanku? Zar nema ništa više osim toga? Je li isti kraj onih nevaljalih koji sve svoje snage troše na ispunjavanju svojih želja i strasti, i s druge strane onih čistih i dobrih koji sve svoje materijalne i duhovne snage troše na dobrom i ispravnom putu? Okončava li se ovaj život smrću? Ili nakon njega postoji drugi život koji će onima koji su činili dobro donijeti dobro, a onima koji su činili zlo, donijeti ono šta su zaslužili?

Zašto čovjek postoji? Zašto su mu dati razum i volja po kojima se razlikuje od drugih živih bića? Šta je svrha njegovog postojanja? Ima li nešto važno za njega u ovom životu ili je kao životinja koja jede stvoren samo da bi jeo? Ako ima neki razlog zašto je stvoren, šta je to? Kako to saznati?

Ova pitanja koja su opterećivala čovjeka u svakom dobu traže odgovor koji će umiriti njegovo srce i napojiti ga. Do odgovora na njih, međutim, doći će samo oni koji su čistog i iskrenog vjerovanja.

Vjera je ta koja čovjeka prva poučava suštini ljudske duše (*nefsa*). Kad neko spozna nefs, on spozna i svog Gospodara. Njega sasvim sigurno vjera uči da on nije slučajno došao iz ništavila, uči ga da u životu ništa ne može učiniti samostalno. On je tek stvorenje Velikog Stvoritelja. Još dok je bio u majčinoj utrobi njega je Gospodar stvorio u lijepom liku, udahnuo mu dušu, dao mu srce, uho, oko i tolike blagodati:

„Zar vas od neznatne tekućine ne stvaramo, koju na pouzdano mjesto stavljamo do roka određenog?! Takva je naša moć; a kako smo Mi samo moćni!"[42]

Velika stvorenja koja su oko njega nisu mu strana, a isto tako ni neprijateljska. I ta druga stvorenja su kao i on stvorena. Ona se kreću po mjeri i sistemu kako im je Allah, dž.š., odredio tako da ne postoje uzalud. Ona su za ljude Allahov rahmet i blagoslov. Ona su čovjeku od koristi i služe mu kao znak Božije svemoći. Ona zajedno s čovjekom svjedoče o svom Gospodaru:

„Koji sve stvara i čini skladnim,i Koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje."[43]

„U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene."[44]

Eto, takvo vjerovanje čovjeka veže za Gospodara svih stvorenja.

Vjera daje odgovor čovjeku kuda će otići nakon života i smrti, poučava ga da sa smrću ne dolazi ništavilo, nego da njegova duša prelazi na drugi svijet, ahiret. Tamo će svako dobiti ono što je zaslužio, neće biti zaboravljena ništa što je neko od nas, uradio, bilo muškarac ili žena. Silnici i oholi neće se spasiti od Božije pravde.

„Tog Dana će se ljudi odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova; onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjet će ga, a onaj ko bude uradio koliko trun zla – vidjet će ga."[45]

Vjernik zna da je stvoren za vječnost, da smrću samo prelazi sa jednog na drugi svijet i tako živi.

Vjera poučava čovjeka tome zašto je stvoren, šta je svrha njegovog stvaranja i šta je njegova zadaća. Poučava ga da nije stvoren bez razloga i da neće biti napušten tek tako. Poučava ga da je stvoren kao Allahov, dž.š., namjesnik na zemlji, pa da ne zaboravlja pravo svog Gospodara, da ne narušava tuđe pravo nego da jede halal opskrbu, te da otkriva šta sve ima na zemlji, prema Allahovim zapovijedima da izgrađuje ovaj svijet i sve koristi za ljubav Allaha, dž.š. Njegova prva obaveza prema Gospodaru jeste da ga obožava i druga Mu ne pridružuje, prema postavljenom Božanskom zakonu, na jeziku pejgambera koji su došli sa uputom, da donesu radosne vijesti i opomene. Kad izvrši svoju zadaću

42 El-Murselât, 20-23.
43 El-E'ala, 2-3.
44 Âlu Imrân, 190.
45 Ez-Zilzâl, 6-8.

na ovom svijetu punom iskušenja, na drugom svijetu čovjeka čeka nagrada:

„Onoga dana kada svaki čovjek pred sobom nađe dobro djelo koje je uradio i rđavo djelo koje je učinio – poželjet će da se između njih i njega nalazi udaljenost velika. A Allah vas na Sebe podsjeća i Allah je milostiv prema Svojim robovima."[46]

Gospodar svega stvorenog, Gospodar kosmosa čovjeku obznanjuje njegovu dužnost u životu i čovjek tako spoznaje tajnu stvaranja. Ljudski razum je zdrav i potiče ga na vjeru u Allaha, dž.š.

Tek kad sam povjerovao u Boga,
Shvatio sam da živim.
(Tolstoj)

ALLAHOVO, DŽ.Š., POSTOJANJE JE IZNAD SVAKE SUMNJE I RASPRAVE

Allahovo, dž.š., postojanje jeste apsolutna istina. To dokazuju Njegovo stvaranje, kao i ljudski razum i poimanje, čemu pomažu historija, Njegova objava i nauka.

U svakom vremenu je bilo onih koji su raspravljali o Allahovom, dž.š., postojanju, naivnih i neukih ljudi. Većina takvih bili su oni kojima su ovladale ovosvjetske želje i strasti i koji su se našli već na rubu provalije, došli su do toga da poriču postojanje Uzvišenog Stvoritelja. Zbog poricanja i životinjskih nagona za uživanjem u koje su zabludjeli niti je iko računao na njih, a niti su oni sami više računali na sebe. Zato cilj poslaničkih misija nije bio samo potvrditi postojanje Uzvišenog Allaha, nego i očistiti vjeru od prljavštine širka i idolopoklonstva, koji su uništavali razum čovječanstvu, od obožavanja i robovanja bilo kome i bilo čemu mimo Allaha, dž.š. Najvažniji cilj poslanicima je bio poziv na vjerovanje u Allahovu Jednoću. Upravo zbog toga je i prvi poziv Pejgamberovom, s.a.v.s., narodu bio:

"...Allahu se samo klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate, zar se ne bojite?"[47]

„..."Allahu se klanjajte, a kumira se klonite!..."[48]

46 Ālu Imrān, 30.
47 El-Mu'minūn, 32.
48 En-Nahl, 36.

Kad je poslan Muhammed, s.a.v.s., zatekao je svoj narod kako obožava Zemaljska i nebeska bića mimo Allaha, dž.š., isto kao što su radili i sunarodnjaci drugih pejgambera. Iako nisu poricali Allahovo, dž.š., postojanje, o njemu nisu čak ni razgovarali. Kur'ani-kerim o ovome jasno govori:

„A da ih upitaš: 'Ko je stvorio nebesa i Zemlju?' – sigurno bi rekli: 'Allah!', – a ti reci: 'Hvaljen neka je Allah!', – samo što većina njih ne zna."[49]

Koliko god na zemlji bilo materijalista koji poriču Allahovo, dž.š., postojanje, Kur'ani-kerim niti im pridaje važnosti niti ih uzima u obzir. Kur'an se najvećim dijelom obraća mušricima:

„I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte!..."[50]

Resulullahov, s.a.v.s., poziv vladarima je kao u ovom ajeti-kerimu:

„Reci: 'O sljedbenici Knjige, dođite da se okupimo oko jedne riječi i nama i vama zajedničke: da se nikome osim Allahu ne klanjamo, da nikoga Njemu ravnim ne smatramo i da jedni druge, pored Allaha, bogovima ne držimo!' Pa ako oni ne pristanu, vi recite: 'Budite svjedoci da smo mi muslimani!'"[51]

DOKAZI ALLAHOVOG POSTOJANJA

U djelu pod nazivom *Dokazi Božijeg postojanja* Monsieur Beaushit ovako kaže: „Vjerovanje pojedinaca i ljudskih zajednica u postojanje Jednog Stvoritelja počelo je mnogo prije nego što su se počeli nuditi dokazi od onih koji su radili na potvrđivanju Božije jednoće. Koliko god ljudsko sjećanje moglo ići unazad, ono ne može odrediti momenat kad se počelo vjerovati u Boga. Ta vjera se javlja sa samim rođenjem i tiho se uvriježi u nutrini čovjeka. Šta god on uradio u životu, to čini pod Njegovim utjecajem.

Vjera se u nama javlja bez našeg znanja i svijesti o tome. Uspavanke naših majki su počinjale s njom. Prve odslušane lekcije o moralu i odgoju su je osnažile. Tokom života, dok učimo i istražujemo, ta vjera jača, učvršćuje se i razvija u veoma prefinjene osjećaje. Ovakve situacije koje se javljaju u djetinjstvu čovjeka dešavale su se slično i u prvim periodima života svih naroda. Istražimo li prve ljudske zajednice u prvom dobu stvaranja, naići ćemo na isto. Historija nam pokazuje da su prvi ljudi vjerovali u jednog Stvoritelja koji ih štiti. To je bio Zaštitnik

---

49 Lukmân, 25.
50 En-Nisâ, 36.
51 Ālu Imrân, 64.

svijeta, Onaj Koji među ljudima upravlja apsolutno pravedno. Očito su vjerovali u postojanje Stvoritelja Koji će, bilo u životu na ovom bilo na drugom svijetu – dobro nagraditi dobrim, a nevaljalo kazniti lošim.[52]

Oni koji su pisali o islamskom vjerovanju su osjetili da treba iznijeti neke dokaze postojanja Stvoritelja da bi iman postavili na zdrave i razumne osnove pred onima koji raspravljaju i sumnjaju u to postojanje. Na svijetu, uistinu, nema jasnije stvari od postojanja Allaha, dž.š. Kosmos ne može biti djelo slijepe slučajnosti. Svijet je tako uređen da je to najočitiji dokaz postojanja Stvoritelja. Poricati ovu činjenicu znači ne vidjeti ono što je očito.

Mi ćemo ovdje izložiti neke od tih dokaza, a sud ostavljamo vama.

KOSMOS JE NAJVEĆI DOKAZ ALLAHOVOG POSTOJANJA

Kad razmislimo o stvaranju kosmosa i ovog svijeta u kojem živimo, o skladu nebeskih tijela koja nas zadivljuje, ne možemo a da se ne divimo i ne oduševljavamo pred dokazima, koje je nemoguće opovrgnuti. Razmišljanje o savršenstvu stvaranja, bez sumnje, povećava vjeru u veličinu Stvoritelja.

U Kur'ani-kerimu ima dosta ajeta koji pozivaju čovjeka da razmisli o stvaranju kosmosa, o Božanskim tajnama na ovom svijetu, kako bi otklonio zrnca sumnje koja se javljaju u njegovoj duši i kako bi osnažio svoju vjeru:

„Reci: 'Posmatrajte ono što je na nebesima i na Zemlji!' – A ni od kakve koristi neće biti dokazi i opomene narodu koji neće da vjeruje."[53]

„I zašto oni ne promisle o carstvu nebesa i Zemlje i o svemu onome što je On stvorio, i da im se, možda, kraj njihov primakao? Pa u koje će riječi, ako ne u Kur'an vjerovati?"[54]

Kur'ani-kerim jasno objavljuje da, ako kod nevjernika ostane to nevjerstvo i nakon što razmisle o kosmosu, mudrosti i tajnama u njemu, to dokazuje da su oni ostali nevjernici. Može li se naći snažniji dokaz Allahovog, dž.š., postojanja nego što je ovo? Ako ovo ne utječe na njihovu dušu, pa koji dokaz bi njih natjerao da vjeruju?

Kao što je rečeno u Kur'ani-kerimu, istinski vjernici su oni kojima je stvaranje kosmosa dokaz Allahovog, dž.š., postojanja:

---

52 Ruhu dinil-islami, prof. dr. Afif Abdul-Fettah Tabbara, 66.
53 Junus, 101.
54 El-E'raf, 185.

„Allah je nebesa i Zemlju s razlogom stvorio; to je, doista, pouka onima koji vjeruju."[55]

„Na nebesima i na Zemlji, zaista, postoje dokazi za one koji vjeruju."[56]

STVARNA PRIRODA KOSMOSA

Ali, šta je kosmos? Allah, dž.š., ga je stvorio tako da je čovjeku veoma teško proniknuti u njegovu suštinu. I tek što pomisli da je nešto otkrio, ukaže mu se ogromna dubina nepoznanica i tajni koje kosmička prostranstva kriju. Iza svake tačke na obzorju krije se neshvatljiva dubina neizvjesnosti i neznanja. I pored ogromnog napretka i razvoja nauke, nepoznanica je sve više. Letovi Apola sa brzinom približno 40.000 m/h mogli su tek da dopru do Mjeseca, našeg najbližeg susjeda u svemiru. Sutra se može otići i na Mars, ali će sigurno biti potrebno još puno puno vremena da bi čovjek otišao do susjedne galaksije koja se nalazi na udaljenosti od 500 miliona svjetlosnih godina.

Pogledajte šta kaže veliki astronom Pierre Rausau: „Šta je čovjek u prirodi? Ništavilo prema beskrajnosti, praška prema ništavilu, nešto između ništavila i praha. Čovjek je beskrajno daleko od dvije granice, vječnosti i ništavila, njegov bitak je različit na istoj razini od ništavila iz kojeg je izišao i beskonačnosti u koju je zaronio."

Nema ničega što čovjeka može spasiti iz tog drastičnog prostranstva. Ne gubimo nadu da ćemo, ako ne sutra, onda jednog dana, stići do tih dalekih mjesta. Alija, r.a., kaže: „Čovječe, ti sebe smatraš sitnim tjelašcem, ali u tebi je skriven ogromni svijet."

Čovjek koji ima sićušno tijelo, koji u sistemu kosmosa ne predstavlja ni malu prašku, zaronio je u srž atoma koji se okom vidjeti ne može i pred njim se otvorio ogromni tajni svijet.

Astronomi kažu da je Zemlja jedna od planeta u Sunčevom sistemu. Sunce se, pak, nalazi u jednoj od galaksija, Mliječnom putu, sistemu koji čini veliki broj zvijezda. Sunce i nebeska tijela koja se kreću oko njega čine Sunčev sistem.

Koliko onda ima zvijezda na nebu? Pogledamo li, bilo sa sjeverne bilo sa južne polulopte, može se vidjeti oko 10.000 zvijezda. Doduše, u noći bez oblaka mi možemo vidjeti tek njih oko 3.000. Fotografski se danas može snimiti 50.000.000.000 zvijezda. Ono što je dalje iza njih

55 El-Ankebut, 44.
56 El-Džasija, 3.

nismo u stanju vidjeti. Tehnika napreduje i čim bude bilo moguće istražiti i dalje tačke svemira, očekuje se da će ovaj broj biti veći.

Kolika je zapremina ovih zvijezda u odnosu na Sunce? I Sunce je zvijezda poput svih onih drugih koje vidimo na nebu. Ako možemo da vidimo bilo koju veću zvijezdu, to nam onda govori da je ona mnogo bliže nama. S te tačke gledišta, među zvijezdama Sunce spada u one srednje veličine. Ustvari, zvijezde su puno veće od planeta i isijavaju svjetlost. Međutim, pošto se nalaze mnogo dalje u odnosu na planete, one nam se ne čine toliko sjajne i vidljive.

Zvijezde su raspoređene svuda po nebu. Planete se, međutim, nalaze na sunčevoj stazi. Pored toga, Sunce je od zemlje udaljeno 149 miliona kilometara. Znamo da se svjetlost kreće brzinom od 300.000 kilometara u sekundi. Sunčevi zraci koji idu ovom brzinom do nas stižu za 8,17 sekundi. Samo, nemojmo se čuditi ovoj razdaljini, jer ako zaronimo u svijet zvijezda u kosmosu, vidjet ćemo da je ovo što smo rekli sasvim jednostavno.

Nama najdalja planeta u Sunčevom sistemu je Pluton. Njegova svjetlost do nas dolazi u roku od 4 – 5 sati. Svjetlost najbližih zvijezda, pak, dolazi samo 4 – 5 puta u godini. U istraživanjima koja se rade teleskopima govori se o zvijezdama koje su udaljene milionima svjetlosnih godina.

Sistemi po kojima je uređen kosmos i njihovo kretanje odvija se po preciznoj zakonitosti. Ništa se ni s čim ne sudara i sve ima svoju putanju. Eto, to je očit dokaz postojanja Allaha, dž.š. Pred takvim dokazom svi drugi padaju. Kur'ani-kerim ovako govori:

„*I kunem se nad putanjama zvijezda, a to je, da znate, zakletva velika* –."[57]

Riječi iz ajeta: „*a to je, da znate, zakletva velika*" je očit dokaz da je Kur'an božija objava. Do tajne ovog tumačenja su tek došli nakon što je razvoj teleskopa i druge tehnike omogućio istraživanje kosmosa.

Laplace kaže: „Nemoguće je pripisati slučajnosti moć koja je razmjestila nebeska tijela u Sunčevom sistemu, odredila njihovu gustoću i postavila oblake, moć koja svima njima upravlja, koja uređuje okretanje planeta oko Sunca i savršeno uredno pokreće satelite koji se okreću oko planeta."

57 El-Vāki'a, 75-76 (U izvorniku pogrešno navedene stranice 25. i 26. prim. prev.).

SMJENA DANA I NOĆI, SUNCE I MJESEC KAO DOKAZI ALLAHOVOG, DŽ.Š., POSTOJANJA

U Kur'ani-kerimu naređuje se:

„Među znamenjima Njegovim su noć i dan, i Sunce i Mjesec. Ne padajte licem na tle ni pred Suncem ni pred Mjesecom, već padajte licem na tle pred Allahom, koji ih je stvorio, ako želite da se samo njemu Jedinom klanjate."[58]

Svakodnevno smjenjivanje noći i dana dolazi uslijed okretanja Zemlje oko svoje ose. Ovo okretanje svjedoči o postojanju Allaha, dž.š. Zemlja se oko svoje ose okreće brzinom od 1.000 milja na sat, tj. u 24 sata okrene se jednom. Kad bi ovo okretanje oko ose trajalo duže, veliko produženje dana ljeti bi imalo velikog uticaja na živa bića i rastinje. Zimi bi noći isto tako postajale duže, svuda bi bilo leda, rijeke bi se ledile. Zbog svega toga bi se smanjili faktori koji omogućavaju život na zemlji, ne bi ga više ni bilo. Ako zamislimo da se ovo poveća, stvorenja u kosmosu bi polahko krenula svom kraju. Sloj koji pokriva Zemlju, a koji nazivamo zemljinom korom, bi se podigao, i kad bi bilo samo malo više nego danas, zalihe oksigena na zemlji bi se smanjivale i nestajale bi mogućnosti za život. Nasuprot tome, kad bi se količina oksigena suviše podigla iznad prosječno normalne količine, došlo bi do velikih požara.

I Kur'ani-kerim ukazuje na Zemljinu rotaciju:

„Ti vidiš planine i misliš da su nepomične, a one promiču kao što promiču oblaci – to je Allahovo djelo koji je sve savršeno stvorio; On, doista, zna ono što radite."[59]

Uzvišeni Allah u ovom ajetu poredi pomicanje Zemlje sa običnim promicanjem oblaka.

Razmislimo, naprimjer, o Suncu i njegovoj ogromnoj energiji, čije se tajne još ne znaju i o kojima se još uvijek govori u pretpostavkama; Sunce, koje nije samo izvor svjetlosti i toplote, nego je poput osovine u našem životu i redu u kosmosu; Sunce, koje i pored svakodnevnog napredovanja nauke svaki put više zadivljuje um; Sunce, do čije suštine nismo doprli čak ni u ovom atomskom dobu nauke koja je na vrhuncu; Sunce, koje tokom normalnog isijavanja gubi pet miliona tona u satu i opet u svakom momentu nadoknađuje istu tu težinu i ispušta svoju energiju... Ako to nije dokaz Allahovog, dž.š., postojanja, onda šta jeste?

58 El-Fussilet, 37.
59 En-Neml, 88.

Da je Zemlja imalo bliže Suncu u odnosu na danas, sva živa bića bi se ugljenisala. Na Zemlji ne bi bilo života. Isto tako, da je udaljenost imalo veća nego što jeste, površina Zemlje bi bila pod ledom i živa bića bi uništila hladnoća. Sve bi bilo obavijeno samrtnom tišinom.

Čak i da je Mjesec, na primjer, 50 hiljada milja udaljeniji nego što je sad, i talasi na Zemlji bi se tako čudno ponašali da bi svo kopno dnevno dva puta bilo pod vodom. Čak i planine bi za kratko vrijeme bile skupno zbrisane sa površine. Sve ovo je dokaz postojanja Božije Moći i Volje koja je iznad svega.

PROTOPLAZMA

U Kur'ani-kerimu se ovako kaže:

„Allah čini da zrnje i košpice prokliju. On iz neživa izvodi živo, iz živa neživo, to vam je, eto, Allah, pa kuda se onda odmećete"?[60]

„Allahova je vlast na nebesima i na Zemlji, On život i smrt daje, i vi osim Allaha nemate ni zaštitnika ni pomagača."[61]

Svaka materija ima svoju bazu koja joj omogućava miješanje. Sva živa stvorenja, od najjednostavnijih pa do onih najsloženijih, razvila su se iz protoplazme. Protoplazma je bezbojna, albuminska, providna tvar, u želatinskom stanju, koja ispunjava šupljinu između ćelijskog zida i jezgra u ćeliji. Jedinjenje se sastoji od 90 % vode, a ostalo čine bjelančevine, masti, ugljikohidrati, različite soli. Protoplazma se pod utjecajem toplote, alkohola i kiseline zgrušava.

Sve osobine živih bića se vide i na protoplazmi. Hrane se iz sredine u kojoj se nalaze. Opskbljujući se tako, u rastućoj ćeliji se skriva poput rezerve nova protoplazma. Čim dođe do neke promjene uvjeta života u kojima se nalazi protoplazma, dođe do reakcije, kretanja koje pokazuje da je živa. U isto vrijeme disanjem osigurava potrebnu energiju.[62]

I biljke i životinje se sastoje od protoplazme. Protoplazme ovih dviju vrsta su bliske jedna drugoj, ali nisu iste. Ta razlika nosi osobenost svake vrste. Da nije tako, na primjer, žablja jajašca bi bila ovlažena i ne bi bilo žaba. Kad bi sjeme žira prešlo ciklus, žir se ne bi razvio u stablo. U suštini, ove razlike su ogromne, ali pošto su nama nepoznate i skrivene, na prvi pogled nam se čini da liče međusobno. I jedno od najjasnijih

---

60 El-En'âm, 95.

61 Et-Tevba, 116.

62 Hayat Ansiklopedisi, V, 2664.

objašnjenja biologije da vrste protoplazme izgledaju slične jedne drugima, u suštini nije tačno.

Dr. Elbet kaže da su naučnici danas na pragu velikog otkrića. Kad je riječ o skrivenoj tajni zvanoj život, u laboratoriji mogu da objedine, prema obliku, i materiji protoplazmu koja se nalazi između dvije opne ili samo jednu ćeliju koja nosi život. Međutim, iako se na ovaj način može prenijeti život, to je na krajnje nedostastnoj i prostoj razini. Iako je za sad tako, daljnji napori u ovoj oblasti su neizvjesni. Da li će se uspjeti doći do nečega ili ne, još se ne zna. Neki biolozi na ovo gledaju sa sumnjom, drugi ne smatraju mogućim. Ako ovi naučni radovi uspiju, hoće li to poremetiti našu vjeru u Allaha? Neće. Oni čija je vjera plitka i površna, mogu se pokolebati. Za one koji duboko vjeruju, stvari koje se ukazuju zajedničkim naporima na njihovom otkrivanju nisu ništa drugo do korak dalje u razumijevanju onoga što je stvorio jedan i jedini veliki Stvoritelj.[63]

Dr. Russel je rekao: „Mislim da je za nas izuzetno teško shvatiti svaku pojedinu protoplazmu. Nema sumnje da milioni protoplazmi koje nalazimo na Zemlji svjedoče o moći Allaha, dž.š., koliko god to logika i um dozvoljavaju. Ja zbog toga duboko vjerujem u postojanje Allaha, dž.š."[64]

STVARANJE BILJAKA

Kur'ani-kerim nam predočava Allahovo, dž.š., postojanje kroz primjere vrsta rastinja poput voćki i žitarica koje uspijevaju na zemlji.

„On vodu s neba spušta, pa Mi onda činimo da pomoću nje niču sve vrste bilja i da iz njega izrasta zelenilo, a iz njega klasje gusto, i iz palmi, iz zametka njihova, grozdovi koje je lahko ubrati, i vrtovi lozom zasađeni, naročito masline i šipci, slični različiti. Posmatrajte, zato, plodove njihove, kad se tek pojave i kad zru. To je zaista dokaz za ljude koji vjeruju."[65]

Kur'ani-kerim objašnjava i to kako svi ovi plodovi imaju različite ukuse, iako su voda i zemlja isti:

„Na Zemlji ima predjela koji jedni s drugima graniče i bašča ima lozom zasađenih, i njiva, i palmi sa više izdanaka i samo s jednim; iako upijaju

63 Allahu jetedžella fi asril-ilmi, 109.
64 Allahu jetedžella fi asril-ilmi, 79.
65 El-En'am, 99.

jednu te istu vodu, plod nekih činimo ukusnijim od drugih. To su doista dokazi ljudima koji pameti imaju."[66]

Slijedećim ajeti-kerimom Kur'an nas upućuje da obratimo pažnju na raznolikost boja biljaka koje uspijevaju na zemlji:

„Zar ne vidiš da Allah spušta s neba kišu pa je u izvore u zemlji razvodi, a onda pomoću nje raznobojno bilje izvodi, zatim se ono suši i ti ga vidiš požutjela, i najzad ga skrši. To je, doista, pouka za one koji su pametni."[67]

Biljke su svijet za sebe. I nakon svih otkrića do kojih naučnici svakodnevno dolaze, oni podižu zavjesu tajni tek sa jednog dijela tog svijeta. Kur'ani-kerim već na početku traži da se posveti pažnja poboljšavanju kvaliteta, proizvodnji i razvijanju okoline.

I biljke se, kao i druga živa bića, razmnožavaju da bi se produžio život preko onih koji dolaze poslije. Razmnožavanje kod biljaka može biti spolno i bespolno:

- bespolno razmnožavanje: to je prost oblik razmnožavanja. Biljka se dijeli i poslije iz svakog dijela raste nova biljka, kao kod nekih mahovinastih rodova.
- spolno razmnožavanje: biljka se oplođuje. Kad sazrije, osjemenjavanjem nastaje nova biljka koja liči na nju. Razmnožavanje kod cvjetajućih biljaka koje čine veliki dio svijeta flore, odvija se putem samog cvijeta. Cvijet je vidljivi organ za razmnožavanje biljke. Nakon određenog vremena cvijet daje voćku i sjeme. Sjeme na različite načine dospijeva u zemlju iz koje će potom iznići nova biljka. Razmnožavanje biljki na ovaj način naziva se „polno" razmnožavanje. Na cvijetu se nalaze zajedno i muški i ženski organi. Na jednom dijelu biljaka nalaze se samo muški, a na drugom samo ženski organi. Oplođavanje cvijeta znači sjedinjavanje muške i ženske plodne ćelije nakon čega nastaje nova stanica. Radi ovoga bi muške plodne ćelije trebalo da dospiju na vrh ženske. To se naziva „oprašivanjem". Muške plodne ćelije dospijevaju sa jedne na drugu biljku nošene vjetrom ili ih prenose ptice i kukci. Tom oprašivanju posebno doprinose pčele i neke vrste buba, prilikom njihovog postupka isisavanje mednih baza.[68] O ovoj činjenici Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

66Er-Rad, 4.
67 Ez-Zumer, 21.
68 Hayat Ansiklopedisi, II, 612.

„Zar oni ne vide kako činimo da iz zemlje niče svakovrsno bilje plemenito?"[69]

„To je, doista, dokaz, ali većina njih ne vjeruje."[70]

Ko je stvorio i uredio ovakve zakonitosti kojima svako živo biće ima svoje osobine i specifičnosti? Ovo pitanje nas vodi do drugog koje nagoni na razmišljanje, odakle su stigle prve biljke? Drugačije rečeno, kako je stvorena prva biljka? Prirodnim razumom i zdravom logikom vođeni ne možemo reći da su sve ove pojave puka slučajnost. Sigurno da moramo tražiti Apsolutnog Stvoritelja, Koji je iz ništa stvorio sve, stvorio nešto izuzetno. Kao rezultat vidjet ćemo da je najočitija činjenica razumna prihvatljivost postojanja Stvoritelja.

STVARANJE ČOVJEKA

Na zemlji nema stvorenja čije je stvaranje ispunjeno tolikim tajnama, a svrha toliko uzvišena.

„Jedan od dokaza Njegovih je to što vas od zemlje stvara, i odjednom vas, ljudi, svuda ima razasutih."[71]

„On vam daje sluh, i vid, i pameti; a kako malo vi zahvaljujete!"[72]

Najnovija naučna otkrića potvrđuju da postoji nebrojeno mnogo dokaza Allahovog, dž.š., postojanja kroz enigmu zvanu čovjek. Kako se biologija razvija, ove činjenice se sve češće podastiru pred nama. Danas naučnici razvijaju mogućnost istraživanja kako nastaje čovjek iz ćelije i razvoja strukture te ćelije. Što se tiče, pak, tajne života skrivene u njoj, tu nauka i stručnjaci stoje, jer ne mogu uraditi ništa osim da priznaju postojanje mudrog Stvoritelja. Koji segment čovjeka ne izaziva zbunjenost i divljenje? Zar nije jedan od Allahovih znakova njegovo stanje u majčinoj utrobi?

Kako se hrani beba u uskom prostoru majčine utrobe? Kako diše? Kakvo je mjesto majčina materica? Stvoritelj Koji iz ničega stvara ljude tako je savršeno uredio to mjesto u kojem se formira dijete da mu tu ne nedostaje ništa što je neophodno za razvoj. Da plodu ne bi naštetila hrana koju majka unosi i koja se mijenja pod uticajem kiseline, Uzvišeni Allah, dž.š., je stvorio savršeno uređenu vezu majke i djeteta.

---

69 Eš-Šuarā, 7.
70 Eš-Šuarā, 8.
71 Er-Rūm, 20.
72 El-Mu'minūn, 78.

Kako se porod bliži, majčine žlijezde počinju da izlučuju različite sadržaje. Dio njih pomaže da se smanji naprezanje materice, drugi da se dijete lakše odvoji sa mjesta na kojem se nalazi, dok jedan dio pomaže da se dijete rodi u prirodnom obliku.

Dva dana nakon poroda iz majčinih grudi počinje isticati mlijeko. Njegova količina se povećava iz dana u dan. Nakon godinu dana ta količina iznosi dnevno i do dva i po litra, dok u prvim danima ne prelazi nekoliko stotina grama. Nije li to zadivljujuća promjena! Kako dijete raste, mijenja se i omjer tvari koje su sjedinjene u sadržaju mlijeka. Ove promjene usklađene su sa razvojem djeteta i njegovim potrebama.

Ako pažljivo razmislimo o ovim stanjima koja nam se čine običnim, vidjet ćemo da se ne mogu objasniti ničim osim postojanjem Svevišnjeg Stvoritelja, Sveopćeg i Svemoćnog.

Sposobnost da tako uredi rad organa da svaki pojedini radi ono što treba da radi, dok jedan organ određuje koje su jestive i pitke materije, drugi će da izbacuje van ono što je nepotrebno... Zar sve to nije djelo Allahove moći?

Ljudi unose različitu hranu u želudac. Tu hranu želudac kvasi svojim sokovima. Ta količina je tako precizno prilagođena da ako ima malo hrane, i sokova za probavu ima malo. Kad bi bilo više kiseline nego što je normalno, onda bi ona sve sagorila.

Svaki zalogaj koji uđe u usta čovjeku dočekaju pljuvačne žlijezde pa probava počinje već u ustima.

Savremena nauka je danas zadivljena pred dvjema vrstama refleksnog kretanja tankih crijeva čija dužina ide do jednog metra:

Tanka crijeva lahko miješaju stomačnim sokovima prokuhanu hranu koja je došla refleksnim putem.

Crijevne resice, koje su raspoređene po cijeloj površini tkiva crijeva, usisavaju najveći dio hranjivih tvari. Debelo crijevo nakon toga probavlja preostale tvari, natapajući ih žljezdanim sekretom. Na ovaj način se od hrane koju je čovjek unio u svoj želudac, napolje izbacuje samo ono što se ne može iskoristiti. Pred svim ovim ne može se ne priznati Allahova veličina i moć. Sve u tijelu čovjeka je stvoreno prema preciznim mjerama. To ne može biti rezultat slijepe slučajnosti.

A tek srce i cirkulacija krvi u njemu? Srce kuca mimo ljudske volje, po unaprijed uspostavljenom redu i zakonitosti. Iako mu zapremina nije veća od jedne šake, ono u 24 sata troši energije koliko je potrebno

da se jedan normalan čovjek digne u zrak 125 metara. U godini dana normalnog rada srce ispumpa do 80 miliona galona krvi.

U sistemu kruženja krvi značajno mjesto imaju vene. Njihova zadaća je prenositi čistu krv iz srca u tijelo i prljavu krv u jetru i slezenu. Arterije nose čistu krv kroz tijelo, dok vene nose prema jetri krv koja se ponovo vraća prema srcu. Sistemom pumpanja krv ponovo dolazi do srca. Cirkulacija krvi krvotokom je osnov održanja ljudskog života.Koji govori o postojanju Uzvišenog Stvoritelja? Da ne spominjemo vid, sluh, govor, osjećaje, memoriju, zaborav, tugu, radost, spoznaju ili bijes...

Na pitanje šta uraditi dalje za napredak nauke čuveni dr. Charles Stamimitis, koji je, inače, učinio velike pomake u oblasti psihologije, ovako je odgovorio: „Najveća otkrića koja nas očekuju u budućnosti bit će sa duhovne strane. Ljudi će shvatiti jednog dana da materijalne stvari nisu put do sreće, da je mala korist od onoga što mogu stvoriti muškarac i žena. Tada će se naučne laboratorije na zemlji okrenuti Allahu, dž.š., i počet će se istraživati Božije činjenice. Kad taj dan dođe, svijet će doživjeti najbrži napredak, kakav stoljećima nije viđen."

Cutton, koji se inače bavi atomskom fizikom, ovako kaže: „Ja u laboratoriji ne radim da bih dokazao činjenicu proživljenja nakon smrti. Međutim, svaki dan nailazim na tako čudesne stvari da budem prisiljen prihvatiti to da treba pogeti glavu iz poštovanja pred snagom koja je sve ovo stvorila."

STVARANJE ŽENE PORED MUŠKARCA

I u tome što je Uzvišeni Allah, dž.š., stvorio družicu muškarcu nalazimo dokaze Njegovog postojanja. Uzvišeni je rekao:

„I jedan od dokaza njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju."[73]

Veliki su dokazi koji svjedoče o Allahovom, dž.š., postojanju i htijenju u tome što je pored muškarca stvorio ženu da bi se razmnožavali i time produžio i opstao ljudski rod. Ovo obara i teoriju da kosmos počiva na materiji.

U jednom časopisu o kosmosu koji izlazi u Francuskoj, Momnieu ovako dokazuje Allahovo postojanje: „Ostavimo li razum po strani i uz-

---

73 Er-Rum, 21.

memo to da kosmos nema Stvoritelja, da je nastao čistom slučajnošću, pa slijedom iste slučajnosti čak da su nastali i muškarac i žena, može li mozak ikako pojmiti da su ljudi istom slučajnošću oživjeli zemlju i sa ciljem produžetka ljudske vrste jednostavno se desila „žena", kao jedno stvorenje slično posve muškarcu, ali suprotno po svojoj unutarnjoj strukturi?

Pa zar ovo nije dokaz da je ovaj kosmos stvorio Jedan Stvoritelj Svojom voljom? On je Taj Koji je stvorio bića, svakoj vrsti dao ćud, dao sve mogućnosti i učinio blagodati da bi se život nastavio. Ljudska vrsta se s njim uzdiže."[74]

RAZMNOŽAVANJE LJUDI I ŽIVOTINJA

Stalno razmnožavanje ljudi i životinja dokaz je Allahovog, dž.š., postojanja. Uzvišeni Allah, dž.š., je rekao:

„Allah za vas stvara žene od vaše vrste, a od žena vaših daje vam sinove i unuke, i ukusna jela vam daje. Pa zašto u laž oni vjeruju, a Allahove blagodati poriču."[75]

U slijedećem ajeti-kerimu Kur'ani-kerim poziva ljude da obrate pažnju na devu:

„Pa zašto oni ne pogledaju kamile – kako su stvorene."[76]

Istaknuti naučnik A. Gressy Morrison ovako kaže: „Život prinuđava na razmnožavanje da bi vrsta opstala. To je takva snaga da u ovu svrhu svako stvorenje koristi sve svoje mogućnosti. ... Ove poticajne snage nema tamo gdje nema života. Budući da je to tako, odakle proizlazi ta snaga? Pa i kad proizađe, kako to da traje milionima godina? To je stoga što je to prirodni zakon za živa bića, zakon koji dolazi iz htijenja Stvoritelja."[77]

STVARANJE ŽIVOTINJA, GMIZAVACA I PTICA

Jedan od jasnih dokaza Allahovog, dž.š., postojanja jeste stvaranje životinja i gmizavaca.

---

74 Dā'iretul-me'ārif, Ferit Vecdi, Ilah mad.
75 En-Nahl, 72.
76 El-Gāšije, 17.
77 El-Insān, lā jekūmu vahdehu, Mahmūd Sālih el-Felekī, 146.

„Allah sve životinje stvara od vode, neke od njih na trbuhu puze, neke idu na dvije noge, a neke, opet, hode na četiri; Allah stvara što hoće, jer Allah sve može."[78]

I stvaranje ptica je dokaz Allahovog, dž.š., postojanja:

„Zar oni ne vide kako ptice u prostranstvu nebeskom bez muke lete, njih samo Allah drži. To su, zaista, dokazi ljudima koji budu vjerovali."[79]

Razmislite malo, pogledajte kakvog su oblika ptice. Ona leti zrakom zahvaljujući ravnoteži koju joj daju krila sa strana, glava sprijeda i rep pozadi. Allah je Onaj Koji je stvorio pticu u takvom obliku da može da leti. To znači da je On Taj Koji ptice održava u zraku. Životinje i ptice imaju mnogo posebnosti koje pokazuju da Allah postoji i da je Svemoćan.

Evo šta je jednom prilikom rekao Newton o tim specifičnostima:

„Kako su životinje nastale s tako jedinstvenim oblicima tijela? Svi ti pojedini dijelovi tijela koji imaju različite funkcije, s kojim ciljem su postali? Kako razum da pojmi formiranje oka bez poznavanja metoda i zakonitosti vida? Kako je moguće da se formira uho a da se ne znaju najsitniji detalji zakonitosti? Odakle i kako se rađa nadahnuće za koje kažemo da je urođeno u životinje?" I dalje nastavlja:

„Ova cjelovitost kosmosa koji je struktuiran u najoriginalnijem obliku i najsavršenijem sistemu dokazuje da postoji jedan nematerijalni, bestjelesni, Mudri Bog. On je na svakom mjestu i u svako vrijeme, On zna suštinu svega."

Ono što se naziva „instinktom", a što vidimo kod životinja, ne ostavlja mjesta sumnji:

Losos, recimo, nakon što mnoge godine provede u moru, rijekom se vraća u rječicu odakle je nekad krenuo u život. I to ide direktno baš prema toj obali gdje taj određeni potočić utiče u rijeku...

Šta je to što ribu polahko vodi baš prema tom dalekom mjestu? Ako bi ovu ribu stavili u drugu rječicu koja se ulijeva u istu rijeku kao i njena izvorna, ona bi odmah shvatila da je u pitanju pogrešna rijeka, vratila bi se, ali tako da prvo izađe u pravu rijeku, a onda iz nje nađe put prema svojoj rječici.

Riješiti tajnu jegulje još je teže. Kad dođe vrijeme razmnožavanja, ova stvorenja koja čovjeka neprestano začuđuju, iz raznih jezera i rijeka prelaze na hiljade milja i dolaze na određeno mjesto. Sve dolaze do

---

78 En-Nur, 45.
79 En-Nahl, 79.

beskrajnih dubina u blizini Bermuda i ostavljajući tu mlade iza sebe umiru. Sićušne jeguljice koje ne znaju ni za što drugo osim za vodu bez kraja i dna kreću na put nazad. Kad stignu do one iste obale do koje su bili došli njihovi roditelji, oni ne zastaju nego odlaze dalje, do rijeke, jezera ili jezerceta u kojem su živjeli njihovi roditelji... Do danas nikad se nije naišlo na jednu američku jegulju u Evropi, niti na evropsku jegulju u Americi. Uzvišeni Allah, dž.š., je čak životni vijek evropske jegulje – prema dugim putovanjima – produžio za godinu dana...

Šta je izvor takve istrajnosti?

Zar tajni putevi i tehnike kojima je inspirisana pčela u pravljenju meda i svo to nadahnuće ne dokazuju postojanje Božije moći i mudrosti koja ju je tome poučila?

Priroda

To je velika knjiga
koju je Allah postavio pred čovjeka.

Nastojali smo ovoliko da kažemo o prirodnim dokazima iz vanjskog svijeta koji potvrđuju Allahovo, dž.š., postojanje.

Sad ćemo se ukratko osvrnuti na dokaze koji samo razumom potvrđuju Allaha, dž.š..

RAZUMSKI DOKAZI ALLAHOVOG POSTOJANJA

Historija čovječanstva nam pokazuje da je još od najstarijih vremena, kod ljudi svakog doba postojala vjera i misao o Bogu. U svakom vremenu je bilo ljudi koji su imali u sebi vjeru u postojanje Božije moći i bili pripadnici neke religije. Sigurno je da nikad nije viđeno društvo bez vjere, narod bez religije. Na svim tačkama zemaljske kugle, svaka ljudska zajednica poznaje ideju Boga, pa makar ona bila primitivna i pogrešna. U prošlosti je bilo onih koji su na različite načine obožavali kipove, smatrali svetim zvijezde ili vatru; ali, isto tako, bilo je i onih koji su vjerovali da postoji jedna najveća snaga koja je iznad svega, da postoji Onaj Koji je sve stvorio i Koji svime upravlja; bilo je onih koji su vjerovali u postojanje bića koje je vječno i zauvijek, onih koji su obožavane stvari u vanjskom svijetu smatrali sredstvom približavanja Njemu.

Nesumnjivo jedinstvo u pogledu postojanja vjerovanja u natprirodno među narodima međusobno različitima po rasi, dobu i prostoru u

kojem su živjeli, ne može biti slučajno. To bez sumnje predstavlja snažan racionalni dokaz nesumnjivosti Allahovog, dž.š., postojanja.

Brojni filozofi potvrdili su Allahovo, dž.š., postojanje razumskim putem i naveli brojne racionalne dokaze. Posebno treba istaći čuvenog francuskog filozofa Descartesa, jedno od prvih imena moderne filozofije. Ovdje ćemo ukratko navesti neke od dokaza koje je on iznio:

„Kad razmislim, shvatam da sam ja jedno ništavno biće, jer znam da sumnjam. Sumnja je pribježište nedostatka koje se rađa iz nepoznavanja suštine. Uprkos tome, ja imam jednu ideju o „Beskonačnosti" i „Apsolutnoj savršenosti", i predstavu o tome. Ova moja predstava o beskonačnosti mene poučava da sam biće koje nije savršeno i koje ima kraj. Otkud mi je došla ova misao?

Nema nikakve sumnje da ja nisam izvor ove ideje o tome da sam nesavršeno i prolazno biće, jer nesavršeno i prolazno biće ne može da bude izvor misli o savršenom i beskonačnom biću. U tom slučaju, kao i kod svakog traga, uzrok i ove misli je prirodan.

Taj uzrok, jednako kao što ne mogu to biti ja, ne može biti ni bilo koje biće koje vidimo vani. Jer, i ona su, kao i ja, ograničena i nedostatna... Ni njihov trag nije beskrajan. U tom slučaju, postoji jedno beskonačno biće sa svojstvima savršenosti koje je meni donijelo ovu ideju o beskonačnosti. Onaj koji ima svu beskonačnost i savršenosti jeste Bog.

U ovom trenu znam da sam nepotpuno biće. Iako sam nepotpun, u mom umu je misao o savršenom biću.

Razmišljam, šta je razlog mog postojanja?

Ne vidim mogućnost da sebe zamislim kao razlog i aktera svog postojanja. Jer, da sam imao moć da stvorim sebe, nema sumnje da bih sebe stvorio sa savršenim svojstvima, a ne ovako nesavršenog. Da, da sam imao tu moć, sigurno je da bih sebi dao svu savršenost. Ali ja to nisam u stanju. Prema tome, ja nisam stvoritelj svog bića.

Ni druga stvorenja ne mogu biti stvoritelji svojih bića, iz istog razloga kao i ja. Da su i oni sami sebe stvorili, stvorili bi sebe sa svojstvima savršenosti. Dakle, bilo koje stvorenje koje nema svojstvo savršenosti ne može biti moj stvoritelj. Što se tiče moje majke, oca, oni su samo sredstvo putem kojeg je nastalo moje tijelo.

Kad je tako, Moć koja je mene stvorila je Apsolutno Savršeno Biće."

Smith, koji se bavio istraživanjima o porijeklu rasa, dokazao je da su afrički crnci još od najstarijih vremena vjerovali u Boga. Jednako kao što je to među većinom crnaca, i među većinom plemena jugoistočne Au-

stralije i stanovnika sjeverne Afrike postojala je ideja o Jednom Bogu. I među drugim plemenima moglo se naići na razmišljanje o Uzvišenom Bogu. Kako su plemena napredovala u razvoju tako se mijenjalo i vjerovanje, sve se izmiješalo i pojavila se teorija o više božanstava. U isto vrijeme, pored ideje o Jednom Uzvišenom biću rodila se ideja o postojanju nekih drugih.[80]

Jedan od jasnih dokaza kojima nas islam ostavlja začuđenima jeste i taj što su sve ove činjenice objavljene čak prije 14 stoljeća. Kur'ani-kerim ovako kaže:

„Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio, ne treba da se mijenja Allahova vjera, ali većina ljudi to ne zna ."[81]

Uzvišeni Allah, dž.š., je stvorio ljude u vjeri čiji je temelj u vjerovanju u Onog Koji je stvorio kosmos. Ako se čovjek svim svojim osjetilima usmjeri svom unutrašnjem svijetu i osluhne ono što mu ona govore, neće vidjeti drugog izlaza do da prizna da je samo stvorenje i da postoji samo Jedan Stvoritelj. Što se tiče riječi „hanīf" koja je upotrijebljena u ajetu, misli se na čiste i prave osjećaje koji su daleko od pogrešnih i iskvarenih vjerovanja.

Profesor A. Gressy Morrisson kaže:

„Ideja o Bogu je sposobnost koja postoji u čovjeku i koja je za njega posebna Božija podrška. Sa tom snagom, od svog nastanka, od prvog čovjeka do danas, čovjek na svakom mjestu osjeća da postoji neko ko ga vodi i ko ga usmjerava. On oduvijek očekuje pomoć od Njega, Uzvišenog Stvoritelja Koji je jači, moćniji i veći od njega. To je dokaz da u čovjeku postoji osjećaj vjere još od njegovog stvaranja."[82]

Kad se ljudi, na primjer, nađu u problemima i brigama, pa počnu zapomagati, njihova dova svjedoči o postojanju vjere u njima. Kur'ani-kerim u više ajeta govori o tome:

„A kad ljude nevolja snađe, oni se Gospodaru svome pokajnički obraćaju, a poslije, kad im On da da okuse milost Njegovu, odjednom neki od njih Gospodaru svome druge ravnim smatraju."[83]

---

80 Neš'etud-dīn, Ali Sāmī, 181.
81 Er-Rūm, 30.
82 El-Insānu lā jekūmu vahdehu.
83 Er-Rūm, 33.

„A kad ih talas, kao oblak, prekrije, mole se Allahu iskreno Mu vjeru ispovijedajući; a čim ih On do kopna dovede, samo Mu neki zahvalni ostaju. A dokaze Naše samo izdajnik, nezahvalnik poriče."[84]

Dakle, čovjek po prirodi zna da Allah, dž.š., postoji, i čim zapadne u neku nevolju, on se okreće Njemu i moli za pomoć. Međutim, njegova vjera koja se javi kao nešto prolazno u trenucima kad se osjete strah i nada ili pokazivanje ljudima kao da je silom prihvaćena na bilo koji način, nije ništa drugo do zabludjelost i skretanja s Pravog puta.

84 Lukmán, 32.

ČITANKA

GDJE JE SAD TVOJ GOSPODAR?

Došao jednom u Bagdad jedan od onih koji su tvrdili da sve dolazi iz prirode i koji su sami za sebe govorili da su dehrijjuni (materijalisti). Iako je bio još mlad, Imam Azam je odlučio da se suoči s ovim materijalistom. Na dogovoreni dan Imami Azam je namjerno zakasnio na mjesto susreta.

- A zašto si me ostavio da čekam?, upita ga materijalista.

Imami Azam odgovori:

Moja kuća je na drugoj strani Tigrisa. Da bih stigao ovamo, otišao sam do obale, ali nije bilo čamca. U to ugledam kako se stabla s planine sama posijekoše, obradiše i postadoše daske. Sama se sobom prikovaše i nastade čamac. Ja se ukrcah i evo stigoh. Zbog toga sam i zakasnio.

Na to će materijalista:

Ma hajde, nerazumni čovječe, zar da stabla s planine sama od sebe postanu čamac?

Imami Azam odgovori:

Pa ako ni jedan obični čamac ne može sam od sebe da se napravi, kako onda to mogu ova prostrana nebesa sa svim zvijezdama, Mjesecom i Suncem? Kako nebo stoji bez oslonca? Kako da sami od sebe nastanu ova velika mora, visoke planine, široka polja, ovoliki ljudi i životinje?

Sad materijalista upita:

A šta sad radi tvoj Gospodar? Imami Azam na to zatraži da materijalista siđe sa divana na kojem je sjedio, pa on tu sjede i reče:

Evo, moj Gospodar je sad spustio nevjernika poput tebe s divana, a na njega postavio Svog malog roba poput mene. Ovim riječima je zatvorio usta čovjeku.

Od Imami Azama

U kosmosu
slučaj
učiniti slučajem
je nemoguće.

(SOKRAT)

7. ALLAHOVA JEDNOĆA

ISLAM POZIVA NA ALLAHOVU JEDNOĆU

Vjera islam odbacuje obožavanje bilo koga drugog osim Allaha, dž.š., i poziva na ibadet samo i jedino Njemu, vjeru u Allaha, dž.š., Kojem niko ni po čemu nije sličan. Kur'ani- kerim kaže:

„A vaš Bog – Jedan je Bog! Nema Boga osima Njega, Milostivog, Samilosnog!"[85]

Tevhid, vjerovanje u Allahovu Jednoću je prvi temelj islama. Svaki musliman mora srčano vjerovati u Allahovu Jednoću, jezikom izgovarati i očitovati, izgovarati Kelimei-tevhid znači da mumin svjedoči vjerovanje koje nosi u srcu i jezikom to potvrđuje.

Božanski zakon Uzvišenog Allaha tako obavezuje da se vjera pokaže na djelu. Kad se čista islamska vjera u Allahovu Jednoću uvriježi u srca, ona postaje izvor svekolikog dobra onome ko je ponese.

Izgovarajući Kelimei-tevhid, mumin dobija osjećaj nezavisnosti i slobode, jer zna da mu se u to niko nema prava miješati osim Allaha. On robuje samo Allahu. On ne saginje vrat pred ljudima koji se čine višim od njega. U Kur'ani-kerimu je zabranjeno obraćati se molbom ikome osim Njemu:

„Oni kojima se vi, pored Allaha, klanjate, zaista su robovi, kao i vi. Pa, vi im se klanjajte, i neka vam se odazovu ako istinu govorite!"[86]

Uzvišeni Allah ovako naređuje Muhammedu, s.a.v.s., da kaže narodu:

„Ako ih upitaš ko je stvorio nebesa i Zemlju, sigurno će reći: 'Allah!', a ti reci: 'Mislite li vi da bi oni kojima se, pored Allaha, klanjate mogli otkloniti štetu, ako Allah hoće da im je učini, ili, da bi mogli zadržati milost Njegovu, ako On hoće da im je podari?' Reci: 'Meni je dovoljan Allah, u Njega se uzdaju oni koji se pouzdavaju.'"[87]

Kelimei-tevhid muminu donosi čast i čednost i spasava ga od gubitka časti traženjem pomoći od ljudi, očekivanjem bilo čega od nekog drugog. Mumin zna da opskrbu daje samo Allah.

---

85 El-Bekara, 163.
86 El-E'râf, 194.
87 Ez-Zumer, 38.

Allah, dž.š., u Kur'ani-kerimu kaže:

„Allah u izobilju daje hranu onome kome hoće od robova Svojih, a nekome uskraćuje; - Allah, zaista, zna sve."[88]

Iman daje čovjeku osjećaj srčanosti i hrabrosti. Čovjek nema straha od smrti jer zna da je Allah Taj Koji je određuje. Život čovjeka je u Njegovim, dž.š., rukama. Umrijeti u ime Hakka, predstavlja najveću čast:

„Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom. Dat ćemo onome koji želi nagradu na ovome svijetu, a dat ćemo i onome koji želi nagradu na onom svijetu i sigurno ćemo zahvalne nagraditi."[89]

ALLAHOVA LIJEPA IMENA I SVOJSTVA

Uzvišena svojstva i najljepša imena koja sadržavaju veličanstvenost Božanstvenosti i savršenstvo Gospodstva pripadaju Allahu. Uzvišenost Allah sa ovakvim svojstvima nema sličnog. Ne može ih imati niko osim Njega. On je Gospodar i Bog. Nema drugog boga ni gospodara osim Njega. Obradit ćemo dio Njegovih sifata, svojstava, u svjetlu Kur'ani-kerima i hadisa.

ALLAHOVA LIJEPA IMENA (ESMĀUL-HUSNĀ)

Prenosi se od Ebu Hurejreaa, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Allah ima 99 imena, jedno manje od stotinu. Ko ih postigne, ući će u Džennet."

U riječima „Allah ima 99 imena" jasno je sve rečeno. Očit dokaz je i hadis prenesen od Ibn Mesuda:

„Allahu, veličam Te sa svim lijepim imenima, svakim imenom od onih kojima je spomenuto Tvoje Uzvišeno Biće, koje si objavio u Svojim knjigama, o kojima si obavijestio nekog poslanika ili odabrao za Sebe u vječnom i tajnom znanju."

Jednom je rekla h. Aiša:

„Gospodaru! Obraćam Ti se svim Tvojim imenima (Esmāul-husnā), i onima za koja znamo i onima za koja ne znamo. Upućujem Ti dovu Tvojim najvećim imenom. Ko god Ti uputio dovu ovim imenima, od-

---

88 El-Ankebūt, 62.
89 Ālu Imrān, 145.

govori, Gospodaru!" H. Aiša es-Siddika je rekla kako je Resuli-ekrem ovo potvrdio riječima: „Pogodila si! Pogodila si!"[90]

Prenosi se od Ibn Arebija da je oko broja (elf=hiljada) Esmāul-husnā rekao:

„I ovo koliko je Esmāul-Husnā, malo je; da ima tinte koliko ima mora da se ispišu Allahova lijepa imena, mora bi se potrošila, a opet ne bi ispisala sva Njegova lijepa Imena. Pa da je i sedam puta više mora, ni to ne bi bilo dovoljno." Ovim riječima on je odbio da ljudskim rezonovanjem ograniči i odredi ova imena. U ovom hadisi-šerifu se kaže da su spomenutih 99 Božijih imena samo najpoznatija Allahova imena."[91]

Božija imena su nemoguća za obuhvatiti u potpunosti, mogu se znati samo sa Allahovom uputom i sunnetskim usmjerenjem. Nije dopušteno Allahu, dž.š., davati svako ime koje svojim razumom procijenimo da može. Zabranjeno je davati bilo kakvo ime Allahu, dž.š., koje nije poznato kroz Knjigu i sunnet.

ESMĀUL-HUSNĀ U KUR'ANU

U Kur'anu su spomenuta ova Allahova imena:

Allāh, Rabbul-'Ālemīn, Er-Rahmān, Er-Rahīm, Māliku Jevmiddīn, Mālikul-mulki, El-Kadūr, Hū, El-Hāliku, El-'Ālīm, El-Hakīm, Et-Tevvāb, El-Bāri'u, El-Musavvir, El-Fettāh, El-Kābid, El-Bāsid, Er-Rāfi', El-Hāfiz, El-Hakk, El-Hamīd, El-Gaffār, El-Basīr, Zul-Fadl, En-Nasīr, El-Vāsi, El-Bedī', El-'Azīz, Eš-Šākir, Er-Re'ūf, El-Gafūr, Es-Semī', El-Halīm, El-Hajj, El-Kajjūm, El-Mu'izz, El-Muzzil, El-'Adl, El-Hafīz, El-Mudžīb, El-Medžīd, El-Bāis, El-Muhsī, El-'Alijj, El-Azīm, El-Habīr, El-Ganijj, El-Hamīd, El-Vehhāb, El-Vedūd, El-Muhjī, El-Mumīt, El-Mukīt, El-Hasīb, El-Vekīl, El-'Afuvv, Eš-Šehīd, Er-Rezzāk, El-Mubdi', El-Mu'īd, El-Mukaddim, El-Mu'ahhir, El-Berr, El-Muntekim, El-Muksid, El-Džāmi', 'Allāmul-Gujūb, Er-Rekīb, El-Kāhir, El-Hāsib, El-Kādir, El-Latīf, El-Fātir, El-Vāhid, El-Kahhār, El-Hallāk, El-Kebīr, El-Kavijj, El-Muktedir, El-Evvel, El-'Āhir, El-Habīr, El-Mugnī, El-Mānī', En-Nūr, El-Velijj, El-Hādī, El-Bākī, El-Vāris, Ez-Zāhir, El-Bātin, 'Ālimul-Gajb, El-Melik, El-Kuddūs, Es-Selām, El-Mumin, El-Muhejmin, El-Džebbār, El-Mu-

90 Ajnī.
91 Kastalānī.

tekebbir, Eš-Šekūr, El-Ehad, Es-Samed, El-Muhīd, Zul-Dželāli vel-Ikrām[92]

ESMĀ'UL-HUSNĀ U SUNNETU

Prenosi se od Buharija, Muslima i Tirmizija, od Ebu Hurejreaa, od Muhammeda, s.a.v.s. da je rekao: „Uzvišeni Allah ima 99 imena. Svako ko ih postigne, ulazi u Džennet. Nema sumnje da je Allah samo Jedan i kao Jednom mu se obraća. On je:

Huvallāhullezī lā ilāhe illā hū, Er-Rahmān, Er-Rahīm, El-Melik, El-Kuddūs, Es-Selām, El-Mumin, El-Muhejmin, El-'Azīz, El-Džebbār, El-Mutekebbir, El-Hālik, El-Bāri', El-Musavvir, El-Gaffār, El-Vehhāb, Er-Rezzāk, El-Fettāh, El-'Alīm, El-Kābid, El-Basīd, El-Hāfiz, Er-Rāfi', El-Mu'izz, El-Muzill, Es-Semī', El-Basīr, El-Hakem, El-'Adl, El-Latīf, El-Habīr, El-Halīm, El-'Azīm, El-Gafūr, Eš-Šekūr, El-'Alijj, El-Kebīr, El-Hafīz, El-Mukīt, El-Hasīb, El-Dželī, El-Kerīm, Er-Rekīb, El-Mudžīb, El-Vāsi', El-Hākim, El-Vedūd, El-Medžīd, El-Bā'id, Eš-Šehīd, El-Hakk, El-Vekīl, El-Kavijj, El-Metīn, El-Velijj, El-Hamīd, El-Muhsī, El-Mubdi', El-Mu'īd, El-Muhjī, El-Mumīt, El-Hajj, El-Kajjūm, El-Vādžid, El-Mādžid, El-Vāhid, Es-Samed, El-Kādir, El-Muktedir, El-Mukaddim, El-Mu'ahhir, El-Evvel, Ez-Zāhir, El-Bātin, El-Vālī, El-Mute'ālī, El-Berr, Et-Tevvāb, El-Muntekim, El-'Afuvv, Er-Re'ūf, Mālikul-Mulk, Zul-Dželāli vel-Ikrām, El-Muksid, El-Džāmī, El-Ganijj, El-Mugnī, El-Mānī, Ez-Zār, En-Nāfī, En-Nūr, El-Hādī, El-Bedī', El-Bākī, El-Vāris, Er-Rešīd, Es-Sabūr.[93]

Imam Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi, od Esme bint Jezid, prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Allahovo najveće ime je u dva ajeta: VE ILĀHUKUM ILĀHUN VĀHID; LĀ ILĀHE ILLĀ HUVER-RAHMĀNUR-RAHĪM."

U *Sunenu* Ibn Madže, nakon nabrajanja jednog po jednog Allahovih lijepih imena, kaže: „Prema onom što je doprlo do mene od više učenjaka, Allahova lijepa imena počinju ovako: LĀ ILĀHE ILLĀLLĀHU VAHDEHU LĀ ŠERĪKE LEHU, LEHUL-MULKU VE LEHUL-HAMDU BI JEDIHIL-HAJR VE HUVE 'ALĀ KULLI ŠEJ'IN KADĪR."

92 Et-tertību vel-bejān, Muhammed Zekī Sālih, I 94-95; Salāti Nāriyye, I Hakki Uca, 30-31.
93 Ranije nav. dj., Muhammed Zeki Salih, I, 95; Salāti-nāriyye, I. Hakki Uca, 32.

I Hakim u *Mustedreku* kaže: „Hadis o Allahovim lijepim imenima je sahih. I u *Dva Sahiha* su isto podvučena sahih-imena. Samo imena nisu spomenuta."

NEKA ALLAHOVA SVOJSTVA

ODUVJEČNOST I ZAUVJEČNOST

Oduvječnost, (kidem) je jedno od Allahovih, dž.š., svojstava. Allahovo, dž.š., postojanje nema početka. Koliko god išli u prošlost, ne može se zamisliti ni jedan trenutak niti vrijeme u kojem nije postojao Uzvišeni Allah. Mi smo postavili riječ *evvel* do riječi kadīm (oduvijek), jer Uzvišeni Allah u Kur'ani-kerimu Sebe ovako opisuje:

„On je Prvi i Posljednji..." [94]

I Allahov Poslanik, s.a.v.s., Uzvišenog Allaha ovako opisuje. Nijedan mumin ne može reći da riječ *kadīm* ne sadržava to da Allah nema početka, i da ima nešto istinitije od onog što je rekao Allah, dž.š., i Resulullah, s.a.v.s. Uzvišeni Allah je rekao:

„O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim. A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše." [95]

„Allah je stvoritelj svega i On upravlja svim." [96]

Ono što je jasno iz ajeta jeste to da nema drugog stvoritelja osim Allaha, dž.š. Apsolutno ne može postojati drugi stvoritelj osim Allaha. Da je Allah stvoren, bio bi ovisan o nekome. Ako je sve ovisno o Njemu i On nije ovisan ni o kome, kako bi onda moglo biti da On zavisi od nekog? U jednom hadisu koji se u Buharijevom *Bedul-halku* prenosi od Imran ibnul-Husejna, r.a., Resulullah, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Allah postoji (u Ezelu) oduvijek. Osim Allaha drugog nema. Allahov arš bio je nad vodom, a onda je Allah na Levhu formirao i uredio cijeli kosmos. Stvorio je nebesa i Zemlju."[97]

---

94 El-Hadīd, 3.
95 En-Nisa, 59.
96 Ez-Zumer, 62.
97 El-Buhari, 2, 129; Muslim, I, 119.

U Buharijevom *Kitābut-Tevhīdu* ovako stoji: „Allah je postojao u Ezelu i ničega osim Njega nije bilo. Allahov arš bio je nad vodom, a onda je Allah na Levhu formirao i uredio cijeli kosmos. Stvorio je nebesa i Zemlju."

MISLI KOJE PROLAZE SRCEM

Nekad se u nama jave različite misli kad se nađemo pred onim što ne možemo razumjeti, onim što naš um ne može pojmiti oko tajnovitosti Allahovog svojstva oduvječnosti. To, međutim, ne narušava ispravnost vjerovanja.

Prenosi se od Ebu Hurejrea, r.a.:

„Došla je nekolicina ashaba i upitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Osjećamo u sebi nešto što bi bio veliki grijeh da bilo ko od nas to izgovori.' 'Stvarno ste osjetili da bi se to smatralo velikim grijehom', upita ih Resulullah, s.a.v.s. 'Da', odgovorili su. Na to im Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Upravo to što smatrate da bi bio veliki grijeh izgovoriti očituje vaše vjerovanje.'"[98]

Nema nikakve sumnje da je Allah, dž.š., stvorio sva bića. Ali, ko je stvorio Allaha? To i nije ispravno reći, jer je samo pitanje greška. Istinski Stvoritelj ne može biti stvoren. Da je stvorenje, morao bi da ima svog Stvoritelja, a onda bi to išlo u beskraj. Naš je um preslab da bi spoznao Njegovu suštinu. Zato nam je to zabranjeno istraživati. U jednom hadisu koji se prenosi od Ebu Hurejrea Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako kaže:

„Ljudi će uporno postavljati pitanja jedni drugima. Čak će govoriti i ovo: 'Allah je stvorio bića. Ali ko je stvorio Allaha?' Ko god u sebi osjeti nešto ovako pogrešno, neka odmah kaže: 'Ja vjerujem u Allaha!'"[99]

ZAUVJEČNOST – BEKĀ

I ovo je jedan od Allahovih, dž.š., sifata, svojstava. Āhir znači da je Uzvišeni Allah Vječan, da je Njegovo postojanje vječno i da će uvijek postojati. Pošto nema ni početka ni kraja, On ne može ni nestati. Jer, On je Bākī, Vječan i nema kraja.

---

98 Muslim, I, 119.
99 Muslim, I, 119.

„I ne klanjaj se, pored Allaha, drugom bogu! Nema boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti! On će suditi, i Njemu ćete se povratiti!"[100]

"Ti se pouzdaj u Živog, Koji ne može umrijeti, i veličaj Ga, i hvali! A dovoljno je to što grijehe robova Svojih zna On."[101]

„On je Prvi i Posljednji, i Vidljivi i Nevidljivi; i On zna sve!"[102]

Stručnjaci kelama imaju različita tumačenja imena Uzvišenog Allaha: Evvel, Āhir, Batin i Zāhir. Pošto je Muhammed, s.a.v.s., nama pojasnio ova imena u hadisi-šerifu, kojeg ćemo dolje navesti, nećemo se zadržavati na objašnjenjima mutekellimina. U Muslimovom Sahihu se prenosi od Ebu Hurejrea ovako: „Allahu moj! Gospodaru nebesa, Zemlje i cijelog Arša! Naš Gospodaru i Gospodaru svega! O Ti, Koji si stvorio zrna i sjemenje! Tebi Koji si objavio Tevrat, Indžil i Furkan utječem se od zla svega što dolazi od onog među ljudima. Allahu moj, Ti si Evvel, prije Tebe nikog nije bilo. Ti si Āhir, poslije Tebe ništa neće biti. Ti si Zāhir, ništa nema iznad Tebe. Ti si Bātin, ni suprotno od Tebe ničega nema. Skini dug s nas, spasi nas od siromaštva, učini nas bogatim!"

ALLAHU NIKO NIJE SLIČAN

Kad čovjek nije u stanju da shvati činjenicu svog materijalnog postojanja u životu, kako onda može shvatiti nešto van pojavnog svijeta? Kako da nemoćni čovjek shvati suštinu Uzvišenog Allaha koja je utjecala na sva bića? Apsolutno nema nikog sličnog Njemu. Naš slabašni um, ograničeni razum ne može doprijeti do spoznaje suštine Božanstvenosti. Božansko biće je apsolutno nešto drugo u odnosu na sva bića koja su stvorena kasnije. Razum rezonuje da između stepena Stvoritelja i stvorenog postoji razlika. Muhammed Abduhu kaže: „Razmišljati o Allahovom Biću znači s jedne strane istraživati Njegovu prirodu i suštinu, iako ljudskom umu nije u prirodi da može ovako nešto uraditi. Umu stvorenja nemoguće je shvatiti prirodu Stvoritelja Allaha. Slabašni čovjek ne treba se upuštati u ono čemu njegova snaga nije dorasla. On treba znati da je poimanje Allahovog Bića iznad njegove moći. Ovako nešto je i uzaludno i opasno. Uzaludno je jer se juri za nečim

100 El-Kasas, 88.
101 El-Furkān, 58.
102 El-Hadīd, 3.

nedostižnim. Opasno je jer donosi prijetnju da će se time iskvariti vjera i zato što nije moguće postaviti granice, a to svakako nije dobro."[103]

U tom smislu i njemački filozof Kant govori slično: „Nema načina da razum pojmi suštinu Boga i prirodu duše, zato što nema moć za to. On je nemoćan da dopre do onoga što je daleko uzvišenije od njega. Mozak je gospodar govora o materijalnim i osjetilnim stvarima. Bog, pak, van materijalnih kategorija."

Islamska vjera je ove stvari postavila u prirodne okvire. O suštini Allaha, dž.š., rekla je najjasnije i najtačnije, uklonila svaku sumnju koja se može roditi u umu oko vjerovanja u Allaha i pomela sve izokrenute praznovjerice.

Viđenje islama je ovakvo: ovaj cijeli kosmos ima svog Stvoritelja. On ima sva svojstva Savršenosti. Njemu niko nije sličan, nije tjelesan niti materijalan. Slobodan je od bilo kakvih svojstava stvorenja. Kur'ani-kerim ovako kaže:

„Pogledi do Njega ne mogu doprijeti, a On do pogleda dopire; On je milostiv i upućen u sve." [104]

„Stvoritelj nebesa i Zemlje! On vas kao parove stvara – a stvara parove i od stoke – da vas tako razmnožava. Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."[105]

Allahov Poslanik, s.a.v.s. naređuje:

„Razmišljajte o Allahovim stvorenjima i blagodatima, ali ne razmišljajte o Božijem Biću."[106]

„O svemu mislite, ali ne razmišljajte o Allahovom Biću!"[107]

Ove odredbe koje je donio islam su vid veličanja i slavljenja Stvoritelja kosmosa na način kako to ne čini nijedna druga vjera. Dok islam nije došao, nijedan filozofski pravac nije mogao doprijeti do toga. Tek nakon više stoljeća nakon pojave islama um je to mogao spoznati. Zar islamsko objašnjanje ovih uzvišenih ideja u to vrijeme nije najočitiji dokaz da je Kur'ani-kerim objavljen od Allaha, dž.š.?

---

103 Risāletut-tevhīd, Muhammed Abduhu, 61.
104 El-En'ām.
105 Eš-Šūrā, 11.
106 Taberānī.
107 Bejhekī.

VAHDANIJJET

Jedno od Allahovih svojstava jeste vahdanijjet. Vahdanijjet je Jedinstvenost Uzvišenog u Biću, Njegovim svojstvima i djelima.

Njegova Jednoća u Biću znači apsolutnu Jednost, kao i da nema Njemu sličnog bića.

Jedinstvenost u svojstvima znači da nijednog od Njegovih svojstava nema dva (kao dvije moći, dva znanja), kao i da nijedno svojstvo stvorenja ne liči nijednom od svojstava Uzvišenog Allaha.

Jedinstvenost u djelima znači da je samo On Jedini Stvoritelj. On je Jedini Vladar, nema druga niti Mu ima sličnog.

„...Allah je samo jedan Bog, – hvaljen neka je On!...“[108]

„Reci: ‘On je Allah. On je Jedan.“[109]

DOKAZI KOJI POTVRĐUJU ALLAHOVU JEDNOĆU

U Kur’ani-kerimu ima dosta ajeta koji dokazuju Allahovu Jednoću. Jedan od njih je i ovaj:

„Da Zemljom i nebesima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili bi se. Pa nek je uzvišen Allah, Gospodar svemira, od onoga što Mu pripisuju!“[110]

Svako onaj koji ima zdrav razum zna da je biće koje ima Božija svojstva Svemoćno i Svevladajuće i ne treba se postaviti u ulogu takmaca koji bi mogao stati spram takve moći i snage. Nasuprot tome, čovjekova snaga je malehna, jer je i sam nemoćno biće, a takvo biće ne može biti božanstvo.

POGLED NA KOSMOS

Neko ko razmišlja o kosmosu, redu u njemu, stvaranju, bez sumnje će vidjeti sklad između njegovih elemenata. Ovakav jedan red pokazuje sposobnost htijenja Allaha, dž.š. Kad bi na Zemlji i na nebesima bilo više božanstava, i tih sistema bi bilo puno više.

Jedan od dokaza Allahove Jednoće je i ovaj: „Allah nije uzeo Sebi sina, i s Njim nema drugog boga! Inače, svaki bi bog, s onim što je stvo-

108 En-Nisâ, 171.
109 Ihlâs, 1.
110 El-Enbijâ, 22.

rio – radio što bi htio, i jedan drugog bi pobjeđivao. – Hvaljen neka je Allah koji je daleko od onoga što oni iznose."[111]

U ovom ajetu su dva dokaza da je Allah Jedan i da drugog nema:

Kad bi bilo više bogova koji su apsolutno savršeni (*svaki bi bog, s onim što je stvorio – radio što bi htio*) svaki bi učinio neko djelo koje je samo njegovo i kojim bi se razlikovao od drugih, jer bog se u svom djelu i kroz to djelo prepoznaje.

„Onaj Koji je sedam nebesa jedna iznad drugih stvorio – ti u onome što Milostivi stvara ne vidiš nikakva nesklada, pa ponovo pogledaj vidiš li ikakav nedostatak."[112]

(*... i jedan drugog bi pobjeđivao*) Kad bi bila dva apsolutna gospodara, uvijek bi jedan htio da je viši od onog drugog. Tako bi došlo do neslaganja između njih. Pošto ovakvi sukobi nisu zabilježeni na zemlji, znajte sigurno da je Allah Jedini Bog. Svo gospodstvo je u Njegovim rukama. Njemu se vraćamo.

„Reci: 'Da pored Njega postoje drugi bogovi, kao što oni govore, oni bi onda potražili put do Allaha Svevišnjeg'. Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onoga što oni govore!"[113]

Svojstvo vahdanijjeta ima tri aspekta:

Jedinstvo rububijjeta, u značenju da je Allah jedini Gospodar, da nema nikoga osim Njega ko stvara, daje opskrbu, oživljava, umrtvljuje, čini da nešto nastaje ili nestaje.

Jedinstvo uluhijjeta, u značenju da je Allah jedino božanstvo kojem se jedinom mogu činiti ibadet i pobožnost, samo se prema Njemu osjeća poniznost, pokornost i ljubav, samo smo Njemu ovisni i samo se Njemu okrećemo.

Jedinstvo svojstava, u značenju da jedino Allah ima imena i svojstva savršenstva, onako kako je On Sebe opisao u Kur'anu, i onako kako ga je opisao Njegov Poslanik u hadisima.

KUDRET

Kudret je vječito svojstvo Uzvišenog Allaha. Sve što se zbiva i događa odvija se po Njegovoj volji i određenju. Allahov kudret se široko očituje svugdje po Zemlji, nebesima, među svim bićima i u samom čo-

111 El-Mu'minūn, 91.
112 El-Mulk, 3.
113 El-Isrā, 42-43.

vjeku. Pozivajući ljude na razmišljanje o onome što ih okružuje, Kur'an poziva na posmatranje i razmišljanje da bi postigli potpunu vjeru i smirenost u srcu pred Njim:

„Reci: 'Posmatrajte ono što je na nebesima i na Zemlji!' – A ni od kakve koristi neće biti dokazi i opomene narodu koji neće da vjeruje."[114]

Čovjek kojem je Allah, dž.š., podario razum i moć rasuđivanja sebe pita:" Ko je stvorio nebesa i zemlju? Ko je spustio kišu s neba i oživio rastinje po lijepim baščama? Ko je učinio zemlju kopnom, učinio da između njega protiču rijeke, uzdigao ove visoke planine, između mora postavio zavjesu?"

Kad se zabrine i kad Mu uputi dovu i zatraži utočište, ko je Taj Koji odgovori, Koji otkloni muku? Ko je vas učinio vladarima na zemlji? Ko je Taj Koji vam pokazuje put kroz tmine zemlje i mora? Ko je Taj Koji šalje vjetrove? Ko je Taj Koji će, nakon što ih je stvorio, vratiti bića? Ko je Taj Koji vam daje opskrbu i sa neba i sa Zemlje?

To je sasvim sigurno On, drugog odgovora nema; Gospodar svjetova, Koji ima ovu moć, Jedini Vladar Koji vlada i upravlja Svojim robovima, Najmudriji, Onaj Koji poznaje suštinu svega i Koji je svemoćan je samo i jedino Allah:

„Na Zemlji su dokazi za one koji čvrsto vjeruju, a i u vama samima – zar ne vidite?"[115]

Čovjek, kao stvorenje bez sumnje je velika enigma na ovom svijetu. On, međutim, zapada u zablude veličine i tajne svog stvaranja kad nema u sebi vjere.

Koliko toga u čovjeku izaziva divljenje iznutra i izvana, u ljudskom tijelu koje predstavlja ovaj kosmos, u stvaranju duše, u tajnama tijela, u tajnama duše.

Čovječe, misliš da si samo sitno tijelo, ali u tebi je skriven jedan ogromni svijet.

Kad god čovjek zastane i razmisli o čudesnim stvarima u dubinama njegove duše, naići će na brojne tajne koje će izazvati kod njega zbunjenost. Stvaranje dijelova tijela, njihova raspoređenost, njihove funkcije, njihova stanja tokom vršenja tih zadaća, sistem probave, proces disanja, kruženje krvi srcem i venama, nervni sistem, žlijezde, razvoj i rast tijela, tajne duše, shvatanje, načini poimanja, memorija, sjećanje, su stvari koje čovjeka ostavljaju zadivljenim...

114 Junus, 101.
115 Ez-Zarijat, 21.

„Pa onda kap sjemena ugruškom učinili, zatim od ugruška grudu mesa stvorili, pa od grude mesa kosti napravili, a onda kosti mesom zaodjenuli, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživljujemo, pa neka je uzvišen Allah, najljepši Stvoritelj!"[116]

Kad čovjek razmisli o izvanrednosti kosmosa, nebo koje se uzdiže, zemlja koja je poravnata, planine koje su postavljene uspravno, zvijezde, mora sa talasima, tekući izvori, shvatit će da niko osim Allaha, dž.š., nije u stanju stvoriti tako nešto.

Da to Allah, dž.š., nije bio u stanju uraditi, onda bi bio slab. A On to ne može biti. Kako pripisati nemoć Allahu Koji je sve stvorio? Susrećemo mnoge ajete o ovoj temi u Allahovoj Knjizi:

„Svako se okreće prema svojoj kibli, a vi se potrudite da druge, čineći dobra djela, pretečete! Ma gdje bili, Allah će vas sve sabrati, - Allah, zaista sve može."[117]

„Navedi im kao primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može!"[118]

IRADET

Iradet je subuti, vudžudi i ezeli svojstvo bića Uzvišenog Allaha, uz koje On sve Svojom voljom čini mogućim ili dopuštenim, tj, da li će biti ili neće nešto u nekom vremenu.

PRIRODA BOŽIJEG IRADETA

Pošto Uzvišeni Allah nema druga niti Mu ima sličnog, i ničije biće ni svojstvo ne liče Njegovom Biću i svojstvima, nije ispravno ni Allahovu vječnu i potpunu volju tumačiti kao „mogućnost i moć biranja", kao neku vrstu različitih radnji poput onih ljudskih. Jednako kako je nemoćan da shvati suštinu Uzvišenog Allaha, ljudski um je nemoćan da shvati suštinu i Njegovih svojstava. Samo možemo reći:

Uzvišeni Allah ima savršenu i potpunu volju. Ovaj kosmos je stvorio prema Svom vječnom htijenju. Bez Njega se ništa silom ne može zbiti, niti Sunce može dati svjetlost, niti vatra toplotu, naprotiv, On je stvorio

116 El-Mu'minûn, 14.
117 El-Bekara, 148.
118 El-Kehf, 45.

sve Svojim vječnim htijenjem, u obliku u kojem je htio i u vrijeme koje je htio.

OČITOVANJE BOŽIJE VOLJE U KOSMOSU

Kad neko ko je zdravog razuma razmisli o kosmosu, vidjet će jasno u njemu detalje izvanrednog Allahovog, dž.š., djela, zadivljujućeg upravljanja i tragove tog upravljanja. Takav čovjek, stvoren od Jednog i Jedinog Mudrog Stvoritelja, shvata da On upravlja svime vladarski i mudrošću. Uzvišeni Allah naređuje:

„O vjernici, ispunjavajte obaveze! ..."[119]

„Gospodar tvoj stvara šta hoće, i On odabira. Oni nemaju pravo da biraju. Hvaljen neka je Allah i vrlo visoko iznad onih koje s njim izjednačuju!"[120]

„Onaj Kome pripada vlast na nebesima i na Zemlji, Koji nema djeteta, Koji u vlasti nema ortaka i Koji je sve stvorio i kako treba uredio!"[121]

Ovi ajeti pokazuju da je sve stvoreno mudrošću i voljom Uzvišenog Allaha.

ILM

Svojstvo ilma je jedno od najvažnijih sifata savršenosti Uzvišenog Allaha. Onaj Koji je stvorio nešto, treba da to poznaje do u najsitnije detalje. Allah je Taj Koji je ovaj svijet stvorio u najljepšem obliku, najsavršenijem redu i On njime upravlja. Bi li se moglo stvoriti nešto a da se ne zna njegova suština, korist, potreba i mudrost? Da bi Stvoritelj nešti stvorio, prvo mora da ima znanje, pa tek onda na osnovu tog znanja da stvara. Osim toga, nagraditi vjernike i vrijedne ljude, kazniti one koji su na lošem putu, samo se može kad se zna šta je ko radio, i sve pojedinosti o njihovim djelima. Zbog toga je svojstvo ilma – znanja kod Uzvišenog Allaha subuti, vadžib, ezeli i vudžudi sifat Savršenstva.

„A kako i ne bi znao Onaj Koji stvara, Onaj Koji sve potanko zna, Koji je o svemu obaviješten."[122]

„To je Onaj Koji zna i nevidljivi i vidljivi svijet, Silni i Milostivi."[123]

---

119 El-Māida, 1.
120 El-Kasas, 68.
121 El-Furkān, 2.
122 El-Mulk, 14.
123 Es-Sedžda, 6.

„On zna poglede koji kriomice u ono što je zabranjeno gledaju, a i u ono što grudi kriju."[124]

Sve pojedinosti o kosmosu i sve što je sakriveno i nepoznato, poznato je Onome Koji je sve stvorio, Uzvišenom Allahu, Čije je znanje u Kur'anu ovako opisano:

„U Njega su ključevi svih tajni, samo ih On zna, i On jedini zna šta je na kopnu i šta je u moru, i nijedan list ne opadne, a da On za nj ne zna; i nema zrna u tminama Zemlje niti ičeg svježeg niti ičeg suhog, ničeg što nije u jasnoj Knjizi."[125]

Iz ovih kur'anskih ajeta se može prepoznati način na koji je Allah, dž.š., predstavljen u islamu. Taj koncept se bitno razlikuje od široko rasprostranjenih koncepata Boga u filozofiji. U filozofiji često nailazimo na ideju da je Bog stvorio ovaj svijet, ali da ga taj svijet više ne zanima niti se On miješa u događanja u njemu. Muslimansko vjerovanje, pak, nije takvo. Musliman vjeruje da Allah, dž.š., uvijek upravlja stvarima ovog svijeta. Sve što se zbiva i događa na ovom svijetu čin je Njegovog htijenja i djelovanja.

HAJAT

Svojstvo hajata Uzvišenog Allaha znači da Allah ima svojstvo života. To, međutim, nije prolazni i materijalni život koji nastaje sjedinjenjem duše i tijela kao kod stvorenja. To je ezeli i ebedi, vječni život. To je istinski život koji je izvor svakog života.

POSEBNOSTI ALLAHOVOG ŽIVOTA

1. Život koji je Allahovo, dž.š., svojstvo, samo je Njegov život i nije Mu dat od nekog drugog. Život stvorenja, pak, život koji im je dat od stvoritelja.

2.Allahov, dž.š., život je vječan, nema početka niti ima kraja. S druge strane, život stvorenja je ograničen i ima svoj početak i kraj.

3. Allahov život je kamil, savršen, i njemu se ne dešavaju stanja poput sna ili slabosti, čemu su izložena stvorenja.

„Allah je – nema boga osim Njega - Živi i Vječni! Ne obuzima Ga ni drijemež ni san! Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji! Ko

124 El-Mu'min, 19.
125El-En'ām, 59.

se može pred Njim zauzimati za nekoga bez dopuštenja Njegova?! On zna šta je bilo i prije njih i šta će biti poslije njih, a od onoga što On zna – drugi znaju samo onoliko koliko On želi. Moć Njegova obuhvata i nebesa i Zemlju i Njemu ne dojadi održavanje njihovo; On je Svevišnji, Veličanstveni!"[126]

SEM' I BESAR

Sluh i vid spadaju u svojstva savršenosti Allaha, dž.š., ali to nisu sposobnosti pomoću materijalnih i osjetilnih organa poput uha i oka, kao što je to slučaj kod Njegovih stvorenja. Uzvišeni Allah je slobodan od materije i tjelesnosti. Kako ne možemo pojmiti suštinu i bit Dženabi-Hakka, ne možemo to učiniti ni sa Njegovim svojstvima sluha i vida. Čovjek je u tom pogledu nemoćan.

„Stvoritelj nebesa i Zemlje! On vas kao parove stvara – a stvara parove i od stoke – da vas tako razmnožava. Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."[127]

KELAM

I kelam, govor, bez sumnje spada u svojstva Uzvišenog Allaha. To je jezik objave, izvor znanja za meleke i poslanike. Kelamom Allah, dž.š., objavljuje znanje melekima i pejgamberima, obraća se vahjom ili zaklonjeno.

„Neke od tih poslanika odlikovali smo više nego druge. S nekima od njih je Allah govorio, a neke je za više stepeni izdigao. A Isau, sinu Merjeminu, jasne smo dokaze dali i Džibrilom ga podržali. Da je Allah htio, ne bi se međusobno oni poslije njih ubijali, kad su im jasni dokazi već došli, ali oni su se razišli; neki od njih su vjerovali, a neki su poricali. A da je Allah htio, oni se ne bi međusobno ubijali, ali Allah radi ono što On želi."[128]

Allahov kelam je beskonačan:

„Da su sva stabla na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne, ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi; Allah je, uistinu, silan i mudar."[129]

---

126 El-Bekara, 255.
127 Eš-Šura, 11.
128 El-Bekara, 253.
129 Lukmān, 27.

RAHMET

Čovjek cijelog života ima potrebu za nekim ko će biti milostiv i blag prema njemu. Čovjek ne posjeduje taj istinski rahmet koji mu donosi dobro i otklanja štetno. Ima dosta dokaza za ovo u Kur'ani-kerimu i hadisu:

„I dosudi nam milost na ovom svijetu, i na onom svijetu, mi se, vraćamo Tebi!" – "Kaznom Svojom Ja kažnjavam koga hoću", reče On, " a milost Moja obuhvaća sve; daću je onima koji se budu grijeha klonili i zekat davali, I onima koji u dokaze Naše budu vjerovali."[130]

Dženabi-Hakk Svoje robove obasipa rahmetom, obavija dobročinstvom, fadiletom i dobrotom:

„I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da poslanik bude protiv vas svjedok. I Mi smo promijenili Kiblu prema kojoj si se prije okretao samo zato da bismo ukazali na one koji će slijediti Poslanika i na one koji će se stopama svojim vratiti. – nekima je to bilo doista teško, ali ne i onima kojima je Allah ukazao na pravi put. Allah neće dopustiti da propadnu molitve vaše. – A Allah je prema ljudima zaista vrlo blag i milostiv."[131]

Da čovjek jednom uzme posmatrati danju i noću stvorenja u duši, vidio bi tragove Allahovog, dž.š., rahmeta, vidio bi da ih je obasuo Svojom milošću:

„Zato pogledaj tragove Allahove milosti – kako On oživi zemlju nakon mrtvila njezina! On će, uistinu, i mrtve oživjeti, On sve može."[132]

Allahova, dž.š., milost obuhvata sve na svijetu, i dobre i loše, i mumine i kafire, ali na ahiretu ona je namijenjena samo onima koji su bogobojazni:

„I dosudi nam milost na ovom svijetu, i na onom svijetu, mi se, vraćamo Tebi!", "Kaznom Svojom Ja kažnjavam koga hoću", reče On , " a milost Moja obuhvaća sve; dat ću je onima koji se budu grijeha klonili i zekat davali, I onima koji u dokaze Naše budu vjerovali."[133]

---

130 El-E'raf, 156.
131 El-Bekara, 143.
132 Er-Rūm, 50.
133 El-E'raf, 156.

TRAGOVI ALLAHOVOG, DŽ.Š., RAHMETA

Tragove ovog svojstva Allaha, dž.š., vidimo u svakom atomu kosmosa. Poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., objava Knjige, spas od neznanja, uputa na Pravi put iz zabludjelosti, samo su dio Allahovog rahmeta.

Sunce i Mjesec i njihovo kretanje, smjenjivanje dana i noći, postavljanje Zemlje kao mjesta okupljanja i za žive i za mrtve, sve je to od Allahovog, dž.š., rahmeta.

Allahova milost je i stvaranje oblaka, činjenje da pada kiša, da zrije voće...

HIKMET

Jedno od imena Uzvišenog Allaha jeste Hakīm, Mudri. Allah, dž.š., je stvorio ovaj kosmos Svojim htijenjem i mudrošću. Nije ga stvorio uprazno niti samo da bi lijepo izgledao.

„Mi nismo stvorili nebo i Zemlju, i ono što je između njih, da se zabavljamo."[134]

„Oni koji budu govorili: 'Gospodaru naš, mi, zaista, vjerujemo; zato nam oprosti grijehe naše i sačuvaj nas patnje u ognju!';"[135]

Ni čovjek nije uzalud stvoren na ovom svijetu:

„Zar ste mislili da smo vas uzalud stvorili i da Nam se nećete povratiti?"“[136]

Da li je ičega lišen,
onaj koji ima Allaha?
Ima li, pak, išta onaj
koji je lišen Allaha?

(Abdulhakim Arvasi)

134 El-Enbijā, 16.
135 Ālu Imrān, 16.
136 El-Mu'minūn, 115.

8. VJEROVANJE U MELEKE

Prema islamskom vjerovanju, osim fizičkih bića koja vidimo među tolikim stvorenjima Uzvišenog Allaha, postoje i nevidljiva stvorenja drugačije prirode. Među takvim stvorenjima su i meleki.

Kad se dobro prouči ovo pitanje, očito je da u ovom islamskom vjerovanju nema ničega što nije u skladu sa razumom i znanjem. U kosmosu postoje snage koje ne možemo vidjeti, koje ne znamo, pa sve kako više svijet u svojim poslovima pada pod njihov utjecaj, to se one sve više očituju.

Ovo bivstvo koje nazivamo kosmosom jeste svijet događaja. Bit, suština tog svijeta ne može se spoznati. Ovi događaji, međutim, stavljaju se u vezu s nekim silama različitih imena, u obliku prirodnih sila, društvenih aktera, moralnih faktora. Od prirodnih događanja samo su određene neke vlastite zakonitosti i prosti odnosi, dok su svi komplikovaniji procesi ostali u pozadini, van granica znanja i nauke. Vjerovanje u meleke postoji u svim nebeskim i istinskim religijama. Ovo vjerovanje, kao i druga, najviše savršenstvo je postiglo u islamskoj vjeri.

Islam je, kao posljednja od objavljenih nebeskih vjera, potvrdio jednu vrstu bića koja su posrednici u poslovima Milostivog, a to su meleki. Međutim, puno je razlika između islamskog vjerovanja u meleke i razumijevanja meleka u vremenu prije islama. Pojedini filozofi ili naučnici koji nisu razumijevali niti primjenjivali nešto od mudrosti islama, nasmijali bi se na spomen meleka omalovažavajući ih. Ne sumnjajmo da su ovakvi njihovi postupci proistekli samo iz nepoznavanja islama.

Iz dokaza koje nose ajeti Kur'ani-kerima i objašnjenja nekih hadisa Poslanika, s.a.v.s., očito je da u riječima melek i mela'ik stoji značenje poslanstva (biti poslan radi neke obaveze, biti obavezan).

Onaj ko je zadužen ovim poslanstvom obraća se znanjem, govorom i dušom, ali i djelom saopćava o Božanskoj moći. Poslanstvo, znači, ima obje obaveze. Nema zbivanja u svijetu, a da to nije u posebnoj vezi sa Allahovom, dž.š., moći. U skladu s tim, mora se primijetiti da meleki, isto onako kao što prenose Allahove, dž.š., zapovijedi pejgamberima, u osnovnim dužnostima koje su im određene i koje su posebno njihove, imaju i širenje znanja o Allahovoj, dž.š., moći od Jednog ka mnoštvu. Svaka stvar u kosmosu, svako zbivanje, svaka radnja i kretanje dešava se samo zahvaljujući ovakvoj jednoj poslanici. Prema tome, nijedno doga-

đanje ne može proći bez meleka. Zbog toga Allahov Poslanik, s.a.v.s., i kaže da bez meleka čak ni kap kiše ne može pasti.

Vidimo da nema ništa u islamskom vjerovanju a da nije u skladu sa naučnim i filozofskim opažanjima.[137]

KO SU MELEKI?

Meleki su nevidljiva bića stvorena od nura, svjetlosti. O njihovoj suštini i prirodi ne zna niko osim Allaha. Vjerovanje u njih dio je vjerovanja u gajb.

Vjerovanje u meleke, koji spadaju u stvorenja gajba danas se ne smatra temom koja će čovjeka odvesti poricanju ili ga prisiliti da u sebi postavlja pitanja. Savremena nauka svaki dan dolazi do novih otkrića i daje informacije o nepoznatim bićima čiju suštinu ne možemo pojmiti. I meleki spadaju u takve. To što mi nemamo znanja o njima ili ih ne vidimo nije dokaz da takva bića ne postoje. Moderna nauka otkriva neke stvari o čijem postojanju u kosmosu se nije znalo ranije. Ako ne znamo da postoje, znači li to da takvih bića nema?

VJEROVANJE U MELEKE JESTE TEMELJ ISLAMSKOG VJEROVANJA

Uzvišeni Allah, dž.š., stvorio je meleke čiji broj zna samo On, dž.š. Vjerovanje u njih jeste temelj islamskog imana:

„Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova, i vjernici – svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i knjige Njegove, i poslanike Njegove: 'Mi ne izdvajamo nijednog od poslanika Njegovih.' I oni govore: 'Čujemo i pokoravamo se; oprosti nam, Gospodaru naš; tebi ćemo se vratiti.'"[138]

Džibril, a.s., prema hadisu kaže da vjera podrazumijeva vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige i Njegove poslanike.

Ako neko porekne njihovo postojanje, porekao je sve ono što je objavljeno Muhammedu, s.a.v.s., i proglasio lažnim sve ono o čemu je obavijestio Allahov Poslanik. Uzvišeni Allah naređuje:

„O vjernici, vjerujte u Allaha, i Poslanika Njegova, i u Knjigu koju On Svome Poslaniku objavljuje, i u Knjigu koju je objavio prije. A onaj ko ne

137 Islam, Ahmet Hamdi Akseki, 282-283.
138 El-Bekara, 285.

bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet – daleko je zalutao."[139]

RAZLIKE IZMEĐU LJUDI I MELEKA

Između meleka i ljudi ima dosta razlika:

1.Meleki se sigurno razlikuju od ljudi u smislu da nemaju ljudske osobine kao što su; mogu biti muškog i ženskog roda, vjenčavaju se i razmnožavaju, jedu, piju i spavaju. Meleki su jedan sasvim odvojeni svijet koji je lišen materijalnih stanja.

2.Meleki imaju sposobnost da se prikažu u različitim likovima. Prema onome što se može razumjeti iz Kur'ani-kerima i Pejgamberovog hadisa, Džebrail, a.s., dolazio je Muhammedu, s.a.v.s., i nekim drugima u ovim oblicima:

U liku nekog nepoznatog čovjeka: Prenosi se od h. Omera da je rekao: „Nalazili smo se jednom u društvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kad pred sobom ugledasmo nekog čovjeka u bijelom odijelu, crne kose i bez ikakvog obilježja na sebi koji bi govorio otkud je i kud ide. Korak po korak i čovjek najzad stiže do Poslanika, s.a.v.s., i sjede. Stisnutih koljena i dlanova položenih na butine, uze da pita: 'Muhammede, šta je islam? Šta je iman? Šta je ihsan? Kad će biti Sudnji dan?' Pejgamber, s.a.v.s., mu na sve to detaljno odgovori. Nakon toga stranac ode, a Resulullah, s.a.v.s., upita: 'Znaš li ko je ovaj što je ispitivao?' 'Allah i Resul bolje znaju', rekoh. 'To je bio Džibril. Došao je da vas pouči vašoj vjeri.[140]

„...Mi smo k njoj meleka Džibrila poslali i on joj se prikazao u liku savršeno stvorena muškarca."[141]

U liku poznatog čovjeka: Džebrail je često dolazio u liku lijepog ashaba Dihje el-Kelbija.

3.Meleki su stvoreni da bi ibadet Allahu činili i robovali Mu. Oni po svojoj prirodi ne mogu biti neposlušni i griješni, dok od samog stvaranja čovjek griješi:

„...o kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti, koji se onome što im Allah zapovjedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti."[142]

139En-Nisā, 136.
140 Muslim, Ahmet Sofuoğlu, prev., I, 60-62.
141 Merjem, 18.
142 Et-Tahrīm, 6.

„'...A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo.' On reče: 'Ja znam ono što vi ne znate.'"[143]

Meleki nemaju kao ljudi unutarnje borbe. Oni su stvoreni takvi da u sebi imaju samo svojstvo pokornosti, predanosti i poslušnosti Allahu dž.š.

4.Meleki su stvorenja od nura, svjetlosti, a čovjek je, pak, stvoren od suhog blata, oblikovan od ilovače.

Aiša, r.a., ovako je rekla: „Allahov Poslanik je rekao: 'Meleki su stvoreni od nura - svjetlosti, džini od vatre, a čovjek kao što vam je to ranije objašnjeno."[144]

RAZLIKE MEĐU MELEKIMA

Kao što je Uzvišeni Allah opisao u Kur'ani-kerimu, Allah, dž.š., je stvorio različite meleke:

„Hvaljen neka je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, Koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima; On onome što stvara dodaje šta hoće, On uistinu sve može."[145]

Oni se razlikuju i u moći i snazi. Nekima je Allah, dž.š., dao moć da pomjeraju oblake, nekima da raspuhuju vjetrove, nekima da spuštaju kišu.

DUŽNOSTI MELEKA

1.Meleki su posrednici u donošenju objave. Najvažnija, u isto vrijeme i osnovna dužnost meleka je donošenje Božije objave, tj. dostavljanje Allahovih zapovijedi. Kur'ani-kerim obavještava da je ime meleka koji je donio Objavu Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., Džebrail:

„Reci: 'Ko je neprijatelj Džibrilu?, a on, Allahovom voljom, tebi stavlja na srce Kur'an, koji potvrđuje da su i prijašnje objave istinite, kao putokazi radosnu vijest vjernicima.'"[146]

Prije Resulullaha, s.a.v.s., isti melek je dolazio i drugim poslanicima:

„Mi objavljujemo tebi kao što smo objavljivali Nuhu i vjerovjesnicima poslije njega, a objavili smo i Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu i unu-

---

143 El-Bekara, 30.
144 Muslim,VI, 2298.
145 El-Fatir, 1.
146 El-Bekara, 97.

cima, i Isau, i Ejjubu, i Junusu, i Harunu, i Sulejmanu, a Davudu smo dali Zebur."[147]

1.Meleki su emisari koji daju snagu vjernicima. Prema onom šo je rečeno u Kur'ani-kerimu, druga dužnost meleka jeste davanje snage Allahovim dobrim robovima i Njegovim Pejgamberima, njihovo tješenje u teškim i mučnim momentima. U vezi s ovim posebno se spominje ime Isaa, a.s., jer je on bio izložen teškim napadima od strane jevreja:

„I Mi smo Musau Knjigu dali i poslije njega smo jednog za drugim poslanike slali, a Isau, sinu Merjeminu, očigledne dokaze dali i Džibrilom ga pomogli. O kad god vam je koji poslanik donio ono što nije godilo dušama vašim, vi ste se oholili, pa ste jedne u laž utjerivali, a druge ubijali."[148]

Govori se uopće o snazi koju meleki daju vjernicima:

„...Njima je On u srca njihova vjerovanje usadio i svjetlom Svojim ih osnažio, i On će ih uvesti u Džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, da u njima vječno ostanu...."[149]

U jednom hadisu se prenosi kako je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., molio pjesnik Hasan da ga odbrani pred napadima nevjernika, pa je on rekao:

„ Allahu, daj mu snage sa Ruhul-Kudsom!" U drugom dijelu su i ove riječi: „Neka je Džebrail s tobom!"[150]

U Kur'ani-kerimu se kaže da su meleki prijatelji iskrenih robova na ovom i drugom svijetu, da im se šalju u pomoć dok su u borbi s nevjernicima, u općem značenju, dakle, da vjernicima meleki pružaju pomoć.

„I kada ste od Gospodara svoga pomoć zatražili; On vam se odazvao: 'Poslat ću vam u pomoć hiljadu meleka koji će jedni za drugim dolaziti'"[151]

„Allah vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili malobrojni – zato se bojte Allaha, da biste bili zahvalni ."[152]

Zašto su meleki poslani, Kur'ani-kerim ovako objašnjava:

„To je Allah učinio da vas obraduje i da time pouzdanje u srca vaša ulije."[153]

U kakvim su to situacijama dolazili ovi meleki? Muslimani su bivali u prilici da se moraju boriti protiv brojčano daleko nadmoćnijih vojski.

---

147 En-Nisâ, 163.
148 El-Bekara, 87.
149 El-Mudžâdele, 22.
150 Et-tâdž, eš-Šejh Mansur Alij Nâsif, V, (Buhari, Muslim).
151 El-Enfâl, 9.
152 Âlu Imrân, 123.
153 Âlu Imrân, 125.

U borbama gdje ih je bilo 1.000 naspram 3.000, ili 3.000 naspram 700.000, muslimani su pobjeđivali, a nevjernici bivali prisiljeni da se povuku ne ispunivši ono što su željeli. Zbog toga je historijska činjenica da su muslimani srčanost dobili posredstvom meleka.

Kaže se i da su svi drugi meleki dolazili vjernicima i tješili ih:

„Onima koji govore: 'Gospodar naš je Allah', pa poslije ostanu pri tome – dolaze meleki: 'Ne bojte se i ne žalostite se, i radujte se Džennetu koji vam je obećan. Mi smo zaštitnici vaši u životu na ovom svijetu, a i na onom; u njemu ćete imati sve ono što duše vaše zažele, i što god zatražite – imat ćete, bit ćete počašćeni od Onoga Koji prašta i Koji je milostiv.'"[154]

2. Allah pomoću meleka kažnjava. Treća dužnost meleka jeste da donesu kaznu koju je odredio Uzvišeni Allah nevaljalim ljudima, jako je vezana za njihovu obavezu da muminima daju snagu. Naime, u borbi dobrih robova s nevaljalim ista je stvar ove druge kažnjavati, a prve nagrađivati.

Oni koji žele da savladaju druge fizičkom snagom, pitaju zašto se ne pokaže, ako već postoji, taj Bog koji je učinio poslanikom Muhammeda, i taj melek koji će pomoći na njegovu molbu:

„Oni koji ne vjeruju da će pred Nas stati – govore: 'Zašto nam se ne pošalju meleki ili zašto Gospodara svoga ne vidimo?' Oni su, zaista, u dušama svojim oholi, a u nepravičnosti su sve granice prešli."[155]

„Čekaju li oni da im Allahova kazna dođe iz vedra neba, i meleki, i da bude svemu kraj?! – A Allahu se sve vraća."[156]

„Zar mnogobošci čekaju da im dođu meleki, ili da dođe kazna Gospodara tvoga/ Tako su postupali i oni prije njih; Allah nije bio nepravedan prema njima, oni su sami prema sebi bili nepravedni."[157]

Na ovakva traženja Kur'ani-kerim daje slijedeći odgovor:

„A na Dan kada se nebo rastvori i samo tanak oblak pojavi i kada se meleki sigurno spuste, toga Dana će istinska vlast biti samo u Milostivoga, a bit će to mučan dan za nevjernike."[158]

Silazak meleka sa onim za što su zaduženi najavljuje i kažnjavanje koje čeka griješne robove. Na drugom mjestu se kaže:

---

154 El-Fussilet, 30-32.
155 El-Furkan, 21.
156 El-Bekara, 210.
157 En-Nahl, 33.
158 El-Furkan, 25-26.

"A da si samo vidio kad su meleki nevjernicima duše uzimali i po licima ih njihovim i straga udarali: 'Iskusite patnju u ognju.'"[159]

„A kako će tek biti kada im meleki budu duše uzimali udarajući ih po obrazima i po leđima njihovim!"[160]

Meleki za ljude čine šefaat: Veoma važna obaveza meleka je činjenje šefaata. To je šefaat i za vjernika, i za nevjernika, i za sve ljude:

„...Allah je Sebi propisao da bude milostiv..."[161]

„... a milost Moja obuhvata sve..."[162]

Njegova milost je sve obuhvatila, i da bi se pokazala ta milost prema stvorenjima, šefaat meleka, koji služe za ispunjavanje Njegove volje, treba obuhvatiti sve ljude. Na jednom mjestu u Kur'ani-kerimu se govori ovako o njihovoj obavezi šefaata:

„A koliko na nebesima ima meleka čije posredovanje nikome neće biti od koristi, sve dok Allah to ne dozvoli onome kome On hoće i u korist onoga kime je zadovoljan."[163]

5- Meleki upućuju hajr-dove za ljude. Kaže se da čak mole za ljude i na ovom svijetu:

„Gotovo da se nebesa raspadnu jedna iznad drugih! A meleki veličaju i hvale Gospodara svoga i mole oprosta za one koji su za Zemlji. – Allah je, zaista, Taj koji prašta i Koji je milostiv."[164]

Pod ovim „oni koji su na Zemlji" podrazumijevaju se i vjernici i nevjernici. Ova dova obuhvata sve ljude. Međutim, dova koja je za vjernike puno je jača:

„Meleki koji drže Prijesto i oni koji su oko njega veličaju i hvale Gospodara svoga i vjeruju u Njega; mole se da budu oprošteni grijesi vjernicima: 'Gospodaru naš, Ti sve obuhvataš milošću i znanjem; zato oprosti onima koji su se pokajali i koji slijede Tvoj put i sačuvaj ih patnje u vatri! Gospodaru naš, uvedi ih u Džennetske bašče, koje si im obećao, i pretke njihove i žene njihove i potomstvo njihovo, one koji su bili dobri; Ti si, uistinu, silan i mudar. I poštedi ih kazne zbog ružnih djela, jer koga Ti toga Dana poštediš kazne zbog ružnih djela, Ti si mu se smilovao, a to će, zaista, veliki uspjeh biti!"[165]

---

159 El-Enfal, 50.
160 Muhammed, 27.
161 El-En'am, 12.
162 El-E'raf, 156.
163 En-Nedžm, 26.
164 Eš-Šura, 5.
165 El-Mu'min, 7-9.

Kao rezultat dova meleka dobri robovi će iz svakojakih tmina biti izvedeni na svjetlo:

„On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo – On je prema vjernicima samilostan."[166]

Što se tiče poslanika, i meleki ih potvrđuju:

„Allah i meleki Njegovi blagosilju Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu pozdrav!"[167]

Iz ovoga se može vidjeti da što god su ljudi bolji, utoliko se više povećava i njihovo interesovanje za njih. Dove koje upućuju meleki za sve ljude, ako im bude oprošteno, otklanjaju kaznu za sve ono nevaljalo što su ljudi činili. Kad je riječ o dobrim Allahovim robovima, oni će biti izvedeni iz tmine na svjetlo, duhovno se uzdići. Potvrđujući pak i pejgambere, meleki pomažu njihovom djelovanju na ovom svijetu.

6- Meleki doprinose duhovnom uzdizanju ljudi, meleki spuštaju Božiju objavu, pa čovjek samo uz ovakvu pomoć može shvatiti svoj duhovni život i, razvijajući taj svoj duhovni svijet, može se duhovno uzdizati. Poslanici su sredstvo u pokazivanju puta tog duhovnog uzdizanja, i meleki daju snagu vjernicima koji vide njihovu ulogu pomoćnika poslanicima u prenošenju ljudima tih informacija koje će razviti njihovu ljudskost. Duhovno uzdizanje u ovom obliku osigurava uspostavljanje zakona na Zemlji. Do istog se cilja stiže i kažnjavanjem onih koji nastoje rušiti ovaj zakon i njegove pristalice. Meleki čine šefaat čak i za nevjernike, i njihove dove služe uputi ovakvih ljudi ka putu njihovog duhovnog uzdizanja. Izvođenje mumina iz tame na svjetlo od meleka, donošenje salavata na Pejgambera, s.a.v.s., duhovno još više uzdiže ljude. Ako se ovako gleda na to, shvatit će se da sve obaveze koje imaju meleki služe pomoći duhovnom uzdizanju ljudi i postizanju njihovog duhovnog savršenstva.

7- Meleki upućuju ljude na dobra djela, svaki dobar posao rezultat je upute meleka da to činimo. Kur'ani-kerim kaže da su meleki i šejtani bića koja ljude upućuju na dva različita puta. Meleki upućuju ljude na dobar i ispravan život. Šejtan upućuje ljude na nizak i nevaljao život. U jednom hadisi-šerifu kaže se da svakog čovjeka prate i melek i šejtan. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„'Nema niko od vas, a da nije dato da ga prate jedan melek i jedan šejtan.' Ashabi su pitali: 'Allahov Poslaniče, je li tako i kod tebe?' 'I kod

166 El-Ahzab, 43.
167 El-Ahzab, 56.

mene', odgovorio je, 'ali je meni Allah dao da se ja uzdignem iznad šejtana. Zbog toga se on meni pokorio, pa mene ne može uputiti na drugi put osim put dobra.'"

Meleki upravljaju prirodnim silama, u Kur'ani-kerimu nalaze se ajeti koji pokazuju da meleki imaju neke obaveze glede funkcioniranja ovog svijeta. Takvi su ajeti koji govore o stvaranju čovjeka. U njima se kaže da je Allah, dž.š., kad je htio stvoriti čovjeka, Svoje htijenje iskazao melekima, rekavši: "'Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!' Oni rekoše: 'Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv prolijevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo.' On reče: 'Ja znam ono što vi ne znate...'"[168]

Ovaj ajet pokazuje da su meleki postojali prije čovjeka i da je trebalo da imaju veze sa silama koje su omogućile stvaranje čovjeka na ovom svijetu. I u situaciji da ne bi prihvatili da budu iskorišteni kao sredstvo sprovođenja Allahove volje, to ne bi imalo nikakvog značaja u realizaciji htijenja Uzvišenog Allaha da stvori čovjeka. Zbog toga nas ovaj i poput njega brojni ajeti dovode do rezultata da se preko meleka realiziraju prirodni zakoni. Zbog toga se melekima kaže:

„Allah odabire poslanike među melekima i ljudima. – Allah sve čuje i sve vidi."[169]

Sprovođenje Allahovog htijenja, tj. određenje Božijeg htijenja jeste Božija vijest. Pošto su i meleki bića koja prenose te vijesti, oni ispunjavaju odmah Njegovo, dž.š., htijenje. U ajetima se govori da su meleki ti koji su prenijeli Allahov arš:

„Meleki koji drže Prijesto i oni koji su oko njega veličaju i hvale Gospodara svoga i vjeruju u Njega, mole se da budu oprošteni grijesi vjernicima: 'Gospodaru naš, Ti sve obuhvataš milošću i znanjem; zato oprosti onima koji su se pokajali i koji slijede Tvoj put i sačuvaj ih patnje u vatri!'"[170]

„I meleki će na krajevima njegovim stajati, a Prijesto Gospodara tvoga će tog Dana iznad njih osmerica držati."[171]

Meleki zapisuju ono što ljudi rade, jedna od obaveza meleka jeste i ta da zapisuju dobra i nevaljala djela ljudi. Kur'ani-kerim ovo ustrajno naglašava. Ovi meleki zovu se Kirāmen-kātibīn:

---

168 El-Bekara, 30.
169 El-Hadždž, 75.
170 El-Mu'min, 7.
171 El-Hakka, 17.

„A nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što radite."[172]

„Kad se dvojica sastanu i sjednu jedan s desne, a drugi s lijeve strane, on ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije."[173]

„Za Njega je jednak od vas onaj koji tiho govori i onaj koji to glasno čini, onaj koji se noću skriva i onaj koji po danu hodi. Uz svakog od vas su meleki, ispred njega i iza njega, - po Allahovom naređenju nad njim bdiju..."[174]

Kad se u ovom posljednjem ajetu kaže da meleki „bdiju", to znači da prate kretanje čovjeka. Bilježenje meleka, duhovnih bića, drugačije je od bilježenja koje rade ljudi. Ustvari, ono što meleki zabilježe rezultat je neke radnje:

„I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati."[175]

To je takvo praćenje ljudskih postupaka, rezultat njegovog kretanja, koje čovjek ni na koji način ne može obrisati niti uništiti. Nama dolazi samo rezultat naših postupaka, jer nam je rečeno da će na Sudnjem danu pred nas biti stavljena otvorena knjiga u kojoj su meleki zabilježili svaku našu kretnju.

JESU LI MELEKI UZVIŠENIJI OD LJUDI?

Kad je riječ o četiri velika meleka koji su pejgamberi među melekima, oni su na višem stepenu od ljudi, što je potvrđeno idžmaom. Bogobojazni ljudi su uzvišeniji od drugih meleka, jer meleki, po svom stvaranju, ne mogu griješiti. Za njih je prirodna i urođena stvar iskazivati pokornost i pobožnost Allahu. Nema duše koja bi im mogla to zabraniti, niti su izloženi nekom vanjskom negativnom utjecaju. Čovjek, međutim, ima razum i slobodnu volju, i izložen je svakojakim utjecajima. Ako uprkos tome savlada ove negativne i loše prepreke, ako čini dobra djela vjerujući u Allaha, sigurno postaje uzvišeniji i vrednije biće od meleka.[176]

---

172 El-Infitār, 10-12.
173 El-Kāf, 17-18.
174 Er-Ra'd, 10-11.
175 El-Isrā, 13.
176 Detaljnije vidjeti: Islam Ansiklopedisi, LXXVII, 661-664; Islam dini, Mevlana Muhammed Ali, prev. Nacije Akseki, 96-128; Islam Inançları ve felsefesi, dr. Ali Arslan Aydın, 225.

IMENA NEKIH OD MELEKA

Hafaza meleki, to su oni koji zapisuju svaki dobar i loš postupak čovjeka. Kur'ani-kerim ove meleke naziva "kirāmen-kātibīn".

Munkir i Nekir, to su meleki zaduženi za ispitivanje čovjeka nakon smrti.

Džibril, to je melek koji je donosio objave poslanicima.

Azrail, to je melek zadužen za uzimanje duše.

Mikail, to je melek zadužen za donošenje opskrbe ljudima, za prirodne pojave poput padanja kiše, puhanje vjetra.

Israfil: To je melek zadužen da najavi Kijametski dan puhanjem u sur. Posljednja četiri meleka najveća su među melekima, to su njihovi poslanici.

VJEROVANJE U DŽINE

Među bićima koja je stvorio Uzvišeni Allah su i džini. Postojanje džina vjerski je dokazano, a razumom moguće. Svi vjerski učenjaci prihvataju postojanje džina. Razumski dokazi koji potvrđuju postojanje meleka potvrđuju i postojanje džina.

Svi muslimani vjeruju u postojanje džina koji su njima sakriveni i koje ne mogu osjetiti. Allah, dž.š., u Kur'ani-kerimu, i Allahov Poslanik, s.a.v.s., u Hadisu, obavještavaju o njihovom postojanju jasnim i nepobitnim dokazima. Približno oko 40 ajeta u deset sura govori o ovome, a čak se i čitava jedna kur'anska sura zove po njima.

"Džine i ljude stvorio sam samo zato da Mi se klanjaju."[177]

OD ČEGA SU STVORENI DŽINI?

Džini su bića stvorena od vatre. Kur'ani-kerim njihovo stvaranje ovako opisuje:

"On je čovjeka od sasušene ilovače, kao što je grnčarija, stvorio, a džina od plamene vatre."[178]

"A još prije stvorili smo džine od vatre užarene."[179]

177 Ez-Zārijāt, 56.
178 Er-Rahmān, 15.
179 El-Hidžr, 27.

OSOBINE DŽINA

To su stvorenja drugačija od meleka jer su stvorena od vatre.

"A još prije stvorili smo džine od vatre užarene."[180]

Oni su stvoreni prije ljudi.

"Mi smo stvorili Adema od ilovače, od blata ustajalog, a još prije smo stvorili džine od vatre užarene."[181]

Oni imaju potomstvo.

„A kad smo rekli melekima: 'Poklonite se Ademu!', svi su se poklonili osim Iblisa, on je bio jedan od džina i zato se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga. Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nevjernicima!"[182]

Oni nas vide, ali mi njih ne vidimo.

"...On vas vidi, on i vojske njegove, odakle vi njih ne vidite..."[183]

Oni imaju obavezu imana i ibadeta, zabranjeno im je nevjerovanje i neposlušnost, imaju sposobnost učenja, volje i izbora.

"Džinove i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju."[184]

"O skupe džinski i ljudski, zar vam iz redova vas samih poslanici nisu dolazili, koji su vam ajete Moje kazivali i upozoravali vas da ćete ovaj vaš dan dočekati. Njih je život na Zemlji bio obmanuo i oni će sami protiv sebe posvjedočiti da su bili nevjernici."[185]

Džini se dijele na vjernike i nevjernike, jer im je Uzvišeni Allah dao slobodu volje i izbora. Zbog toga dio njih vjeruje, dok drugi ne vjeruje. Oni koji ne vjeruju su kafiri i računaju se šejtanima.

„Reci: 'Objavljeno mi je da je nekoliko džina slušalo i reklo: 'Mi smo, doista, Kur'an koji izaziva divljenje čuli, koji na Put napretka upućuje, zato smo u nj povjerovali i nikoga nećemo Gospodaru našem sudionikom smatrati.'"[186]

"I ima nas predanih Bogu, a ima nas i odvojenih od istine; oni koji se predaju Bogu izabrali su put stizanja do istine, a odvojeni od istine u Džehennemu gorivo će biti."[187]

---

180 Er-Rahman, 15.
181 El-Hidžr, 26-27.
182 El-Kehf, 50.
183 El-E'raf, 27.
184 Ez-Zarijat, 56.
185 El-En'am, 130.
186 El-Džinn, 1-2.
187 El-Džinn, 14-15.

Oni će biti okupljeni na Kijametskom danu i polagat će račune prema onom šta su i kako radili, pa će im, prema tome, biti određeni sevapi i kazne.

"A na Dan kada On sve sakupi: 'O skupe šejtanski, vi ste mnoge ljude zaveli!' 'Gospodaru naš', reći će ljudi, štićenici njihovi, 'mi smo jedni drugima bili od koristi i stigli smo da roka našeg koji si nam odredio Ti!' 'Vatra će biti prebivalište vaše', reći će On, 'u njoj ćete vječno ostati, osim ako Allah drugačije ne odredi.' Gospodar tvoj zaista je mudar i Sveznajući."[188]

Oni su jako umješni i sposobni.

„I (Sulejmanu smo dali da služe) šejtani, sve graditelji i gnjurci."[189]

„'Ja ću ti ga donijeti', reče Ifrit, jedan od džina, 'prije nego što iz ove sjednice svoje ustaneš, ja sam za to snažan i pouzdan.'"[190]

Oni su prije poslanstva Muhammeda, s.a.v.s., na nebesima osluškivali hoće li nešto čuti od meleka, pa su prenosili to što su čuli nekim sihirbazima na Zemlji.

„I mi smo nastojali da nebo dotaknemo i utvrdili smo da je moćnih čuvara i vatrenih kugli puno; i sjedili smo prije po nebesima na nekim mjestima da bismo što čuli, ali će onaj ko sada želi slušati na vatrenu kuglu, koja vreba, naići."[191]

Oni jedu na nama nepoznat način. Njihova hrana su kosti, ugalj i životinjski izmet.

Prenosi se od Ibn Mesuda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako rekao: "Ne čistite se kostima i životinjskim izmetom, jer je to džinska hrana."[192]

Prenosi se od Ibn Mesuda: "Nekoliko džina bilo je došlo Resulullahu, s.a.v.s., i reklo: 'Allahov Poslaniče, zabrani svom umetu da se čisti kostima, ugljem i životinjskim izmetom jer je Uzvišeni Allah to nama za opskrbu dao.' Nakon toga nam je Poslanik zabranio taharet time."[193]

Oni imaju mogućnost poprimanja oblika koji ćemo mi moći vidjeti. Prenosi se od Ebu Saiba: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao: 'U Medini ima nekoliko džina koji su postali muslimani, pa ako neko vidi

---

188 El-En'ām, 128.
189 Es-Sād, 37.
190 En-Neml, 39.
191 El-Džinn, 8-9.
192 Et-Tādž, eš-šejh Mensūr Ali Nāsif, I, 83 (Tirmizi).
193Et-Tādž, eš-šejh Mensūr Ali Nāsif, I, 83 (Ebu Davud).

jednog od njih, neka ga tri puta upozori, a ako poslije toga ostane, neka ga ubije, jer je to šejtan."[194]

KO JE ŠEJTAN?

Šejtan spada u džine. On je oličenje zla, nevaljalštine i zalutalosti. Kad je Uzvišeni Allah naredio da se pokloni Ademu, a.s., šejtan se uzoholio zato što je sebe smatrao uzvišenijim od Adema, pa je postao nevjernik.

„A kada rekosmo melekima: 'Poklonite se Ademu!', oni se pokloniše, ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i posta nevjernik."[195]

Iblis i šejtani iz njegovog roda su isključeni iz Allahovog Rahmeta, dato im je vrijeme do Kijametskog dana da ljude odvraćaju s Pravog puta i okrenu ih zlu.

Allah je vjernike upozorio na šejtana i traži da se ne povedu za njim, jer je on očiti neprijatelj.

„Šejtan je, uistinu, vaš neprijatelj, pa ga takvim i smatrajte! On poziva pristaše svoje da budu stanovnici u Vatri."[196]

Šejtan je prevario Adema, a.s., i h. Havu i bio razlog što su oni izišli iz Dženneta. Ovako je rečeno da treba uvijek budno paziti na njegove trikove i zamke:

„O sinovi Ademovi, neka vas nikako ne zavede šejtan kao što je roditelje vaše iz Dženneta izveo, skinuvši s njih odjeću njihovu da bi im stidna mjesta njihova pokazao! On vas vidi, on i vojske njegove, odakle vi njih ne vidite. Mi smo učinili šejtane zaštitnicima onih koji vjeruju."[197]

Ovako se opisuje kako šejtan nema utjecaja na iskrene vjernike:

„On doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju; njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitnika uzimaju i koji druge Allahu ravnim smatraju."[198]

Svaki čovjek ima šejtana. Čak je i Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao šejtana koji ga je ometao, ali mu je Uzvišeni Allah pomogao, i njegov šejtan postao je musliman:

---

194 Muslim, Mehmet Sofuoglu prev., VII, 102-103; 104-105; Muvetta, prev. II, 651-652.
195 El-Bekara, 34.
196 Fâtir, 6.
197 El-E'râf, 27.
198 En-Nahl, 99-100.

H. Aiša je ovako rekla: „Resulullah, s.a.v.s., izišao je od mene jedne noći. Osjetila sam ljubomoru. Kad se vratio, opazio je moju ljubomoru, pa me upitao: 'Šta je to, Aiša? Osjetila si ljubomoru?' 'Kako da neko kao ja ne bude ljubomoran na nekoga kao što si ti', odgovorila sam. Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Je li to šejtan došao?' 'Allahov Poslaniče, zar ja imam šejtana?', upitala sam. 'Da', reče on. 'A imaš li i ti šejtana, Allahov Poslaniče', upitah. 'Da, imam, ali je meni pomogao moj Gospodar protiv njega, pa ga je učinio muslimanom.'"[199]

ŠTA JE ŠEJTANOVA ZADAĆA?

Šejtanove zadaće jesu slijedeće:

- navraćanje ljudi na nevjerovanje, širk Allahu, dž.š., i neposlušnost Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.;
- upućivanje na bid'at, novotarije;
- poticanje na činjenje velikih grijeha;
- zaokupljanje malim grijesima;
- Ppoticaj na pretjerivanje u dozvoljenim stvarima;
- zabavljanje slabo vrijednim poslovima.

199 Et-Tadž, eš-Šejh Mensur 'Ali Nasif, V, 212.

9. VJEROVANJE U KNJIGE

VJEROVANJE U BOŽIJE KNJIGE TEMELJ JE ISLAMSKOG VJEROVANJA

Jedan od temelja islamskih vjerovanja jeste vjerovanje u knjige, koje su Božija objava, poslana od Allaha, dž.š. Islamska vjera zapovijeda vjerovanje ne samo u Kur'ani-kerim nego i u sve Božije knjige koje je On objavio.

Zapovijedajući da objavi vjerovanje u sve knjige koje su objavljene, Uzvišeni Allah ovako kaže Muhammedu, s.a.v.s.:

„...Reci: 'Ja vjerujem u sve knjige koje je Allah objavio...'"[200]

Allahove riječi upućene Resulullahu, s.a.v.s., upućene su i svima koji vjeruju u njegovo poslanstvo. Uzvišeni Allah kaže vjernicima:

„O vjernici, vjerujte u Allaha, i Poslanika Njegova, i u Knjigu koju On Svome Poslaniku objavljuje, i u Knjigu koju je objavio prije. A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet – daleko je zalutao."[201]

Allah, dž.š., ovako pojašnjava vjernicima i Pejgamberu kako treba vjerovati:

„Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova, i vjernici – svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i knjige Njegove, i poslanike Njegove: 'Mi ne izdvajamo nijednog od poslanika Njegovih.' I oni govore: 'Čujemo i pokoravamo se, oprosti nam, Gospodaru naš, Tebi ćemo se vratiti.'"[202]

Istraživanje predislamskih vjerovanja pokazuje da svako od njih zanemaruje činjenicu da su sve nebeske knjige potekle iz jednog izvorišta. Jevreji, naprimjer, ne vjeruju ni u šta drugo osim u Tevrat, dok kršćani ne vjeruju ni u jednu drugu svetu knjigu osim Indžil, iako su prihvatili neke dijelove Tevrata. Slično je i s drugim vjerama.

Ako ima neka vjera koja se apsolutno suprotstavlja takvom isključivom stavu, onda je to islam koji je donio Muhammed, s.a.v.s. Islamska

200 Eš-Šûrâ, 15.
201 En-Nisâ, 136.
202 El-Bekara, 285.

vjera je na ovaj način dokazala da je svjetska vjera i kad je riječ o vjerovanju u knjige.

KUR'ANI-KERIM POTVRĐUJE RANIJE KNJIGE

Kur'ani-kerim potvrđuje Božije knjige koje su objavljene vjerovjesnicima prije njega samog, zato što sve Božije knjige dolaze iz istog Svetog izvorišta. Uzvišeni Allah ovako govori Muhammedu, s.a.v.s.:

„A tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da potvrdi knjige prije nje objavljene i da nad njima bdije. I ti im sudi prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i ne odstupaj od istine, koja ti dolazi; svima vama smo zakon i pravac propisali. A da je Allah htio, On bi vas sljedbenicima jedne vjere učinio, ali, On hoće da vas iskuša u onome što vam propisuje, zato se natječite ko će više dobra učiniti; Allahu ćete se svi vratiti, pa će vas On o onome u čemu ste se razilazili obavijestiti."[203]

Može li se ovakvo vjerovanje, kako ga objašnjava Kur'an, naći igdje osim u islamu? Je li igdje osim u njemu viđeno veće poštovanje prema drugom? Jeste li, osim u islamu, čuli za ljepše slaganje s nekim ko je druge vjere?

KUR'AN O DRUGIM OBJAVLJENIM KNJIGAMA

Uzvišeni Allah ovako govori o objavama Ibrahimu i Musau, a.s.:

„Zar on nije obaviješten o onome šta se nalazi u listovima Musaovim i Ibrahimovim – koji je obaveze potpuno ispunjavao."[204]

O Zeburu koji je objavljen Davudu, a.s., rečeno je:

„...a Davudu smo dali Zebur ."[205]

Ovako se kaže o Tevratu, koji je objavljen Musau, a.s.:

„Mi smo objavili Tevrat, u kojem su uputstvo i svjetlo..."[206]

O Indžilu, koji je poslan Isau, a.s., ovako je rečeno:

„Poslije njih smo Isaa, sina Merjemina, poslali, koji je priznavao Tevrat prije njega objavljen, a njemu smo dali Indžil, u kojem su bili uputstvo i svjetlo,..."[207]

---

203 El-Maida, 48.
204 En-Nedžm, 36-37.
205 En-Nisa, 163.
206 El-Maida, 44.
207 El-Maida, 46.

O Kur'ani-kerimu, koji je posljednja i najsavršenija Božija knjiga, poslana Muhammedu, s.a.v.s., kao posljednjem od vjerovjesnika, kaže se ovako:

„Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti!"[208]; *„On tebi objavljuje Knjigu, pravu istinu, koja prethodne potvrđuje..."*[209]

RAZLIKE IZMEĐU KUR'ANA I RANIJIH OBJAVA

Ima više razlika između Kur'ani-kerima i ranijih knjiga:

Prijašnje knjige izgubile su svoje izvornike, a ljudima su preostali prijevodi napisani na različitim jezicima, koji se međusobno razlikuju.

U Kur'ani-kerimu pak nikad ništa nije izmijenjeno niti iskrivljeno, on je sačuvan apsolutno onakav kakav je prvi put objavljen.

U ranije knjige oni koji su ih prepisivali unosili su i svoje riječi, historiju naroda, životopise velikaša i njihove borbe, pa nije moguće razdvojiti Allahov govor od ljudskih riječi.

Kur'ani-kerim pak iz pokoljenja u pokoljenje ostao je sačuvan, i bez obzira na promjenu historijskih okolnosti, u Kur'an se, kao Božiju i svetu knjigu, nikad ništa nije umiješalo; do nas je stigao čist i tačan.

Svete Knjige, osim Kur'ana, koje danas ljudi imaju u rukama, nemaju historijsku potvrdu da su autentične, odnosno kada su napisane, kako su napisane i ko ih je napisao.

Kad je riječ o Kur'ani-kerimu, za svaku suru i ajet ima jako puno historijskih potvrda koje pokazuju tačno kad su i gdje su objavljeni. Jednako kako su pamtili Objavu koja je dolazila Muhammedu, s.a.v.s., plemeniti ashabi su i poticali da se ona zapisuje. Tako u jednom periodu posvećenom isključivo zapisivanju Objave imamo više ashaba koji su poznati kao zapisivači Objave (kuttabul-vahj).

Isto kao što nije ostalo izvornih jezika na kojima su napisane ranije knjige, ne zna se ni za izvornike na koje bi se moglo obratiti; tako da na cijelom svijetu nema onog ko može dati ispravnu informaciju o tome.

S druge strane, Kur'ani-kerim objavljen je na arapskom jeziku, jeziku na kojem i danas govore i sporazumijevaju se milioni ljudi.

Kako je prolazilo vrijeme i kako je neki narod zapadao u određene situacije, tako su i neki propisi i odredbe, za koje je smatrano da nisu potrebni, izbacivani iz ranijih knjiga.

208 El-Hidžr, 9.
209 Alu Imran, 3.

Naprotiv, Kur'ani-kerim objavljen je tako da Božiji propisi i odredbe u njemu odgovaraju ljudima jednako u svako vrijeme i na svakom mjestu, u svakoj situaciji, bez izuzetka.

Detaljnom obradom ranijih knjiga, u njima ćemo naći dosta stvari koje moralno nisu prihvatljive, ne odgovaraju ljudskoj prirodi. I to nam govori da su ove knjige krivotvorene.

Kad je riječ o Kur'ani-kerimu, on je daleko od toga. On je objavljen da bi ispravio iskrivljena vjerovanja, da bi ljude očistio od nevaljalštine, izgradio društvo visokih vrijednosti, očistio srca i duše, onako kako to odgovara ljudima.

Toliki broj Indžila danas u rukama ljudi i sam je jasan dokaz da su te knjige iskrivljene.

U Kur'ani-kerimu pak ni nakon 14 stoljeća nije izmijenjena niti jedna riječ, ili čak slovo.

KRATAK OSVRT NA BOŽIJE KNJIGE

Od knjiga koje su došle od Allaha, dž.š., prvo su objavljeni Suhufi (listovi). To su:

- 10 suhufa objavljenih Ademu, a.s.;
- 50 suhufa objavljenih Šitu, a.s. (Šit, a.s., je jedan od sinova Adema, a.s., i jedan od vjerovjesnika čije se ime ne spominje u Kur'anu.);
- 30 suhufa objavljenih Idrisu, a.s.;
- 10 suhufa objavljenih Ibrahimu, a.s.

Nijedan od tih suhufa nije sačuvan do danas. Nakon njih uslijedile su ove velike knjige.

TEVRAT

To je sveta knjiga Benu Israila, objavljena Musau, a.s.

Prema jevrejskoj tradiciji, Stari zavjet dijeli se na tri dijela:

- Tora, (petoknjižje);
- Neviim (govor vjerovjesnika) i
- Ketuvim (knjiga, historija, mudrost).

Knjige koje čine Stari zavjet napisane su na hebrejskom. Neki njegovi dijelovi napisani su na aramejskom, nekada jako raširenom jeziku na Bliskom istoku.

Nijedan originalan rukopis jevrejske svete knjige na hebrejskom nije sačuvan. Prema pisanju Delaporte, „tek u posljednje vrijeme pronađeni su pojedini dijelovi preostali iz antičkog doba“. Najstariji rukopisi ove svete knjige nisu stariji od 10. stoljeća n.e.

Znalci, kojih je sve više, prilagođavaju kritičke metode koje se obično upotrebljavaju za obradu različitih književnih i historijskih tekstova, sad radeći na u Svetoj knjizi uopće, a posebno Starom zavjetu. Još od XVII stoljeća, u knjizi o vjerskim i političkim temama, koju je napisao 1670. godine veliki holandski filozof Spinoza, skreće se pažnja na pojedine stvari koje su u koliziji s nekim drugim, a čega u velikom broju ima u Svetoj knjizi. To je uveliko ismijavao, ističući to neslaganje koje prosto bode oči. Ne treba zaboraviti ni to da je Spinoza Jevrej.[210]

U djelu pod nazivom „Kritička historija Starog zavjeta”, koje je objavio jedan od velikih avangardista u kritičkim i analitičkim radovima, francuski autor Richart Simon, 1678. godine, piše kako prvih pet knjiga koje se pripisuju Musau - i u kojima se čak opisuje i njegova smrt - on nije mogao napisati.

Tora se sastoji od pet knjiga.

To su:

KNJIGA POSTANKA, ova knjiga govori o stvaranju do Nuhovog potopa, o prvoj ljudskoj krivici, pričama o Ibrahimu, a.s., i njegovim sinovima, o Ishaku, Jakubu i Jusufu u Egiptu;

KNJIGA IZLASKA, govori o izlasku Musaa, a.s., i Israelićana iz Egipta, te o objavljivanju vijesti od Allaha, dž.š., Musau, a.s., na planini Tur;

LEVITSKI ZAKONIK, govori o ritualima i svečanostima, prinošenju žrtve, čistoći, sistemu praznovanja;

KNJIGA BROJEVA, govori o silasku Israila s planine Tur i ulasku u zemlju Erdena;

PONOVLJENI ZAKON, djelo koje je nastalo u vrijeme jehudijskog kralja Josije 622. godine; pošto govori o Musaovoj smrti i navodi neke običaje koji još nisu bili poznati u Musaovo vrijeme, možemo reći da je to djelo ondašnjih teologa, napisano u cilju ispravljanja iskrivljenog vjerovanja.[211]

Kao što se vidi, i A. Schimmel zaustavlja nas na petoj od ovih knjiga koje se pripisuju Musau i - kako upućuju i brojni historičari koji se bave

210 Dinler Tarihi, prev. Felicien Challaye, 125.
211 Dinler Tarihine Giriş, prof. dr. Anne Marie Schimmel, 101.

historijom religija – i ona upućuje na to mišljenje da nije mogla biti od Musaa napisana knjiga koja govori o njegovoj smrti, kako smo ranije već naveli. Ista autorica piše: „Najvažniji tekstovi ove knjige sadržani su u Starom zavjetu. Međutim, Stari zavjet nije djelo koje je potvrđeno od nekog određenog u određeno vrijeme. Njegova historija traje stotinama godina. Tekst ove jedne knjige koja je došla do nas uzet je iz različitih izvora."[212]

Stoljećima nakon smrti Musaa, a.s., različiti primjerci pisani su od različitih osoba. Iako međusobno nepodudarni, prihvaćani su kao osnova Tevrata. Nemoguće je povjerovati da su te knjige prava Sveta knjiga, ali, unatoč svemu, ne možemo poreći da se u ovim primjercima mogu naći neke riječi iz izvornog Tevrata.

ZEBUR

Kako danas nemamo primjerak Zebura koji je objavljen Davudu, a.s., tako nema ni određenog naroda koji je slijedio ovu knjigu.

INDŽIL (EVANĐELJE)

Indžil je sveta knjiga kršćana, objavljena Isau, a.s. Postoji više indžila, ali su priznata samo četiri. To su:

- Evanđelje po Mateju,
- Evanđelje po Marku,
- Evanđelje po Luki i
- Evanđelje po Ivanu.

Zašto četiri? Zato što je četiri mističan broj. Azize Irene kaže da je to „zbog toga što su i četiri strane svijeta: istok, zapad, sjever i jug".[213]

Isaov život i učenje ne možemo razumjeti iz sva ta četiri Indžila. Tri koja su sastavljena stoljeće nakon Isaove smrti prilično su bliska u pogledu sadržaja, dok je četvrti više obavijen mistikom. Ovi tekstovi nisu prijevod jednog naučnog stanja, nego više „duhovna historija", koja se dotiče problema starog kršćanstva i koju će upotrijebiti novi kršćani.[214]

212 Dinler Tarihine Giriş, prof. dr. Anne Marie Schimmel, 100.
213 Dinler Tarihi, prev. Felicien Challaye, 181.
214 Dinler Tarihine Giriş, prof. dr. Anne Marie Schimmel, 117.

Kršćanski i Zapadni autori koji su istraživali i analizirali Indžil prilično su se sukobljavali u mišljenjima – i nisu stigli do nekog određenog i jasnog rezultata. Tako imamo:

Evanđelje po Mateju, prema tradicionalnom mišljenju Matej je bio carinik. Prihvatio je kršćanstvo od Isaa i postao jedan od njegovih apostola. Indžil je za vjernike Jevreji napisan od njega na hebrejskom i surjani jeziku. Međutim, primjerci ovih Indžila koje imamo nisu na ovim jezicima nego na grčkom. Ne zna se od koga su i kad prevedeni na grčki;

Indžil po Marku, napisan je oko 70. godine. Sastavljen je vrlo prostom metodom od kršćanina koji je tumačio jehudijske običaje. Za Marka se pripovijeda da je bio sin Merjeme, jedne žene iz Kudsa. Pošto je Marko sastavio Indžil nakon smrti svog učitelja Petra, na čemu su se zasnivali njegovi tekstovi? Kojim putem ove riječi vode do Isaa, a.s.?;

Indžil po Luki, oko pisca, njegove ličnosti, domovine, oko toga kad je i za koga pisao, ima različitih stavova. Svi se slažu samo u tome da Luka nije bio apostol Isaa, a.s., kao i da nije bio jedan od njegovih učenika;

Indžil po Ivanu, što se tiče ovoga Indžila, historičari se nisu mogli složiti oko vremena pisanja ove knjige koja govori otvorenije o svetom trojstvu, učenju koje naučava da postoji samo jedan Bog koji se utjelovljuje u trima osobama.

Kome pripisati ove Indžile, teško je pitanje. Danas se smatra da su to „knjige za koje nije jasno ko ih je napisao".[215]

215 Dinler Tarihi, prev. Felicien Challaye, 181.

10. KUR'AN – I KERIM

Kur'an je naziv Božije knjige, posljednje nebeske knjige koja je putem tevatura, vjerodostojnog predanja, izrazom i značenjem, do nas prenesena Objavom od Allaha Muhammedu, s.a.v.s., sinu Abdullahovom, Allahovom poslaniku i posljednjem od vjerovjesnika.

Prije nego što pređemo detaljnije na temu Kur'ana, smatramo prigodnim da se osvrnemo na značenje Objave i kako je došla ta Objava Muhammedu, s.a.v.s.

JEZIČKO I TERMINOLOŠKO ZNAČENJE VAHJA

Riječ „vahj" naći ćemo u rječnicima u značenju „znak", „pismo", „poslanica", „nadahnuće", „tajni glas" ili „ono što je izloženo".

U šerijatskom smislu, pak Allahov vahj vjerovjesnicima i poslanicima jeste njihovo upoznavanje s onim što se mora znati o vjeri. Muhammed Abduhu ovako kaže za vahj: „Vahj je spoznaja za koju se sigurno zna da je od Allaha i koja se nekim sredstvom ili bez njega nađe u duši čovjeka. To znači: znanje dolazi, čuo čovjek glas, ili ne čuo. Između vahja i inspiracije dvije su razlike: inspiracija je kad duša osjeća nešto iznutra, ali ne zna otkud to dolazi. Ona liči na osjećaj gladi, žeđi, radosti i tuge." Prema definiciji iz Kur'ana, prepoznaju se tri vrste vahja:

„Nijednom čovjeku nije dato da mu se Allah obraća osim na jednom od tri načina: nadahnućem, ili iza zastora, ili da pošalje izaslanika, koji, Njegovom voljom, objavljuje ono što On želi. On je, zaista, uzvišen i mudar!" [216]

Prvi način vahja ovdje je u značenju nadahnuća u srce.

Drugi način vahja: „govor iza zastora" jeste slušanje Božijeg govora bez viđenja, onako kao kad Uzvišeni Allah govori Musau, a.s.

Treći način vahja: jeste slanje meleka s Objavom od Allaha Poslaniku. On meleka vidi nekad u liku čovjeka, a nekad drugačije. Ono što čuje od meleka Poslanik srcem razumije.

VAHJ U SUNNETU

Knjige hadisa detaljno govore o načinima na koji je vahj dolazio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a to su:

---

216 Eš-Šūrā, 51

- istinit san, u Buharijevom *Sahihu* prenosi se od h. Aiše da je rekla:

„Prvo s čime je počela Objava Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., bio je istinit san. Sve što bi vidio u tom snu dolazilo bi poput svjetla dana“;

- spuštanje Objave izravno u dušu Resulullaha, s.a.v.s., od meleka, a da ga ne vidi. Muhammed, s.a.v.s., govori:

„Nema sumnje da je Ruhul-Kuds, Džibril, a.s., u moje srce utisnuo ove riječi: 'Niko neće umrijeti sve dok ne uzme onu opskrbu koja mu je određena.' Kad je tako, bojte se Allaha i opskrbu svoju tražite dobrim, propisanim i ispravnim putem. Neka vas potraga za opskrbom nikad ne uputi na put neposlušnosti Allahu, jer Allah daje samo onim koji su poslušni“[217];

- objava na način da Poslanik čuje zvuk nalik zvonjavi zvona koji drugi ljudi nisu čuli;
- dolazak meleka Poslaniku u liku čovjeka. U Buharijevom Sahihu zabilježen je slijedeći rivajet, gdje Haris b. Hišam, r.a., prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

„'Allahov Poslaniče, kako je tebi došao vahj?' Resulullah, s.a.v.s., odgovori: 'Ponekad mi dođe u vidu zvuka zvona, i to mi je najteži način objave. Kad prestane zvonjava, ja bih potpuno zapamtio ono što mi je objavljeno. Ponekad mi melek dođe u liku čovjeka, on bi mi govorio, a ja bih pamtio, ono što mi kaže'“[218];

- dolazak Džibrila, a.s., u pravom obliku u kojem je stvoren;
- dok je bio na nebesima u Noći Miradža, Allahov Poslanik, s.a.v.s., dobio je vahj o farzu pet dnevnih namaza, bez posredstva meleka;

Allah se bez slanja meleka obraćao vjerovjesnicima iza zastora, onako kako je to bilo na Miradžu s Resulullahom, s.a.v.s., i na planini Tur s vjerovjesnikom Musaom, a.s.[219]

NEKE NEDOUMICE O VAHJU

Ima dosta rivajeta o samom vahju. Da li je, međutim, vahj Muhammedu, s.a.v.s., činjenica koja se javljala u samom mozgu ili je to činje-

217 Tedžrīdi-sarīh, prev., Ahmed Naim, I, 3
218 Tedžrīdi-sarīh, prev., Ahmed Naim, I, 2
219 Detaljnije vidjeti: ranije nav. dj. Ahmed Naim, I, 2-9; Kur'an-tarihi, Osman Keskioglu, 44-46.

nica izvana? Poznato je da se kod nervnih oboljenja, posebno histerije, bolesniku priviđa nešto što nije istina. Neki zapadni autori željeli su Poslaniku, s.a.v.s., pripisati ovako nešto, a Objavu koja mu je došla okarakterisati kao jednu vrstu histerije. Većina njihovih saznanja u ovom smislu jeste čisto nepoznavanje suštine vahja, koji je došao Muhammedu, s.a.v.s., ili pak neprijateljstvo slijepog fanatizma. Mi ćemo ovo rasvijetliti iz različitih uglova, iz čega će biti jasno da ovo klevetanje nema nikakve naučne osnove niti je u vezi sa stvarnošću.

Stanje histerije očituje se u obliku teških manifestacija vike, vrištanja, plača, drhtavice. Čak i u najtežim momentima tokom primanja Objave Muhammedu, s.a.v.s., ovako se nešto nije dešavalo.

Ovakvo stanje koje se može vidjeti kod histeričnih osoba pojavljuje se samo kad čovjek ima groznicu. Kad se osvijesti, čovjek se ne može ni sjetiti šta je sve govorio. Muhammedovo, s.a.v.s., stanje je bilo nešto sasvim drugačije. Dok Objava ne bi bila završena, on nije ništa mogao govoriti. Nakon toga bi ponovio sve što mu je došlo u Objavi i tražio da se to zapiše.

Tokom histerije, zbog nervnog umora, javljaju se neke imaginacije. Naprimjer, bolesniku koji hoće da se povrijedi ili ubije, pričinjava se da ima neki duh koji mu se podsmijeva i vrijeđa ga. Uostalom, nikad nije ni viđeno da je neki histeričan čovjek izgovorio nešto suvislo.[220]

POČETAK OBJAVE KUR'ANA

Objava Kur'ana počela je u Meki. Dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ibadetio sam u pećini Hira, došli su mu prvi ajeti:

„Čitaj, u ime Gospodara tvoga Koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, Koji poučava peru, Koji čovjeka poučava onome što ne zna."[221]

Kur'ani-kerim je nakon toga postepeno objavljivan, te je Objava završena nakon 23 godine.

BROJ KUR'ANSKIH SURA

U Kur'ani-kerimu ima dosta sura. Sura je, inače, dio Kur'ana u kojem ima tri i više ajeta. U Kur'ani-kerimu ima ukupno 114 sura, i svaka

220 Ezher mecmuasi, Muhammed Ferid Vecdi, X, 410.
221 El-'Alek, 1-5.

ima svoje ime. Pojedine imaju i po dva i više naziva. Naprimjer, sura Fātiha naziva se i Ummul-Kur'ān ili Seb'al-mesānī. Nazivi nekih sura nastali su nekad od riječi kojima sura počinje, nekad od neke posebne riječi, a nekad iz teme o kojoj se u suri govori.

Kur'anske sure dijelimo na dvije grupe: mekanske, one koje su objavljene prije Hidžre, i medinske, one koje su objavljene poslije Hidžre.

BROJ KUR'ANSKIH AJETA

U Kur'ani-kerimu ima 6.666 ajeta. Prema nekima ih je manje, jer su različiti načini na koji se mogu brojati. Ima i onih koji nekoliko ajeta broje kao jedan. Ima razilaženja i oko mjesta stajanja u ajetima. Prema rivajetu od Ibn Abbasa, ajeta ima 6.616. Više ima onih koji prihvataju da ih je 6.236. Kao jedan ajet računa se i 113 bismilla.

Ajeti su ovako podijeljeni:
1000 – zabrane,
1000 – obećanja,
1000 – prijetnje,
1000 – vijesti i priče,
1000 – primjeri i pouke,
500 – odredbe oko halala i harama,
100 – tesbih i dove,
66 – nasih i mensuh.
(Ukupno: 6666)[222]

„Želiš li znati broj ajeta koliki je?
Šest hiljada šesto šestdeset i šest ukupno je,
Hiljadu je obećanja, a hiljadu prijetnji,
hiljadu zapovijedi ibadeta, hiljadu zabrana.
Hiljadu primjera i pouka, hiljadu priča i vijesti,
Pet stotina ajeta govori o halalu i haramu,
a u sto ajeta tesbihi i dove stoje,
dok šezdeset i šest njih nasih i mensuh broje."

IBN KEMAL-PAŠA

222 Kur'an Tarihi, Osman Keskioglu, 191.

PISARI KUR'ANA

Allahov Poslanik, s.a.v.s., brižljivo je birao ljude koji su zapisivali objavljene ajete Kur'ani-kerima. Najpoznatiji od njih su: četiri halife (Ebu Bekr, Omer, Osman, Ali), zatim Zejd b. Sabit, Ubej b. Ka'b, Muavija b. Ebu Sufjan, njegov brat Jezid, Mugira b. Šu'be, Zubejr b. Avvam i Halid b. Velid.

Oni su rukom zapisivali ajete na onome što se tada koristilo kao podloga za pisanje, a kao podloga služili su: palmina kora, fine kamene pločice, braveća i devina rebra i lopatice. Allahov Poslanik, s.a.v.s., pokazivao im je koji od objavljenih ajeta ide u koju suru.

Još u Vjerovjesnikovo vrijeme bilo je ashaba koji su bili hafizi Kur'ana, a među njima su bili: Abdullah b. Mesud, Ebu Huzejfin rob Salim b. Ma'gal, Muaz b. Džebel, Ubej b. Ka'b, Zejd b. Sabit i mnogi drugi.

SAKUPLJANJE KUR'ANA U JEDNU ZBIRKU

Pošto je Božija objava dolazila do kraja Resulullahovog, s.a.v.s., života, Kur'ani-kerim nije objedinjen u mushaf (između dvije korice) za njegova života. Kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., preselio na ahiret, Kur'ani-kerim bio je sačuvan kod hafiza i na ispisanom materijalu. U vrijeme halife Ebu Bekra es-Siddika, r.a., bilo je jako puno borbi protiv otpadnika. Zbog toga, a posebno u ratovima, poginulo je jako puno hafiza. U strahu zbog smanjenja broja hafiza Omer, r.a., predlaže halifi Ebu Bekru, r.a., da se Objava objedini u jednu jedinstvenu zbirku, mushaf. Ebu Bekr, r.a., je prvo odbio prijedlog, pošto to nije za svoga života uradio Muhammed, s.a.v.s. Poslije, međutim, shvativši da bi to bilo korisno, složio se sa h. Omerom. Pozvao je jednog od najbližih ashaba Resulullaha, s.a.v.s., i hafiza Kur'ana Zejda b. Sabita, te mu zapovijedio da počne zapisivati Kur'an u mushaf. Zejd b. Sabit je sakupio sve sahife i prepisao ih u jednu knjigu. Ovaj Mushafi-šerif čuvao je Ebu Bekr, r.a., do svoje smrti. Na samrtnoj postelji predao ga je Omeru, r.a. Kad je i on preselio na ahiret, Mushaf se našao kod majke vjernika h. Hafse.

Muslimana je bilo sve više, islamska država se širila, i kako su mudžahidi, bilo ashabi, bilo njihovi tabiini, išli sve dalje, počelo se primjećivati da se u čitanju nekih riječi u Kur'anu prave dijalekatske razlike u izgovoru. O ovome su izvijestili vođu vjernika Osmana, r.a. On je onda uzeo originalni Mushaf, koji je bio kod h. Omerove kćeri Hafse i formirao grupu od šest Kurejšija poznatih po dobrom hifzu. Muham-

med, s.a.v.s., imao je običaj da u mjesecu ramazanu ponavlja Džibrilu, a.s., ono što je zapamtio, pa je h. Omer ovoj grupi naredio da zapiše Kur'an u obliku kako je Poslanik, a.s., u posljednjoj godini proučio Kur'an Džibrilu, a.s. Usto, u Mushaf nisu upisivani ajeti ili sure koje bi donio bilo ko, ako Zejd b. Sabit nije čuo i dva svjedoka koja su to čula iz usta Resulullaha, s.a.v.s., u vrijeme kad je Objava dolazila. Kurejšijski katibi su napisali četiri primjerka Mushafa, a prema jednom rivajetu šest. Vođa vjernika h. Osman b. Affan poslao je ove primjerke u glavne islamske centre (Meku, Kufu, Šam) kao temeljne. Jedan primjerak ostavio je u Medini. Prema rivajetu, peti primjerak poslan je u Jemen, a šesti u Bahrejn. Halifa Osman, r.a., dao je, naročito za sebe, da se ispiše jedan primjerak. Nakon toga, naredio je da se spali sve što je napisano drugačije od ovih šest primjeraka, kao i zasebni listovi Kur'ana. Napisani Mushafi prihvaćeni su kao osnova na koju se obraćao narod. Prema njima su dalje pisani drugi Mushafi.

ČUVANJE KUR'ANA OD IZMJENA

Na svijetu nema naroda koji je pokazao nekoj nebeskoj i ljudskoj knjizi pažnju kako su to učinili muslimani. Nijedna Božija niti ljudska riječ nije sačuvana onako kako je to učinjeno s ajetima Kur'ani-kerima, nije pažena niti joj je pridavan toliki značaj.

Samo što bi neki kur'anski ajet sišao, Allahov Poslanik, s.a.v.s., naučio bi ga napamet i učio ashabima koji su bili uz njega. Nakon toga, naredio bi deseterici učača da to zapišu, a jedan zapisani primjerak ostavljao bi u svojoj kući.

Kur'ani-kerim nije doživio monopol u rukama jedne grupe kao što se to dešavalo s drugim svetim knjigama, da bi mogla da im padne na pamet, svjesno ili nesvjesno, mogućnost da nešto poremete u Kur'anu. Kako bi ga bilo moguće iskvariti, a da to ne primijete muslimani dok je Kur'an toliko prisutan među njima, uči se u namazu, ibadeti njime, vlada po njemu i koristi u vjerskom i društvenom životu.

Prije nego što je Kur'ani-kerim objedinjen u vrijeme Ebu Bekra, r.a., njegovi zapisani dijelovi nalazili su se kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovih ashaba. Oni su iz njih učili u svojim kućama, sve do onog dana kad je Osman, r.a., naredio da ga konačno za njegova života objedine katibi Vahja i hafizi. Kako bi bilo moguće i pomisliti da bi

Kur'an uz ovo mogao biti pokvaren? Kako lijepo Uzvišeni Allah govori opisujući Kur'an:

„Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti!"[223]

POSTEPENO OBJAVLJIVANJE KUR'ANA

Kur'ani-kerim objavljivan je uzastopno približno 23 godine. Ovisno o zbivanju koje je bilo povod objavi, nekad bi to bio jedan ajet, a nekad deset. Ovakav način objavljivanja ajeta bio je dobar da Arape polahko navikava i zagrijava, da ih potakne na prihvatanje toga što nose ajeti, da budu upečatljiviji dokazi koji su u njima dolazili, a u isto vrijeme je to i pokazivalo čudesnost Kur'ana. Da ajeti nisu silazili tako njih po nekoliko, ne bi se mogla savladati takva količina dokaza koju je nosila i najkraća sura. Ni najjači književnici, pjesnici, iako im je to predlagano, nisu bili u stanju napraviti sličnu makar jednu takvu suru ili ajet.

Da je Kur'ani-kerim objavljen odjednom u cjelini, to bi predstavljalo prevelik izazov. Međutim, kad se daju detalji postepeno, nakon što siđe jedan ili nekoliko ajeta, onda se daje vremena ljudima da se pripreme ako misle da mogu napraviti nešto slično. No, i pored prilike koja im je pružena, oni su ostajali nemoćni. To je najveći dokaz kur'anske nadnaravnosti. Posebno su ajeti objavljeni u početku Vahja pa su do Poslanikove, s.a.v.s., hidžre iz Meke, bili, formom, u kratkim surama koje su, u tom smislu, bile veoma izazovne.

Mudrost u postepenom objavljivanju Kur'ana jeste i u postepenom senzibiliziranju Arapa za novu vjeru, upućivanje na zabrane i zapovijedi u vezi s tekućim zbivanjima, jer mudrost je naći lijek u momentu kad se bolest pojavi. Na ovaj je način narod lakše odustajao od svog starog morala i običaja. Arapi su prije islama sve smatrali dopuštenim. Da je Kur'ani-kerim objavljen odjednom, narodu bi to sve teško palo, njihova srca bi oklijevala da prihvate sve ono što se Kur'anom naređuje ili zabranjuje.

Ima još jedna korist od postepenog objavljivanja Kur'ani-kerima, a ona je u tome što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio napamet Kur'an, pa je na ovaj način Allah, dž.š., njemu olakšavao da to sve shvati i da ga ojača u srcu pred žestinom sučeljavanja sa svima. Uzvišeni Allah kaže:

---

223 El-Hidžr, 9.

„Oni koji ne vjeruju govore: 'Trebalo je da mu Kur'an bude objavljen čitav, i to odjednom!' A tako se objavljuje da bismo njime srce tvoje učvrstili, i mi ga sve ajet po ajet objavljujemo."[224]

Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije znao ni čitati ni pisati. Drugi vjerovjesnici znali su čitati i pisati, i imali su mogućnost da odjednom zaprime knjige koje su im objavljene.

KUR'ANI-KERIM JE MUDŽIZA MUHAMMEDA, s.a.v.s.

Mudžiza Allahove, dž.š., mudrosti koja je bila potrebna Muhammedu, s.a.v.s., bila je one vrste u kojoj su se Arapi pokazali umješnim i vrlo sposobnim. Tako je bilo i sa svim drugim vjerovjesnicima. I njihove mu'džize bile su primjerene vremenu i prostoru u kojem su živjeli.

Faraonov narod bio je jako napredan u matematici, prirodnim naukama, mađioničarstvu i umjetnosti, pa je Uzvišeni Allah dao posebne mu'džize Svom poslaniku Musau, a.s. Kad se njegov štap pretvorio u zmiju koja je progutala užad svih sihirbaza, učeni ljudi koji su bili oko njega i sihirbazi shvatili su da to nije učinio Musa, nego Allah, dž.š.

Mada je narod Isaa, a.s., bio slavan u medicini, poricali su postojanje duše. Zbog toga je Uzvišeni Allah Isau, a.s., dao mudžizu da oživljava mrtve, slijepima da vraća vid, da liječi gubave.

Da budemo precizni: mudžize koje su davane za dokaz poslanstva prijašnjim vjerovjesnicima bile su prolazni događaji, bile su privremenog karaktera. Mudžize koje su pokazali vjerovjesnici vidjeli su i u njih povjerovali samo njihovi savremenici. Generacije koje su došle poslije to nisu vidjele, nego su samo o tome slušale. Zbog svega toga je njihov utjecaj na slijedeća pokoljenja slabio. Ove mudžize odgovarale su tadašnjem stadiju nauke koja je u to vrijeme bila u periodu djetinjstva. Nakon toga, um se razvijao, nauka napredovala. U vjerovanje se uvukla sumnja. Utjecaj nekadašnjih mudžiza na sljedbenike vjera oslabio je. Slabila je i vjera, proširilo se sujevjerje. U ovakvoj situaciji vjera je iz nekadašnjih mudžiza tražila dokaze i argumente za ispravnost.

Većina ljudi nije znala da je uzdizanje prijašnjih vjera bilo drugačijeg oblika nego što je to bilo kada je riječ o islamu. Allah, dž.š., je na novi način uvodio dokaze istinitosti. Kur'an je čudesna knjiga koja ostaje ljudima za sva vremena, knjiga sa značenjem, stilom, zakonom i uputom

---

224 El-Furkān, 32.

koji vrijede do kraja svijeta. Kur'ani-kerim objavljen je kad je već ljudski um uznapredovao, pa su tako i njegovi dokazi u skladu s tim progresom.

STIL KUR'ANA

Ono što je najočitija osobina Kur'ani-kerima i ono što uvijek iznova i iznova budi divljenje jeste njegov stil. On se očituje kroz duboku ljepotu, blistavo jasno saopćavanje, jedinstven način izražavanja.

Njegov stil nije u skladu sa strukturom i načinom izražavanja arapskog jezika.

Dr. Taha Husejn kaže: „Nema nikakve sumnje da Kur'an nije ni poezija ni proza. To je – Kur'an. Drugo ime mu se i ne može dati. Očito je da nije poezija, jer nije zabilježen u formi poezije. Nije ni proza, zato što ima neke svoju posebnu formu kakva se u drugim djelima ne sreće."[225]

Baklani je rekao: „Struktura Kur'ana je po svojoj sintaksi i pravcima nešto sasvim drugo u odnosu na način povezivanja riječi dotad poznat Arapima. On ima tako poseban stil da se izdvaja od uobičajenog načina govora."[226]

Iz svega ovoga proizlazi da Kur'ani-kerim ima svoj zaseban, jedinstven i neuporediv stil, jer njega nije pisao čovjek. Da je ljudsko djelo, bio bi u nekom obliku koji bi nalikovao arapskom ili bi ličio na bilo koji oblik onih koji su došli poslije."[227] To je jasno svakom znalcu i književniku. To što je došao u sasvim drugom obliku nego što je arapski, dokaz je nadnaravnosti Kur'ani-kerima. On nije ljudski govor, niti je govor Muhammeda, s.a.v.s. Da Kur'an nije imao ovakav stil, Arape ne bi mogao ostavljati bez daha, kao što je to činio. Susreli su se, međutim, s govorom kakav sami nisu mogli sačiniti. Kad su neki poput Musejleme pokušali da ga oponašaju, da naprave nešto slično, pa smislili nešto što nije nalikovalo Kur'anu i njegovom govoru, napravili su greške u svakom pogledu.

RAZLIČITOST KUR'ANSKOG STILA I STILA HADISA

Ovdje treba istaći još jedan detalj koji pokazuje da je Kur'ani-kerim Božija objava. Vidimo, naime, da je stil Kur'ana sasvim drugačiji od stila

225 Hadīsuš-ši'ri ven-nesr, 25.
226 I'džāzul-Kur'āni, Baklānī, 38.
227 I'džāzul-Kur'āni, M. S. Er-Rāfi, 269,

Hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ako napravimo paralelu između Kur'ana i riječi Resulullaha, s.a.v.s., sakupljenih u zbirkama hadisa, iz dosta stvari ćemo vidjeti sasvim očite razlike u načinu izražavanja i u samim temama. U Poslanikovim, s.a.v.s., hadisima se najprobranijim riječima savršeno očituje govor, izražavanje, poučavanje i savjeti u obliku i načinu uobičajenom među Arapima. Stil Kur'ani-kerima, međutim, drugačiji je, onakav kakav Arapi nisu nikad upoznali. Naravno, u stilu Poslanikovog hadisa osjeti se čovjek. Ovo je drugačije od Kur'ana u čijim se ajetima slavljenja prepoznaje Biće Koje je Džebbar, Adil, Hakim i Rahim.

Da je Kur'ani-kerim govor Muhammeda, s.a.v.s., kako su neki potvarali, njegov govor u Hadisu bio bi sličan kur'anskom. Uostalom, stručnjaci za književnost slažu se da je nemoguće da jedna osoba ima dva posve različita stila. I ova velika razlika između kur'anskog i hadiskog stila, koju će shvatiti svako ko ima iole uvida u arapski jezik, pokazuje da je Kur'an Božija objava.

ČITANKA

KLANJAM SE UZ PUNO POŠTOVANJE

Iako sam detaljno istraživao sve nebeske knjige za koje se kaže da su poslane od Boga da bi se po njima čovječanstvo upravljalo u različitim periodima, ni u jednoj nisam našao punu mudrost i suštinu. Ti propisi su bili daleko od toga da osiguraju sreću ne društvu, nego čak ni sreću jedne porodice. Kur'an koji imaju muslimani, međutim, u ovome je izuzetak. Analizirao sam Kur'an sa svih strana i u svakoj njegovoj riječi vidio veliku mudrost. Iako neprijatelji muslimana tvrde da je ova knjiga Muhammedov govor, govoriti tako nešto za ovakvo čudo od savršenog, čak najsavršenijeg razmišljanja, svjedoči o tome da se zatvaraju oči pred činjenicama i da je to ovdje instrument mržnje i inata, a to nema veze sa znanjem i mudrošću.

Ja tvrdim da je Muhammed sila koju treba poštovati. Teško je moguće da postoji još jedno takvo biće sa takvom vanrednom snagom.

Tako mi je žao što nisam tvoj savremenik, Muhammede! Ova knjiga kojom poučavaš i koju širiš nije tvoja. Ona je Božija. Poricati da je Božija smiješno je isto toliko koliko i tvrditi da su naučna saznanja netačna. Svijet je jednom vidio tako veliku snagu poput tebe, više neće. Klanjam se uz puno poštovanje i uvažavanje,

Princ Bismark,
njemački državnik

ONI SU SUPERIORNI

Islamska nebeska knjiga je Kur'an. To je zbirka objava koje su činile koncepciju vjerovjesništva Muhammeda, s.a.v.s. Osim temelja muslimanskog vjerovanja Kur'an sadrži mnogo propisa o moralu i principa koji se tiču svakodnevnog života. Sa ove tačke gledišta muslimani su superiorniji od kršćana. Ova vjera sve ljude smatra jednakim, a ljudsku dušu vezuje blisko za Allaha.

Dio univerzalnih propisa islama odnosi se na žene. Kad god su u Kur'anu spomenute žene, upotrebljavaju se riječi poštovanja njihovih prava. U Kur'anu se ustrajno preporučuje ljubav prema majci, blagost i privrženost prema suprugama.

Visoki moral muslimana uistinu je dostojan hvale. Ovakav red u moralu jeste zapovijed i uputa islamske vjere. Sljedbenici islama koji su u punoj predanosti Allahu opisuju se kao ispravni, čestiti, milosrdni, ugodnog govora, pouzdani u obećanjima, vjerni ljudi. Sve drugo što bismo rekli povrijedilo bi naš um i logiku.

MANUEL KING,
ISTAKNUTI ENGLESKI NAUČNIK

11. VJEROVANJE U VJEROVJESNIKE

Vjerovanje u vjerovjesnike jedan je od temelja islamskog vjerovanja. Smisao vjerovanja u vjerovjesnike jeste uistinu veoma duboka, pa je zato i toliko važna. Vjerovjesnici su najbolji ljudi koje je stvorio Uzvišeni Allah, uzori u znanju, moralu i razumu za čovječanstvo cijelog svijeta. Zbog toga su oni istinska i vječna inspiracija srcima onih koji ih slijede. Oni unose velike promjene u živote svojih sljedbenika. Pored toga, oni nisu samo tu da bi prenosili Božiju objavu, nego da bi istovremeno i pokazali kako treba te vijesti primijeniti u svakodnevnom životu. Uzvišeni Allah ovako kaže: „Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje."[228]

„Recite: 'Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama, i u ono što je objavljeno Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu, i unucima, i u ono što je dato Musau i Isau, i u ono što je dato vjerovjesnicima od Gospodara njihovog; mi ne pravimo nikakve razlike među njima, i mi se samo Njemu pokoravamo.'"[229]

VJEROVJESNIŠTVO JE UNIVERZALNI BOŽIJI DAR

Prema Kur'ani-kerimu, vjerovjesništvo je Allahov dar i milost čovjeku. Jednako kao što je čovjeku dao materijalnu hranu, na isti je način učinio duhovni dar u vidu poslanstva. To je dar koji je Allah, dž.š., podario svim narodima svijeta. Ovom ustanovom oživljava se duhovni život čovjeka. Uzvišeni Allah ovako kaže:

„Mi smo te poslali s istinom da radosne vijesti donosiš i da opominješ; a nije bilo naroda kome nije došao onaj koji ga je opominjao"[230];

„Svaki narod imao je poslanika."[231]

SVI VJEROVJESNICI JEDNA SU ZAJEDNICA

S obzirom na to da su svi vjerovjesnici poslani od Allaha, oni su poput braće. Ova bratska osnova između svih vjerovjesnika jasno se očitu-

---

228 El-Ahzāb, 21.
229 El-Bekara, 136.
230 El-Fātir, 24.
231 Jūnus, 47.

je i u Poslanikovom, s.a.v.s., hadisu i u Kur'ani-kerimu kroz poruku da se ne razdvajaju jedan od drugog Allahovi vjerovjesnici:

„Ovaj vaš umet samo je jedan umet..."[232]

I u jednom hadisi-šerifu govori se kako su vjerovjesnici braća:

„Poslanici su braća po jednom ocu, majke su im različite, a njihova je vjera istovjetna", a prema drugom rivajetu: „Vjerovjesnici su braća različitih majki, a istog oca."[233]

Svaki od vjerovjesnika može imati različite osobine, ali kad se u Kur'ani-kerimu govori uopće o jednom vjerovjesniku, onda se to odnosi na sve pejgambere podjednako: da su visokomoralni, najboljeg karaktera, s punim pouzdanjem u Allaha. Misliti da osobine jednog vjerovjesnika nema neki drugi pogrešno je. Vjerovjesnici su iz jedne porodice, svi poslani s jednim ciljem. I ono što su donosili vjerovjesnici u osnovi je jedno te isto.

VJEROVJESNICI SU BILI LJUDSKOG RODA

U Kur'ani-kerimu naglašava se da su vjerovjesnici poslani kao ljudi. Učiniti ljude dobrim ili ih promijeniti može se uspjeti posredstvom vjerovjesnika koji je isto tako čovjek. Dužnost meleka ograničena je sa svake strane. On je zadužen samo za prenošenje Božijih vijesti jednom savršenom čovjeku, tj. vjerovjesniku. Zbog toga se melek šalje kao emisar ne ljudima uopće, nego vjerovjesnicima. Meleki su nešto drugo. Oni ne mogu biti uzor čovjeku, tako da je obaveza poboljšavanja ljudi data opet čovjeku:

„Reci: 'Kad bi na Zemlji meleki smireno hodili, Mi bismo im s neba meleka za poslanika poslali.'"[234]

VJEROVJESNICI SU BILI MUŠKARCI

Allahov Božiji zakon odvijao se tako da je ljudima od Sebe slao vjerovjesnike. Oni su živjeli kao ljudi i obavljali sve radnje u svakoj situaciji kao ljudi. Iako je njihov život bio sušta primjena Šerijata, njihova su djela potvrđivala njihove riječi, pošto su bili uzor za ponašanje na koje su pozivali. Na ovaj način njihov utjecaj bio je puno veći. Ako neko ri-

---

232 El-Enbijā, 92.
233 Tedžrīdi-sarīh, prev. Kāmil Miras, VIII, 179-180.
234 El-Isrā, 95.

ječima i djelima ne potvrdi šta je ispravno, onda će njegova misija ostati bez utjecaja. Koliko god riječi bile lijepe, književno i stilski privlačne, one iz uha ne mogu doprijeti do srca.

„I prije tebe smo samo muškarce slali kao vjerovjesnike, kojima smo objavljivali..."[235]

„Mi ih nismo stvarali kao bića koja žive bez hrane, ni oni nisu besmrtni bili."[236]

Uzvišeni Allah nikad nije poslao ženu kao vjerovjesnika, jer je poslanstvo teška obaveza, a za takvo nešto snaga žene je nedostatna.

Vjerovjesnici su poslani da bi poboljšali ljudskost, spasili ljude od robovanja grijesima, otklonili ružne običaje, navike i stanja u društvu, ostvarili dobru društvenu zajednicu, ustanovili vjerske temelje umjesto sujevjerja koje se ugnijezdilo u životima ljudi. U nastojanjima da ispune ove obaveze, poslanici su često zapadali u muke i patnje. Zbog toga je i trebalo da to budu strpljivi, tolerantni i hrabri ljudi. S druge strane, žena je stvorena za blagost i samilost, nije spremna za nesreće i tragedije, teškoće i muke s kojima bi se suočila u zajednici. Vjerovjesništvo je stvar vođstva i autoriteta. Kako da žena ima obavezu vodstva muškarcima?

POTREBA ČOVJEČANSTVA ZA VJEROVJESNIŠTVOM U KUR'ANU

Kur'ani-kerim u dosta ajeta govori o koristi slanja vjerovjesnika i potrebi ljudi za njima.

Ukazujući na korist poslanstva u tome što će vjerovjesnici naučiti ljude kako uspostaviti pravdu na Zemlji, podučiti ljude normama i vjerskim istinama, Uzvišeni Allah kaže:

„Mi smo izaslanike naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali..."[237]

S druge strane, kad bi ljudi bili bez vjerovjesnika, imali bi ispriku za svoje nevjerovanje i loša djela u tome što nisu bili obavještavani o istini. Kur'ani-kerim o ovome kaže:

„O poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali..."[238]

---

235 El-Enbijā, 7.
236 El-Enbijā, 8.
237 El-Hadīd, 25.
238 En-Nisā, 165.

„A da smo ih kakvom kaznom prije njega uništili, sigurno bi rekli: 'Gospodaru naš, zašto nam nisi poslanika poslao, pa bismo riječi Tvoje slijedili prije nego što smo poniženi i osramoćeni postali.'"[239]

ZADAĆE VJEROVJESNIKA

Ako razmislimo malo o smislu i svrsi poslanstva i osvrnemo se na ajete u Kur'ani-kerimu koji govore o tome, mnogo bolje ćemo razumjeti važne dužnosti koje su imali vjerovjesnici tokom svoga poslanstva. U svjetlu ajeti-kerima koji ćemo dolje navesti, bit će nam još jasnije njihove dužnosti. To su:

- obavještavanje ljudi o Božijim odredbama:
- prva dužnost vjerovjesnika jeste da obavijeste ljude jasno i tačno o zapovijedima koje su im objavljene od Uzvišenog Allaha;

Kur'ani-kerim o ovoj dužnosti govori u dosta ajeta:

Uzvišeni Allah ovako se obraća Poslaniku, s.a.v.s.:

„O Poslaniče, kazuj ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga, - ako ne učiniš, onda nisi dostavio poslanicu Njegovu – a Allah će te od ljudi [illegible] *Allah zaista neće ukazati na Pravi put narodu koji neće da vjeruje* [illegible]

Uzvišeni govori i Muhammedu, s.a.v.s., i ranijim poslani[illegible]

„Vjerovjesniku nije teško činiti ono što mu Allah od[illegible] takav je bio Allahov propis i za one koji su prije bili i nestali, - [illegible]ova zapovijed je odredba konačna – za one koji su Allahove poslanice dostavljali i od Njega strahovali, i koji se nikoga, osim Allaha, nisu bojali. – A dovoljno je to što će se pred Allahom račun polagati!"[241]; pojašnjavaju tekstove Božije objave, koja im je poslana:

„... a tebi objavljujemo Kur'an da bi objasnio ljudima ono što im se objavljuje, i da bi oni razmislili"[242]; odgajaju ljude prema Božijim propisima, vjerovjesnici su istinski učitelji koji ljude odgajaju metodama najljepšeg morala i odgoja; vjerovjesnici pozivaju na poboljšavanje ne vodeći se za ličnim interesima, svi vjerovjesnici obznanjivali su Božije istine svojim narodima, ne očekujući ličnu korist od toga („Mi za ovo od vas ne tražimo nikakvu nagradu.")

---

239 Tā-Hā, 134.
240 El-Māida, 67.
241 El-Ahzāb, 38-39.
242 En-Nahl, 44.

Uzvišeni Allah je Muhammedu, s.a.v.s., zapovijedio da ide putem kojim su išli raniji vjerovjesnici:

„*Njih je Allah uputio, zato slijedi njihov Pravi put. Reci: 'Ja od vas ne tražim nagradu za Kur'an, on je samo pouka svjetovima*'"[243];

1. vjerovjesnici pozivaju ljude na Allahov put mudrošću i lijepim savjetima, pošto grubost u odgoju donosi negativne rezultate, Uzvišeni Allah traži da vjerovjesnici primijene mudre metode u pouci ljudi i upućivanju Allahu, uz lijepe savjete i najljepšim riječima. Uzvišeni Allah ovako zapovijeda vjerovjesnicima: „*Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj i s njima ne najljepši način raspravljaj!*"[244];
2. vjerovjesnici se opominju da ne prave razliku između bilo koga u upućivanju na ispunjavanje onoga što je od Allaha naređeno i sklanjanje od nevaljalih djela: „I opominji rodbinu svoju najbližu"[245];
3. vjerovjesnici su najljepši primjer: „*Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje*"[246];
4. vjerovjesnici su bili prvaci naroda u vjerskim i dunjalučkim poslovima, oni su komandanti, vođe, vladari, upravitelji vjerskim i dunjalučkim poslovima. Zbog toga Uzvišeni Allah zapovijeda onima koji slijede sve vjerovjesnike da im budu poslušni, jer je poslušnost pejgamberima dio poslušnosti Njemu: „*A Mi smo poslali svakog poslanika zato da bi mu se, prema Allahovom naređenju, pokoravali.*"[247] Ima dosta ajeta koji govore o tome da su vjerovjesnici među narodom presuđivali. Jedan od takvih jeste i onaj u kojem se Uzvišeni Allah obraća Muhammedu, s.a.v.s.: „*I sudi im prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim...*"[248];
5. vjerovjesnici su svjedoci dostavljene Objave, izvršenja Božijeg emaneta i savjeta: „*A šta će biti onog Dana kad protiv svakog na-*

243 El-En'am, 90.
244 En-Nahl, 125.
245 Eš-Šuara, 214.
246 El-Ahzab, 21.
247 En-Nisa, 64.
248 El-Maida, 49.

roda dovedemo po jednog svjedoka, od njega samog, i tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih!"[249]

6. Isto kako, rečeno je da su vjerovjesnici svjedoci svojim narodima; tako se u Kur'ani-kerimu kaže i da će biti svjedoci poslanicima: *„I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu, da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da poslanik bude protiv vas svjedok."*[250]

VJEROVJESNICI SPOMENUTI IMENOM U KUR'ANU

Ovo su vjerovjesnici čija su imena spomenuta u Kur'ani-kerimu:
Adem, Idris, Nuh, Hud, Salih, Lut, Ibrahim, Ismail, Ishak, Jakub, Jusuf, Šuajb, Harun, Musa, Davud, Sulejman, Ejjub, Zul-Kifl, Junus, Il'jas, El'jes, Zekerija, Jahja, Isa, Muhammed, s.a.v.s.

VJEROVJESNICI ČIJA SE IMENA NE SPOMINJU U KUR'ANU

Prema onom kako nas je naučio Muhammed, s.a.v.s., moramo vjerovati da je na svijetu bilo velikih naroda i zemalja i da su i prije Poslanika, s.a.v.s., mogli da budu poslani vjerovjesnici od Uzvišenog Allaha u zemlje poput Kine, Irana, Indije. Zbog toga su svi narodi pokazivali poštovanje prema svojim velikašima, vezali su za njih svoju vjeru i mezhebe. Ne može se poreći da je bilo koji musliman mogao biti vjerovjesnik. Zato neki alimi smatraju kako su i Krišna i Rama u Indiji, Zaraturstra u Iranu ili čak Buda teoretski mogli biti poslanici čije je učenje kasnije iskrivljeno i izobličeno. Kako god bilo da bilo, nije da nema nikakve mogućnosti da bi gore spomenuti mogli biti vjerovjesnici. Njihova imena, međutim, ne javljaju se među imenima vjerovjesnika. Osnovna stvar je u ovome: vjerovjesnici u Kur'ani-kerimu dijele se na dvije grupe: imena jednih, kako smo ih već naveli ranije, izričito su tako spomenuta; imena se pak drugih ne spominju. Zbog toga muslimani trebaju vjerovati u vjerovjesnike čija su imena jasno i precizno navedena. Što se tiče onih čija imena nisu poznata, muslimani u njih vjeruju i potvrđuju njihovo poslanstvo općenito. Nisu jasno poznata ni imena plemena kojima su od Allaha poslani ti vjerovjesnici. O vjerovjesništvu treba učiti samo preko vjerovjesnika čija su imena i život poznati.

---

249 En-Nahl, 89.
250 El-Bekara, 143.

BROJ VJEROVJESNIKA

Između prvog vjerovjesnika Adema, a.s., i posljednjeg, Muhammeda, s.a.v.s., bilo je puno vjerovjesnika. Iako se u nekim predanjima spominje broj od 124.000, a u drugim 224.000, to nisu ni približno brojke koje se mogu uzeti kao precizno tačne. Uzvišeni Allah u Kur'ani-kerimu kaže da nas obavještava samo o nekima od njih. Na nama je samo da ne pravimo razliku između jednih i drugih i da u sve njih vjerujemo. Vjerovati samo u pojedine vjerovjesnike dio je kufra. Allah, dž.š., kaže: „...*Mi ne izdvajamo nijednog od poslanika Njegovih...*"[251]

ISMET[252] VJEROVJESNIKA

Prema islamskom učenju, nebijji i resuli imali su svojstvo ismeta, odnosno bili su čisti i imuni od grijeha, pošteđeni i sačuvani od svake vrste nevaljalog.

Među Jevrejima ova uzvišena ideja nije prihvatana, nego su vjerovjesnici bez stida i ustručavanja bili optuživani za nepostojeće grijehe.

S druge strane, kršćani su smatrali samo Isaa, a.s., bezgrešnim, a svi su drugi vjerovjesnici za njih bili grešnici.

Samo islam na svojstvo ismeta kod svih pejgambera gleda na isti način. Prema islamu svi su vjerovjesnici sačuvani od grijeha. Svi oni imaju isto svojstvo ismeta. Ne može jedan grešnik voditi na Pravi put drugog grešnika, isto kao što ne može slijep čovjek pokazivati put drugom slijepom čovjeku. Zbog toga je Muhammed, s.a.v.s., i poučavao da je Uzvišeni Allah sve Svoje vjerovjesnike sačuvao od grijeha i tako Svojom veličanstvenošću i uzvišenošću u svemiru uklonio mrlje neznanja s onih koji su željeli pod skute ismeta vjerovjesnika, onih koji su bili slijepih očiju i srca, mračne nutrine. To je najveći princip poslanstva Muhammeda, s.a.v.s.

Među deset zapovijedi u Indžilu, koji danas imamo pred sobom piše kao da Isa, a.s., nije pokazivao potrebno poštovanje svojoj majci. Kur'ani-kerim, međutim, odbija ovako nešto i govori jezikom Isaa, a.s.: „*I da majci svojoj budem dobar, a neće mi dopustiti da budem drzak i nepristojan.*"[253]

---

251 El-Bekara, 285; vidjeti i: El-Bekara, 136; Ālu Imrān, 84
252 Odlika u značenju „imunost na grijehe i greške" (prim.prev.).
253 Merjem, 32.

Dovoljno da se u deset zapovijedi nađe nepokazivanje poštovanja prema roditeljima, pa da to bude uzrok nesreće.

U knjigama Indžila nalazimo zabilježeno i da Isa, a.s., nije posebno brinuo oko namaza i posta. I ovo Kur'ani-kerim odbija i donosi izričite riječi Isaa, a.s.:

„I učinit će me, gdje god budem, blagoslovljenim, i naredit će mi da, dok sam živ, molitvu obavljam i milostinju udjeljujem."[254]

Jevreji su krivili i klevetali h. Merjemu. Kur'ani-kerim to otklanja riječima:

„... Merjemu, kćer Imranovu, koja je nevinost svoju sačuvala, a Mi smo udahnuli u nju život i ona je u riječi Gospodara svoga i knjige Njegove vjerovala i od onih koji provode vrijeme u molitvi bila."[255]

Jevreji su smatrali da se Sulejman, a.s., bavi čarolijama i vradžbinama. Tevrat, međutim, čaranja, sihre, vradžbine i slične radnje smatra širkom, a i Kur'ani-kerim posve pobija ovakav jevrejski stav riječima:

„I povode se za onim što su šejtani o Sulejmanovoj vladavini kazivali. A Sulejman nije bio nevjernik – šejtani su nevjernici učeći ljude vradžbini."[256]

Na isti način islamska vjera pobija to kako su Jevreji Lutu, a.s., pripisivali neka zlodjela.

ODLIKE VJEROVJESNIKA U ODNOSU NA OSTALE ISTAKNUTE LJUDE

Pošto su vjerovjesnici ljudi, oni i liče na ljude i imaju ljudska svojstva. Međutim, pošto su imali veoma odgovornu zadaću, oni su se ipak razlikovali od ostalih ljudi. Te razlike dijele se u četiri kategorije:

- razlike u izvorištu;
- razlike u ciljevima;
- razlike u načinu pozivanja i
- razlike u znanju i djelu.

Izvorište i temelj pejgamberskog znanja jeste poduka od Gospodara, čisto srce, vahj i ilham. Izvorište znanja mudraca i filozofa pak je ljudska poduka, ranija iskustva i analogija. Znači, filozof usvaja znanje svojim razumom. Tako je temelj svega onog što jedan mudrac govori ili radi trka za vlastitom slavom, pokazivanje svog znanja, stjecanje simpatija

254 Merjem, 31.
255 Et-Tahrīm, 12.
256 El-Bekara, 102.

među narodom. Pejgamberov cilj je, međutim, ispuniti zapovijedi Uzvišenog Allaha, raditi i služiti bićima radi Allahovog zadovoljstva.

Što se tiče razlike u načinu pozivanja, filozof će u tu svrhu objediniti i mudrost i rad, i uzroke i bolesti, te uraditi plan da've, pozivanja. S druge strane, vjerovjesnik će cijelu strukturu zasnovati samo na pokornosti Allahu i stjecanju Njegovog, dž.š., zadovoljstva. Filozof govori, ali da li će to raditi ili neće, nije mu važno. Vjerovjesnik pak radi ono što govori, i njemu je šart da i riječ i djelo budu jedno. To što će on izaći na minber i držati vaz narodu nije radi slave. Vjerovjesnik sebe i iznutra i izvana ukrašava jednako lijepim osobinama. To je savršena osoba, pročišćena od svih nevaljalština.

Ako se detaljno prouče na jednoj strani Sokrat, Platon, Aristotel, Diogen i njima slični, a na drugoj Ibrahim, a.s., Musa, a.s., i Muhammed, s.a.v.s., očita je razlika i uzvišenost u njihovim životima, postupcima, riječima i djelima, tolika da ju je nemoguće pobiti.

Dok je Sokrat, jedan od vodećih grčkih filozofa, držao lekcije o moralu, s druge strane, provodio se s prostitutkama, nemoralnim ženama. Takvo je bilo stanje sa starim grčkim filozofima. Njima su ličili i drugi. Očito je da je dvostruko više i uzvišenije slijediti tevhid, tražiti zadovoljstvo Uzvišenog Allaha.

12. MUHAMMED, ALEJHIS–SELAM

ROĐENJE

Zemlja je bila pozornica brojnih događanja koji su veličali život, a priroda zabljesnutih očiju događajima koji ukrašavaju ovaj prolazni svijet. Milionima godina od ovog svijeta očekivani dan još nije bio stigao. Još nije svanuo veliki dan koji je svemir čekao još od ezela, još se nisu naizmjenjivali noć i dan da bi se rodio taj jedan, veliki dan. Sudbina, svi elementi, Sunce, koje daje svjetlost, Mjesec, koji obasjava nurom, vjetar koji puše, kiša koja pada, nebo bez kraja i konca, pa onda Ibrahimov tevhid, Jusufova ljepota, Musaove mu'džize, Isaovo oživljavanje mrtvih... Sve je to čekalo Poslanika, koji će se roditi u jednom od ovih dana, da bi služio i jednom i drugom svijetu.

U ponedjeljak ujutro, 12. rebiul-evvela, tek što je zemljom zarudila zora, svijet je postao drugačiji. Svemir se ispunio nurom. Rodio se Poslanik, s.a.v.s., koga je svijet oduvijek željno iščekivao, koga su nebesa obavila ljubavlju. Ove se noći zbio taj najuzvišeniji događaj. Ovu noć čekao je cijeli svijet. Jevreji i proroci su najavili dolazak Hatemul-enbija, Posljednjeg poslanika, s.a.v.s.

„Ti si Ahmed, Mahmud, Muhammed,
Od Hakka nama poslan najbolji vodič.“

Oslanjajući se na najpouzdanije izvore, Indijac Mevlana Šibli napisao je veliku historiju islama, u kojoj kaže: „Historičari uskih pogleda kažu da se u noći kad se rodio Resuli-Ekrem, s.a.v.s., u dvoru u Kisri srušilo 14 stupova, ugasile se vatre medžusija i presušilo jezero Sava.[257] Istina je ovo: ono što je srušeno nije dvor Kisra, nego iranski sultanat i njegova velelepna krasota, bizantijska težina i kineska veličina. Vatra koja se ugasila nije plamen koji je svijetlio u pećima medžusija, nego vatra nevjerstva u cijelom svijetu. Ono što se osušilo nije jezero Sava, nego nadmoć idolopoklonstva i moć zerdusija."[258]

---

257 Danas gradić i jezero u Iranu. Istoimeno slano jezero bilo je sveto za medžusije. (prim. prev.).

258 Asri-saadet tarihi, prev. Ömer Rıza, I, 188-189.

POSLANIKOVO DJETINJSTVO I MLADOST

Još od dana kad se rodio, Muhammed, s.a.v.s, bio je drugačiji. Nije se moglo vidjeti da radi isto šta i druga djeca. Narod među kojim je živio bio je na vrlo niskom stepenu znanja i morala. Njemu se, međutim, nije dopadao takav moral u kojem je rastao, nije obožavao ono šta su oni obožavali. Njegov odgoj je bio urođen, jer je njemu odgoj dao Uzvišeni Allah. On je čak i u najživljim periodima svog dječaštva i mladosti sačuvao najviši odgoj i moral, tako se ponašao na svakom stepeniku života i zbog toga je još u mladosti dobio ime „Muhammed El-Emin". On je tragao za Allahom, Koji je stvorio i njega i cijeli svijet, shvatao apsolutnom spoznajom da postoji takav Jedan i Jedini Stvoritelj, svim svojim bićem okretao se Njemu, predavao Mu se i vezao srce za Njega, dž.š. Njegov narod, pleme i rodbina su još uvijek očekivali pomoć od kamenja i drveta. On je pak gdje god bi pogledao, opažao Allahovu jednoću, Njegovu moć i htijenje, vidio je to sasvim jasno. Da bi se izdržavao, bio je prisiljen da ide na duga putovanja u vezi s trgovačkim poslovima. I pored toga, on nije trebao ostati trgovac do kraja. Božija moć njega je izabrala za zadaću koju niko drugi ne bi mogao obaviti. Zbog toga se on polahko okretao od okoline i počeo se osamljivati. Dopadalo mu se da duboko tone u razmišljanje.

U Carlyleovom djelu pod nazivom „Heroji i obožavanje heroja" ovako se opisuje stanje u kojem se nalazio Muhammed, s.a.v.s.:

„Svake minute, i u ratu i u miru, Muhammedovu glavu morilo je na hiljade pitanja: 'Ko sam ja?'; 'Zašto postojim?'; 'Šta je ovaj beskrajni svijet?'; 'U šta bi trebalo da vjerujem?' Pružaju li odgovor na ta pitanja ove stijene Hire, vrhovi koji se uzdižu prema nebu, ruševine i polja, ovaj svemir, noći i dani koji se smjenjuju, treperave zvijezde i oblaci koji donose kišu?' Niko od njih nije davao odgovor na ta pitanja."

Ova velika enigma polahko se razrješavala, tajne se otkrivale u svijetu snova. Šta god bi on vidio u snu, to bi se i događalo. Na kraju je počela Objava. Dok je bio na brdu Hira jednog dana, došao mu je melek s riječima:

„U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog! Čitaj, u ime Gospodara tvoga, Koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj: 'Plemenit je Gospodar tvoj, Koji poučava peru, Koji čovjeka poučava onome što ne zna.'"[259]

---

259 El-Alek, 1-5.

POSLANIKOV AHLAK

Resulullah, s.a.v.s, ušao je u četrdesetu godinu s punom ispravnošću morala kroz period djetinjstva i mladosti, ahlaka kakav nijedan čovjek nikad nije imao. Nakon toga, on živi jedan novi život. Cijeli svoj život Poslanik, s.a.v.s., želio je da uzdigne ljudski svijet. On je bio živi primjer temelja ahlaka i ponašanja narodima. On je precizno i jasno objasnio da je njegova zadaća na ovom svijetu da usavrši moral, i to je i ostvarivao, počinjući prvo od sebe.

U djelu pod nazivom „Muhammedov život" sir Villiam Muir kaže: „Sve naše knjige o Muhammedu, s.a.v.s., u jednoj stvari se slažu: u čistoti njegovog morala i uzvišenosti njegovog karaktera. To su takve vrednote, kakve su bile jako rijetke među stanovnicima Meke tog vremena." Ako kažemo da je to ne samo među Mekelijama tog vremena, nego da takvoj uzvišenosti slične nema nigdje među ljudima ni u današnjem vremenu, onda je to činjenica.

Kako sunce daje svjetlost, djeca šire svoj miris okolo, drveće daje voće, tako i fadilet treba širiti od ljudi. Resulullah, s.a.v.s., jako je pazio na ovo. On se nije promijenio do kraja. Najistinitiji izraz ovog principa jeste riječ SUNNET.

POSEBNOSTI MUHAMMEDOVOG, a.s., POSLANSTVA

Specifičnosti po kojima je Resuli-Ekrem, s.a.v.s., drugačiji od ostalih vjerovjesnika on je sam izložio. U *dva Sahiha* nalazimo ovaj h. Džabirov hadisi-šerif: „Nebijjul-Ekrem je rekao: 'Dobio sam pet darova koji nisu dati nikome prije mene:

- potpomognut sam strahom (neprijatelja od mene) na udaljenosti od mjesec dana (hoda);
- zemlja mi je data mjestom za sedždu i čistom pa gdje god nekog od moga umeta zadesi namaz neka klanja;
- dozvoljen mi je ratni plijen koji nije bio dozvoljen nikome (od poslanika) prije mene;
- dat mi je šefaat (mogućnost zagovorništva za vjernike) i
- svi poslanici slati su samo svom narodu, a ja sam poslat svim ljudima.'"[260]

260 El-lu'lu' vel-merdžân muttefekun alejhiš-šejhân, prev. Ismail Hakkı Uca – Ismail Kaya, I, 171.

I u drugim hadisi-šerifima Alejhis-selam govori o specifičnostima svog poslanstva u odnosu na ranije vjerovjesnike, pa kaže:

1- „Dat mi je jezgrovit govor" (Muslim);

2- „Niz vjerovjesnika je sa mnom završen" (Muslim);

3- „Naši namaski safovi su kao safovi meleka" (Muslim);

4- „Meni su dati ajeti na kraju sure El-Bekare, i to iz riznice koja je ispod Aršur-rahmana" (Nesaī)

5- „Nazvan sam Ahmedom" (Musned Ahmeda b. Hanbela);

6 „Moj je umet učinjen najboljim" (Musned Ahmeda b. Hanbela);

7- „Moji prošli i budući grijesi su oprošteni" (Musned Bezzāra);

8- „Meni je dat Kevser" (Musned Bezzāra);

9- „Ja imam Livā'ul-hamd" (Musned Bezzāra);

10- „Moj šejtan je bio kafir, ali je Uzvišeni Allah meni pomogao protiv njega, i on je postao musliman" (Musned Bezzāra);

U djelu „Šerful-Mustafā" Ebū Saīd Nisābūrī navodi i do 60 karakteristika Muhammeda, s.a.v.s., koje drugi vjerovjesnici nemaju.[261]

Kur'ani-kerim spominje dvije posebnosti Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

upotpunjenje vjere od Muhammeda, s.a.v.s. i

činjenicu da je Muhammed, s.a.v.s., hatemul-enbijā, posljednji od poslanika.

UPOTPUNJENJE VJERE

Koliko je savršena Knjiga islama, i vjera o kojoj ona govori mora biti toliko savršena. Nedugo prije smrti Poslanika, s.a.v.s., za vrijeme Oproštajnog hadža, objavljen je ovaj ajet:

„...sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera...."[262]

Kur'an nas poučava da je islam u svakom vremenu jedna te ista vjera koja je slana svakom vjerovjesniku. Kako je ovaj svijet napredovao, vjera se upotpunjavala i sa Muhammedom, s.a.v.s., dostigla svoje savršenstvo. Ovaj uzvišeni uspjeh Poslanika, s.a.v.s., bio je njemu određen oduvijek. Muhammed, s.a.v.s., opisao je kako će s njime islam biti konačno usavršen riječima: „Ja sam bio hatemul-enbijā dok je još Adem bio zemlja." Svoje mjesto među drugim vjerovjesnicima ovako je predstavio:

---

261 Tedžrīdi-sarīh, prev. Kāmil Miras, II, 246-247.

262 El-Māida, 3.

„Jedan je izgradio veličanstveno zdanje pred kojim su svi ostajali zadivljeni. Na tom zdanju, međutim, ostalo je prazno mjesto za jednu ciglu. Eto, ja sam ta cigla."[263] Zdanje o kojem govori su vjera i nubuvvet. Svaki vjerovjesnik i svaka vjera su jedna cigla ovog zdanja. Cigla kojom je zdanje završeno, znači kojom će vjera postići svoje savršenstvo je mubarek i sveta ličnost poslanika Muhammeda, s.a.v.s.

KRAJ NUBUVVETA

Vjerovjesnikova osvajanja i pobjede, strah koji je budio u srcima neprijatelja, to što mu je sedžda bio cijeli svijet, njegovo usavršavanje vjere, slanje ajeta posebno njemu... sve to pokazuje da je niz poslanstva i vjerovjesništva s njime završen. On je posljednji poslanik. Nakon njega više nema vjerovjesnika. Uzvišeni Allah ovako kaže:

„Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik – a Allah sve dobro zna."[264]

„Ovaj nas ajet obavještava da je došao kraj vremenu poslanstva. Nakon Muhammeda, s.a.v.s., više neće doći nijedan vjerovjesnik. Tokom hiljada i hiljada godina prije Muhammeda, s.a.v.s., dolazilo je i prolazilo na stotine vjerovjesnika. U knjigama tih vjerovjesnika bile su vijesti o poslaniku koji će doći nakon njih. Svaki vjerovjesnik donosio je radosnu vijest da će poslije njega doći drugi poslanik. Resulullah, s.a.v.s., međutim, izuzetak je od toga. On je obavještavao da poslije njega nema više vjerovjesnika, da je vrijeme poslanstva stiglo do kraja i da je islam koji su donosili raniji vjerovjesnici postigao svoje savršenstvo. Da je Kur'an bio djelo Muhammeda, s.a.v.s., ne bi išao protivno uobičajenog tradiciji, ne bi govorio da je poslanstvo došlo do svog kraja. I on bi, kao raniji vjerovjesnici, donio radosnu vijest o dolasku novog vjerovjesnika. Najava dolaska vjerovjesnika nakon njega značila jednu vrstu potvrde njegovog poslanstva, jer su ljudi jako zainteresovani za ovakve radosne vijesti, vijesti gajba. Ljudi se priklanjaju vjerovjesniku koji donosi ovakve vijesti. Prošlo je 14 stoljeća otkako je ovaj ajet objavljen, i za to dugo vrijeme moglo je doći mnogo vjerovjesnika. Ali nisu. Tako je i ovaj rivajet Kur'ani-kerima ostao kao mudžiza."

---

263 El-lu'lu' vel-merdžān muttefekun alejhiš-šejhān, prev. Ismail Hakkı Uca – Ismail Kaya, III, 122-123; Tirmizi, prev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, V, 10.
264 El-Ahzāb, 40.

„Neke vjerske grupe još uvijek čekaju vjerovjesnika koji je najavljen u svetim knjigama i ne prihvataju da je Muhammed, s.a.v.s., posljednji poslanik. Zar protekla stoljeća nisu dovoljan dokaz da su njihove nade uzaludne? Ako Muhammed nije posljednji poslanik koga su najavili raniji vjerovjesnici, zašto onda on ne dolazi, a tolika stoljeća su prošla? Šta više čeka? Sve ovo pokazuje da su takve nade isprazne i da je najispravnije vjerovanje da je Muhammed, s.a.v.s., posljednji poslanik."

„Nema sumnje da čovjek nije taj koji će odrediti šta je istina koja se očituje tokom ovih stoljeća. Onaj ko označava Muhammeda, s.a.v.s., kao posljednjeg poslanika jeste Uzvišeni Allah. To je jedna od mudžiza Kur'ana, vahj od Uzvišenog Allaha.[265]

AHIRETSKE POSEBNOSTI NAŠEG VJEROVJESNIKA, s.a.v.s.

Muhammed, s.a.v.s., poseban je po svojstvu da je vjerovjesnik, da obavještava o vjeri, da donosi Šerijat. Naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., međutim, ima i svoje ahiretske posebnosti. Poslanik, s.a.v.s., bit će imam vjerovjesnicima na Kijametskom danu. On će biti šefaadžija na Nezdikibrijau.[266]

Poslanik, s.a.v.s., nakon hadisa o ovome kaže:

„Ja ću biti glavni komandant Ademovoj djeci na Kijametskom danu. Ne ponosim se zbog toga. Tog Dana ću nositi Liva'ul-hamd. Ni tim se ne ponosim. Tog Dana će se svi vjerovjesnici, još od Adema, a.s., okupiti pod mojim bajrakom. Ni tim se ne ponosim. Prvi koji izađe iz kabura bit ću ja." Resulullah, s.a.v.s., poslije je rekao i ovo: „Kad svi krenu iz kabura, ja ću biti prvi koji će ustati. Kad svi krenu Allahu, ja ću biti njihov imam i vodič. Kad svi budu ostali bez nade, ja ću im obznaniti radosnu vijest. Taj Dan ću ja nositi Liva'ul-hamd."[267]

---

265 Riječ je o sažetku članka pod nazivom „Jedna nepoznata mudžiza vjerovjesnika", Abdul-Muteal Sa'idi, *Medželletul-Ezher*, XIX, 135.
266 Tirmizi, prev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, VI, 191-196.
267 Isto

ČITANKA

NEKE MUDRE IZREKE I DOVE NAŠEG VJEROVJESNIKA, s.a.v.s.

„Svrha poslanstva je samo uzdizanje ahlaka."

„Lijep ahlak je jedno od Džennetskih djela (ono što poboljšava ovosvjetske i ahiretske poslove)."

„Lijep ahlak je posuda za čuvanje vjere."

„Lijep ahlak je pola vjere."

„Od lijepog ahlaka nema teže i vrednije stvari koju će rob vjernik staviti na vagu; sigurno je da će onaj s lijepim ahlakom biti na stepenu onog ko je klanjao i postio."

„Od lijepog ahlaka nema teže i vrednije stvari na muminskoj vagi na Kijametskom danu; Allah, uistinu, ne voli one koji su pokvarena govora, lošeg karaktera i bestidnici."

„Mumin koji ispravno postupa u svakom poslu svojim će lijepim ahlakom i karakterom doći do stepenika onog koji je uvijek u namazu i postu."

„Iako je neki rob slab kad je riječ o ibadetu, lijepim ahlakom stiže i do najviših ahiretskih deredža; tako i rob koji je uvijek u ibadetu zbog lošeg ahlaka zapadne u Džehennem."

„Ne odustajte od lijepog ahlaka, jer je takav čovjek najljepši s gledišta ahlaka i najljepši s vjerskog gledišta."

„Najbolji među vama jeste onaj čiji je ahlak najbolji, a to je onaj od koga niko ne trpi. Najgori su među vama oni koji blebeću, koji su samodopadni, koji su oholi i koji, dok pričaju, puće usne, koji ne znaju da govore."

„Najbolja blagodat koja je data muminu jeste lijep ahlak. Čovjek koji lijepo izgleda, a ima loše srce najgori je."

„Kako vodu slana istopi, tako i lijep ahlak briše grijehe. Kako sirće pokvari med, tako i ružan ahlak pokvari dobre poslove."

„Ružan ahlak (onaj koji čovjeka vodi lošem kraju) jeste nesreća. Najgori među vama jeste onaj koji je najružniji s gledišta ahlaka."

„Allahu moj! Utječem Ti se od šikaka (od svega što narušava jedinstvo), nifaka (neslaganja unutrašnjeg i vanjskog) i svakog lošeg karaktera."

„Allahu moj! Kako si lijepom učinio moju vanjštinu, uljepšaj i moj ahlak."

„Allahu moj! Utječem Ti se od beskorisnog znanja, posla koji nije čist, dove koja se ne prima."

„Allahu moj! Utječem Ti se od siromaštva, neimaštine, da ne budem nizak i podao, da ne činim zulum i ne trpim zulum. Od svega toga me sačuvaj!"

„Allahu moj! Tražim oprosta od Tebe za moju vjeru i moj svijet, za moju porodicu i djecu, za moj imetak. Pokrij stvari koje ne želim da iko vidi i učini me sigurnim od onog od čega se bojim. Allahu moj! Sačuvaj me od svake nevolje koja me može snaći ispred mene, iza mene, slijeva, zdesna, odozgo i odozdo."

„Allahu moj! Utječem Ti se od svake bolesti."

„Utječem Ti se od žalosti koja treba doći, od patnje iz prošlosti, od lijenosti, od tvrdičluka, slabosti, straha, ostajanja u dugovima, zuluma ljudi, pretjeranog bogatstva i pretjeranog siromaštva, od smutnje koja dođe pred smrt, od kaburskog azaba. Od svega toga me sačuvaj, Allahu moj!"

„Allahu moj! Učini da živim umjeren život, da mirno stignem do kraja života i da se na ahiretu pojavimo bez nereda."

„Allahu moj! Pokaži mi Pravi put, učini čistim moj ahlak i život, udalji me od harama i ne učini me ovisnim o bilo kome."

„Allahu moj! Od Tebe molim upornost u poslu, ispravan jezik i zdravo srce."

„Allahu moj! Opskrbu koju si mi dao proširi do moje starosti i kraja života."

„Utječem Ti se od ružnih ćudi, ružnih djela, nevaljalih želja, svega što bi naštetilo mojoj vjeri i donijelo tugu mom svijetu."

„Allahu moj! Pokaži mi put da steknem najljepši ahlak i samo dobro postupam; pokaži mi put da to sve objedinim u sebi; jer samo si Ti Taj Koji će najboljima dati ahlak, a mene držati daleko od nevaljalih."

„Allahu moj, Gospodaru Koji nas stvaraš i odgajaš! Daj nam ispravnost u životu na ovom svijetu i ahiretu, dobrotu i ljepotu nam daj; i sačuvaj nas od Džehennemskog azaba!"

13. VJEROVANJE U SUDNJI DAN

Jedan od temelja islamskog učenja jeste vjerovanje u Dan koji će doći, budući život i drugi svijet. Nakon govora o temeljima vjerovanja na samom početku sure El-Bekara govori se i o vjerovanju u ahiret:

„Onima koji budu vjerovali u ono što se objavljuje tebi i u ono što je objavljeno prije tebe, i onima koji u onaj svijet budu čvrsto vjerovali..."[268]

VAŽNOST VJEROVANJA U AHIRET, PREMA KUR'ANU

Jedan od najvažnijih islamskih principa jeste vjerovanje u Posljednji dan i život na ahiretu. U Kur'ani-kerimu je nakon vjerovanja u Allaha, najviše pažnje pridato vjerovanju u ahiret. Svako djelo na ovom svijetu jeste temelj, baza zdanja budućeg života. Ako se ovaj temelj poljulja, to danje će se srušiti. Zbog toga su sve vjere, kakve bile da bile, složne u pogledu ahireta.

DOKAZI DA JE AHIRETSKI ŽIVOT ISTINA

Za postojanje ahireta i dolazak Dana u kojem će svako dobiti ono što je zaslužio postoje i razumski i tradicijski dokazi.

TRADICIJSKI DOKAZI, sve nebeske vjere govore o životu koji počinje nakon smrti i slažu se u tome da će tamo svako polagati račun za ono što je uradio na dunjaluku.

RAZUMSKI DOKAZI, u kojem god kraju svijeta živjeli i u koje god vrijeme, nekad ili sad, u divljini ili civilizaciji, ljudi su uvijek bili pod utjecajem osjećaja za drugi svijet. U svakom čovjeku, učenom ili neznalici, postoji osjećaj nalik na neku vrstu inspiracije, a to je da poslije ovog života počinje drugi i da postoji ahiret, na kojem će pravda doći na svoje. Pravednost koja se izgubila na ovom svijetu tamo će se u potpunosti ostvariti, i tamo će svako dobiti ono što je zaslužio: ako je činio dobro, i bit će mu dobro, ako je činio loše, i bit će mu loše.

Norman Feninst Bayl kaže:

268 El-Bekara, 4.

„Istina je da se osjećaj stvorenja da postoji jedan drugi svijet nakon smrti smatra najjačim dokazom postojanja ahireta. Kad Uzvišeni Bog hoće da uvjeri čovjeka u bilo šta, on ideju smjesti u njih same.

Briga o vječnom životu, makar i na drugom svijetu, u čovjeku je toliko prisutan osjećaj da nije moguće posmatrati ga jednostavno. Ono što nas snažno goni, što osjetimo u dubini sebe, nije ništa drugo do refleksija temeljnog postulata u ljudskom biću.

U ovako velike činjenice mi ne vjerujemo potvrdom kroz dokaze i materijalnost, nego, možda, kroz vjeru, inspiraciju ili osjećaj. I s naučnim poimanjem stvarnosti ne treba zaboraviti da je i sama inspiracija u poimanju jedan važan činilac. Kao što kaže Bergson, učenjaci su ovisni o tome da traže dokaze u dosezanju naučnih rezultata, a do činjenica mogu doći samo u svjetlu nadahnuća. Naučna istraživanja naš iman jačaju postojanjem imana i vjere. Materijalističko gledanje na svijet njih vodi u ništavilo...“

Dajući mu razum, Uzvišeni Allah stvorio je čovjeka sa sposobnošću beskrajnog usavršavanja, za razrješenje tajni kosmosa dao mu je dovoljno inteligencije i osjećaja i, prema cilju koji mu je odredio, uzdigao je čovjeka kao sasvim drugačije biće od životinja, kojima nije data odgovornost. Pored toga, Božija mudrost je čovjeku odredila jedan sasvim drugi život u odnosu na ovaj, život u kojem će svako dobiti ono šta je zaslužio i u kojem će čovjek postići svoje savršenstvo.

Da je Allah ostavio samog čovjeka nakon što mu je podario ovakve blagodati, ta stvar bila bi uzaludna, bez svrhe i mudrosti, daleko od pravde i milosti.

VEZA IZMEĐU DUNJALUČKOG I AHIRETSKOG ŽIVOTA

Kur'ani-kerim ne govori o ahiretu samo kao novom životu koji dolazi nakon smrti, u kojem je beznačajan napredak u ovom životu ili koji otvara sasvim nove puteve pred čovjekom. Kur'an kaže da je to život koji se izgrađuje na ovom dunjalučkom. Život nakon ovog nije tajna koja počinje nakon kabura. Taj život počinje ovim našim životom na Zemlji. Oni koji su bili dobri na ovom svijetu idu u Džennet, oni koji su bili loši zaslužuju Džehennem. Ograničenost ovog života ometa mnoge u poimanju novog života:

„Ti nisi mario za ovo, pa smo ti skinuli koprenu tvoju, danas ti je oštar vid."[269]

Ovaj ajeti-kerim pokazuje da će zbog materijalnih prepreka na ovom svijetu, duhovni život koji je ostao skriven pred ljudskim očima biti očit pred čovjekom nakon Proživljenja. Podizanjem zavjese od tih materijalnih granica ljudski osjećaji i poimanje bit će puno jasniji. Kur'ani-kerim jasnim jezikom govori o dva Dženneta za dobre robove i dva mjesta za kažnjavanje onih koji su bili loši:

„A za onoga koji se stajanja pred Gospodarom svojim bojao, bit će dva perivoja."[270]

„Eto takva je bila kazna, a na onom je svijetu, nek znaju, kazna još veća!"[271]

BERZAH

Berzahom se naziva stanje između smrti i ponovnog proživljenja.[272] Riječ „berzah"se i u narednim ajetima upotrebljava za situaciju između smrti i proživljenja:

„Kad nekome od njih smrt dođe, on uzvikne: ‹Gospodaru moj, povrati me da uradim kakvo dobro u onome što sam ostavio!› – Nikada! To su riječi koje će on uzalud govoriti - pred njima će prepreka biti sve do Dana kada će oživljeni biti."[273]

Prvi dio ovog stanja može se nazvati i kaburom, ali se ova riječ upotrebljava za mnogo šire značenje života nakon smrti.[274]

STANJE DUŠE U BERZAHU?

Da ljudska duša neposredno nakon smrti ulazi u jedan novi prostor, može se vidjeti u dosta kur›anskih ajeta. U ajetima koji govore o berzahu objašnjava se stanje nakon smrti onih koji su činili loša djela na ovom svijetu. Kaže se kako će oni, čim umru i shvate šta su radili dok su živjeli na dunjaluku, kad shvate da ih to ometa u razvoju uzvišenih osjećaja u njima u ovom trenu, zbog toga će tad poželjeti da se vrate

269 Kâf, 22.
270 Er-Rahmân, 46.
271 El-Kalem, 33.
272 El-Mufredât, Er-Râgib el-Isfahânî, 41, Berzah.
273 El-Mu'minûn, 99-100.
274Hak dini Kur'an dili, Hamdi Yazar, VII, 4672.

ponovo na dunjaluk, da bi radili dobra djela koja će im omogućiti da u sebi razviju prave osjećaje. Ovo pokazuje da čovjek odmah nakon smrti primjećuje da u njemu ima uzvišenijih osjećaja. Oni koji su činili loša djela dok su bili na ovom svijetu, u periodu berzaha će manje-više osjetiti rezultat onoga šta su radili. Prava kazna, međutim, čeka na Dan proživljenja:

„I Allah ga je sačuvao nevolje koju su mu oni snovali, a faraonove ljude zla kob zadesi. Oni će se ujutro i navečer u vatri pržiti, a kada nastupi Čas: 'Uvedite faraonove ljude u patnju najtežu!'"[275]

Kur'ani-kerim kaže da će grešnici već u berzahu osjetiti kaznu. U Hadisu se ova kazna naziva „kaburskim azabom".

Isto tako, kaže se da će oni koji su radili dobra djela na ovom svijetu odmah vidjeti nagradu nakon smrti:

„Onima koji se nisu borili, a o braći svojoj govorili: 'Da su nas poslušali, ne bi izginuli', reci 'Pa vi smrt izbjegnite, ako istinu govorite!' Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga."[276]

Iz ovog ajeti-kerima razumije se da oni koji odlaze sa ovog svijeta obavještavaju one koji ostaju iza njih. I to čini jednu vrstu veze ovog svijeta s budućim.

PROŽIVLJENJE NAKON SMRTI

Na Kijametskom danu će Uzvišeni Allah oživiti mrtve i nakon što ih vrati u život, izvest će ih iz kabura.

Taj Dan će oživljavanje početi puhanjem u sur. Ljudi će izlaziti iz kabura i krenuti na polaganje računa:

„I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti, govoreći: 'Teško nama! Ko nas iz naših grobova oživi?' – 'Eto ostvaruje se prijetnja Milostivog, poslanici su istinu govorili!'"[277];

„I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti, i oni će, odjednom, ustati i čekati."[278]

275 El-Mu'min, 45-46.
276 Ālu Imrān, 168-169.
277 Jā-Sin, 51-52.
278 Ez-Zumer, 68; vidjeti i: Hūd, 7; En-Nahl, 38-39; El-Isrā, 49-52; 97-99; Merjem, 66-72; El-Ankebūt, 19-20; Rūm, 56.

KUR'ANSKI DOKAZI PROŽIVLJENJA POSLIJE SMRTI

Donoseći dokaze o prvom stvaranju čovjeka, Kur'an ističe da je upravo to dokaz mogućnosti proživljenja:

„Zar ovi ne vide kako Allah sve iz ničega stvara? On će to opet učiniti; Allahu je to, zaista, lahko."[279]

Kao odgovor onima kojima je daleko od poimanja truhljenje kostiju u kaburima i njihovo ponovno oživljavanje, Uzvišeni Allah zapovijeda Svom Resulu, s.a.v.s.:

„Reci: 'Oživit će ih Onaj Koji ih je prvi put stvorio; On dobro zna sve što je stvorio.'"[280]

O prvom stvaranju čovjeka, već smo govorili o tome, a u Kur'anu ima puno ajeta:

„Pa zar smo prilikom prvog stvaranja malaksali? Ne, ali oni u ponovno stvaranje sumnjaju."[281]

Kur'ani-kerim donosi dokaz o proživljenju kroz stvaranje nebesa i Zemlje, koje je mnogo veće od stvaranja ljudi:

„Stvaranje nebesa i Zemlje je sigurno veće nego stvaranje roda ljudskog, ali većina ljudi ne zna."[282]

Onaj ko je u stanju da stvori Zemlju i nebesa, da stvori čovjeka, On je u stanju i da ga oživi nakon smrti. Onima koji poriču ponovno proživljenje na Kijametskom danu i koji misle da će još dugo živjeti Uzvišeni Allah kaže:

„Zar Onaj Koji je stvorio nebesa i Zemlju nije kadar da stvori njima slične? Jeste, On sve stvara i On je Sveznajući; i zaista On može, kada nešto hoće, da samo za to kaže: 'Budi!', i ono bude."[283]

Nema nikakve sumnje u ponovno proživljenje, i mi se trebamo pripremati za taj Dan kloneći se grijeha, idući Pravim putem u bogobojaznosti. Vjerovjesnik, s.a.v.s., u početku svog poslanstva ovako govori:

„Jedan poglavar ne smije lagati svojoj zajednici. Tako mi Allaha, čak i da sam slagao cijelom svijetu, vama neću. Da sam cijeli svijet prevario, vas neću. Allaha mi, umrijet ćete kao što zaspite. Oživjet ćete kao kad se

---

279 El-Ankebut, 19.
280 Ja-Sin, 79 (U izvorniku je naveden 59.ajet, ali je to greška. prim. prev.).
281 Kaf, 15.
282 El-Mu'min, 57.
283 Ja-Sin, 81-82.

probudite. Dobit ćete ono što ste zaslužili, dobro za dobro, loše za loše. Ahiretski život čini ili vječno uživanje ili vječita patnja."

HAŠR

Hašr je Dan okupljanja. Tog Dana će ljudi stajati pred Gospodarom svjetova. Uzvišeni Allah će ih okupiti na mjesto presude i polaganja računa. Svi će ljudi dobiti knjigu svojih djela. Reći će im se:

„Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš svoj račun polagati!"[284]

Hašr je potvrđen i Kur'anom i sunnetom. Uzvišeni Allah kaže:

„...I bojte se Allaha i znajte da ćete svi biti pred Njim sakupljeni."[285]

„Onoga Dana kada čestite kao uzvanike pred Milostivim sakupimo, i kad u Džehennem žedne grešnike potjeramo..."[286]

STANJE LJUDI NA MAHŠERU

Ljudi će na Mahšeru biti okupljeni kao od majke rođeni, zajedno muškarci i žene, ali će biti toliko obuzeti strahom od Kijameta da neće ni primijetiti da nisu pokriveni:

„Toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti."[287]

Prenosi se od h. Aiše: „Čula sam Resulullaha, s.a.v.s., da je rekao: 'Ljudi će na Kijametskom danu biti okupljeni bosi, goli i neosunećeni (onako kako su i stvoreni).' Upitala sam: 'Allahov Poslaniče, zar će zajedno biti muškarci i žene, gledati jedni u druge?' 'Aiša', odgovorio mi je, 'hašr je veoma težak. Ljudi neće biti u stanju gledati jedni u druge.'"[288]

STRAH OD MAHŠERA

Kur'ani-kerim opisuje strahote Kijametskog dana. Opis počinje slijedećim prizorima:

„Kada Sunce sjaj izgubi, i kada zvijezde popadaju, i kada se planine pokrenu, i kada steone kamile bez pastira ostanu, i kada se divlje životinje saberu, i kada se mora vatrom napune, i kada se duše s tijelima spare, i kada

284 El-Isrā, 14.
285 El-Bekara, 203.
286 Merjem, 85-86.
287 Abese, 37
288 El-lu'lu' vel-merdžān muttefekun alejhi š-šejhān, prev. Ismail Hakkı Uca – Ismail Kaya, III, 3, 361.

živa sahranjena djevojčica bude upitana zbog kakve je krivice umorena, i kada se listovi razdijele, i kada se nebo ukloni, i kada se Džehennem raspali, i kada se Džennet približi – svako će saznati ono što je pripremio."[289]

Sigurno je da će se na Danu polaganja računa srca cijepati od straha, utroba topiti, majke zaboraviti na djecu koju doje, djeca se pretvoriti u sijede starce:

„Mi vas na skoru patnju upozoravamo, na Dan u kojem će čovjek djela ruku svojih vidjeti, a nevjernik uzviknuti: 'Da sam, bogdo, zemlja ostao!'"[290]

1- PRIBLIŽAVANJE SUNCA

Mikdad b. Esved, r.a., rekao je: „Čuo sam Resulullaha, s.a.v.s., kako govori:

'Sunce će se na Kijametskom danu toliko približiti ljudima da će razdaljina između njih biti do jedne milje. Tu će se ljudi naći prema svojim djelima. Nekom će znoj biti do peta, nekom do koljena, nekom do vrata, a neko će se ugušiti u znoju.' Dok je to govorio, rukom je pokazao na usta."[291]

2- DUGOTRAJNOST HAŠRA

Težina tog Dana okupljanja, žestina i strah, sve će biti veći. A Dan će se otegnuti, otegnuti... toliko da će ljudi poželjeti čak da odu i u žehennem, samo da bi napustili to mjesto.

Prenosi se od Ibn Mesuda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako rekao:

„Na Kijametskom danu će znoj nekima do usta doći, da će oni reći: 'Allahu moj, daj da se odmorim, makar i u Džehennemu.'"[292]

Abdullah ibn Mesud rekao je i ovo: „U jednom dužem hadisu Resulullah, s.a.v.s., rekao je i ovo:

'U određeno vrijeme poznatog Dana Uzvišeni Allah će okupiti i one koji su bili prije i one koji su bili poslije; i ostavit će ih 40 godina da čekaju Božiju odredbu i u panici se zgledaju.'"[293]

---

289 Et-Tekvīr, 1-14.
290 En-Nebe, 40.
291 Et-Tādž, Mensūr Ali Nāsif, V, 334-335 (Muslim od Tirmizija).
292 Tergību ve t-terhīb, imam Munzirī, IV, 390 (prenosi Taberani s dobrim senedom.).
293 Tergību vet-terhīb, imam Munzirī, IV, 391 (prenosi se od Hākima s vjerodostojnim senedom.).

U najtežem trenutku Dana Uzvišeni Allah će se sažaliti na Svoje robove, uzeti ih u zaštitu i obasuti ih milošću olakšavajući im patnju. U vezi s ovim naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., spomenuo je i dužinu trajanja Mahšera:

„'Jedan dan Hašra je oko 50.000 dunjalučkih godina." 'Kako toliko dugo, Allahov Poslaniče', upitali su ga, a on reče: 'Tako mi Allaha u Čijoj je ruci moći moja duša, taj Dan će se muminima toliko olakšati, da će im biti lakši od farzova koje su klanjali na dunjaluku...'"[294]

POLAGANJE RAČUNA NA KIJAMETSKOM DANU

Šta sve čovjek neće vidjeti oko sebe, u šta se sve neće osvjedočiti, i dobro i zlo tu će se sukobiti. Fadilet i poniženje će se naći jedno spram drugog, zlo će savladati dobro, sramota će se naći iznad fadileta. Ljudski život je prekratak da bi mogao da vidi rezultat svega dobrog i lošeg.

Čovjeka žalosti kad vidi da dobro biva potučeno, a da zlo ostane bez kazne. Svaki čovjek koji vjeruje u postojanje Najpravednijeg Allaha želi apsolutnu pravdu. Ni dobro ni zlo ne bi trebalo ostati bez odgovora. Ako ne na ovom svijetu, a ono sigurno na drugom, pravda treba biti zadovoljena. Kur'ani-kerim u dosta ajeta podsjeća da će na različite načine ljudi polagati račun za svoje namjere i djela.

U nekim od ovih ajeta ovako je opisano to stanje, polaganje računa zajedno sa strašnim situacijama Sudnjeg dana:

„Kad se pogled od straha ukoči i Mjesec pomrači i Sunce i Mjesec spoje, tog Dana čovjek će povikati: 'Kuda da se bježi?' Nikuda! Utočišta nema. Toga Dana bit će Gospodaru tvome prepušten, toga dana čovjek će o onome što je pripremio, a što propustio, obaviješten biti, sam čovjek će protiv sebe svjedočiti, uzalud će mu biti što će opravdanja svoja iznositi."[295]

Ponekad Kur'ani-kerim ne govori o drugim dijelovima Sudnjeg dana, nego govori samo o polaganju računa:

„Kad nekome od njih smrt dođe, on uzvikne: 'Gospodaru moj, povrati me da uradim kakvo dobro u onome što sam ostavio!' – Nikada! To su riječi koje će on uzalud govoriti, - pred njima će prepreka biti sve do Dana kada će oživljeni biti."[296]

---

294 Tergību vet-terhīb, imam Munzirī, IV, 390-391 (prenosi se od imama Ahmeda kao merfu).
295 El-Kijāma, 7-15.
296 El-Mu'minūn, 99-100.

Govorom o tome kako će ljudi biti pitani za sve što su radili na dunjaluku i kako se neće zaboraviti ništa od njihovih djela, Kur'ani-kerim podučava da se treba kloniti loših i nevaljalih djela. Čovjek nije uzalud stvoren:

„Zar ste mislili da smo vas uzalud stvorili i da Nam se nećete vratiti?"[297]

SUOČENJE SA SVOJIM DJELIMA

Na Mahšeru će ljudi dobiti u ruke knjigu u koju su svako njihovo djelo, i malo i veliko, i dobro i loše, upisali meleki kiramen katibin. Uzvišeni Allah kaže: *„A nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što radite."*[298]

Tu će se sprovesti Božija pravda, koja nikoga neće zakinuti:

„O sinko moj, dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima ili u zemlji, Allah će navidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je Sveznajući."[299]

„I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grešnike prestravljene zbog onog što je u njoj. 'Teško nama!', govorit će, 'kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!', i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti."[300]

Kad ljudi uzmu knjigu u ruke, bit će im naređeno da čitaju, pa će čitati i oni koji to nisu znali na ovom svijetu:

„I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati: 'Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš svoj račun polagati!'"[301]

KNJIGA DJELA

U Kur'ani-kerimu govori se o bilježenju dobrih i loših djela pojedinaca koji s dunjaluka prelaze u uzvišeniji život na ahiretu:

„Zar oni misle da Mi ne čujemo šta oni nasamo razgovaraju i kako se među sobom dogovaraju? Čujemo Mi, a izaslanici Naši, koji su uz njih, zapisuju."[302]

---

297 El-Mu'minūn, 115.
298 El-Infitār, 10-13.
299 Lukmān, 16.
300 El-Kehf, 49.
301 El-Isrā, 13-14.
302 Ez-Zuhruf, 80.

„Ova knjiga naša o vama će samo istinu reći, jer smo naredili da se zapiše sve što ste radili."[303]

Kur'ani-kerim objašnjava da ne postoji samo knjiga djela za ljude pojedinačno nego i knjiga onoga šta su uradili narodi: *„I vidjet ćeš sve narode kako na koljenima kleče; svaki narod bit će prozvan prema svojoj knjizi: 'Danas ćete biti nagrađeni ili kažnjeni prema tome kako ste postupali!'"*[304]

Defter djela predstavlja rezultat svega onog šta su čovjek ili narod ikad uradili. Ova riječ „knjiga" ili „defter" nije u značenju svežnja stranica na kojima je nešto napisano, kako je mi svakodnevno upotrebljavamo. Besmisleno je govoriti o takvoj jednoj knjizi kad govorimo o popisu svih naših dobrih i loših djela. Riječ „knjiga" ovdje ne dolazi u značenju ispisanih stranica, nego znači Allahovo sveznanje, Allahove zapovijedi ili ono što se moralo izvršiti.[305]

KAKO LJUDI UZIMAJU KNJIGU?

Sretnici će dobiti knjigu svojih djela s desne strane. Oni ovako govore: *„Onaj kome se knjiga njegova u desnu ruku njegovu da reći će: 'Evo vam, čitajte knjigu moju."*[306]

Nevjernici će knjigu uzeti lijevom rukom ili odstraga, a srca će im biti ožalošćena i duša slomljena. Vikat će: „A onaj kome se da knjiga u lijevu ruku njegovu reći će: 'Kamo sreće da mi knjiga moja ni data nije i da ni saznao nisam za obračun svoj!"[307]

MIZAN

Mizan je vaga na kojoj se odmjeravaju čovjekova dobra i loša djela. Materijalne stvari se mjere vagom. Za ljudska djela, međutim, nema potrebe za ovakvim vaganjem. Rāgib el-Isfehānī je ovo lijepo objasnio:

Smisao vaganja ljudskih djela jeste u „pravednom svođenju računa ljudi."

„Mjerenje toga Dana bit će pravedno: oni čija dobra djela prevagnu, oni će šta žele postići."[308]

303 El-Džāsija, 29.
304 El-Džāsija, 28.
305 El-Mufredāt, Er-Rāgib el-Isfahānī, 440-441, Kitab.
306 El-Hākka, 19.
307 El-Hākka, 25-27.
308 El-E'rāf, 8.

„Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti."[309]

Smisao ovih ajeti-kerima jeste slijedeći: „Niko ni u čemu neće pretrpjeti nepravdu."

U Kur'ani-kerimu se riječ mizan pojavljuje u različitim značenjima:

O mizanu koji vlada u prirodi, ovako se kaže: *„A nebo je digao. I postavio je terezije da ne prelazite granice u mjerenju – i pravo mjerite, i na tereziji ne zakidajte!"*[310]

Ovako se govori o mizanu koji je od Allaha poslan ljudima: *„Mi smo izaslanike naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali..."*[311]

Govori se i o onima čija djela neće nikako biti priznata. To su oni koji su rasipali svoje živote na ovom svijetu: *„Reci: 'Hoćete li da vam kažem čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade? To su oni koji u dokaze Gospodara svoga ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izići; zbog toga će trud njihov uzaludan biti, i na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati..'"*[312]

SIRAT

To je savršeno tanka i oštra ćuprija postavljena iznad Džehennema preko koje svi moraju preći. Drugog puta za Džennet nema.

Prvi koji će preći Sirat-ćupriju su posljednji poslanik, Muhammed, s.a.v.s., i njegov umet, bili dobri ili grešni. Dobre i bogobojazne će Uzvišeni Allah spasiti, i oni će sa selametom preći sirat. Grešnici će pak poput leptira padati desno i lijevo u Džehennem. Uzvišeni Allah je rekao:

„Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo, da u njemu na koljenima kleče ostaviti. Kad su im se Naši jasni ajeti kazivali, onda su oni koji nisu vjerovali govorili onima koji su vjerovali: 'Ili smo mi ili vi u boljem položaju i ko ima više pobornika?'"[313]

Allahov Poslanik, s.a.v.s, ovako je rekao: „Tačno iznad sredine Džehennema stoji ćuprija. Ja ću biti prvi koji će svoj umet povesti preko nje. Toga Dana osim plemenitih vjerovjesnika, niko neće moći da govori od

309 El-Enbija, 47.
310 Er-Rahmân, 7-9.
311 El-Hadîd, 25.
312 El-Kehf, 103-105.
313 Merjem, 72-73.

straha i užasa. I pejgamberi će taj dan govoriti: 'Allahu, daj nam selameta. Selameta daj!?'"[314]

DŽENNET I DŽEHENNEM

Šta je cilj odgovornosti i polaganju računa za djela na ovom svijetu? Uzvišeni Allah želi omogućiti ljudima vječnu sreću i spas. Do te vječne sreće i radosti, međutim, dolazi se samo dobrim djelima i sustezanjem od zla. Osnovna svrha stvaranja čovjeka jeste da dosegne vječnu sreću i napredak radeći prema Allahovim odredbama. Taj svijet vječne sreće i beskrajnog napretka zove se Džennet. Nasuprot tome, ime svijeta za one koji su lišeni vječne sreće zato što su radili loša djela i podlegli pred dunjalučkim strastima jeste Džehennem.

„Čestiti će sigurno u Džennet, a grešnici sigurno u Džehennem, na Sudnjem danu u njemu će gorjeti."[315]

DŽENNETSKE BLAGODATI

Uzvišeni Allah pripremio je za Svoje dobre robove u Džennetu blagodati kakve oko nije vidjelo, uho nije čulo, niti je ikom na pamet tako šta palo. Allah, dž.š., je njima pripremio u Džennetu velike blagodati i rijeke koje žuborom teku: *„Zar je Džennet, koji je obećan onima koji se Allaha boje, u kojem su rijeke od vode neustajale i rijeke od mlijeka nepromijenjena ukusa, i rijeke od vina, prijatna onima koji piju, i rijeke od meda procijeđenog..."*[316]

Za takve je Uzvišeni Allah u Džennetu pripremio hranu, piće i hurije: *„Služit će ih vječno mladi mladići, sa čašama i ibricima i peharom punim pića iz izvora tekućeg, od kojeg ih glava neće boljeti i zbog kojeg neće pamet izgubiti, i voćem koje će sami birati, i mesom ptičjim kakvo budu željeli. U njima će biti i hurije očiju krupnih, slične biseru u školjkama skrivenom, kao nagrada za ono što su činili."*[317]

Allah, dž.š., pripremio je za vjernike odjeću, postelje, naslonjače i divane. To je ovako opisano: *„Zlatne narukvice će im se staviti. U zelenoj odjeći od fine i teške svile će sjediti. Lijepe li nagrade, lijepa li boravišta!"*[318]

---

314 Tedžrīdi-sarīh, prev. Kāmil Miras, II, 669.
315 El-Infitār, 13-15.
316 Muhammed, 15.
317 El-Vākia, 17-24.
318 El-Kehf, 91 (Nije riječ o navedenom ajetu. prim. prev.).

Život vjernika u Džennetu nije kao njihov život na dunjaluku. O ovome Vjerovjesnik, s.a.v.s., govori u hadisu:

„'Istina je da će stanovnici Dženneta jesti i piti, ali neće pljuvati, prazniti se, uzimati veliki abdest i prazniti nos.' Ashabi su onda upitali: 'Pa kako će se riješiti onoga što se pojede?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., im je ovako odgovorio: 'Kroz podrigivanje i znojenje koje će biti kao miris od miska. Allaha će slaviti, veličati i zahvaljivati Mu.'"[319]

U jednom hadisi-šerifu govori se kako će vjernici u Džennetu živjeti vječnim životom, vječno mladi i vječno zdravi:

„Kada stanovnici Dženneta uđu u Džennet, neko će povikati: 'Vi ćete biti uvijek zdravi, nikada bolesni, živjet ćete vječno i nećete umrijeti, bit ćete mladi, a nećete stariti, uvijek ćete biti u radosti, a nećete nikada tugovati.'"[320] U skladu s ovim su i Allahove, dž.š., riječi:

"Taj Džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste činili!"[321]

Hlad kao jedna od Allahovih blagodati koje je Uzvišeni Allah pripremio za vjernike ovako je opisan: *„Oni i žene njihove bit će u hladovini na ukrašenim divanima naslonjeni"*[322];

„Oni koji su se Allaha bojali bit će među izvorima, u gustim baščama."[323]

Riječ „hlad" koristi se i u govoru o Džehennemu:

„... i u sjeni dima čađavog, u kojoj neće biti svježine ni ikakve dobrine"[324];

„Idite prema dimu u tri plama razdvojenom."[325]

Ova riječ „hlad" ne dolazi u istom značenju na svakom mjestu. U Kur'ani-kerimu se izričito kaže kako u Džennetu nema vreline:

„Tamo neće osjetiti ni vrelinu niti hladnoću."

To je razlog što kad se riječ „hlad" spominje u govoru o Džennetu, ona dolazi u značenju zaštite, čuvanja ili bogatstva. Upravo je to ono što se htjelo ovom riječju.[326]

Džennet nije samo mjesto za tjelesne užitke, nego istovremeno i mjesto duhovnih blagodati. Potrebno je reći da neki Zapadnjaci napadaju islam zbog toga što Kur'ani-kerim opisuje tjelesne užitke. Oni

---

319 Sahīhi-Muslim, prev. Mehmed Sofuoğlu, VIII, 361.
320 Sahīhi-Muslim, prev. Mehmed Sofuoğlu, VIII, 364.
321 El-E'rāf, 43.
322 Jā-Sin, 56.
323 El-Murselāt, 41.
324 El-Vākia, 43-44.
325 El-Murselāt, 30.
326 El-Mufredāt, Er-Rāgib el-Isfahānī, 324-325, Zil.

govore kako islam posvećuje posebnu pažnju materijalnim željama, čak i strastima, a da zapostavlja duhovne osjećaje.

„Istina je, ustvari, da je kršćanstvo dalo posebno mjesto tjelesnim željama i svoje vjerovjesnike i svece tako je i predstavljalo."[327]

Neki islamski istraživači kažu da je opis tjelesnih užitaka sredstvo da se čovjek usmjeri ka duhovnim užicima. Većina ljudi ne može shvatiti lahko duhovne slasti, ali može odgovarajućim fizičkim tumačenjem. Da bi im se olakšalo da shvate duhovni svijet ahireta, išlo se putem materijalnih predstava. Muhammed, s.a.v.s., nije se obraćao samo svojim savremenicima koji su razmišljali. On se obraćao cijelom svijetu, utonulom u materijalizam.

DUHOVNE BLAGODATI DŽENNETA

Kur'ani-kerim ne govori samo o tjelesnim prizorima ahiretskih blagodati, nego i o duhovnim nimetima, psihičkim uživanjima, a to su:

- **susret sa Allahom, dž.š.**, jedan od dokaza da ahiretske blagodati nisu samo čulni užici jeste ono što je svrha ljudskog života, najveći užitak koji mogu dobiti, a to je susret s Uzvišenim Allahom:*„Ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći."*[328]

Do ovog cilja, međutim, ne može se doći na ovom svijetu. Do toga se može dosegnuti tek u uzvišenijem životu, onom nakon smrti. U Kur'ani-kerimu se na više mjesta vidi kako Uzvišeni Allah upućuje na to da se čovjek ne zadovolji ovim životom, nego da ide dalje, vođen uzvišenijim ciljevima: *„Onima koji ne očekuju da će pred Nas stati i koji su zadovoljni životom na ovom svijetu, koji su u njemu smireni, i onima koji su prema dokazima Našim ravnodušni – prebivalište njihovo bit će Džehennem, zbog onoga što su radili."*[329]

Uzvišeni Allah ovako opisuje kaznu onima koji nemaju želje za susret s Njim: *„...A Mi ipak ostavljamo da u zabludi svojoj lutaju oni koji ne vjeruju da će pred Nas stati."*[330]

Uzvišeni Allah upućuje mumine i objašnjava da je Pravi put onaj koji vodi Allahu, da treba nastojati postići da budemo u Njegovoj, dž.š., blizini, da činimo dobra djela i ništa Njemu ne pridružujemo: *„...Ko*

327 Ahdi-atik, Essiya Kitabı, 25. bâb; Ahdi-džedîd, Yuhanna'nın rüyası, 4. Bâb.
328 El-Inšikâk, 6
329 Jûnus, 7-8.
330 Jûnus, 11.

žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga!"[331]

Ajeti koje smo upravo naveli pokazuju da je temeljni cilj susret s Allahom, i čovjek treba nastojati da bude na tom putu. Biti primljen kod Allaha jeste najveća duhovna sreća;

- **vidjeti Allaha,** osim čulnih užitaka koji se odnose na Džennet, Kur'ani-kerim ističe postojanje duhovnih blagodati, od kojih je najveća ljepota viđenja Uzvišenog Allaha. Uzvišeni Allah kaže:

„Allah poziva u Kuću mira i ukazuje na Pravi put onome kome On hoće. One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga! Lica njihova neće tama i sjeta prekrivati; oni će stanovnici Dženneta biti, u njemu će vječno boraviti."[332]

U ajetu upotrijebljene riječi „husna" i „zijada" označavaju Džennet, odnosno viđenje Allaha.

U rivajetu od Suhejba, od ashaba Kirama, stoji: „Resulullah, s.a.v.s., proučio je ovaj ajeti i rekao: 'Kad na Kijametskom danu džennetlije uđu u Džennet, a džehennemlije u Džehennem, i svi se smjeste na svoja mjesta, začut će se povik: 'O Džennetlije! Imate kod Allaha nagradu koja vam je obećana. Allah želi da vam je da.' Oni će upitati: 'Šta to može biti? Zar naš tas nije pretegao na vagi? Zar nam lica nisu zasvijetljela? Zar nismo u Džennetu? Zar nismo udaljeni od Džehennemske vatre?' Na ovo će se podići zavjesa, ukloniti hidžab i robovi će vidjeti Njega. Tako mi Allaha, neće biti ništa milije niti draže njihovim očima nego da vide Allahovu ljepotu.'"[333]

Kur'ani-kerim donosi ajete u kojima se vjernicima najavljuje viđenje Allaha:

„Uistinu! vi ovaj prolazni svijet volite, a o onom drugom brigu ne vodite. Toga Dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati."[334]

Viđenje Allaha, dž.š., za robove jeste takav duhovni užitak da mu nijedna osjetilna slast ne može biti ravna;

- **zadovoljstvo Allaha, dž.š.,** jedan od dokaza duhovnog zadovoljstva blagodatima ahireta jeste Allahovo zadovoljstvo, o ko-

331 El-Kehf, 110.
332 Junus, 25-26.
333 Et-Tadž, prev. Mensur Ali Nasif, IV, 229 (Muslim, Tirmizi).
334 El-Kijama, 20-23.

jem nas obavještava Kur'ani-kerim, a u čemu je i zadovoljstvo samih robova. Uzvišeni Allah kaže:

„Allah obećava vjernicima i vjernicama Džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno boraviti, i divne dvorove u vrtovima edenskim. A i malo naklonosti Allahove veće je od svega toga; to će, doista, uspjeh veliki biti!" [335]

Osim što ovi kur'anski ajeti pokazuju koliko su velike osjetilne blagodati Allahovog zadovoljstva, vidimo i da je to veliko spasenje. Ovakvo tumačenje Kur'ana pokazuje da se tu radi i o osnovnoj svrsi duhovnih blagodati.

Najupečatljiviji od ovih duhovnih užitaka koje nalazimo u Kur'ani-kerimu jeste poziv iskrenim i čistim robovima na Danu polaganja računa: *„A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan, pa uđi među robove Moje, i uđi u Džennet Moj!"*[336]

Ovaj ajeti-kerim dokaz je dubine islamskog duha i svrhe.

DŽENNET JE KUĆA MIRA

Posljednji dokaz koji ćemo spomenuti o postojanju duhovnih blagodati jeste Džennet, o kojem Uzvišeni Allah govori kao o Darus-selamu, mjestu u kojem su njegovi stanovnici u duševnom miru, gdje jedni drugima selame nazivaju, kao i MELEKI. U opisu Dženneta koji je Uzvišeni Allah pripremio za bogobojazne ovako stoji:

„Njih čeka Kuća blagostanja u Gospodara njihova; On će biti zaštitnik njihov zbog onoga što su činili." [337]

Uzvišeni Allah ovako opisuje selamet u kojem žive mumini u Džennetu: *„One koji vjeruju i čine dobra djela Gospodar njihov će na Pravom putu podržati, zato što vjeruju; rijeke će teći ispred njih u Džennetima zadovoljstva, molitva njihova bit će u njima: 'Hvaljen neka si, Allahu!', pozdrav njihov; 'Mir vama!', a njihova posljednja molitva: 'Tebe, Allaha, Gospodara svjetova, hvalimo!'*[338]"

U Džennetu je sve selamet, duševni mir i sigurnost. Na drugom mjestu Uzvišeni Allah opisuje kako meleki u Džennetu selame nazivaju muminima:

---

335 Et-Tevba, 72.
336 El-Fedžr, 27-30.
337 El-En'am, 127.
338 Junus, 9-10.

„... džennetske bašče u koje će ući oni i roditelji njihovi i žene njihove i porod njihov – oni koji su bili čestiti – i meleki će im ulaziti na svaka vrata: 'Mir neka je vama, zato što ste trpjeli, a divno li je najljepše prebivalište!'"[339]

Svaki od ovih ajeti-kerima dokaz je protiv onih koji tvrde da se islam opisuje samo materijalnim blagodatima i da ne pridaje pažnju duhovnim blagodatima ove vjere.

ŽESTINA DŽEHENNEMSKOG AZABA

Kur'ani-kerim u dosta ajeta govori o težini Džehennemskog azaba. U slijedećem ajeti-kerimu lijepo je opisano razrješenje tajne znanja i azab, kako ga predstavlja Uzvišeni Allah:

„One koji ne vjeruju u dokaze Naše, Mi ćemo sigurno u vatru baciti; kad im se kože ispeku, zamijenit ćemo ih drugim kožama da osjete pravu patnju. Allah je, zaista silan i mudar."[340]

Kad izgori koža stanovnika Džehennema, njima će Uzvišeni Allah drugu kožu dati. Razlog za to jesu nervi u epitelnom sloju koji prenose bol. Mišići i unutrašnji organi slabije osjećaju bol. Tako, npr. koliko god su duboke opekotine opasne, one toliko ne bole. I prije negoli je to čovjek shvatio, Uzvišeni Allah obznanio je ovu mudrost.[341]

Nevjernici bi za spas od ovog krajnje teškog azaba dali sve materijalno što imaju. Ovu činjenicu Uzvišeni Allah ovako objašnjava: *„Kada bi sve ono što je na Zemlji bilo u posjedu nevjernika, i još toliko, i htjeli da se otkupe od patnje na onom svijetu, ne bi im se primilo. Njih čeka muka nesnosna."*[342]

NEMA OPROSTA ZA MNOGOBOŠTVO I NEVJERSTVO

Kad je riječ o Božijim odredbama, onda se tu govori o dva dijela.

Jedan je vezan za srce; u vjerskoj terminologiji to je IMAN, u filozofskoj je to ILM, a u tesavvufskoj IRFAN.

Drugi dio imana bila bi djela (AMEL), a pojedinačno se tu radi o: IBADETU, MUAMELATU I AHLAKU.

---

339 Er-Ra'd, 23-24.
340 En-Nisā, 56.
341 El-islāmu ve tibbul-hadīs, dr. Abdu l-Azīz Ismāīl, 58-59.
342 El-Māida, 36.

Kufr i širk, nevjerstvo i mnogoboštvo, spadaju u grijehe iz prve kategorije. Ako srcem vladaju iman, ilm i irfan, onda će ono naći put iz tame u svjetlo. Ako ovog nura ne osjeti srce, makar koliko trun, onda nema mjesta nadi da će se izaći na svjetlo. Ako u srcu, međutim, ima imana, makar malo, onda će sve ići na dobro. Svakako da se i pored dobrih djela mogu naći i loša.

Zbog toga se moguće spasiti Džehennemske vatre i patnje uzdajući se u milost Uzvišenog Allaha. S druge strane, mušrici i kafiri koji apsolutno nemaju u sebi imana, da su im djela bilo kakva, ne mogu se spasiti Džehennemskog azaba. To što nisu imali imana u svom dunjalučkom životu njima je prepriječilo put mogućnosti Allahove milosti. Uzvišeni Allah rekao je:

"'...Vatra će biti prebivalište vaše', reći će On, 'u njoj ćete vječno ostati, osim ako Allah drugačije ne odredi...'"[343]

„Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostit će kome hoće ono što je manje od toga..."[344]

„I nesretni će u Džehennem, u njemu će teško izdisati i udisati; dok su nebesa i Zemlje, u njemu će ostati, - osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi. Gospodar tvoj, zaista radi ono što želi."[345]

Kuda želite da odete na Kijametskom danu,
prema tome se i pripremajte.
OMER B. ABDUL-AZIZ

343 El-En'am, 128.
344 En-Nisa, 116.
345 Hud, 106-107.

14. VJEROVANJE U KADA I KADER

Iako u Kur'ani-kerimu kader nije izdvojen u silsili imana, na različitim mjestima spomenut je značaj te riječi. Sama tema se ispituje u okviru vjerovanja u Allaha, dž.š., ali se zbog njene važnosti stavlja uz sve imanske šarte. U dosta hadisi-šerifa kader i kada nalazimo na kraju imanskih šarta. Prema mezhebu ehlu-sunneta, vjerovanje u Allaha i u Njegova uzvišena svojstva uključuje i vjerovanje u kader i kada.

Općenito gledano, riječi kader i kada odnose se na isto. Ipak, iako ima podudarnosti u njihovom značenju, u njihovoj upotrebi ima razlike. Eš'arije većinom kažu: „KADA I KADER", dok većina maturidija kaže: „KADER I KADA". Inače se o kaderu i kadau uvijek govori zajedno.

ŠTA ZNAČE KADER I KADA?

Kader znači da Allah zna mjesto, vrijeme, svojstva, karakteristike i sve posebnosti stvari koje su se dešavale oduvijek i koje će se dešavati zauvijek.

S ove tačke gledišta, vjerovanje u kader ide prema značenju svojstva „Allah sve Svojom voljom čini."

Što se tiče *kadaa*, to je ostvarenje znanja, htijenja i određenja u ezelu, kad nešto bude onako kako je to htio i odredio Uzvišeni Allah.

Gledajući ovako, riječ *kada* se vraća značenju svojstva *tekvin*. Prema ovim značenjima, riječi *kader* i *kada*, riječ *kader* je obuhvatnija i općenitija, tj. mnogo je šire ono na što se odnosi *kader*, u odnosu na *kada*. Razlog je to što:

- *kader* predstavlja skup ezelskih razloga i mjera, dok *kada* obuhvata radnje ostvarenja i mogućnosti za zbivanje;
- *kader* donosi Božiji zakon i mjerila koji upravljaju kosmosom, dok je *kada* realizacija u skladu s tim zakonima.

Ove definicije su prema našem maturidijskom mezhebu. Eš'arije, pak, maturidijsko tumačenje *kadera* uzimaju za *kada*, a tumačenje *kada* se kod njih uzima za *kader*.

Ono što je sigurno jeste da je Allahova mudrost u Njegovom određenju u ezelu. Allah, dž.š., sve čini razložno i mudro, i zato svako treba vjerovati u *kader*, na najbolji način činiti ono što je potrebno, uvijek i u svakom poslu ravnati prema tim mjerilima i nikad ne uraditi nešto što će to narušiti.

KADER I KADA JE TAJNA

Pitanje kadera jeste ono pred čim je ljudski um nemoćan, teško pitanje čiju suštinu ne može čovjek shvatiti niti razriješiti. Zbog toga će do Kijametskog dana ostati tajna. Upravo zbog toga je nama Allahov Poslanik, s.a.v.s., zapovijedio da se zadovoljimo vjerovanjem u *kader* i *kada*, da sve, i dobro i loše, dolazi od Allaha, dž.š., i da dalje ne idemo, da ne ispitujemo više tu temu i ne raspravljamo o njoj.

Prema rivajetu od Ebu Hurejreaa i Enesa b. Malika, Allah neka je zadovoljan njima, u jednom hadisu stoji: Nekoliko njih međusobno se raspravljalo oko pitanja kadera, kad dođe Resulullah, s.a.v.s. Čim je shvatio o čemu govore, rasrdio se i razljutio, pa reče: 'Jeste li vi za to zaduženi, ili sam ja poslan za to? Propali su oni koji su prije vas raspravljali o ovom pitanju. Nemojte to više raditi.'"[346]

MORALNI ZNAČAJ KADERA I KADAA

Kako se može razumjeti iz Kur'ani-kerima, vjerovanje u kader i kada ustvari je mnogo važnije s gledišta ahlaka nego filozofije. Ljudi su takvi da jesu li šta uradili uspješno, makar to bilo koliko trun, odmah se time diče, silno ponose. Nasuprot tome, jesu li doživjeli i najmanji neuspjeh, jako se ožaloste. Ovoj slabosti morala dodat ćemo da čovjek nakon dobrog ili lošeg posla dobije dobro ili loše. Ovisno o tome čovjek se raduje ili žalosti. Ove dvije stvari pokazuju hrabrost, odlučnost, strpljenje i upornost pojedinca ili naroda. Prema tome, treba vjerovati tako da nema zaborava u uspjehu niti žalosti u neuspjehu. Niti u jednoj od ovih situacija čovjek ne treba prekrstiti ruke. Bilo uspjeh bilo neuspjeh, sve je vezano za kader i kada.

KOJE SU KORISTI VJEROVANJA U KADER I KADA?

Ovo vjerovanje uvijek upućuje na rad i nastojanje. Pošto čovjek ne zna šta je ispred njega i šta ga čeka u budućnosti, zna da mora raditi i da radeći očekuje dobro iz nepoznatog kadera. Šta je kader, to on ne zna. Drugog puta osim rada i truda nema.

To je utjeha, naročito kad su ljudi izloženi nekoj tragediji. Kad su ljudi duhovno pogođeni, pomaže im vjerovanje u kader i kada. Kad čo-

346 Tirmizi, prev. Osman Zeki Mollamehmetoglu, IV, 13.

vjek ne postigne ono što je želio ili se pojavi prepreka pred onim čemu se nadao, vjerovanje i uzdanje u Allahovo određenje njemu je podrška. Ne pada u beznađe. On se sprema da otvara zatvorena vrata, sakuplja snagu da prevlada prepreke, trudi se i nastoji dalje ići.

Kad je čovjek uspješan u poslu, ovo mu vjerovanje ne dozvoljava da se pretjerano oduševljava, da izgubi mjeru u radosti i osjeti oholost, da smetne s uma da je to sve Allahova volja i određenje.

Jača u čovjeku osjećaj hrabrosti i srčanosti. Onoga ko vjeruje da je Allah sve odredio, kakvi će mu biti njegovi poslovi, niko ne može zaplašiti. Pojačava osjećaj velikodušnosti i dobrote u ljudima. Čovjek je milosrdniji, pošto je opskrba određena, a Allah je Taj Koji ju je odredio. Ne može čovjek biti škrt zato što misli da će ostati gladan. Ne, on postaje darežljiv, hita u pomoć onima kojima je to potrebno, daje i hrani siromašne. Onaj ko vjeruje da je sve u Allahovoj ruci ima najljepši ahlak. On se ne boji smrti, brani svoja prava, radi na dobrobiti svog naroda i domovine. Uz ovakvo vjerovanje postiže častan nivo, postaje potpun čovjek.

DOBRO I ZLO (HAJR I ŠER)

Značenju i smislu riječi hajr i šer pažnju su posvećivali filozofi, a naročito etičari. Istraživali su iz različitih uglova suštinu ovih riječi i razvili široke rasprave o ovoj temi.

Kroz Kur'ani-kerim i Hadis ljudi nisu samo saznali šta znače riječi hajr i šer, nego se ohrabruju da čine dobro, čime će postići mir, sve što je dobro i lijepo; ljudima se objašnjava „šta je to šta je dobro", a šta nije, pokazuju im se putevi prema dobru i putevi kojima se izbjegava zlo.

Prema Kur'anu i sunnetu, u ovom svijetu ima i dobra i zla. Tu činjenicu zna i prihvata svako razuman. U islamskoj terminologiji riječ „ma'ruf"znači sve što je dobro, a riječ „munker" sve ono što je ružno. Ma'ruf je, po islamskom gledanju, ono što svako razuman zna i vjeruje da je dobro i lijepo. Munker je sve ono što razuman čovjek poriče, loše i ružne stvari koje odbija. To je razlog što se u više ajeta ljudi pozivaju da rade i zapovijedaju „ono što je poznato", a da ne čine i da napuste ono što je munker: *„I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati, oni će šta žele postići."*[347]

---

347 Ālu Imrān, 104; vidjeti i: Ālu Imrān, 110-114; El-Māida, 79; el-E'rāf, 157, Et-Tevba, 67, 71, 112; en-Nahl, 90; el-Hadž, 41, 72; en-Nūr, 21; el-Ankebūt, 29, 45; Lukmān, 17

Do lijepog ahlaka stiže se samo putem koji je pokazao islam, samodisciplinom srca i duše. To je cilj islama i svih nebeskih vjera. Prvi muslimani su ovu obavezu ispravno shvatali. Izgovarajući riječi: „...ve bil-kaderi hajrihi ve šerrihi, minellâhi teâlâ", ehlu-sunnet misli i vjeruje da je od Allaha i dobro i zlo, da je i jedno i drugo On stvorio.

PRAVI PUT I ZABLUDA (HIDAJET I DALALET)

Pod utjecajem samih oblika riječi *hidajet* i *dalalet* u Kur'ani-kerimu ljudi pokušavaju izvući različita značenja iz njih. Hidajet i dalalet su, međutim, u Allahovoj ruci. Neki i to uzimaju kao argument da kažu kako su ljudi, po islamu, ovisni. Kur'ani-kerim obraća se Muhammedu, s.a.v.s.: *„Zar ti da spasiš onoga koji je zaslužio kaznu, onoga koji će biti u Vatri?"*[348]

„Ti, doista, ne možeš uputiti na Pravi put onoga koga ti želiš da uputiš - Allah ukazuje na Pravi put onome kome On hoće, i On dobro zna one koji će Pravim putem poći."[349]

Dakle, hidajet i dalalet su u izravnoj nadležnosti Allaha dž.š. Onaj Koji daje jeste Allah, a rob je onaj koji stječe to pravo. Allah daje prema onom kako rob zaradi. Za oboje ima razlog. Kur'ani-kerim ovako kaže:

„...Allah uistinu neće ukazati na Pravi put ljudima koji sami sebi nepravdu čine"[350];

„...Allah nikako neće ukazati na Pravi put onome ko je lažljivac i nevjernik"[351];

„...Allah neće ukazati na Pravi put narodu koji je ogrezao u grijehu"[352];

„... one koji o Allahovim znamenjima raspravljaju, iako im nikakav dokaz nije došao, pa izazivaju još veću Allahovu mržnju i mržnju vjernika. – Tako Allah pečati srce svakog oholog i nasilnog"[353];

„...Tim On mnoge u zabludi ostavlja, a mnogima na Pravi put ukazuje; ali u zabludi ostavlja samo velike grešnike"[354];

„...a nevjernike će u zabludi ostaviti..."[355]

348 Ez-Zumer, 19.
349 El-Kasas, 56.
350 El-Mâida, 51.
351 Ez-Zumer, 3.
352 Es-Saff, 5.
353 El-Gâfir, 35.
354 El-Bekara, 26.
355 Ibrâhim, 27.

Oni koji čine zlo nisu dostojni hidajeta. Oni su sami zaradili da ostanu daleko od Allahove milosti. Oni su, dakle, u dalaletu. To su sami sebi pripremili. Što se tiče onih koji su dostojni hidajeta, to su oni postigli zahvaljujući dobrim osobinama.

„...a On će srce onoga koji u Allaha vjeruje uputiti..."[356]

„... reci: Allah ostavlja u zabludi onoga koga On hoće, a k Sebi upućuje onoga ko Mu se pokajnički obraća..."[357]

„...kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na Pravi put im ukazuje."[358]

TEVEKKUL I DUŠEVNI MIR

Koliko god civilizacija omogućila ljudima življenje u ugodnosti, nije mogla uspjeti u tome da im donese unutarnji smiraj.

Ekonomska i društvena samostalnost u različitim oblicima iznjedrit će kod čovjeka duševne probleme, zbog čega čovjek neće moći otkloniti strah i teškoće koji će potom izazivati različite bolesti kod ljudi. Nema sumnje da islam ima osnov za otklanjanje takvog straha i nedaća. To je tevekkul, pouzdanje u Allaha i ibadet Njemu.

„Allah zna tajne nebesa i Zemlje, i Njemu se sve vraća; zato se samo Njemu klanjaj i samo se u Njega uzdaj! A Gospodar tvoj motri na ono što radite."[359]

Onaj ko vjeruje da su upravljanje životom, šteta i korist od Allaha, dž.š., zadovoljan je Allahovom voljom i sve svoje poslove Njemu predaje. Budućnost i nastupajuće katastrofe njega ne mogu zaplašiti. Takav čovjek živi u miru, tražeći utočišta u Allahovoj milosti i pravdi. Zbog toga se zapovijeda i tevekkul uporedo s imanom:

„... a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!"[360];

„Samo je Allah Bog!, i neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju!"[361]

Islam najavljuje radosne vijesti onima koji se uzdaju u Allaha, dž.š., pripremajući ih za nagrade koje ih očekuju. Pogledajte ajet koji ukla-

356 Et-Tegabun, 13.
357 Er-Ra'd, 27.
358 El-Maida, 23.
359 Hud, 123.
360 El-Maida, 23.
361 Et-Tegabun, 13.

nja strahovanje iz duše vjernika, daje im duhovnu snagu, otklanja sve strahove i boli: *„Sve što vam je dato – samo je uživanje u životu na ovom svijetu, a ono što je u Allaha – bolje je i trajnije za one koji vjeruju i u Gospodara svoga se uzdaju."*[362]

U Kur'ani-kerimu obznanjuje im se obećanje Uzvišenog Allaha: *„...onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta...."* [363]

Tevekkul, u ovom smislu, važan je temelj u islamu. On je, međutim, bio meta kritike zapadnog mišljenja i onih koji su slijedili takva mišljenja. Ti koji su pogrešno razumijevali islamsko vjerovanje u tevekkul željeli su muslimanima pripisati fatalizam. Po njihovom mišljenju, pouzdanje u Allaha kod muslimana jeste nešto što pasivizira ljude. Da su ti kritizeri uzeli u obzir Kur'an, privatni i javni život Muhammeda, s.a.v.s., one koji su išli njegovim putem, potom historiju od 7. do 15. stoljeća, kad su se Evropljani ujedinili protiv islama, ne bi tako kasnili u spoznaji koliko im je mišljenje pogrešno.

Da tevekkul u islamu ima značenje kakvo Evropljani smatraju da ima, onda ne bi bilo potrebe da se narodu pokazuje Put, i Uzvišeni Allah ne bi slao vjerovjesnike da pokažu ljudima Pravi put. Ni vjerovjesnici ne bi radili na dostavljanju Objave, ne bi insistirali na požrtvovanosti. Ne bi bilo potrebe za konjicom, ratnicima sa sabljom i oklopnicima na Bedru, na Uhudu, na Hendeku i Hunejnu. Ne bi bilo potrebe ni da Vjerovjesnik, s.a.v.s., obilazi pleme po pleme, pozivajući Uzvišenom Allahu. Zašto bi njegov drugi halifa h. Omer izašao na minber i povikao: „O ljudi! Radite, jer neće s neba pasti čovjeku ni zlato ni srebro!"

Prema svemu ranije rečenom, tevekkul (pouzdanje u Allaha) naziv je za osjećaj srca koje vjeruje. Treba reći i to da mnogi od onih koji su uspješni u sebi nose ovaj dragi kamen. Međutim, postoje i granice ovom osloncu. Na ovoj granici se ne smije približiti oholosti i ponosu, samozavaravanju.

OPSKRBA (RIZK)

Rizk znači opskrba. Prema učenju ehlu-sunneta:

- za roba koji zaradi i nešto što je haram, to je rizk;
- jedini koji daje rizk jeste Uzvišeni Allah, pa se tako i haram po nastanku veže za Allaha;

---

362 Eš-Šûrâ, 36.
363 Et-Talâk, 3.

- iako je i haram rizk, rob neće postići Allahovo zadovoljstvo stjecanjem takve opskrbe;
- svako jede svoj rizk. Isto kao što se ne može pojesti tuđi rizk, niko ne može pojesti ni tvoj rizk;

Mnogi alimi ehlu-sunneta koji su utvrdili gornje stavke definisali su rizk kao hranu i piće koji su od Uzvišenog Allaha poslani živim bićima.

Ova definicija obuhvata svaku vrstu jela i pića, svaku vrsta halal i haram-opskrbe i svaku vrstu živih bića, bilo ljudi bilo životinja.

Prema ovoj definiciji i halal i haram-stvari jesu rizk, i Uzvišeni Allah je Onaj Koji to oboje šalje živim bićima.

Svako jede svoj rizk. Niko ne može pojesti tuđi:

„Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne hrani..."[364] Ovaj ajet upravo vodi ovakvoj definiciji. Van ovoga ostalo je sve ono čemu nije dat rizk.

Ali, prema ajeti-kerimu:

„... onima koji budu udjeljivali dio od onoga što im mi budemo davali..." [365] rizk je i ono što se ne pojede i popije, nego i podijeli drugima. Iako su i ove stvari rizk, nisu sadržane u definiciji.

EDŽEL

Edžel ćemo u rječnicima naći u prvom značenju „apsolutnog roka", „kraja nečijeg trajanja". Kasnije će ta riječ biti korištena u značenju „kraj života", i to značenje će i ostati najraširenije.

Dakle, edžel je završetak života i dolazak smrti. Znači, edžel je za smrt tačno određeno vrijeme.

Svaki pojedinac i svaki narod imaju svoj edžel. Za svakog je on poseban. Edžel se događa Božijom voljom i određenjem, i to je nepromjenljivo. Nijednom živom biću edžel ne može doći prije određenog vremena niti poslije.

„... svaki narod ima konac, i kad konac njegov dođe, ni za tren ga neće moći ni odložiti ni ubrzati."[366]

„Allah sigurno neće ostaviti u životu nikoga kome smrtni čas njegov dođe; a Allah dobro zna ono što vi radite."[367]

---

364 Hūd, 6.
365 El-Bekara, 3; El-Enfāl, 3; El-Hadždž, 35; El-Kasas, 54; Es-Sedžda, 16, Eš-Šūrā, 38.
366 Jūnus, 49.
367 El-Munāfikūn, 11.

Dakle, život svakog pojedinca, svakog naroda, određen je, i kad dođe edžel, tom životu je kraj. Isto kao što život svakog živog bića postaje Božijom voljom i određenjem, i kraj tog života biva Allahovim određenjem. Naime, Allah je Onaj Koji daje i Onaj Koji uzima život. Život i smrt spadaju u Allahovo svojstvo „Tekvina". Znači, Allahovo je i davanje i uzimanje života.

I kad je neko ubijen, to je edžel, a nije ubijen od ubice. Edžel koji je određen u ezelu niko ne može promijeniti, jer je to Božije određenje. Edžel prema ehlu-sunnetu neumitan je kraj života. Tj. edžel je „određeno vrijeme koje je u ezelu odredio Uzvišeni Allah za kraj života svakom živom biću".

Ostvarenje smrti odmah nakon radnje ubijanja roba nepromjenjljivi je sunnetul-ilahijje. Skrativši život čovjeku ubijanjem, ubica nije prekinuo njegov prirodni edžel, niti ga je preduprijedio, jer je samo Allah znao, Svojim ezelskim znanjem, da će se ta radnja dogoditi. Edžel te osobe određen je i potvrđen u ezelu. Ubica nije prekinuo edžel ubijenom i nije odgovoran s te tačke, nego iz razloga što nije poslušao Božiju zapovijed „Ne ubijte čovjeka", i tako svojom voljom i izborom učinio ružno, vjerom zabranjeno, djelo.

DA LI SADAKA PRODUŽAVA ŽIVOT?

Hadisi u kojima stoji da sadaka produžava život izrečeni su da potaknu ljude na lijepa i dobra djela ili su ove osobe već bile poznate Uzvišenom Allahu u ezelu, pa je On, dž.š., njihove živote odredio dužim. Ne može biti da je prvobitno određena trajnost života promijenjena, odnosno povećana zbog ibadeta.

Prema nekim učenjacima, svrha produženja života sastoji se u životu u miru i sreći, daleko od bola i nevolja. Ovakvo življenje daje berićet životu.

„Prije negoli edžel uzme ono što se daje,
Treba dati sve što se treba dati."
(Mevlana)

15. KELIMEI - TEVHID I KELIMEI - ŠEHADET

Svi temelji vjerovanja koje smo do sad nastojali objasniti objedinjeni su u tevhidu. Najveće pravilo na kojem počiva ideal vjerovanja jeste propis tevhida. Nema rasprave oko Allahovog postojanja. Postoje različita mišljenja oko Allahovog bića, svojstava, Njegovog odnosa prema stvorenom svijetu, ali nema onog ko ne prihvata Njegovo postojanje. Nema ni onog ko bi zaboravio ovu istinu. U vremenu u kojem živimo susrećemo se s neobičnim ljudima, materijalistima, koji tvrde da je sve nastalo spontano i slučajno i koji poriču postojanje Allaha, dž.š. Njihove tvrdnje nemaju nikakvih osnova. Oni smatraju da je kraj ljudskog života besmisao i ništavilo... U skladu sa zdravim i neophodnim idealom i uz činjenicu da ovaj ideal počiva na utemeljenim propisima, Kur'ani-kerim se uvijek drži pitanja Božije jednoće. I ovdje odnos prema istoj temi počiva na cilju da uspostavi društveni red i moralne norme koje nastaju iz vjerovanja u tevhid.

„A vaš Bog – jedan je Bog! nema boga osima Njega, Milostivog, Samilosnog!"[368]

Pored principa vahdanijjeta, koji je u različitim oblicima potvrđen ajeti-kerimom, očita je jednoća Istinskog Obožavanog, Kome se bića okreću i Kome su poslušna... Jedinstvo Onoga po Čijim normama ponašanja se ljudi vladaju... jednoća šerijatskog izvora iz kojeg su uzeti zakonski obrasci... Posvuda se očituje jednoća sistema koji vlada životom čovječanstva... I ovaj kosmos svjedok je Allahovog vahdanijjeta i rahmeta.[369]

KELIMEI-TEVHID

To je očitovanje jezikom vjerovanja u Allahovu jednoću:
LĀ ILĀHE ILLALLĀH MUHAMMEDUR-RESŪLULLĀH

---

368 El-Bekara, 163; vidjeti i: El-Bekara, 255; Âlu Imrân, 2, 6, 18; En-Nisâ, 37, 171; El-En'âm, 19, 102; Et-Tevba, 31; Hûd, 14, Er-Ra'd, 16, 30; En-Nahl, 22-51; El-Isrâ, 42-43; Tâ-Hâ, 8, 98; El-Enbijâ, 22, 25; El-Mu'minûn, 91, 116; El-Kasas, 70, 88; El-Fâtir, 3; Es-Sâffât, 1-5; Es-Sad, 65-66; Ez-Zumer, 4-6, El-Mu'min, 3, 16, 62, 65; El-Fussilet, 6; Ez-Zuhruf, 84; Ed-Duhân, 8; El-Hašr, 22-23; Et-Tegâbun, 13; El-Muzzemmil, 9; El-Ihlâs, 1

369 Fī zilâlil-Kur'ân, prev. Sejjid Kutub, I, 316.

Značenje: „Nema Boga osim Allaha, a Muhammed je Njegov poslanik."

KELIMEI-ŠEHADET

Kelimei-šehadet – glasi:
EŠHEDU EN LĀ ILĀHE ILLALLĀH VE EŠHEDU ENNE MUHAMMEDEN 'ABDUHU VE RESŪLUHU

Značenje: „Srcem vjerujem i jezikom očitujem da nema boga osim Allaha i srcem vjerujem i jezikom očitujem da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik."

IMANSKI ŠARTI

Temelji imana objedinjeni su u šest stavaka vjerovanja koje zovemo „imanski šarti". Njih nalazimo i u hadisu Poslanika, s.a.v.s.:

AMENTU BILLĀHI VE MELĀIKETIHI VE KUTUBIHI VE RUSULIHI VEL-JEVMIL-ĀHIRI VE BIL-KADERI HAJRIHI VE ŠERRIHI MINELLĀHI TEĀLĀ VEL-BA'SU BA'DEL-MEVTI HAKKUN EŠHEDU EN LĀ ILĀHE ILLALLĀH VE EŠHEDU ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RESŪLUHU

Značenje:

„Ja vjerujem u Allaha" (Njegovo postojanje i jedinstvo),

vjerujem u Njegove (od nura stvorene) meleke,

vjerujem u Njegove knjige (koje su spuštene Vahjom),

vjerujem u Njegove poslanike (od Adema, a.s., do Muhammeda, s.a.v.s., među ljudima probrane),

vjerujem u Sudnji dan (kada će se ostvariti potpuno Allahova pravda) i

vjerujem da sve što se zbiva i događa, da se zbiva Božijom voljom i određenjem, i vjerujem u proživljenje (nakon smrti, na početku ahiretskog života).

Srcem vjerujem i jezikom očitujem da nema boga osim Allaha i srcem vjerujem i jezikom očitujem da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik."

ISLAM I DOBRA DJELA

Spas i sreću čovjeka islam zasniva na dva temelja:

- imanu i
- dobrim djelima.

Nažalost, ljudi, općenito, ne pridaju toliko važnosti dobrim djelima koliko daju vjerovanju, iako su i jedno i drugo važni i komplementarni. Ako ima razlike, ona je u ovom: iman je temelj jednog zdanja, a dobra djela su zidovi, grede i stupovi, koji se zidaju na tim temeljima i bez kojih ne bi moglo zdanje biti izgrađeno.

Da bi se otklonilo ovo općepogrešno razumijevanje, u Kur'ani-kerimu je tome dato dosta mjesta, u više od 20 ajeti-kerima na različitim mjestima. Gdje god da se govori o imanu, uporedo se odmah govori i o dobrim djelima. Tako, naprimjer, Allah, dž.š., kaže:

„Tako Mi vremena, čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje."[370]

Narodi koji su se približili Božanskim istinama u isto vrijeme su i činili dobra djela:

„Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem, zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti, samo ne one koji budu vjerovali i dobra djela činili, njih čeka nagrada neprekidna."[371]

Spašeni od spomenutih najnižih nizina nosili su u sebi čvrst iman i činili dobra djela:

„A oni koji budu vjerovali i dobra djela činili – oni će stanovnici Dženneta biti i u njemu će vječno boraviti."[372]

Oni koji dopru do Dženneta nisu to uspjeli na osnovu svog roda, nasljedstva i pripadnosti nekom određenom narodu, nego na osnovu svog imana i dobrih djela:

„Oni koji su vjerovali, pa i oni koji su bili Jevreji, i sabejci, i kršćani – oni koji su u Allaha i u onaj svijet vjerovali i dobra djela činili - ničega se oni neće bojati i ni za čim oni neće tugovati."[373]

---

370 El-Asr, 1-3.
371 Et-Tīn, 4-6.
372 El-Bekara, 82.
373 El-Māida, 69 (U izvorniku je navedeno da se radi o 72. ajetu, što je pogrešno, prim. prev.).

Posljedica nevjerovanja i loših djela jeste dalalet i na ovom i na budućem svijetu. Rezultat imana i dobrih djela jesu sreća i spas i na dunjaluku i na ahiretu:

„'Onoga ko ostane mnogobožac' reče, 'kaznit ćemo, a poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga i On teškom mukom mučiti. A onome ko bude vjerovao i dobra djela činio – nagrada najljepša, i s njim ćemo blago postupiti.' I on opet pođe."[374]

U drugom ajetu stoji:

„Ko bude dobra djela činio i usto vjernik bio, trud mu neće oslobođen nagrade ostati, jer smo mu ga sigurno Mi pribilježili."[375]

U Džennetu će se prvo gledati iman, a onda djela koja su u skladu s imanom. Oni koji ne budu imali djela ostat će oslobođeni onoga što su mogli dobiti. Izuzetak je ako oprosti Uzvišeni Allah:

„...Oni koji su vjerovali i dobra djela činili bit će u divnim Džennetskim baščama, sve što zažele, imat će u Gospodara svoga; bit će to blagodat velika. Na ovaj način Allah šalje radosne vijesti robovima Svojim, onima koji su vjerovali i dobra djela činili. Reci: 'Ne tražim za ovo nikakvu drugu nagradu od vas, osim pažnje rodbinske.' A umnogostručit ćemo nagradu onome ko učini dobro djelo, jer Allah, zaista, mnogo prašta i blagodaran je."[376]

U drugom ajetu stoji:

„Onima koji budu vjerovali i dobra djela činili – Džennetske bašče će prebivalište biti."[377]

„... ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga!"[378]

Na djelu se vidi ako je naša vjera slabašna. Upravo zbog toga je rečeno da za uspjeh nije dovoljan sam iman ili sama dobra djela, nego oni zajedno donose uspjeh:

„... vjernici i oni koji su dobra djela činili bit će u Džennetskim baščama uživanja."[379] U Kur'anu ima 40 ajeta ovakvog ili sličnog značenja.

Uzvišeni Allah muslimanima koji vjeruju i dobra djela čine donosi radosnu vijest, a ta je da će biti namjesnici na Zemlji kao i oni prije:

---

374 El-Kehf, 87-89.
375 El-Enbija, 94.
376 Eš-Šura, 22-23.
377 El-Kehf, 107.
378 El-Kehf, 110.
379 El-Hadždž, 56.

„Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih...”[380]

Allah, dž.š., obećava oprost i nagradu:

„...A onima koji vjeruju i dobra djela čine, Allah obećava oprost i nagradu veliku.”[381]

U nekim ajetima se umjesto riječi „iman” koristi riječ „islam”, a umjesto „dobro djelo” riječ „dobročinstvo”:

„A nije tako! Onoga ko se bude Allahu pokoravao i usto dobra djela činio, toga čeka nagrada kod Gospodara njegova, takvi se neće ničega bojati i ni za čim neće tugovati.”[382]

Prema tome, da bismo došli do sreće, nije dovoljno samo vjerovati, nego je neophodno i činiti dobra djela. Nije dovoljno ni samo činiti dobra djela, jer je uz djelo potreban i iman. Greške i nedostatke u tim djelima Uzvišeni Allah može oprostiti. Dovoljno je da vjera bude potpuna i savršena.

VRSTE DOBRIH DJELA

Pojam dobrog djela jako je širok. On obuhvata sve dobro što čovjek uradi, do onog najsitnijeg djela. Svako dobro djelo mora u sebi sadržavati sljedeće:

- ibadet: pobožnost, u islamu ima široko značenje. Svaki ispravan posao koji se čini radi Allahovog zadovoljstva jeste ibadet. Što se tiče ahlaka i muamelata, da bi mogli biti dio ibadeta uvjet je husni-nijet, dobar nijet. Sve ono što je u dobrim djelima vezano za Uzvišenog Allaha naziva se ibadetom;
- ahlak, ono što je pojedinačno i lično vezano za ljude naziva se ahlakom;
- muamelat, odnos čovjeka prema čovjeku i prema svome okruženju.

---

380 En-Nur, 55.
381 El-Feth, 29.
382 El-Bekara, 112.

ČITANKA

Jusuf Husejn er-Razi rekao je: „Sve dobro okupljeno je u jednoj kući. Njen ključ je skromnost. Sve nevaljalštine su opet pod jednim krovom, to su „ja" i" mi" (oholost). Budi pažljiv i gledaj da ti se ne posklizne noga s puta dobra, pa da se sapleteš na put zla."

Sumnun Muhip veli: „Ljubav roba prema svom Bogu, dok mu se cijeli svijet ne učini ružnim, ne može se smatrati čistom."

„Ako u tvom srcu ima mjesta ljubavi za ezelsku ljepotu, ne okreći pogled nade prema Džennetskim hurijama; sve dok ne vidi sve ružno do dalekog horizonta, ljubav ljepote bez ishodišta neće ti lahko okrenuti lice."

Ebu Bekr el-Varrak veli: „'Da pitaju ko je otac tvrdičluka', rekao bih da je to sumnja u Božije određenje. Da pitaju: 'Šta je tvoj zanat', odgovorio bih: 'Zaraditi poniženje i pad.' Da pitaju: 'Šta je tvoj cilj', rekao bih: 'Pasti u sekiraciju i muku.'"

Ibrahim Havas veli: „Ne mari za tim da želiš ono što ti je određeno ranije učinjenom diobom, to je tvoj rizk. Nemoj zaboraviti ni ono što se od tebe traži, to je saginjanje vrata pred odredbama koje su određene ovakve ili onakve."

„Rizk ti je još ranije određen. Koliko god trčao za rizkom, ne vrijedi. Vrijednost zdravlja je u robovanju. Ne okreći glavu od morala robovanja."

Džami
(Beharistan)

„Onome ko nema znanje o dobroti
svako drugo znanje šteti."
(Montaigne)

Kakav život živite,
tako i umirete.
Kako god da umrete,
tako ćete i oživjeti.
(MUHAMMED, S.A.V.S.)

PRIPREMA ZA IBADET

1. TAHARET

Riječ „taharet" jezički označava čišćenje od prljavštine: materijalne (poput nečistoće, urina, izmeta) ili duhovne (poput grijeha i sramote).

U šerijatskom smislu taharet znači čišćenje od nedžaseti-hukmijje (malih nečistoća, stanje bez abdesta, i velikih nečistoća, džunupluk, mjesečnica i lohusaluk) ili nedžaseti-hakikijje (fizička prljavština tijela, odjeće, mjesta, suđa, hrane i sl.).[1]

Islam pridaje veliku važnost i fizičkoj i duhovnoj čistoći i potiče na nju. Kur'ani-kerim u dosta ajeta bavi se ovim pitanjem, i to iz različitih uglova.

Ovako je rečeno o ashabima koji su u to vrijeme živjeli u medinskoj mahali Kuba:

„...U njoj su ljudi koji vole da se često peru, a Allah voli one koji se mnogo čiste."[2]

Ibrahimu i Ismailu, a.s., zapovijeda se da održavaju Kabu čistom:

„... i Ibrahimu i Ismailu naredili smo: 'Hram Moj očistite za one koji ga budu obilazili, koju budu tu boravili i koji budu molitvu obavljali.'"[3]

I našem Poslaniku, s.a.v.s., rečeno je da odjeću drži čistom:

„I haljine svoje očisti!"[4]

O abdestu i gusulu ovako se kaže:

„O vjernici, kad hoćete molitvu obaviti, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje do iza članaka, a ako ste džunupi, onda se okupajte; a ako ste bolesni ili na putu ili ako ste izvršili prirodnu potrebu ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite i njima preko lica svojih i ruku svojih pređite. Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim i da vam blagodat Svoju upotpuni, da biste bili zahvalni."[5]

Dok su u stanju hajza, ženama je zabranjeno održavati spolni odnos s mužem. Tek nakon čišćenja od hajza, to im postaje dozvoljeno:

„I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: 'To je neprijatnost.' Zato spolno ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se

---

1 Mecmuatuz-Zuhdiyye, es-Seyyid Ahmet Zühdü, 19.
2 Et-Tevba, 108.
3 El-Bekara, 125.
4 El-Mudessir, 4.
5 El-Maida, 6

ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio. Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste."[6]

Rečeno je i da Kur'an mogu dodirivati samo oni koji su čisti:

„Dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti."[7]

Svo ovo čišćenje je u vezi s vodom koja pada s neba:

„...s neba vam kišu spustio da bih vas njome očistio..."[8];

„...Mi s neba čistu vodu spuštamo"[9]

Svi ovi ajeti pokazuju nam koliko je u Kur'anu dato važnosti materijalnoj čistoći, čistoći tijela i okoline. Isto tako se govori i o unutarnjoj, duhovnoj čistoći.

O čistoći h. Merjeme ovako je rečeno:

„I kada meleki rekoše: 'O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio.'"[10]

Kaže se i da će na ahiretu vjernici imati sasvim čiste družice:

„...U njima će čiste žene imati, i u njima će vječno boraviti."[11]

VODA JE SREDSTVO ČIŠĆENJA U ISLAMU

Uzvišeni Allah učinio je vodu sredstvom za čišćenje, što smo istakli u ranije navedenom ajetu.[12] Kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom uzimao abdest na medinskim izvorima, rekao je: „Voda je čista, osim ako se uprlja nečim nečistim, pa promijeni miris, okus i boju."[13]

Ovisno o tome da li je mala ili velika, hanefije i šafiije vodu dijele na dvije vrste, a to je tzv. mala i velika voda.

Mala voda je nečista ako u nju upadne nečist, makar ne ostavila vidljivog traga u vodi.

Velika voda postaje nečista ako izmijeni makar jedno od svojih svojstava. Oko pitanja šta se računa velikom vodom, prema Ebu Hanifi, to je voda koja kad se zatalasa s jedne strane, a njeni talasi ne stignu do druge obale. Prema mišljenju njegovih učenika, Ebu Jusufa i Muhammeda, velika voda je ona čija površina prelazi 10 aršina, tj. 68 m^2, a ima

6 El-Bekara, 222.
7 El-Vāki'a, 79.
8 El-Enfāl, 11.
9 El-Furkān, 48.
10 Ālu Imrān, 42.
11 El-Bekara, 25.
12 El-Enfāl, 11; El-Furkān, 48.
13 Bulūgul-merām, Ahmed Davudoğlu, prev., I, 11-14.

kvadratnu ili pravouglu osnovu. Ako je njena površina kružnog oblika, velika voda je ona čija površina prelazi 36 aršina, a sve manje od toga je mala voda.

Voda, je dakle, čista i čisteća, naravno, ako je, neupotrijebljena, odnosno ako nije promijenila svoju boju, miris, okus. Takva se voda pije, koristi za kuhanje hrane i za svaku vrstu čišćenja.

Malom vodom se smatra i bunarska voda, koliko god je bilo količinski, ako ne dostiže površinu od 68 m^2 i ako nema nekog tekućeg odvoda od nje. Postoje različite odredbe o čistoći bunarske vode, ovisno o tome šta je palo u nju.[14]

Što se tiče tekućih voda, koliko god one velike bile, smatraju se velikim i čistim. Prema tome, sve dok jedno od tri svojstva vode ne bude promijenjeno zbog nedžaseta (nečistoće) koji je upao u nju, ona ne gubi svojstvo da je čista i čisteća. Da bi se voda smatrala tekućom, dovoljno je da može odnijeti bačenu slamku.[15]

14 Vidjeti: Büyük islâm ilmihali, Ömer Nasûhi Bilmen, 73; Bulûgul-merâm, Ahmed Davudoğlu, prev. I, 13; Islâm dini ve ilmihali, Ismail Kaya, 100.
15 Büyük islâm ilmihali, Ömer Nasûhi Bilmen, 70 .

2. POSUĐE

Kad se govori o vodi, treba nešto reći i o posuđu. Na mjestu gdje ima vode zna se da postoji potreba za sudom pomoću kojeg bi se ona upotrijebila. Svako posuđe smatra se čistim, pa čak i skupocjeno, osim ako nije izrađeno od zlata ili srebra.

Jedenje iz zlatnog i srebrnog suđa, pijenje vode, mirisanje i korištenje miomirisa iz takvih zdjela mekruh je i za muškarce i za žene. Isto je i s korištenjem srebrenog i zlatnog pribora. Resulullah, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Ne pijte iz zlatnog i srebrenog suđa; nemojte ni jesti iz zlatnog i srebrenog suđa. Ono je na ovom svijetu njihovo (mušričko), a na ahiretu vaše."[16]

I ovo je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Onaj ko pije iz srebrenog posuđa u svoj stomak salijeva Džehennemsku vatru."[17]

Zlatne i srebrne zdjele, table, dozvoljeno je u kući držati samo kao ukras.

Mekruh je jesti iz nekalajisanog bakra i bronzanog posuđa. Nije mekruh koristiti posuđe od stakla, porcelana i ahata. Takvo posuđe je lahko prati, a i sa zdravstvene strane je bolje nego metalno.

KORIŠTENJE POSUĐA I ODJEĆE NEVJERNIKA

Bez obzira u kakvom su stanju, mubah je koristiti posuđe i odjeću nevjernika. Uzvišeni Allah je rekao:

„...I dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša jela su njima dozvoljena..."[18]

U jednom rivajetu stoji da je Muhammed, s.a.v.s., sa svojim ashabom uzeo abdest iz ibrika jedne mušričke žene.[19]

Džabir, r.a., kaže:

„S Resulullahom, s.a.v.s., išao sam u vojne pohode i jeli smo i pili iz mušričkih zdjela. Poslanik, s.a.v.s., nam to nije uzimao za sramotu."[20]

---

16 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. 3, 40.
17 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. 3, 39.
18 El-Māida, 5.
19 Bulūgul-merām, prev., I, 39.
20 Bulūgul-merām, prev., I, 38.

Izuzetak je ako je suđe zaprljano zbog toga što su nevjernici u njemu spremali svinjetinu ili držali alkohol. Nakon pranja takve posude ona se smatra čistom. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao: „Upitao me je Ebu Sa'leba el-Hušeni: 'Allahov Poslaniče, mi smo na području naroda ehli-kitabija, da li da jedemo iz njihovih zdjela?' Odgovorio sam: 'Nemojte jesti iz tih posuda, osim ako nema drugih. U tom slučaju operite ih i jedite iz njih.'"[21]

ŠTAVLJENJE KOŽE UGINULE ŽIVOTINJE

Koža svake uginule životinje, osim svinje, štavljenjem postaje čista. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Koja god se koža uštavi, ona postaje čista."[22]

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio u pohodu na Tebuk, kad su došli pred jednu kuću i zatražili vode od njih. Jedna žena reče:

„Allahov Poslaniče, ima vode samo u mješini načinjenoj od uginule životinje."

„Jeste li je bili uštavili?", upitao je. „Jesmo", odgovorila je žena.

„Štavljenje je čišćenje", rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.[23]

Štavljenje čisti životinjsku kožu. Ovdje je izuzetak svinjska koža, zbog toga što je sama po sebi nečista, kao i ljudska.

POKRIVANJE HRANE, ZATVARANJE POSUDA SA VODOM I GAŠENJE VATRE PRIJE POLASKA NA SPAVANJE

Ove radnje su mustehab. Resulullah, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Pokrijte vaše posude, zatvorite posude s pićem, zaključajte vrata, ugasite svjetiljke, jer šejtan, doista, ne otvara ono šta je zatvoreno, nijednu mješinu s pićem ne razvezuje, ne otvara nijedna vrata niti lonac. I spomenite Allahovo ime (tj. BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM) te pokrijte svoje posude (s hranom), pa makar da preko njih stavite nešto (štap i sl.), a miš može zapaliti kuću."[24]

U vezi s gašenjem vatre prije polaska na spavanje, Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

---

21 Tirmizi, prev., 3, 291; Bulugul-meram, prev., I, 37.
22 Muslim, prev., I, 406.
23 Nesei Fer', 4, Ahmed b. Hanbel, 4, 254.
24 Muslim, prev., VI, 241.

„Kad krenete da spavate, ne ostavljajte vatru u svojim kućama."[25]

„Jedne noći izgorjela kuća u Medini, pa kad javiše Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., ovu vijest o tragediji koja je zadesila ukućane, on reče: 'Ova vatra je za vas samo neprijatelj. Kad krenete spavati, gasite vatru.'"[26]

25 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. III, 22.
26 El-Lu'lu' vel-Mercan, prev. III, 22

3. ISTINDŽA I ISTIBRA

Riječ „istindža" u rječnicima ćemo naći u značenju „izbacivanje ljudskog izmeta", dok kao šerijatski pojam ova riječ znači „odstranjivanje nečistoće vodom ili nečim poput kamena, tj. upotreba kamena ili vode radi čišćenja". Drugačije rečeno, to je odstranjivanje nečisti sprijeda i straga.

Istibra je pak odstranjivanje i najmanjeg traga mokraće s organa.

Sve dok nečistoća ne pređe izlazni otvor, u normalnim situacijama to je sunnetul- muekkede. Ako nečistoća pređe izlazni otvor, količine do dirhema, odstranjivanje vodom je vadžib, a ako je veća od dirhema, onda je odstranjivanje vodom farz.[27]

KAKO SE VRŠI ISTINDŽA?

Nakon što se obavila potreba u toaletu, prvo se pokvasi vodom lijeva ruka. Vlažnost ruke olakšat će odstranjivanje prljavštine i postizanje čistoće. Tri prsta lijeve ruke se pritom drže ravno i prvo se pere sprijeda, pa onda straga.

Muškarci istindžu počinju prvo sprijeda zbog prljanja ruku, dok je ženama slobodno da počnu kako hoće.

Merak el-Felah smatra da je ženama bolje da počnu sprijeda istindžu da ne bi zaprljale svoj spolni organ. Tahtavi naglašava da se sprijeda samo počinje onda kad je žena noseća ili kad su joj organi zbog bolesti natečeni.

Za taharet se ne koristi više od tri prsta. Postupak traje dok se posve ne odstrane nečistoća i miris. Nema nešto što je u tome sunnet, nego se osobi ostavlja da procijeni čistoću prema vlastitom uvjerenju i viđenju.

Voda se ne rasipa previše na organe koji se peru. Dok čovjek posti, ne sjeda hlabavo niti pretjeruje u pranju. Kad se obavi taharet, organi se posuše krpom, a ruke potom operu sapunom.[28]

27 El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhajlī, prev., I, 135.

28 El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhajlī, prev., I, 135; Merakul-felah, 13; Tahtavi, 26; Halebi Kebir, 31.

KAKO SE VRŠI ISTIBRA?

Do potrebe za istibrom dolazi kretanjem, kašljanjem, ležanjem na lijevoj strani ili kretanjem nogama, micanjem i sl. Istibra će se učiniti lijevom rukom, prelazeći tri puta spolni organ od dna do vrha, tako da ne ostane ni najmanjeg traga mokraće na organu. Srednji prst stavlja se na donji dio organa, kažiprst na gornji i povlači se prema gore. Mustehab je tri puta polahko povući da bi izašlo ako ima još šta.

Treba dodati i to da se istibra općenito mijenja od čovjeka do čovjeka. Cilj je da čovjek bude siguran da nije ostalo ništa što bi moglo izaći iz mokraćnih vodova. Nekom se ta potreba može javiti samo zbog lagahnog stezanja, neko mora da se zakašlje, a neko i nema uopće potrebe. U nekim situacijama se na mokraćni otvor treba staviti nešto poput pamuka. To se radi zato što je mekruh suviše ostati u toaletu. Kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prolazio pored dva mezara, rekao je:

„Ovi koji ovdje leže sada su u velikim mukama, ali ne zbog krupnih stvari. Prvi nije pazio na mokraću, a drugi je prenosio tuđe riječi."[29]

KAKO VRŠITI ISTIBRU S MEDICINSKE STRANE?

Najbolji način za istibru jeste blago prelaženje rukom. Ovako se radi: nakon mokrenja treba malo pričekati. Uvijek bi trebalo prvo učiniti istindžu, pa tek onda istibru, jer dok se vrši istindža, mjehur se može refleksno stegnuti i tako određena količina urina može ponovo dospjeti u kanal. Iako se netom prije mokraćni vod ispraznio, sad ponovo ima u sebi urina. Jednom-dvaput se zakašlje, zbog čega se stomak zgrči, pritisne mjehur i dođe do izbacivanja ostatka urina. U kanalu može opet ostati urina. Kažiprstom, srednjim i domalim prstom lijeve ruke, srednjim prstom malo više naprijed, prelazi se uz blago potiskivanje preko mošnji naprijed i onda nazad prema dolje. Kažiprst i domali prst sa strana stiskaju kanal, pomažući tako srednjem prstu. Urin koji se nalazi u mokraćnom vodu prelazi u spolni organ.

Drugi korak jeste da se s prednje strane mošnji, ondje gdje počinje ud, obuhvati s četiri prsta lijeve ruke i prelazi prema naprijed. Na kraju se sam vrh uda stisne palcem i kažiprstom, nakon čega iz njega izađe preostali urin u vidu kapi. Ove se radnje ponove nekoliko puta, nakon

29 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 105.

čega se površina spolnog organa posuši. Više ne bi trebalo tresti organ, jer refleksno iz mjehura ponovo može da pređe urina u vodove.

Istibra je tako obavljena. Nema iskapavanja urina, jer je mokraćovod prazan. Čovjek sebi više ne treba praviti vesvesu. Izađe iz toaleta i mirno može uzeti abdest i klanjati namaz.[30]

30 *Doktor vam govori*, doc. dr. Sefa Saygılı, 279-280.

4. ADABI U TOALETU

Adabi u toaletu podrazumijevaju sve ono što treba uraditi i reći ulazeći i izlazeći iz klozeta. Prema rivajetu od Enesa, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., pred ulazak u toalet proučio bi:

ALLĀHUMME INNĪ E'ŪZU BIKE MINEL-HUBSI VELHABĀ'ISI

„Allahu moj, utječem Ti se od muških i ženskih šejtana."[31]

U jednom rivajetu Tirmizija i Ahmeda b. Hanbela Allahov Poslanik ovako veli: „Kad se kaže BISMILLAH neposredno pred ulazak u toalet, podigne se zastor između džinskih očiju i sramotnih mjesta kod čovjeka."[32]

Prema tome, sunnet je prvo reći: BISMILLAH, a onda

ALLĀHUMME INNĪ E'ŪZU BIKE MINEL-HUBSI VELHABĀ'ISI.

Neposredno nakon izlaska iz toaleta treba reći: GUFRĀNEKE. ELHAMDU LILLĀHILLEZĪ EZHEBE 'ANNIL-EZĀ VE 'ĀFĀNĪ.

„Allahu moj, oprosti mi! Hvala Allahu, Koji je od mene odstranio ono što me mučilo i Koji meni prašta."

U Sunenima Ebu Davuda i Tirmizija potvrđeno je da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao „GUFRĀNEKE". Ostatak dove naveden je i u rivajetu Nesefija i Ibn Madže.[33]

U toalet se ulazi lijevom nogom, a izlazi desnom, zato što se sve čime iskazujemo poštovanje radi desnom, a suprotno tome lijevom rukom ili nogom. Desna ruka namijenjena je dobrim poslovima, dok se lijeva koristi u prljavim. Kad se ulazi u mesdžid ili kuću, radi se obratno. Tamo se ulazi desnom nogom.

Kad se sjedne na šolju ili stoji na WC-u, oslanja se na lijevu nogu. Taberani i Bejheki Suraka b. Malik ovako prenose:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., zapovijedio nam je da se oslonimo na lijevu nogu, a desnu podignemo."[34]

Mustehab je ne podizati odjeću ako ne pada na zemlju. Tako je mnogo bolje zbog pokrivenosti sramotnih mjesta. Ebu Davud i Tirmizi prenose ovako od Resulullaha, s.a.v.s.:

---

31 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 125.
32 Et-tādž, prev., 1, 143; El-Ezkār, imām Nevevī, 27.
33 El-Ezkār, imām Nevevī, 28.
34 Bulūgul-merām, prev., I, 130.

„Kad bi on htio da izvršiti fiziološku potrebu, ne bi podizao svoju odjeću ukoliko bi bila blizu zemlji.”[35]

Noge treba da su široko raširene i ne treba stajati duže nego što treba, pošto to može naškoditi zdravlju.

Mekruh je bez potrebe razgovarati u toaletu. Naš Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Ako dvije osobe gube veliki abdest, svaka neka se skloni od onog drugog i neka ne razgovaraju, jer se Allah zbog toga srdi.”[36]

Poslanik, s.a.v.s., za vrijeme vršenja fiziološke potrebe nije htio čak ni da odgovori na selam, što je vadžib. Osim od Buharija, u sahih-hadisu koji se uzima od Omera, r.a., stoji:

„Dok je Resulullah, s.a.v.s., obavljao malu nuždu, prošao je jedan čovjek pored njega i nazvao mu selam. Poslanik, s.a.v.s., mu nije odgovorio.”[37]

Mekruh je unijeti u toalet nešto na čemu je ispisano Allahovo ime, imena meleka, potom imena poštovanja kao što su „aziz”, „kerim”, Muhammed ili Ahmed. Enes, r.a., prenosi:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., skinuo bi prsten kad bi krenuo da uđe u toalet.”[38] Na njegovom prstenu bilo je ispisano „Muhammedur-resûlullâh”.

Prema nekim mišljenjima, haram je u toalet unijeti Mushaf, ako to nije neophodno. Prema hanefijama i šafijama to je mekruh. Neko ko zaboravi da ima na sebi nešto ispisano od zikrullaha, pa se sjeti dok vrši nuždu, treba to staviti negdje, npr. u usta ili džep. Resulullahov, s.a.v.s., postupak je na opravdan. Radio je to da bi od prljavštine sačuvao ono na čemu je bio ispisan zikrullah. U skladu s ovim njegovim postupkom znači da je to mendub. Ne odnosi se samo na prsten to skidanje pri ulasku u toalet. Isto važi i za stvari poput hamajlija na kojima su ispisani ajeti ili zikrullah.[39]

Mekruh je vršiti fiziološku potrebu ili činiti ono čime se gubi veliki abdest na mjestima gdje ljudi prolaze i gdje se odmaraju. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

---

35 Et-tâdž, prev., I, 143.
36 Bulûgul-merâm, prev., I, 117-118.
37 Bulûgul-merâm, prev., I, 118.
38 Nejlul-evtâr, Ševkânî, I, 73; Bulûgul-merâm, prev., I, 109.
39 Bulûgul-merâm, prev., I, 116.

„'Jako se čuvajte stvari koje su dva puta proklete.' 'A šta je to što je dva puta prokleto, Allahov Poslaniče', upitali su ga. 'To je onaj koji vrši fiziološku potrebu na putu ili u sjeni gdje se ljudi odmaraju', odgovorio je Poslanik, s.a.v.s."[40]

U drugom hadisu stoji: „Čuvajte se prokletstva vršenja fiziološke potrebe na tri mjesta: na izvorištu, nasred puta i u sjeni (gdje se ljudi odmaraju)."[41]

Mekruh je obavljati fiziološku potrebu u životinjskim jazbinama i rupama gdje žive životinje. Resulullah, s.a.v.s., Katadi je zabranio obavljanje fiziološke potrebe u rupama načinjenim u zemlji.

„Zašto je mekruh obaviti fiziološku potrebu u rupi?", upitali su.

„Rupe su mjesta gdje se sklanjaju džini", slijedio je odgovor.[42]

U rivajetu Ebu Davuda stoji: „Kad neko od vas bude morao pokvariti abdest vršenjem fiziološke potrebe, neka to ne radi na bilo kakvom mjestu, nego neka traži mjesto za sebe."[43]

Haram je izvršiti fiziološku potrebu u maloj vodi, a ako je u velikoj, onda je to mekruh. Mekruh je obaviti to i u tekućoj vodi, jer voda tako postaje nečista. Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Niko od vas se ne može oprati stajaćom vodom u kojoj je izvršio fiziološku potrebu."[44]

Od Džabira, r.a., prenosi se: „Resulullah je zabranio obavljanje fiziološke potrebe u stajaćoj vodi."[45]

Kad je riječ o mjestu gdje se pere, mekruh je tu obaviti fiziološku potrebu. Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Neka niko od vas ne obavlja malu nuždu na mjestu gdje se gusuli, pa tu onda uzima gusul i abdest. U tome je sva vesvesa."[46]

Bilo gdje, unutra ili vani, mekruh je okrenuti se licem ili leđima kibli pri vršenju fiziološke potrebe. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Kad idete u toalet, gdje ćete pokvariti mali ili veliki abdest, ne okrećite ni lice ni leđa prema kibli; okrenite se istoku ili zapadu."[47]

---

40 Muslim, prev., I, 335.
41 Bulūgul-merām, prev., I, 116.
42 Et-tādž, prev., I, 146.
43 Et-tādž, prev., I, 146.
44 Muslim, prev., I, 348.
45 Muslim, prev., I, 348.
46 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 80-81;
47 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 80

5. MISVAK (Čišćenje usta i zuba)

Misvak je četkica od drveta sivak ili bilo koji drugi pribor za trljanje zuba. Kao šerijatski pojam znači upotrebu misvaka i njemu sličnog pribora u cilju odstranjivanja nečistoće sa zuba.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Koristite misvak jer je to čišćenje usta."[48]

„Nema sumnje da je upotreba misvaka sunnet Vjerovjesnika i jedna od vjerskih posebnosti i čistota. Namaz za koji je upotrijebljen misvak vredniji je 70 puta od onog za koji nije korišten misvak."[49]

Ibn Dakiki el-Id kaže: „Tajna upotrebe misvaka u pripremi za namaz jeste u tome da budemo potpuno čisti za čast ibadeta koji ćemo činiti Allahu."

Prema nekima, ovo je naredba u vezi s upotrebom misvaka izrečena da ne bi melekima smetao ružan zadah, jer melek svoja usta stavlja u usta onog ko uči, pa će mu smetati ružan zadah. Da bi ga uklonili, propisan je misvak.[50]

PROPIS UPOTREBE MISVAKA

Korištenje misvaka jeste jedan od uobičajenih sunneta. Kako smo gore vidjeli, upotreba misvaka korisna je zato što čistimo zube, a istovremeno je to i razlog kojim postižemo Allahovo zadovoljstvo. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Misvak je čišćenje usta, ali i postizanje Allahovog rizaluka."[51]

Ovaj hadisi-šerif ujedno je i dokaz da upotreba misvaka ne zavisi isključivo od vremena niti situacije. Prema tome, upotreba misvaka je

Prema ovom hadisi-šerifu, Poslanik, s.a.v.s., nije naredio upotrebu misvaka zato što je znao da bi ljudima to moglo biti teško. Iako je ovdje izbjegnuta direktna zapovijed, upotreba misvaka ovdje je strogo preporučena.

KAD TREBA POSEBNO TEMELJITO KORISTITI MISVAK?

Na pet mjesta mustehab je upotrijebiti svakako misvak:

1. prije klanjanja namaza (bilo za vrijeme uzimanja abdesta bilo tejemuma);
2. prilikom uzimanja abdesta;
3. prije učenja Kur'ana;
4. nakon buđenja i
5. kad se promijeni miris usne šupljine.[53]

KAKO SE KORISTI MISVAK?

Misvak se uzima desnom rukom i vuče po zubima s desne strane, od prednjih zuba prema zadnjim, a onda prema sredini. Nakon toga se pređe na lijevu stranu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., počinjao je sve desnom stranom i volio je da se tako radi. Hazreti Aiša rekla je:

„Kad bi Vjerovjesnik, s.a.v.s., obuvao obuću, kad bi se češljao, prao i sve drugo, volio je početi zdesna."[54]

S druge strane, Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Kad koristite misvak, trljajte uširinu." Može se koristiti misvak uzdužno po zubima, ali u tome ima keraheta, jer desni mogu prokrvaviti i tako se povrijediti zubno meso.

KORISTI OD UPOTREBE MISVAKA S MEDICINSKE STRANE

Danas stomatolozi uvelike preporučuju čišćenje zuba da bi se preduprijedili kvarovi zuba, otklonila mogućnost stvaranja žutih naslaga na njima i upala usne šupljine i zuba, spriječila različita oboljenja nerava, očiju, disajnih i probavnih organa, čak i da bi se spriječili gubitak memorije i senilnost.

---

53 Bulūgul-merām, prev., I, 53.

54 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 99.

DRUGE KORISTI OD UPOTREBE MISVAKA

Naučnici su sabrali tridesetak koristi od upotrebe misvaka, od kojih su samo neke:

- čista usta;
- Allahovo zadovoljstvo;
- bijeli zubi;
- ljepše lice;
- ljepši miris usta;
- veći sevapi namaza;
- zaštita od kvarenja zuba;
- jačanje desni;
- olakšavanje probave;
- usporavanje starenja;
- davanje sjaja očima;
- jačanje inteligencije;
- razlog udvostručenja nagrade;
- olakšavanje izlaska duše iz tijela;
- podsjećanje na šehadet u trenutku smrti.

6. UROĐENI SUNNETI

Prema rivajetu od Resulullaha, s.a.v.s., ima nekoliko sunneta koji predstavljaju lijepe vjerske radnje i postupke u vezi s čistoćom. Za govor o ovoj temi imamo dva hadisa:

- hadis koji govori o „pet urođenih svojstava", koji se prenose Kutubus-sitti, a prenosi ga također i Ahmed b. Hanbel i
- hadis koji govori o „10 urođenih svojstava", a koji prenose Ahmed, Muslim, Nesai, Tirmizi i Ebu Davud.

PET UROĐENIH SVOJSTAVA

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Pet je urođenih svojstava: uklanjanje dlaka sa stidnih mjesta, sunećenje (obrezivanje), podsijecanje brkova, otklanjanje dlaka ispod pazuha i skraćivanje noktiju."[55]

DESET UROĐENIH SVOJSTAVA

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Deset je urođenih svojstava: podsijecanje brkova, puštanje brade, upotreba misvaka, ispiranje nosa, podsijecanje noktiju, pranje između prstiju, otklanjanje dlaka ispod pazuha, otklanjanje dlaka sa stidnih mjesta, vršenje istindže." Ravija Mus'ab b. Šejba kaže: „Deseto sam zaboravio, ako ništa, to je ispiranje usta grgoljanjem."[56]

Za deseto je Nevevi rekao: „Vjerovatno bi deseto trebalo da je sunećenje, to je važnije."

SUNEĆENJE

Sunećenje (obrezivanje) jeste sunnet za muškarce, dok je za žene ikram. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Obrezivanje je sunnet za muškarce, a za žene ikram."[57]

---

55 Nejlul-evtār, I, 113.
56 Nejlul-evtār, I, 110.
57 Nejlul-evtār, I, 110.

Sunećenje žena nije zaživjelo u našoj tradiciji i običajima, pa i nema nekih saznanja o tome. Razlog što ovdje spominjemo to jeste činjenica da je spomenuto u hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s.[58]

PODSIJECANJE NOKTIJU

Podsijecanje noktiju jeste potvrđeni sunnet. Mustehab je prvo podsjeći nokte na rukama, pa onda na nogama. Adabi pri podsijecanju noktiju jesu slijedeći: prvo se podrezuje nokat na kažiprstu desne ruke, potom na srednjem prstu, domalom i malom, te na kraju palcu desne ruke. Na lijevoj ruci počne se s noktom na malom prstu, a onda redom do palca. Na nogama se počne od malog prsta na desnoj nozi i završi s palcem, a na lijevoj nozi počne se s palcem i završi s noktom na malom prstu. Ovako su objasnili imam Nevevi i imam Gazali, Allah se smilovao njima obojici.

Odsječene nokte treba zakopati na jednom mjestu, jer Uzvišeni Allah kaže:

„Zar Mi nismo učinili zemlju sabiralištem živih i mrtvih?"[59]

Nema ništa loše ni u tome da ih bacimo, ali baciti ih u toalet i kupatilo je mekruh. Fakihi kažu kako bacanje noktiju na tim mjestima donosi bolest.[60]

Najbolje je nokte podrezivati jednom sedmično. Nema štete ni ako se kasni do 15 dana. Ako to pređe bez opravdanja 40 dana, onda je mekruh-tahrimen (blizu harama).[61]

Zubima grickati nokte jeste mekruh, jer to izaziva bolest.[62]

Dozvoljeno je nokte podsijecati i noću. Pripovijeda se da su upitali Haruna Rešida Ebu Jusufa da li se noću podsijecaju nokti. „Da", odgovorio je. Kad su ga upitali za dokaze za to, izgovorio je ovaj hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: „Neće se time umanjiti dobro."[63]

---

58 Za više detalja vidjeti: Fetâvâi-Hindijja, V, 392; El-Ihtiyâr, Mevsilī, IV, 167; El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev., I, 222-223; Ibni Ābidīn, VI, 101; Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye, Ibrahim Canan, 91-92.

59 El-Murselât, 25-26.

60 El-Ihtijâr, Mevsilī, IV, 167; El-Fetâvâi-Hindijja, prev., V, 394.

61 El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev., I, 226.

62 El-Fetâvâi-Hindijja, prev., V, 394.

63 El-Fetâvâi-Hindijja, prev., V, 394.

UKLANJANJE DLAKA ISPOD PAZUHA I SA STIDNIH MJESTA

Uklanjanje dlaka ispod pazuha i sa stidnih mjesta potvrđeni sunnet. To se vrši brijanjem, rezanjem, čupanjem i upotrebom posebnih sredstava. Najbolje je, međutim, ako je moguće, ispod pazuha iščupati dlake, a sa slabina odstraniti ih brijanjem.

To je najbolje raditi jednom sedmično, ako ne, onda treba bar jednom u 15 dana, što je prilično dobro. Ako se ne stigne do 15 dana, onda bar u 40 dana, a to je krajnji rok vršenja ovog propisa. Ukoliko pređe 40 dana bez opravdanja, jednako kao i kod podsijecanja noktiju, takav čovjek postaje grešnik. To je onda mekruh-tahrimen.[64]

Enes b. Malik, r.a., veli:

„Određen nam je rok da ne kasnimo više od 40 dana za podrezivanje brkova, podsijecanje noktiju, uređivanje pazuha i brijanje stidnih mjesta."[65]

Sve se ovo počinje raditi zdesna, jer je početi desnom stranom mustehab. Hazreti Aiša rekla je:

„Kad bi se Allahov Poslanik, s.a.v.s., uređivao, češljao i obuvao cipele, volio je da počne s desne strane."[66]

U jednom drugom predanju od hazreti Aiše stoji:

„Muhammed, s.a.v.s., volio je da počne s desnom stranom u svim poslovima, obuvanju obuće, češljanju kose i brade, uzimanju abdesta."[67] Samo u Ihtijaru je navedeno da se pri brijanju stidnih mjesta počinje ispod pupka.[68]

Dlake koje se odstrane treba zakopati negdje, jer je Uzvišeni Allah rekao:

„*Zar Mi nismo učinili Zemlju sabiralištem živih i mrtvih?*"[69] I ako se bace odstranjene dlake, nema veze, ali je mekruh baciti ih u toalet ili kupatilo. Fakihi kažu da se bacanjem na ta mjesta izaziva bolest.[70]

---

64 El-Fetâvâi-Hindijja, prev. V, 393; El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev., I, 226.

65 Muslim, prev., I, 329.

66 Muslim, prev., I, 335.

67 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 99.

68 El-Ihtijâr, Mevsilī, IV, 167.

69 El-Murselât, 25-26.

70 El-Ihtijâr, Mevsilī, IV, 167; El-Fetâvâi-Hindijja, prev., V, 394 .

OBLICI UKRAŠAVANJA KOJI SU ZABRANJENI ŽENAMA

Haram je ženi s lica čupati dlake, turpijati zube radi ljepote, tetovirati se, stavljati periku (dodavati kosu na kosu), zato što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako rekao:

„Allah je prokleo one koji tetoviraju i koji se tetoviraju, one koji čupaju dlake s lica i one kojima se čupaju, one koji turpijaju zube i pokazuju ih, u cilju uljepšavanja, one koji mijenjaju oblik koji im je Allah dao."[71]

Ako se nešto proklinje, onda je to dokaz da je haram, jer nije dozvoljeno proklinjati nekoga ko čini nešto što je mubah. Naprimjer, prema gornjem, nije dozvoljeno ženi na kosu stavljati drugu kosu. Ali, ukoliko se na kosu doda nešto što nije kosa, ako je to nešto čime se kosa može vezati, u tome onda nema štete. Naime, to je potreba, nešto što treba.

Nije pohvalno ni dodavati nešto niti oduzimati liku kakvog ga je stvorio Uzvišeni Allah, npr. u cilju da se žena uljepša svom mužu ili nekom drugom. Najbolji primjer za ovo jeste kad se uklanjaju dlačice između unutrašnjih krajeva obrva da bi se obrve lijepo razdvojile i da bi se pokazale tanjim, ili obratno. Haram nije samo ako ženi narastu brada i brkovi.

DA LI ESTETSKA OPERACIJA KVARI UROĐENA SVOJSTVA?

Haram je operacija ili dotjerivanje koje se radi bez potrebe, i tako da će se pokvariti prirodni izgled samo radi uljepšavanja (estetike). To je haram zato što kvari prirodan oblik. Uzvišeni Allah je rekao:

„Prokleo ga Allah! A on je rekao: 'Ja ću se sigurno potruditi da preotmem za sebe određen broj Tvojih robova, i navodit ću ih, sigurno, na stranputice, i primamljivat ću ih, sigurno, lažnim nadama, i sigurno ću im zapovijediti, pa će stoci uši rezati, i sigurno ću im narediti, pa će stvorenja Allahova mijenjati!' A onaj ko za zaštitnika šejtana prihvati, a ne Allaha, doista će propasti!"[72]

U takvom postupku kriju se dva grijeha, a to su:

- kvarenje oblika koji je Allah stvorio i
- rasipništvo, koje islam strogo zabranjuje. I jedno i drugo je haram.

---

71 Nejlul-evtār, IV, 190.
72 En-Nisā, 118-119.

Treba samo reći da operacija u svrhu poboljšavanja stanja rane koja je nastala u nekoj nesreći i dovođenja u prijašnje stanje predstavlja jedan oblik liječenja, i kao takva nije zabranjena. Arfedža b. Esad kaže:

„U jednoj nesreći u vrijeme džahilijeta ostao sam bez nosa. Dao sam da mi se napravi nos od srebra, ali nije fino mirisao. Zbog toga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao da napravim nos od zlata."[73]

Kao što se vidi iz hadisi-šerifa, jednako koliko je protiv kvarenja prirodnog izgleda, islam potiče na liječenje pokvarenog prirodnog izgleda i očuvanje ljepote. Naprimjer, i trudničke pjege kvare prirodni izgled, i to je slučaj kad u njihovom otklanjanju i liječenju nema smetnje. Ummu Selema, r.a., rekla je: „Žene u nifasu (lohuse) u Poslanikovo vrijeme 40 dana nisu klanjale namaz, nisu postile i nisu održavale spolni odnos. Da se ne bi vidjele pjege koje su nam izlazile po licu, lice smo mazale uljem jedne žute biljke koja se zove vers."[74]

BUŠENJE UŠIJU KOD ŽENA I DJEVOJČICA

Ne kvariti ono što je urođeno, važan je princip u islamu. Kad čovjek kvari prirodu, to izgleda kao da mu se ne dopada ono što je stvorio Uzvišeni Allah. Zbog toga i nisu dozvoljene estetske operacije, kako smo to ranije objasnili. Međutim, u knjigama fikha rečeno je da „nema ništa loše u bušenju ušiju kod žena i djevojčica, jer je to nešto što koristi ženi i dio je njenog prava na ukrašavanje. To se radilo i u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i u tome nije bilo nikakve smetnje".[75]

U hadisu Ummu Zerr, koji prenose Buhari i Muslim, jedanaest žena pričalo je o svojim muževima. Ono što je rekla jedanaesta žena, Ummu Zerr: „Moj muž je Ebu Zerr. Znate, to je moralna i pažljiva osoba. Uši mi je nakitom ukrasio...."

pokazuje da su se u to vrijeme upotrebljavale naušnice. To je i dokaz da su se uši bušile."[76]

Uzvišeni Allah podstiče žene da upotrebljavaju nakit. U Kur'ani-kerimu ovako stoji: ...*neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje...*"[77]

73 Tirmizi, prev., III, 273-274.
74 Et-tâdž, prev., I, 201-202 (od Tirmizija i Ebu Davuda).
75 El-Ihtijâr, Mevsilî, IV, 157; El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylî, prev. I, 227.
76 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. III, 193.
77 En-Nûr, 31.

KRAĆENJE KOSE

Ženi nije dozvoljeno, bez opravdanja, iz korijena potpuno ukloniti kosu ili skratiti je u obliku kojim će ličiti na mušku kosu. Ibn Abbas, r.a., ovako je rekao:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., prokleo je ženu koja nastoji da liči na muškarca i muškarca koji nastoji da liči na ženu."[78]

Nema zabrane ako žena skrati svoju kosu tako da neće ličiti na muškarca i ako nema razloga da se njene prijateljice zastide zbog običaja koji vlada u zemlji.[79]

Skraćivanje je dozvoljeno, a brijanje je haram. Prema pravilu islamskog društva, muškarci i žene ne trebaju kvariti svoj prirodni izgled.

ŠMINKANJE

Sva šminka za ukrašavanje i uljepšavanje ženama je mubah, pod uvjetom da se ne mijenja njihov prirodni izgled. Pri tome treba paziti na slijedeće:

ne upotrebljavati kozmetiku koja u sebi sadrži haram-materije;

- ne koristiti materije za uljepšavanje koje su štetne za zdravlje;
- ne biti rasipan;
- ne birati način ukrašavanja koji bi pokvario izgled koji je dao Allah;
- ići jednostavnim i srednjim putem;
- ne biti bez mahrema, ne pokazivati se i tako ne izlaziti;
- ne upotrebljavati količinski suviše šminke (tako da sprečava uzimanje abdesta i gusula);
- ukrašavati se bojama, a ne mirisima.

Islam odbija da se prelazi granica u ukrašavanju toliko da se promijeni izgled koji je dao Uzvišeni. U Kur'anu stoji kako šejatn onima koji ga slijede naređuje da promijene ono što je stvorio Allah, dž.š.:

„...i sigurno ću im narediti, pa će stvorenja Allahova mijenjati!"[80]

---

78 Tedžrīdi-sarīh, prev., XII, 109-110.

79 Günümüz Meselelerine Fetvalar, Halil Gönenc, II, 177.

80 En-Nisā, 119.

UPOTREBA KNE

Ženama je upotreba kne mubah. Kna je element ukrašavanja kojim se žena razlikuje od muškarca. Rivajeti pokazuju da Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije baš prihvatao da nema traga kne na rukama žene. Ebu Davud navodi govor h. Aiše o tome kako je Utbina kći Hind htjela upoznati Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a on je odgovorio: „Ne prihvatam upoznavanje dok ne promijeni (oknije) ruke..." H. Aiša u jednom drugom rivajetu govori kako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., u trenutku kad je pružio ruku da uzme pismo pruženo iza zastora, rekao: „Ne mogu prepoznati je li ovo ženska ruka." Povukao je ruku ne uzevši pismo, a onaj ko je bio pružio ruku reče: „Ženska ruka, Allahov Poslaniče." „Da je ženska ruka, promijenila bi (oknila bi) nokte", odgovorio je.

Jednoj od dvije žene koje su klanjale okrenute prema kibli Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: „Knijte ruke, obje, dok god su vam ruke kao u muškarca, to nije dobro." Saznajemo i da žena nije prestajala kniti ruke, iako je ušla bila u osamdesete godine života.

Ovi primjeri govore da je kna s gledišta sunneta alāmeti-fārika, znak razlikovanja za žene. U nekim drugim rivajetima vidi se da je to zabranjeno muškarcima jer se tako feminiziraju. Ebu Hurejre prenosi kako su jednom tako pred Poslanika, s.a.v.s., doveli nekog feminiziranog čovjeka sa knom na rukama i nogama.

Ovi rivajeti u vezi s knom ne znače da je žena obavezna da svaki čas stavlja knu, nego govore o tome da se žena od muškarca treba razlikovati u načinu ukrašavanja.[81]

UPOTREBA SURME

Surma je sunnet i za ženu i za muškarca. Ima dosta uputa i savjeta našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s., u vezi s tim. Ovako je rekao:

„Oblačite bijelu odjeću, jer je to najbolja odjeća. I kad umrete, u takve kefine se umotajte. Najbolja surma za vas je ona koja jeste napravljena od ismida (isfahanska). Ona daje očima sjaj i produžava trepavice."[82]

U drugom hadisi-šerifu kaže:

„Podvlačite oči ismidom (surmenim kamenom, antimonom), jer on daje sjaj očima i produžava trepavice." Ibn Abbas govorio je kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao kutijicu sa surmom i svake bi noći prije

81 Pejgamberimizin Sunnetinde Terbiye, Ibrahim Canan, 361-362.
82 Ebu Davud, IV, 210.

lijeganja tri puta podvlačio surmu prvo pod desno oko, a onda tri puta lijevo.[83]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., i ovo je rekao:

„Ne volim kad nema kne na rukama žene i surme u njenim očima."[84]

Pri upotrebi današnjih surmi, kao i prilikom korištenja druge kozmetike, treba obratiti pažnju na to da u sastojcima nema haram-tvari, kao i da se surma u očima ne pokazuje onome koji nije mahrem.

UPOTREBA MIRISA

Lijep miris, parfem, pohvaljen je od Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Preporučivao je da ga koriste i žene i muškarci. Pored toga, i nanošenje mirisa jedan je od načina ukrašavanja po kojima se razlikuju muškarci i žene. Mirisna ulja za muškarace su bez boje, dok su kod žena u boji, ali bez jakog mirisa. O lijepim mirisima kod muškaraca i žena Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Za muškarce je miris čija je boja neprimjetna, a miris očit. Za žene je onaj čija se boja vidi, a miris (poput šafrana) tajan."[85]

U drugom hadisi-šerifu rekao je:

„Za muškarce je najbolji miris onaj čija boja se ne vidi, a miris osjeti, a za žene je najbolji onaj čija se boja vidi, a miris ne osjeti."[86]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije smatrao dobrim da muškarci, čak i dječaci, upotrebljavaju boje, predstavljajući to kao vrstu pobijanja prirodnih zahtjeva, očekivanje komplimenata tamo gdje za njih nije mjesto.[87]

Ženama je zabranjeno da miris koji koriste nameću osjetilima nepoznatih muškaraca i da sa tako namirisane izlaze vani. O ovome je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Svako oko (koje pogleda sa strašću u tuđu ženu) čini grijeh. Kad se žena namiriše i takva izađe u društvo, i to je takvo i takvo, ona čini grijeh."[88]

U jednom drugom hadisi-šerifu Resulullah, s.a.v.s., kaže:

83 Tirmizi, prev., III, 266-267.
84 Ahkamun-nisa, Ibn Dževzi, 165.
85 Tirmizi, prev., IV, 488.
86 Timrizi, prev. IV, 488-489.
87 Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye, Ibrahim Canan, 361.
88 Tirmizi, prev., 487-488.

„Kad se žena namiriše da se miris osjeti okolo i takva ode u mesdžid, dok se ne okupa, Allah joj ne prima nijedan namaz.”[89]

Prema hfz. El-Munziriju, kupanje koje je ovdje naređeno ženi služi, a Allah to najbolje zna, da se ukloni miris.

U još jednom hadisu govori se o tome:

„Ljudi! Pazite se toga da vaše žene ne oblače ukrašenu odjeću i takve se ohole u mesdžidu. Naime, Jevreji nisu bili prokleti dok njihove žene nisu počele oblačiti ukrašene haljine i ponašati se oholo i gordo u mesdžidima.”[90]

89 Et-tergību vet-terhīb, imam Munzirī, III, 85 (iz Sahiha Ibn Huzejme).
90 Et-tergību vet-terhīb, imam Munzirī, III, 85 (od Ibn Madže).

7. NIJET

Nijet je riječ koja znači „namjeru iz srca". U šerijatskom smislu to je „čvrsta odluka da se izvrši neka radnja". Nijet je kad neko odluči da izvrši odredbu abdesta ili pranja, da se dovede u mubah stanje taharetom. Znači, nijetom uklanjamo prepreku svakoj radnji koja je potrebna za taharet.

DA LI JE NIJET ZA TAHARET ŠART?

Da bi stekao sevape, sunnet je početi nijetom onom koji uzima abdest.

Vrijeme: prije istindže, da bi cijela radnja bila ibadet.

Način: nijeti se onako kako treba za otklanjanje nečistoća, za klanjanje namaza ili za uzimanje abdesta.

Mjesto: srce. Mustehab je i da se nijet srcem dešava zajedno uz očitovanjem jezikom.

Prema ovome, vidimo da nijet nije farz i da je abdest sahih i za onog ko ga uzima da bi se osvježio, plivao, očistio ili spasio davljenika.

Dokazi da činjenje nijeta nije neophodan preduvjet za abdest jesu sljedeći:

- nije spomenut u Kur'anu. Ajet o abdestu naređuje samo pranje tri organa i mesh po glavi;
- nije spomenut u sunnetu. Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije poučio nijetu bedeviju. Nijet je farz u tejemumu, zato što se dodiruje zemlja i tu nema fizičkog odstranjenja hadesa, nego je to samo zamjena za vodu;
- usporedba s drugim taharetima: abdest vodom je taharet; kao i kod otklanjanja nečistoće, ni tu ne treba nijet. Ne treba nijet ni za druge uvjete za namaz kao što je pokrivanje golotinje. Nije potrebno ni kupanje od hajza da bi žena zimijka bila dozvoljena suprugu muslimanu;
- abdest je sredstvo neophodno za namaz, ali samo nije svrha. Nijet je pak uvjet koji se traži u onom što jeste cilj, a ne sredstvo.[91]

91 El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev., I, 157-158.

8. ABDEST

Abdest je riječ nastala od perzijskih riječi „ab" (voda) i „dest" (ruka). Abdest se, zbog njegove službe u svrhu dobrog i čistoće, u arapskom jeziku naziva „vudu".

Abdest je jedna vrsta čišćenja koje se vrši radi ispunjavanja obaveze ibadeta i koje je samo po sebi ibadet. Prema njegovim sastavnim dijelovima, sastoji se od pranja ili mesha. Uzvišeni Allah rekao je:

„O vjernici, kad hoćete molitvu da obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje do iza članaka..."[92]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Uzvišeni Allah ne prima namaz nikog od vas ko ne uzme abdest kad je vrijeme da ga uzme (kad je bez abdesta)."[93]

Učenjaci se razilaze o pitanju da li je za abdest rečeno da je farz u Medini ili Meki. Većina je na stanovištu da je to bilo u Medini, a nema dokaza za suprotno.[94]

KORISTI OD ABDESTA

Mnogo je koristi od uzimanja abdesta. Neke od njih nalazimo u hadisi-šerifu koji se prenosi od Ebu Hurejrea kao merfu, imama Malika i drugih.

„Kad rob musliman, vjernik, uzme abdest, pa opere lice, tako sa svakom kapi vode s njegovog lica spada ono što je učinio grijeha gledajući. Kad opere ruke, sa svakom kapi vode s ruku spadaju grijesi koje je rukama učinio. Kad opere noge, sa svakom kapi vode s nogu spadaju grijesi koje je učinio hodajući tim nogama. Tako da on na kraju ostane sasvim čist od grijeha."[95]

Od imama Malika je i ovaj hadisi-šerif koji prenosi od Abdullaha es-Senabihija:

„Kad vjernik uzima abdest i ispere usta grgoljanjem, svi grijesi iz usta mu odu. Kad ispere nos, svi grijesi odu iz nosa. Kad opere lice, odu mu grijesi s lica, čak i oni ispod trepavica. Kad opere ruke, odlaze mu grijesi iz ruku; čak i ono što je bilo ispod noktiju. Kad obavi mesh po glavi, svi

---

92 El-Māida, 6.

93 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 93.

94 Bulūgul-merām, prev., I, 50.

95 El-Muvetta, imam Malik, I, 40; Bulūgul-merām, prev., I, 50; Muslim, prev. I, 321.

grijesi spadnu s glave, čak i oni iz ušiju. Kad opere noge, grijesi odlaze s nogu, čak i oni koji su ispod noktiju na nogama. Poslije su odlazak u džamiju i namaz njemu nafila."[96]

DA LI JE ABDEST POSEBNOST OVOG UMETA?

Oko ovog pitanja ima razilaženja. Prema muhakkikinima, to nije jedna od posebnosti ovog umeta. Njihova posebnost je samo *gurre* i *tahdžil*. Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Moj umet će na Kijametski dan doći gurrali (s blistavim biljegom od tragova abdesta) i tahdžilli (blistavobijelih ruku i nogu od uzimanja abdesta). Ko god može povećati taj blistavi biljeg neka to učini!"[97]

U drugom hadisu koji prenosi Muslim pitali su: „Allahov Vjerovjesniče, hoćeš li nas prepoznati (u Havdu)?" Odgovorio je:

„Da, na vama će biti znak kakav neće niko drugi imati."[98]

Koliko god bilo onih koji traže dokaze da je abdest specifičnost ovog umeta, u ovim hadisima se samo govori o pojmovima gurre i tahdžil kao posebnim za ovaj umet, jer je abdest bio propisan i drugim umetima.

MUDROST PROPISIVANJA ABDESTA

Mudrost abdesta jeste priprema za namaz, jer suštinu namaza predstavlja klanjanje pred Stvoriteljem, priprema uma za to, spas od različitih životnih obuzetosti. Zbog toga je farz uzeti abdest prije započinjanja ibadeta.

Sigurno je da čovjek, kad je zauzet dubokim razmišljanjem o nečemu, nije u stanju misliti ni na što drugo. Kad bi bio upozoren na neku duhovnu obavezu, čovjek bi istog trena trebao napustiti ranije misli. A čovjeku treba vremena kad se probudi da bi zdravo razmišljao o nečemu drugom. Da se nekom ko razmišlja o trgovini i zanatu kaže odjednom da ustane i ibadeti, teško bi to izvršio. Ovdje dolazi do izražaja mudrost uzimanja abdesta. Abdest pomaže čovjeku da prestane razmišljati o prethodnom i daje mu dovoljno vremena da počne duboko razmišljati u drugom pravcu.[99]

---

96 El-Muvatta, imam Malik, I, 40; Bulûgul-merâm, prev., I, 51.
97 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 96.
98 Muslim, prev., I, 323.
99 Islâmda Yaşayış Esasları, Ismail Hakkı Uca, 21-22.

FARZOVI ABDESTA

U 6. ajetu kur'anske sure El-Māida, koji smo ranije spominjali, dati su nam farzovi abdesta:

- pranje lica, Uzvišeni Allah rekao je: „*Operite lice.*"[100] *Oprati* lice jedanput jeste farz. Pod licem se ovdje smatra površina od uha do uha i od korijena kose na čelu do vrha brade. Sunnet je oprati lice tri puta;
- pranje ruku do laktova, Uzvišeni Allah rekao je: „*...ruke svoje do iza lakata operite...*"[101] Farz je oprati obje ruke jedanput. Ebu Hurejre prenosi ovaj rivajet u kojem stoji da je Muhammed, s.a.v.s., uzimao abdest: „Uzeo je abdest; oprao je lice; dobro ga je oprao, a onda oprao desnu ruku do pazuha, a onda i lijevu do pazuha."[102] Osman, r.a., ovako je rekao: „Dođite da vam pokažem kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., uzimao abdest. Oprao je lice i ruke skoro do pazuha."[103] U hadisu Vaila b. Hudžura stoji: „Kad bi Vjerovjesnik, s.a.v.s., uzimao abdest, vodom je prelazio i više od laktova"[104];
- mesh po glavi, Uzvišeni Allah rekao je: „*...dio glava svojih potarite...*"[105] Farz je jednom učiniti mesh po četvrtini glave. Još je vredniji mesh učinjen po prednjoj strani glave. Mugira b. Šu'ba ovako veli: „Vjerovjesnik, s.a.v.s., uzeo je abdest i mesh učinio po prednjem dijelu glave, ispod saruka i po mestvama"[106];
- pranje nogu i peta, Uzvišeni Allah kaže: „*...i noge svoje do iza članaka..*" Farz je oprati jedanput noge s petama. Ebu Hurejre, r.a., prolazio je jednom pored džemata koji je uzimao abdest iz jedne posude za vodu. Vidjevši to, rekao je: „Uzmite abdest kako treba jer je Ebul-Kasim rekao: 'Teško petama od Džehennemske vatre!'"[107]

---

100 El-Māida, 6.
101 El-Māida, 6.
102 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 152.
103 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 152.
104 Bulūgul-merām, prev., I, 55.
105 El-Māida, 6.
106 Muslim, prev., I, 342.
107 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 95.

SUNNETI ABDESTA

Riječ „sunnet" u osnovi znači „put". On se može opisati kao „hasene" („lijep") ili „sejjie" („ružan"). U predanju koje bilježi Taberani, Resulullah, s.a.v.s., kaže:

„Ko uvede lijep sunnet (običaj) po kojem se bude radilo i poslije njega, imat će nagradu kao i oni koji to budu radili, s tim da od njihove nagrade ništa neće biti umanjeno. A ko uvede loš običaj koji se bude prakticirao i poslije njega, imat će grijeh kao i oni koji to budu radili, a da njihovi grijesi neće biti ništa umanjeni. Ako neko umre kao mudžahid, sve dok taj neko ne bude proživljen ponovo na Kijametskom danu, njemu se stalno pišu sevapi mudžahida."[108]

Izraz sunnet odnosi se na put koji se slijedi u vjeri, a koji nije ni farz ni vadžib. Njegovo povremeno napuštanje nije njemu suprotno. Makar se rijetko ostavljao, sunnetom se naziva ono što se stalno radi. Kao što se zna, ovo je sunnetul-muekkede (potvrđeni sunnet). Stvar koja se ne radi stalno je mendub. To je i sunnetu-gajri-muekkede (nepotvrđeni sunnet).[109]

Abdestskih sunneta ima osamnaest. Ovaj broj nije tu da bi ograničio, nego da bi olakšao onom ko želi to naučiti:

Nijet učiniti, u abdestskom ajetu ili hadisima ne govori se o nijetu kao sunnetu, nego je napravljena analogija da ne postoji uvjet nijeta kod uvjeta tahareta od nečistoće i pokrivanja stidnih mjesta.[110]

Prije započinjanja abdesta oprati ruke do zglobova. Oprati nečiste ruke jeste farz. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Kad se neko od vas probudi i ustane, prije negoli stavi ruke u posudu s vodom, neka (tri puta) opere ruke, jer ne zna gdje je sve ruka bila po noći."[111]

Početi euzom i bismillom, Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Ko spomene Allaha na početku abdesta, cijelo tijelo mu postaje čisto. Kad ne spomene Allahovo ime, čista mu budu samo mjesta abdesta."[112]

---

108 Et-tergību vet-terhīb, imam Munzirī, I, 91.
109 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, I, 75-76.
110 El-fikhul-islāmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev. I, 157-158.
111 Et-tadž, prev., I, 159.
112 Bulūgul-merām, prev., I, 72-73.

Ispiranje grgoljanjem, tri puta uzeti vode, progrgljati i izbaciti vodu; tri puta nos isprati vodom. Naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

„Kad neko od vas uzima abdest, pa grgolja ustima, te ispere dobro nos, zajedno s vodom njemu grijesi spadaju s lica, usta, nosa i potiljka...“[113]

Ne pretjerivati s grgoljanjem, voda pri grgoljanju može doprijeti do grla i ispiranjem nosa otići dalje. To, međutim, ne rade oni koji poste. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Uzmi lijepo abdest, mjesto između prstiju dobro operi i ispiraj sve dok ne postiš...“

U drugom hadisu je rečeno:

„Kad uzimaš abdest, dobro grgoljaj i ispiraj, ako ne postiš."[114]

Upotrijebiti misvak, Resulullah, s.a.v.s., kaže:

„Da se ne bojim da ću suviše opteretiti svoj umet, sigurno bih im naredio da za svaki namaz upotrijebe misvak."[115]

Voditi računa o redoslijedu, i ako ne bi bilo po redu, abdest bi bio sahih, ali je to protivno sunnetu.

Početi od desne strane, hazreti Aiša ovako je rekla:

„Muhammed, s.a.v.s., volio je da počinje zdesna sve poslove: obuvajući obuću, češljajući kosu i bradu, uzimajući abdest.

Oprati po tri puta sve dijelove tijela koji se peru prilikom uzimanja abdesta. Farz je oprati jedanput, dok su druga dva puta sunnet. Više ili manje od toga protivno je sunnetu.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., oprao je sve dijelove u abdestu po jednom i onda rekao: „Samo ovako urađeno Allah prihvata." Kad je oprao po dva puta obavezne dijelove, rekao je: „Allahova nagrada je ovako udvostručena." Kad je oprao po tri puta, rekao je: „Ovo je moj abdest i abdest vjerovjesnikā prije mene."[116]

U drugom hadisu rečeno je:

„Jedan Arapin dođe Vjerovjesniku, s.a.v.s., s pitanjem kako se uzima abdest. Poslanik, s.a.v.s., pokazao mu je sve, perući po tri puta, i onda rekao: 'Eto, to je potpun abdest. Onaj ko radi više od toga ne pazi na adabe, prešao je granice vjere (i zbog potrošnje vode) i sebi nasilje učinio.'“

113 Muslim, prev., Ii, 478-481.
114 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 145; Bulūgul-merām, prev., I, 61.
115 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 96.
116 Et-tergību vet-terhīb, imam Munzirī, I, 159.

Kod Ebu Davuda ovako je zabilježeno: „Onaj ko radi više ili manje od ovoga nije pazio na adabe i loše je sebi učinio."[117]

Pranje ruku i nogu početi od krajeva prstiju, pošto su laktovi i pete u ajeti-kerimu stavljeni kao posljednji za pranje, oni su i posljednja tačka u pranju. Što se tiče ovog kraja, početak je potreban, početak u kojem je farz potpuno oprati, a što postaje početak kraja. Postupak Vjerovjesnika, s.a.v.s., bio je u ovom smislu.[118]

Razdvojiti lijepo prste, prsti na rukama se rašire, a za razdvajanje nožnih prstiju pomaže se prstima ruke. To se radi uz tekuću vodu.[119] Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako kaže:

„Kad uzimate abdest, razdvojite prste (da voda prođe između njih.)[120]

Mustahsen je početi razdvajati malim prstom lijeve ruke ispod desne noge i između malog prsta, pa, nastavljajući redom, završiti s malim prstom lijeve noge.[121]

El-Mustevrid b. Šeddad el-Fihri veli: „Kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., uzimao abdest, vidio sam da malim prstom trlja između nožnih prstiju."[122]

Abdestna voda treba doprijeti do korijena brkova, obrva i dlačica oko ivice lica.

Preko brade učiniti mesh povlačeći rukom od vilice prema dolje, a s pregršti vode gustu bradu odozdo poprskati. To je mustehab, prema imamu A'zamu.

U rivajetu Ibn Madže i Tirmizija nalazimo ovo:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., kvasio je bradu odozdo."

Ebu Davud pak kaže: „Kad bi Resulullah, s.a.v.s., uzimao abdest, uzeo bi pregršt vode i ispod vilice kvasio bradu, govoreći: 'Meni je moj Gospodar ovako naredio.'"[123]

Učiniti mesh preko cijele glave, to je sunnet. Ovako se radi: pokvase se obje ruke, a onda sastave srednji, mali i domali prsti ruku; dlanovi se podignu prema gore i prstima pređe od vrha glave prema potiljku; dlanovima ruku pređe se i sa strane glave, i to povlačeći od potiljka prema naprijed. Ovim postupkom mesh cijele glave je obavljen.

117 Et-tadž, prev, I, 66.
118 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 85.
119 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 85; Büyük Islâm Ilmihali. Ömer Nasûhi Bilmen, 106.
120 Tirmizi, prev. I, 49.
121 Büyük islâm ilmihali, 106; Nimeti-islam, 85.
122 Tirmizi, prev., 50.
123 Nejlul-evtâr, Ševkânī, I, 148.

Palcima koji nisu učestvovali u potiranju glave čini se mesh vanjskog dijela uha, a kažiprstom unutra. Vanjskom površinom prstiju čini se mesh po vratu.[124]

U dva hadisa Amra b. Šuajba i hazreti Osmana broj nije spomenut, nego je samo rečeno: „Nakon toga učinio je mesh po glavi."

U hadisu Ebu Habbe, koji opisuje abdest hazreti Alije, kaže se:

„I po glavi je jednom mesh učinio."[125]

Učiniti mesh po ušima, ovaj mesh se može uraditi onako kako smo to ranije naveli, i to novom vodom. Mali prst treba zavući u uho i malo micati.

U hadisu koji se prenosi od Abdullaha b. Zejda stoji:

„On je vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dok je uzimao abdest; osim što je uzeo vodu za glavu, uzeo je vodu i za uši."[126]

Nafii kaže: „Abdullah b. Omer, r.a., pokvasio bi dva prsta i učinio mesh po ušima."[127]

Potrati vrat, nakon potiranja glave i ušiju skvasiti ruke i onda hrptom ruke i s tri prsta obaviti mesh po vratu. Mesh učiniti naprijed po grlu jeste bid'at.

Vodom dobro nakvasiti dijelove koji se abdeste, to nije naređeno u ajetu koji govori o abdestu niti je posebno potvrđeno u sunnetu.

Ne praviti razmak između pojedinih dijelova abdesta, tj. treba započeti drugi, a da se onaj prvi još nije osušio. Ako se voda na tijelu brzo suši, ako se osuši od vanjske temperature, ne smatra se da je propušten sunnet.[128]

ŠTA SU ADABI ABDESTA?

Riječ „adab" množina je riječi „edeb". U hidajetskom tumačenju to je ono što je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., uradio jednom ili dva puta, ali nije imao praksu da to stalno radi. Odredba u vezi s ovim jeste to da ako se uradi, stječu se sevapi, a ako se propusti uraditi, onda to nije lijepo.

Abdestskih adaba im četrnaest.

---

124 Büyük islâm ilmihali. Ömer Nasûhi Bilmen, 106.
125 Nejlul-evtâr, Ševkānī, I, 15.
126 Nasbur-Râye, Ez-Zeylâ'ī.
127 El-Muvetta, imami Malik, prev., I, 45.
128 Nimeti-islam, 88; Büyük islâm ilmihali. Ömer Nasûhi Bilmen, 107.

Okrenuti se prema kibli, jer je to najčasniji pravac, i tako se uvećava nada da će dova biti prihvaćena.

Dok se uzima abdest, stati ili sjesti malo naviše, da se ne bi upotrijebljena voda slijevala pod osobu koja uzima abdest, odnosno paziti da se ne pokvasi tom vodom koja je upotrijebljena.

Ne tražiti pomoć ni od koga, čime će ibadet u kojem niko nije pomagao sav pripasti čovjeku. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je većinom radio. Ibn Abbas, r.a., kaže:

„Vjerovjesnik, s.a.v.s., ni od koga nije prihvatao pomoć pri uzimanju abdesta. Sadaka koja se daje ne daje se ničijim posredstvom, to je stvar koju čovjek sam radi."[129]

Ako neko, međutim, svojom željom hoće da pomogne, onda to nije protivno adabu. Mugira b. Šu'be je rekao ovo:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., izišao je radi vlastite potrebe. Mugira ga je pratio noseći posudu s vodom. Kad je Poslanik, s.a.v.s., obavio šta je trebao, Mugira mu je nasuo vode. Allahov Poslanik, s.a.v.s., uzeo je abdest i učinio mesh preko mestvi."[130]

Ne pričati ako to nije neophodno, jer razgovor ometa abdestske dove.

Nijet koji je učinjen srcem popratiti i izgovaranjem jezikom.

Proučiti abdestske dove.

Pri dovi tokom pranja svakog uda i mesha reći: „Bismillah".

Pri pranju uha, mali prst zavući u školjku da se bolje mesh učini.

Ako prsten nije uzak, okrenuti ga tako da može doprijeti voda do kože. Ako je uzak, onda ga pomjeriti toliko da voda uspije ući ispod njega.

Prema rivajetu od Ebu Rafija, u jednom hadisu stoji:

„Kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., uzimao abdest, on bi pomjerao prsten."[131]

Usta i nos isprati desnom rukom.

Oseknuti se lijevom rukom.

Ako čovjek nije uzur, treba uzeti abdest malo prije vremena koje treba nastupiti za ibadet. Abdest sahibi-uzura kvari se s izlaskom vakta.

Na kraju abdesta okrenuti se prema kibli i proučiti šehadet. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Kad neko od vas uzme abdest i obavi sve što je trebalo, pa prouči:

---

129 Nejlul-evtār, I, 176 (Ibn Madže, od Darekutnija).
130 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 101-102.
131 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 153.

EŠHEDU EN LĀ ILĀHE ILLALLĀH VAHDEHU LĀ ŠERĪKE LEH. VE EŠHEDU ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RESŪLUHU.

('Svjedočim da nema Boga osim Allaha. On je Jedan i nema druga. Svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik.'), ako to kaže, čovjeku se sigurno otvara osam Džennetskih kapija i u koja god da želi, on će ući."[132]

Tirmizi u svom rivajetu donosi i ovaj dodatak:

ALLĀHUMMEDŽ'ALNĪ MINET-TEVVĀBĪNE VEDŽ'ALNĪ MINEL-MUTETAHHIRĪN.

(„Allahu moj! Učini me jednim od onih koji se mnogo kaju. Učini me od onih koji se mnogo čiste.")[133]

Nesai i drugi dodaju: SUBHĀNEKELLĀHUMME VE BIHAMDIKE EŠHEDU EN LĀ ILĀHE ILLĀ ENTE ESTAGFIRUKE VE ETŪBU ILEJK.

(„Slavljen Ti si, Allahu moj. Neka Ti je hvala! Svjedočim da nema drugog boga osim Tebe. Od Tebe oprost molim i Tebi se kajem.")[134]

Šejh Ebu Nasr el-Makdisi kaže da treba reći: ALLAHUMME SALLI ALĀ MUHAMMEDIN VE SELLIM ALĀ MUHAMMEDIN VE ALĀ ĀLI MUHAMMED.

(„Allahu moj! Neka je salavat i selam na Muhammeda i njegov rod!")[135]

Oni koji ne poste, od preostale vode trebaju se napiti i reći: „Allahu moj! Učini me od onih koji se mnogo kaju. Učini me od onih koji se mnogo čiste!"[136]

ABDESTSKE DOVE

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije ništa rekao o dovama koje se uče dok se uzima abdest. Stručnjaci za fikh, međutim, kažu da je „sunnet učiti dove za koje rivajet kaže da su učene", kao i da su „neki to radili, a neki nisu."[137] Oni kažu slijedeće: nakon euze i bismille na početku uzimanja abdesta treba proučiti:

132 Muslim, prev., I, 313-314.
133 El-ezkār, imam Nevevī, prev., 37.
134 El-ezkār, imam Nevevī, prev. 37.
135 El-ezkār, imam Nevevī, prev. 38.
136 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, I, 89-94
137 El-ezkār, imam Nevevī, prev. 38.

EL-HAMDU LILLĀHILLEZĪ DŽE'ALEL-MĀ'E TAHŪREN VEL-ISLĀME NŪREN.

(„Hvala Allahu, Koji je učinio vodu čistom i islam nurom.")

KAD SE PERU USTA, TREBA PROUČITI:

ALLĀHUMMESKINĪ MIN HAVDI NEBIJJIKE KE'SEN LĀ AZME'U BA'DEHU EBEDEN.

(„Allahu moj! Napoji me čašom iz kevserskog havda Tvog Vjerovjesnika, pa da nikad više žeđi ne osjetim.") kad se pere nos, uči se:

ALLĀHUMME LĀ TAHRIMNĪ RĀ'IHATE NE'ĪMIKE VE DŽINĀNIKE.

(„Allahu moj! Nemoj me lišiti nimeta i Džennetskih lijepih mirisa.")

kad se pere lice, uči se:

ALLĀHUMME BEJJID VEDŽHĪ BI NŪRIKE JEVME TEBJEDDU VUDŽŪHU VE TESVEDDU VUDŽŪH.

(„Allahu moj! Prosvijetli moje lice Svojim nurom na Dan kad neka lica svijetla, a neka crna.")

PRILIKOM PRANJA DESNE RUKE UČI SE:

ALLĀHUMME E'TINĪ KITĀBĪ BI JEMĪNĪ VE HĀSIBNĪ HISĀBEN JESĪRA.

(„Allahu moj! Daj mi moju knjigu u desnu ruku i olakšaj mi polaganje računa.")

PRI PRANJU LIJEVE RUKE UČI SE:

ALLĀHUMME LA TU'TINĪ KITĀBĪ BI ŠIMĀLĪ VE LĀ MIN VERĀ'I ZAHRĪ VE LĀ TUHĀSIBNĪ HISĀBEN ŠEDĪDA.

(„Allahu moj! Nemoj mi dati moju knjigu s lijeve strane niti straga, i nemoj mi otežati polaganje računa.")

PRILIKOM UZIMANJA MESHA PO GLAVI TREBA UČITI:

ALLĀHUMME GAŠŠINĪ BI RAHMETIKE VE ENZIL 'ALEJJE MIN BEREKĀTIKE.

(„Allahu moj! Obaspi me Svojom Milošću i spusti na mene Tvoj bereket.")

PRILIKOM UZIMANJA MESHA PO UŠIMA UČI SE:

ALLĀHUMMEDŽ'ALNĪ MINELLEZĪNE JESTEMI'ŪNEL-KAVLE VE JETTEBI'ŪNE AHSENEHU.

(„Allahu moj! Učini me od onih koji čuju istinit govor i idu za onim što je najbolje.")

PRILIKOM UZIMANJA MESHA PO VRATU UČI SE:

ALLĀHUMME'TIK REKABETĪ MINEN-NĀRI.
(„Allahu moj! Spasi moj vrat Džehennemske vatre!")
PRI PRANJU NOGU UČI SE OVA DOVA:
ALLĀHUMME SEBBIT KADEMEJJE 'ALES-SIRĀTI JEVME TEZILLU FĪHIL-AKDĀMU.
(„Allahu moj! Učini jakim moja stopala kad sva stopala budu stradavala na siratu.")

VRSTE ABDESTA

Prema svrsi uzimanja, razlikujemo pet vrsta abdesta.

Abdest koji je **farz**, abdest koji se uzima za ibadet redovnog namaza, nafile, dženaze ili sedždei-tilaveta. Uzvišeni Allah rekao je:

„O vjernici, kad hoćete molitvu obaviti, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje do iza članaka."[138]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Allah ne prima namaz onog čiji je abdest pokvaren – sve dok ne uzme abdest."[139]

U drugom hadisu rekao je:

„Nijedan se namaz ne prima bez tahareta, niti sadaka od imetka koji je stečen prevarom."[140]

Treba imati abdest ako se u ruke uzimaju Kur'ani-kerim, papir, drvo ili novac na kojem je ispisan neki ajet. Uzvišeni Allah rekao je:

„Dotiču ga samo čisti."[141]

U risali Amra b. Hazma kaže se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Neka niko bez abdesta ne pruža ruku prema Kur'ani-kerimu."[142]

Abdesti koji su **vadžib**, jedan od takvih jeste abdest za tavaf oko Kabe. Iako nije uobičajeni namaz, njegova je ispravnost vezana za čistoću. Potrebna je sadaka ako je razlog propuštanja abdesta u vadžib-tavafu (ovca), ili ako je riječ o tijelu, ako je farz tavaf obavljen u džunupluku (goveče ili deva).[143]

---

138 El-Māida, 6.
139 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 93.
140 Muslim, prev., I, 304-305.
141 El-Vāki'a, 79.
142 El-Muvatta, imam Malik, prev., I, 261.
143 El-fikhul-islāmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev. I, 146; Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 98.

Abdesti koji su **mendub**, uzeti abdest je mendub u dosta situacija. Izdvojit ćemo neke.

Uzeti abdest za svaki namaz, Allahov Posłanik, s.a.v.s., ovako je govorio:

„Da ne mislim da će to moj umet opteretiti, naredio bih abdest za svaki namaz i misvak za svaki abdest."[144]

Obnoviti abdest nakon klanjanja farza i nafila-namaza. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Onom ko uzme abdest na abdest, Allah, zbog drugog abdesta, daje deset sevapa."[145]

Biti stalno pod abdestom, Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Budite dobri i ispravni, jer sigurno je da ne možete sve sami uraditi. Znajte da je vaše najbolje djelo namaz. Samo je potpuni vjernik stalno pod abdestom."[146]

Uzeti abdest ako će se držati u rukama knjige tefsira, hadisa, akaida, fikha i sl. Međutim, ako u knjizi ima više kur'anskog teksta nego tefsira, onda je haram uzeti takvu knjigu bez abdesta.

Zaspati pod abdestom i odmah poslije buđenja uzeti abdest. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao Berau b. Azibu:

„Prije nego što legneš u postelju, uzmi abdest. Onda se okreni i lezi na desnu stranu."[147]

U hadisu koji prenosi Ibn Madže stoji:

„Kad neko od vas ustane iza sna, pa hoće uzeti abdest, neka stavlja ruku prvo u vodu za abdest, jer ne zna šta je njegova ruka radila dok je spavao i gdje ju je stavljao."[148] Ovaj hadisi-šerif pokazuje i da treba odmah uzeti abdest nakon što čovjek ustane.

Uzeti abdest prije gusula, kad je neko džunup, pa hoće da jede, pije, spava i ponovi spolni odnos. Hazreti Aiša je rekla: „Iako bi bio džunup, Allahov Poslanik, s.a.v.s., ako bi htio jesti ili spavati, uzimao bi abdest kao da je za namaz."[149]

U drugom hadisi-šerifu Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

144 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 210.
145 Tirmizi, prev., I, 61.
146 Et-tergību vet-terhīb, imam Munzirī, I, 162
147 Tedžrīdi-sarīh, prev., I, 198-199.
148 Et-tadž, prev., I, 159.
149 Muslim, prev., I, 364.

„Kad se neko od vas sjedini sa svojom ženom, pa to ponovo htjedne, neka uzme abdest."[150]

Abdesti koji su **mekruh**, uzeti abdest na abdest ako se prvim abdestom (onim koji nije ispravan) nije obavio ibadet (prema Merakul-Felahu ako se nije promijenio abdestski medžlis, a, prema Ibn Abidinu, i ako se promijenio).[151]

Abdesti koji su **haram**, poput uzimanja abdesta vodom koja pripada jetimima[152] ili koja je isključivo namijenjena vakufu ili medresi.[153]

ABDESTSKI MEKRUHI

To je sve ono što je suprotno abdestskim sunnetima i adabima. Razlikujemo dvije vrste mekruha abdesta.

Mekruhi-tahrimen, vrlo blizak haramu, a njegovo napuštanje je vadžib. Ovo je mekruh kad se hoće uraditi u situaciji kad se sigurno zna kakva je njegova upotreba. Ovdje je dokaz jako važan. Ako je riječ o misaonoj zabrani i ne postoji razlog koji će promijeniti odredbu iz harama u mendub, onda je to tahrimen mekruh.

Mekruhi-tenzihen, ostavljanjem ovoga radnja je bliža dozvoljenosti. Ima i ovdje puno toga što se odnosi na zajednicu. Ne samo ako nije riječ o strogoj zabrani, nego i ako nije izričito traženo da se to ostavi, onda je to tenzihi kerahet. Evo najvažnijih primjera: bespotrebno je trošiti suviše vode, mekruh je trošiti više vode nego što je dovoljno da bi se opralo tijelo za abdest ili gusul, kao i prati dijelove tijela više od tri puta. „Allahov Poslanik, s.a.v.s., uzimao jednom abdest, a naišao je tada pored njega hazreti Sa'd. 'Je li ovo rasipanje?', upitao je. Allahov Poslanik reče: 'Da, jeste, čak i da si na obali tekuće rijeke'"[154] Ovdje se radi o mekruhi-tenzihenu; suviše malo koristiti vode, dakle, tek toliko da se mogu potrati udovi. I to je mekruhi-tenzihen, jer je sunnet dobro oprati dijelove tijela; prskati vodom, i to je mekruhi-tenzihen, jer, radeći ovako, to može biti razlog da kapi upotrijebljene vode dospiju na odjeću. S druge strane, ovakvo postupanje suprotno je smirenosti. Zbog toga

---

150 Muslim, prev., I, 366; za više vidjeti: Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 99-101; El-Fikhul-islami, Vehbe Zuhejli, prev., I, 146-1489.

151 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 97; El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev. I, 148.

152 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 97.

153 El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev. I, 148.

154 Hadis Ansiklopedisi, Ibrahim Canan, XVI, 555

je zabrana ovog postupka jedan od adaba; bespotrebno razgovarati, i to je mekruhi-tenzihen. Razgovor je razlog da se ne prouče dove; tražiti pomoć drugog bez potrebe. Sunnet abdesta jeste da se on uzima bez pomoći drugog, s izuzetkom ako se ima opravdanje za to. Ako postoji neophodna potreba, onda je to mubah, o čemu smo govorili kad je bilo riječi o abdestskim sunnetima; suviše duboko ispirati grlo i nos dok čovjek posti, jer se strahuje od kvarenja posta.

ŠTA KVARI ABDEST?

Pokvariti abdest znači ukloniti mogućnost ostvarenja namjere koja se hoće njime postići. Naprimjer, mubah za namaz i sl. koji se traži od abdesta znači nemogućnost pokvarenog abdesta da to ostvari.

Dvanaest stvari kvari abdest, a to su:

- sve što izlazi s prednje i sa stražnje strane, bilo toga „malo ili puno", poput mokraće, izmeta, glista, kamenja, sperme i sl.;
- porođajno stanje, ako se za vrijeme poroda nije ni pojavila krv; i bilo koji drugi sekret kvari abdest i predstavlja hades, zbog čega je neophodan gusul;
- nečiste tvari poput krvi i gnoja, koje izlaze s drugih mjesta osim spomenuta dva;
- povraćanje punih usta;
- ako se ispljuje krv, makar to bilo s pljuvačkom, ako pljuvačka nije nadvladala;
- ne biti u stanju mirovanja, nego ležati, sjediti onako kako sjede žene u namazu ili prekrštenih nogu;
- duboki san pri kojem se izgubi svijest, osim u slučaju da se zaspi u takvom položaju, pri kojem uopće nije moguće da čovjek izgubi abdest;
- onesvješćivanje;
- gubljenje razuma;
- pijanstvo;
- smijanje u namazu;
- dodirivanje žene ili spolnih organa. Ibn Abidin je rekao da tu spada i grljenje.[155]

155 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 104; Fetāvai-Hindijja, I, 10-13.

ŠTA NE KVARI ABDEST?

Deset stvari neće pokvariti namaz:

- ako se pojavi i stane krv na mjestu mimo mjesta sa prednje i stražnje strane;
- ako s rane spadne kap krvi ili sasušeni komadić mesa;
- ako iz rane, nosa ili uha ispadne sasušenog sadržaja;
- prelaženje rukom preko spolnog organa, svog ili tuđeg;
- dodirivanje ženu, s osjećajima ili bez;
- povraćanje koje nije punih usta;
- izbacivanje pljuvačke, makar je bilo puno;
- ako se zadrijema u takvom položaju da u tom položaju nije moguće izgubiti abdest;
- ako neko zaspi naslonjen, pa ako se ukloni taj oslonac, da postoji mogućnost da padne;
- zaspati u namazu, ako je na rukuu, ili na sedždi sunneta.

Jednako kao što plač ne kvari abdest, neće ga ni smijanje van namaza pokvariti.[156]

KAKO SE PRAVILNO UZIMA ABDEST?

Prvo se zanijeti uzeti abdest, zavrnu se rukavi i s nogu skinu čarape. Ako će se uzeti abdest na lavabou, stane se ispred lavaboa, a ako će se uzeti iz ibrika, onda trebamo stati malo poviše da bismo izbjegli prskanje vode i okrenuti se kibli.

Prouči se euza i bismilla (dova koju smo ranije naveli).

Operu se ruke do iza zglavka. To se radi tako da desnom rukom peremo lijevu i lijevom desnu, vodeći računa da se opere dobro prostor između prstiju, tako da nigdje ne ostane suhog mjesta. O ovome posebno treba voditi računa ako je voda hladna ili se uzima abdest s malo vode.

Tri puta se uzme vode u desni dlan i isperu usta. Ako se nema misvaka, onda palcem i kažiprstom desne ruke treba protrljati zube i zubno meso i tako odstraniti ostatke hrane s njih. Prilikom pranja usta treba učiti dovu.

Opet desnom rukom uzeti vode i tri puta isprati nos, iseknuti nos lijevom rukom, tako da se uklone voda i nečistoće iz nosa. Pri svemu tome uči se dova.

---

156 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, 110-111.

Vodom u dlanovima obiju ruku tri puta se umiti, i to odozgo prema dolje, od uha do uha i od korijena kose na čelu do vrha brade. (Ako je brada gusta, treba odozdo prema gore proći prstima desne ruke kroz nju. Ako je brada gusta, treba da kroz nju prođe voda.) Za to vrijeme uči se dova.

U lijevu ruku uzme se vode i opere desna ruka do iznad lakta. (Uči se dova.) Potom se uzme vode u desnu ruku i opere lijeva ruka na isti način. (Uči se dova.)

Desnom rukom u koju je zahvaćeno vode izvrši se mesh, potiranje četvrtine glave. (Još je bolje ako se uzme vode u obje ruke i obavi mesh cijele glave). Za to se vrijeme uči dova.

Ruke se ponovo pokvase, pa se mali prsti stave u ušnu školjku, a palčevi iza uha, te se potezom odozdo prema gore obavi potiranje. Pri tome se uči dova.

Vrat se potre gornjom površinom prstiju. (Uči se dova.)

Lijevom se rukom prvo opere desna noga do iza članaka, i to malim prstom lijeve ruke trljajući između prstiju.

Desnom rukom na isti način treba oprati lijevu nogu. Pri tom pranju treba učiti dovu.

Nakon završetka uzimanja abdesta, uči se sura „Kadr", a od preostale čiste vode popiju se tri gutljaja.

ŠTA JE HARAM ČINITI BEZ ABDESTA?

Tri stvari je haram činiti bez abdesta:

- namaz klanjati, namaz je spomenut zajedno sa čistoćom u ajetu.[157] Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je rekao: „Uzvišeni Allah ne prima namaz ni od jednog od vas dok ne uzme abdest, kad je na njemu hades (kad je bez abdesta)."[158] U jednom drugom hadisu Resulullah, s.a.v.s., kaže: „Nema namaza kod onog ko nema abdesta..."[159];
- tavaf oko Kabe činiti (bilo da je farz ili nafila), jer je i tavaf jedan namaz. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao: „Tavafiti Bejtullah jeste namaz, ali je Allah dozvolio razgovor tokom tavafa.

157 El-Māida, 6.
158 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 93.
159 Et-tadž, prev., I, 159 (Ebu Davud, od Tirmizija).

Pa ko razgovara neka samo dobro govori."[160] Iako je tavaf čovjeka bez abdesta mekruhi-tahrimen, on je sahih, pošto je tavaf oko Bejtullaha, prema hadisu koji smo malo prije naveli, nalik namazu. Znači, to nije pravi namaz. S obzirom na njegovu suštinu, daju se dopuštenja zato što je ovdje riječ o obilaženju, ali se daje i odredba o kerahetu zato što liči na namaz.

- uzimati u ruke Kur'an (makar jedan njegov ajet). Uzvišeni Allah je rekao: *„Dodirnuti ga smiju oni koji se puno čiste."[161] Ovo je vijest u smislu zabrane. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Kur'an uzima u ruke samo onaj ko ima abdest."[162] S druge strane, iskazivanje poštovanja prema Kur'ani-kerimu jeste vadžib, a poštovanje nije ako se dodirne rukom koja je bez abdesta.*

ŠTA ŽENE TREBAJU ZNATI POSEBNO U VEZI S ABDESTOM?

Iako su žena i muškarac kao pripadnici ljudskog roda jednaki, razlikuju se jedno od drugog u pogledu određenih šerijatskih propisa. Zbog toga postoje i različite zapovijedi i zabrane. Abdest je čišćenje koje vršimo radi ibadeta Allahu. Da bi taj ibadet bio primljen, treba dobro poznavati određene propise.

MOŽE LI ŽENA UZETI ABDEST NA SVAKOM MJESTU?

Ono što je ključno u ovom pitanju jeste da se žena ne treba pokazivati, nego se treba pokriti, pošto je „dopuštanje da se vide dijelovi tijela haram, a pokrivanje farz". Što se tiče pokrivanja stidnih dijelova tijela pred drugima, to je farz na osnovu idžmaa. Prema ispravnom mišljenju, njihovo pokrivanje i u osami je farz.[163] Zbog toga žena ne može uzeti abdest pokazujući svoju golotinju na mjestu gdje bi je mogli vidjeti stranci. Ako to uradi, onda je učinila haram. Ako ne nađe odgovarajuće mjesto, klanjat će namaz uzevši tejemum.

---

160 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 270.
161 El-Vāki'a, 79.
162 Nejlul-evtār, I, 205.
163 Ibn Abidin, I, 375.

MOGU LI ŽENE UZETI ABDEST U ČARAPAMA?

Oprati noge do iza članaka jedan je od farzova abdesta. Oprati noge znači skvasiti ih vodom. Ako je žena uslijed neophodne potrebe oprala noge u čarapama, tako da je voda prošla do nogu, njen abdest je ispravan. Ako voda nije prošla, abdest nije ispravan. Uostalom, prema zdravom mišljenju, stopala nisu golotinja. Noge služe da se njima hoda. Pokriti ih posebno je teško siromašnima. Ima i onih koji kažu suprotno. Da bismo se spasili ovog razilaženja u mišljenju, pokrivanje nogu smatra se boljim.[164] Onaj ko gleda u ovakvoj situaciji, dakle, dok žena pere noge, čini grijeh.

DA LI JE ISPRAVAN ABDEST PREKO LAKA ZA NOKTE?

Na dijelovima tijela koje treba oprati abdestom ne bi trebalo da ima ikakve prepreke da voda dopre do kože. Vosak, ulje, krmelji koji se saberu u oku, lak koji koriste žene na noktima i sjene i sjaj za oči smetnja su za ispravnost abdesta.[165]

JE LI DOPUŠTENO UČINITI MESH PO MAHRAMI?

Nije dopušteno učiniti mesh po mahrami koju žene nose na glavi, ali jeste džaiz podvući vlažnu ruku ispod mahrame i skvasiti kosu. Neki kažu da nije dozvoljeno ni kad je mahrama nova, još neoprana, pošto ne propušta vodu. Najbolje je ipak učiniti mesh ispod mahrame.[166]

DA LI SE ABDEST KVARI AKO GOLI SUPRUŽNICI GLEDAJU JEDNO DRUGO?

Abdest nije pokvaren ako goli supružnici gledaju jedno drugo. Kako smo ranije objasnili, abdest neće biti pokvaren ni ako jedno drugo dodiruju. Ako je to, međutim, gledanje sa strašću, zbog čega se javi vlažnost organa, abdest se kvari.

164 Ibn Abidin, I, 376-377; El-Ihtiyar, I, 62.
165 El-fikhul-islâmijju ve edilletuhu, Vehbe Zuhaylī, prev. I, 166.
166 Fetâvâi-Kazıhan, I, 35; Fetâvâi-Hindijja, I, 6.

KAKVE SU ODREDBE U VEZI SA SVIME ŠTO IZLAZI IZ ŽENSKOG TIJELA?

Ima više izlučevina koje su u vezi s abdestom žena, osim hajza, nifasa, istihaze, mokraće i sjemena. To su mezija, vedijja i dr.

JESU LI MEZIJA I VEDIJJA RAZLIČITO OD MENIJA?

Mezija je fina, providna i skliska sluz koja izlazi iz spolnog organa uslijed seksualnog nadražaja. Može biti i neprimjetna. Javlja se i kod muškaraca i kod žena. Za razliku od vedijje mnogo više je ima kod žena. Kvari abdest, treba oprati mjesto gdje se nađe i iznova uzeti abdest.

Vedijja je pak materija koja gustinom i bojom podsjeća na spermu, sluz koja se javlja na hladnoći, nakon podizanja teškog tereta, nakon otežanog mokrenja. Razlog njenoj pojavi može biti nekad i spolni odnos. Kad nakon strasnog doživljaja nadođe sperma, ali se ne isprazni, sekret iz prostate u intervalima izlazi nakon mokrenja. Kvari abdest, mjesto na kojem se pojavi treba oprati i iznova abdest uzeti.

Što se tiče sperme, to je sluz koja se pojavljuje na vrhuncu strasnog doživljaja. Nakon njenog izbacivanja potreban je gusul, i u tome je ta razlika.[167]

IZLUČEVINE KOD ŽENA S MEDICINSKOG ASPEKTA

Izlučevine predstavljaju odbrambeni mehanizam protiv infekcija vagine, koja je ženski spolni organ. Bakterije koje se nalaze u vagini zrele žene, posebno Doderlein bacillus, osiguravaju kiselost ph=4 u vagini pretvarajući u kiselinu glikogeni laktik koji je u vaginalnim epitelnim stanicama i štiti od prodiranja i razmnožavanja patogenih mikroorganizama. U vagini žene nalazi se 10-15% žlijezda za izlučivanje. Ova kiselost i bakterije diktiraju stepen čistoće vagine u osiguranju zaštite pred drugim mikroorganizmima.

Dok djevojčice ne uđu u vrijeme koje nazivamo pubertetom, ove prepreke još nema i različiti mikroorganizmi (gonokoke, streptokoke, pneumokoke, E. Coli, Candida albi, trihomonas i sl.) mogu ući u vaginu i biti razlog lučenja određenih sekreta. Zbog toga djevojčice trebaju

167 Hanımlara Özel Fetvalar, Faruk Beşer, I, 170-171.

obavljati čišćenje sprijeda prema nazad. Kod žena se nakon menopauze može vidjeti izlučevina roze boje, a što je vezano za njenu hormonalnu nedostatnost.

Ne treba zaboraviti ni da strana tijela u svakom dobu mogu napraviti upalu i otvoriti put novim sekretima.

Bijeli, prozirni, i u obliku mukusa, bezmirisni sekret kao rezultal normalnog djelovanja hormona estrogena vidi se kod svake zdrave žene.

Kod onih koje koriste kontraceptivna sredstva ovaj sekret može biti jači. Tvar jakog mirisa i poput bijelih usirenih komadića ukazuje na gljivičnu infekciju, a gust mliječnobijeli sekret na upalu. Upale koje uzrokuju paraziti, jednoćelijski Trihomonas prepoznaju se po ružnom mirisu i žutozelenoj boji sekreta.

Smeđ, vodenast i ružnog mirisa sekret viđa se kod različitih upala unutrašnjih i vanjskih organa ili kao prvi znak tumora. Ovaj tip sekreta jedan je od glavnih razloga zbog kojih se žene trebaju obratiti doktoru. To se liječi različitim lijekovima u obliku oralnih ili vaginalnih tableta i krema, koje će doktor propisati ovisno o uzrocima sekreta.

PROPISI U VEZI S OVIM ŽENSKIM SEKRETIMA

Prije svega, treba znati da je vlažnost koja se javlja u unutrašnjim spolnim organima žene, prema imamu A'zamu čista, a prema Buhariju i Muslimu nečista.[168] I u djelu El-Mudžteba kaže se: „Ako neko stavi i onda izvadi svoj spolni organ iz ženinog, pa se poslije toga pojavi sperma, spolni organ postaje čist samo ako se opere, jer se miješao s nečistim." Naime, miješao se s vlažnošću ženskog spolnog organa i to je propis Buharija i Muslima. On počiva na riječima: „Vlažnost ženskog spolnog organa je nečista". prema imamu A'zamu ta vlažnost je čista kao i svaka druga tjelesna vlaga. Ovo je zabilježio u Dževheru.[169]

Međutim, za sve ono što smo iznijeli oko medicinskog gledišta u vezi s ovim izlučevinama, jasno je o čemu se radi, i takva vlažnost kvari abdest. Ako se može preduhitriti pojava upotrebom nekog sredstva kao što je vata ili tampon, onda se žena ne može smatrati sahibi-uzurom. Znači, dok god tako drži, može klanjati namaz po volji. Ali, ako se pojavi vani sekreta, abdest je pokvaren. Ako je sekreta puno i uzastopno se javlja pa se ne može zaustaviti ovim sredstvima, onda se žena smatra

168 Ibn Abidin, I, 154.
169 Za više vidjeti: Ibn Abidin, I, 288.

sahibi-uzurom. Ona uzima abdest za svaki namaz i klanja namaz unatoč izlasku sekreta.

TREBA LI STALNO KORISTITI VATU?

Zdrava žena i muškarac mogu čuvati abdest, i ako kod njih nema sekreta i nema potrebe za korištenjem vate, onda je bolje ne koristiti je. I to je normalno. Ako je, međutim, sekret stalno prisutan i ne može da se sačuva abdest, mustehab je koristiti vatu i sl. ili to postaje vadžib.

Onaj ko je pod uzurom ima obavezu da sebi olakša to stanje koliko je to moguće. Naprimjer, onaj ko vidi tragove istihaze treba se zaštititi krpom; ako je razlog jačem sekretu kretanje ili stajanje na nogama, onda se namaz obavlja sjedeći. Ako još šejtan budi kod žene sumnju oko tog sekreta, mustehab je da osoba koja je pod uzurom stavi na to mjesto vatu. Međutim, ako može prekinuti hades stavljanjem vate, tada to postaje vadžib.[170]

DA LI JE SPIRALA SMETNJA ABDESTU?

Kao što se zna, abdestsko pranje odnosi se na pranje vanjskih dijelova tijela. Nema potrebe za pranjem unutrašnjosti vagine. Zbog toga spirala nije prepreka abdestu.[171]

KVARI LI SE ABDEST PRIMANJEM INJEKCIJE?

Injekcija ne kvari abdest. Naime, post se kvari „unošenjem", a abdest „ispuštanjem".[172] Abdest će biti pokvaren samo ako pri izvlačenju injekcije poteče krvi. Na ovo treba jako paziti.

KVARI LI ABDEST ŠIŠANJE I PODSIJECANJE NOKTIJU?

Abdest se ne kvari šišanjem, podsijecanjem noktiju ili sličnim radnjama.[173]

---

170 Zuhejli, prev., I, 208.
171 Hanımlara Özel Fetvalar, Faruk Beşer, I, 20.
172 Ibn Abidin, I, 139.
173 Zuhejli, prev., I, 202.

DA LI SE ABDEST KVARI HARAM-GOVOROM?

Abdest se ne kvari lažima, gibetom, klevetanjem za zinaluk, proklinjanjem i sličnim haram-govorom, ali je mendub uzeti ponovo abdest zbog toga.[174] Abdest smiruje uznemirene živce. Imam Ahmed u svom *Musnedu* ovako prenosi: „Kad se neko od vas rasrdi, neka uzme abdest."

Dobra djela brišu loša. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„'Hoćete li da vas obavijestim o onome čime Allah briše vaše grijehe i podiže vas na više stepene?' 'Hoćemo, Allahov Poslaniče', odgovorili su. 'Uzeti abdest uprkos problemima, doći u džamiju iz daleka, nakon jednog namaza čekati drugi, eto to je ta naređena veza', odgovorio je."[175]

KVARI LI ABDEST GLASNO SMIJANJE IZVAN NAMAZA?

Abdest se ne kvari glasnim smijanjem izvan namaza. Mendub je, međutim, uzeti abdest nakon takvog smijeha, jer grohot izaziva hades. Kod Ibn Abidina, ovo se pak smatra nedostatkom van namaza.[176]

KVARE LI SUZE ABDEST?

Abdest nije pokvaren ako se suze javljaju, ne zbog bolesti, nego, naprimjer, zbog plača ili smijeha, ili ako krenu suze iz očiju ili sekret iz nosa zbog hladnoće.[177]

KVARI LI ABDEST PUCANJE HEMOROIDA?

Hemoroidi se ne računaju čak ni kao tečnost koja izlazi iz plikova između prstiju. Na to se gleda kao na one koji imaju svrab ili šugu.[178]

KAKVA JE ODREDBA U VEZI S UZIMANJEM ABDESTA U TOALETU?

Zabranjeno je uzimati abdest na prljavim i nečistim mjestima, jer se na takvim mjestima okupljaju šejtani. I da nije riječ o nečistoćama koje

174 Zuhejli, prev, I, 148, 202; za više vidjeti: Ibn Abidin, I, 83; Nimeti-islam, Mehmet Zini, I, 99-101.
175 Et-tergību vet-terhīb, imam Munzirī, I, 158.
176 Ibn Abidin, I, 93; Zuhejli, prev., I, 148; Nimeti-islam, I, 111.
177 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, I, 103; Ibn Abidin, I, 126.
178 Nimeti-islam, Mehmet Zihni, I, 103.

se na takvim mjestima nalaze, na njima je čovjek izložen i vesvesama. Ukratko, pošto je abdest čišćenje, mekruh je uzimati ga na mjestima gdje ima nečisti, jer posvuda mogu dospjeti čestice nečistoće i kapi s udova.[179]

DA LI JE NEVJERNIK ONAJ KO PORIČE ABDEST?

Kafir je onaj ko ne priznaje da je abdest uvjet za namaz. Ako poriče da abdest treba za nešto drugo, osim namaza, onda nije nevjernik.[180]

KAKAV JE ABDEST OSOBE ZA UZUROM?

Pojam „osoba sa uzurom", sahibi-uzur je svaka osoba koja nije u stanju čuvati pravno propisanu čistoću (mali i veliki abdest); konstatno se nalazi u stanju koje se u islamskom pravu definiše kao stanje "hadesa" (pravne nečistoće). Takav status ima osoba kojoj neprestano istječe mokraća, krv (mustehaza) ili mezija, osoba koja nekontrolisano pušta vjetar, ranjena ili ozlijeđena osoba sa živom ranom kod koje krv neprestano izlazi.

To je osnovni uvjet da je riječ o uzuru. Neko može biti uzur u samo jednom periodu. Da bi prestao biti uzur, uvjet je da prođe jedan namaski vakat bez tih popratnih problema, jer se smatra da je time uzur sasvim prestao.

Propis, osoba koja je sahibi-uzur abdest treba uzeti za svaki namaski vakat. Odjeću i slično ne treba prati. U tom namaskom vremenu se s abdestom mogu klanjati svi farzovi i nafile. To obuhvata i namaze koji su vadžib. Kad istekne namasko vrijeme, abdest je pokvaren i ponovo se javlja raniji hades. Ako se uzme abdest nakon što je prekinut uzur, pa ako se ovo stanje nastavi i kad istekne namasko vrijeme, sve dok se ne pojavi neki drugi hades ili se ne otvori rana, abdest se ne kvari s istekom namaskog vremena, kao i kod mesha po mestvama.

Sahibi-uzur ima dva posebna šarta u vezi s abdestom:

- uzeti abdest zbog uzura i
- ne biti izložen nekom drugom hadesu osim tog.[181]

179 Zuhejli, prev., I, 175.
180 Ibn Abidin, I, 139.
181 Ibn Abidin, I, 281-282; Zuhejli, prev., I, 206-207.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao: „Žena koja primijeti krv uzura (mustahazu) uzima abdest za svako namasko vrijeme."[182] I druge osobe pod uzurom ponašaju se analogno ovom.

182 Nasbur-Râye, Zeylâî, I, 204.

9. MESH

Riječ „mesh" znači potiranje nečega rukom. U šerijatskom smislu, to je vlaženje mestvi u određenim okolnostima.[183]

ŠTA SU MESTVE?

Mestve su, u šerijatskom smislu, vrsta obuće napravljena od kože ili sličnog materijala, a koja pokriva nogu do iznad članaka.[184]

PROPIS O MESHU PO MESTVAMA

Mestve je dozvoljeno koristiti u sva četiri mezheba, i to za žene i muškarce koji su na putu, kao i za one koji su kod kuće. Riječ je o olakšici koja je dozvoljena muslimanima, ali je vrednije prati noge. Mesh je, međutim, bolji ako čovjek ima osjećaj krivice, tj. ako se boji da mu ovaj mesh po mestvama nije džaiz. Da bi otklonio od sebe ovo samookrivljavanje, bolje je obaviti mesh.[185]

Da su mestve šerijatski opravdane, potvrđeno j sa dosta hadisa iz sunneta. Mugira b. Šu'be kaže: „Jedne sam noći za vrijeme putovanja bio uz Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Upitao me je imam li vode. 'Imam', odgovorio sam. Sišao je s jahalice i krenuo nekud. Nestao je u mraku. Poslije je došao, i ja mu nasuh vode iz posude. Oprao je lice i ruke. Na njemu je bilo vuneno džube. Nije mogao izvući ruke iz njega. Najzad je to uspio vadeći ih odozdo, pa ih opra. Nakon toga, učinio je mesh po glavi. Kad sam se sagnuo da mu skinem mestve, on reče: 'Pusti to, jer sam mestve obuo na čiste noge (s abdestom).' Onda je obavio mesh preko njih."[186]

Hadis Džerira b. Abdullaha: „Obavio je malu potrebu, onda uzeo abdest i učinio mesh po mestvama. Potom je ustao i klanjao namaz. 'Zar tako radiš?', upitali su ga. Ovako je odgovorio: 'Vidio sam da ovako radi Allahov Poslanik, s.a.v.s.'"[187]

183 Ibn Abidin, I, 240.
184 Ibn Abidin, I, 241.
185 Ibn Abidin, I, 243; Zuhejli, prev., I, 232.
186 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 100-102.
187 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 100.

Prenosi se od Alije, r.a.: „Sve je u vjeri logično, mesh bi se po mestvama činio odozdo (jer se taj gazeći dio mestvi najviše prlja – prim. prev.) a ne odozgo. Ja sam vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da (tako) potire mesh po mestvama."[188]

KOLIKO TRAJE MESH PO MESTVAMA?

Prema većini fakiha, mukimu (osobi koja nije putnik) dozvoljeno je činiti mesh po mestvama (bez skidanja mestvi radi pranja nogu – prim. prev.) a musafiru (osobi koja ispuni šerijatske uvjete da se smatra putnikom musafirom) tri dana i tri noći = 72 sata.[189]

Od hazreti Alije prenosi se da je o dužini uzimanja mesha rekao: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., odredio je onom ko je na putu tri dana i tri noći, a onom ko je u kući jedan dan i jednu noć."[190]

Početak trajanja mesha počinje nakon što su mestve navučene s abdestom, dakle od momenta obuvanja mestvi.[191]

Mesh po mestvama se čini na taj način što se mokrim prstima desne ruke potare desna mestva od nožnih prsta do članaka, a isto tako prstima lijeve ruke lijeva mestva.[192]

Musafir koji je došao kući, nakon što je imao mesh jedan dan i jednu noć, skida mestve, jer se više ne smatra musafirom. Ako je riječ o manje od jednog dana i jedne noći trajanja mesha, onda će on to završiti, jer je to vrijeme onoga ko je kod kuće.[193]

ŠTA KVARI MESH PO MESTVAMA?

Mesh po mestvama bit će pokvaren u slijedećim situacijama:

- sve što kvari abdest kvari i mesh;
- džunupluk i, analogno tome, mjesečnica, lohusaluk i porođaj kvare mesh i potrebno je pranje nogu, jer se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naređivao da se mestve na putu, osim u situaciji džunupluka, ne skidaju tri dana i tri noći;

188 Bulugul-meram, prev., I, 85.

189 Ibn Abidin, I, 250; Büyük Islam Ilmihali, Ömer Nasûhî Bilmen, 113; Zuhaylî, prev., I, 246; Nimeti-islam, I, 160

190 Bulugul-meram, prev., I, 85

191 Ibn Abidin, I, 250; Nimeti-islam, I, 161; Büyük Islam Ilmihali, 115

192 Ibn Abidin, I, 251; Nimeti-islam, I, 162;

193 Ibn Abidin, I, 257; Nimeti-islam, I, 161;

- skidanje s nogu mestvi preko kojih je obavljen mesh; ako se ima abdest u ovoj situaciji, dovoljno je samo oprati noge;
- kad istekne vrijeme mesha. Ako se nastavi abdest u ovoj situaciji, dovoljno je samo oprati noge. Nema potrebe za ponovnim uzimanjem abdesta.[194]

MESH PO RANI I ZAVOJU

Ovaj propis obuhvata sve povoje preko lomova, preko gipsa, zavoje preko rane, zavoje preko mjesta odakle se uzimala krv, zavoje koji su naneseni na ranu poslije operacije... Šerijatska valjanost mesha preko zavoja jeste sunnet, a glede razuma džaiz. Prenosi se od Alije, r.a.: „Slomio sam bio zglob. Upitao sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., za to i on mi je rekao da obavim mesh preko zavoja."[195]

U predanju od Džabira o gasuljenju čovjeka s ranom na glavi stoji: „Dovoljan je tejemum, nakon što se glava poveže komadom platna, preko toga obaviti mesh i oprati ostatak tijela."[196]

U logičkom smislu, sasvim je jasna opravdanost mesha po zavoju, jer bi se skidanjem zavoja mogla izazvati neka opasnost ili nanijeti šteta. U djelu Merginanija ovako stoji: „Dopuštenje da se obavi mesh preko zavoja preče je, jer je teže skinuti zavoj nego mestve."[197]

Većinu zavoja je dovoljno preći jednom u meshu. Nije šart da se učini mesh preko cijelog zavoja, niti da se ponovo nijeti. Nijet se ne traži ni kod mesha preko mestvi ili glave.[198]

Nije ispravno činiti mesh preko mahrame, rukavica, pokrivala različitih vrsta i oblika koje žena koristi preko lica i glave. Ovdje bi mesh ušao u suprotnost kijasu.[199]

Mesh je šerijatski propisan sunnetom. Prema tome, onaj ko ga poriče, on je novator, a prema drugom mišljenju, i nevjernik. U djelu pod nazivom *Et-Tuhfa* kaže se da je mesh potvrđen idžmaom, pa čak i tevaturom. Ima više od 80 prenosilaca toga, a među njima je deset ashaba kojima je najavljena radosna vijest o Džennetu. Ovo je rekao Kuhistani.[200]

---

194 Ibn Abidin, I, 254; Nimeti-islam, I, 163-165; Zuhejli, prev., I, 249-251
195 Nasbur-Râye, Zeylâī, I, 186.
196 Nejlul-evtâr, Ševkânī, I, 258; Nasbur-Râye, Zeylâī, I, 187.
197 El-Hidâye, Ahmed Meylânī, prev., I, 65.
198 Ibn Abidin, I, 260; Zuhejli, prev., I, 259.
199 Nimeti-islam, I, 166; el-Hidâye, prev., I, 64; Zuhejlī, prev., I, 252.
200 Ibn Abidin, I, 245-246.

10. GUSUL (KUPANJE)

Riječ „gusul" u osnovi znači pranje u svakom smislu bilo čega. U šerijatskom smislu, gusul je pranje čistom vodom cijelog tijela.[201]

Uzvišeni Allah rekao je:

„Ako ste džunup, očistite se."[202]

U drugom ajeti-kerimu rečeno je:

„O vjernici, pijani nikako molitvu ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate, i kada ste džunupi – osim ako ste putnici – sve dok se ne okupate."[203]

Uzvišeni Allah je Svojom uzvišenom mudrošću učinio gusul farzom, ne poslije mokrenja, nego poslije izbacivanja sjemene tekućine, iako obje tekućine izlaze iz istog mjesta i iz istog organa.

Ono što je sigurno jeste to da mokraća u sebi nosi ostatke onoga što je čovjek unio u sebe od hrane i pića. Sperma, je pak tvar koja dolazi iz određenog dijela tijela. Upravo zbog toga tijelo biva pod utjecajem izbacivanja – ne mokraće – nego upravo sjemene tekućine. Ljudsko tijelo nakon spolnog odnosa gubi puno energije. Ova izgubljena snaga vraća se samo pranjem tijela, potiranjem svih njegovih dijelova. Znači, onaj ko ne opere svaki dio tijela, ne može ni povratiti izgubljenu energiju. To je razlog što je islamom propisano pranje čitavog tijela.

Kad je riječ o duhovnoj mudrosti, duša čovjeka koji se čisti od džunupluka uzdiže se u nebeski svijet i osvjedočuje se u tajne Allahovog stvaranja. Onaj ko se ne opere od džunupluka lišen je ovog osvjedočenja. Upravo je čišćenje razlog uzdizanja čiste duše u svijet meleka i miješanja s njima. Ova je situacija ista i kod žena i kod muškaraca, samo što se žena razlikuje od muškarca zbog hajza i nifasa. Hajz je krv koja, kao i sjemena tekućina, dolazi iz određenog dijela tijela. I žena kupanjem nadoknađuje energiju koju je izgubila tokom hajza.

Ovdje ima i jedna druga mudrost koja je u vezi sa zdravljem. Gusulom se odstranjuje ružan miris koji šteti tijelu. Uzvišeni Allah rekao je:

„I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: 'To je neprijatnost.' Zato spolno ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah

201 Zuhejli, prev., I, 267.
202 El-Māida, 6.
203 En-Nisā, 43.

naredio. – Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste."[204]

Što se tiče čišćenja od nifasa, tu su dvije koristi:

- korist za osjetila, jer se takvim kupanjem odstranjuje ružan zadah od porođajne krvi;
- duhovna korist, jer, žene to znaju, Allahu se zahvaljuje što su se spasile velike opasnosti pri trenutku rađanja.[205]

VODA ZA ABDEST I GUSUL

Abdest se može uzeti i gusul obaviti vodom iz rijeke, česme, bunara, mora, kao i kišnicom. Uzvišeni Allah rekao je:

„...Mi s neba čistu vodu spuštamo."[206]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Voda čisti i neće biti nečista sve dok joj se ne promijeni boja, okus ili miris."[207]

O moru je rekao, Poslanik, s.a.v.s.: „Njegova voda je čista i meso iz njega je halal."[208]

Voda koja se skuplja i izlazi iz drveća i voća ne može se koristiti za abdest i gusul. Ovoj vrsti vode se i ne može reći da je samo „voda", te kad nema vode, naređeno je da se uzme tejemum. Abdest se ne može uzeti ni vodom koja je pomiješana s nečim drugim, pa je dobijeno piće ili jelo, kao, naprimjer, sirće, čorba, mesna juha, ružina vodica, povrtne juhe i sl. To se i ne može nazvati vodom. Svrha jela s vodom i povrćem jeste jelo u kojem voda služi da bi u njoj povrće nadošlo i skuhalo se.[209]

FARZOVI GUSULA

Gusul ima tri farza:

- isprati usta;
- isprati nos: Usta i nos su u gusulu kao vanjski dijelovi tijela. Trebaju se oprati. Ovdje se, uzevši više vode u usta i nos, treba mnogo detaljnije oprati nego prilikom abdesta. Uzvišeni Allah

204 El-Bekara, 222.
205 Islamda Yaşayış Esasları, Ismail Hakkı Uca, 43-44.
206 El-Furkân, 48
207 Bulûgul-merâm, prev., I, 11-13
208 Bulûgul-merâm, prev., I, 9; Et-tadž, prev., I, 122
209 El-Hidâye, Ahmed Meylânî, prev., I, 37-38

rekao je: „Ako ste džunup, dobro se očistite."[210] Allahovog Poslanika, s.a.v.s., upitala je Ummu Selema: „'Allahov Poslaniče! Ja sam žena sa gustim pletenicama. Trebam li ih rasplitati da bih se okupala od džunupluka?' 'Ne', odgovorio je, 'dovoljno je da izliješ tri pregršti vode po glavi, a onda skvasiš cijelo tijelo i očistiš se.'"[211] Smatra se da je posljednja rečenica hadisa obuhvatila i unutrašnjost usta i nosa;

- oprati cijelo tijelo vodom: Voda mora doprijeti do svih dijelova kose i kože, makar jednom. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Ispod svake dlake na kosi ima dženabeta. Operite kosu i očistite kožu."[212]

ŠTA SU GUSULSKI SUNNETI?

Gusul ima 12 sunneta, a to su:

- početi bismillom;
- nijet učiniti;
- to se (bismilla i nijet) radi prije početka gusula, dok se prilikom uzimanja abdesta uči dok se peru ruke;
- ako ima nešto posve nečisto na tijelu, treba to odvojeno odstraniti, da se ne bi proširilo dalje;
- i ako nema sjemena i drugih nečistoća na stidnim mjestima, oprati ih posebno;
- prije gusula oprati ruke do zglavaka, tri puta isprati usta dobro i onda tri puta nos, potom uzeti cijeli abdest;
- u tom abdestu pranje nogu obaviti posljednje (ako se oko stopala skuplja voda, noge, svakako, oprati na kraju);
- tri puta politi tijelo vodom, dobro, toliko da nigdje suha mjesta ne ostane;
- polijevanje vodom početi od glave;
- nakon toga politi desno rame;
- nakon toga politi i lijevo rame;

210 El-Māida, 6
211 Muslim, prev., I, 381
212 Tirmizi, prev., I, 94-95.

- kako se polijeva vodom, tako trljati svaki dio tijela koji se može dohvatiti. S drugim i trećim polijevanjem voda dohvata cijelo tijelo.[213]

ŠTA JE MEKRUH KOD GUSULA?

Ono što je mekruh kod abdesta, mekruh je i kod gusula.

Učiti suviše dova. Kupati se gol, čak i da je čovjek na mjestu gdje ga niko ne može vidjeti. Pretjerivanje ili škrtarenje sa vodom koja se treba iskoristiti.[214]

KAKO SE UZIMA GUSUL?

Gusul se, uz poštivanje svih uvjeta i adaba, obavlja na slijedeći način, koji ćemo u daljem tekstu opisati.

Onaj ko hoće obaviti gusul, prvo uči bismillu, a onda učini nijet. Opere ruke do iza zglavaka i očisti ako na njima ima nešto prilijepljeno ili osušeno. Nakon toga, bilo ili ne bilo na njima nečistoće, opere stidna mjesta. Onda uzima vode u dlan i ispira usta tri puta, duboko ispirajući grlo i prostor između zuba. Ako nije postač, onda će uzeti više vode i usta dobro izgrgljati. Potom desnom rukom uzima tri puta vode i ispira dobro nos. Da ne bi ostalo sasušenog sadržaja u nosnicama, svaki put se lijevom rukom isekne nos. Nakon toga se uzme abdest, isti kao i onaj za namaz. Ako se voda skuplja oko nogu, onda se noge neće oprati tad, nego nakon završetka gusula. Nakon uzimanja abdesta, polije se prvo desno rame tri puta, pa lijevo tri puta, a onda se kupa. Nakon prvog polijevanja trlja se tijelo dokle ruka može doprijeti. Isto se radi nakon slijedeća dva polijevanja. Tijelo treba oprati tako da na njemu ne ostane suhog ni koliko vršak igle. Opere se i pupak, kao i rupice za naušnice. Kroz bradu i kosu se prođe, tako da voda dođe do njihovog korijena. Ako na tijelu postoji rana i na njoj lijek, a bilo bi štetno da se lijek ukloni, onda se vodom pređe preko lijeka. Ako bi i to bilo štetno, onda se to mjesto samo potare. Ako je i taj mesh štetan, to se ostavi i samo se pređe preko zavoja.[215]

213 Nimeti-islam, I, 118-120.
214 Nimeti-islam, 1-122.
215 Islam Dini, Ahmed Hamdi Akseki, 189-190

Hazreti Aiša ovako je opisivala kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., obavlja gusul: „Kad bi Resulullah, s.a.v.s., htio da se okupa zbog džunupluka, počeo bi prvo s pranjem ruku, onda bi desnom rukom polio lijevu i oprao stidno mjesto. Onda bi uzeo abdest i prstima uzimajući vode prošao kroz kosu do korijena. Nakon toga bi na glavu tri puta polio vode, a onda i na druge dijelove tijela. Na kraju bi oprao i noge.[216]

KAD JE GUSUL NEOPHODAN?

Situacije u kojima je neophodan gusul jesu sljedeće:

džunupluk, stanje u kojem je čovjek nakon svakog spolnog općenja, s ejakulacijom ili bez nje, izbacivanjem sjemena nakon polucije (ihtilam), uslijed razdraženosti, strasti, dakle, nečistoća nastala bilo u budnom ili usnulom stanju. Hazreti Alija ovako je rekao:

„Ja sam osoba kojoj često izlazi mezija. Upitao sam Allahovog Vjerovjesnika, s.a.v.s., za to i on je rekao: 'Za meziju ima abdest, a za spermu gusul.'"[217]

Prenose se riječi i od Ummu Seleme, r.a.:

„Enesova majka Ummu Sulejm rekla je: 'Allahov Poslaniče! Allah najbolje zna... Da li žena treba obaviti gusul ako doživi ihtilam?' 'Da, ako vidi vlažnost', odgovorio je Poslanik. Onda je Ummu Sulejm upitala: 'A može li žena imati poluciju?' Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je odgovorio: 'Allah ti dobro dao! Pa kako onda dijete liči na nju?'"[218]; prestanak hajza (menstruacije) kod žene i prestanak nifasa (krvarenja žene porodilje koje može trajati od 1 do 40 dana): Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao Fatimi bint Ebu Hubejse:

„Kad ti dođe mjesečnica, ostavi namaz. Kad prestane, obavi gusul i klanjaj."[219]

Što se tiče razloga potrebe gusula nakon prestanka nifasa, to je zbog nakupljene krvi mjesečnice.

Kupanje umrlog muslimana koji nije umro kao šehid, farz je okupati umrlog muslimana koji nije šehid i koji nije ni džunup. O čovjeku koji je pao sa svoje jahalice i umro Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

---

216 Muslim, prev., I, 372
217 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 218
218 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 219
219 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 115.

„Okupajte ga vodom i lišćem drveta sidra i zamotajte u kefine sastavljene od dva komada platna."[220]

I Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su ogasulili. Nakon toga je okupan i Ebu Bekr, r.a., pa su muslimani ovu obavezu dalje nastavili raditi iz generacije u generaciju.

ŠTA JE HARAM RADITI ZA ČOVJEKA KOJI JE DŽUNUP?

Pet stvari raditi džunupu je haram, a to su:

- namaz klanjati (jer je ajetom naređena čistoća); Kur'an učiti, dozvoljeno je samo učiti dovu i nijet. U hadisu koji prenosi hazreti Alija ovako je rečeno: „Allahov Poslanik, s.a.v.s, poučavao nas je Kur'ani-kerimu u svakoj prilici kad ne bi bio džunup"[221];
- Kur'an dodirivati, Uzvišeni Allah rekao je: „Smiju ga dodirnuti samo čisti."[222] Dakle, mogu ga dodirnuti samo oni koji su čisti od džunupluka i slično. I Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao: „Kur'ani-kerim mogu dodirnuti samo čisti"[223];
- u džamiju ulaziti, prenosi se da je hazreti Aiša ovako rekla: „Kad bi došao Allahov Poslanik, s.a.v.s., ashabi su svoje kuće pretvarali u džamije. Zbog ovoga je Resulullah rekao: 'Nemojte ove kuće pretvarati u mesdžide, jer ja ne mogu dozvoliti ulazak u mesdžid nekom ko je s hajzom ili je džunup.'"[224] U jednom drugom hadisu Ummu Selema veli: „Kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., ulazio u mesdžid, onda bi povikao koliko god je mogao: 'Onoj koja je s mjesečnicom i onome ko je džunup mesdžid nije halal"[225];
- tavaf oko Kabe činiti, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao da je tavaf jedna vrsta namaza: „Činiti tavaf oko Bejtullaha jeste namaz. Zbog toga kad tavafite, malo razgovarajte."[226]

220 Bulūgul-merām, prev., II, 258.
221 Tirmizi, prev., I, 119-120.
222 El-Vāki'a, 59.
223 Nasbur-Rāye, Zeylāī, I, 196-199.
224 Bulūgul-merām, prev., I, 148
225 Ibn Mace, I, 212
226 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 207

KAD JE GUSUL SUNNET?

Ukoliko nema jedne od navedenih situacija u kojima je gusul farz, sunnet je okupati se u slijedećim slučajevima:

- gusul za džuma-namaz: Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao: „Okupati se petkom obaveza je svakoj punoljetnoj osobi."[227] Ovu je obavezu ulema odredila kao potvrđeni sunnet. U drugom hadisu Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Onaj ko uzme abdest u petak uradio je dobru i lijepu stvar. Ako bi se okupao, to bi bilo još vrednije."[228]
- Petak, dan džume, prema hadisu, jeste najljepši dan u kojem se sunce rađa, pa je stoga i kupanje radi obavljanja džuma-namaza preporučeno. Smatra se da je taj sunnet ispunjen i kupanjem u četvrtak navečer ili u petak rano ujutro. Oko gusula učinjenog poslije džumanskog namaza nema idžmaa.[229];
- gusul za bajram-namaz, fakih Ibn Sa'd prenosi da je Muhammed, s.a.v.s., obavljao gusul za bajram-namaz.[230] Ovaj hadisi-šerif dokaz je da je gusul za bajram-namaz sunnet. Drugi razlog što je gusul sunnet leži u tome što je bajram-namaz zajednički namaz, pa je po tome sličan džumi;
- gusul za obavljanje hadža i umre (pri oblačenju ihrama), Zejd b. Sabit prenosi: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., svukao bi se i okupao da bi navukao ihrame."[231] Ovaj gusul mogu učiniti i žene koje su s hajzom ili nifasom, pošto on nije za čišćenje, nego radi poštovanja reda. Ako nema vode, ovdje se ne uzima tejemum umjesto gusula;
- gusul za hadžiju na Arefatu, nakon Jevmi-Arefe.

KOJI JE GUSUL MUSTEHAB I MENDUB?

Mustehab i mendub je obaviti gusul:

1. muslimanu, iako je čist. Muslimanu i muslimanki je farz obaviti gusul u slučaju džunupluka i nakon hajza i nifasa, jer tu postoji

227 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 222
228 Et-tadž, prev., I, 482 (Ebu Davud, Tirmizi, Nese'i)
229 Nimeti-islam, I, 122-123; Zuhejli, prev., I, 290; Ibn Abidin, prev., I, 250
230 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 236
231 Tirmizi, prev., II, 104

potreba za kupanjem. Mustehab je okupati se mimo ovih situacija;

2. onome ko sa stanovišta godina postaje zreo. To su djevojke i mladići koji su napunili petnaest godina, ali se kod njih još nisu pojavili znaci zrelosti poput sjemene tečnosti, hajza i trudnoće. Nakon ovog slijedi period zrelosti „bulūg", kada gusul postaje farz;
3. kad se osvijesti od ludila, nesvjestice i pijanstva. Pošto ove situacije kvare abdest, abdest je potreban, ali to ne zahtijeva gusul. Gusul u ovakvim situacijama znači zahvaljivanje na blagodati osvješćivanja. Ako bi se nakon osvješćivanja našlo vlažnih kapi od sjemene tekućine, farz je obaviti gusul. Ibn Munzir veli: „Potvrđeno je da je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., obavljao gusul nakon onesvješćivanja"[232];
4. nakon puštanja krvi;
5. nakon kupanja umrlog (onima koji su ga gasulili);
6. 15. noći ša'bana, za onog ko ima namjeru da provede u ibadetu tu noć, jer se te noći dijeli rizk;
7. za Lejletul-kadr, za ibadet te noći;
8. onome ko ulazi u Medinetul-Munevveru (iz poštovanja);
9. onome ko dočeka sabahski namaz na Muzdelifi;
10. za tavafi-zijaret onom ko s Mine dođe u Meku;
11. onome ko klanja namaz pri husufu (pomračenju Mjeseca) i kusufu (pomračenju Sunca);
12. onome ko uči kišnu dovu;
13. onome ko klanja zbog straha i zatečenosti od tame, oluje ili zemljotresa;
14. onome ko dođe s puta;
15. onome ko čini tevbu za grijehe;
16. kad žena prestane biti mustehaza;
17. onome ko baca džemreta.[233]

SPECIFIČNA ŽENSKA PITANJA OKO GUSULA

I žena, jednako kao muškarac, ima ihtilam, poluciju. Potreban je gusul i kad dođe do izbacivanja tečnosti iz spolnog organa kod žene. Kako

232 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 243
233 Nimeti-islam, I, 123-125.

je to prirodna stvar za muškarca, isto tako je prirodna i za ženu. Enes b. Malik veli:

„Ummu Sulejm je došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i mada je pored njega bila hazreti Aiša, upitala ga:

'Allahov Poslaniče! I kad žena u snu vidi ono što vidi i muškarac, ona osjeti zbog toga isto ono što osjeti i muškarac?' Na ovo je hazreti Aiša rekla: 'Ummu Sulejm, iznijela si ono što je ženska tajna! Zar te nije stid!?' Sad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao hazreti Aiši: 'To bi trebalo tebi reći.' Potom je odgovorio: 'Da, Ummu Sulejm. I žena se treba okupati kad to vidi.'"[234]

U drugom rivajetu Enesa b. Malika Ummu Sulejm je rekla:

„Iako me je bilo stid reći: 'Može li i žena to vidjeti?', upitala sam. Na ovo mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: 'Da, jer otkuda onda sličnost? Muška tekućina je gusta i bijela; ženina tekućina rijetka i žućkasta. Tako sličnost dolazi od onoga čija tekućina prevlada ili nadvlada.'"[235]

I ako žena ima poluciju, a tekućina se ne pojavi izvan spolnog organa, prema rivajetu od imama Muhammeda, dužna je obaviti gusul. Prema zahiri-rivajetu nije dužna, jer da bi bila, uvjet je da se sjemena tekućina pojavi van spolnog organa. Prema ovom je i fetva.[236]

Da bi gusul bio farz zbog izmjenjivanja nježnosti i milovanja među supružnicima bez spolnog odnosa s penetracijom, treba da žena doživi vrhunac uzbuđenja, da ona osjeti kako rezultat tog njenog uzbuđenja kreće od njenih prsa naniže ili se iz spolnog organa pojavi tekućina. Muška sperma je gusta i bijela, a ženina rijetka i žućkaste boje. Žene kod kojih se to žuto ne pojavi i koje ne osjete orgazam ne trebaju se kupati.[237]

Ako žena nakon ihtilama ili spolnog odnosa sa suprugom vidi da je dobila mjesečnicu, slobodna je da odluči hoće li obaviti gusul ili ne. Ako hoće, može se okupati; ako neće, može ostaviti da obavi gusul kad joj prođe mjesečno pranje. Kupanje je čišćenje radi obavljanja namaza. To pak nije moguće dok ženi ne prođe mjesečnica. Dobro će biti ako se

234 Muslim, prev., I, 367.
235 Muslim, prev., I, 367.
236 Ibn Abidin, prev., I, 242.
237 Fetâvâi-Hindijja, I, 13.

okupa i pored toga, jer pranje tijela čistom vodom olakšava cirkulaciju krvi.[238]

Ako žena kojoj je prošla mjesečnica ima spolni odnos s mužem bez obavljenog gusula, dovoljno je da obavi taj jedan poslije spolnog odnosa. Znači, ovdje je dovoljan jedan gusul umjesto dva (gusul nakon hajza i zbog džunupluka).[239]

Ako „mjesto obrezivanja" muškog spolnog organa uđe s jedne od dvije strane u ženu – pa makar i ne bilo izbacivanja sjemena – za oboje je farz obaviti gusul.[240]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Kad čovjek legne između četiri uda (ruku i nogu) žene, te spolovila se samo dotaknu, obaveza im je oboma uzimanje gusula."[241]

Ako se kod žene pojavi sjemena tekućina nakon što se okupala, a njena je vlastita, ona ponavlja gusul, ali namaz ne ponavlja. Ako je to muška sperma, ona to nije obavezna. Samo treba uzeti abdest.[242]

Žena koja ima pletenice ne treba ih rasplitati tokom gusula. Supruga Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Ummu Selema, r.a., rekla je:

„'Allahov Poslaniče, ja sam žena s gustim pletenicama. Da li da ih rasplićem kad hoću da se okupam zbog džunupluka?' 'Ne', odgovorio je, 'dovoljno ti da izliješ tri pregršti vode po glavi. Nakon toga ćeš skvasiti cijelo tijelo i okupati se.'"[243]

Prema mišljenu žene čiji je govor sahih, ne treba ni kvasiti pletenice iznutra.[244]

U komentaru *El-Mun'je* ovako stoji kad je riječ o rupici za naušnice: „Nakon što se izvade naušnice, treba protrljati mjesto gdje je rupica, nastojeći da kroz nju prođe malo vode. Ako to nije moguće uraditi, onda je, svakako, treba dobro skvasiti. Ako se uspije nakvasiti, nema potrebe da se ona vadi, jer je urađeno ono što treba."[245]

Tokom gusula treba oprati vanjski dio spolnog organa, tj. jednom to obaviti je farz. Vanjski dio spolnog organa je poput usana. Nema potre-

238 Büyük Kadın Ilmihali, Rauf Pehlivan, 90; Kadın Ilmihali, H. Cemal Öğüt, 66.
239 Ibn Abidin, prev., I, 250.
240 Ibn Abidin, prev., I, 237.
241 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 119; Zuhejli, prev., I, 270-271.
242 Ibn Abidin, prev., I, 234.
243 Muslim, prev., I, 381.
244 El-Hidâja, prev., I, 34; Nimeti-islam, I, 116; Zuhejlī, prev., I, 276.
245 Ibn Abidin, prev., I, 221-222; Nimeti-islam, I, 115.

be prati ga iznutra, jer je to unutrašnji organ. Žena ne gura svoj prst u spolni organ. U tom smislu izdata je i fetva.[246]

Kako smo ranije vidjeli, farz u gusulu je pranje vanjskih dijelova tijela. Pošto vagina nije vanjski dio tijela, nema potrebe za pranjem. Spirala se stavlja u unutrašnjost vagine. Sa stanovišta gusula ovdje nema smetnje. Samo je druga stvar u pitanju to što se stidno mjesto ne pokazuje nekom drugom, makar to bila žena. Raditi to bez valjanog opravdanja je haram.

Ako boja i balzam za kosu ostavljaju na kosi sloj do te mjere da ne dozvoljavaju prodiranje vode, onda su smetnja gusulu. Nije pohvalno upotrijebiti drugu boju osim kne zato što formira taj sloj.

Kad je riječ o korištenju laka za nokte, odnosno da li on predstavlja smetnju za uzimanje abdesta, poznato je kako, da bi gusul bio valjan, voda mora doprijeti do kože i nokta. Pošto je to sloj koji sprečava dodir vode, to je i smetnja gusulu.

Stavljati na nokte gumu, vosak, riblju krljušt i dr. potpada pod isto. Potrebno je oprati mjesto ispod toga.[247]

DA LI SU PLOMBE I NAVLAKE SMETNJA GUSULU?

Zna se da u našoj vjeri neophodna potreba otvara vrata različitim olakšicama i dopuštenjima. Ovdje neophodna potreba ne podrazumijeva samo situacije koje čovjeka mogu dovesti do smrti, nego i do stanja teškoće, narušavanja zdravlja i sl. Liječenje zuba – a u to spada stavljanje navlaka i plombiranje – potrebno je za zdravlje. Jako bi bilo teško da se to odstranjuje tokom gusula. Zbog toga su učenjaci u situaciji da bi ovako neka mjesta mogla ostati neoprana, izdali fetvu da je dovoljno da voda pređe preko ovih mjesta.[248]

Bilo u abdestu, bilo u gusulu, dovoljno je dobro isprati usta vodom. Tako je ispoštovana odredba o pranju zuba. Zbog toga nema potrebe za uzimanjem abdesta ili gusula prije popravke i plombiranja zuba.

Nema smetnje u tome da se plomba ili navlaka stavlja dok je osoba džunup ili s hajzom. Bilo bi bolje, međutim, da se to radi dok je osoba čista.

---

246 Ibn Abidin, prev., I, 219.
247 Ibn Abidin, prev., I, 274-275.
248 Islam'ın Işığında Günün Meseleleri, Hayrettin Karaman, I, 286.

JE LI DOZVOLJENO KUPATI SE GOL?

I kad su pokrivena stidna mjesta tokom gusula, mustehab je biti na mjestu gdje čovjekovu golotinju ne može vidjeti niko kome to nije dopušteno, jer postoji mogućnost da se to desi tokom kupanja ili oblačenja. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., vidio je jednog čovjeka da se kupa na otvorenom (na mjestu gdje nije bilo ljudi) posve go, bez peškira, pa se popeo na minber i nakon zahvale Allahu rekao:

„Allah je Onaj Koji pokriva greške Svojih robova. On voli stid, sakrivanje i pokrivanje. Kad se neko od vas kupa, neka se pokrije dok se kupa. (Neka se ne kupa u situaciji u kojoj mu se mogu vidjeti stidna mjesta.)"[249]

BRIJANJE, UKLANJANJE DLAKA SA STIDNIH MJESTA I PODSIJECANJE NOKTIJU U STANJU DŽUNUPLUKA

Mekruh je džunupu brijati stidna mjesta.[250] Mekruh je i podsijecati nokte. Nokte treba podrezati nakon kupanja.[251] Isto je i sa ženom koja ima mjesečnicu i koja je lohusa. Imam Gazali u svom djelu *Ihjā ulūmiddīn* ovako kaže:

„Nije dobro da džunup podsijeca nokte, brije se, uklanja dlake sa stidnih mjesta i ispod pazuha, pušta krv iili bilo šta otklanja s tijela. Na Kijametskom danu će doći sve što je obrijano ili odrezano dok je čovjek bio džunup, pa će svaka dlaka pitati zašto je ostao džunup."[252]

JELO, PIĆE I SPAVANJE U STANJU DŽUNUPLUKA

Ako neko ko je džunup osjeća želju da jede ili pije, dovoljno je da opere ruke i usta. Mekruh je ako džunup jede i pije bez pranja ruku i usta, a ženi s hajzom nije mekruh dok se ne okupa.[253] Hazreti Aiša je rekla: „Kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., htio jesti ili piti, a bio džunup, on bi uzimao abdest."[254] U rivajetu Ebu Davuda stoji: „Ako bi htio jesti, prao bi ruke." Ispiranje usta bilo je radi pića, a pranje ruku radi jela.

249 Et-tadž, prev., I, 184.
250 Fetāvāi-Hindijja, V, 357.
251 Fetāvāi-Hindijja, V, 358.
252 Zuhejli, prev., I, 287.
253 Ibn Abidin, prev., I, 480.
254 Et-tadž, prev., I, 190.

Ibn Omer, r.a., rekao je: „Omer ibn Hattab upitao je Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Može li neko od nas ići na spavanje ako je džunup?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: 'Da, bilo ko od vas neka ide spavati džunup nakon što uzme abdest.'"[255]

Žena može dojiti dijete dok je džunup, jednako kao što ga doji dok je s hajzom (dok ima mjesečnicu), ali to treba izbjegavati. Ukoliko je dijete gladno, treba oprati grudi i nahraniti ga.

KOLIČINA VODE ZA ABDEST I GUSUL

Prema onom što je navedeno u djelu El-Hil'ja, prenosi se da postoji idžma muslimana da nije određena količina vode dovoljna za abdest i gusul. U zahiri-rivajetu stoji da najmanja količina vode dovoljna za gusul iznosi jedan sa'j (2.751 ili 2.700 g), a za abdest jedan mudd (675 g). Dokaz za ovo jeste hadis koji s ittifakom prenose Buhari i Muslim. U poznatom hadisu rečeno je: „Vjerovjesnik, s.a.v.s., abdest je uzimao s jednim muddom vode, a kupao se koristeći količinu od jednog sa'ja do pet mudda." Ovo ograničenje, međutim, nije potrebno, očito se govori o najmanjoj količini. Cilj je i ne pretjerivati.

Autor *Bahra* je rekao: „Čak i kad bi se neko okupao koristeći manju količinu vode od ovog, bilo bi dovoljno. Ako ne bi bilo dovoljno, upotrijebio bi više; ljudi se razlikuju po svojoj prirodi i stanju."[256]

Mekruh je pretjerivati u trošenju vode za abdest i gusul.

DA LI SE DŽUNUP SMATRA NEČISTOM OSOBOM?

Džunupluk je kod čovjeka duhovna nečistoća. Gusulom se čovjek spašava tog duhovnog stanja i čisti. Da džunup čovjek nije nečist, objašnjava Ebu Hurejre:

„Bio sam džunup kad sam se u jednom od medinskih sokaka sreo s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s. Uzeo me je za ruku i s njim sam nastavio da hodam. Najzad je sjeo. Otišao sam od njega na jedno skrovito mjesto i obavio gusul. Nakon toga sam došao do mjesta gdje je on sjedio. Allahov Poslanik, s.a.v.s., me upita: 'Ebu Hurejre, gdje si bio?' 'Bio sam džunup', odgovorih, 'nisam htio da sjedim s tobom neobavljenog taha-

---

255 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 110.
256 Ibn Abidin, prev., I, 233; Zuhejli, prev., I, 284-285; Nimeti-islam, I, 122.

reta.' Na ovo Allahov Poslanik reče: 'Subhanallah! Ebu Hurejre, mumin nije nečist!'"[257]

JE LI NEČISTO MJESTO KOJE JE DODIRNULA RUKA DŽUNUPA?

Musliman je uvijek čist i nikad nije nečist. Za njega je čisto i mjesto koje je dodirnula ruka džunupa ili žene s hajzom. U ranije navedenom hadisi-šerifu spominje se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., za ruku držao Ebu Hurejrea, r.a. U drugoj varijanti hadisa stoji: „Sreo sam se s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s. Pružio mi je ruku, ali je ja povukoh i rekoh da sam džunup." Na to je Allahov Poslanik rekao ono što je slijedilo u gore spomenutom hadisu.

MOŽE LI SE RUKOVATI NEKO KO JE DŽUNUP?

Isto kao i gore spomenuti hadis s Ebu Hurejreom, u vezi s ovim pitanjem prenosi se i hadis od Huzejfe i Ibn Abbasa. Većina učenjaka dopušta rukovanje s džunupom i ne vidi ništa loše u dodiru džunupa i žene s hajzom.[258]

KAKVA JE ODREDBA U VEZI S ONIM ŠTO OSTANE IZA DŽUNUPA?

Ako džunup ili žena s hajzom, koji, dakle, nemaju abdesta, stavi čistu ruku, uslijed neophodne potrebe, u posudu s vodom da bi zahvatila vode, ta voda nema status upotrijebljene vode.[259]

Sve ono što ostane iza džunupa, žene s hajzom, lohuse žene, pa čak i nevjernika čisto je. Samo ostaci iza onog ko pije alkohol i onog čija su usta krvava uistinu su nečisti (ako je taj upravo pio i ako su usta još uvijek krvava).[260]

Hazreti Aiša je rekla:

„Pila sam, a imala sam menstruaciju, a onda sam pružila Vjerovjesniku, s.a.v.s. On je svoja mubarek-usta prislonio na mjesto s kojeg sam ja pila i tako pio. Opet sam jednom bila također u hajzu i jela meso s

257 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 125.
258 Tirmizi, prev., I, 102.
259 Fetâvâi-Hindijja, I, 81.
260 Fetâvâi-Hindijja, I, 84.

kosti, pa pružila i Vjerovjesniku. On je zagrizao na mjestu s kojeg sam ja grizla."[261]

ČITANJE U STANJU DŽUNUPLUKA

Dozvoljeno je onoj osobi koja je džunup, s menstruacijom ili lohusi čitati novine, časopise i knjige, ako ne sadrže kur'anske ajete.

Mekruh je čitati Božije knjige kao što su Tevrat, Indžil i Zebur, jer u njima može biti nešto što je preostalo iz originalnih knjiga. Uzvišeni Allah nas nije obavijestio o tome šta su ehlul-kitabije promijenili.[262]

Nije mekruh osobi koja je džunup, s menstruacijom ili u nifasu gledati u Kur'an, jer se džunupluk ne ogleda u očima. Nije mekruh ni učiti dove.[263]

Onaj ko je džunup postao prije zore ili dok je postio po danu, pa zaspao i imao poluciju, njegov post neće biti pokvaren, ali treba da se okupa dok ne prođe namasko vrijeme.

261 Muslim, prev., I, 361
262 Ibn Abidin, prev., I, 259-260
263 Ibn Abidin, prev., I, 259

ČITANKA

U DŽIHAD!

Ashab Ebu Hanzale b. Ebu Amir, r.a., i Džemila, kći Ebu Lejle, vjenčali su se bili u petak. Samo što je svanulo u subotu ujutro, čuli su se povici: „U džihad! U džihad!"

Čim je Hanzale začuo ovo, opasa sablju, navuče oklop, pripremi konja i ode u borbu na Uhud. Borba je bila započela i ratnici su se hrabro borili. Kad su se u jednom trenutku muslimani pomeli i počeli povlačiti, on je sam nastavio da napada. Razbijao je mušričke redove i očima tražio Ebu Sufjana. Čim ga vidje, bez oklijevanja pojuri na njega i baš kad je bio spreman da ga posiječe, Ebu Sufjan, da bi se spasio smrti, povika svom snagom i dozva Kurejšije. Na njegov glas pojuriše ratnici na Hanzalu i svi odreda s izvučenim sabljama. Hazreti Hanzale pade mrtav primivši stotine uboda. Ispio je šerbe šehadeta i preselio svom Gospodaru.

Na ovo je Allah, dž.š., otvorio kapije gajba i Svom Resulu pokazao duhovni svijet; nakon što je vidio te začudnosti, Resul se vratio ashabima i donio radosnu vijest:

„Nemojte sumnjati, vidio sam kako meleki između nebesa i Zemlje Hanzalu kupaju vodom iz jednog bijelog oblaka. Posuda koju su za to koristili bila je od srebra."

Sad plemeniti ashabi pojuriše do Hanzale, kad tamo imaju šta vidjeti: s Hanzaline glave kaplje voda. Obavijestili su potom njegovu suprugu, želeći saznati u kakvom je stanju bio prije polaska u rat. Njegova žena je rekla kako je on izjurio iz kuće čim je čuo poziv, te da nije imao priliku obaviti gusul. Tako su njega meleki okupali i čistog poslali njegovom Gospodaru.

Od Ahmeda b. Hanbela i Tirmizija

11. T EJEMUM

Riječ „tejemmum" jezički znači „naumiti", „namjeravati učiniti". U ajetu Uzvišenog Allaha: *„...ne težite tome da dajete ono što ne vrijedi..."* (lā tejemmemū)[264] ova riječ upotrijebljena je upravo u ovom smislu. Kao izraz, fakihi približno isto definišu značenje ove riječi.

U šerijatskom pravu tejemum znači rukama se dotaći čiste zemlje, zemljane stvari ili praha i tim rukama potrati lice i ruke. Naumiti učiniti tejemum je šart, jer on na neki način i predstavlja iskazivanje namjere.

Tejemum je jedna od posebnosti islamskog umeta. Propisan je 6. godine po Hidžri. Dokaz njegove pravne valjanosti jesu Knjiga, sunnet i idžma-konsenzus. Uzvišeni Allah rekao je:

„...a ako ste bolesni, ili na putu, ili ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite..."[265]

Što se tiče sunneta, ima dosta hadisi-šerifa o ovoj temi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Cijela površina zemlje nama je mesdžid, a zemlja je za nas ona koja čisti."[266]

U drugom hadisu rekao je:

„Zemlja je čistač muslimana ako ne nađe vode, pa makar i deset godina to trajalo."[267]

Uzvišeni Allah je u vjeri sve olakšao da bismo bez problema mogli činiti ibadet, srca bez patnji i čistih djela. Što se tiče mudrosti uzimanja tejemuma, ona se ogleda u slijedećem:

- podsjeća na abdest;
- podsjeća na to da smo stvoreni od zemlje;
- pokazuje poniznost;
- govori o fadiletu Muhammedovog umeta, jer Uzvišeni Allah to nije propisao prijašnjim narodima. Ovo dopuštenje dato je samo nama.

---

264 El-Bekara, 267.
265 En-Nisā, 43.
266 Bulūgul-merām, prev., I, 153.
267 Bulūgul-merām, prev., I, 162.

ZA KAKVO ČIŠĆENJE JE ZAMJENA TEJEMUM?

Tejemum može zamijeniti abdest i gusul zbog džunupluka, mjesečnice i lohusaluka. Onaj ko je s hadesom, ko je džunup ili s hajzom, ko je lohusa i žena koja je rodila, a nema pranja, može uzeti tejemum radi obavljanja namaza i drugih ibadeta. Uzvišeni Allah rekao je u ajetu: *„...ako ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite"*, između ostalog: *„ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu"*, što se odnosi na hades.

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao da je Imran b. Husejn jednom kazao:

„Jednom smo bili s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., pa je ove što su bili s nama pozvao da klanjaju. U to je ugledao jednog kako stoji na kraju. 'Zar ti nećeš klanjati', upitao ga je, a čovjek odgovori: 'Džunup sam, a nije bilo vode, pa ne znam šta da radim.' Na ovo je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: 'Imaš zemlju, ona ti je dovoljna.'"[268]

Tejemum je relativna, a ne apsolutna alternativa. Hades je otklonjen kad je riječ o namazu dok god se ne dođe do vode. Nađe li se voda, hades se ponovo vraća.

Na osnovu gornjeg hadisa džaiz je uzeti tejemum za farz i nafilanamaz u kojima treba abdest, da bismo uzeli Kur'an u ruke, učili Kur'an ili klanjali u mesdžidu. Sve što je mubah čišćenjem vodom mubah je i tejemumom.

TEJEMUMSKI FARZOVI

Tejemum ima dva farza:

- nijet učiniti i
- potiranje izvršiti čistom zemljom ili nečim što je od zemlje.

TEJEMUMSKI SUNNETI

Tejemum ima sedam sunneta:

- proučiti prvo bismillu;
- voditi računa o redoslijedu;
- obaviti sve redom bez prekidanja;

268 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 256.

- ruke poslije spuštanja na zemlju naprijed malo povući;
- nakon povlačenja naprijed, povući ih natrag;
- držati prste razmaknute pri tome;
- pri podizanju ruku sa zemlje stresti ih, kao da su od prašine, udarajući jednu o drugu.

TEJEMUMSKI MEKRUHI

Ima ih dva, a to su:
- propustiti neki od sunneta koje smo ranije naveli;
- ponoviti mesh.

ŠTA KVARI TEJEMUM?

Sve što kvari abdest i gusul kvari i tejemum, jer je tejemum zamjena za to dvoje. Ono što kvari original, kvari i njegovu zamjenu.

Nestanak razloga za tejemum, jer sve ono što je dozvoljeno u specifičnim okolnostima prestaje biti dozvoljeno kada tih okolnosti nestane.

Naći vodu ili imati je toliko koliko je dovoljno da se bar jednom upotrijebi.

KAKO SE OBAVLJA TEJEMUM?

Kad neko ko je bez abdesta ili kome je potreban gusul pođe obaviti tejemum, prvo treba proučiti bismillu i zanijetiti taharet za namaz, jer tejemum nije fizičko nego umno čišćenje. Zbog toga je kod uzimanja tejemuma uvjet nijet. Nakon toga se rukama dotakne čista zemlja ili nešto što je od zemlje, a kad se ruke povuku nazad i podignu, treba vidjeti je li ostalo na njima nešto i lagahno ih stresti udarajući jednom o drugu. Poslije tog stresanja rukama treba preći preko lica.

Rukama se potom ponovo dotakne zemlja na ranijem mjestu ili nekom drugom koje je čisto, ponovo se stresu ruke i ovog puta, odvojivši palac od drugih prstiju lijeve ruke, njihovom unutrašnjom stranom pređe se preko desne ruke, od vrhova prstiju pa do laktova. Nakon toga se okrene ruka, pa se sad palcem i malim prstom izvrši potiranje unutrašnje strane od lakta do zgloba. Palcem se treba pri tome potrati i površina palca desne ruke.

Na isti način se izvrši potiranje lijeve ruke desnom.

Tejemum se može obaviti na zemlji ili nečem zemljanom gdje se već obavljao jer činjenjem tejemuma zemlja nema status iskorištene zemlje. Na istom mjestu tejemum možete uzeti koliko god hoćete puta.[269]

POD KOJIM UVJETIMA JE DOZVOLJENO UZETI TEJEMUM?

Uzimanje tejemuma opravdano je i dozvoljeno u slijedećim situacijama:

- ukoliko nema dovoljno vode za abdest ili gusul, šerijatski gledano, to su situacije kada uopće nema vode ili je nema dovoljno, kad postoji strah od opasnosti na putu koji vodi do vode, ako je voda na udaljenosti većoj od 1848 metara, te ako je iznos kojim bi se morala platiti voda puno veći od same vrijednosti vode. Uzvišeni Allah rekao je: „... *Ako ne nađete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite...*"[270];
- ukoliko osoba nije u mogućnosti upotrijebiti vodu, tejemum će uzeti i onaj ko nije u stanju upotrijebiti vodu iz razloga prisile, zarobljeništva, straha od lopova, straha od divljih životinja i sl. U ove spada samo onaj koji je primoran ponovo klanjati kad dođe do vode;
- ukoliko je izbjegavanje vode potrebno radi ubrzavanja oporavka ili izbjegavanje veće bolesti, tejemum uzima i onaj ko je bolestan ili bi se razbolio upotrebom vode, ko se boji da bi time produžio bolest i usporio oporavak. Dokaz za ovo jeste smrt zbog kupanja jednog ranjenog ashaba u doba Poslanika, s.a.v.s.[271];
- ako je voda previše hladna: tejemum je propisan i onome ko se boji smrti ako bi upotrijebio toliko hladnu vodu, ko se boji da bi mu stradali organi ili se razbolio. Amr b. As koji je učestvovao u osvajanju Zatus-Selasila jedne hladne noći imao je poluciju, pa je uzeo tejemum i onda predvodio namaz svojim drugovima.[272];
- strah od toga da ne prođe određeni rok (namaza), tejemum uzima i onaj ko se boji da zbog nedostatka vode neće stići na dženaza-namaz, makar bio i džunup, da će imam završiti taj namaz

269 Hulâsatul-edžvibe, Fetâvâi-Behçe, 6, 14. fetva.
270 El-Mâida, 6.
271 Nejlul-evtâr, Ševkânī, I, 257.
272 Nejlul-evtâr, Ševkânī, I, 258.

dok on uzme abdest ili da će sunce ući u tačku zalaženja, da će zakasniti na bajram-namaz.

Tejemum se može uzeti i ako se čovjek boji da će proći namaz pomračenja i sunneti farz namaza, sunnet sabahskog namaza, te ako strahuje da će mu proći vrijeme dok on uspije uzeti abdest.

POSEBNI PROPISI U VEZI S TEJEMUMOM

Jednim tejemumom može se klanjati farzova i nafila- namaza onoliko koliko god želimo, jer je tejemum taharet u situaciji kad nemamo vodu. Dok god su takve okolnosti, funkcija tahareta traje. Zbog toga se jednim tejemumom može klanjati dva i više farz-namaza, kao i nafile, po volji.[273]

Dozvoljeno je obaviti farze i nafilu tejemumom koji je uzet radi nafile, jer je tejemum apsolutna zamjena. Prema Ebu Hanifi i Ebu Jusufu džaiz je onom ko je uzeo tejemum da predvodi u namazu i onima koji su s abdestom, pošto je tejemum taharet u situaciji bez vode. Stoga je džaiz i onima koji su s abdestom da klanjaju za ovim imamom. Naravno, takav namaz nije ispravan ako imaju vode, jer je tejemum zamjena za vodu samo ako je nema.

Onaj ko je zbog nedostatka vode uzeo tejemum i klanjao namaz neće ponovo klanjati taj namaz ako dođe do vode nakon što taj namaski vakat prođe. Nije, međutim, potrebno naklanjavanje ni onom ko je uzeo tejemum iz drugih razloga, a u tom namaskom vremenu je imao vodu. Ovdje je izuzetak napravljen kad je riječ o zatvoreniku. Ako je još u namaskom vremenu, on treba ponoviti namaz, a ako je na putu, onda ne treba. Ovo se uzima kao olakšica.

Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenosi:

„Dvije osobe krenule su na put, a nastupilo je vrijeme namaza. Obojica su uzela tejemum o čistu zemlju i klanjali. Još je trajao taj namaski vakat kad su naišli na vodu. Jedan od njih je uzeo abdest i ponovo klanjao namaz, drugi pak nije. Poslije su došli kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i ispričali mu sve. Čovjeku koji nije ponovo klanjao Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: „Ispunio si sunnet. Namaz koji si klanjao tebi je dovoljan." Nakon toga je rekao onom koji je klanjao ponovo namaz: „Tebi pripada dvostruka nagrada."[274]

273 Fethul-kadîr, Ibnul-Humâm, I, 95.
274 Bulûgul-merâm, prev., I, 162-163.

SPECIFIČNI PROPISI OKO TEJEMUMA KOJE TREBAJU ZNATI ŽENE

Kad bi neko pomogao bolesnom čovjeku da uzme tejemum, nijet je obaveza bolesnom, a ne onom ko pomaže.

Tejemum koji se uzme u strahu da se ne zakasni na dženaza-namaz ili bajram-namaz sahih je čak i ako se ima vode, jer za ove namaze nema nadoknade. Ovo je zahir i kad je riječ o džunupu, kao i čovjeku bez abdesta.[275]

Ako se žena okupala u 10 dana, onda je izašla iz hajza. Na njoj nije ostalo ništa osim džunupluka i ona se sad smatra džunupom. Ako joj krvarenje prestane za manje od 10 dana, ona ne može izaći iz hajza sve dok se ne okupa ili ne obavi tejemum prema propisanim uvjetima. Za ulemu je to potpuni tejemum, koji se obavlja kad je čovjek u nemogućnosti upotrijebiti vodu.

Tejemum koji se uzima iz straha da ne prođe dženaza-namaz ili bajram-namaz nije potpun, jer se uzima dok ima vode. Ovim tejemumom ne može se klanjati i neka dženaza poslije, zato što se s njime nije klanjao farz-namaz. Iz ovog razumijevamo da žena, i da uzme tejemum da bi klanjala farz-namaz, ona ne može izaći iz hajza. Taj tejemum nije potpun, a nije ni sahih, jer je ona još u hajzu. A nema ni uvjeta za tejemum, a to je nedostatak vode.[276]

U situaciji kad nema vode, sahih je ženi uzeti tejemum ako se očisti u roku od 10 dana i manje. Ova se žena treba okupati ako joj krvarenje prestane u uobičajenom vremenu ili u kraćem, ili uzeti tejemum ako nema vode.[277]

Ako žena ne može naći vode, propisano je da se očisti, pa će uzeti tejemum radi klanjanja farz-namaza. S tim tejemumom može klanjati i drugo s farzovima.[278]

Žena koja uzima tejemum treba da skine prsten i narukvice ili da ih pomjeri.[279]

Ako neko uzima tejemum u ime abdesta, taj tejemum bit će pokvaren istim onim što kvari abdest. Ako se uzima tejemum zbog džunupluka, taj tejemum će biti pokvaren onim stvarima koje kvare gusul.

275 Ibn Abidin, prev., I, 367.
276 Ibn Abidin, prev., I, 367-368.
277 Ibn Abidin, prev., I, 368.
278 Ibn Abidin, prev., I, 368.
279 Fetâvâi-Hindijja, I, 366.

Analogno ovom možemo shvatiti i to da stvarima koje ne kvare ono što je temelj, neće biti pokvaren ni ovaj tejemum.[280]

Za nekog ko se uistinu nada da će naći vodu mustehab je čekati kraj namaskog vremena. Pa i ako ne sačeka kraj vakta, nego uzme tejemum i klanja, to je džaiz ako je udaljenost do vode jedna milja (1848 m). U suprotnom nije džaiz. Korist od čekanja jeste obavljanje namaza što je bolje od dva načina čišćenja. Ali, u tom čekanju ne treba pretjerivati, da ne bi namaz bio klanjan u mekruh vrijeme.[281]

Žena koja se čisti od hajza za ramazan, koja ne može naći čiste zemlje ili vode zato što je zatvorena, koja nije u stanju upotrijebiti vodu ili zemlju zbog bolesti, iz poštovanja prema ramazanu takva žena neće jesti i piti da bi ličila na postača. Čak su i za namaz Buhari i Muslim rekli: „Vadžib je ličiti na klanjača." U tom slučaju prema njima žena treba naći suho mjesto i činiti ruku i sedžde (da izgleda kao da klanja). Ako ne nađe, onda treba sjesti i to činiti išaretom. Poslije nadoknađuje post.[282]

Da bi tejemum bio džaiz nekom ko ima zemzem-vode i boji se da će ostati bez vode, izlaz je da pomiješa s tim nešto što vodi oduzima status vode (poput ružine vodice ili šećera), i to nadvlada vodu, ili pokloni to bespovratno nekome.[283]

Džunupu je prikladnija mubah-voda nego nekome ko je s hajzom, bez abdesta ili je riječ o umrlom. Za mubah-vodu je s ittifakom prioritetniji onaj ko je džunup, tj. tom će se vodom oprati džunup, a za klanjanje namaza, za dženazu, uzet će tejemum. Žena koja je s hajzom, bez abdesta, pere se tejemumom. Razlog je to što je džunupluk teži od stanja bez abdesta. Žena nije imam. U *Siradžu* pak stoji: „Za dženazu je to prikladnije, jer se tu čišćenje čini pranjem. Takvo čišćenje ne može se vršiti zemljom."

Ako mubah-voda pripada nekom od spomenutih, ona je onda namijenjena njemu. Ako će se gledati jednako, onda treba da se potroši na umrlog.[284]

Ako onaj ko je džunup ima vode koliko je dovoljno za abdest, ali ne i za gusul, u tom je slučaju obavezan uzeti tejemum. Uzimanje abdesta nije obaveza.[285]

280 Ibn Abidin, prev., I, 398.
281 Ibn Abidin, prev., I, 386.
282 Ibn Abidin, prev., I, 293-294.
283 Ibn Abidin, prev., I, 395-397.
284 Ibn Abidin, prev., I, 395-396.
285 Ibn Abidin, prev., I, 399.

ČITANKA

OVO NIJE VAŠ PRVI BERIĆET

Hazreti Aiša, r.a., supruga Vjerovjesnika, s.a.v.s., rekla je: „Pošli smo jednom na put s Muhammedom, s.a.v.s. Bili smo negdje kod Bejdaa ili Zatul-Džejša, kad se meni prekinula ogrlica. Da bih je našla, Resullullah, s.a.v.s., se zadržao, a i drugi su ostali da čekaju. Tu, međutim, nije bilo vode. Ljudi su došli Ebu Bekru i rekli: 'Vidiš li šta je uradila Aiša? Zadržala je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a i sve ostale. A nisu blizu vode. I niko nema vode uz sebe.' Ebu Bekr je došao do mene, a Poslanik, s.a.v.s., bio je stavio glavu na moje krilo i spavao. Ebu Bekr mi reče:

'Zadržala si Resulullaha, s.a.v.s., i sve ostale. A nisu blizu vode niti je ima iko uz sebe.'"

Hazreti Aiša dalje veli: „Ebu Bekr me je ružio, puno je toga rekao. Počeo je i da me udara po leđima. Spriječilo me je da se pomaknem to što mi je na krilu bio Resulullah, s.a.v.s. Kad je svanulo, ustao je Allahov Poslanik, s.a.v.s. Vode nije bilo. Tad je Uzvišeni Allah spustio ajete o tejemumu.[286] *Svi su obavili tejemum. Usejd b. Hudajr, r.a., tad je rekao:*

'Ebu Bekre, nije ovo vaša prva blagodat!' Kad smo krenuli, podigli smo devu na kojoj sam ja jahala. Ogrlicu smo našli ispod nje."

(El-lu'lu' vel-merdžān,
muttefekun alejhi)

286 En-Nisā, 43; El-Māida, 6.

12. HAJZ

MJESEČNICA

Upoznavanjem s pitanjima u vezi s mjesečnim pranjem jedna je od najvažnijih obaveza žene, zato što na tim pitanjima počivaju brojne odredbe oko čistoće, namaza, učenja Kur'ana, posta, itikafa, hadža, zrelosti, spolnih odnosa, razvoda, iddeta, istibre itd. Zbog toga je učenje propisa o pitanju hajza jedna od najvažnijih obaveza i jedan od najvažnijih farzova.[287] U našem jeziku se to naziva mjesečnicom ili menstruacijom.

ŠTA ZNAČI RIJEČ „HAJZ"?

Riječ „hajz"u osnovi znači „teći". Kao šerijatski pojam označava krv koja se pojavljuje iz materice zdrave žene u određeno vrijeme, a da nije riječ o bolesti ili porođaju. Obično je njena boja tamnije nijanse. Izaziva priličnu vrućinu, bolove i nervozu i ima neugodan miris. Uzvišeni Allah rekao je:

„I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: 'To je neprijatnost.' Zato spolno ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio."[288]

MENSTRUACIJA S MEDICINSKOG ASPEKTA

Kako ulaze u period sazrijevanja, djevojke se suočavaju ne samo s promjenama u sebi nego, paralelno s tim, i s fizičkim promjenama (poput maljavosti, rasta grudi, početka menstruacije). Dakle, jedna od ovih fizičkih promjena jeste i početak dobijanja menstruacije.

Menstruacija je ciklično krvarenje iz maternice koje nastaje kao posljedica ovulacije. Ovulacija je izbacivanje jajne stanice iz jajnika. Rezultat ovulacije je i proizvodnja hormona koji se pripremaju za oplodnju jajne stanice i trudnoću. Ukoliko oplodnja izostane, jajna stanica propada, razina hormona pada i nastaje ljuštenje maternice. Krv i oljušteno tkivo maternice izlučuju se kroz rodnicu.

---

287 Ibn Abidin, prev., I, 459.
288 El-Bekara, 222.

Normalna mjesečnica jeste ona koja se pojavljuje svakih 25-31 dan, skoro u istom urednom intervalu. Najčešće traje 3-5 dana. Što se tiče količine krvarenja, obično se dešavaju 3 do 4 izbacivanja krvi dnevno. Ukoliko krvarenje traje više od 7 dana, a dnevno se javlja više od 6 puta, bilo bi dobro da se žena obrati ginekologu, iako se često sreću žene čija krvarenja traju po 10 dana.[289]

TRAJANJE HAJZA

Računajući prema lunarnoj godini (354 dana, pet ili šest sati) kod žene menstruacija traje između devete i 55. godine života.

Žena postaje zrela s početkom dobijanja menstruacije, i od nje se tad traži ispunjavanje njenih šerijatskih obaveza kao što su namaz, post, hadž i sl. U slučaju da ne počne dobijati mjesečnicu i poluciju smatra se da je zrela i punoljetna kada napuni 15 godina.[290]

Menopauza nastupa oko 55. godine. Ako žena i nakon te godine primjećuje tamnu i gustu krv, prihvata se da je to menstruacijska krv, u suprotnom je istihaza.

MENOPAUZA

Trajni prestanak menstrualnog ciklusa i sposobnosti rađanja kod žene naziva se u medicinskom rječniku menopauzom. U arapskom jeziku se to stanje naziva „ijas“. U prosjeku se dešava između 40 i 50 godina, a najčešće počinje oko 48. godine. Hirurškim odstranjivanjem jajovoda ili izlaganjem zračenju ovih organa menopauza može da počne ranije.

Jajnici su kod žene aktivni približno 35 godina. Starenjem oni gube na aktivnosti, što je i uzrok menopauze. Hormoni koje je godinama proizvodila hipofiza sad se razvijaju u folikul, ali dolazi do disfunkcije jajnika koja sprečava genezu folikula. Jajašca ne mogu ostati sama. Ovaj poremećaj utječe na redovitost menzesa, pa s vremenom dolazi do smanjivanja krvarenja, potom do potpunog prestanka na nekoliko mjeseci. Produžava se period između krvarenja, mjesečnice su neuredne, period njihovog trajanja se mijenja, a to sve utječe i na povećavanje odnosno

289 Sağlik El-Kitabi, 11.
290 Zuhejli, prev., I, 347; Ibn Abidin, prev., I, 472.

smanjivanje količine krvarenja. Rijetko se može desiti da mjesečnica naglo prestane.[291]

Količina hormona estrogena u jajnicima smanjuje se u vrijeme menopauze. Ovo smanjenje utječe na lučenje drugih žlijezda koje imaju svoju ulogu u razmnožavanju. To je razlog za valunge, talase vrućine koje obuzimaju žene. Ovo stanje počinje često prije poremećaja u mjesečnim krvarenjima i može da traje nekoliko godina. Javlja se rumenilo po licu i tijelu, vrućina i znojenje; može se ponoviti po nekoliko puta dnevno. Pored toga, sreću se i simptomi kao što su razdražljivost, glavobolja, nesvjestice, strah od starenja, što sve može imati i psihološke uzroke, simptomi koji mogu proizići iz načina života i odnosa u porodici. Povećanje apetita i život bez puno kretanja mogu biti uzrok povećanja tjelesne težine. Može biti potrebna i podrška s psihološkog stajališta da bi se smanjili strah ili brige koje žena osjeti. Kao dodatak ovome, može se davati hormon estrogena izvana u cilju predupređenja neprijatnosti koje može izazvati smanjenje ili potpuni nestanak hormonskog lučenja.[292]

TRAJANJE MENSTRUACIJE

Najkraći period trajanja mjesečnice je tri dana. Ako traje manje, to onda nije krv hajza, nego uzur. Menstruacija obično traje od pet do deset dana. Ako se krv pojavljuje duže od deset dana, takva žena smatrat će se sahibi-uzurom.[293]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Mjesečnica kod djevojke i udate žene traje najmanje tri dana, a najviše deset.“[294]

Najkraći period između dva hajza i između hajza i nifasa je 15 dana i 15 noći. Većina čistog perioda nema granice. Kod nekog je tako i cijelog života. Žena i dalje ima krvarenja i ako ima potrebu da odredi vrijeme menstruacije, sebi postavlja vremensku granicu od dva mjeseca.[295]

---

291 Ana Britanica, XV, 574.
292 Ana Britanica, XV, 574.
293 Ibn Abidin, prev., I, 461; Zuhejli, prev., I, 350; El-Ihtijār, I, 26.
294 Nasbur-Rāye, Zeylāī, I, 191.
295 Ibn Abidin, prev., I, 463.

PROPISI U VEZI S HAJZOM:

Propisi u vezi s hajzom su slijedeći:

- nakon što prestane krvarenje treba obaviti gusul. Uzvišeni Allah rekao je: *„I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: 'To je neprijatnost.' Zato spolno ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio.“*[296] Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je rekao Fatimi bint Hubejš: „Ostavi namaz kad imaš hajz! Kad prestane, operi krv i klanjaj namaz.“[297] U rivajetu koji je kod Buharija kaže se: „Ostavi namaz dok imaš hajz, onda obavi gusul i klanjaj namaz.“

RAZLIKA IZMEĐU HAJZA I DŽUNUPLUKA

U daljem tekstu objasnit ćemo kako je ženi zabranjeno mnogo više stvari kad ima hajz nego kad je džunup. Bit će riječi i o nekim drugim razlikama.

Osobi koja je džunup dozvoljeno je postiti (pod ranije navedenim uvjetima – prim. prev.). Ženi koja je s hajzom ili je lohusa nije pak dozvoljeno postiti, jer su mjesečnica i lohusaluk veći od hadesa.

Onaj ko je džunup nadoknađuje i propušteni namaz i post; žena koja ima mjesečnicu ne naklanjava namaze propuštene u vrijeme trajanja menstruacije, nego samo nadoknađuje propuštene dane ramazanskog posta. S obzirom da se menstruacija javlja svakog mjeseca, bilo bi teško nadoknaditi sve te propuštene namaze, dok je ramazanski post jednom godišnje, pa je to lakše nadoknaditi.

Zabranjeno je imati intimne odnose sa ženom u stanju hajza ili nifasa. Haram nije, međutim, ako je džunup. Uzvišeni Allah rekao je: „Držite se dalje od žena koje imaju pranje.“ Međutim, ovakva odredba nije došla u vezi s njenim džunuplukom. Naprotiv, Uzvišeni Allah govori o tome sa dopuštenjem: *„...Sastajte se sa svojim ženama sa željom da uzmete ono što vam je određeno...“*[298]

---

296 El-Bekara, 222.

297 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 115.

298 El-Bekara, 187.

Ovdje se pod „onim što je određeno" misli na dijete. Uzvišeni Allah gleda kao mubah spolni odnos sa ženom i želju za djetetom na taj način.[299]

Žena se s hajzom smatra punoljetnom i šerijatski odgovornom. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Namaz žene koja je počela dobijati mjesečnicu Allah prima samo ukoliko je pokrivena mahramom."[300] Ova zapovijed govori o tom da se žena treba pokriti kad dođe u period kad se dobija mjesečnica. To je dokaz ove šerijatske odgovornosti kad žena postaje zrela s počekom dobijanja menstruacije.

299 Zuhejli, prev., I, 364.
300 Tirmizi, prev., I, 263; Ibn Madže, Haydar Hatipoğlu, prev., II, 376; Musned, Ahmed b. Hanbel, VI, 150, 218, 259.

13. NIFAS (Lohusaluk)

Riječ „nifas" u osnovi znači porođaj žene. U pravnom smislu to je krvarenje iz materice nakon izlaska djeteta. Ako joj mogućnosti dozvoljavaju, žena u tom periodu uzima abdest ili tejemum i klanja namaz išaretom.[301]

Čak i ako žena uopće ne krvari nakon poroda, smatra se da je u stanju nifasa.

Općenito, u vrijeme nifasa na ženu se primjenjuju šerijatske odredbe kao i da je u stanju hajza.[302]

RAZLIKE IZMEĐU HAJZA I NIFASA

Hajz i nifas razlikuju se po sedam karakteristika. Halebi ih je ovako poredao

- punoljetstvo, nifas ne predstavlja stupanje u punoljetstvo kao hajz;
- istibra, saznanje da u materici ima ili nema djeteta. Ako jedan čovjek kupi trudnu sluškinju, pa ona rodi dijete, a drugo dijete ostane joj u utrobi, krv između dvoje djece je nifas. Istibra se pak pojavljuje samo s rođenjem drugog djeteta;
- iddet, kad čovjek ženi kaže: „Razvedi se kad rodiš", pa ona rodi i kaže: „Moj iddet je gotov", treba da sačeka da prođu tri mjesečna hajza. Za ovu ženu imam A'zam je odredio da je najkraći period nifasa 25 dana. Da je odredio manje, to bi bilo razlog da se poremeti mjesečnica u slučaju da ponovo dođe do krvarenja u 40 dana. Prema pravilu imama A'zama, ako žena prokrvari u 40 dana, dani bez krvi, bilo ih malo ili puno, tu se ne računaju. Čak i da žena jedan sat ima krvarenje, pa onda prođe bez krvi 40 dana manje dva sata i opet jedan sat krvi, onda se računa da je nifas bio svih 40 dana. Ima i fetva u skladu s ovim;
- neograničenost zbog malo nifasa, imam A'zam je za najmanje vrijeme nifasa odredio tri hajza s 25 dana, Ebu Jusuf 11 dana, a imam Muhammed jedan sat, zato što o navedenom ne govore ni jedan ajet niti hadis. U ovoj situaciji se gleda na period koji činjenično postoji;

---

301 Ibn Abidin, prev., I, 494.

302 Ibn Abidin, prev., I, 494.

- najduži period nifasa je 40 dana, kako se prenosi od Ummu Seleme: „Žena u stanju nifasa je u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., čekala 40 dana i 40 noći“[303];
- prekid kefaret-posta, ako žena dođe u stanje nifasa u vrijeme kefaret-posta koji se mora uzastopno postiti, nifas kvari kefaret i nakon što prođe, s postom treba početi ispočetka. Za razliku od toga, hajz ne kvari kontinuitet kefaret posta, jer je to nešto što se javlja redovno, pa u tom slučaju žena odmah nakon završetka hajza treba nastaviti postiti; nifas služi kao razmak između sunni i bid'i razvoda.[304]

KRVARENJE DUŽE OD 40 DANA

Ranije smo već objasnili da je najduži period nifasa 40 dana. Ako i nakon tog perioda žena krvari, neće se smatrati da je u stanju nifasa nego će imati status sahibi-uzura.

Kad nifas pređe 40 dana, ako je žena i ranije rađala, koliko joj je trajao taj period nifasa toliko je i ovaj, a sve preostalo je istihaza (uzur).[305]

POROD CARSKIM REZOM I NIFAS

Ako se žena porodi carskim rezom i iz materice ne bude krvarenja, neće se računati da je u nifasu. Treba samo obaviti gusul. Takva žena nije pošteđena obaveze obavljanja namaza i posta.[306]

ŠTA JE KRV KOJA TRAJE VIŠE OD PERIODA NIFASA KOD ONIH KOJI DOČEKAJU SLIJEDEĆI HAJZ?

Ako je žena dočekala slijedeći hajz, a ima krvarenje koje traje više od perioda nifasa, to je istihaza. Ako ima mjesečnicu, onda se to pripisuje mjesečnici. Takav je i hajz. Ako potraje duže ili prestane, sve je nifas. Ako opet dođe period čistoće iza hajza, opet je tako. U suprotnom slu-

303 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 282.
304 Ibn Abidin, prev., 495-496.
305 El-Hidāja, prev., I, 73.
306 El-fikh alel-mezāhibil-erbe'a, I, 123.

čaju se računa da je mjesečnica. Ona je jednom potvrđena, a jednom je to prijenos (mijenja se). U vezi s ovim izdata je fetva.[307]

ŠTA RADI ŽENA U NIFASU AKO JOJ KRVARENJE PRESTANE RANIJE?

Ako ženi u nifasu prestane prije krvarenje, ona se okupa i dok joj ne dođe mjesečnica, ona klanja i posti. Izbjegava, međutim, spolne odnose s mužem.[308]

ŠTA JE SVE HARAM ZA ŽENU S HAJZOM I NIFASOM?

Osam stvari je haram ženi zbog hajza i nifasa.

Namaz, ženi u hajzu i nifasu haram je klanjati farzove, vadžibe, sunnete, nafile, nadoknađivati propuštene namaze, sedždei-tilavet ili šukur-sedžde.

Hajz apsolutno sprečava namaz, tj. da namaz bude sahih, čini ga zabranjenim. Da li je uzrok zabranjenosti to što nema koristi od takvog namaza, ili pak što namaz predstavlja fizični napor ne može se sa sigurnošću utvrditi, ali učenjaci su pretežno uz prvo mišljenje.

Kako god su hajz i nifas prepreka za namaz u cjelini, isto tako su prepreka i za izvršavanje njegovih dijelova, jer ono što je prepreka cjelini, prepreka je i njegovim dijelovima.

Stoga je hajz prepreka šukur-sedždi i tilavet-sedždi. Zabranjeno je u stanju hajza i nifasa činiti i jedno i drugo.[309]

Žena s hajzom ne naklanjava namaze propuštene u vrijeme hajza, jer bi joj to predstavljalo poteškoću. Namaz se ponavlja svakodnevno, a i hajz se pojavljuje svaki mjesec. Sa postom nije tako. Ramazanski post je farz samo jedan mjesec u godini, pa stoga žena koja je propustila dane ramazanskog posta radi hajza ili nifasa te dane nadoknađuje. Za ovo postoji idžmai-umet. Hazreti Aiša je rekla:

„Jedna je žena upitala: 'Treba li da žena naklanja namaze nakon što se očisti (kad prođe hajz)?' Aiša, r.a., upitala je: 'Jesi li ti Harurijja?' Dok smo mi bili sa Nebijom, s.a.v.s., nije nam to naređivao kad bismo imali mjesečno pranje.'"

---

307 Ibn Abidin, prev., I, 498-499.
308 Fetâvâi Ali Efendi, I, 3.
309 Ibn Abidin, prev., I, 475-476.

U drugom rivajetu stoji da je odgovorila: „Nismo to radili.“[310]

DA LI JE ŽENI MEKRUH NADOKNAĐIVATI NAMAZE KOJE NIJE KLANJALA DOK JE BILA U HAJZU I NIFASU?

Na ovo pitanje odgovor JE dao Ibn Abidin: „Nisam to nigdje vidio. Nadoknađivanje bi trebalo biti postupak suprotan od valjanog. Autor djela *Nehir* kaže: „Na osnovu mišljenja uleme da je mekruh prati glavu umjesto da se po njoj obavi mesh, jasan je stav i o ovom pitanju.“[311]

ŠTA TREBA RADITI ŽENA S MJESEČNICOM U VRIJEME NAMAZA?

Učenjaci su o ovoj temi rekli: „Mustehab je ženi s hajzom da za vrijeme namaza uzme abdest, sjedne kao da će klanjati, i čini tesbih i tehlil da se ne bi odvikla od namaza.“

U jednom rivajetu stoji: „Takvoj ženi se daje sevap najboljeg namaza koji je prije klanjala.“[312]

Mustehab je ženi s hajzom uzeti abdest kad je vrijeme namazu, sjesti u jedan ćošak kuće i učiti na tesbih LĀ ILĀHE ILLALLĀH.[313]

ŠTA TREBAJU RADITI ŽENE U HAJZU I NIFASU TOKOM MUBAREK-NOĆI?

Žene s hajzom i nifasom trebale bi da zanijete da će ove mubarek-noći provesti u zikru, tesbihu i pobožnosti. Ako su se ovako pripremile, uz ove nijete dobit će bez manjka dio berićeta ovih mubarek-noći. Naime, ta stanja nisu nešto što je u njihovim rukama. Zbog tog uzura one neće ostati lišene milosti. Uostalom, nijet je mnogo bolji od djela. U djelo se može umiješati licemjerstvo, ali u nijet ne može ništa. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Djela se cijene prema namjerama. I svakom pripada ono što je naumio.“[314]

---

310 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 116.
311 Ibn Abidin, prev., I, 476.
312 Ibn Abidin, prev., I, 475.
313 Fetāvāi-hindijja, prev., I, 135.
314 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 9.

KAKVA JE ODREDBA U VEZI SA ŽENOM KOJA JE DOBILA MJESEČNICU DOK JE SPAVALA, ODNOSNO KAKVA JE ODREDBA U VEZI S NAMAZOM KAD BUDE ČISTA?

Ako žena legne čista, a kad se probudi vidi da je dobila mjesečnicu, računa se da je u hajzu od buđenja. S druge strane, ako žena legne u hajzu, a kad se probudi, shvati da je to prestala biti, računa se da je čista od momenta kad je zaspala. Na osnovu toga, ako je legla ne klanjavši jaciju, a vakat prošao dok je spavala, potrebno je naklanjati ovaj namaz. Pošto ovu ženu smatramo da je s hajzom, nakon što se probudila, onda je smatramo i čistom do kraja prethodnog namaskog vremena.

Ako žena u hajzu zaspi i probudi se nakon što je prošao vakat, namaz koji je propustila kad je zaspala ona treba naklanjati. Smatramo da je čista otkad je zaspala. Prema stanovištu da je na kraju namaskog vakta bila čista, odredba je da treba naklanjati taj namaz. Krvarenje je nova stvar i žena se smatra da je s hajzom od momenta kad je ustala iza sna.[315]

Post, postiti je haram ženi koja je s hajzom i nifasom. To je smetnja da joj bude ispravan post, ali to ne poništava obavezu. Zbog toga će žena napostiti propuštene dane. Pošto se radi o farzu od samo jednog mjeseca posta u godini, tu nema teškoće. O ovome ima idžma'.[316]

Žena u stanju hajza ili nifasa ne može postiti, bilo da se radi o farzu, vadžibu ili nafila-postu. Ako je riječ o nafili, naposti se ono što se počelo i što treba završiti. Sve što se odnosi na nadoknađivanje posta žene s hajzom odnosi se i na ženu u nifasu. Ne naklanjavaju namaz, ali nadoknađuju post.[317] Aiša, r.a., prenosi:

„Kad bismo u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., imale mjesečnicu, nije bilo naređeno da naklanjavamo namaz, iako jeste bilo za post.“[318]

JE LI MEKRUH DA SE ŽENA U HAJZU ILI NIFASU PONAŠA KAO POSTAČ?

Prema jednima jeste mekruh, zato što im je inače mekruh postiti u tim danima.

---

315 Ibn Abidin, prev., I, 475, 477; Büyük islâm ilmihali, Ömer Nasûhi Bilmen, 100.
316 Ibn Abidin, prev., I, 475, 477.
317 Ez-Zuhejli, prev., I, 358.
318 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 280.

Drugi se ovome protive, smatrajući da je mustehab da žena uzme abdest i sjedi na mjestu gdje se klanja. U tom slučaju ona oponaša klanjača, pa bi se u i pogledu posta trebala tako ponašati.[319]

HAJZ I KEFARET-POST

Kefaret nije post nego iskupljivanje za pokvaren post.[320] Ako se želi postiti kefaret, onda je šart da se posti dan iza dana. Neko ko počne postiti ovako treba da isposti dva mjeseca bez pauze. Ako ne bi ispostio ta dva mjeseca, a dogodi se nešto što sprečava post (put ili bolest), makar to bio i jedan dan koji bi prekinuo kefaret, on se mora početi ponovo. U ovom nije izuzetak žena s nifasom, ali žena s hajzom jeste. Stoga, prekid kefaret-posta zbog hajza nije smetnja da se kefaret nastavi.[321]

Tavaf, hajz je smetnja obavljanju tavafa, makar žena vidjela da je dobila mjesečnicu nakon što je već ušla u Haremi-šerif i počela tavaf.[322] Za tavaf oko Kabe obaveza je biti čist. Za tavaf oko Bejtullaha treba obaviti taharet, a taharet žene koja je s hajzom nije sahih. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je Aiši, r.a.:

„Ispuni sve ibadete koje čine hadžije, samo nemoj činiti tavaf oko Kabe."[323]

Ovdje treba spomenuti kako neki smatraju da žena s hajzom ne može činiti tavaf oko Kabe zbog toga što je šart tavafa čistoća; prema drugima pak žena s hajzom ne može činiti tavaf zbog zabrane ulaska u mesdžid, o čemu ćemo tek govoriti.

Iako je u hajzu, žena može da pri oblačenju ihrama uzme gusul koji je jedan od sunneta hadža, a koji se obavlja radi tjelesne čistoće. I žena u nifasu to može uraditi. Ali, takvoj ženi nije džaiz ulaziti u harem Kabe. Tavaf odgađa.[324]

Obaviti gusul da bi se ušlo u Meku jeste mustehab. Nije drugačije ni kad je riječ o ženi u hajzu ili nifasu. Hazreti Aiša je rekla:

---

319 Ibn Abidin, prev., I, 476.
320 Büyük islâm ilmihali, Ömer Nasuhi Bilmen, 388.
321 Büyük islâm ilmihali, Ömer Nasuhi Bilmen, 399.
322 Ibn Abidin, prev., I, 475.
323 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. II, 57.
324 Umdetul-kârî, II, 144.

„Esma bint Umejs rodila je Ebu Bekrovog sina Muhammeda u mjestu Šedžera na Zul-Hulejfi, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao Ebu Bekru da se Esma okupa i učini telbiju.“[325]

Što se tiče dva rekata tavaf-namaza, njih žena s hajzom ne može klanjati, jer se oni odnose na tavaf i zahtijevaju čistoću. Žena u ovom stanju nije ni čista niti može obaviti tavaf.

Učiti Kur'ani-kerim, ženi u hajzu ili nifasu je to zabranjeno, jednako kao i džunupu. Ovakvoj ženi haram je proučiti s nijetom dio Kur'ana čak i dio ajeta.[326]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Niti ona koja je s mjesečnicom niti džunup ne mogu učiti bilo šta iz Kur'ana.“[327]

KAKVA JE SITUACIJA SA ŽENOM KOJA IMA MJESEČNICU, A PODUČAVA U KUR'ANU?

Kad žena koja podučava u Kur'anu ima mjesečnicu, dozvoljeno je da učenicima objašnjava slova, riječi i znakove, ali da ne dodiruje Kur'ani-kerim.[328] One koje uče hifz u ovoj situaciji prave pauzu.

MOŽE LI ŽENA S MJESEČNICOM GLEDATI U KUR'ANI-KERIM?

Žena koja je s hajzom, nifasom ili džunup može gledati u Kur'an bez učenja, to nije mekruh. Džunupluk i mjesečnica nisu u očima, u pogledu.[329]

MOŽE LI SE UČITI KUR'AN PORED ŽENE S MJESEČNICOM?

Kur'ani-kerim može se učiti pored žene s mjesečnicom, jer je hazreti Aiša rekla:

„Ja sam imala hajz, a Muhammed, s.a.v.s., naslonio bi svoju mubarek-glavu na moje krilo, a onda bi učio Kur'an.“[330]

325 Muslim, prev., 4, 56.
326 Ibn Abidin, prev., I, 480-481.
327 Nasbur-Râye, I, 195.
328 Ibn Abidin, prev, I, 481.
329 Fetâvâi-hindijja, prev., I, 39; Ibn Abidin, prev., I, 259; Zuhejli, prev., I, 359.
330 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 109.

AKO ŽENA S MJESEČNICOM PROUČI ILI ČUJE SEDŽDEI-AJET, JE LI OBAVEZNA OBAVITI SEDŽDU?

Sedždei-tilavet obavezan je i za onog ko čuje sedždei-ajet, jednako kako za onog koji uči. Slušati može i ne mora, ali onaj ko učini ovu sedždu stječe sevape, a onaj ko propusti ovu obavezu ulazi u grijeh. Žena s hajzom i nifasom nije obavezna učiniti sedždu ni ako je proučila ni ako je čula sedždei-ajet, iz ranije navedenih razloga.[331]

IBADETI DOZVOLJENI ŽENI SA MJESEČNICOM

Ženi koja je u stanju hajza ili nifasa ili koja je džunup, dozvoljeno je raditi slijedeće:

učiti dove;

- uči Fatihu s nijetom dove;
- uči dovu u kojoj ima neki ajet;
- nositi Kur'an koji je u nekoj kutiji ili omotan nekim platnom;
- činiti zikr i tesbih Allahu;
- posjećivati mezarje;
- odlaziti na mjesto gdje se klanja bajram-namaz;
- jesti i piti nakon što je oprala ruke i isprala usta. Za džunupa je mekruh jesti i piti neopranih ruku i usta. Za ženu s hajzom nije mekruh sve dok se ne bude trebala okupati.[332]

Doticanje Kur'ani-kerima, ženi koja je s hajzom ili nifasom zabranjeno je dodirivati Kur'an jer je Uzvišeni Allah rekao:

„Smiju ga doticati samo oni koji se čiste."[333]

Nije dozvoljeno dodirivati Kur'an, čak i ako je ispisan na levhi, novcu ili zidu. Zabrana ne obuhvata samo tekst, nego i korice i margine i papir na kojem je Kur'an ispisan, općenito.[334]

U pismu koje je napisao Allahov Poslanik, s.a.v.s., Amru b. Hazmu, napisano je: „Samo čist čovjek smije dodirnuti Kur'an."[335]

---

331 Büyük islâm ilmihali, Ömer Nasûhi Bilmen, 257.

332 Ibn Abidin, prev., I, 253-267; 475-493.

333 El-Vâki'a, 79.

334 Ibn Abidin, prev., I, 481.

335 Bulûgul-merâm, prev., I, 105-106.

U drugom rivajetu stoji: „Niko osim onog koji je čist ne može dodirnuti Kur'an."[336]

Žena u hajzu ili nifasu općenito može držati Mushaf u rukama samo ako je u omotu poput torbe ili tašne, ali ne ako su samo korice od kože. To je sahih i ima fetva o tome, jer se korice smatraju dijelom Mushafa.

Prema vjerodostojnom mišljenju, ženi koja je džunup, bez abdesta, u stanju hajza ili nifasa mekruh je držati Kur'an krajem haljine. Ivica haljine je nešto što pripada vlasnici haljine. Knjige hadisa i fikha, međutim, koje nisu kao Kur'an, mogu se držati u neophodnoj potrebi krajem haljine.[337]

Održavanje spolnih odnosa, ženi u stanju hajza ili nifasa zabranjeno je održavati spolne odnose sa svojim suprugom. Uzvišeni Allah veli: *„I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: 'To je neprijatnost.' Zato spolno ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio."*[338]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako je rekao:

„Sve možete raditi osim spolno općiti."[339]

Jednako kao što je zabranjeno da se neko približi ženi u ovom stanju, isto tako je zabranjeno i pristajati na to.

Savremena medicinska saznanja pokazuju opravdanost ovog šerijatskog propisa. Posljedica spolnih odnosa u danima mjesečnice vrlo lahko mogu biti različite upale spolnih organa. Pod utjecajem menstruacionog krvarenja dolazi do slabosti imuniteta pred mikrobima koji dolaze izvan reproduktivnog trakta u tim danima. Mikrobi se lahko putem menstruacije šire u reproduktivnom traktu, prolaze kroz grlić materice, dospijevaju do jajovoda i jajnika, te tako otvaraju put upalama tog područja. Kod žena to često uzrokuje upale jajnika, začepljenje jajovoda i sterilitet.[340]

Ako mjesečnica prestane prije 10 dana, nije halal održavati odnose sa ženom ili na neki način se okoristiti područjem od pupka nadolje; potreban je gusul ako su se stekli uvjeti ili tejemum. Nakon gusula ili tejemuma, prema najispravnijem mišljenju, halal je i klanjanje namaza (s

---

336 Bulûgul-merâm, prev., I, 106-107.
337 El-Hidâye, prev., I, 256; Ibn Abidin, prev., I, 480, 483.
338 El-Bekara, 222.
339 Muslim, prev., I, 362.
340 Doktorunuz Diyor ki, Sefa Saygılı, 307-308.

gusulom ili tejemumom), jer je krvarenje nekad veće, a nekad prestaje. Ne može se izbjeći obavljanje gusula ako je krvarenje prestalo.

Ako žena nije obavila gusul, a namaski vakat samo što nije prošao, te ako uspije u to malo vremena da se okupa, obuče i prouči iftitahi-tekbir, halal je spolno općiti s njome iako još nije klanjala namaz koji je izašao iz vakta. Naime, u ovoj situaciji namaz je njen dug i propisano je da bude čista. Ako je više od tri dana, ali u kraćem vremenu od uobičajenog, prestala menstruacija, sve dok ne istekne uobičajeni period, čak i da je obavila gusul, ženi se ne prilazi. I dani u toku ciklusa u kojima nema krvi računaju se u vrijeme ciklusa. S druge strane česta je situacija da se krvarenje ponovo javi. U tom slučaju treba se držati dalje.

Ako ženi prestane mjesečno pranje u deset dana – najduži rok mjesečnice – džaiz joj je spolno općiti i prije gusula, jer nakon deset dana nema mjesečnice.

Nema kefareta za onog koji spolno opći sa ženom koja im mjesečnicu. Ono što treba takvom jeste tevba i istigfar. To je temeljni princip oslobađanja. Sve dok ne bude dokaza, od ovog se ne može odustati. S druge strane, haram ovih odnosa je razlog neprijatnosti. S te tačke gledišta i ne može biti kefareta za ovo, jednako kao što ga nema ako se spolno opći sa ženom u njen analni otvor. Hadis o kefaretu je muzdarib.[341]

Prema Ibn Abidinu pak veliki je grijeh ako se namjerno i svjesno stupi u odnose sa ženom koja ima mjesečnicu. Nije grijeh ako je čovjek prisiljen na to ili je to uradio u zaboravu. Tada treba tevba. Mendub je dati sadaku jedan ili pola zlatnika. Prema Zahiru, veliki je grijeh izbjegnut ako je spolni odnos bio u neznanju.

Mendub davanja sadake potvrđen je hadisom koji Imam Ahmed i Ebu Davud prenose s Nesaijevim i Tirmizijevim rivajetom kao merfu od Ibn Abbasa:

„Rečeno je o onom ko spolno opći sa ženom koja ima mjesečnicu: da on treba dati jedan ili pola zlatnika sadake. Ako je spolni odnos bio na početku menstruacije, onda daje jedan zlatnik, ako je bio na kraju, onda pola."

Ako se djevojka tek vjenčala, a ima mjesečnicu, onda to treba reći svom mužu, a muškarac treba pričekati dok se hajz završi. Ako djevojka ne obavijesti muža, a ni on ne sačeka, oboje su odgovorni.

341 Bulūgul-merâm, prev., I, 117; Zuhejli, prev., I, 362.

Isto kao što je grijeh skrivati da ima mjesečnicu, grijeh je i da žena kaže da joj nije prestala, iako jeste. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: „Od Allaha nek je prokleta žena mufessila, neka je daleko od Njegovog rahmeta!“

Pojam „mufessila“ ovako je objasnio: „Mufessile je žena koja, kad je čovjek poželi, vara svog muža govoreći: 'Imam mjesečno pranje', iako joj nije ni počelo.“[342]

Prema nekima se onaj koji misli da je halal spolno općiti sa ženom koja ima mjesečnicu smatra kafirom. Dosta uleme saglasno je s ovim. Prema javnom mišljenju to je isto kao i spolno općiti u analni otvor. Drugi pak o oba ova pitanja kažu da se ne može smatrati čovjek nevjernikom, što je sahih i govor koji ima osnova. Ako se nešto radi svjesno, znajući da je to haram, to je onda veliki grijeh. Nije grijeh ako je čovjek prisiljen, ako ne zna ili je zaboravio, pa to uradio. Takvom čovjeku potrebna je tevba. Mendub je da da jedan ili pola zlatnika. Oni koji treba da daju sadaku jesu isti oni koji daju zekat.

Treba li ženi sadaka? Autor *Dijaa* kaže da, prema Zahiru, to nije potrebno.[343]

Neke žene misle kako nisu dužne obavljati namaz nakon što im prestane mjesečno pranje, odnosno smatraju da dužnost obavljanja namaza počinje tek nakon uzimanja gusula. Međutim, ako ženi prestane menstruacija nakon osam dana, naprimjer, u petak poslije podne, i ona ima vremena i može da se okupa i klanja podne do ikindijskog vakta, onda ona ostaje dužna obaviti taj namaz i on joj je farz. Taj bi namaz trebala klanjati navrijeme, a ako se, i pored vremena koje je imala, nije okupala, nego ostavila namaz, to je ne samo grijeh nego i ostaje obaveza toj ženi da naklanja namaz. Treba i da učini tevbu zato što je bez opravdanja propustila namasko vrijeme.[344]

Zabavljati se dijelom tijela ispod pupka i niže, haram je zabavljati se ženinim stomakom i niže, a da tu nema nekog pokrivala. Osim ajeti-kerima na ovu odredbu se odnosi i ono što je Muhammed, s.a.v.s., rekao Abdullahu b. Sa'du, koji ga je upitao:

„Šta je meni dozvoljeno od žene dok ona ima mjesečnicu?“

---

342 Medžme'uz-zeva'id ve menbe'ul-fevaid, Nurud-dīn el-Hejsemī, IV, 296.
343 Ibn Abidin, prev., I, 489-490.
344 Kadın Ilmihali, H. Cemal Oğüt, 116-117.

Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: „Halal ti je sve što je van tkanine.“[345]

U drugom rivajetu hazreti Aiša je rekla:

„Kad bi neka od nas (majki vjernika) dobila hajz, a Poslanik, s.a.v.s., poželio da se druži s njome, onda bi joj naredio da odmah na početku hajza veže futu, pa bi bio s njom. Ali ko od vas može vladati sobom onoliko koliko je vladao Poslanik, s.a.v.s.?“[346]

Mejmuna, r.a., ovako je rekla:

„Kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., poželio biti s nekom od žena koja je imala menstruaciju, naredio bi joj da stavu futu.“[347] Druženje koje se ovdje spominje nije spolni odnos nego dodirivanje.

Muškarcu je halal i ima pravo da cijelim tijelom, čak i spolnim organom, dodiruje cijelo tijelo žene u hajzu osim dijela od pupka do koljena. Dokaze za ovo vidjeli smo ranije.

Prema imamu A'zamu muškarac se ne treba približavati mjestu ispod veša žene s hajzom. Imam Muhammed rekao je da se ne treba približavati samo mjestu krvarenja. Učenjaci su se razilazili oko objašnjavanja riječi imama A'zama. Neki kažu da nije mubah gledati u mjesta od pupka do koljena i okoristiti se na sličan način, a da jeste mubah, ako je s vešom. Nema sumnje da prvo objašnjenje jasno pokazuje da nije halal gledati u mjesta ispod veša. I drugo je blizu tome.[348]

Žena koja ima mjesečnicu ima pravo da cijelim tijelom izuzev dijela od pupka do koljena dodiruje tijelo svog muža, pa čak i njegov spolni organ. Da je haram dodirnuti njegov spolni organ, bio bi haram i da dodiruje spolni organ drugim dijelovima tijela osim područja od pupka do koljena.

Ako je haram muškarcu da dodiruje njene dijelove ispod pupka, onda je haram i ženi koja to dopušta. Prema tome, haram je da žena sasvim gola (i dijelovima ispod pupka do koljena) zagrli muškarca.[349]

Ukratko, možemo reći da je muškarcu haram dodirivati područje između pupka i koljena kod žene koja ima mjesečnicu. Pošto to kod njega nije slučaj, ženi je halal da se okoristi cijelim tijelom svog muža. Čak i da drži rukom spolni organ svog muža. Ovo je sigurno džaiz, ali da je

345 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 277.
346 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 107.
347 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 107.
348 Ibn Abidin, prev., I, 479-480.
349 Ibn Abidin, prev., I, 480.

žena na tijelu svog muža, njegovom području između pupka i koljena, naprimjer, da stavi svoju ruku na njegov spolni organ. Nije džaiz ako to radi na svome tijelu, na području od pupka do koljena, tj. da žena stavlja ruku svog muža na spolni organ.[350]

Ulaženje u džamiju i mesdžid, haram je bez neophodne potrebe ulaziti u džamiju ženi s mjesečnicom i džunupu, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Nijednoj osobi koja je s hajzom i džunup nije dozvoljen ulazak u džamiju."[351] Kako se vidi iz hadisa, nema nikakvog izuzetka od pravila. Zbog toga nijedna osoba koja je džunup i s hajzom ne može ni ući da bi samo prošla kroz džamiju.[352]

Kroz džamiju može proći samo ako je u krajnjoj potrebi, bez ikakvog drugog izlaza.

Ako bi neko iznenada u mesdžidu doživio poluciju, mendub je odmah izaći iz džamije i obaviti tejemum.

Ako ostane tu zbog straha, farz je uzeti tejemum, ali namaz ne klanja niti uči Kur'an, zato što nije tejemumom zanijetio činjenje ibadeta.[353]

Da bi neka osoba koja je s hajzom, nifasom ili džunup ušla u mesdžid, obavezna je uzeti tejemum.[354]

Nema zabrane da neka osoba koja je s hajzom ili džunup posjećuje mezarja.[355]

JOŠ NEKI SPECIFIČNI PROPISI U VEZI SA ŽENOM KOJA IMA HAJZ ILI NIFAS

Isto kao što nije mekruh ženi s mjesečnicom da jede i pije nakon što opere ruke i ispere usta, tako je džaiz i da spolno opći bez kupanja nakon što joj je mjesečnica prestala. Bolje je, ipak, okupati se. Oko ovoga, međutim, ima razilaženja: neki primjenjuju prema takvoj ženi odredbu džunupa, drugi pak smatraju da „nije mustehab pranje", jer ono ne odstranjuje nečistoću hajza iz usta i ruku."[356]

Nema nikakve prepreke da se sjedi s takvom ženom u kući, da se jede i pije s njom i radi sve drugo osim spolnog općenja.

350 Ibn Abidin, prev., I, 480.
351 Et-tadž, prev., I, 202-203.
352 El-Hidâja, prev., I, 67; Ibn Abidin, prev., I, 253.
353 Ibn Abidin, prev., I, 253-255.
354 Ibn Abidin, prev., I, 255, 478.
355 Fetâvâi-hindijja, prev., I, 136-137.
356 Ibn Abidin, prev., I, 262; Fetâvâi-hindijja, prev., I, 61..

Hazreti Aiša je rekla: „Allahov Poslanik stavljao bi, dok sam ja bila u hajzu, glavu u moje krilo, a poslije bi učio Kur'an."[357]

Isto je rekla Aiša, r.a.: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., bi u mojoj sobi približio glavu i, mada sam bila s mjesečnicom, ja bih mu prala glavu."[358]

Rekla je opet hazreti Aiša: „Pila bih nešto dok sam u hajzu, a onda bih to pružila Vjerovjesniku, s.a.v.s. On bi svoja mubarek-usta prislonio na mjesto odakle sam ja pila i on bi pio. Kad sam jednom jela komad mesa, pružila sam i Vjerovjesniku, s.a.v.s., a on je stavio svoja usta na mjesto gdje sam ja grizla i jeo."[359]

Ebu Hurejre, r.a., govori: „Jednom kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio u mesdžidu, zatražio je: 'Aiša, dodaj mi odijelo!' 'Ja sam u hajzu', rekla je, a Resulullah na ovo reče: 'Tvoj hajz nije u tvojim rukama.' Zatim mu je Aiša dala odijelo."[360]

Suprug ne treba udaljiti iz postelje ženu koja ima mjesečno pranje. Mekruh je biti daleko od supruge iako s njom spolno ne opći.[361]

Ummu Seleme, r.a., ovako kaže: „Legla sam s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., pod jedan prekrivač. U to sam vidjela da sam dobila mjesečnicu. Polahko sam se izvukla i obukla odjeću koja mi je bila za hajz. 'Jesi li to dobila?', upitao me je Resulullah, s.a.v.s. 'Da', rekla sam. On me je pozvao, pa smo zajedno spavali pod kadifenim prekrivačem."[362]

Rob Ibn Abbasa Kurejb kaže: „Čuo sam od Resulullahove, s.a.v.s., žene Mejmune: 'Allahov Poslanik, s.a.v.s., spavao bi sa mnom dok sam bila u hajzu, iako je među nama bila haljinka.'"[363]

Čisto je ono što ostane iza žene s hajzom, nifasom i one koja je džunup, pa čak i iza nevjernika. Samo je istinski nečisto ono što ostane iza onog ko pije alkohol i kome su krvava usta, i to neposredno nakon što je pio iz čaše.[364]

Hazreti Aiša rekla je: „Dok sam imala mjesečnicu, pila sam nešto i onda to pružila Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. On je prislonio svoja mubarek-usta na mjesto odakle sam pila i sam pio."[365]

---

357 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 109.
358 Muslim, prev., I, 360.
359 Muslim, prev., I, 261.
360 Muslim, prev., I, 361.
361 Ibn Abidin, prev., I 478.
362 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 478.
363 Muslim, prev., I, 358.
364 Fetâvâi-hindijja, prev., I, 84.
365 Muslim, prev., I, 361.

Žena koja ima mjesečnicu može dojiti dijete, jednako kao što ga može dojiti i dok je džunup, iako je bolje da ne doji, ako već nije neophodno. Oko ovog nema razilaženja.[366]

Kna se može stavljati dok je žena džunup. Ono što može raditi dok je džunup, još lakše joj je raditi dok je u hajzu.[367]

U pogledu podrezivanja noktiju, kose i druge higijene za ženu u hajzu važe propisi kao i za ženu koja je džunup. Mekruh je podsijecati nokte i čupati dlake. Ako nije neophodno, treba pričekati kupanje. Ako ima mogućnosti, treba sakupiti ovakve otpatke i zakopati ih u zemlju. Ako se to ne može, dobro je i zapaliti to.[368]

Umrlog muškarca kupa muškarac, a umrlu ženu žena. Onaj ko pere treba da je čist. Mekruh je da to obavi žena s hajzom, nifasom i džunup, kao i nemuslimanka.[369]

U pogledu gasuljenja žene koja je umrla u hajzu, nifasu ili džunup, u tom slučaju prilikom gasuljenja treba joj isprati usta i nos. Tek s ovom radnjom je čišćenje potpuno. Ne treba abdest niti dva puta kupati kad je riječ o gasulu takvog mejta.[370]

Dok žena ima mjesečnicu, treba da jako pazi na mijenjanje veša i čistoću tijela. U takvom stanju žena treba da pokaže veću pažnju nego inače svom svakodnevnom pranju. Nakon pranja spolnog organa po mogućnosti nanijeti miris. Tu je posebno dobar miris lavandinog cvijeta, jer je to sredstvo koje najbolje odstranjuje i prikriva tjelesni miris. To je potrebno da bi žena sačuvala i povećala privlačnost pred svojim mužem. Treba znati da je to još važnije u periodu mjesečnog pranja, kad slabi seksualna privlačnost.

Aiša, r.a., rekla je: „Jedna ensarijka upitala je Poslanika, s.a.v.s., kako obaviti gusul poslije hajza, a on joj je objasnio kako će se okupati. 'Nakon toga uzmi komad mošusa i njime se očisti', rekao je. 'Kako da se njime očistim?', upitala je žena, a Resulullah, s.a.v.s., reče: 'Njime se očisti.' 'Ali kako?', ponovila je ona pitanje. 'Subhanallah', rekao je Poslanik, 'očisti se, eto!' Na ovo sam povukla ženu sebi i rekla: 'Da nestane traga krvi.'"[371]

---

366 Günümüz Meselelerine Fetvalar, Halil Gönenç, I, 31.
367 Za više vidjeti: Hammlara Özel Fetvalar, Faruk Beşer, I, 65.
368 Hanımlara Özel Fetvalar, Faruk Beşer, I, 65.
369 Büyük islam ilmihali, Bilmen, 323.
370 Zuhejli, prev., III, 27.
371 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 114.

PROPISI VEZANI ZA TRUDNOĆU I POBAČAJ

Vještačka oplodnja jeste smještanje muškog sjemena u matericu žene bez spolnog odnosa. Ako se radi o sjemenu muža žene kojoj se radi oplodnja, onda je to šerijatski dozvoljeno, jer u tome nema smetnje. Ako ima šerijatska prepreka koja sprečava zasnivanje spolnog odnosa, to može biti i mendub.

Ako se radi o oplodnji žene sjemenom njoj stranog čovjeka s kojim nije u braku, onda je to haram. Smještanje muškog sjemena u matericu žene između osoba koje ne veže brak jeste radnja u smislu zinaluka. Osim toga, to je nešto što ne pristoji humanosti i postupak koji liči na onaj među biljkama i životinjama.

Općenito gledano, trudnoća traje 266 dana nakon oplodnje ili 280 dana od prvog dana posljednje menstruacije (devet mjeseci i jedna sedmica). Ne treba zaboraviti da su ove brojke prosječne i da su vezane za datum posljednje mjesečnice (treba to zabilježiti svaki mjesec u kalendar) i urednost mjesečnog ciklusa od 28 dana. Pošto je ciklus kod dosta žena kraći ili duži od 28 dana, porođaj može biti 39 – 41 sedmicu od prvog dana posljednje menstruacije. Neke trudnoće su puno kraće ili puno duže od ovog; to su se onda pomiješali datumi ili je to loše izračunato. Naprimjer, kod nekih žena se na početku trudnoće javljaju manja krvarenja. Ako se uzme vrijeme ovog krvarenja kao datum posljednje menstruacije, izgledat će da je četiri sedmice kraći period trudnoće.

Za računanje datuma porođaja možete koristiti ovu metodu:

- odredite prvi dan posljednje menstruacije, npr. 10 oktobar. Zabilježite to u kalendaru za narednu godinu;
- vratite se tri mjeseca unazad od tog datuma (to bi ovdje bio 10. juli.);
- ako na taj datum dodate sedam dana, doći ćete do „očekivanog“ datuma porođaja. U našem primjeru to bi bio 17. juli.[372]

U trudnoći se na tijelu mogu pojaviti strije i na njih treba posebno paziti. Da bi se preduprijedilo njihovo pojavljivanje, treba posebno obratiti pažnju nakon četvrtog mjeseca. One se pojavljuju, ustvari, u osmom mjesecu, ali je tad već kasno. Preparati koji se koriste od četvrtog mjeseca sprečavaju ovo pucanje kože.

372 Doktorunuz Diyor ki, Sefa Saygılı, 311

Od četvrtog mjeseca trebalo bi utrljavati svakodnevno kremu u stomak, bedra i butine i istovremeno lagahno štipkati meso. Uljane kreme su jako dobre za ovo. Da bi bilo još djelotvornije, treba masirati na ovaj način: svaki centimetar kože treba obuhvatiti s dva prsta i podizati, pa spustiti. To treba ponavljati dok se cijeli stomak ne zarumeni. Ova masaža doprinosi elastičnosti kože za širenje koje je očekuje u posljednjim mjesecima trudnoće. Međutim, pucanje izazvano hormonalnim promjenama u tijelu ne može se spriječiti. Ovo se može vidjeti kod onih koji imaju tanku kožu.

Treba jesti malo hrane, ali s puno proteina i vitamina. U prvoj polovici trudnoće ne bi trebalo uzimati više od 2.500 kalorija dnevno. U drugoj polovici može da bude najviše 2.800 kalorija dnevno. Ako je neko imao uravnoteženu ishranu prije trudnoće, ova ograničenja mu neće teško pasti. Ako nema naviku uredne ishrane, treba da obrati poažnju na slijedeće:

- dnevno treba pojesti najmanje 100 g proteinske hrane, posebno ribe, mesa ili sira;
- ne bi trebalo uzeti više od 70 g masnoće dnevno;
- količina ugljikohidrata može biti između 300 i 400; to bi bilo četiri kriške hljeba;
- ne bi trebalo piti više od jedne litre vode dnevno. Ovako se jede pomalo, izbjegavaju se cigarete i alkohol, te se tako smanjuju mučnina i nesvjestica. Za ove mučnine pouzdanog lijeka nema. Osim lijekova koje će preporučiti ljekar ne treba uzimati ništa što preporučuju suprug ili prijatelji. Što manje bude tih lijekova koji se uzimaju u trudnoći, to je bolje i za majku i za dijete koje će se roditi.

Ako se nema mogućnosti svaki dan, onda bi se trebalo vagati svake sedmice. Do četvrtog mjeseca trudnoće može se očuvati ista tjelesna težina kao i prije trudnoće. U četvrtom mjesecu počinju bujati stomak i bedra, ali bi sedmično trebalo da se dobije najviše 300 g. U šestom mjesecu se situacija mijenja, i sad se svake sedmice dobija po kilogram. U tom periodu treba kontrolisati ishranu. Do kraja trudnoće ne bi trebalo dobiti više 10-11 kg. Suviše mršave su izuzetak od ovog pravila. Ako se na početku trudnoće ima suviše kila, onda treba gubiti na težini. Zbog toga treba voditi brigu o svakom pojedinom obroku.

Na zubima se mogu pojaviti iznenada upale. Zbog bržeg kruženja krvi i zubno meso može prokrvariti. Mogu se javiti i kvarovi zbog dru-

gačijeg sastava pljuvačke. Pažnju bi trebalo posvetiti određenim stvarima. Dnevno najmanje tri puta prati zube i ne čekati da nešto bude zubima da biste otišle zubaru.

Tokom trudnoće na licu trudnice često se pojave mrlje. Njih nije moguće odstraniti, ali će nestati same od sebe nakon porođaja. Da bi ih bilo manje, ne bi trebalo boraviti na suncu.

I koža se mijenja uslijed velikih hormonskih promjena. U trudnoći je koža često prolazno suha i ljušti se. Suhoća se ublažava utrljavanjem vlažnih krema. Jedna od promjena u trudnoći jeste i cirkulacija krvi. Ona se ubrzava, ako je masnija koža, površina je življa, dobija rumenu boju. Ako je koža, međutim, tanka, šire se krvni sudovi. U ovakvom stanju ne bi trebalo piti vrelu juhu, čaj i kahvu. Jedna od takvih prolaznih pojava jeste i širenje ćelija zbog vode koja se deponuje u tijelu u tom periodu. Lice postaje glatko i dobija mladalački izgled. Istovremeno, međutim, izgleda bucmasto. Trebalo bi i često se tuširati zbog čestog znojenja u trudnoći.

Što se tiče njege grudi, treba posvetiti pažnju i tome da li donji veš koji će se koristiti odgovara ili ne.

Vježbe za razgibavanje stomačnih mišića korisne su kako u trudnoći, tako i poslije porođaja, pošto doprinose smanjenju i dotjerivanju stomaka. Vježbe za olakšavanje opterećenja kičme jako su korisne od šestog mjeseca trudnoće, kad se počnu javljati bolovi u leđima.

Vježbe koje pomažu za vrijeme poroda umanjuju bolove prije porođaja i pri samom porodu. Osim toga, uz pomoć gimnastike izbjegava se nepotrebno stezanje i sprečava panika.[373]

S vjerske strane, nema nikakve prepreke za spolno općenje sa ženom koja je noseća. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Razmišljao sam o zabrani spolnog općenja sa ženom koja doji ili je noseća. Na kraju sam se sjetio da su ovo radili i Grci i Perzijanci i da to nije naškodilo njihovoj djeci.“[374]

Samo ako je žena bolesna ili u opasnosti s medicinskog gledišta, tj. ako se zna da bi to moglo naškoditi njoj ili djetetu, u tom slučaju nema potrebe ni reći da to ne bi bilo ispravno. Doktori samo kažu da ne bi trebalo u prva i posljednja tri mjeseca, pošto u prva tri mjeseca postoji mogućnost za pobačaj, a u posljednja tri mjeseca postoji mogućnost za preuranjeni porod i krvarenje. U ovom pitanju treba se ponašati pažljivo

373 Islam'da Evlilik ve Aile Eğitimi, Ali Eren, II, 32-35.
374 Muslim, prev., IV, 358.

i oprezno, ovisno o zdravstvenom stanju žene. Posebno se moraju čuvati žene koje su sklone pobačajima. Žene čije je stanje normalno mogu održavati spolne odnose do devetog mjeseca.

Carski rez je porod operativnim putem. Operacijom se pravi rez na donjem dijelu stomačnog zida. Ima više razloga zašto doktori biraju ovaj način. Najčešći razlog jeste anatomska nespremnost majčine karlice. Dijete je nekad krupno i ne može da prođe normalnim vaginalnim kanalom. Ako ljekar vjeruje da postoji životna opasnost za majku ili dijete u normalnom porođaju, može da razmišlja o carskom rezu. Odluka se donosi tek nakon pažljivih konsultacija s drugim ljekarima.

Uz krajnje razvijene hirurške metode, pouzdanu anesteziju i antibiotsku podršku poslije, ova operacija, u pogledu sigurnosti života i zdravlja majke i djeteta, može se obaviti bez naročite bojazni.[375]

Kiretaža znači „čišćenje kiretom“. U medicini ovaj pojam znači prekid trudnoće. Postoje dvije vrste:

- kad to zahtijeva zdravstveno stanje majke ili je fetus s teškim anomalijama i
- u slučaju neželjene trudnoće.

Kiretaža sa sobom nosi velike rizike:

- upale: vjerovatnoća unošenja mikroba tokom pobačaja deset je puta veća nego pri prirodnom porodu. Iako se to dešava vrlo rijetko i kod prirodnih poroda, pri vršenju pobačaja, htjeli to ili ne, neuporedivo je veća vjerovatnoća da se to dogodi;
- pravi se rez na materici;
- dešavaju se smrtni slučajevi;
- krvarenja, kod žena koje se ne odmaraju 48 sati nakon operacije mogu se vidjeti teška krvarenja;
- kod nekih žena se mogu javiti bolni grčevi;
- sterilitet, rezultat širenja grlića materice, mikrobi koji lahko ulaze otvaraju put upalama jajovoda i dešavaju se začepljenja. Rezultat toga može biti sterilitet. Mlohavost u držanju materice može dovesti i do pobačaja.[376]

Osim nenamjernog pobačaja ploda koji je u majčinom uterusu postoji i namjerni, koji se u arapskom jeziku naziva „Iskāti dženīn“.

Glavni razlozi za pobačaj jesu loši životni uvjeti, siromaštvo, utjecaj lošeg morala koji nije moguće uskladiti s djevičanstvom i dobrim mo-

375 Doktorunuz Diyor ki, 318-319.
376 Doktorunuz Diyor ki, 311-312.

ralom, nastojanje nekih žena da uvijek ostanu lijepe i svježe, želja da se spasu od obaveze brige o djetetu.

Po islamu je haram obaviti kiretažu i pobačaj djeteta u majčinoj utrobi. Pobaciti dijete je u islamskom kaznenom pravu zločin. Onaj koji radi protiv Šerijata smatra se zločincem. Namjerno pobaciti plod, ako je postao živ, znači ubiti čovjeka. Pobaciti plod koji još nije postao živ znači lišiti nekog mogućnosti da dođe na svijet. Ubiti čovjeka, ne dozvoliti nerođenom djetetu mogućnost da dođe na svijet, predstavlja, bez ikakve sumnje, veliki zločin.

Pobačaji su i pojedinačni i društveni zločini. Povećanje broja stanovnika u jednoj zemlji trebalo bi da donese korist i pojedincu i zajednici. Pobačaj djeteta pak je protivan ovim koristima i osjećajima ljudskosti. Uzvišeni Allah rekao je:

„Ne ubijajte djecu svoju od straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh.“[377]

Uzvišeni Allah naredio je da kad žene Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dođu da daju prisegu, da kažu i da „djecu svoju neće ubijati“.[378] U tefsiru ovog ajeta Ibn Kesir kaže da se tu misli i na pobačaj i na ubijanje djeteta: „Ubijanjem djece“ misli se na ubijanje djeteta nakon rođenja, jer je narod u doba džahilijeta ubijao djecu u strahu od oskudice. Ovo obuhvata posebno i ubijanje ploda. Naprimjer, neke džahilijke su, da ne bi ostale u trudnoći ili zbog drugih nekih namjera, ubijale namjerno dijete koje je još bilo u utrobi.“[379]

Habilova kći Azza ovako kaže: „U dogovoru s Resulullahom, s.a.v.s., on mi je postavio uvjet: ‘Nećeš ubiti dijete ni javno ni tajno.’ Znam šta znači ubiti dijete javno (kao što je bilo u džahilijetu). Ali o tom ubijanju u tajnosti nisam pitala Allahovog Poslanika. Ni on mi nije rekao. Stekla sam dojam da je to pobačaj djeteta. Tako mi Allaha, neću nikad pobaciti dijete dok god sam živa.“

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „...Ne ubijajte svoju djecu...“[380]

Kako smo objasnili ranije, pobačaj djeteta je zločin, osim ukoliko nije počinjen iz neophodne potrebe. One koje to urade ne samo da će *tazirom* biti odgovorne pred Uzvišenim Tvorcem nego su osuđene čak i da plate naknadu za to koja se zove *„gurre“*.

---

377 El-Isrā, 31.
378 El-Mumtehina, 12.
379 Ibn Kesir, prev., 14, 7851.
380 Tedžrīdi-sarih, prev., I, 34.

Postoje i pobačaji s opravdanim razlogom, oni koji se neće smatrati zločinom i gdje nema materijalne i duhovne odgovornosti:

- može se izvršiti pobačaj ploda čiji se organi još nisu formirali, i to iz zdravstvenog razloga koji bi mogao utjecati na majčin život, a sve nakon temeljitog medicinskog savjetovanja;
- džaiz je izvršiti pobačaj ploda kojem se još nisu ukazali organi ženi koja ostane trudna dok doji dijete, pa joj počne prestajati nadolaziti mlijeko, a ona nije u mogućnosti da nađe dojilju i strahuje da joj dijete ne umre zbog toga. Ovakav plod još nije poprimio ljudski lik nego je u formi krvnog ugruška ili komadića mesa. Dijete je pak potpun čovjek. Zato radi njegovog očuvanja nema prigovora pobačaju ploda.[381]

Prenosi se od Kemala b. Humama da nema prigovora pobačaju kad je sredina iskvarena i kad nema mogućnosti za islamski odgoj.[382]

Pored toga, ovakve trudnoće mogu se prekinuti najkasnije do 120. dana. Nakon toga pobačaj nije dozvoljen. Na plod kod kojeg se ukažu dijelovi tijela primjenjuje se odredba *mustebina* (plod kojem su se ukazali organi). Ovakav pobačaj je jednak ubistvu. Na osnovu toga, žena koja pobaci plod čiji se ljudski lik ukazao dijelom ili potpuno, i svojim djelom bude razlogom njegove smrti, skoro da je uradila zločin jednak ubistvu.[383]

U našim knjigama fikha stoji da nije džaiz pobaciti ni ono što je tek nastalo dospijevanjem sjemena u majčinu matericu i u što još nije udahnuta duša. Nakon što sjeme dopije u matericu i počne da živi udahnutom dušom, to se dalje smatra živim čovjekom. Zbog toga nije džaiz pobaciti ga. U ovoj situaciji onaj koji pobaci ono što bi trebalo živjeti postaje ubica. A ubistvo je najgori zločin. (Muhit Burhanij velvalidžijje hindijje).[384]

Ako neko zastraši trudnicu, pa pretrpljeni strah izazove pobačaj, te trudnica pobaci mrtav fetus, onaj ko je to izazvao ima obavezu *gurre*. Ako pobaci živo i nakon toga odmah umre, nema obaveze plaćanja *gurre*. Ako se na pobačenom fetusu još ne razaznaju organi, nema obaveze *gurre*, ima samo ahiretska odgovornost.

381 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 148-149.
382 Reddul-muhtar, II, 522.
383 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 149.
384 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 149-150.

U slučaju da trudnica pobaci više od jednog fetusa, viša je i obaveza *gurre*. Naprimjer, ako su pobačeni blizanci, i ako su oba pobačena mrtvi, potrebne su dvije *gurre*. Ako su oba bila živa, pa odmah umrla, potrebne su dvije *dije*. Ako bude pobačeno jedno živo i jedno mrtvo, slijedi *gurra* i *dija*. (Hindijje, Durer)

Ako trudna žena pobaci uslijed udarca u glavu, stomak ili neki drugi dio tijela, pa odmah umre zbog toga: ako je fetus mrtav, slijedi *gurra* i *dija*, a ako je živ, pa odmah umre, potrebne su dvije *dije*.

Ako neka žena bez dozvole muža pije lijekove, udari sebe u stomak ili podigne nešto teško sa svjesnom namjerom da pobaci: ako pobaci mrtav plod, žena je obavezna platiti *gurru*. Ako je pobačeno živo, pa odmah umrlo, treba platiti cijelu diju.

Ako je razlog što je žena pobacila to što ju je udario muž, bio plod mrtav ili živ, muž ima obavezu plaćanja *gurre* ili *dije*. (Hindijje, Durer, Reddul-muhtar)[385]

Gurra je materijalna naknada koja se daje zbog pobačaja. Ona iznosi 500 srebrenih dirhema. (Durer, Kuduri)

Osoba koja je bila uzrokom pobačaju, koja treba dati gurre, plaća to sama na kraju godine, bilo zajedno sa supružnikom bilo sama.[386]

Gurra se daje nasljednicima fetusa ili nasljednici dijele to između sebe. (Durer, Dževhera)

U slučaju da je nasljednik osoba koja je prouzrokovala pobačaj, otac, majka fetusa ili neko drugi od nasljednika, on ne dobija pripadajući dio ni od gurre ni od dije. Ako je pobačen živ plod, ovoj osobi sljeduje i kefaret, jer se smatra ubicom koji je bespravno ubio. Ako je riječ o mrtvom plodu, onda je kefaret mendub.[387] (Bedaji, Tenvir)

Nema razlike, kad je riječ o gurri, ako je plod bio ženskog ili muškog roda. Razlika, međutim, postoji kod dije. Ako je plod rođen živ, pa odmah umre gleda se: ako je muško, onda treba jedna cijela muška dija, a ako je žensko, onda cijela ženska dija.[388] (Bedaji, Hindijje)

Dija ili krvarina jedna je vrsta nadoknade, vrijednost koju treba dati oštećenoj osobi ili nasljednicima ubijene osobe. Prema drugoj definiciji, dija je određena količina imovine koju onaj ko je učinio zločin treba

---

385 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 151.
386 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 150.
387 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 150-151.
388 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 150-151.

dati kao vid nadoknade za život onog ko je bespravno ubijen, ili kao vid nadoknade za dio tijela koji je posječen ili povrijeđen u zločinu.

Dija, prema imamu A'zamu ima tri vrste, u zlatu, u srebru i devama. Prema Buhariju i Muslimu, dije se mogu dati i u bravima, govedima i odjeći. Prema tome, dije ima šest vrsta. Sredstva su se mijenjala u skladu s vremenom i okolnostima, pa su se tako i ustanovile ove različite vrste dije. Što se tiče količine dije, cijela dija slobodnog muškarca (koji nije rob, prim. prev.) iznosi 1000 dinara ili 10.000 srebra, odnosno 100 deva ili 200 goveda, ili 2.000 brava, ili od svega 2 x 200 odijela.

Cijela dija slobodne žene jeste pola od ovog. Ova razlika između muške i ženske dije nastala je iz razlike gledišta materijalne štete između njih.

Kao što je poznato, u islamskom pravu prihvata se jednakost u životu između muškaraca i žena, i svako od njih ogleda se u onom drugom. Međutim, između njih se primjećuje razlika s općeg gledišta na materijalnom polju i prema šteti. S obzirom da muškarci više zarađuju, rade da bi izdržavali porodicu, idu u borbu za odbranu zemlje, oni su na mnogo važnijem položaju i odgovornosti od žena.

Na osnovu toga, ako jedan od muškaraca bude izgubljen, u društvu ostaje veća praznina i rana. Zbog ovakvih razlika prihvata se da su u pogledu materijalnih nadoknada muške dije mnogo veće od ženskih.[389]

Za bespravno ubistvo osim dije slijedi i kefaret, koji se sastoji od oslobađanja roba, a ako ga nema, onda dva mjeseca neprekidnog posta.

KONTROLA RAĐANJA

„Kontrola rađanja" ili „planiranje porodice" nije nova stvar, nego novo ime stare ideje. U svakom periodu historije čovjek je razmišljao o malobrojnosti izvora opskrbe spram stanovništva u brojčanom usponu. Razmišljajući o tome čovjek je zapadao u brige. Stari narodi su ovaj strah i sumnju opisivali na vrlo jednostavan način, dok ovi novi to opisuju oslanjajući se na aritmetička i geometrijska pravila.

To je suština pitanja. Da bi savladali ove teškoće, ljudi su se u starim vremenima okretali nekim primitivnim metodama, ubijajući djecu, vršeći pobačaje ili sprečavajući trudnoću.

389 Hukuki islamijje ve istilahati fikhijje, Bilmen, III, 12, 47-48.

Danas pak koliko god ljudi ne gledali dobro na ova prva dva metoda, oslanjajući se na napredak postignut na iskustvenom planu, treći pravac, tj. sprečavanje trudnoće razvio je razne metode. Upotrebom lijekova, tableta, raznih pomagala, trudnoća se može zaustaviti u momentu kad to želimo i koliko to želimo, uz očuvanje moći razmnožavanja. Čak su nekad radili i sterilizaciju muškarca ili žene, ili oboga. To se nekad nazivalo „kontrolom rađanja", a nekad „planiranjem porodice".

Ideja materijalizma udružena s ateizmom iz srca ljudi istjerivala je tevekkul i vjeru da je Allah Taj Koji daje opskrbu. Ljudi su sebe vidjeli kao one koji hrane djecu i vjerovali u mogućnosti u svojim rukama. Na Zapadu je ovo istinski razlog brzog širenja kontrole rađanja.

Postupci onih koji žele ograničiti potomstvo i kontrolisati rađanje jesu plod bezvjerstva i materijalizma. Pođemo li od temeljne ideje društvenog kretanja pa do metoda primjene, posljedica i ploda postupka, sa svake strane je kontrola rađanja krajnje problematična za sami duh islama. To ukratko možemo obrazložiti kroz:

- suprotnost temeljnim islamskim principima, islamska vjera je prirodna. Ona ne čini ništa nasilno prema prirodi. Na pitanje Uzvišenog Allaha Musau i Harunu, neka je selam na njih obojicu, „Ko je vaš Gospodar, Musa?", jezikom Musaa, a.s., biva rečeno: „Gospodar naš je Onaj Koji je svemu onom što je stvorio dao ono što mu je potrebno, zatim ga, kako da se time koristi, nadahnuo."[390]

Sve na Zemlji i nebesima je na Pravom putu, najljepšem putu koji je ucrtala Božija odredba. Ništa se ni za dlaku ne odmiče od puta koji mu je Allah pokazao. Čovjek je taj koji je u dalaletu, ako skrene s Ispravnog puta, uspava svoj nefs i otvori novi put po svom nahođenju i krene tim putem.

Uzvišeni Allah rekao je: „Pa ako ti se ne odazovu, onda znaj da se oni povode jedino za strastima svojim. A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu? Allah, doista, neće ukazati na Pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini."[391]

U drugom ajetu kaže: „To su Allahovi propisi. Onaj koji Allahove propise krši – sam sebi nepravdu čini."[392]

390 Ta-Ha, 49-50.
391 El-Kasas, 50.
392 Et-Talāk, 1.

Suprotstavljanje prirodnim zakonima i nastojanje da se promijeni ono što je Allah stvorio Kur'ani-kerim opisuje kao šejtanski posao i kaže da na takav put usmjerava samo šejtan. Naime, u svojoj pobuni šejtan kaže: „'I navodit ću ih, sigurno, na stranputice, i primamljivat ću ih, sigurno, lažnim nadama..."[393]

Nosi li, možda, ili ne kontrola rađanja upravo taj smisao mijenjanja onoga što je Allah stvorio? Za ovo pitanje nam Kur'ani-kerim daje dovoljno odgovora i objašnjava šta se očekuje od braka. Uzvišeni Allah je rekao: „Žene vaše su njive vaše, i vi njivama vašim prilazite kako hoćete, a pripremite što i za duše svoje. I bojte se Allaha i znajte da ćete pred Njega stati. A ti obraduj prave vjernike!"[394]

Jasno je da je cilj braka produženje vrste.

Allah, dž.š., isto kaže:*„I jedan od dokaza njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju."*[395]

U ovom ajeti-kerimu, spomenut je drugi cilj braka. To je uspostavljanje civilizacijskog načina života uporedo s produžetkom vrste. Kako bi se ovi ciljevi postigli, Stvoritelj je u prirodi sve za čovjeka uredio na jedinstven način, neuporediv sa životinjama i biljem.

Šta se hoće reći izrazom „onoga što je Allah stvorio"?

Svijet koji je Uzvišeni Allah stvorio održava se u postojanju na temelju dva osnovna principa egzistencije: održanje, svaka vrsta koja postoji na ovom svijetu čini da Njegov Božanski red traje održavajući život u određenom trajanju svake vrste stvorenja (biljka, životinja, čovjek);

- razmnožavanje, opstanak ovog svijeta i reda temelji se na postojanju novih generacija. Što je kraći život pojedinaca, to je nedostatnije trajanje ovog reda. Eto, zbog ostvarivanja ovog temeljnog i osnovnog poziva u stvaranju je usmjerena neophodna pažnja na sistem razmnožavanja. Da nije tako, ne bi bilo razloga postojanja razlike muškog i ženskog. Zašto je to Allah tako stvorio? Svakako, zato da svaki pojedinac porodi nove pojedince prije nego što umre, da to traje dokad bude htio Uzvišeni Allah da održi ovaj svijet i Njegov Božanski red. Da nije tako, čemu bi trebalo stvarati muški i ženski rod?;

---

393 En-Nisā, 119.
394 El-Bekara, 223.
395 Er-Rūm, 21.

- suprotnost Allahovom stvaranju i znanju, onaj ko se suprotstavlja Allahu, Onom Koji ima najuzvišenija svojstva i Koji je uspostavio najsavršeniji sistem na Zemlji i nebesima, ne zna koliko je zalutao i kako njegov um ne može savladati ta savršena promišljanja. On ne zna šta je sve Allah stvorio niti može zamisliti koji su sve izvori opskrbe i koliko je robova koji će postojati. Uzvišeni Allah rekao je: „...a drugi su se brinuli samo o sebi, misleći o Allahu ono što nije istina, kao što pagani misle...“[396]

Oni ne znaju da je Allah, dž.š., sve stvoreno na Zemlji i nebesima stvorio u savršenoj ravnoteži i mjeri. Uzvišeni je rekao: „Mi sve s mjerom stvaramo.“[397]

Oni ne znaju naročito to da samo On sve ima i da je sva blagodat Njegova. Sve što izađe iz Njegove riznice izašlo je s očitom mjerom. Uzvišeni Allah rekao:

„I ne postoji ništa čije riznice ne posjedujemo, a od toga Mi dajemo samo onoliko koliko je potrebno.“[398]

Kakvo god oni imali mišljenje o Allahu, iz stvaranja ovog svijeta u najsavršenijem redu i donošenja pojma vremena, istina je da Uzvišeni Allah nije neznan niti neiskusan u činu stvaranja. Uzvišeni je rekao:

„Mi smo sedam nebesa iznad vas stvorili, i Mi bdijemo nad onim što smo stvorili.“[399]

Protiv ovih, protiv svih koji uništavaju izvore opstanka ljudskog mnoštva, koji življenje čine teškim, narušavaju ravnotežu dobrobiti, protiv njihovog govora, Allah, dž.š., kaže:

„Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne hrani. On zna gdje će koje boraviti i gdje će sahranjeno biti. Sve to ima u jasnoj Knjizi.“[400]

Ovaj red Božanskog stvaranja, plan pripreme njihove opskrbe nastaje i usmjerava se izvan ljudskog poimanja;

- suprotstavljanje činjenici da je Allah Rezzakul-Alem, Onaj Koji daje opskrbu svijetu, islam odbacuje iz srca strah za opskrbu i u njih ugrađuje čisto uvjerenje da je to samo i jedino posao Onoga Koji je stvorio čovjeka, da On zato nije stvorio čovjeka bez

---

396 Ālu Imrān, 154.
397 El-Kamer, 49.
398 El-Hidžr, 21.
399 El-Mu'minūn, 17.
400 Hūd, 6.

znanja i sposobnosti, da nakon stvaranja čovjeka neće ostaviti nekom drugom brigu o opskrbi. Uzvišeni Allah rekao je: „A koliko ima životinja koje ne sakupljaju hranu sebi, Allah ih hrani, a i vas! On sve čuje i sve zna.“[401] U drugom ajeti-kerimu kaže: „Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne hrani. On zna gdje će koje boraviti i gdje će sahranjeno biti. Sve to ima u jasnoj Knjizi.“[402] I ovo je rekao Uzvišeni Allah: „Opskrbu daje jedino Allah, Moćni i Jaki!“[403] U slijedećem ajetu kaže: „U Njega su ključevi nebesa i Zemlje, On daje obilje kome hoće, a i uskraćuje; On, uistinu, zna sve.“[404]

Rekao je Uzvišeni Allah: *„I dajemo vam iz nje hranu, a i onima koje vi hranite. I ne postoji ništa čije riznice ne posjedujemo, a od toga Mi dajemo samo onoliko koliko je potrebno.“*[405]

U ovim ajeti-kerimima objašnjeno je na pravi način pitanje opskrbe, dok se u drugim ukazuje na dužnosti ljudi, tj. na ono što su sami obavezni da rade i znojem zarađuju u potrazi za opskrbom. Ukratko, govori se o tome kako je i čovjek dužan brinuti se i tragati za svojom opskrbom. Uzvišeni Allah rekao je: *„...Vi hranu od Allaha tražite i Njemu se klanjate i Njemu zahvalni budite...“*[406]

U dosta ajeta se ovako govori onima koji su ubijali svoju djecu iz straha od gladi: *„... da djecu svoju, zbog neimaštine, ne ubijate – Mi i vas i njih hranimo...“*[407]

U drugom ajetu se naređuje: *„Ne ubijajte djecu svoju zbog straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh.“*[408]

U ovim ajetima oni se okrivljuju za dvije stvari:

- ubijanje djece i
- što rođenje djeteta smatraju uzrokom gladi i siromaštva.

Upravo zato Kur'ani-kerim zabranjuje ubijanje djece i ukazuje na pogrešnost navedenog vjerovanja. Kao da nam kaže: „Zašto mislite da ste vi odgovorni za opskrbu? Mi hranimo vas i vašu djecu.“ Ovakvim razmišljanjem ispravljaju se pogrešna uvjerenja.

---

401 El-Ankebūt, 60
402 Hūd, 6.
403 Ez-Zārijat, 58.
404 Eš-Šūrā, 12.
405 El-Hidžr, 20-21.
406 El-Ankebūt, 17.
407 El-En'ām, 151.
408 El-Isrā, 31.

Danas ljudi čine ovaj prvi zločin prema razmnožavanju pokoljenja, ubijajući djecu. Čak i ako se sustežu od činjenja ovakvih grešaka, i dalje nastavljaju sa drugom greškom, sprečavanjem trudnoće na različite načine zbog uvjerenja da bi rođenje djece moglo prouzrokovati siromaštvo.

Još juče su takvo razmišljanje, strah i sumnja opravdavali kontrolu rađanja. I danas su ostali isti uzroci.[409]

Danas ima više metoda koji se koriste u sprečavanju trudnoće. Svaki metod za sebe ima neke posebnosti. Ni pouzdanost svih nije ista. Neke je lakše sprovesti neke teže. Pored toga, treba uzeti u obzir i materijalno stanje. To su slijedeće metode:

- **spolni odnos s povlačenjem (azil)**, najstarija poznata tehnika; kad tokom spolnog odnosa muškarac osjeti da se približava ejakulacija, penis brzo povuče iz vagine i ejakulira vani. Ova tehnika ne garantira da će se trudnoća izbjeći.

Ako muškarac uradi ovo povlačenje bez dopuštenja svoje supruge, to se ne smatra dobrim postupkom. Povlačenje bez ispunjavanja zadovoljstvom žene ittifakom je mekruh. Izbacivanje sjemena je razlog nastajanja djeteta, a i žena ima pravo na dijete. Vršenjem azila gubi se mogućnost da žena ima dijete.[410]

Azil je dozvoljen zbog ovog Džabirovog, r.a., rivajeta: „Kad je Kur'an već bio objavljivan, mi smo činili prekid s povlačenjem."[411]

U drugom Džabirovom, r.a., rivajetu stoji: „Mi smo u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koristili spolni odnos s povlačenjem. Vjerovjesniku je to bilo poznato, ali nam on to nije zabranio."[412]

Da je to mekruh, čitamo u rivajetu Vehbove kćeri Džudame, sestre Ukkašove: „Našla sam se kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kad je tu bilo još ljudi. On je govorio: 'Znajte, namjeravao sam da zabranim spolno općenje trudnoj ženi ili ženi s(malim) djetetom. Vidio sam onda da su Grci i Perzijanci održavali odnose sa svojim ženama koje su dojile, i mlijeko tih žena nije naškodilo njihovoj djeci.'

Zatim je Resulullah, s.a.v.s., upitan o azilu. Odgovorio je: 'To je tajno ubijanje žive djece.'"[413]

409 Za više vidjeti: Islam Nazarında Doğum Kontrolü, Ebul-A'lā el-Mevdūdī, Ramazan Yıldız, prev.
410 Ed-durrul-muhtār, II, 521.
411 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. II, 148.
412 Muslim, prev., IV, 356-357.
413 Muslim, prev., IV, 359.

Poslije su učenjaci presudili da je džaiz azil bez traženja dopuštenja od žene ako se ima opravdanje. To je u slijedećim prilikama:

- zbog brige koju bi imao na dalekom putovanju ili na ratištu ili
- azil se može uraditi iz straha da bi žena, ako ne bi uradio povlačenje, ostala trudna, a on se želi razvesti od nje zbog lošeg karaktera.

U jednom drugom rivajetu Ebu Seida el-Hudrija se kaže:

„Upitan je Resulullah, s.a.v.s., o azilu. On je odgovorio: 'Od svake tečnosti neće nastati dijete. Kad Allah hoće nešto da stvori, Njega ništa neće spriječiti (tj. niti azil niti bilo šta drugo).'"[414]

Džabir, r.a., kaže u rivajetu:

„Neko je bio došao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: 'Imam džariju koja mi je i sluškinja i vodonoša. Sa tom džarijom održavam odnose, ali ne želim da ostane trudna.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: 'Ako želiš, učini spolni odnos s povlačenjem (azil). Ali budi siguran da će se kod nje desiti ono što joj je određeno.' Nakon nekog vremena taj čovjek je došao ponovo kod Resulullaha, s.a.v.s., i rekao: 'Džarija je trudna.' Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., onda reče: 'Rekao sam ti da će se ženi dogoditi ono što joj je određeno.'"[415]

Prema tome, ova tehnika nije stopostotno sigurna kontrola rađanja. I metode koje ćemo u daljem tekstu objasniti jesu iste;

- **praćenje kalendara:** žena može ostati trudna samo ako ima jajne ćelije u jajovodima. Jajnici proizvode žensko jajašce samo u dva – tri dana mjesečno. Istraživanja pokazuju da 12-14 dana nakon menstruacije jajna ćelija dospijeva u jajovod. Treba voditi računa o tome da muške spolne ćelije (sperma) mogu ostati žive oko 48 sati u području materice. Prema ovom, žena koja ima redovnu mjesečnicu, 10. do 17. dana nakon nje spremna je za trudnoću. U spolnom općenju mimo ovih dana (osim dana krvarenja) nema opasnosti od trudnoće. Uostalom, spolno općenje u danima mjesečnog pranja nije samo vjerski zabranjeno, nego nepreporučljivo i s medicinske tačke gledišta. Uzvišeni Allah rekao je:

„Zato spolno ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju..."[416]

---

414 Muslim, prev., IV, 354-355.

415 Muslim, prev., IV, 355.

416 El-Bekara, 222 (U izvorniku je pogrešno numerisan 227. ajet. prim. prev.).

Ovaj metod može biti garancija samo kod žena koje imaju uredan mjesečni ciklus. Žene kod kojih to nije slučaj ne mogu se pouzdati u ovu tehniku.

Što se tiče kalendardskog računanja za žene koje nemaju uredan ciklus, recimo da se jedno krvarenje javi nakon 23 dana, drugo nakon 27, treće nakon 33 dana; u slučaju da naredna krvarenja ne prelaze ove dane, znači, da ne bude više 3 – 5 dana između, računanje teče ovako:

- oduzet ćemo od najkraćeg perioda 19: 23-19=4;
- od najdužeg perioda oduzet ćemo 12: 33-12=21.

Prema našem računu, dani u kojima ova žena može ostati trudna bit će između 4. i 21. dana. U drugim danima nema opasnosti.[417]

Pored ovih, postoje i vještačka sredstva kontracepcije:

spermicidi, krema, gel, pjena, vaginalne tablete i slična sredstva koja se umeću u rodnicu nazivaju se „spermicidima". U prospektima većine njih stoji da se upotrebljavaju sat vremena prije odnosa. Drugih zaštitnih posebnosti nemaju;

- **lavaža,** u nekim knjigama o zaštiti preporučuje se ispiranje hladnom vodom odmah nakon spolnog odnosa. Taj metod se naziva lavaža. Postoje posebno napravljene „lavažne torbice" ili „lavažne pumpice". Firme koje ih prave prodaju i „zaštitni prašak" koji se dodaje u lavažnu vodu. Ni ova tehnika nije sasvim pouzdana;
- **prezervativ,** zaštitno sredstvo koje upotrebljava muškarac. Nema drugog rizika osim ako sklizne za vrijeme spolnog odnosa ili se pocijepa. Da bi se uklonio ovaj rizik, preporučuje se uporedo korištenje kreme ili pjene u rodnicu;
- **tablete koje se uzimaju oralno,** ove tablete koje se tehnički zovu „oralni kontraceptivi" proizvode se pod različim imenima. Tablete koje uzima žena sprečavaju oplodnju miješanjem u krv hormona estrogena i progesterona koje u sebi sadrže. Daju se u kutijama s 21 tabletom. Žena svaki dan uzima jednu i kad završi kutiju, odmara sedam dana. U ovih sedam dana opet treba uzimati tablete s vitaminima i željezom. Da se ne bi pomiješale s kontraceptivnim tabletama, proizvode se u različitim bojama.

Iako su pouzdana zaštitna sredstva, kontraceptivne tablete imaju i stranu koja je opasna za žene sa zdravstvene strane. Navest ćemo za koje je žene opasna upotreba ovih tableta:

---

417 Anneliğe Ilk Adım, Ali Çankırıl, 21-22.

- za žene s oštećenom ili bolesnom jetrom;
- za one koje uzimaju antiepileptike;
- za one koje imaju bolesno srce;
- za one koje boluju od gušavosti;
- za žene starije od 35 godina;
- za žene koje imaju bolesnu žučnu kesu;
- za one koje imaju duga materična krvarenja;
- za žene koje su nedavno imale krvarenje;
- za majke koje doje;
- za one koje imaju migrenu;
- za žene koje su prekinule trudnoću;
- za bubrežne bolesnice;
- za ovisnice o cigaretama i alkoholu;
- za žene koje nisu nikada rađale;
- za one koje nemaju redovan mjesečni ciklus;
- za pretile žene;
- za žene koje imaju proširene krvne sudove;
- za astmatične bolesnice;
- za žene koje imaju tegobe sa želucem;
- za anemične žene;
- nervno osjetljive žene.

Vidimo da su tablete za kontracepciju rizična zaštita koju će moći koristiti samo jako zdrave žene. U istraživanjima učinjenim na ovim ženama potvrđena su i druga djelovanja koja se mogu ignorisati:

- glavobolja,
- depresija,
- materična krvarenja,
- bol i nabujalost grudi,
- povećanje tjelesne težine,
- mrlje na licu,
- lupanje srca,
- zakrčenje krvnih žila,
- povećanje krvnog pritiska,
- moždani udar,
- pojava kamena u žučnoj kesi,
- tegobe s bubrezima,
- problemi s probavom,
- neuredni mjesečni ciklusi ili potpuni prestanak.

Postoje i kontraceptivna sredstva koja se umeću u rodnicu:

- **dijafragma,** kontraceptivno sredstvo načinjeno od gume ili plastike, a stavlja se kao barijera preko grlića materice;
- **spirale,** to su mehanička sredstva. O tome koju vrstu spirala koristiti odlučuje doktor. Ne preferiraju se zbog pratećih glavobolja i većih krvarenja. Posebno daju i osjećaj neugode. Ni umetanje nije baš praktično, pošto samo doktor vadi i postavlja spiralu.

Pored ovih danas ima još dosta metoda zaštite koje su u skladu sa savremenim i modernim načinima života. Neki od ovih načina uklanjaju posve mogućnost da žena ili muž dobiju djecu ikad. U takve načine spada podvezivanje jajovoda kod žene ili vazektomija muškarca, presijecanje sjemenovoda. To je postupak suprotan ljudskoj prirodi. Iz zabrana našeg Vjerovjesnika da se čini to što vodi do istog rezultata, islamski učenjaci su ittifakom mišljenja da to nije džaiz.

I operativno podvezivanje jajovoda poput je vazektomije. I to je remećenje prirodnog. Osim toga, velike su i opasnosti. Svi načini su, uostalom, štetni. Čak se i često desi da sprečavanje trudnoće bude uzrokom rađanja djece s invaliditetima i oboljenjima.

Pravnici su nedvojbeno ustvrdili da je haram uraditi bilo šta što će trajno spriječiti trudnoću ili ukinuti plodnost. To se u određenom smislu može usporediti sa zakopavanjem žive djece. Izuzetak je samo situacija kada je to neophodno radi sprečavanja širenja neke opasne bolesti koja se nasljednim putem prenosi na potomke. U takvom slučaju se od dvije štete bira manja. Nema zabrane za sterilizaciju žene ili muškarca s teškim oboljenjem koje se prenosi nasljednim putem. Takvi postaju jedni od onih kojima je Uzvišeni Allah namijenio da „ostanu bez poroda". Allah, dž.š., rekao je:

„Allahova je vlast na nebesima i na Zemlji. On stvara šta hoće! On poklanja žensku djecu kome hoće, a kome hoće – mušku, ili im daje i mušku i žensku, a koga hoće, učini bez poroda; On uistinu, sva zna i sve može."[418]

418 Eš-Šūrā, 49.

14. ISTIHAZA

Istihaza je krvarenje iz unutrašnjosti materice, van menstrualnog ili postnatalnog ciklusa, a koje se dešava zbog neke bolesti ili zdravstvenog problema.

Ta krv koja dolazi iz spolnog organa rijetka je i bez mirisa. Može se pojavljivati manje od tri dana, može preći deset dana, a dešava se kod djevojčica koje još nisu ušle u devetu godinu, strijih žena koje više ne dobijaju mjesečnicu, kod žena u nifasu nekad nakon 40 dana, kao i kod trudnica.[419]

Krv istihaze ima pravni status krvi koja poteče iz nosa ili rane. Njome se samo kvari abdest. Ako potraje duže, osoba se računa da je sahibi-uzur. Zato se na ženu s istihazom primjenjuju propisi kao i na osobu s uzurom, odnosno njoj nije kao ženi s mjesečnim pranjem ili ženi u nifasu zabranjen ibadet poput posta i namaza, tavaf, učenje Kur'ana, dodirivanje Mushafa, ulazak u mesdžid, itikaf i spolno općenje. Nema prepreke da osobe s istihazom to čine, jer je islamska vjera dala ove olakšice osobama s uzurom.[420]

Činjenica da krv uzura kvari samo abdest potvrđena je hadisima. Prenosi se od Aiše, r.a.:

"Fatima bint Hubejš, r.a., bila je došla Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekla: 'Allahov Poslaniče, ja imam istihazu, ne mogu da se očistim, pa da li da ostavim namaz?' Resulullah, s.a.v.s., odgovorio je: 'Ne, to nije hajz. To je krv koja dolazi iz vene. Kad budeš dobila mjesečno pranje, onda ostavi namaz. Kad prestane, nakon što opereš krv i okupaš se, onda klanjaj namaz. Poslije, opet, kad budeš htjela klanjati, uzmi abdest za svaki namaz.'"[421]

S druge strane, Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je Hamni bint Džahši da u stanju istihaze posti i klanja. Žena kod koje se javlja uzurkrv mimo hajza i nifasa, koja očisti tu krv i stavi neku gazu ili vatu u veš, treba da uzme abdest za svaki namaz.

Prenosi se od Hamne bint Džahš, r.a.:

„Imala sam teška mjesečna krvarenja od više dana. Otišla sam Resulullahu, s.a.v.s., da mu ispričam svoju situaciju i da mi da fetvu. Zatekla

419 Büyük islam ilmihali, Bilmen, 93-102; Zuhejli, prev., I, 365.

420 Ibn Abidin, prev., I, 492; El-Hidaja, prev., I, 70; Büyük islam ilmihali, Bilmen, 102; Zuhaylī, prev., I, 366.

421 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 115.

sam ga u kući moje sestre Zejneb bint Džahš. Rekla sam mu: 'Allahov Poslaniče! Imam teška i višednevna krvarenja; šta mi naređuješ u vezi s tim? To me odvaja od posta i namaza.' Rekao je: 'Preporučujem ti pamuk. Pamuk će ukloniti krv.'" Hamna dalje govori: „Ima više nego što može riješiti pamuk." Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče: „Onda napravi povez koji će spriječiti oticanje i širenje krvi." Hamna će na to: „Više je krvi i od toga." „Onda upotrijebi haljinku", rekao je Resulullah, s.a.v.s. Hamna reče: „Krvi je više i od toga i uporno teče." Na ovo je Allahov Poslanik rekao:

„Dvije stvari ću ti pokazati. Koju god možeš uraditi, tebi je dovoljno. Ako možeš da uradiš i oboje, ti znaš. To stanje je šejtanov udarac. Ti smatraj hajzom 6 ili 7 dana, zatim se okupaj kad smatraš da si postala čista, i klanjaj 23-24 dana i noći. Posti i klanjaj. Dovoljan ti je (za to vrijeme) gusulski abdest. Kako ostale žene rade kad imaju hajz pa se okupaju kad treba, tako radi i ti. Ako kasniš s podne-namazom, ikindija samo što nije nastala, a ti si se tad očistila (kad je stala krv) i okupala, zajedno klanjaj podne i ikindiju; akšam ostavi malo kasnije do jacije pa se operi i dva namaza odjednom klanjaj ako možeš. I za sabah se operi i klanjaj. Eto, tako uradi. Ako si u stanju da postiš, ti i posti." Nakon ovoga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Od dvije stvari ovo je ono što mi se najviše dopada."[422]

Za još jednu ženu koja je bila s uzur-krvarenjem Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „U danima mjesečnice ne klanja, onda se okupa i za svaki namaz koji slijedi uzima abdest, klanja i posti."[423]

Rivajeti koji govore o tom da je ženi s istihazom mubah spolno općiti s mužem prihvataju se u istom obliku od fakiha.

Ikrime je rekao: „Ummu Habiba je imala krvarenje mimo hajza i za to je vrijeme održavala odnose sa svojim mužem Abdurrahmanom b. Avfom."[424]

U drugom rivajetu je rečeno: „Džahšova kći Hamna imala je krvarenje mimo hajza. Dok je bila u tom stanju, održavala je spolne odnose sa svojim mužem (Talhom b. Ubejdullahom)."[425]

---

422 Tirmizi, prev., I, 107-108.
423 Nejlul-evtār, Ševkānī, I, 274.
424 Tadž, prev., I, 208.
425 Tadž, prev., I, 209.

Žena koja je u istihazi i slične njoj s abdestom koji su uzele mogu klanjati koliko hoće farza i nafile u toku jednog namaskog vremena. Abdest je pokvaren sa završetkom namaskog vremena.[426]

Period mjesečnice kod žene koja ima uzur-krvarenje ovako se računa:

- ako djevojka koja je tek postala punoljetna uz hajz ima i istihazu, računa se da je s hajzom 10 dana svakog mjeseca, a čista 20 dana. Nifas traje 40 dana;
- ako žena koja ima uredan mjesečni ciklus primijeti istihazu, koja potraje nakon prestanka mjesečnice, onda se to računa uzurom;
- ako žena koja je zaboravila broj dana mjesečnice (muhajire ili mutehajire) primijeti istihazu, koristi ostatak dana i tako radi.[427]

ODSTRANJIVANJE NEDŽASETA (PRLJAVŠTINE)

Da bismo mogli obaviti osnovni ibadet, farz je da budu čisto tijelo, odjeća i mjesto na kojem se vrši ibadet. Uzvišeni Allah rekao je:

„I haljine svoje očisti!“[428]

„Ibrahimu i Ismailu smo naredili: 'Hram Moj očistite za one koji ga budu obilazili, koju budu tu boravili i koji budu molitvu obavljali.'“[429]

Što se tiče potrebe čistoće odjeće i mjesta, svakako je prije njih čistoća tijela. Pored vanjske čistoće mnogo je važnija čistota srca i nutrine. Ovako se dolazi do istinske suštine vjerovanja.

Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako je objasnio značaj koji ima čistoća:

„Čistoća je pola imana“[430];

„Allah je čist i voli čistoću“[431];

Zato je ulema podijelila uklanjanje nečistoće na četiri stepena:

- čišćenje nečistoće s tijela, odjeće i mjesta gdje će se klanjati namaz: u ovu grupu spadaju radnje kao što su uzimanje abdesta, uređivanje noktiju, pazuha i stidnih mjesta, i većinom sunnetske radnje;

---

426 Zuhejlī, prev., I, 368.

427 El-Lubāb fī šerhil-kitāb, El-Mejdānī, I, 50; Ibn Abidin, prev., I, 498; Zuhejlī, prev., I, 369-370.

428 El-Muddessir, 4.

429 El-Bekara, 125.

430 Muslim, prev., I, 303.

431 Tirmizi, prev., IV, 495.

- čišćenje tjelesnih organa od grijehova kao što su gibet, laži, haram-hrana, zloupotreba i slično. Ovo je oblik vjerovanja i pročišćavanja bogobojaznih ljudi;
- čišćenje srca od zavisti, oholosti, licemjerstva, neprijateljstva, umišljenosti i njima sličnih duhovnih bolesti. Otklanjanjem ovih ružnih svojstava njihovo mjesto zauzimaju skromnost, povjerenje, pokajanje, strpljenje, strah, nada, ljubav i slične lijepe osobine. I ovo je nivo imana bogobojaznih ljudi;
- čišćenje nutrine od svega osim Allaha, dž.š.: Uzvišeni Allah rekao je: *„Reci: 'Allah!' Zatim ih ostavi neka se lažima svojim zabavljaju."*[432] Ako srce iz sebe izbaci sve osim Allaha, onda je samo Allahom obuzeto. Ova harmonija u srcu postiže se riječima LĀ ILĀHE ILLALLĀH („Nema Boga osim Allaha."). Kad nema boga osim Allaha, onda niko osim Njega i ne može biti u srcu. Uzvišeni Allah nije stvorio dva srca u grudima. Tako kaže Allah, dž.š.: *„Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao..."* [433] Ovaj posljednji nivo jeste deredža imana vjerovjesnika i siddika. Očistiti se od svega osim od Uzvišenog Allaha pola je imana.[434] Ovakvim fizičkim i duhovnim čišćenjem namaz mumina koji stoji pred svojim Gospodarom postaje njegov miradž i udaljava ga od svake grešne, haram i mekruh stvari. Uzvišeni Allah rekao je: *„Molitva, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje molitve najveća je poslušnost!"*[435] Namaz postaje duhovni štit i čuva njegovu vjeru od štete koju joj mogu nanijeti pojedinci i društvo. Prema svemu tome, taharet i njegov sinonim nezafet obuhvataju tri vrste čišćenja:
- čišćenje tijela, odjeće i mjesta od prljavštine i nečistoće, to se zove taharet od hadesa ili nedžaseta; uzimanje abdesta, to je taharet od hadesa. Veliki abdest, namaski abdest i oba, ako je to moguće, kao i tejemum umjesto njih, načini su čišćenja od hadesa; čišćenje srca od duhovnih nečistoća poput nadmenosti, zlobe, oholosti, zavisti i ljubomore i umjesto toga ukrašavanje imanom, ihlasom, bogobojaznošću i lijepim ahlakom.

---

432 El-En'ām, 91.
433 El-Ahzāb, 4.
434 Ihjā ulūmid-dīn, imam Gazāli, I, 131.
435 El-Ankebūt, 45.

UVJETI ZA FIZIČKU I DUHOVNU ČISTOĆU

Fizička i duhovna čistoća obavezne su onim osobama kojima je obavezan i namaz. Potrebni uvjeti za to jesu:

- **biti musliman**, nevjernicima čistoća nije farz. Pošto oni nemaju imana, na njih se ne odnose ni vjerničke obaveze. Oni će na ahiretu doživjeti kaznu zbog svog nevjerovanja. Kao što namaz nevjernika nije ispravan, ni murted (otpadnik od vjere – prim. prev.) ne mora naklanjavati namaze koje nije klanjao u periodu otpadništva prije nego što se vratio u islam;
- **biti razuman,** taharet nije farz za duševnog bolesnika ili čovjeka koji ne zna za sebe. Tek kad ozdrave, na njih se odnosi ova obaveza. S pijanog čovjeka pak ne spada obaveza tahareta;
- **biti punoljetan**, djetetu taharet nije farz. Tek sa sedam godina, kada počinje da klanja, naređuje mu se i taharet. Kad uđe u desetu godinu, ako bude propuštao namaz, treba ga podsticati da to ne čini;
- **prestanak krvarenja uslijed hajza i nifasa;**
- nastupanje vakta ibadeta;
- biti u budnom stanju;
- **ne biti u zaboravnosti**, san i zaboravnost računaju se uzurom, da čišćenje i ibadet ostanu za kasnije. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: „Ko spava ili zaboravlja, pa zbog toga ne klanja neki namaz, kad se sjeti, neka ga tada klanja“[436];
- **biti slobodan**, Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Uistinu je Allah otklonio odredbu s umeta koji pod pritiskom griješi, zaboravlja i radi“[437];
- **imati vode ili čiste zemlje:,** temeljno je čišćenje vodom. U situaciji, međutim, ako nema vode, ako se ne može doći do nje ili upotrijebiti, nečistoću treba odstraniti na drugi način ili uzeti tejemum.[438]

---

436 Tadž, prev., I, 245.
437 Džami'us-sagīr, II, 23.
438 Medžmū'atuz-zuhdijje, Sejjid Ahmed Zuhdī, 19.

ŠTA JE PO ŠERIJATU ČISTO?

Princip je u islamu da se sva površina zemlje smatra čistom, rude, vode, trava, drveće, cvijeće, voće, sva životinjska tijela izuzev svinje, i sve dok nije izvana dotaknuto od nečeg nečistog. Čista je i koža živog psa, slonova dlaka. Čista je i voda koja to sve dodirne, pa prema tome nije smetnja ni ako dođe do kontakta odjeće s tim svim.

Da dodamo još i to da ako nešto smatramo čistim, ne mora značiti da je to halal jesti ili piti. Koliko samo ima otrovnih voda ili trava koje opijaju, potom ruda, pa iako su čisti, haram je to jesti i piti.

Čista je i koža životinja zaklanih prema pravilima, i krv koja je ostala u jetri, srcu, slezeni. Isto je i s krvlju sitnih insekata poput ušiju, bubica i sl. Samo svinja, čak i propisno zaklana, ne može postati čista.

Čiste su ribe i sve druge životinje koje žive u vodi.

Dijelovi životinja, osim svinje, u kojima nema krvi čisti su i u slučaju da su životinje uginule. Čisti su rogovi, pandže, kosti bez masnoće, dlaka koja se skine, perje, uštavljena koža. Isto je i s ljudskom kosom, kostima i zubima.

Suze, znoj, pljuvačka ili pjena u pogledu čistoće i prljavštine vezani su za odredbu o višku vode. Ako je višak čist, i to je čisto. Pljuvačka mazge i magarca je čista, a mekruh je od ptica grabljivica, kućnih miševa, zmije, škorpije i mačke; pljuvačka svinje, psa i divljih životinja nečista je. Čista je i ljudska pljuvačka. Čistom se ne smatra pljuvačka onog koji pije alkohol, sve dok ne opere usta.

Čist je i izmet ptica koje prljaju u zraku, poput vrapca i goluba, a čije se meso jede. Ljudi su u Mesdžidul-haramu i okolici navikli da hrane golubove. Kad je jedan golub uprljao Ibn Omera, ovaj je to samo obrisao i pokazao da se ne smatra nečistim izmet ovih ptica.

Izmet ptica kao što su kobac, soko i sova, a čije se meso ne jede, prema Ebu Hanifi i Ebu Jusufu čist je samo u neophodnoj potrebi. Ove ptice prljaju u zraku i teško je od njih sačuvati odjeću i zdjele.

Čista je i krv koja ostane u venama poslije klanja. Zbog toga je džaiz jesti je zajedno s mesom. Kur'ani-kerim kaže da je haram krv ona koja „istječe". Uzvišeni Allah rekao je: *„Reci: 'Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti ma šta drugo osim strvi, ili krvi koja istječe, ili svinjskog mesa – to je doista pogano – ili što je kao grijeh zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo, ime.' A onome ko bude primoran, ali ne iz*

želje, samo toliko da glad utoli, Gospodar tvoj će doista oprostiti i milostiv biti.“[439]

Mokraća kućnih mačaka i miševa vodu u posudama čini nečistom. Pošto je teško izbjeći da ovako nešto dopre do odjeće, to se prihvata.

Pošto je teško izbjeći da blato na putu ne dohvati odjeću, to se tolerira. Ne škodi namazu. Dovoljno je ukloniti očitu prljavštinu.

Čista je i voda koja prska prilikom kupanja mejta. Pošto je teško izbjeći da kapi pri kupanju dženaze dospiju na onog ko kupa, to se tolerira.[440]

ŠTA JE PO ŠERIJATU NEČISTO?

Nečistoće po šerijatu dijelimo na dvije vrste:

Hakiki-nedžaset (prava nečistoća), sam pojam podrazumijeva nečistoće poput krvi, mokraće i izmeta. Šerijatski pojam te riječi odnosi se na prljavštinu koja sprečava ispravnost namaza;

- stvari koje se smatraju nečistim sa šerijatskog gledišta, a u pogledu materije, ovisno o količini koja može biti smetnja ispravnosti namaza ima dvije vrste:
- one koje se smatraju ružnim; ako se na odjeći ili na mjestu gdje će se stati nogom za namaz nađe nešto čvrsto, približno 4 grama težine, a ako je tečno onda količina koja pokriva površinu veću od dlana, u tom je slučaju smetnja za namaz.

TEŠKI (VELIKI) NEDŽASETI

To su:

- kod čovjeka: ono što izlazi ili se odvaja od čovjeka, poput mokraće, izmeta, sperme, gusta tečnost bijele boje koja se naziva „vedija“ i koja može da dođe iz spolnog organa nakon malog abdesta, bijela i ljepljiva tečnost koja se naziva „mezija“, a koja može da izađe iz spolnog organa pri općenju ili pri razmišljanju o tome, sekreti iz usne šupljine, krv koja izlazi iz bilo kog organa, meso, komadi kože koji se odsijeku ili otpadnu, krv mjesečnice, lohusluka ili uzura;

439 El-En'ām, 145.

440 Za više vidjeti: Ibn Abidin, prev., I, 516; Zuhejli, prev., I, 109-125; Büyük islam ilmihali, Bilmen, 77-80.

- kod životinja čije se meso ne jede: mokraća, bale iz usta, izmet s izuzetkom ptičijeg i krv svih životinja koja ističe;
- kod životinja čije se meso jede: izmet kokoši, guske i patke;
- strvina, životinja koja je uginula sama od sebe, bez pravilnog klanja, nečista je. Isto je i s njihovom kožom ako nije uštavljena;
- alkohol: piti ga i koristiti je haram. Ako se izlije po odjeći ili tijelu, nije čisto dok god se ne opere. Uzvišeni Allah rekao je: „*O vjernici, vino i kocka i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.*"[441] Prema općem stavu sve tečnosti koje opijaju pravno se tretiraju kao alkohol;
- ako je riječ o lakšem nedžasetu, onda nije smetnja ako bude količina do ¼ odjeće ili tijela.

LAHKI (MALI) NEDŽASETI

To su:

- prema Ebu Jusufu i imamu Muhammedu lakše nečisti su mokraća konja, mazgi i magaraca, mokraća domaćih ili šumskih životinja, kao što su ovca, koza, srna i jelen. To je stav na osnovu fetve. Prema Ebu Hanifi, ovo spada u vrstu ružnih nečistoća;
- izmet životinja čije se meso ne jede, poput kopca, jastreba, sokola i orla, kao i izmet ptica koje prljaju u zraku;
- žučna kesa kod životinja tretira se kao i životinjski izmet.[442]
- Hukmi nedžaset, to je situacija kad nešto ima na tijelu što sprečava namaz. Tu spada mali hades, koji se odstranjuje abdestom, i veliki hades (džunupluk), koji se odstranjuje gusulom. Pogledati objašnjenje abdesta i gusula.

GUSALA

Gusala je čisteća voda, voda koja se upotrebljava za taharet, odnosno za odstranjivanje hadesa i habesa (hukmi i hakiki-nedžaseta). I nje ima dvije vrste:

- gusala hukmi-nedžaseta, to je upotrijebljena voda. Ona je čista, ali nije ona kojom se čisti, tj. njom se ne uzima abdest. Međutim,

441 El-Māida, 90.
442 Büyük islam ilmihali, Bilmen, 81; Zuhejli, prev., I, 108-125.

masovnije mišljenje ide ka tome da je dozvoljeno koristiti je za odstranjivanje hakiki-nedžaseta. Upotrijebljena voda jeste voda koja se pranjem slila niz tijelo i ostala na zemlji. Sve dok ostane na nekom dijelu tijela, ona još nema status upotrijebljene. Voda postaje upotrijebljena kad je nijetom namijenjena za odstranjivanje hadesa ili za ibadet redovnog namaza, obavljanje džena-za-namaza, ulazak u mesdžid, uzimanje Mushafa u ruke, učenje Kur'ana i sl. Ako je osoba bez abdesta, zbog dva razloga voda postaje upotrijebljena, bez rasprave, a to je odstranjivanje hadesa i obavljanje ibadeta. Ako nije bez abdesta, prema hanefijskim imamima, izuzev Zufera, voda opet postaje upotrijebljena, zbog blizine Allahu, zbog toga što je abdest „nur iznad nura". Prema imamu Zuferu voda pak nije upotrijebljena pošto nije upotrijebljena za odstranjivanje hadesa. Ako je voda za abdest ili gusul kojim se osvježava, pa i bez abdesta, onda nije upotrijebljena.

- gusala hakiki-nedžaseta, voda koja je promijenila boju, okus ili miris smatra se nečistom. Takvu vodu, osim za piće i čišćenje, nije dozvoljeno koristiti ni za zalijevanje zemlje i u slične svrhe. Ako voda promijeni jedno od navedenih svojstava, to je znak da je nedžaset nadvladao, i u tom slučaju ona će se tretirati kao da je mokraća. Ako se jedna od tri spomenute osobine nije promijenila, dozvoljeno je koristiti takvu vodu, pod uvjetom da nedžaset nije nadvladao čistoću. Općenito je mubah koristiti izvorsku čistu vodu.[443]

443 Zuhejlī, prev., I, 132-133.

„Preći velike udaljenosti
moguće je prelazeći preko malih.“

(IMAM GAZALI)

IBADETI

1. IBADET

Ibadet je iskazivanje poštovanja i uvažavanja Uzvišenom Allahu. To je krajnji stepen pokazivanja robovanja Allahu. Ibadetom jača iman u srcu, ali i ispunjavamo svoju obavezu koju imamo kao Njegovi robovi. Činiti određene postupke kojima se iskazuje poštovanje Allahu, Koji nas je stvorio i dao nam tolike blagodati, zahvaljivati Mu zbog datih blagodati – svakako su dug i obaveza.

Allah nam je naredio da ibadet činimo, i to je dobro i korisno za nas. Ibadet je vjerska dužnost i isključivo pravo Uzvišenog Allaha. Ibadet je Allah propisao u savršenoj, potpunoj formi. Uzvišeni je rekao:

„O ljudi, klanjajte se Gospodaru svome, Koji je stvorio vas i one prije vas, da biste se kazne sačuvali.“[1]

Stoga se ibadet niti umanjuje niti povećava, niti se mijenja s vremenom. Kako je Allah naredio, tako je pokazao naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., i tako se radi. Ali muamelat (odredbe koje se odnose na poslove između ljudi) nisu takvi. Oni se mogu mijenjati prema mjestu i vremenu, prema navikama i običajima.

STEPENI IBADETA

S obzirom na nijet, odnosno cilj, ibadet se dijeli na četiri stepena:

1. ibadet Allahu radi Njega samog, zato što ga je samo On dostojan. To je najviša deredža ibadeta;
2. ibadetiti zato što je to naredio Allah, dž.š. Izvršiti obavezu zato što je to obaveza. To je nešto niža deredža od prve, ali joj je bliska;
3. ibadetiti nadajući se Džennetu i bojeći se Džehennema, tj. činiti ibadet zbog koristi koja će poslije od toga doći. Takav je ibadet na nešto nižoj deredži, ali je ispravan. Ipak, trebalo bi nastojati da se ibadeti samo radi Allaha, ne ramišljajući ni o čemu drugom. To je duh ibadeta. To što nam Allah daje sevape, što nas čuva od azaba i uvodi u Džennet, to je Njegova milost, dobročinstvo;
4. postoji i ibadet koji se čini za ovaj svijet, zato što od ibadeta ima i koristi na ovom svijetu. Ovaj ibadet je na četvrtoj, najnižoj

1 El-Bekara, 21.

deredži. To nije džaiz ni nazvati ibadetom. Tahtavi kaže da je prvi nivo najviša deredža, srednji onaj koji se obavlja iz straha od Džehennema i u nadi za Džennet, a najniži onaj koji se obavlja radi ovosvjetskih poslova.[2]

VRSTE IBADETA

Ibadeta ima tri vrste:

1. ibadet tijelom, poput namaza i posta. Za takve ibadete ne možemo opunomoćiti nikoga da ih čini umjesto nas. Svako treba da klanja namaz koji je naredio Allah, dž.š. Tako je i s postom. Nije dozvoljeno klanjati niti postiti umjesto nekoga;
2. ibadet imetkom, kao što je zekat. Takvi ibadeti mogu se obavljati preko zastupnika. Dozvoljeno je opunomoćiti nekoga da podijeli zekat umjesto osobe koja je zadužena zekatom;
3. ibadet i tijelom i imetkom, kao što je hadž. Onome ko ima novca, ali nije u stanju sam otići i obaviti hadž, pod određenim uvjetima dozvoljeno je poslati drugog muslimana da to učini umjesto njega.

2 Islam dini, Akseki, 158-159.

2. MUKELLEF I NJEGOVE DUŽNOSTI

Mukellef je osoba koja je zadužena vjerskim dužnostima. Podrazumijeva razumnog punoljetnog muslimana koji podliježe vjerskim zapovijedima i zabranama. Govor, posao, djelo i postupci nekoga ko je u godinama kad može slobodno raditi po svojoj volji vezani su za jasne odredbe u islamskom pogledu. Ove radnje koje se u knjigama fikha nazivaju „ef'āli-mukelleffin" uređene su šerijatskim propisima.

Mukellef je razuman, pametan čovjek koji zna šta govori i radi. To su mladić i djevojka koji su izašli iz dječijeg doba, postali punoljeni, muškarac i žena. To nije kod svakog isto.

Kod muškog djeteta je to između 12 i 15 godina, a kod ženskog djeteta između 9 i 15 godina. Muško dijete u tom periodu se naziva „murahik", a žensko „murahika". Kad napune 15 godina, čak i ako nisu postali žena i muškarac u pravom smislu, smatraju se punoljetnim.

Svi su Božanski propisi prožeti razumom. Zato šerijatskim propisima ne podliježu oni koji još nisu punoljetni i nisu u stanju snositi odgovornost za svoje postupke. Šerijat se njima ne obraća naredbama i zabranama. Razumnom i punoljetnom čovjeku, međutim, potrebna su izričita pravila u smislu šerijatskih propisa, Allahovih odredbi kojima se uređuju svakodnevni postupci.

ŠERIJATSKI PROPISI

Šerijatske odredbe na temelju Božijeg govora koje se odnose na ono što rade mukellefini dijelimo na osam grupa. To su: farz, vadžib, sunnet, mustehab, mubah, haram, mekruh i mufsid.

FARZ

Farz je čin koji se po vjerskim propisima mora vršiti. Obavljanje farza je sevap. Onom ko ga ne obavlja slijedi kazna. Onaj ko poriče obaveznost nekog farza izlazi iz vjere. Farzovi su potvrđeni jasnim dokazima kao što su ajeti nedvosmislenog značenja, mutevatir ili mešhur-hadisi ili idžma. Za primjer farza može se uzeti pet dnevnih namaza, zekat ili

hadž za koje se u puno kur'anskih ajeta naređuje: „Namaz klanjajte i zekat dajite.“[3]

Farz se nadalje dijeli na:

- farzi-ajn, to su ibadeti koje mora vršiti svaki musliman pojedinačno. Ako jedan to čini, s drugog ne spada obaveza. To su radnje poput klanjanja pet dnevnih namaza, post ramazana, hadž, zekat, poslušnost roditeljima, znanje koje mora imati o vjeri (darūrāt-i dīnijje)...
- farzi-kifaje, to su ibadeti koji se kao dužnost odnose na cijelu zajednicu, poput dženaza-namaza. Sevap od farzi-kifaje ide samo onom ko ga vrši. Ako niko u jednoj zajednici ne ispunjava ovu dužnost, cijela je zajednica grešna.

ŠTA JE VADŽIB?

To je dužnost čije se ispunjavanje traži od mukellefa, ali nije čvrsto potvrđeno kao farz. To su radnje poput klanjanja vitr-namaza, bajram-namaza, klanje kurbana, pažnja prema rodbini kojoj je to potrebno... U Kur'ani-kerimu je rečeno:

„Namaz klanjaj svom Gospodaru i kurban kolji!“[4]

Ovdje se o klanjanju namaza i klanju kurbana govori Vjerovjesniku, s.a.v.s. Znači, to je određeno kao farz za Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i nije kategorično potvrđeno da su tom naredbom obuhvaćeni i drugi muslimani. Međutim, najvjerovatnije je da jesu. To se, dakle, naziva vadžibom.

Vadžib je s gledišta djela kao i farz. Oni koji ga rade stječu sevape, a one koji ga propuste bez opravdanja sljeduje kazna. Pošto sa stanovišta vjerovanja nije jak koliko farz, onaj ko poriče vadžib ne postaje kafir. Takav se čovjek smatra zalutalim (u dalaletu).

SUNNET

To su ibadeti koje je Poslanik, s.a.v.s., obavljao mimo farza i vadžiba. Sunnete koje je Resulullah, s.a.v.s., stalno obavljao nazivamo „sunneti-muekkede“ („potvrđeni sunnet“) i to su radnje poput sunneta podnevskog, sabahskog i akšamskog namaza, jacijskog sun-sunneta, prvog i

---

3 El-Bekara, 43, 83, 110; En-Nisa, 77, 103; El-Hadždž, 78; En-Nūr, 56.

4 El-Kevser, 2.

sun-sunneta džume, teravih-namaza, ezana i ikameta, namaza u džematu...

Sunneti koje je nekad propuštao nazivaju se „sunneti gajri muekkede“ („nepotvrđeni sunnet“). To su sunneti poput sunneta u jacija-namazu... Onaj ko obavlja sunnete stječe sevape, šefaat našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s. Onaj ko propušta sunnete ostaje oslobođen šefaata, ali ga ne sljeduju prijekor i kazna. Onaj ko baca ljagu na sunnet i ismijava se sa njime postaje nevjernik.

Neke ljudske radnje koje je činio Allahov Poslanik, s.a.v.s., kao čovjek, i koje nemaju kvalitet objašnjavanja Allahove vjere, nazivaju se „sunneti-zeva'id“. Ove vrste su radnje kojima se slijedi ono što je radio Resulullah, s.a.v.s., u jelu, piću, oblačenju, to što je volio bijelu boju ili knio bradu i kosu.

Ako vjernik slijedi Vjerovjesnika, s.a.v.s., u tom jelu, piću i oblačenju iz ljubavi, poštovanja i vezanosti za njega, stječe nagradu. Onaj pak ko to ne čini ne smatra se da ružno postupa.

MUSTEHAB

Mustehab je ono što je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., ponekad radio, nekad nije, ali je rekao da je to lijepo raditi. To su ibadeti poput nafila-namaza ili dobrovoljnog posta.

Primjer za mustehab jesu radnje kao što su klanjanje sabahskog namaza negdje sredinom između zore i izlaska sunca, malo kasnije klanjanje podnevskog namaza za ljetnih vrućina, požurivanje s klanjanjem akšamskog namaza, zakopčavanje odjeće za namaz...

Što se tiče odredbe oko mustehaba, sevap je uraditi to, a nije sramota ako se ne uradi. Ibn Abidin kaže da su mendub, mustehab, nafile i tetavvu izrazi sinonimi, da njihovo propuštanje znači propušanje onoga što bi bilo lijepo, ali da u nekim situacijama propuštanje može biti shvaćeno kao mekruh-radnja.[5]

MUBAH

To su postupci prepušteni ljudima da odlučuju hoće li ih ili neće činiti. To su radnje poput sjedenja, stajanja, jedenja, pijenja, spavanja...

---

5 Reddul-muhtar, I, 115.

Mubah se koristi kao sinonim za ono što je halal, dozvoljeno, džaiz i mutlak.

Što se tiče odredbe oko mubaha, nema ni sevapa ni grijeha ako se to radi, odnosno ne radi. Jednako je raditi to i ne raditi. Samo u slučaju da se pretjeruje, onda je haram, kao što su npr. radnje poput pretjeranog jedenja, spavanja...

HARAM

Haram su one radnje koje su nedvosmisleno potvrđene kao i farz, ali koje mukellef ne smije raditi. To su radnje kao npr.: nepravedno ubiti čovjeka, činiti zinaluk, piti alkohol, kockati se, krasti, pobjeći s bojnog polja, biti neposlušan roditeljima, lažno svjedočiti, činiti fesad na Zemlji... Onaj ko poriče haram izlazi iz vjere.

Haram, prema tom da li je posredan ili neposredan, dijelimo na dvije vrste:

- neposredni haram (haram li zatihi), obuhvata sve ono što su Allah i Njegov Poslanik označili kao haram samo po sebi. Neposredni haram jeste sve ono što je Šerijatom strogo zabranjeno, u cilju zaštite života, imetka, razuma, vjere i potomstva. Činjenje takvih harama ne može imati pozitivne pravne posljedice. Naprimjer, zinaluk neće biti pravna osnova za učešće u nasljedstvu. I krađa ne daje pravo lopovu pravo vlasništva nad onim što je ukrao. Ova vrsta harama ni nužno ne može postati mubah;
- posredni haram (haram li gajrihi), to su radnje koje su, iako šerijatski u osnovi dozvoljene, vezane za određene okolnosti koje ih čine haramom. Naprimjer, haram je gledati u ženino stidno mjesto, jer otvara put zinaluku, a zinaluk je neposredni haram. Odredba u vezi s ovim haramom je da u slučaju potrebe može postati mubah. Rekli smo da je haram gledati u stidno mjesto neke žene; međutim ako je potrebno liječenje i nema mogućnosti da se nađe ženski stručnjak za to, mubah je da gleda ljekar muškarac.

Na kraju, onaj ko ne učini haram stječe sevape, a onom ko ga čini slijedi kazna. Onaj koji poriče haram izlazi iz vjere.

ŠTA JE MEKRUH?

To su radnje koje ne valja raditi, ali ih Allah, dž.š., i Poslanik, s.a.v.s., nisu kategorično zabranili. Između harama i mekruha ima nekih zajedničkih tačaka. Za obje vrste djela može se reći da su podložne zabrani, da nisu dobre i da su ružne. Međutim, kategorije harama i mekruha u hanefijskom mezhebu u odnosu na druge mezhebe imaju određene razlike. Mekruh se dijeli na dvije vrste:

- Mekruhi-tahrimen, mekruh blizak haramu. To su radnje poput neizvršavanja vadžiba, klanjanja namaza u trenutku zalaska sunca...
- Za činjenje mekruhi-tahrimena slijedi kazna, ali onaj ko ga poriče ne izlazi iz vjere;
- Mekruhi-tenzihen, mekruh blizak halalu. To su radnje poput propuštanja sunneta i mustehaba, obavljanje intimne higijene desnom rukom...
- Za činjenje mekruhi-tenzihena ne slijedi kazna, ali je u suprotnosti s utvrđenim normama. Onaj ko ne čini nijedan od ovih mekruha pohvaljen je.

Prema našem hanefijskom mezhebu, mekruhi-tahrimen je suprotnost vadžibu, a tenzihen suprotnost mendubu.

MUFSID

To je neki čin koji kvari započeti ibadet. To su radnje poput razgovora tokom namaza, smijanja, jedenja dok se posti...

Propisane radnje na koje se odnose odredbe vezane su ili za ibadet ili za muamelat. Allah, dž.š., je za ove radnje postavio neke ruknove i šartove. Bilo da su u vezi s ibadetom ili muamelatom, za ibadete i djela koja se čine prema Šerijatom određenim ruknovima i šartovima koriste se izrazi „sahih", „mu'teber", „džaiz" ili „prolazan". Isto se u ibadetu koriste izrazi „fasid" i „batil". Ibadet u kojem nije ispoštovan neki rukn ili šart postaje „batil" ili „fasid". Mogu se upotrijebiti i izrazi „gajri sahih", „nije mu'teber" i sl. Naprimjer, ako se propusti rukn sedžde u namazu ili uvjet da se ima abdest u namazu, onda je namaz fasid. U ovom stavu svi mezhebi su jedinstveni.

Prema našem hanefijskom mezhebu, kad je riječ o muamelatu, fasid i batil koriste se u različitom smislu. Prema većini islamskih pravnika, u

ibadetu i muamelatu fasid i batil su sinonimi. Bilo da nešto nedostaje u ruknovima bilo u šartovima, posljedica je jednaka.

Što se tiče pravne kvalifikacije takve radnje, ako to osoba čini svjesno, namjerno i bez opravdanja, zaslužuje kaznu, a kazne nema ako se uradi nesvjesno.

3. EZAN I IKAMET

Riječ „ezan“ jezički znači „oglas“. Terminološki se može odrediti kao oglas o namaskom vremenu određenim riječima.

Ikamet uče muškarci prije namaza koji će se klanjati, bilo da klanjaju sami ili u džematu. Riječi su slične onima u ezanu, osim što se poslije: HAJJA 'ALES-SALAH dva puta prouči: KAD KĀMETIS-SALĀH.

Ezan i ikamet su sunneti-muekkede za muškarce. Za žene ezan i ikamet nisu sunnet. Mekruh je da žene uče ikamet. Uzvišeni Allah rekao je:

„I kad pozivate na molitvu, i to za podsmijeh i zabavu uzimaju...“[6]

„O vjernici, kada se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i pođite da molitvu obavite; to vam je bolje, neka znate!“[7]

Preneseno je dosta hadisa u vezi s ezanom od Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Resulullah, s.a.v.s., rekao je:

„Kad dođe vrijeme namazu, neka jedan od vas prouči ezan, a najstariji neka bude imam.“[8]

„Kada bi ljudi znali kakva je vrijednost ezana i prvog safa, i kada se ne bi mogli dogovoriti ko će učiti ezan ili stati u prvi saf nego bacanjem kocke, bacali bi kocku.“[9]

„Kad čuvaš ovce ili se nađeš u pustinji, podigni glas učeći ezan. Neće biti nijednog džina, čovjeka niti bilo koga ko je čuo mujezinov glas a da neće posvjedočiti za mujezina na Kijametskom danu.“[10]

Mustehab je da svaka žena i muškarac koji čuju ezan i ikamet u sebi to isto ponavljaju. Mustehab je i nakon riječi: HAJJA 'ALES-SALĀH, HAJJA 'ALEL-FELĀH izgovoriti: LĀ HAVLE VE LĀ KUVVEH, a nakon riječi ES-SALĀTU HAJRUN MINEN-NEVM izgovoriti: SADEKTE VE BERERTE. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Kad čujete *ezan*, ponavljajte (u sebi) riječi koje izgovara mujezin.“[11]

---

6 El-Māida, 58.
7 El-Džumua, 9.
8 Nejlul-evtār, II, 32.
9 Tedžridi-sarīh, prev., II, 575-576.
10 Tedžridi-sarīh, prev., II, 564.
11 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 128.

KO JE DUŽAN ODAZVATI SE NA EZAN?

Odazvati se na ezan treba i onaj ko je džunup, samo ne žene koje imaju mjesečnicu ili postporođajno krvarenje. Pored njih, neće se odazvati oni koji upravo slušaju hutbu, klanjaju dženazu, spolno opće, oni koji su u toaletu, oni koji jedu, koji uče i podučavaju. Nabrojani mogu da nastave raditi to što su radili i ranije.[12]

ŠTA TREBA URADITI KAD SE ZAČUJE EZAN?

Mendub je ustati na noge kad se začuje ezan. Ako je čovjek u hodu, onda treba da zastane u odaziv ezanu. Bilo da čuje cio ezan bilo dijelom, čovjek treba da se odazove. Ako ne čuje ezan zato što je daleko ili je gluh, nije sunnet da se odazove.[13]

Ako neko uđe u džamiju dok mujezin uči ikamet, sjest će i čekati dok imam ne pređe u mihrab.

DOVA NAKON EZANA

Prema rivajetu od Džabira, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je da će dati svoj šefaat čovjeku koji nakon odslušanog ezana prouči ovu dovu:

ALLĀHUMME RABBE HAZIHID-DA'VETIT-TĀMMEH VES-SALĀTIL-KĀ'IMEH

ĀTI MUHAMMEDENIL-VASĪLETE VEL-FADĪLETE VED-DEREDŽETER-REFĪ'AH

VE 'B'ASHU MEKĀMEN MAHMŪDENILLEZĪ VE'ADTEH

INNEKE LĀ TUHLIFUL-MĪ'ĀD

„Allahu moj, Gospodaru ovog cjelovitog poziva i namaza koji se upravo uspostavlja! Podari Muhammedu veliki stepen u Džennetu i posebno dobro i uzdigni ga na uzvišeno mjesto, koje si mu obećao. Ti, uistinu, ne iznevjeravaš obećanja.“[14]

---

12 Zuhejli, prev., I, 433.
13 Zuhejli, prev., I, 433.
14 Tedžridi-sarih, prev., II, 573-574.

UČENJE EZANA MIMO NAMAZA

Mendub je učiti ezan i u nekim prilikama izvan namaza, a to je:

- učenje ezana na uho novorođenog djeteta. Prenosi se od Ebu Rafiija, r.a.:„Kad je Fatima, r.a., rodila Alijinog sina Hasana, vidio sam da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., na njegovo uho proučio ezan kao za namaz“[15];
- za vrijeme rata, u situaciji požara ili elementarne nepogode;
- proučiti ezan na uho nekom ko je bijesan, ko prolazi nervnu krizu ili je obolio od nečega kao što je epilepsija; proučiti ezan kad se naiđe na zastrašujuću grupu džina i šejtana, da bi se zaštitilo od njihovog šerra. Naime, šejtan bježi kad zauči ezan. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Kad se pozove na namaz, da ne bi čuo ezan, šejtan odjuri (tamo gdje ga neće čuti) kao vjetar, ispuštajući vjetrove (da ne bi čuo ezan). Kada se završi učenje ezana, on se vrati. Opet pobjegne kada se uči ikamet, pa kada se ikamet završi, vrati se i donosi čovjeku razne misli, govori mu da se sjeti toga i toga, čega se inače ne bi sjetio, te čovjek zaboravi koliko je rekata klanjao.“[16]

---

15 Tirmizi, prev., III, 104.

16 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 128-129.

4. NAMAZ

Sama riječ „namaz“ znači „dova“, „molitva“. Uzvišeni Allah rekao je: *„Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih sigurno smiriti...“*[17]

Kao pravni termin, namaz označava ibadet koji počinje tekbirom i koji se sastoji od niza posebnih pokreta i izgovaranja određenih riječi.[18]

Uzvišeni Allah rekao je:

„A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da molitvu obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je – ispravna vjera.“[19]

„Zato, molitvu obavljajte i zekat dajite i u Allaha se pouzdajte; On je Gospodar vaš, i to kakav Gospodar i kakav zaštitnik!“[20]

„A kada molitvu završite, Allaha spominjite, i stojeći, i sjedeći, i ležeći. A u sigurnosti obavljajte molitvu u potpunosti, jer vjernicima je propisano da u određeno vrijeme molitvu obavljaju.“[21]

Ima mnogo ajeta u ovom smislu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Islam počiva na pet temelja: svjedočenju da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik, klanjanju namaza, davanju zekata, obavljanju hadža i postu ramazana.“[22]

Postoji još mnogo hadisa sličnog značenja.

Pouzdanim predanjima potvrđeno je da je namaz određen za farz u noći Miradža prije Hidžre. U hadisu koji prenosi Enes, r.a., kaže se:

„U noći Miradža je Vjerovjesniku, s.a.v.s., bilo propisano 50 namaza, a onda je smanjeno na pet. Nakon toga se čulo: 'Muhammede! Moja se riječ ne mijenja! Za ovih pet namaza imat ćete nagradu od 50 namaza.'“[23]

Namaz je farz za svakog punoljetnog i razumnog muslimana, ali se naređuje i klanjanje namaza djeci koja su ušla u sedmu godinu. U desetoj godini mogu se blago fizički kazniti ako ne klanjaju. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

---

17 Et-Tevba, 103.
18 Zuhejli, prev., I, 383.
19 El-Bejjine, 5.
20 El-Hadždž, 78.
21 En-Nisâ, 103.
22 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 6
23 Tirmizi, prev., I, 166.

„Naredite svojoj djeci da klanjaju namaz u sedmoj godini, a u desetoj ih lagahno udarite zbog toga, i u toj dobi ih u postelji razdvojite.“[24]

BROJ NAMAZA

U jednom danu i noći ima pet namaza koji su farz. Zavjetni, vitr i bajram-namaz su vadžib. Ovaj hadis koji se prenosi u vezi sa siromahom iz Nedžda dokaz je o pet dnevnih namaza. Talha b. Ubejdullah prenosi: „Jedan beduin iz Nedžda došao je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. Još izdaleka se čuo glas, ali se nije moglo razumjeti šta govori. Najzad je prišao Resulullahu, s.a.v.s. 'Šta je islam?', upitao je. 'Pet dnevnih namaza', odgovorio je Resulullah, s.a.v.s. 'Je li mi obaveza nešto drugo mimo toga?', upitao je čovjek. 'Ne', odgovorio je Poslanik, s.a.v.s., 'osim ako nećeš šta dobrovoljno učiniti.'“[25]

Prenosi se od Ibn Abbasa: „Kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao Muaza b. Džebela u Jemen (kao kadiju i valiju), rekao je: 'Ideš narodu kojem je objavljena Knjiga. Zbog toga će ti prva obaveza biti da ih pozoveš na ibadet Allahu. Kad spoznaju Allaha, onda ih obavijesti da im je Allah propisao pet vakat namaza kao farz...'“[26]

KORISTI OD NAMAZA

Namaz je propisan da bismo se zahvaljivali Uzvišenom Allahu na bezbrojnim blagodatima koje nam je podario. Namaz ima brojne individualne, društvene, duhovne i pedagoške koristi.

Duhovna korist namaza, približava roba svom Gospodaru, čuva ga od ružnih stvari, čisti od grijeha i vodi vječnom spasu. Uzvišeni Allah je rekao: *„Ono što žele – vjernici će postići, oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju“*[27];

„Kazuj Knjigu koja ti se objavljuje i obavljaj molitvu, molitva, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje molitve najveća je poslušnost! – A Allah zna šta radite.“[28]

24 Tirmizi, prev., I, 282.
25 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 4.
26 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 8.
27 El-Mu'minūn, 1.
28 El-Ankebūt, 45.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao je: „'Kad bi nekom od vas ispred vrata tekla rijeka, pa se svaki dan prao u njoj pet puta, da li bi na njemu ostalo prljavštine?' 'Ne bi ostalo', odgovorili su ashabi. Onda je Resulullah, s.a.v.s., rekao: 'Tako je i sa pet dnevnih namaza. Isto kao što voda čisti prljavštinu, tako i namaz briše grijehe.'"[29]

„Pet dnevnih namaza i džuma do džume su otkup za grijehe počinjene između njih onome ko se bude čuvao od velikih grijeha."[30]

Individualna korist namaza, osnažuje duh i volju, daje čovjeku snagu, udaljava ga od želja nefsa, pruža mu duhovno zadovoljstvo, navikava ga na uredan život i ispravno ponašanje, razvija njegovu pouzdanost.

Društvena korist, okuplja u jednom safu, sve ljude, bez razlike, osnažuje osjećaj zajedništva, ostvaruje društvenu podršku, učvršćuje jedinstvo zajednice, udružuje vjernike naspram nevjernika.

PORICANJE I NEOBAVLJANJE NAMAZA

Svi se alimi slažu da je onaj koji poriče da je namaz farz – murted i nevjernik. Da je namaz farz, potvrđuju Kur'an, sunnet i idžma. Onaj ko ne klanja zbog lijenosti i ravnodušnosti grešnik je i fasik.

Neobavljanje namaza donosi kaznu i na ovom svijetu i na ahiretu. O ahiretskoj kazni Uzvišeni Allah kaže: *„'Šta vas je u Sekar dovelo?' 'Nismo bili od onih koji su molitvu obavljali.'"*[31]

„A njih smijeniše zli potomci, koji molitvu napustiše i za požudama pođoše; oni će sigurno zlo proći."[32]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: „Himmet Allaha i Njegovog Poslanika daleko je od onog ko svjesno propušta namaz."[33]

Što se tiče kazne na ovom svijetu za neklanjanje namaza, onaj ko ne klanja namaz iz lijenosti, po šerijatskim propisima, poziva se na tevbu, izolira se iz društva da ne bi bio loš primjer i tuče u cilju preodgoja."[34]

Ako neko nije klanjao namaz zato što je zaboravio na namaz, nije se probudio ili nije klanjao navrijeme, onda ga naklanjava. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

29 Et-tergību vet-terhīb, I, 233.
30 Et-tergību vet-terhīb, I, 233-234.
31 El-Muddessir, 43.
32 Merjem, 59.
33 El-Musned, Ahmed b. Hanbel, V, 238.
34 Ed-durrul-muhtār, I, 326; Merākil-felāh, 60.

„Ko god ne obavi namaz zato što je spavao ili je zaboravio, čim se sjeti, neka odmah naklanja.“[35] Kad je ovakva situacija, kad neko ne klanja namaz iz razloga lijenosti, on prvo treba da ga naklanja, a onda da posebno Allahu uputi tevbu i istigfar zbog toga što nije klanjao navrijeme.

VRSTE NAMAZA

S obzirom na stepen obaveznosti, postoji nekoliko vrsta namaza:

- farz-namazi, pet dnevnih namaza i džuma;
- vadžib-namazi, vitr i bajram-namaz;
- sunnet-namazi, namazi u kojima se klanjaju sunneti prije ili poslije ili i prije i poslije farz-namaza, kao i teravih-namaz;
- mustehab-namazi: namazi koji se klanjaju u drugo vrijeme, nafila ili tatavvuul-namazi koji spadaju u sunnet ili mustehab, kao što su tehedždžud i duha namaz.[36]

BROJ REKATA U NAMAZIMA

Namaske rekate možemo poredati na ovaj način:

- sabah-namaz, dva rekata sunneta i dva rekata farza;
- podne-namaz, četiri rekata sunneta, četiri farza i dva sunsunneta;
- ikindija-namaz, četiri rekata sunneta i četiri rekata farza;
- akšam-namaz, tri rekata farza i dva rekata sunneta;
- jacija-namaz, četiri rekata sunneta, četiri rekata farza i dva rekata sun-sunneta;
- vitr-namaz, tri rekata;
- bajram-namaz, po dva rekata;
- džuma- namaz, četiri rekata sunneta, dva rekata farza, četiri rekata sun-sunneta i dva rekata „vakti-sunneta“:
- teravih-namaz, dvadeset rekata;
- drugi nafila-namazi, po najmanje dva rekata.[37]

---

35 Tadž, prev., I, 245.
36 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 143
37 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 143.

5. NAMASKI VAKTOVI

Vakat je riječ koja jezički znači „vrijeme". Kao šerijatski termin označava vremenski termin određen za ibadet. Postoji ittifak oko toga da su dobrim i sahih-hadisima potvrđene granice između vremena klanjanja pet dnevnih namaza. Treba znati da se svaki namaz klanja u njegovo određeno vrijeme. Ako se jedan namaz klanja dva puta u istom namaskom vremenu (a da nije pokvaren ranije), onda je to ponovljeni namaz. Ako se namaz klanja nakon njegovog vremena, to je namaz na kaza, naklanjavanje. Obaveza je klanjati namaz u prvim dijelovima namaskog vakta. Ako ostane vremena koliko da se klanja jedan namaz, onda se obavi u što kraćem vremenu. Što se tiče muslimana koji žive na polovima i sličnim mjestima, oni treba da svoje namasko vrijeme prilagode područjima koja su s najbližim namaskim vremenom.

VRIJEME SABAH-NAMAZA

Vrijeme sabah-namaza je od zore do pred izlazak sunca. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Vrijeme sabahskog namaza je vrijeme koje prođe između rađanja zore do izlaska sunca."[38]

Za muškarce je mustehab klanjati sabah kad se razdani, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Klanjajte sabahski vakat na svjetlu, jer je u tome veća nagrada."[39]

Za žene je najbolje da klanjaju sabah-namaz dok je još mrak, jer im mrak pomaže da se ne vide. Mimo sabahskog namaza i žene i muškarci čekaju da se sakupi džemat.

Za hadžije i hadžinice na Muzdelifi vrednije je klanjati sabah dok je još mrak.[40]

VRIJEME PODNE-NAMAZA

Podne-namaz klanja se kad sunce krene s polovine neba (zenita) naginjati prema zapadu (počinje od „zevala", tj. otkako sunce prevali polovinu neba, pa dok sjena svake stvari naraste za dva ili jedan put

38 Muslim, prev., I, 242.
39 Nasbur-râje, I, 244.
40 Zuhejli, prev., I, 396; Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 150-151.

koliko je ona sama, pa sve do ikindija-namaza. Ovo viđenje je prema imamu Ebu Jusufu i imamu Muhammedu. Ebu Hanifino mišljenje pak je da podnevsko vrijeme istječe kad sjena toga naraste na 2 m i 30 cm. To vrijeme je ikindijsko, i namaz treba klanjati prije toga, jer je bolje biti precizan u ibadetu.

U toplim krajevima mustehab je klanjati podne-namaz u hladovini, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Klanjajte podne-namaz u svježini, jer je žestina žege jedno od Džehennemskih svojstava.“[41]

Mustehab je zimi, u proljeće i jesen brzo klanjati podne-namaz. U rivajetu Enesa, r.a., stoji:

„Kad bi bilo puno hladno, Vjerovjesnik, s.a.v.s., brzo bi klanjao podne, a kad bi bilo puno vruće, otezao je dok vrijeme ne osvježi.“[42]

Vrijeme džuma-namaza isto je kao i podnevsko.

VRIJEME IKINDIJE

Ikindijski vakat počinje sa završetkom podnevskog vakta i traje do zalaska sunca.

Da bismo imali mogućnost klanjati nafila-namaz, odugovlači se s klanjanjem ikindijskih farza dok sunčeva svjetlost ne mine toliko da se ne mora treptati gledajući, i to je mustehab, bilo ljeti bilo zimi. Na ovaj način ima puno mogućnosti da se klanja nafila-namaz, jer je klanjanje nafile poslije ikindijskog farza mekruh.[43]

VRIJEME AKŠAMA

Vrijeme akšamskog namaza je od zalaska sunca do nestanka crvenila koje se primjećuje uvečer na obzorju. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Akšamsko vrijeme je dok se ne izgubi crvenilo na obzorju.“[44]

Mustehab je što ranije klanjati akšam-namaz. Između ezana i ikameta napravi se samo malo sjedenje koliko je potrebno da se prouče tri ajeta. Odužiti akšamski namaz je mekruh, a riječ je o sličnosti sa Jevre-

41 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 198.
42 Nasbur-raje, I, 266.
43 Zuhejli, prev., I, 397.
44 Tirmizi, prev., I, 125.

jima. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Sve dok ne budu odužívali akšamski namaz čekajući da se ukažu zvijezde, moj umet je na dobrom.“[45]

VRIJEME JACIJE

Jacijski vakat počinje otkad se izgubi crvenilo na obzorju, pa sve do pred zoru. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„U spavanju nema grijeha. Griješe samo oni koji ne klanjaju namaz prije nego što nastupi drugo namasko vrijeme.“[46]

Ovaj hadisi-šerif jasan je dokaz da jedno namasko vrijeme (osim sabaha) traje do početka drugog. Što se tiče sabah-namaza, on je idžmaom izuzet od ovog općeg pravila.

Mustehab je, međutim, odgoditi jacijski namaz do jedne trećine njegovog vakta. Mubah je odužiti ga do ponoći, dok je mekruh odužiti do pred zoru bez opravdanja, jer se u toj situaciji strahuje od propuštanja namaza. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Da neću opteretiti svoj umet, naredio bih im da jacijski namaz oduže do prve trećine noći, tj. do ponoći.“[47]

I Enes, r.a., ovako prenosi: „Vjerovjesnik, s.a.v.s., odgađao bi jacijski namaz do ponoći, a onda bi ga klanjao.“[48]

VRIJEME VITR-NAMAZA

Vrijeme početka vakta vitr-namaza je odmah poslije jacijskog namaza. Kraj ovog vakta je do pred početak sabahskog namaza. Mustehab je za onog ko se navikao na noćne namaze i pouzdano se budi, da odgodi klanjanje vitr-namaza do kraja noći. Na taj način namaz postaje posljednje što se radi pred spavanje. Kad je riječ o buđenju, oni koji se ne mogu pouzdati da će se probuditi treba klanjati vitr-namaz prije spavanja. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: „Onaj ko se boji da neće moći ustati noću neka klanja vitre na početku noći. Onaj ko se nada da će se probuditi noću neka klanja vitr-namaz na kraju noći, jer noćni je namaz

45 Nasbur-râje, I, 266.
46 Tadž, prev., I, 246 (Tirmizi, Muslim, Ebu Davud).
47 Tirmizi, prev., I, 136.
48 Tadž, prev., I, 242 (Buhari, Muslim, Ebu Davud, Tirmizi).

namaz kojem prisustvuju i noćni i dnevni meleki. Još je vrednije ovako raditi."[49]

VRIJEME TERAVIH-NAMAZA

Vrijeme teravih-namaza je, prema najraširenijem mišljenju, poslije jacijskog namaza i traje do početka sabahskog. Teravih-namaz može se klanjati i prije i poslije vitr-namaza. Ako se, međutim, klanja prije jacijskog namaza, onda se mora ponoviti.[50]

VRIJEME BAJRAM-NAMAZA

Vrijeme bajram-namaza nastupa nakon izlaska sunca, čim prođe vrijeme keraheta, i traje sve dok sunce ne dođe na najvišu tačku (istiva).[51]

ODGAĐANJE NAMAZA DO KRAJA NAMASKOG VREMENA

Dozvoljeno je namaz klanjati do kraja namaskog vremena. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Početak (namaskog) vakta razlog je Allahovom zadovoljstvu, a njegov kraj Allahovom oprostu."[52]

Treba imati na umu da nije lijepo odugovlačiti s namazom i odgađati ga, ali treba imati na umu da su ljudi, pogotovo danas, u stisci s vremenom. Zbog toga je i data dozvola da se oduži s klanjanjem namaza. Ali, ako se svjesno oduži toliko pa namaz izađe iz vakta dok se još klanja, ta osoba postaje grešnik. Međutim, namaz obavljen u drugom dijelu namskog vremena ispravan je, i ne treba ga naklanjavati.[53]

SPAJANJE NAMAZA U JEDNOM NAMASKOM VREMENU

Farz je klanjati namaz u njegovom vremenu, jer je jedan od uvjeta za namaz da se klanja na vrijeme. Uzvišeni Allah je rekao: *„Vjernicima je propisano da u određeno vrijeme molitvu obavljaju..."*[54]

49 Bulûgul-merâm, prev., II, 44.
50 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 153.
51 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 153.
52 Tirmizi, prev., I, 138.
53 Zuhejli, prev., I, 402.
54 En-Nisâ, 103.

S druge strane, Džibril, a.s., obavijestio je Muhammeda, s.a.v.s., o vremenu pet vakat namaza i poučio ga da se klanjaju svaki u svom vremenu. Riječ je, dakle, o usklađivanju klanjanja dva namaza u jednom vaktu.[55] Izuzetak u principu klanjanja svakog namaza u svom vremenu jeste kada hadžije klanjaju podne i ikindiju na Arefatu u podnevsko vrijeme, te akšam i jaciju u jacijsko vrijeme na Muzdelifi. Prvi od njih se zove „džem'i-takdim", a drugi, zato što kasni akšamski namaz, „džem'i-te'hir". Objedinjena ova dva namaza nazivaju se zajedničkim imenom „džem'i-salatejn". Oko ovoga mudžtehidi imaju jedinstven stav. Prenosi se od Abdullah b. Mesuda da je rekao: „Nisam vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je klanjao jedan namaz u drugom namaskom vremenu. Samo su dva namaza izuzetak: klanjao je podne i ikindiju na Arefatu i akšam i jaciju zajedno na Muzdelifi."[56]

Ima rivajeta i o tome da je Resulullah, s.a.v.s., klanjao zajedno dva namaza izvan Arefata i Muzdelife, ali se iz njih razumije da je prvi namaz klanjao na kraju njegovog vremena, a drugi na početku njegovog. Tako, ustvari, i nije bilo objedinjavanja, nego je svaki namaz klanjan u svom vremenu. Nijedan islamski učenjak nije rekao da je džaiz objediniti dva namaza u jednom namaskom vremenu.[57]

U KOJE SE VRIJEME NE TREBA KLANJATI?

Prema šerijatskim propisima, tri su vremenska perioda kada je pokuđeno klanjati:

- u vrijeme izlaska sunca;
- kad je sunce u zenitu;
- u vrijeme zalaska sunca.

Klanjati namaz u navedeno vrijeme je apsolutno okarakterisano mekruhi-tahrimen, bilo da je riječ o nafili, farzu ili vadžibu. Pod ovaj propis potpadaju i kaza-namaz, dženaza-namaz, sedždei-tilavet i sehvi-sedžde. Samo je džuma izvan ove odredbe, prema osnovanom i vjerodostojnom mišljenju. I svakodnevna ikindija je iznad ove odredbe. O obavljanju namaza u ova tri vremena prenosi Ukbe b. Amir el-Džuheni:

55 Tirmizi, prev., I, 124.
56 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 92.
57 Za ove rivajete vidjeti u: El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 223, 224; Tadž, prev., I, 512-513.

„Imaju tri sata u kojima je naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio da klanjamo namaz i ukopavamo mrtve: kad se rađa sunce, dok se ne izdigne; kad je sunce na samom vrhuncu, kad je sunce na samom zalasku."[58]

Dženaza-namaz u ovo vrijeme, sedždei-ajet koji se uči, namaz koji je počet kao nafila, iako su mekruh u ovo vrijeme, oni su džaiz, jer su određeni u kerahet-vremenu.

U KOJE VRIJEME SE NE KLANJA NAFILA-NAMAZ?

Ne klanja se:

- od klanjanja sabahskog namaza do izlaska sunca;
- nakon klanjanja ikindije pa do zalaska sunca. Nakon klanjanja ovih farza, čak i da je to sabah-namaz, ikindijski sunneti, namaz tehijjetul-mesdžid, zavjetni namaz, dva rekata tavafi-namaza, sehvi-sedžde, kaza pokvarenog nafila-namaza, mekruhi-tahrimen je klanjati nafila-namaz. Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Nema namaza nakon sabahskog namaza, sve dok sunce ne izađe. Nema namaza ni nakon ikindijskog, sve dok ne zađe sunce."[59] U ova dva vremena klanjati kaza propuštenog namaza, vitr-namaz, sedždei-tilavet ili dženaza-namaz nije mekruh, jer razlog da je klanjanje u ova dva vremena mekruh leži u zauzetosti namazom koji je farz u tom vaktu. Nakon što se obavi taj glavni farz, nema mekruha u ispunjavanju drugog farza ili ibadeta koji je vadžib. Ali, da ne bi bilo mekruha u kaza-namazima u ikindiji, uvjet je da se obavi prije nego što sunce sasvim požuti. Kad sunce sasvim bude žuto, nije dozvoljeno naklanjavati propuštene namaze. Čak i da u ovoj situaciji nije klanjana ikindija, mekruh je klanjati kaza-namaz u ovom vremenu. Može se klanjati samo ikindija;
- mekruhi-tahrimen jeste klanjati nafilu prije klanjanja sabahskih farza. Dokaz za ovo je hadis Ibn Omera: „Prije sabahskog namaza, a nakon što je nastupilo sabahsko vrijeme nema drugog namaza osim dva rekata sabahskih sunneta"[60];

58 Muslim, prev., II, 477.
59 Muslim, prev., II, 477.
60 Bulugul-merâm, prev., I, 203.

- klanjati nafilu prije akšamskog namaza je mekruh, o čemu govore brojni hadisi prema kojima akšam treba klanjati što ranije. Selema b. el-Ekvea prenosi: „S Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., klanjali smo akšam čim bi sunce zašlo i izgubilo se iza perde tame.“[61] Klanjanje nafile prije akšamskog farza moglo bi prouzrokovati kašnjenje s tim farzom, a klanjati akšam što ranije je mustehab;
- mekruh je klanjati nafile dok imam drži hutbu na džumi, za bajram, na hadžu, uz namaz pomračenja sunca, uz namaz za kišnu dovu; Od trenutka kad imam krene s hutbom pa do kraja džuma-namaza, mekruh je biti zauzet bilo kakvim nafila-namazom. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Dok imam drži hutbu petkom, ako prijatelju kažeš: 'Šuti' ('Slušaj'), pogriješio si“[62];
- mekruh je klanjati nafila-namaz prije i poslije bajram-namaza. Ibn Abbas, r.a., rekao je: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., prvog dana Ramazanskog bajrama izašao je i klanjao dva rekata; prije ova dva rekata nije klanjao ništa drugo, a nije ni poslije“[63];
- mekruhi-tahrimen je biti zauzet klanjanjem nafila-namaza kad je vrijeme farz-namazu. Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovako kaže: „Kad se počelo s klanjanjem farz-namaza (ili kad je nastupilo vrijeme farz-namazu) ne klanja se nafila-namaz, osim farza.[64]

Sunnet sabahskog namaza izuzet je od ovog. Ako neko hoće da klanja sabah-namaz, pa ustane da klanja sunnete, a onda se uplaši da će propustiti farze, on onda ostavlja sunnete i klanja farze. Ako se ne boji da će propustiti farze, onda klanja sunnete. Kad se prouči ikamet za farze sabahskog namaza, dozvoljeno je klanjati sunnet, jer je sabahski sunnet jako snažan sunnet. Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovaj je sunnet stalno klanjao. O ovome je rekao: „Dva rekata (sunneta) sabahskog namaza bolji su od ovog svijeta i svega u njemu.“[65] Aiša, r.a., rekla je: „Nebijj, s.a.v.s., nije nijednom nafile-namazu bio tako privržen koliko rekatima sabahskog namaza.“[66] Mekruh je klanjati nafila-namaz kad god je malo vremena i za farz-namaze, jer bi zaokupljenost nafilom mogla prouzrokovati propuštanje farza.

---

61 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 203.
62 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 264.
63 Tadž, prev., I, 518.
64 Tadž, prev., I, 251.
65 Tadž, prev., I, 355 (Tirmizi, Muslim, Ahmed).
66 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 228.

6. NAMASKI FARZI

Namaskih farzova je 12, šest prije namaza i šest tokom namaza. Ove prije namaza nazivamo šartovima, a ove u namazu ruknovima.

NAMASKI ŠARTI

ČIŠĆENJE OD HADESA, ako nema abdesta čovjek uzima abdest; obaviti gusul ako je ženi prestao hajz ili nifas.

Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Uzvišeni Allah neće prihvatiti nijedan namaz bez tahareta.“[67]

„Ako je neko pokvario abdest, sve dok ga ne uzme, Allah neće prihvatiti od vas namaz.“

Šart je biti čist od hadesa za svaki namaz, bilo da su to farz, nafile, seždei-tilavet, sežda zahvale... Ako neko klanja namaz bez tahareta, takav namaz nije ispravan.

ČIŠĆENJE OD NEDŽASETA, odstraniti ako ima nešto što se šerijatski smatra prljavim na tijelu, odjeći, mjestu gdje se klanja. Ovo je prvi uvjet da bi namaz ikako bio valjan. Ako na odjeći, na mjestu gdje se klanja, na mjestu gdje će se spustiti ruke, noge, koljena i čelo ima više od jednog miskala (4 g) nedžaseta, to je prepreka ispravnosti namaza. Uzvišeni Allah rekao je:

„Očisti svoje odijelo!“[68]

Ovdje se govori o čišćenju prljavštine na odijelu vodom. Na pitanje Fatime bint Hubejš, r.a., oko propisa o krvarenju Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Ne, to nije hajz. To je krv koja dolazi iz krvne žile. Kad tebi počne hajz, onda ostavi namaz. Kad ti prestane i kad se opereš (i okupaš), onda klanjaj namaz. Nakon toga, do ponovne pojave ti za svaki nama[illegible] abdest.“[69]

Za beduina koji je u mesdžidu urinirao Resulullah [illegible] rekao je: „(Pustite ga) ne prekidajte ga.“ Nakon toga je Allah[illegible] Vjerovjesnik, s.a.v.s., zatražio kantu vode, pa je prolivena po tom.[70]

---

67 Muslim, prev., I, 304.
68 El-Muddessir, 4.
69 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 115.
70 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 103.

Kao što smo vidjeli, gornji ajet o odjeći, potom prvi hadis o tijelu i drugi o mjestu gdje će se klanjati, dokazuju da je taharet farz.

POKRIVANJE AVRETA, riječ „avret“ u osnovi znači „nedostatak“. Kao šerijatski pojam znači dijelove tijela u koje je haram gledati i čije je pokrivanje farz. Uzvišeni Allah rekao je:

„Sinovi Ademovi! Kad god dođete u mesdžid, dođite lijepo obučeni.“[71]

Prema Ibn Abbasu, r.a., ovdje se misli na čisto odijelo koje se oblači u namazu.

Kod žene je avret cijelo tijelo, zajedno s kosom, osim lica i ruku. Lice i ruke ni van namaza nisu avret, sve dok nema straha od kakve fitne. Oko stopala ima različitih stavova. Prema ispravnijim mišljenjima stopala nisu avret, jer služe za hodanje. Pokriti ih teško je naročito siromašnima. Prema drugom mišljenju, namaz žene je pokvaren ako je otkrivena jedna četvrtina noge. Ima i mišljenje da iako se noge ne smatraju avretom u namazu, smatraju se avretom mimo namaza. Da bismo bili pošteđeni ovih razilaženja, najbolje je pokriti noge. Uzvišeni Allah rekao je:

„Neka žene ne pokazuju ukrase svoje osim onoga što je i inače vidljivo.“[72]

Ovdje se misli na mjesta koja se ukrašavaju. Mjesta koja su sama od sebe vidljiva su lice i ruke. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Žena je avret. Kad izađe vani, šejtan za nju prikuje pogled.“[73]

S druge strane, kad je Esma, r.a., ušla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u tankoj i providnoj haljini, a već je bila punoljetna, ne osvrnuvši se on je pokazao na ruke, lice i dlanove, pa objasnio kako treba pokriti dijelove mimo ovih:

„Esma, kad žena uđe u godine zrelosti, nije halal i džaiz da joj se vidi išta osim ovoga (tad je Resulullah, s.a.v.s., pokazao na lice i ruke).“[74]

Sasvim mala djeca nemaju mjesta avreta. To su djeca do 4 godine. Mubah je dodirivati i gledati tijelo male djece. U dobi kad se u njih ne može gledati sa strašću smatra se da su avret prednjica i zadnjica. Do desete godine smatra se da su avret prednji i zadnji dijelovi tijela, te bedra. Nakon desete godine smatra se da su avret mjesta ovog djeteta,

---

71 El-E'râf, 31

72 En-Nûr, 31.

73 Tirmizi, prev., II, 328.

74 Et-Tadž, prev., III, 316 (Ebu Davud).

u namazu i van njega, jednako kao u punoljetnog čovjeka. Žensko ili muško, bez razlike.[75]

Pokrivanje mjesta avreta među svijetom farz je na osnovu idžmaa. Prema sahih mišljenju, farz je pokriti se i kad smo sami. Da neko bude sam u mračnoj kući i klanja go, iako ima čisto odijelo, to nije dozvoljeno.[76]

Izvan kupanja, obavljanja prirodne potrebe i čišćenja, farz je pokriti mjesta avreta u namazu i van namaza, pa makar se čovjek nalazio na osamljenom mjestu.

Prema široko prihvaćenom mišljenju, da je neki dio tijela avret gleda se prema drugima, a ne prema vlasniku tijela. Dovoljno je da ga ne mogu vidjeti drugi. Zbog toga, ako neko tokom namaza ugleda svoj avret iz široke kragne, time mu neće biti pokvaren namaz. Ali, ako neko drugi bude vidio, kvari se.[77]

Ako se nekom dok je u namazu, nenamjerno otkrije ¼ avreta i to potraje koliko da se obavi rukn, namaz je fasid. Ako se otkrije svojom voljom, onda je namaz batil.

Avret se ne može pokriti odjećom kroz koju se može vidjeti boja kože. Zbog toga nije valjan namaz u odjeći kroz koju se vidi da li je koža bijela ili rumena. Na taj način nije učinjeno pokrivanje. Ako je odijelo debelo, ali i pored toga se odražavaju dijelovi tijela, pa i krupnoća, iako je pokuđeno, namaz je valjan. Naime, to se ne može izbjeći.[78] Primjer za ovo je da se ne može klanjati u ugodnoj i širokoj spavaćici ili jutarnjem ogrtaču.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Namaz bez mahrame žene koja je postala punoljetna Uzvišeni Allah ne prihvata.“[79]

Onaj ko ne može naći ništa da pokrije svoja mjesta avreta namaz će klanjati sjedeći, išaretom, okrenuvši stopala kibli i to je dovoljno, jer se u ovakvom položaju najmanje vidi. Ako nađe nešto čime može pokriti samo dio avreta, onda će sakriti ono što se smatra „sramotnim“, prednji i zadnji dio. Kod muškaraca poslije dolaze butine i koljena, a kod žena nakon butina stomak, leđa i onda koljena, pa redom drugi dijelovi tijela.

---

75 Ed-durrul-muhtār, I, 378.
76 Reddul-muhtār, I, 375.
77 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 145.
78 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 146.
79 Tadž, prev., I, 265-266 (Ebu Davud, Tirmizi).

Ovako izgleda odjeća koja je mustehab za ženu:

- pokrivalo za glavu koje se spušta do ramena;
- haljina koja se spušta od ramena do pete i
- donji veš koji ide od stomaka do peta.[80]

OKRENUTI SE PREMA KIBLI, nedvojbeno je uvjet za namaz okretanje prema kibli. Uzvišeni Allah rekao je:

„Odakle god da pođeš, svoje lice okreni Mesdžidul-haramu. Gdje god da se nađeš, svoje lice njemu okreni.“[81]

U pogledu ispunjavanja ovog uvjeta samo su dva izuzetka:

- kad postoji opasnost od neprijatelja ili grabežljive životinje i
- u uvjetima kad to čovjek nije u stanju učiniti.

Nije dozvoljeno nijedan farz koji se klanja u drugom pravcu mimo kible, nafila, dženaza-namaz ili sedždei-tilavet. Ako se čovjek svjesno, bez opravdanja u namazu, okrene na neku drugu stranu, a ne prema kibli, onda je to kufr, nevjerstvo.

Islamski učenjaci slažu se da je farz onom ko vidi Kabu okrenuti se prema njoj. Za one koji se nalaze isuviše daleko nije farz da klanjaju savršeno okrenuti Kabi, dovoljno je da se okrenu u njenom pravcu.[82] Allahov Poslanik, s.a.v.s., veli:

„Kibla je između istoka i zapada.“[83] Da je farz biti okrenut baš direktno u pravcu Kabe, onda bi trebalo da namaz dijela ljudi koji se nalaze u jednom dugačkom safu u mesdžidu u pravcu Kabe bude valjan, a kod drugih ne.

Valjano je klanjati u Kabi, bilo farze bilo nafile, pa i u džematu. Mekruh je, međutim, klanjati na Kabi, jer to ne pristoji. Popeti se iznad Kabe znak je neodgojenosti i neiskazivanja potrebnog poštovanja prema Kabi.

VRIJEME, namaz klanjati u njegovom vremenu. Nije valjan namaz koji se klanja, a da čovjek nije siguran je li mu nastupilo vrijeme. U pogledu ovog uvjeta za namaz, opširnije smo pisali pod naslovom „Namaski vaktovi“.

---

80 Fetavai-hindijja, prev., I, 59.

81 El-Bekara, 149-150.

82 Ed-durrul-muhtār, 397; el-Lubāb, Mejdanī, I, 67.

83 Tadž, prev., I, 259 (Ibn Madže, Hakim, Darekutni, Tirmizi).

NIJET, kad se krene obaviti namaz, učini se nijet srcem. Naprimjer: „Nijet učinih da klanjam farz podne-namaza radi Allahovog zadovoljstva." Nijet bi trebalo učiniti neposredno prije početnog, iftitahi-tekbira. Pošto je nijet stvar srca, i za namaski nijet je to farz. Mustehab ga je izgovoriti jezikom.

Ako u džematu ima žena, imam treba da doda u nijetu: „Imam sam i onima koji za mnom klanjaju." U suprotnom slučaju nije valjano da žene klanjaju za imamom. Ako su muktedije samo muškarci, nije neophodno da imam to izgovori.

Ako osoba klanja za sebe, onda će učiniti gornji nijet, ali ako klanja za imamom, onda će u nijetu to naglasiti. Naprimjer: „Nijet učinih da klanjam farz podne-namaza pristajući za ovim imamom."

Treba da bude jasno koji se namaz klanja, ako je kaza, i koji je namaski vakat, ali nije neophodno zanijetiti da je to kaza što će se klanjati. To je isto kao što ne treba naglasiti svaki rekat u namazu.

NAMASKI RUKNOVI

IFTITAHI-TEKBIR, početi namaz riječima ALLÂHU EKBER. Osoba koja klanja izgovara tekbir toliko glasno da sebe može čuti. Na taj način je stupila u namaz i prekinula veze s vanjskim svijetom. O tome da je početni tekbir farz rekao je Uzvišeni Allah:

„Veličaj svog Gospodara!"[84]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ključ namaza je čistoća, a kapija je tekbir.[85]

Tekbir se donosi nakon nijeta, i tekbir onoga koji klanja za imamom ne bi trebalo da se donese prije nego što to imam učini. Ne bi trebalo da se učini onaj ko je okrenut od kible, ako za to nema opravdanja.

Ovako treba izgledati početak namaza kod žene:

- žena se okreće prema kibli;
- oči su spuštene prema mjestu sedžde;
- noge su spojene;
- ruke mirno spuštene;
- donosi se nijet.

---

84 El-Muddessir, 3.

85 Tadž, prev., I, 254 (Ebu Davud, Tirmizi, Hakim).

Slijedi tekbir:

- ruke podiže do ramena;
- prsti su spojeni;
- dlanovi su okrenuti prema kibli;
- izgovara se: „Allahu Ekber."

KIJAM, stajanje u namazu dok se uči. Farz je onom ko je to u stanju stajati na nogama na farz, vitr i zavjetnom namazu. Osobi koja može stajati na nogama nije dozvoljeno klanjati farze ili vadžib-namaze sjedeći. Uzvišeni Allah rekao je:

„Na nogama stojte iskazujući poniznost Allahu."[86]

Imran b. Husejn rekao je:

„Upitao sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o namazu bolesnika. Rekao je: 'Klanjaj na nogama. Ako nisi u stanju, onda sjedeći; ako ni to nisi u stanju, onda postrance.'"[87]

Stajanje treba biti takvo da osoba ne može dohvatiti koljena ispruženim rukama.

Sunnet i mustehab-namazi mogu se klanjati i sjedeći, ako i s manjim razlogom, da bi se ljudima olakšalo, i kako se ne bi udaljili od klanjanja nafile, iako je, svakako, puno vrednije klanjati nafile stojeći.

Položaj žene na kijamu sljedeći je:

- ruke su na prsima;
- desna ruka je preko lijeve;
- noge su spojene.

Postoji ittifak oko toga ko nije obavezan da stoji na kijamu u farz i nafila-namazima. Dokaz na koji se to oslanja je raniji hadis Imrana b. Husejna. Te situacije su poput onih kad neko ne može naći nikakvo pokrivalo za svoj avret, bolest, liječenje, strah od neprijatelja.

KIRAET, to je učenje Kur'ana, makar jednog ajeta, na kijamu. Uzvišeni Allah rekao je:

„Učite ajete koji su vam lahki iz Kur'ana."[88]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Nema namaza bez kiraeta (učenja Kur'ana)."[89]

86 El-Bekara, 238.
87 Tirmizi, prev., I, 260-261.
88 El-Muzemmil, 20.
89 Muslim, prev., II, 25-26.

Farz je za one koji sami klanjaju, ili za imama, da uči Kur'an na prva dva rekata farzova i na svim rekatima nafile i vitr-namaza. Tako se na kijamu prvo prouči SUBHANEKE, potom EUZA i BISMILLA, onda FATIHA. Kaže se AMIN i onda prouči napamet naučeni ajet ili sura.

Učiti Fatihu u namazu je vadžib. Ako se propusti Fatiha, namaz je sahih, ali je mekruhi-tahrimen. Resulullah, s.a.v.s., je rekao:

„Nije kabul namaz onom ko ne prouči Fatihu.“[90] Ovaj hadis je od hanefijskih mudžtehida shvaćen u značenju: „Namaz nema vrijednosti bez Fatihe.“

RUKU, to je pregibanje u namazu s rukama na koljenima. Uzvišeni Allah rekao je:

„*O vi koji vjerujete! Činite ruku!*“[91]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je čovjeku koji nije lijepo klanjao: „Obavi ruku da se smiriš.“[92]

Žene to rade na slijedeći način:

- tijelo je sagnuto;
- koljena su blago isturena;
- ruke su na koljenima (ne obuhvatajući ih);
- noge su spojene;
- oči treba da gledaju u vrhove stopala.

Na rukuu se uči tri puta: SUBHĀNE RABBIJEL-AZĪM.

Sa rukua se uspravlja izgovarajući: SEMIALLĀHU LI MEN HAMIDEH, RABBENĀ LEKEL-HAMD. Treba zastati u uspravnom položaju onoliko koliko je potrebno da se izgovori SUBHĀNE RABBIJEL-AZĪM. Pri tome treba da:

- ruke budu opuštene niz tijelo, a
- oči usmjerene na mjesto gdje se obavlja sedžda.

SEDŽDA, nakon obavljenog rukua učine se dvije sedžde. Uzvišeni Allah rekao je:

„O vi koji vjerujete! Obavljajte ruku i sedžde!“[93]

90 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 131.
91 El-Hadždž, 77.
92 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 132.
93 El-Hadždž, 77.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je čovjeku koji nije lijepo klanjao namaz:

„Smireno obavi sedždu. Isto tako, onda se podigni sa sedžde, i ponovo smirene duše obavi sedždu.“[94]

Potpuna i besprijekorna sedžda jeste ona koja se uradi sa sedam dijelova tijela: licem, desnom i lijevom rukom, desnim i lijevim koljenom i dva stopala. Ibn Abbas, r.a., rekao je:

„Nebijj, s.a.v.s., rekao je da se sedžda čini sa sedam dijelova tijela, a zabranio da se ne smiri (na sedždi) kosa i odjeća. (Tih sedam dijelova tijela su: čelo, ruke, koljena i stopala.)“[95]

Žena se na sedždu spušta na slijedeći način:

- prvo spustiti koljena, pa ruke i onda čelo;
- laktovi su uz tijelo i položeni po tlu;
- stopala su blago okrenuta nadesno, ali nisu odignuta od tla;
- koljena su spojena sa stomakom.

Na sedždi se izgovori tri puta: SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ.

Mjesto gdje se čini sedžda treba da je u istom pravcu u kojem i mjesto gdje se stavljaju noge. Ako je mjesto gdje se čini sedžda više od mjesta gdje se sjedi za više od 12 prstiju (približno 23 cm), ona nije valjana, a ako je manja visina, onda ne škodi sedždi.

Sedžda je najvažniji rukn namaza. To je najljepši i najsavršeniji oblik iskazivanja poštovanja, poniznosti i veličanja Uzvišenog Allaha. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Rob je Allahu najbliži kad je na sedždi. Na sedždi puno učite dovu.“[96]

Dželse je sjedenje između dvije sedžde u vremenu za koje se može reći SUBHĀNE RABBIJEL-AZĪM . Položaj žene na sjedenju jeste ovakav:

- stopala su nadesno okrenuta;
- sjedi se na lijevom boku.

KADEI-EHIRE, to je sjedenje na kraju namaza za vrijeme kojeg se prouči ETTEHIJJATU. Kadei-ehire („posljednje sjedenje“) dolazi nakon drugog rekata u namazima s dva rekata i nakon četvrtog u na-

94 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 132.
95 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 162.
96 Muslim, ev., II, 114.

mazima s četiri rekata. Kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., podučio Ibn Mesuda, r.a., tešehhudu, rekao je:

„Kad ovo uradiš ili izgovoriš, tvoj namaz je potpun.“[97] Ovdje su se riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., odnosile na radnju sjedenja. Poslanik, s.a.v.s., učio bi Ettehijjatu tek nakon što sjedne. Zbog toga se sjedenje vezuje za kraj namaza.

Žene na posljednjem sjedenju u namazu ovako će sjediti:

- ruke su na koljenima, prsti spojeni;
- stopala su položena nadesno;
- butine su na tlu;
- pogled je usmjeren na vrhove prstiju;
- sjedi se mirno i u urednom stavu.

Na posljednjem sjedenju se uče et-tehhijjatu, salavati i dove. Po završetku dova predaje se selam na sljedeći način:

glava se okrene prvo na desnu, pa na lijevu stranu;

svaki put se izgovori: ES-SELĀMU ALEJKUM VE RAHMETULLĀH; pogled je oba puta usmjeren na rame.

97 Nejlul-evtar, II, 298; Nasbur-raje, I, 424.

7. NAMASKE SURE I DOVE

Kad se uče sure nakon Fatihe u namazu, treba voditi računa o redoslijedu i ne bi trebalo učiti jednu suru i na prvom i na drugom rekatu. Na jednom namazu trebalo bi proučiti najmanje dvije sure ili ajeta. Mogu se napamet naučiti neki duži ajeti i sure, pa ih učiti nakon Fatihe. Najbolje bi bilo nekad učiti kraće sure, nekad ajete.

EŪZU BILLĀHI MINEŠ-ŠEJTĀNIR-RADŽĪM
BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM

SURA „FATIHA"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
ELHAMDU LILLĀHI RABBIL-'ĀLEMĪN,
ER-RAHMĀNIR-RAHĪM, MĀLIKI JEVMID-DĪN,
IJJĀKE NA'BUDU VE IJJĀKE NESTE'ĪN,
IHDINES-SIRĀTAL-MUSTEKĪM,
SIRĀTALLEZĪNE EN'AMTE 'ALEJHIM
GAJRIL-MAGDŪBI 'ALEJHIM VE LED-DĀLLĪN

SURA „FĪL"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
ELEM TERE KEJFE FE'ALE RABBUKE BI ASHĀBIL-FĪL,
ELEM JEDŽ'AL KEJDEHUM FĪ TADLĪL,
VE ERSELE 'ALEJHIM TAJREN EBĀBĪL,
TERMĪHIM BI HIDŽĀRETIN MIN SIDŽDŽĪL,
FE DŽE'ALEHUM KE 'ASFIN ME'KŪL.

SURA „KUREJŠ"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
LI ĪLĀFI KUREJŠ ĪLĀFIHIM RIHLETEŠ-ŠITĀ'I VES-SAJF
FE'L JA'BUDŪ RABBE HAZEL-BEJTILLEZĪ
AT'AMEHUM MIN DŽŪ'IN VE ĀMENEHUM MIN HAVF.

SURA „MĀ'ŪN"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
EREEJTELLEZĪ JUKEZZIBU BID-DĪN
FE ZALIKELLEZI JEDU'UL-JETĪM
VE LĀ JEHUDDU 'ALĀ TA'ĀMIL-MISKĪN
FE VEJLUN LIL-MUSALLĪNELLEZĪNE
HUM 'AN SALĀTIHIM SĀHŪN
ELLEZĪNE HUM JURĀ'ŪNE VE JEMNE'ŪNEL-MĀ'ŪN

SURA „KEVSER"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
INNĀ E'ATAJNĀKEL-KEVSER
FE SALLI LI RABBIKE VENHAR
INNE ŠĀNI'EKE HUVEL-EBTER.

SURA „KĀFIRŪN"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
KUL JĀ EJJUHEL-KĀFIRŪN
LĀ E'ABUDU MĀ TA'BUDŪN
VE LĀ ENTUM 'ĀBIDŪNE MĀ E'ABUD
VE LĀ ENE 'ĀBIDUN MĀ 'ABEDTUM
VE LĀ ENTUM 'ĀBIDŪNE MĀ E'ABUD
LEKUM DĪNUKUM VE LIJE DĪN.

SURA „NASR"

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
IZĀ DŽĀ'E NASRULLĀHI VEL-FETH
VE RE'EJTEN-NĀSE JEDHULŪNE
FĪ DĪNILLĀHI EFVĀDŽA
FE SEBBIH BI HAMDI RABBIKE VESTAGFIRH
INNEHU KĀNE TEVVĀBĀ.

SURA „LEHEB“

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
TEBBET JEDĀ EBĪ LEHEBIN VE TEBB
MĀ AGNĀ 'ANHU MĀLUHU VE MĀ KESEB
SE JASLĀ NĀREN ZĀTE LEHEBIN
VEMRE'ETUHU HAMMĀLETEL-HATAB
FĪ DŽĪDIHĀ HABLUN MIN MESED.

SURA „IHLAS“

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
KUL HUVALLĀHU EHAD
ALLĀHUS-SAMED
LEM JELID VE LEM JŪLED
VE LEM JEKUN LEHU KUFUVEN EHAD.

SURA „FELEK“

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
KUL E'ŪZU BI RABBIL-FELEK
MIN ŠERRI MĀ HALEK
VE MIN ŠERRI GĀSIKIN IZĀ VEKAB
VE MIN ŠERRIN-NEFFĀSĀTI FIL-'UKAD
VE MIN ŠERRI HĀSIDIN IZĀ HASED.

SURA „NAS“

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM
KUL E'ŪZU BI RABBIN-NĀS
MELIKIN-NĀS
ILĀHIN-NĀS
MIN ŠERRIL-VESVĀSIL-HANNĀS
ELLEZĪ JUVESVISU FĪ SUDŪRIN-NĀS
MINEL-DŽINNETI VEN-NĀS.

ĀJETUL-KURSIJ

ALLĀHU LĀ ILĀHE ILLĀ HUVELHAJJUL-KAJJŪM
LĀ TE'HUZUHU SINETUN VE LĀ NEVM.
LEHU MĀ FIS-SEMĀVĀTI VE MĀ FIL-ERD
MEN ZELLEZĪ JEŠFE'U 'INDEHU ILLĀ BI IZNIH
JA'LEMU MĀ BEJNE EJDĪHIM VE MĀ HALFEHUM
VE LĀ JUHĪTŪNE BI ŠEJ'IN MIN 'ILMIHI ILLĀ BIMĀ ŠA'
VESI'A KURSIJJUHUS-SEMĀVĀTI VEL-ERD
VE LĀ JE'ŪDUHU HIFZUHUMĀ
VE HUVEL-'ALIJJUL-'AZĪM

NAMASKE DOVE

SUBHĀNEKE

SUBHĀNKELLĀHUMME VE BI HAMDIKE
VE TEBĀREKESMUKE
VE TE'ĀLĀ DŽEDDUKE
VE LĀ ILĀHE GAJRUKE

ETTEHIJJĀTU

ETTEHIJJĀTU LILLĀHI VES-SALAVĀTU VET-TAJJIBĀT
ES-SELĀMU 'ALEJKE EJJUHEN-NEBIJJU
VE RAHMETULLĀHI VE BEREKĀTUH
ES-SELĀMU 'ALEJNĀ VE 'ALĀ 'IBĀDILLĀHIS-SĀLIHĪN
EŠHEDU EN LĀ ILĀHE ILLALLĀH
VE EŠHEDU ENNE MUHAMMEDEN 'ABDUHU
VE RESŪLUH

SALAVATI

ALLĀHUMME SALLI 'ALĀ MUHAMMEDIN
VE 'ALĀ ĀLI MUHAMMED
KEMĀ SALEJTE 'ALĀ IBRĀHĪME VE 'ALĀ ĀLI IBRĀHĪME
INNEKE HAMĪDUN MEDŽĪD

ALLĀHUMME BĀRIK 'ALĀ MUHAMMEDIN
VE 'ALĀ ĀLI MUHAMMED
KEMĀ BĀREKTE 'ALĀ IBRĀHĪME
VE 'ALĀ ĀLI IBRĀHĪME
INNEKE HAMĪDUN MEDŽĪD

DOVA

RABBENĀ ĀTINA FID-DUNJĀ HASENETEN
VE FIL-ĀHIRETI HASENEH
VE KINĀ 'AZĀBEN-NĀR
RABBENA 'GFIR LĪ VE LI VĀLIDEJJE VE LIL-MU'MINĪNE
JEVME JEKŪMUL-HISĀB.

KUNUT-DOVA

ALLAHUMME INNĀ NESTE'ĪNUKE
VE NASTAGFIRUKE VE NESTEHDĪKE
VE NU'MINU BIKE VE NETŪBU ILEJKE
VE NETEVEKKELU 'ALEJKE
VE NUSNI 'ALEJKEL-HAJRE KULLEHU NEŠKURUKE
VE LĀ NEKFURUKE
VE NAHLE'U VE NETRUKU MEN JEFDŽURUK.

ALLĀHUMME IJJĀKE NA'BUDU
VE LEKE NUSALLĪ VE NESDŽUDU
VE ILEJKE NES'Ā VE NAHFIDU
NERDŽU RAHMETEKE VE NAHŠĀ 'AZĀBEKE
INNE 'AZĀBEKE BIL-KUFFĀRI MULHIK.

8. NAMASKI VADŽIBI

Namaz se neće pokvariti ako se propusti neki od namaskih vadžiba. Da bi se otklonio takav nedostatak, na kraju namaza treba učiniti sehvi-sedždu. Jedino ako je neki vadžib namjerno propušten, u tome slučaju treba ponovo klanjati. Obaveza je ponovnog klanjanja i kad je to što je učinjeno mekruhi-tahrimen.

Namaski vadžibi su sljedeći:

- jasno izgovoriti tekbir „ALLĀHU EKBER";
- na svakom namaskom rekatu proučiti Fatihu;
- ne ponavljati Fatihu na istom rekatu;
- Fatihu proučiti prije učenja sure ili ajeta;
- na prva dva rekata farza, a na svakom rekatu drugih namaza proučiti nakon Fatihe kraću suru ili duži ajet ili tri kraća ajeta;
- glasno učenje imama na prva dva rekata akšamskog i jacijskog farz-namaza, na farzovima sabaha i džume, na teravih i bajram-namazima;
- učenje u sebi na farzovima podnevskog i ikindijskog namaza;
- paziti na ta'dilul-erkan, tj. pri uspravljanju s rukua i sedžde zadržati se mirno toliko da se između može reći „SUBHANALLAH";
- dvije sedžde učiniti jednu za drugom;
- na sedždi zajedno spustiti nos i čelo;
- na prvom sjedenju sjediti koliko na tešehhudu;
- na sjedenjima proučiti ettehijjatu;
- nakon učenja ettehijjatu na prvom sjedenju u farz-namazima osim sabahskog i vitrima, odmah ustati;
- na svakom rekatu bajram-namaza donijeti po tri tekbira;
- za kašnjenje s namaskim farzima i vadžibima ili za propuštanje vadžiba, učiniti sehvi-sedždu;
- na posljednjem rekatu vitr-namaza nakon tekbira proučiti kunut-dovu;
- na kraju namaza predajući selam izgovoriti ES-SELĀMU 'ALEJKUM VE RAHMETULLĀH;
- šutjeti ako se klanja za imamom;
- ako se u namazu prouči sedždei-ajet, učiniti sedždu;
- svaki od vadžiba uraditi gdje treba i ne odgađati ga za kasnije.

TA'DILUL-ERKAN

To je kratko zastajanje i smirivanje koje se čini između dvije kretnje u namazu, između podizanja i ponovnog spuštanja, ili nakon uspravljanja iz pognutog položaja. Resulullah, s.a.v.s., rekao je čovjeku koji nije lijepo klanjao namaz:

„Kad kreneš klanjati, donesi tekbir i onda prouči iz Kur'ana neki od ajeta koji ti je lahak. Onda smireno obavi ruku. Poslije kao smirena duša obavi i sedždu. I tako radi tokom cijelog namaza.“[98]

Ta'dilul-erkan se u namazu obavlja:

- na rukuu;
- nakon uspravljanja s rukua;
- na sedždi;
- na sjedenju između dvije sedžde. Naprimjer, uspravljajući se na kijam tijelo bi se trebalo da naći u sasvim uspravnom položaju i smiriti se za toliko koliko se može proučiti najmanje jedanput SUBHĀNALLĀHIL-AZĪM. I između dvije sedžde trebalo bi zastati na takav način.

ŠTA ZNAČI SEHVI-SEDŽDA?

Riječ „sehv“ znači „zaboraviti“, „nešto propustiti“. Sehvi-sedžda je sedžda koju treba učiniti zbog propusta u namazu koji je nastao uslijed zaborava. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Kada neko od vas posumnja u namazu, neka odabere ono što smatra ispravnijim i prema tome upotpuni namaz. Nakon toga, neka preda selam i učini dvije sedžde.„[99]

„Kada neko od vas u namazu posumnja da li je klanjao tri ili četiri rekata, neka odbaci sumnju tako što će za osnovu uzeti ono u što je siguran (a to je manji broj), a potom, prije selama, neka učini sehvi-sedždu. Ako u takvom slučaju bude klanjao pet (umjesto četiri) rekata, to će mu biti šefaat za njegov namaz, a ako bude klanjao četiri, tačno koliko i treba, to će poraziti šejtana.“[100]

Kada se zaboravi ili propusti neki rukn ili vadžib, prije selama treba učiniti dvije sedžde donoseći tekbire (ALLĀHU EKBER) prilikom

98 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 132.
99 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 188.
100 Tadž, prev., I, 377 (Muslim, Ebu Davud, Ahmed).

padanja na sedždu kao i prilikom podizanja sa sedžde. Na sedždama se uči uobičajeno, po tri puta SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ, a zatim se sjedne, prouče ettehijjatu, salavati, dove, pa onda preda selam na desnu, a potom na lijevu stranu.

Puno je vrednije učiniti sedždu nakon predavanja selama samo na desnu stranu. Da ne bi poremetio džemat u namazima gdje se klanja u džematu, smatra se da treba učiniti sehvi-sedždu nakon predaje samo selama na desnu stranu.

SEDŽDEI-TILAVET

Sedždei-tilavet je obaveza svakom mukellefu, kako za onoga koji prouči, tako i za onoga koji sluša učenje određenih sedždei-ajeta, kojih u Kur'anu ima 14. Uzvišeni Allah rekao je:

„I zašto, kada im se Kur'an čita, na tle licem ne padaju?!“[101]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Sedžda je vadžib (obaveza) i onom ko uči i onom ko sluša Kur'an.“[102]

Sedždei-tilavet obavezna je u slijedećim situacijama:

- prilikom učenja sedždei-ajeta. I da učač ne čuje ono što uči, obavezan je učiniti sedždu;
- prilikom slušanja učenja sedždei-ajeta, bilo da je slušanje namjerno ili nenamjerno. Samo žena koja ima mjesečnicu i žena u nifasu nisu obavezne učiniti sedždei-tilavet, ni dok se uči ni poslije, jer su u stanju kada nisu obavezne klanjati;
- klanjanje za imamom. Ako imam prouči sedždei-ajet, i da nisu čuli, ljudi koji klanjaju za imamom obavezni su učiniti sedždu.

Sedždei-tilavet učini se tako što se učini nijet za sedždei-tilavet i bez podizanja ruku, izgovarajući ALLAHU EKBER, spušta se na sedždu. Na sedždi se tri puta prouči SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ. Nakon toga se uz ALLĀHU EKBER ustaje sa sedžde. Pri ustajanju je mustehab proučiti: GUFRĀNEKE RABBENĀ VE ILEJKEL-MASĪR.

Sedždei-ajeta u Kur'ani-kerimu ima na 14 mjesta. Ovo su sure i broj ajeta:

El-E'rāf, 206;
En-Nahl, 50;
Merjem, 25;

---

101 El-Inšikāk, 21.
102 Nasbur-rāye, Zejlaī, II, 178.

El-Furkān, 60;
Es-Sedžda, 15;
Fussilet; 37;
El-Inšikāk, 20;
Er-Ra'd, 15;
El-Isrā, 109;
El-Hadždž, 18;
En-Neml, 25;
Sād, 24;
En-Nedžm, 62;
El-Alek, 19.

Sve što kvari namaz kvari i seždei-tilavet. Naprimjer, pokvariti abdest, razgovarati ili se glasno smijati. Smijanje samo na ovoj seždi ne kvari abdest niti kvari ovu seždu ako se muškarac koji je čini nađe u istoj ravni sa ženama.

9. NAMASKI SUNNETI

Sehvi-sedžda nije potrebna za propuštene namaske sunnete. Čak ni kad se to namjerno uradi, to neće pokvariti namaz, ali se smatra ružnim postupkom. Posmatranje sunneta kao nečeg nevažnog, beznačajnog i trivijalnog, vodi u kufr, nevjerstvo, pošto je sunnet drugi izvor Šerijata.

ŠTA SU SVE NAMASKI SUNNETI?

Pri iftitahi-tekbiru muškarci trebaju podići ruke do mehkog dijela uha, a žene na predio prsa.

Ako se klanja u džematu, donijeti tekbir nakon imama.

Nakon tekbira muškarci trebaju staviti preko stomaka desnu ruku na lijevu i to obuhvativši palcem i malim prstom lijevu ruku, dok žene treba samo da stave na prsa ruke, desnu preko lijeve.

Prije bismille proučiti subhaneke.

Na prvom rekatu nakon subhaneke proučiti euzu, da bi nas Allah zaštitio od šejtana.

Na svakom rekatu prije Fatihe proučiti bismillu.

Subhaneke i euzu i bismillu proučiti u sebi.

I onaj ko uči Fatihu i ko sluša, nakon učenja treba izgovoriti: AMIN.

Za sabah i podne-namaz učiti duže sure, za ikindiju i jaciju srednje, a za akšam kratke sure.

Saginjući se na ruku izgovoriti: ALLAHU EKBER.

Na rukuu držati ruke na koljenima.

Na rukuu tri puta izgovoriti: SUBHĀNE RABBIJEL-'AZĪM.

Na rukuu izravnati leđa.

Ustajući s rukua imam i onaj ko sam klanja trebaju reći: SEMI'ALLAHU LI MEN HAMIDEH.

Nakon toga, džemat i onaj koji sam klanja trebaju izgovoriti: RABBENĀ LEKEL-HAMD.

Na rukuu držati glavu uspravno.

Spuštajući se na sedždu prvo spustiti koljena, potom ruke, pa lice.

Ustajući sa sedžde na kijam prvo podići lice, potom ruke, a onda koljena.

Pri spuštanju na sedždu i podizanju sa sedžde izgovoriti: ALLĀHU EKBER.

Na sedždi lice i čelo spustiti na tle između ruku.

Na sedždi tri puta izgovoriti: SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ.
Na sedždi muškarci trebaju držati ruke odvojeno od butina, dok žene prislanjaju butine uz stomak i ruke uz njih.
Na prvom i posljednjem sjedenju između dvije sedžde ruke spustiti na koljena.
Kod klanjanja nepotvrđenih sunneta i u nafilama od četiri rekata proučiti nakon ettehijjatu salavate, a kad se ustane subhaneke i euzu.
Pri izgovoru šehadeta u ettehijjatu: EŠHEDU EN LĀ ILĀHE podići kažiprst desne ruke, a onda ga uz ILLALLĀH spustiti.
U farzovima s tri i četiri rekata na trećem proučiti Fatihu.
Na posljednjem sjedenju nakon ettehijjatu proučiti salavate i dove.
Pri predaji selama okrenuti glavu prvo na desnu pa na lijevu stranu.
Izgovoriti selam: ES-SELĀMU 'ALEJKUM VE RAHMETULLĀH;
Imam nižim glasom treba izgovoriti drugi selam.
Klanjajući u džematu, onaj ko nije prispio na prvi ili više rekata treba pričekati drugi selam da bi onda ustao naklanjati.
U namazu nijet stojeći učiniti.
Kad mujezin u ikametu prouči: HAJJE 'ALES-SALĀH, ustati na noge i kad kaže: KAD KĀMETIS-SALĀH, početi namaz.
Na kijamu gledati u sedždu, na rukuu u noge, na sedždi u vrh nosa, na sjedenju u svoje krilo, na selamu u rame onog pored.

Postoje i namaski sunneti van namaza, poput upotrebe misvaka prije namaza, učenja ezana i donošenja ikameta za muškarce, napraviti sutre. Mi ćemo ovdje reći nešto samo o ovom posljednjem. O ostalom smo već govorili.

Sutra je nešto što se stavi ispred klanjača da bi ostali mogli neometano prolaziti ispred njega. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Kad neko od vas klanja, neka klanja prema sutri, i neka stoji blizu sutre, da niko ispred njega ne može proći. Ako neko želi proći ispred njega, stavite sutru naspram njega, jer je ta osoba šejtan.“[103]

Najmanja visina sutre treba biti jedan aršin (oko 70 cm, prim. prev.) ili više, debela poput prsta. Resulullah, s.a.v.s., rekao je:

103 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 164-165.

„Kad bi ispred sebe stavio nešto kao jahaće sedlo, ne bi ti smetalo što drugi prolaze ispred tebe.“[104]

Kad bi Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., klanjao namaz, duljina sutre bila je oko jedan aršin. Sutra ne može biti nacrtana pa, da se njeno postojanje podrazumijeva. Nema smetnje da sutra bude okrenuta prema jahalici ili leđima čovjeka koji stoji ili sjedi. Prema Mushafu, upotreba sablje kao sutre nije ispravna.

Ako je neko prisiljen proći ispred klanjača, onda će staviti nešto ispred njega i proći ispred.

U pogledu načina postavljanja sutre, svi mezhebski imami složni su da ona treba biti malo nagnuta desno ili lijevo, a ne da stoji tačno naspram klanjača. Od Mikdada b. Esveda prenosi se da je rekao:

„Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako klanja namaz prema komadu drveta ili direku, te da to pomiče malo nadesno ili nalijevo. Vjerovjesnik to nije stavljao tačno pred sebe.“[105]

Imami sva četiri mezheba složni su u mišljenju da prolazak ispred klanjača neće prekinuti niti pokvariti njegov namaz. Namaz će se pokvariti samo kad osoba ne vrati nazad onog koji prolazi ispred nje.[106] Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Ništa čovjeku ne može prekinuti namaz. Koliko god možete, udaljite one koji prolaze ispred vas.“[107]

---

104 Muslim, prev., II, 126.
105 Tadž, prev., I, 288 (Ebu Davud, Ahmed).
106 Reddul-muhtār, I, 593.
107 Tadž, prev., I, 294 (Ebu Davud, Malik, Darekutni).

10. NAMASKI MEKRUHI

Ono što je mekruh činiti ili ne činiti u namazu dijeli se na mekruhi-tenzihen i mekruhi-tahrimen. Propustiti vadžib u namazu jeste mekruhi-tahrimen. Propustiti sunnet pak je mekruhi-tenzihen. Pored toga, i oni sami se razlikuju: mekruhi-tenzihen prema značaju, a mekruhi-tahrimen prema svojoj blizini njima. Naprimjer, propuštanje jednog sunneti-muekkede blizu je kerahetu propuštanja jednog vadžiba. Propuštanje nečega što je mustehab ili mendub jeste propuštanje onoga što je bolje. Prema fakihima, ako ima vremena onaj ko klanja namaz u mekruh-obliku, onda je mustehab da ga ponovo klanja.

Slijedeće radnje su mekruh u namazu:

- igrati se tijelom ili odjećom tako da onaj ko gleda izvana ne misli da je riječ o obavljanju namaza;
- ruku stavljati za leđa ili pucketati prstima;
- glasno izgovarati euzu, bismillu, amin i tesbih;
- ne staviti sutre na mjestima gdje je velika mogućnost da će se prolaziti;
- brisati znoj ili se češati iako ne smeta;
- zavrnutih rukava klanjati muškarac. Ženi je u ovom slučaju namaz pokvaren;
- namigivati ili gledati u nebo;
- klanjati blizu nedžaseta;
- okretati glavu i razgledati okolo;
- bez razloga ne obući odjeću lijepo, nego držati je ogrnutu na leđima ili se zamotavati u nju;
- kad muškarac na sedždi položi podlaktice na tle;
- bez razloga prilikom sedžde na tlo spustiti čelo, ali ne i nos;
- dok je jelo već pripremljeno, stati na namaz s mislima na hrani;
- bez opravdanja sjesti prekrštenih nogu ili čučati;
- stati na namaz, a imati nagon za obavljanje male ili velike nužde;
- klanjati na putu, na groblju, u klaonici, u javnim kupatilima, u životinjskim torovima, đubrištu;
- sa sedžde pokušavati odgurnuti nešto, neki otpadak i sl.;
- stajati u namazu srca obuzetog nečim;
- ne završiti lijepo učenje Kur'ana, a spustiti se na ruku;
- drugi rekat odužiti u odnosu na prvi;
- namaz klanjati u otrcanoj odjeći;

- klanjati otkrivene glave (Ako u namazu spadne kapica, jednom rukom se dohvati, a ako se dohvati objema rukama, onda je namaz pokvaren.);
- klanjati pred nečijim licem;
- klanjati pred gorućom vatrom;
- klanjati pred slikom nekog živog;
- klanjati u drugom safu, a da ima mjesta u onom ispred;
- na sedždi podići jednu nogu (ako se podignu obje, namaz je pokvaren);
- pregibajući se, ustajući ili stojeći na kijamu oslanjati se na nešto bez razloga;
- na drugom rekatu učiti suru koja je ranije u Kur'anu, na farzima na jednom rekatu ponoviti suru, na dva rekata učiti istu suru iako se zna neka druga;
- u kratkim surama preskočiti jednu, učeći na dva rekata;
- učiti Kur'an iako klanjamo za imamom;
- da imam klanja na nižoj, a cijeli džemat na višoj podlozi ili obratno;
- izgovoriti manje od tri tesbiha (na rukuu i sedždi, prim. prev.);
- pokriti usta ili lice nečim;
- klanjati na nečijem vlasništvu bez dozvole;
- bez neophodne potrebe klanjati bosih nogu;
- preskočiti svjesno ajet;
- činiti sedždu pred slikom živog nečega;
- na rukuu ne ispraviti glavu, nego je podići gore ili sagnuti dolje;
- spuštajući se na sedždu ruke spustiti na tle prije koljena, ustajući sa sedžde podići koljena prije ruku (ako se to uradi zbog starosti, bolesti ili slabosti, onda je uredu).

11. STVARI KOJE KVARE NAMAZ

Ako se ne ispuni jedan od namaskih šarta ili ruknova, namaz je fasid ili batil, pokvaren. Namaz se može pokvariti i zbog nekih riječi, radnji ili stanja koji ne priliče namazu.

Kad je namaz fasid ili batil, treba se iznova klanjati, jer ako ima neke značajne nedostatke, to neće biti ibadet.

Evo šta kvari namaz:

- ako se desi u namazu nešto što kvari abdest;
- propustiti neki od namaskih ruknova, na bilo koji način;
- progovoriti u zaboravu ili drijemežu;
- napraviti grešku učeći Kur'an u namazu, takvu da proučeno izmijeni smisao;
- smijati se u namazu tako da sam sebe čovjek čuje;
- učiti gledajući u Mushaf;
- okrenuti prsa od kible;
- nečim se zaokupiti toliko da neko ko gleda izvana misli da čovjek nije u namazu;
- zbog nečega ovosvjetskog ispustiti bilo kakav glas, zaplakati, zajecati (u nečujnom plakanju iz straha od Allaha nema ništa loše);
- u namazu nekog poselamiti ili primiti selam;
- kašljati i zijevati bez velike potrebe;
- u namazu otkriti mjesto avreta toliko dugo koliko je potrebno da se izvrši jedan rukn;
- u namazu sebe unečistiti nečim što sprečava namaz;
- stajati u istoj ravni muškarac i žena kad zajedno klanjaju;
- na sedždi podići obje noge s tla;
- nekom proučiti ajet u pozdrav;
- u namazu puhati u nešto;
- izlazak sunca dok se klanja sabahski namaz;
- isticanje roka meshu dok je čovjek u namazu;
- vidjeti vodu za osobu koja klanja namaz s tejemumom;
- stajati ispred imama ili spuštati se i ustajati prije imama;
- pojesti nešto što je ostalo iza zuba, a da je veće od zrna graha ili izvana pojesti nešto koliko zrno susama;
- s mjesta s pomjeriti odjednom za koliko dva safa;

- činiti ruknove ravnajući se prema zapovijedima koje diktira neko sa strane (ne misli se na namaz u džematu kada je obaveza slijediti imama, prim. prev.).

12. NAČIN OBAVLJANJA NAMAZA

Da bismo naučili kako se klanja namaz, objasnit ćemo to na primjeru sabahskog namaza, a druge na osnovu njega.

REKAT

Nakon što sam se pripremila uzevši abdest na već poznat način, okrećem se kibli i donosim nijet iz srca da hoću klanjati sabahske farze. Izgovaram tiho: NIJET UČINIH RADI ALLAHOVOG ZADOVOLJSTVA FARZ JUTROŠNJEG SABAHA.[108] Nakon nijeta izgovaram tekbir: ALLĀHU EKBER i vežem ruke na prsima.

Učim SUBHANEKE, EUZU i BISMILLU, FATIHU i nakon nje kraću suru (duži ajet ili tri kraća ajeta).

Nakon završetka sure, izgovarajući: ALLAHU EKBER saginjem se na ruku. Tu izgovaram tri puta SUBHĀNE RABBIJEL-'AZĪM. Uspravljajući se s rukua izgovaram: SEMI'ALLAHU LI MEN HAMIDEH, i posve se uspravivši dodajem: RABBENA LEKEL-HAMD.

Nakon kraćeg stajanja onoliko koliko je potrebno da se izgovori SUBHĀNALLAH, izgovaram ALLAHU EKBER i polahko se spuštam na prvu sedždu. Na sedždi izgovaram tri puta: SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ.

Podižem se sa sedžde i izgovarajući: ALLAHU EKBER sjedam.

Nakon stanke, koliko je potrebno da se izgovori SUBHĀNALLAH ponovo izgovarajući ALLAHU EKBER spuštam se na drugu sedždu i radim isto što i na prvoj.

REKAT

Uz jedno: ALLAHU EKBER ustajem na drugi rekat. Na drugom rekatu učim BISMILLU, FATIHU i suru, pa ponovo obavljam ruku i sedžde, kao i na prvom rekatu.

Nakon druge sedžde uz ALLAHU EKBER sjedam. Na sjedenju učim ETTEHIJJATU, SALAVATE i DOVE, a nakon toga okrećem glavu desno i izgovaram selam: ES-SELĀMU 'ALEJKUM VE RAHMETULLĀH. Isto to uradim okrećući se lijevo.

Sabahski sunneti klanjaju se isto kao farzi, osim što se u nijetu umjesto „farz" kaže „sunnet".

108 U nijetu za druge namaze samo naglašavamo koji namaz klanjamo.

PODNE-NAMAZ

Sunneti podnevskog namaza klanjaju se isto kao sunnet sabahskog namaza, osim što se na sjedenju nakon drugog rekata prouči samo ETTEHIJJATU, i ustaje se na treći rekat. Na trećem i četvrtom rekatu se nakon bismille i Fatihe uči sura. Na posljednjem sjedenju nakon četvrtog rekata prouči se ETTEHIJJATU, potom SALAVATI i DOVE.

Farzi podne-namaza klanjaju se kao i sunneti, osim što se na trećem i četvrtom rekatu poslije FATIHE ne uči sura.

Sun-sunneti podne-namaza klanjaju se kao sabahski sunneti.

IKINDIJA

Sunneti ikindijskog namaza klanjaju se kao sunneti podnevskog. Samo se na sjedenju nakon drugog rekata uči ETTEHIJJATU, pa onda i SALAVATI. Kad se ustane na treći rekat, uči se SUBHANEKE i BISMILLA.

Ikindijski farz klanja se kao podnevski farz.

AKŠAM-NAMAZ

Prva dva rekata akšamskih farzova klanjaju se kao podnevski farzi. Akšam ima tri rekata, pa tako se na trećem još prouči samo BISMILLA i FATIHA, a ne uči sura. Na kraju trećeg rekata sjedi se i tu se prouči ETTEHIJJATU, a potom se prouče SALAVATI i DOVA.

Sunnet akšamskog namaza klanja se kao sabahski sunnet.

JACIJA-NAMAZ

Sunneti jacijskog namaza klanjaju se kao ikindijski sunneti.

Farzi jacijskog namaza klanjaju se kao farzi podnevskog namaza.

Sun-sunneti jacijskog namaza klanjaju se kao sunneti sabahskog namaza.

VITR-NAMAZ

Vitr-namaz je vadžib. Ima tri rekata. Za ramazan se klanja nakon teravije.

Nakon nijeta i početnog tekbira, počinje se s namazom.

Prva dva rekata klanjaju se kao sabahski sunneti i na prvom sjedenju nakon drugog rekata prouči se ETTEHIJJATU, pa se ustane. Na trećem rekatu prouči se BISMILLA, FATIHA i SURE, pa se ne ide na ruku, nego se donese tekbir i ruke ponovo svežu na prsima. Tada se uči KUNUT-dova. Nakon toga se obave ruku i sedžde, pa slijedi posljednje sjedenje.

DOVE I TESBIH NA KRAJU NAMAZA

Nakon završenog namaza prouči se:

ALLĀHUMME ENTES-SELĀMU VE MINKES-SELĀM. TEBĀREKTE JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRĀM

Sevban, r.a., rekao je da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., po tri puta proučio istigfar Allahu, a potom:

„Allāhumme entes-selāmu ve minkes-selām. Tebārekte jā zel-dželāli vel-ikrām." (Allahu moj, Ti si Spas i od Tebe je spas. Ti si mubarek, Onaj Koji ima svu uzvišenost i čast."

Ravija Velid kaže:

„Upitao sam Evzaiju (ravija u Velidovom rivajetu) kako glasi Istigfar. Odgovorio mi je: 'ESTAGFIRULLĀH, ESTAGFIRULLĀH' ('Od Allaha oprost molim')."[109]

Poslije se donese salavat:

ALLĀHUMME SALLI ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN VE ALĀ ĀLI SEJJIDINĀ MUHAMMED

Potom se prouči:

SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLĀLLĀHU VALLĀHU EKBER VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZĪM

Nakon ove dove prouči se EUZA i BISMILLA, pa AJETUL-KURSIJ.[110]

Poslije toga se uči tesbih:

33 puta SUBHĀNALLĀH,

33 puta EL-HAMDU LILLĀH,

33 puta ALLĀHU EKBER.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

---

109 Muslim, prev., II, 216.

110 Ajetul-kursij naveden je u poglavlju pod nazivom „Namaske sure i dove".

„Postoje dobre riječi koje se izgovaraju nakon klanjanja namaza pa onaj ko ih izgovara nikad neće ostati praznih ruku od toga. To je 30 tesbiha, 30 tahmida i 30 tekbira.“[111]

„Ko god poslije namaza izgovori 30 puta tesbih Allahu, 30 puta Mu se zahvali tahmidom i 30 puta veliča tekbirom, što čini 90 puta, pa potom ovim riječima namiri na 100:

LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VAHDEHU LĀ ŠERĪKE LEH. LEHUL-MULKU VE LEHUL-HAMDU VE HUVE ALĀ KULLI ŠEJ'IN KADĪR

Grijesi tog roba, makar ih bilo koliko pjene u moru, bivaju oprošteni.“[112]

Nakon što se prouči gornja dova podignu se ruke i uči se namaska dova.

111 Muslim, prev., II, 225.
112 Muslim, prev., II, 225.

13. DŽEMAT I IMAMET

Između imama i džemata koji klanja za njim vlada jako duhovno jedinstvo. Klanjati farz-namaze osim džume u džematu je sunneti-mu'ekkede svakom odraslom i razumnom muškarcu. Žene nisu obavezne ići u mesdžid radi namaza u džematu.

U pogledu klanjanja žena u džematu i odlaska u mesdžid različiti su propisi u odnosu na muškarce.

Dok se odlazak starijih žena u džamiju radi obavljanja namaza u džematu smatra dozvoljenim, za mlade je žene rečeno da je to mekruh, zbog straha da bi to moglo proizvesti fitnu, smutnju.

Ebu Hanifin stav je da nema prepreke odlasku u džemat starijim ženama, i to na sabah, akšam i jaciju. Što se tiče dnevnih namaza, podneva i ikindije, njihovo prisustvo moglo bi probuditi strasti, pa da se pojavi i smutnja. U sabahskom i jacijskom vaktu su ljudi pospani, a u akšamskom obuzeti hranom.

Prema Ebu Jusufu i imamu Muhammedu, nema nikakve prepreke da starije žene idu na svaki vakat u džemat, pa su za ovo izdali i fetvu.

Naši (turski, prim. prev.) fakihi iz kasnijeg perioda smatraju da je ženama mekruh priključiti se džematu u namazu, makar bile i stare, makar bilo radi džume, bajrama ili vaza, zbog toga što su se vremena iskvarila i grijeh se pojavio uveliko.[113] Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Najbolji mesdžid za žene je u njihovim kućama."[114]

Ako je miješan sastav džemata, iza imama prvo idu safovi u kojima su muškarci, potom dječaci, a onda žene. Ovakav red između muškaraca i dječaka je sunnet, a muškaraca i žena farz.

U prostoriji u kojoj se ni na koji način ne može naći mjesta koliko da se čovjek odvoji ili da se ogradi prostor nekom pregradom ili zavjesom, klanjanje muškaraca i žena u istoj ravni kvari namaz. Taj propis se ne mijenja, bez obzira da li se radi o ženi koja je mahrem ili ne.

Sigurno je da će žene zbog kojih muškarci pokvare namaz biti grešnice. Treba braniti da se žene u džamijama miješaju s muškarcima ili da stoje u istoj ravni. Žene mogu klanjati za imamom u džamijama na mjestu koje je za njih odvojeno. U hadisi-šerifima se, međutim, govori da je bolje za ženu da ne ide u džemat nego da klanja u svojoj kući. Čak je i naglašeno da joj namaz u kući nosi više fadileta nego da klanja u

113 El-Lubâb, El-Mejdânî, I, 83; Reddul-muhtâr, I, 529; Fetâvâi-hindijja, prev., I, 307.
114 Nejlul-evtâr, Eš-Ševkânī, III, 131.

džamiji. Nije dozvoljeno da žena i dijete budu imami muškarcima. Ako žene između sebe klanjaju namaz, žena koja će imamiti stane u sredinu, ali ne staje ispred safa, i to je mekruh. Samo dženaza-namaz, pošto se ne može ponavljati, može biti klanjan od ženskog džemata.[115] Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Ženin namaz u kući vredniji je nego da ga klanja vani. Klanjanje u nekoj sobi duboko u kući vrednije je od klanjanja u drugim dijelovima kuće.“[116]

Ako u kući nema drugog muškarca ili mahrema poput sestre ili supruge, mekruh je muškarcu da bude imam ženama. Ako se u ženskom džematu nalazi neka od spomenutih žena ili se namaz klanja u džamiji, onda nije mekruh. Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je osamljivanje muškaraca s nepoznatim ženama. S druge strane, kod ovakvih džemata može se govoriti i o šejtanskim vesvesama.[117]

Nije smetnja za imama razlika u mezhebima, ali je uvjet da namaz bude ispravan da imam klanja prema mezhebu džemata. Naprimjer, kad bi neko ko je hanefijskog mezheba klanjao za imamom šafijskog mezheba, oni su stava da ne treba mijenjati abdest nakon što nos prokrvavi, ili pak neko ko slijedi šafijski mezheb klanja za imamom hanefijskog mezheba koji dodirne ruku žene, namaz bi bio batil. Nije ispravan namaz muktedije koji vjeruje da je namaz njegovog imama batil.[118]

115 Fetāvāi-hindijja, prev., I, 297; Zuhejli, prev., II, 293.
116 Nejlul-evtār, Eš-Ševkānī, III, 132.
117 El-Lubāb, El-Mejdānī, I, 82; Reddul-muhtār, I, 528; Zuhejli, prev., II, 293.
118 Zuhejli, prev., II, 297.

14. NAMAZI OSIM PET DNEVNIH NAMAZA

Pored pet dnevnih namaza, treba spomenuti i druge namaze:

DŽUMA-NAMAZ, džuma-namaz nije farz ženama. Ako ipak klanjaju u džematu, onda im nije potrebno klanjati podne-namaz.[119]

Pošto ženama nije farz da klanjaju džumu, one mogu klanjati podne-namaz i prije nego što se završi s klanjanjem džume. To je dozvoljeno, ali je bolje poslije.

BAJRAM-NAMAZI, ni bajram-namazi nisu obavezni ženama.

Ženama je kao i muškarcima obaveza učiti tekbire sa kojima se počne nakon farza sabah-namaza na Dan Arefata pa do ikindije 4. dana Kurban-bajrama, nakon farzova 23 vakta. To su ovi tekbiri:

ALLĀHU EKBER ALLĀHU EKBER LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD.

Ovi tekbiri su u navedenom periodu vadžib nakon farz-namaza svakom mukellefu, muškarcu koji klanja sam ili u džematu, ženi, onom ko je kod kuće i onom ko je na putu. Oni se uče i kad je čovjek sam i u džematu. Muškarci ih donose naglas, a žene u sebi. Tekbiri se ne uče nakon vitr-namaza i na kraju bajram-namaza.[120] Uzvišeni Allah rekao je:

„I spominjite Allaha u određenim danima."[121]

U jednom rivajetu stoji:

„Čim bi klanjao sabah na Dan Arefata, Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., bi se okrenuo ashabima i rekao: 'Ne ustajte!' Nakon toga bi učio: ALLĀHU EKBER ALLĀHU EKBER LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD

Tekbire bi počeo donositi nakon sabaha Jevmi-Arefe i nastavljao bi ih donositi do ikindije posljednjeg dana Tešrika."[122]

DŽENAZA-NAMAZ, za čiste muslimane, s abdestom i okrenute u pravcu kible farzi-kifaje je klanjati dženazu umrlom muslimanu koji je položen ispred. Pošto je riječ o farzi-kifaje, ako jedna grupa muslima-

---

119 Reddul-muhtār, I, 591.
120 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 220; Zuhejlī, prev., II, 468-470.
121 El-Bekara, 203.
122 Nasbur-rāje, II, 223.

na izvrši tu obavezu, s ostalih je spala ta dužnost. Ako se uopće ne klanja dženaza, onda su svi muslimani u tom mjestu odgovorni i grešnici.

Džemat nije uvjet za dženaza-namaz. Ako je samo jedan musliman ili jedna muslimanka klanjala dženazu, farz je ispunjen. Međutim, što je broj džemata veći, to je više sevapa. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ovako kaže: „'Dok se sklanja dženaza-namaz, osoba koja je prisutna ima jedan kirat, a onaj ko je prisutan dok se ukopa umrli ima dva kirata sevapa.' 'Šta su to dva kirata', upitali su, a Resulullah, s.a.v.s., odgovorio je: 'To su kao dvije velike planine. Znači, daje se sevapa koliko dvije velike planine.'"[123]

Mekruhi-tahrimen je da žene prate dženazu. Na ovaj način ne postižu sevape, nego čine grijeh.

- Uvjet za dženaza-namaz jeste nijet.
- Ruknovi su kijam i četiri tekbira.
- Sunneti se sastoje od određenog učenja između tekbira.

Evo kako se klanja dženaza:

- imam stoji naspram prsa mejta kome se klanja dženaza. Zajedno s džematom čini odgovarajući nijet;
- dižući ruke do ušiju (žene do ramena), imam glasno, a džemat u sebi donose tekbir ALLAHU EKBER, i vežu ruke. Imam i džemat uče u sebi SUBHANEKE dodajući i: VE DŽELLE SENĀ'UKE prije riječi: VE LA ILAHE GAJRUKE;
- ne podižući ruke, imam glasno, a džemat u sebi donose drugi tekbir: ALLAHU EKBER, i opet i imam i džemat uče u sebi salavate koji se uče na posljednjem sjedenju svakog namaza;
- opet ne dižući ruke donosi se treći tekbir i opet se u sebi uči dova za umrlog i druge mu'mine.

- Za muškarce se uči ova dova:

Allāhummagfir lihajjinā ve mejjitinā ve šāhidinā ve gā'ibinā ve zekerinā ve unsānā ve sagīrinā ve kebīrinā

Allāhumme men ahjejtehu minnā fe'ahjihi 'alel-islāmi ve men teveffejtehu minnā feteveffehu 'alel-īmān

Ve hussa hāzel-mejte bir-rūhi ver-rāhati vel-magfireti ver-ridvān

Allāhumme in kāne muhsinen fezid fī ihsānihi ve in kāne musī'en fetedžāvez 'anhu ve lekkihil-emne vel-bušrā vel-kerāmete vez-zulfā bi rahmetike jā erhamer-rāhimīn.

---

123 Tadž, prev., I, 123 (Buhari, Muslim, Ebu Davud, Tirmizi, od Nesaija); El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 301.

Za žene se nakon riječi „HUSSA“ ovako uči:

Ve hussa hāzihil-mejjitete bir-ravhi ver-rāhati vel-magfireti ver-ridvān Allāhumme in kānet muhsineten fe zid fī insānihā ve in kānet musīeten fetedžāvez 'anhā ve lekkihel-emne vel-bušrā vel-kerāmete vez-zulfā bi rahmetike jā erhamer-rāhimīn.

Ako je riječ o nekom ko je nerazuman ili dijetetu, nema istigfara, jer i nemaju grijeha. Za njih se uči ova dova:

Allāhummedž'alhu lenā fereden vedž'alhu lenā edžren ve zuhren vedž'alhu lenā šāfi'an mušeffe'an.

Za žensko dijete se umjesto *vedž'alhu* uči *vedž'alhā*.

TERAVIH-NAMAZ, teravih-namaz je za muškarce i za žene sunneti-muekkede, jer je taj namaz klanjao i Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., kao i pravedne halife poslije njega, kao i plemeniti ashabi. Sunnet je teravih-namaz klanjati u džematu, jer je Resulullah, s.a.v.s., ovaj namaz klanjao u džematu u džamiji 3., 5., 7. i 20. noći ramazana. Zbog sumnje da bi muslimani mogli to shvatiti kao farz, nije sam imamio. Džematu je preporučivao da klanjaju osam rekata, a da ostalo klanjaju kod kuće.

Teravih-namaz ima 20 rekata. Najbolje je da se klanjaju dva po dva, sa sjedenjima između. Završava se s desetim selamom. Omer, r.a., kao upravitelj države, u posljednjim godinama svog halifata klanjao je ljudima toliko rekata u Poslanikovoj džamiji. Ashabima je to odgovaralo i nakon hulefair-rašidina niko se nikad nije usprotivio klanjanju 20 rekata teravih-namaza.[124]

Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao je:

„Poslije mene se ne odvajajte od mog sunneta i sunneta hulefair-rašidina.“[125]

Kad je Ebu Hanifa upitan oko ovog ustanovljavanja koje je učinio hz. Omer, on je odgovorio:

„Teravija je jak sunnet. Hazreti Omer to nije sam smislio, nije nešto novo donio o tome. On je samo to uradio oslanjajući se na ono što je znao. Realizirao je jednu oporuku Resulullaha, s.a.v.s.“

U pogledu načina klanjanja teravih-namaza, kao što smo ranije naveli, puno je vrednije predavati selam nakon svaka dva rekata i završiti

124 Za vrlo lijep opis teravih-namaza vrijedno je preporučiti objašnjenje u: djelu Buhari muhtasari tedžridi-sarih tercemesi, IV, 70-97, čiji je autor Kamil Miras.
125 Tirmizi, prev., 4, 417.

s desetim selamom. Može se selam predavati i na četiri rekata. Dozvoljeno je selam predati i na osam, deset, čak i na dvadeset rekata predati selam. Ali, to je pokuđeno.

Ako se selam predaje na svaka dva rekata, onda se klanja posve kao dva sunneta akšam-namaza. U slučaju da se predaje selam na svaka četiri rekata, klanja se jednako kao sunnete jacijskog namaza. Na početku i na početku svaka dva rekata uče se: SUBHANEKE, EUZA i BISMILLA, a na svakom sjedenju ETTEHIJJATU i SALAVATI.

Ako se klanja u džematu, džemat nijeti i teraviju i to da će klanjati za imamom. Imam teraviju uči glasno kao sabahske farze. Teravih-namaz klanja se u vremenu jacije. Teravija koja se propusti ne naklanjava se.

NAMAZ EVVABA, vvvab (mn. evvabin) jeste osoba koja puno čini tevbu i istigfar Allahu.

Namaz evvaba ima šest rekata i klanja se iza akšama s jednim, dva ili tri selama. Uzvišeni Allah rekao je:

„Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim: ako budete poslušni, pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju.“[126]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ko god poslije akšam-namaza klanja šest rekata, Allah će mu oprostiti grijehe, makar ih bilo kao morske pjene.“[127]

DUHA-NAMAZ, duha-namaz ima najmanje dva rekata, a, prema vjerodostojnom mišljenju, može se klanjati četiri do osam. Klanja se između izlaza sunca do pred podne, kad prođe, nakon izlaska sunca, četrdeset i pet minuta, pa do pred podne na oko pola sata. Hazreti Aiša veli:

„Vjerovjesnik, s.a.v.s., klanjao bi duha-namaz četiri rekata, po dva i dva. Nakon prvog selama nije ništa govorio.“ [128]

„Vjerovjesnik, s.a.v.s., klanjao je duha-namaz po četiri rekata i dodavao onoliko koliko je Allah htio.“[129]

Ebu Hurejre, r.a., kaže:

---

126 El-Isrā, 25.
127 Et-tergību vet-terhīb, Imam Munzirī, I, 404.
128 Nasbur-rāje, II, 223.
129 Muslim, prev., II, 359.

„Moj iskreni prijatelj (Resulullah, s.a.v.s.) meni je ostavio tri emaneta. Do smrti ih neću ostaviti: tri dana posta svaki mjesec, klanjati duha-namaz (svaki dan dva rekata), i vitr-namaz prije spavanja.“[130]

ABDEST-NAMAZ, to je namaz od dva rekata nafile koji se klanja, a da se još nije osušila voda na dijelovima tijela. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ko god uzme abdest, lijepo uzme abdest i onda ustane i klanja dva rekata namaza, pa ih klanja odsrca, tog čovjeka čeka Džennet.“[131]

TEHIJJETUL-MESDŽID, *tehijjet* znači „pozdrav“. Tehijjetul-mesdžid dolazi u značenju „uputiti selam džamiji“. Mendub je onom ko ulazi u džamiju klanjati dva rekata kao selam Gospodaru i izraz poštovanja prema Njegovoj kući. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ko god od vas uđe u džamiju, neka klanja dva rekata.“[132]

Mesdžidul-haram je izvan ovih spomenutih mesdžida, jer je tehijjet Mesdžidul-harama tavaf.

Ovaj namaz klanja neko ko uđe u džamiju, a ne bude vrijeme koje je kerahet. Što se tiče vremena klanjanja ovog namaza, to bi bilo čim čovjek uđe i dok još nije sjeo. Ovaj namaz nekad i nema potrebe klanjati, naprimjer, ako čovjek zbog nekog razloga u džamiju uđe nekoliko puta dnevno, dovoljno je da prvi put klanja tehijjetul-mesdžid. Nema potrebe da to radi svaki put kad uđe.

Onaj ko zbog nečega (ako je bez abdesta ili nešto drugo) nije u stanju da klanja tehijjetul-mesdžid, mendub je da prouči ovu dovu:

SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER

TEHEDŽDŽUD-NAMAZ, (noćni namaz), nafila-namaz koji se klanja nakon jacijskog namaza, prije spavanja ili nakon kraćeg spavanja kad čovjek ustane i klanja – naziva se salatul-lejl, noćni namaz. Ako se klanja između ponoći, pa do vremena imsaka, taj namaz se naziva tehedždžud. Taj namaz se može klanjati od dva do osam rekata. Bolje je predavati selam na svaka dva rekata. Uzvišeni Allah rekao je:

---

130 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 227 (Dva rekata u zagradi su Muslimov rivajet.), Muslim, prev., I, 363.
131 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 93.
132 El-lu'lu' vel-merdžan, prev. I, 225.

„Muhammede! I probdij dio noći u molitvi – to je samo tvoja dužnost; Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati.“ [133]

Ovaj ajet pokazuje da je tehedždžud-namaz bio farz Resulullahu, s.a.v.s.

Ima različitih ajeta u kojima se vjernici potiču na klanjanje tehedždžud-namaza. Sve ono što je bilo farz Resulullahu, s.a.v.s., i ono što je on stalno radio, za umet je sunneti-mu'ekkede. Uzvišeni Allah rekao je:

„Gospodar tvoj sigurno zna da ti u molitvi provodiš manje od dvije trećine noći, polovinu njezinu ili trećinu njezinu, a i neki od onih koji su uz tebe...“[134]

I Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., davao je dosta preporuke u vezi s ovim. Kad mu je Abdullah b. Omer, r.a., ispričao kako je sebe sanjao u Džehennemu, a onda mu se približio melek i rekao: „Ne boj se“, Resulullah, s.a.v.s., rekao je: „Kako je Abdullah dobar čovjek! Ali da je uzeo običaj da ustane po noći i klanja, kako bi to bilo dobro!“ Nakon toga je Abdullah b. Omer, r.a., umanjio spavanje po noći. Tako se svako ko je ustrajan u tehedždžud-namazu smatra dostojnim spominjanja kao „dobri“.[135]

„Budite ustrajni u noćnom namazu, jer klanjanje noću bio je običaj dobrih robova prije vas. On je izraz pokornosti Allahu, pokriva nevaljalštine i čuva od činjenja grijeha.“[136]

„Najvredniji namaz poslije farza jeste noćni namaz.“[137]

Što se tiče dove poslije ovog namaza, Abdullah b. Abbas je rekao: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je da je ovo dova kad se ustane radi tehedždžuda u nekom dijelu noći:

ALLĀHUMME LEKEL-HAMDU ENTE KAJJIMUS-SEMĀVĀTI VEL-ERDI VE MEN FĪHINNE VE LEKEL-HAMDU ENTE NŪRUS-SEMĀVĀTI VEL-ERDI VE MEN FĪHINNE VE LEKEL-HAMDU ENTE MELIKU 'SEMĀVĀTI VEL-ERDI VE MEN FĪHINNE VE LEKEL-HAMDU ENTEL-HAKKU VE VA'DUKE HAKKUN VE KAVLUKE HAKKUN VEL-DŽENNETU HAKKUN VEN-NĀRU HAKKUN, VEN-NEBIJJŪNE

133 El-Isrā, 79.

134 El-Muzzemmil, 20; vidjeti i: Es-Sedžda, 16; El-Furkān, 63-64; Ez-Zārijāt, 17-18; Ālu Imrān, 16-17.

135 Tedžridi-sarih, prev., IV, 29-30.

136 Tadž, prev., I, 559-560 (Tirmizi, Ahmed, Hakim).

137 Tadž, prev., I, 559 (Muslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai).

HAKKUN VE MUHAMMEDUN SALLALLĀHU 'ALEJHI VE SELLEM HAKKUN VES-SĀ'ATU HAKKUN

ALLĀHUMME LEKE ESLEMTU VE BIKE ĀMENTU VE 'ALEJKE TEVEKKELTU VE ILEJKE ENEBTU VE BIKE HĀSAMTU VE ILEJKE HĀKEMTU FAGFIRLĪ MĀ KADDEMTU VE MĀ EHHARTU VE MĀ ESRERTU VE MĀ E'ALENTU

ENTEL-MUKADDIMU VE ENTEL-MU'EHHIRU LĀ ILĀHE ILLĀ ENTE VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀH.[138]

SEJJIDUL-ISTIGFAR

Mendub je u zoru što više učiti ovu dovu koja se naziva sejjidul-istigfar. Prenosi se od Šeddada b. Evsa, r.a., da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: „Hoćeš li da ti pokažem prvaka istigfara? To je:

ALLĀHUMME ENTE RABBĪ LĀ ILĀHE ILLĀ ENTE HALEKTENĪ VE ENE 'ABDUKE VE ENE 'ALĀ AHDIKE VE VA'DIKE MESTETA'TU

E'ŪZU BIKE MIN ŠERRI MĀ SANA'TU

EBŪ'U BIZENBĪ FAGFIRLĪ FE INNEHU LĀ JAGFIRUZ-ZUNŪBE ILLĀ ENTE.

Ako neko od vas ovo prouči uvečer, pa mu do ujutro dođe kader (smrt), njega čeka odmah Džennet; ako prouči ujutro, pa umre do akšama, njega čeka Džennet.“[139]

ISTIHARA-NAMAZ, „istihara“ znači željeti i tražiti ono što je najbolje. Onaj ko ne zna koji bi postupak bio bolji za njega klanja istihara-namaz u svim mubah poslovima. Istihara-namaz ima dva rekata. Mustehab je na prvom rekatu proučiti suru Kafirun, a na drugom rekatu Ihlas. Nakon što se klanjaju ova dva rekata, prema rivajetu Džabira b. Abdullaha uči se slijedeće dova. Prema njegovom rivajetu ona glasi:

ALLĀHUMME INNĪ ESTEHĪRUKE BI 'ILMIKE VE ESTAKDIRUKE BIKUDRETIKE VE ES'ELUKE MIN FADLIKEL-'AZĪM. FE INNEKE TAKDIRU VE LĀ AKDIRU. VE TA'LEMU VE LĀ 'A'LEMU VE ENTE 'ALLĀMUL-GUJŪB. ALLĀHUMME IN KUNTE TA'LEMU ENNE HĀZEL-EMRE HAJRUN LĪ

138 Tedžridi-sarih, prev., IV, 11.
139 Tirmizi, prev., VI, 19-20.

FĪ DĪNĪ VE ME'ĀŠĪ VE 'ĀKIBETĪ EMRĪ ADŽILĪ EMRĪ VE ĀDŽILIHI FAKDIRHU LĪ VE JESSIRHU LĪ. SUMME BĀRIK LĪ FĪH.

VE IN KUNTE TA'LEMU ENNE HĀZEL-EMRE ŠERRUN LĪ FĪ DĪNĪ VE ME'ĀŠĪ VE 'ĀKIBETĪ EMRĪ VE ĀDŽILIHI FASRIFHU 'ANNĪ VASRIFNĪ ANHU VAKDIR LIJEL-HAJRA HAJSU KĀNE SUMME ERDINĪ BIH.[140]

Ako se ne riješi ono što se željelo nakon klanjanja istihara, treba sedam puta ponoviti gornji namaz i proučiti dovu, jer se prenosi od Ibn Sunnija slijedeće predanje:

„Enese! Kad želiš nešto uraditi, sedam puta klanjaj istiharu i onda gledaj šta će ti se naći u srcu. U tome je dobro."

Ako nije moguće da neko iz nekog razloga klanja istiharu, u tom slučaju može ostvariti istiharu učeći i samo gornju dovu.[141]

TESBIH-NAMAZ, među ostalim nafila-namazima s najjačim dokazima je tesbih-namaz. Od Ibn Abbasa se prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., Muttalibovom sinu Abbasu ovako rekao:

„Abbase, amidža moj! Zar da ti ne dam, zar da ti ne poklonim, zar da ti ne darujem, zar da ti ne izbrišem deset nedostataka. Kada ti to učiniš, Allah će oprostiti tvoj grijeh; prvi i posljednji, stari i novi, slučajni i namjerni, mali i veliki, tajni i javni...

Ako možeš klanjati taj namaz svaki dan jedan put, klanjaj, a ako ne možeš, onda svake sedmice po jedan, a ako ne možeš, onda svaki mjesec jednom, a ako ne možeš onda u godini jednom. A ako ni to ne možeš, onda u 'životu klanjaj jednom."

U jednom rivajetu još stoji:

„Jer da si i najveći grešnik na Zemlji, tvoji se grijesi opraštaju zbog ovog namaza."[142]

Ovako se klanja:

Na svakom rekatu ukupno se prouči 75 puta:

SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER

140 Tadž, prev., I, 572-573 (Buhari, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, Ibn Madže).
141 Zuhejli, prev., II, 179-180.
142 Tadž, 576 (Ebu Davud, Tirmizi), Kod Tirmizija stoji: „Da je grijeha koliko ima zrna pijeska, Allah ih oprosti."

Namaz se počinje nijetom nafile namaza radi Allahovog zadovoljstva i izgovarajući ALLĀHU EKBER. Nakon SUBHĀNEKE prouči se 15 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI, potom EUZA i BISMILLA, FATIHA i jedna sura, a onda ponovo: SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI 10 puta. Zatim se spušta na ruku i nakon izgovaranja tri puta SUBHĀNE RABBIJEL-'AZĪM opet se uči 10 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Nakon uspravljanja sa rukua i izgovaranja SEMI'ALLĀHU LI MEN HAMIDEH RABBENĀ LEKEL-HAMD uči se još 10 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Poslije toga se spušta na sedždu i nakon učenja tri puta: SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ, prouči se još 10 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Sa sedžde se ustane sa tekbirom, a onda na sjedenju prouči još 10 puta: SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Spušta se na drugu sedždu tekbirom i opet nakon tri puta SUBHĀNE RABBIJEL-E'ALĀ, prouči 10 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Tako ukupno bude 75 puta proučeno.

Nakon toga se ustaje na drugi rekat i ponovo uči 15 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Sve se onda uradi isto kao i na prvom rekatu, te stigne do sjedenja. Uče se ETTEHIJJATU i SALAVATI. Sad je ukupno proučeno 150 puta. Potom, ne predajući selam, treba ustati i klanjati treći i četvrti rekat na isti način kao prva dva. Ukupno će tako biti proučeno 300 puta SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI. Ako bi u ovom namazu bilo nešto zaboravljeno, na sehvi-sedždi se ovi tesbihi više ne uče.

Tesbih-namaz nosi puno sevapa. Može se klanjati u svako vrijeme. Ako ništa, treba klanjati bar u sedmici jednom ili mjesečno. A ako ne može ni tako, onda bar jednom u životu.[143]

HADŽET-NAMAZ, onaj ko ima neku dunjalučku ili ahiretsku želju nakon jacijskog namaza klanja dva ili četiri rekata, a prema nekima i 12 rekata, a onda zahvali Uzvišenom Allahu i donese salavat i selam na Muhammeda, s.a.v.s. Nakon toga se prouči hadžet-dova i moli se Allah da ostvari tu želju.

143 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 269. na kraju svakih 15. i 10. SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI, doda se: VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZIM.

Postoji hadisi-šerif, prema kojem se na prvom rekatu hadžet-namaza nakon Fatihe prouči tri puta Ajetul-Kursij, a na sva tri preostala rekata sure: Fatiha, Ihlas, Felek i Nas.

Prema rivajetu od Abdullaha b. Evfa, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Ko god nešto želi od Allaha ili nekog od ljudi, prvo neka lijepo uzme abdest i klanja dva rekata namaza. Nakon toga treba se zahvaliti Uzvišenom Allahu, donijeti selam na Poslanika, s.a.v.s., i proučiti ovu dova:

LĀ ILĀHE ILLALLĀHUL-HAKĪMUL-KERĪM SUBHĀNALLĀHI RABBIL'ARŠIL-'AZĪM. EL-HAMDU LILLĀHI RABBIL-'ĀLEMĪN. NES'ELUKE MŪDŽIBĀTI RAHMETIKE VE 'AZĀ'IME MAGFIRETIKE. VEL-GANĪMETE MIN KULLI BIRRIN VES-SELĀMETE MIN KULLI 'SMIN LĀ TEDE' LĪ ZENBEN ILLĀ GAFERTEHU VELĀ HEMMEN ILLĀ FERREDŽTEHU VE LĀ HĀDŽETEN HIJE LEKE RIDAN ILLĀ KADAJTEHĀ JĀ ERHAMER-RĀHIMĪN[144]

NAMAZ ZA PUT, kad neko treba krenuti na put ili je došao sa puta, mendub je klanjati dva rekata namaza. Kad odlazi, bolje je klanjati kod kuće, a kad dolazi s puta, bolje je klanjati u džamiji. Kad god bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., dolazio s puta, on bi u vrijeme kušluka odlazio u džamiju, klanjao dva rekata namaza i posjedio jedno vrijeme.[145]

ISTISKA-NAMAZ, zo je poseban način molbe Allahu za kišu u vrijeme kad je robovima ona potrebna. Taj poseban način podrazumijeva klanjanje namaza, čitanje hutbe, činjenje istigfara, zahvaljivanje Allahu. Kur'ani-kerim nas obavještava da su i Nuh, i Musa, kao i Hud (neka je selam na njih sve) upućivali dove za kišu njihovim narodima.[146]

Kad je suša, muslimani počinju upućivati dove za kišu našem Plemenitom Stvoritelju, moleći da nam spusti kišu. Prema mam A'zamu cilj istiskaa je samo dova i istigfar i nije sunnet. Možda je džaiz, pa ljudi ako hoće, mogu odvojeno klanjati. Prema Buhariju i Muslimu, međutim, za istiska je mendub da naib klanja dva rekata namaza učeći pritom naglas kao na džumi. Na ovom namazu se kao za bajrame drži hutba. Hatib

144 Tirmizi, prev., I, 326-327. Različite oblike Hadžet-namaza mogu se vidjeti u: et-Tergīb ve 't-terhīb, I, 476; Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 270.

145 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 227.

146 Vidjeti: Nuh, 10-12; El-Bekara, 60; Hud, 52.

ne izlazi na minber, nego stoji u mjestu, oslonjen na sablju, strijelu ili koplje i tako vazi.

Mustahsen je da se istiska, kišna dova, čini tri dana zaredom. Ako još uvijek ne padne kiša, oblači se stara odjeća i glave pognute u poniznosti ide se na otvoreni prostor, čini tevba, dijeli sadaka siromašnima i vraća vlasnicima ako je nešto bespravno oduzeto, moli se za oprost muslimanima.

Prema imamu Muhammedu hatib za vrijeme hutbe obučen je u odijelo koje je sve izvrnuto, ono što je gore, sad je dolje, i obratno; ono što bi trebalo da je desno, sad je lijevo, i obratno; ono što je unutra sad je izvana. Džemat ne oblači ovako odijelo.

Mudrost je u ovome: „Gospodaru, kako su se naše stanje i odjeća promijenili, neka se tako promijene i ova tjeskoba i teškoća u kojoj se nalazimo."

Prenosi se od Abdullah ibn Zejda: „Poslanik, s.a.v.s., izašao je radi istiskaa na musallu i (prema drugom njegovom rivajetu) predvodio dva rekata namaza."[147]

Muslimani sa sobom povedu djecu, domaće životinje i njihove mlade. Djeca stoje udaljena od svojih majki i u tužnom stanju na dove odraslih govore: „AMIN."

Nakon što su učinjene pripreme za kišnu dovu ili namaz, ako kiša padne prije istiskaa, mendub je da se u zahvalnost za to ponovo prouči dova i zahvali Allahu.

Ako kiša počne padati i previše, nije zgoreg proučiti dovu da prestane i da se vrati nekamo drugo. Dok kiša pada, kaže se: ALLĀHUMME SAJJIBEN NĀFI'AN („Allahu moj, učini ovu kišu korisnom!").

Ako pada i više nego što treba, kaže se: ALLĀHUMME HAVELEJNĀ VE LĀ ALEJNA („Allahu moj, učini da pada tamo gdje neće biti štete, neka ovdje više ne pada.")

Prenosi se od Enesa, r.a.: „U vrijeme Poslanika, s.a.v.s., desila se velika suša. Jednog petka, dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., držao hutbu za kišu, ustade jedan čovjek i reče: 'Allahov Poslaniče, propadoše nam imanja. Djeca su gladna, daj nam kakvu dovu.' Poslanik, s.a.v.s., podiže svoje mubarek-ruke, a mi tad nismo primjećivali ni oblačka na nebu. Tako mi Allaha, u čijoj je ruci moj život, dok se nisu nadvili oblaci kao planine, on nije spuštao ruke, niti je sišao s minbera dok kiša nije pala.

---

147 Tedžridi-sarih, prev., III, 262.

Dok je silazio, vidio sam kako mu je mubarek-bradu kiša zakovrčala. Taj dan, pa slijedeći, pa slijedeći (...) sve do druge džume je kiša neprestano padala. Slijedeće džume je opet onaj čovjek, ili neki drugi, ustao i rekao: 'Allahov Poslaniče, srušiše nam se kuće. Poplaviše nam imanja. Uputi dovu za nas,' zamolio je. Na ovo je Allahov Poslanik, s.a.v.s., podigao ponovo svoje mubarek-ruke i uputio dovu Allahu da nam prestane kiša, da ode nekud. (Dok je to izgovarao), svojom mubarek-rukom je pokazao u kom pravcu, a nebo iznad Medine rasvijetli se i postade jedan čist prostor. Korito u dolini je teklo cijeli mjesec i s koje god bi strane ko došao, samo je pričao o tolikoj kiši.“[148]

Onaj ko upućuje dovu, ako želi, podiže ruke, ako želi, išareti s dva kažiprsta. Sunnet je u svakoj dovi ruke i lice imati okrenute nebu.

Kišna dova koja je prenošenjem došla od Poslanika, s.a.v.s., glasi:

ALLĀHUMMESKINĀ GAJSEN MUGĪSEN HENĪEN MERĪ'EN GADEKAN MUDŽELLELEN SEJHAN 'ĀMEN TABEKAN.

ALLĀHUMMESKINAL-GAJSE VE LĀ TEDŽ'ALNĀ MINEL-KĀNITĪN.

ALLĀHUMME INNE BIL-BILĀDI VEL-'IBĀDI VEL-HALKI MINEL-EVVĀ'I VE'D-DANKI MĀ LĀ NEŠKŪ ILEJK.

ALLĀHUMME ENBIT LENA 'Z-ZER'A VE EDIRRE LENA 'D-DAR'A VASKINĀ MIN BEREKĀTIS-SEMĀ'I VA 'SBIT LENĀ MIN BEREKĀTIL-ERD.

ALLĀHUMME INNĀ NESTAGFIRUKE INNEKE KUNTE GAFFĀREN FE'ERSILIS-SEMĀ'E 'ALEJNĀ MIDRĀRĀ.

TEVBA-NAMAZ, ako musliman učini neki grijeh, treba odmah da se pokaje i učini tevbu. Za tevbu zbog grijeha koji je učinio, mendub je da takav čovjek odmah uzme abdest, povuče se na mirno mjesto, klanja dva rekata i zamoli oprost od Allaha. Prenosi se da je Alija, r.a., rekao:

„Čuo sam da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

'Ako neko učini neki grijeh, onda ustane, opere se, klanja namaz i zamoli Allaha za oprost, i On će mu sigurno oprostiti.' Poslanik, s.a.v.s., onda je proučio ajet:

148 Tedžridi-sarih, prev., III, 94.

„I za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole – a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? – i koji svjesno u grijehu ne ustraju.“[149]

NAMAZ PRVE BRAČNE NOĆI, mustehab je da prvu bračnu noć mlada i mladoženja klanjaju po dva rekata i nakon namaza upute dovu Allahu.

Mustehab je da mladoženja prvo stavi ruku na glavu mladi spominjući Allahovo ime. Nakon toga upućuje dovu za sreću i bereket. Kod Buharija nalazimo savjet Poslanika, s.a.v.s.:

„Kad se neko od vas oženi, neka joj na potiljak stavi ruku i Allahovo ime spomene. Nakon toga neka uči dovu za bereket, neka kaže: 'Allahu moj! Od tebe molim dobro ove žene i dobro koje si stvorio na nju. Utječem Ti se od šerra u ovom i šerra koji si stvorio na tome.'“

Prema rivajetu od Šakika, došao je bio neki čovjek u ime Ebu Hariza:

„Oženio sam se mladom džarijom. Sumnjam da me ona ne voli.“, rekao je. Na ovo mu je jedan od ashabi-kirama, Abdullah b. Mesud, r.a., ovako rekao:

„Nježnost i ljubav su od Allaha, a odvratnost i ne voliti je od šejtana, jer šejtan hoće da pokaže kako mu nije drago što je vama Allah halalio. Što se tiče žene kojom si se oženio, reci joj da stane iza tebe i klanja dva rekata, a onda ovu dovu uči:

'Allahu moj! Blagoslovi moju ženu meni, a i mene njoj. Allahu moj! Dok ima hajra u tome, drži nas zajedno, a kad dobra nestane, razdvoji i nas!'“[150]

IŠRAK-NAMAZ, to je namaz od dva rekata. Klanja se 45 minuta nakon izlaska sunca. Išrak vakti predstavlja početak vremena duha-namaza. Na prvom rekatu se uče Fatiha i Kevser, na drugom Fatiha i Ihlas. Uzvišeni Allah kaže:

„Sine Ademov! Daj mi riječ da ćeš klanjati namaz na početku dana i u tome ustrajati, Ja ću tebi pomagati u tvojim poslovima do kraja dana.“

Prema Tirmizijevom i Taberanijevom rivajetu od Ebu Umame, r.a., prenosi se ovo predanje:

---

149 Ālu Imrān, 135; Tirmizi, prev., I, 280-281; V, 125-126.
150 Islam'da aile eğitimi, Celāl Yıldırım, prev., II, 24-25.

„Onaj ko klanja sabah u džematu, zatim sjedne i čini zikr Uzvišenom Allahu, dok ne izađe sunce, pa kad izađe taj kerahet vakat ustane i klanja dva rekata išrak-namaza, njemu se daju sevapi jednog hadža i jedne umre."

ŠUKR-SEDŽDA, to je sedžda koja se čini iz zahvalnosti što smo dobili neku blagodat ili se oslobodili neke tegobe ili nevolje. Vrši se tako što se okrene kibli i donese tekbir, pa učini sedžda.

Ova sedžda je mustehab. Mekruh je da se čini poslije namaza, jer bi se moglo misliti da je dio namaza. Ovu sedždu treba činiti mimo mekruh vakta. Prema rivajetu od Ebu Bekra, stoji slijedeće:

„Kad bi Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., dobio neku radosnu vijesti ili bi dobio neki muštuluk, on bi pao na sedždu."[151]

151 Tadž, prev., I, 389-390 (Ebu Davud , Tirmizi).

15. DOVE I NAMAZI ZA MUBAREK-DANE I NOĆI

DOVA KOJA SE UČI 1. MUHARREMA (PRVI DAN NOVE HIDŽRETSKE GODINE)

Prvog dana Nove hidžretske godine tri puta se uči slijedeća dova:
BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN VE ĀLIHI VE SAHBIHI VE SELLIM.
ALLĀHUMME ENTEL-EBEDIJJUL-KADĪMUL-EVVELU VE 'ALĀ FADLIKEL-'AZĪM VE VUDŽŪDIKEL-'AMĪMUL-MU'AVVELU VE HĀZIHI 'ĀMUN DŽEDĪDUN KAD AKBELE NES'ELUKEL-'ISMETE FĪHI MINEŠ-ŠEJTĀNI VE EVLIJĀ'IHI VE DŽUNŪDIHI VEL-'AVNE 'ALĀ HĀZIHIN-NEFSIL-EMMĀRETI BIS-SŪ'I VELIŠTEGĀLE BI MĀ JUKARRIBUNĪ ILEJKE ZULFĀ JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRĀM VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDININ-NEBIJJIL-UMMIJJI VE 'ALĀ ĀLIHI VE ASHĀBIHIT-TAJJIBĪNEZ-ZĀHIRĪNE VEL-HAMDU LILLĀHI RABBIL-'ĀLEMĪN.

DOVA KOJA SE UČI IZMEĐU 1. I 10. MUHARREMA

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
ALLĀHUMME ENTEL-EBEDIJJUL-KADĪMUL-HAJJUL-KERĪMUL-HANNĀNU VE HĀZIHI SENETUN DŽEDĪDETUN ES'ELUKE FĪHEL-'ISMETE MINEŠ-ŠEJTĀNIR-RADŽĪM. VEL-'AVNE 'ALĀ HĀZIHIN-NEFSIL-EMMĀRETI BIS-SŪ'I VELIŠTIGĀLI BI MĀ JUKARRIBUNĪ ILEJKE
JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRAM. BI RAHMETIKE JĀ ERHAMER-RĀHIMĪN.

DOVA KOJA SE UČI SEDAM PUTA 10. MUHARREMA

Prvo se 70 puta prouči:
HASBUNALLĀHU VE NI'MEL-VEKĪL NI'MEL-MEVLĀ VE NI'MEN-NASĪR.

A nakon toga:
BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
SUBHĀNALLĀHI MIL'EL-MĪZĀN VE MUNTEHAL-'ILMI VE MEBLEGAR-RIDĀ VE ZINETEL-'ARŠI LĀ MELDŽE'E VE LĀ MENDŽE'E MINELLĀHI ILLĀ ILEJH. SUBHĀNALLĀHI 'ADEDEŠ-ŠEF'I VEL-VETRI VE 'ADEDE KELIMĀTILLĀHIT-TĀMMĀTI KULLIHĀ ES'ELUKES-SELĀMETE BI RAHMETIKE JĀ ERHAMER-RĀHIMĪN VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZĪM. VE HUVE HASBĪ NI'MEL-VEKĪL NI'MEL-MEVLĀ VE NI'MEN-NASĪR VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN HAJRI HALKIHI VE 'ALĀ ĀLIHI VE ASHĀBIHI EDŽME'ĪN. ĀMIN.

DOVE I NAMAZ KOJI SE OBAVLJAJU U MJESECU SAFERU

E'ŪZU BILLĀHI MINEŠ-ŠEJTĀNIR-RADŽĪM!
BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
SELĀMUN 'ALEJKUM KETEBE RABBUKUM 'ALĀ NEFSIHIR-RAHMEH.
SELĀMUN 'ALEJKUM BI MĀ SABBERTUM FE NI'ME UKBED-DĀR.
SELĀMUN 'ALEJKUMUDHULUL-DŽENNETE BI MĀ KUNTUM TA'MELŪN.
VE SELĀMUN 'ALEJHI JEVME VULIDE VE JEVME JEMŪTU VE JEVME JUB'ASU HAJJĀ.
VES-SELĀMU 'ALĀ JEVME VULIDTU VE JEVME EMŪTU VE JEVME UB'ASU HAJJĀ.
SELĀMUN 'ALEJKE SE'ESTAGFIRU LEKE RABBĪ INNEHU KĀNE BĪ HAFIJJĀ.
VES-SELĀMU 'ALĀ MENIT-TEBE'AL-HUDĀ.
VES-SELĀMU 'ALĀ 'IBĀDIHILLEZĪNESTAFĀ.

SELĀMUN 'ALEJKUM LĀ NEBTEGIL-DŽĀHILĪNE.
SELĀMUN MIN RABBIN RAHĪM.
SELĀMUN 'ALĀ NŪHIN FIL-'ĀLEMĪNE INNĀ KEZĀLIKE NEDŽZIL-MUHSINĪN INNEHU MIN 'IBĀDINEL-MU'MINĪN.
SELĀMUN 'ALĀ IBRĀHĪME INNĀ KEZĀLIKE NEDŽZIL-MUHSINĪNE INNEHUMĀ MIN 'IBĀDINEL-MU'MINĪN.
SELĀMUN 'ALĀ MŪSĀ VE HĀRŪNE INNĀ KEZĀLIKE NEDŽZIL-MUHSINĪN INNEHUMĀ MIN 'IBĀDINEL-MU'MINĪN.
SELĀMUN 'ALĀ ILJĀSĪN INNĀ KEZĀLIKE NEDŽZIL-MUHSINĪNE INNEHU MIN 'IBĀDINEL-MU'MINĪNE VE SELĀMUN 'ALEL-MURSELĪN.
SELĀMUN 'ALEJKUM TIBTUM FEDHULŪHĀ HĀLIDĪNE.
SELĀMUN HIJE HATTĀ MATLE'IL-FEDŽR.
ALLĀHUMME BĀRIK FĪ ŠEHRIS-SAFERI VAHTIM LENĀ BIS-SE'ĀDETI VEZ-ZAFER.
BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
ALLĀHUMME SALLI 'ALĀ MUHAMMEDIN 'ABDIKE VE NEBIJJIKE RESŪLIKE VE 'ALĀ ĀLIHI VE BĀRIK VE SELLIM.
ALLĀHUMME INNĪ E'ŪZU BIKE MIN ŠERRI HĀZEL-JEVMI VE MIN KULLI ŠIDDETIN VE BELĀ'IN VE BELIJJETINILLETĪ FĪHI VE JEKŪNU FĪ 'ILMIKE JĀ DEHRU JĀ DIJĀRU JĀ KEJNĀNU JĀ KEJNŪNU JĀ EVVELU JĀ EBEDU JĀ MUBDI'U JĀ MU'ĪDU JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRĀM JĀ ZEL-'ARŠIL-MEDŽĪD ENTE TEF'ALU MĀ TURĪDU ALLĀHUMMEHRUSNĪ BI 'AJNIKELLETĪ LĀ TENĀMU FĪ NEFSĪ VE MĀLĪ VE EVLĀDĪ VE DĪNĪ VE DUNJĀJELLETIBTELEJTENĪ BISUHBETIHIM BI HURMETIL-EBRĀRI VEL-AHJĀRI BI RAHMETIKE JĀ 'AZĪZU JĀ GAFFĀR JĀ KERĪMU JĀ SETTĀR BI RAHMETIKE JĀ ERHAMER-RĀHIMĪN ALLĀHUMME ŠEDĪDUL-KUVĀ JĀ ŠEDĪDU JA 'AZĪZU JĀ KERĪMU JĀ KEBĪRU JĀ JĀ MUTE'ĀLU ZELLELTE BI 'IZZETIKE DŽEMĪ'A HALKIKE JĀ MUHSINU JĀ MUDŽMILU JĀ MUTEFADDALU JA MUN'IMU JĀ MUKRIMU LĀ ILĀHE ILLĀ ENTE. ALLĀHUMME JĀ LATĪFU LETAFTE BI HALKIS-SEMĀVĀTI VEL-ERDI ULTUF BINĀ FĪ KADĀ'IKE VE 'ĀFINĀ MIN BELĀ'IKE VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BIKE BI RAHMETIKE JĀ ERHAMER-

RĀHIMĪN HASBUNALLAHU VE NI'MEL-VEKIL VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZĪM VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN VE 'ALĀ ĀLIHI VE SAHBIHI VE SELLIM.'

NAFILA-NAMAZ U MJESECU SAFERU

Za zaštitu od nevolja koje se mogu pojaviti na Zemlji, prve i posljednje srijede u mjesecu saferu se, nakon ponoći a prije sabahskog namaza, klanja četiri rekata nafila-namaza. Na prvom rekatu se nakon Fatihe prouči 17 puta sura Kevser, na drugom rekatu poslije Fatihe pet puta sura Ihlas, na trećem nakon Fatihe sura Felek, na četvrtom rekatu sura Nas. Nakon toga se preda selam i uči dova.

Isto tako, mogu se posljednje srijede u mjesecu saferu uvečer ili po danu klanjati dva rekata namaza. I na prvom i na drugom se uči nakon Fatihe 11 Ihlasa. Nakon namaza se sedam puta donese istigfar, podignu ruke i uči 11 puta tundžina salavat. Na kraju se kaže:

INNEKE 'ALĀ KULLI ŠEJ'IN KADĪR.

TUNDŽINA SALAVAT

ALLĀHUMME SALLI 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN SALĀTEN TUNDŽĪNĀ BIHĀ MIN DŽEMĪ'IL-AHVĀLI VEL-ĀFĀT VE TAKDĪ LENĀ BIHĀ DŽEMĪ'AL-HĀDŽĀT VE TUTAHHIRUNĀ BIHĀ MIN DŽEMĪ'IS-SEJJI'ĀT VE TERFE'UNĀ BIHĀ E'ALED-DEREDŽĀT VE TUBELLIGUNĀ BIHĀ AKSAL-GAJĀT MIN DŽEMĪ'IL-HAJRĀT FIL-HAJĀTI VE BA'DEL-MEMĀT.

DOVE I NAMAZ KOJI SE OBAVLJAJU U MJESECU REDŽEBU

Kad bi nastupio mjesec redžeb, Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio bi:

ALLĀHUMME BĀRIK LENĀ FĪ REDŽEBE VE ŠA'BĀNE VE BELLIGNĀ RAMADĀNE.

(„Allahu moj! Učini nam blagoslovljenim redžeb i šaban i učini da dočekamo ramazan.“)

NAFILA-NAMAZ I DOVA U NOĆI LEJLETUR-REGAIB

Prvi petak večer redžeba pada Lejletur-rega'ib. Prenosi se da je u ovoj mubarek-noći Allahov Poslanik, s.a.v.s., klanjao po 12 rekata iz zahvale Allahu.

Nakon što se klanja akšam, klanja se 12 rekata nafila-namaza. Na svakom rekatu se nakon Fatihe prouči tri puta sura Kadr i 12 puta Ihlas ili se prouči jednom Kadr i tri puta sura Ihlas.

Nakon što se klanja prouči se 70 puta:
ALLĀHUMME SALLI 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDINN-NEBIJJIL-UMMIJJI VE 'ALĀ ĀLIHI VE SAHBIHI VE SELLIM.

Poslije toga se spusti na sedždu i na sedždi izgovori 70 puta:
SUBBŪHUN KUDDŪSUN RABBUNĀ VE RABBUL-MELĀ'IKETI VER-RŪH.

Kad se podignemo sa sedžde, sjedeći se uči 70 PUTA:
RABBIGFIR VERHAM VE TEDŽĀVEZ 'AMMĀ TA'LEM. INNEKE ENTEL-E'AZZUL-EKREM.

Ponovo se saginje na sedždu i opet 70 puta uči:
SUBBŪHUN KUDDŪSUN RABBUNĀ VE RABBUL-MELĀ'IKETI VER-RŪH.

Nakon toga, dok smo još na sedždi, od Allaha se moli da nam udovolji neku želju na ovom svijetu ili ahiretu. Potom se podignemo sa sedžde i time je završen namaz i dova za Lejletur-rega'ib.

NAFILA-NAMAZ I DOVA U NOĆI LEJLETUL-MI'RADŽA

27. noć redžeba jeste noć Mi'radža. Te noći je Muhammedu, s.a.v.s., ukazana najveća čast, uzdignut je u nebeska prostranstva. Mustahsen je te noći klanjati 12 rekata nafila-namaza na sljedeći način:

Na svakom rekatu prouči se Fatiha i neka druga sura i predaje se selam nakon svaka dva rekata. Nakon toga se prouči 100 puta:

SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER.

Slijedi 100 puta istigfar i 100 puta salavat i selam na Poslanika, s.a.v.s.

U MJESECU ŠABANU: NAFILA-NAMAZ I DOVA U NOĆI LEJLETUL-BERATA

15. noć šabana jeste Lejletul-berat. Kaže se kako u toj noći Uzvišeni Allah šalje meleke s određenjem o edželima i broju hadžija, određenjem da li će stvorenja te godine imati, ili neće, opskrbu, hoće li biti bogati ili siromašni, poštovani ili poniženi, hoće li živjeti ili umrijeti.

Nakon akšama te noći prouče se tri Jasina i nakon svakog se prouči berat-dova. Dok se uči ova dova nakon prvog Jasina, treba učiti s nijetom da budemo među sretnim Allahovim robovima. Kad se uči drugi put, treba da se uči s nijetom hairli i dugog života. Treći put kad se uči, treba da se uči za sigurnost od nevolja i nesreća, kao i za hairli-opskrbu.

Berat-dova glasi:

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
ALLĀHUMME JĀ ZEL-MENNI VE LĀ JUMENNU 'ALEJHI JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRĀM JĀ ZET-TAVLI VEL-IN'ĀM LĀ ILĀHE ILLĀ ENTE ZAHREL-LĀDŽI'ĪNE VE DŽĀREL-MUSTADŽĪRĪNE VE EMĀNEL-HĀ'IFĪNE.
ALLĀHUME IN KUNTE KETEBTENĪ 'INDEKE FĪ UMMIL-KITĀBI ŠEKIJJEN EV MAHRŪMEN EV MATRŪDEN EV MUKATTEREN 'ALEJJE FIR-RIZKI FEMHULLĀHUMME BI FADLIKE ŠEKĀVETĪ VE HIRMĀNĪ VE TARDĪ VE IKTĀRE RIZKĪ VE ESBITNĪ 'INDEKE FĪ UMMIL-KITĀBI SE'ĪDEN VE MERZŪKAN VE MUVAFFAKAN LIL-HAJRĀTI FE'INNEKE KULTE VE KAVLUKEL-HAKKU FĪ KITĀBIKEL- MUNEZZELI 'ALĀ LISĀNI NEBIJJIKEL-MURSELI „JEMHULLĀHU MĀ JEŠĀ'U VE JUSBITU VE 'INDEHU UMMUL-KITABI ILHĪ BIT-TEDŽELLAL-E'ZAMI FĪ LEJLETIN-NISFI MIN ŠA'BANIL-MUKERREMILLETĪ FĪHĀ „JUFERREKU KULLU EMRIN HAKĪM“ VE JUBREMU EN TEKŠIFE 'ANNĀ MINEL-BELĀ'I MĀ NA'LEMU VE MĀ LĀ NA'LEMU VE MĀ ENTE BIHI A'LEMU.
INNEKE ENTEL-E'AZZUL-EKREMU VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN VE 'ALĀ ĀLIHI VE SAHBIHI VE SELLIM.

Nakon jacije za noć Lejletul-berata klanja se 100 rekata namaza, predajući selam na svaka dva. Na svakom rekatu se uče 10 Ihlasa nakon

Fatihe. Onaj ko nije u stanju proučiti 10 puta može učiti tri ili pet puta. Ovo se naziva salatul-hajr.

Ovaj namaz se može klanjati s deset rekata, pri čemu se prouči 100 Ihlasa. Nakon završetka namaza koliko god se može to, uče se salavati i iskreno čine tevba i istigfar, moleći od Allaha za svoje potrebe na ovom i budućem svijetu.

U MJESECU RAMAZANU NAFILA-NAMAZ I DOVA U NOĆI LEJLETUL-KADRA

27. noć ramazana je Lejletul-kadr, noć Kadr. Te noći počela je Objava Kur'ani-kerima našem Vjerovjesniku, s.a.v.s. Uzvišeni Allah rekao je da je ova noć vrednija od hiljadu mjeseci. Te noći se prima iskrena dova koja dođe iz srca.

U noći Lejletul-kadra prvo se klanjaju dva rekata, i na svakom se uči nakon Fatihe po sedam Ihlasa. Nakon što se preda selam, uči se 70 istigfara.

Poslije toga se opet klanjaju dva rekata i na svakom nakon Fatihe prouči tri puta Ihlas, a nakon predaje selama prouči se ova dova:
SUBHĀNE MEN HUVE KĀ'IMUN JESHERU SUBHĀNE MEN HUVE DĀ'IMUN LEM JEZEL SUBHĀNE MEN HUVE HĀFIZU LĀ JAGFELU SUBHĀNE MEN HUVE DŽEVĀDUN LĀ JEBHALU SUBHĀNE MEN HUVE RAHĪMUN LĀ JA'DŽELU SUBHĀNELLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER VE LĀ HAVLE VELĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZĪM SUBHĀNE JĀ 'ALĪMU JĀ 'AZĪMUGFIR LIJEZ-ZENBEL-'AZĪM.

Aiša, r.a., pitala je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koju dovu je najbolje da uči ako zna da je neka noć Lejletul-kadr. Resulullah, s.a.v.s., preporučio joj je ovu:
ALLĀHUMME INNEKE 'AFUVVUN TUHIBBUL-'AFVE FE E'AFU 'ANNĪ.

(„Allahu moj! Ti si Onaj Koji prašta, voliš praštanje, pa oprosti i meni.")

NAFILA-NAMAZ I DOVA PETKOM, petak je najodabraniji dan u sedmici, koji, prema riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., raduje srca vjernika ibadetom i zikrom.

Imam Sujuti prenosi u *Džami'us-sagīru*:

„Ko god, u bilo kom satu petka, prouči:
LĀ ILĀHE ILLĀ ENTE JĀ HANNĀNU JĀ MENNĀNU JĀ BEDĪ'US-SEMĀVĀTI VEL-ERDI JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRĀM. sigurno će mu biti uslišeno."

Imam Buhari prenosi u svom *Sahihu*:

„Onome ko još ne ustajući nakon klanjanja džuma-namaza prouči 100 puta:
SUBHĀNALLĀHI VE BI HAMDIHI SUBHĀNALLĀHIL-'AZĪM VE BI HAMDIHI ESTAGFIRULLĀH.

Allah mu oprašta 100.000 grijeha i 24.000 grijeha njegovih roditelja."

Imam Sujuti ponovo u *Džami'us-sagiru* prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Kad neko poslije džuma-namaza, ne razgovarajući i ne ustajući, prouči Ihlas suru, Felek i Nas po sedam puta, Uzvišeni Allah čuva ga do slijedeće džume od bilo čega što mu može nauditi." Ima i rivajet o tom da će oprost uslijediti onom ko posebno prouči petkom suru Kehf. U *Remzul-ehādīsu* ima i ovaj rivajet od Dejlemija:

„Onoga ko petkom, tj. već u noći s četvrtka na petak, klanja dva rekata i na njima nakon Fatihe prouči 11 puta suru Zilzal, Uzvišeni Allah spašava od kaburskog azaba i strahovanja od Kijametskog dana."

U hadisu koji se prenosi kod Tirmizija stoji:

„Gospodaru moj, učini berićetnim sve što moj umet uradi rano petkom."

U komentaru ovog hadisa objašnjava se kako je sunnet obaviti važne radnje poput sklapanja braka na početku ovog dana.

DOVA NAKON AKŠAMA I SABAHA

Ako se sura Kurejš uči stalno i najmanje 11 puta nakon sabaha i akšama, u *Mektubatu* imama Rabbanija kaže se da će, Allahovim dopuštenjem, ta osoba biti sigurna od životnih opasnosti.

DOVA JEVMI-AREFE

Allahov Poslanik, s.a.v.s., bi na dan Arefata najviše učio:

LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VAHDEHU LĀ ŠERĪKE LEH. LEHUL-MULKU VE LEHUL-HAMDU BI JEDIHIL-HAJR. VE HUVE 'ALĀ KULLI ŠEJ'IN KADĪR.

IBADET U NOĆIMA BAJRAMA

Prema riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: „Srca koja ožive noć Ramazanskog i Kurbanskog bajrama na dan kad umru srca, umrijeti neće."

DOVA KOJA SE UČI NA KRAJU GODINE

BISMILLĀHIR-RAHMĀNIR-RAHĪM!
VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN VE 'ĀLIHI VE SAHBIHI VE SELLIM.
ALLĀHUMME MĀ 'ALIMTU FĪ HĀZIHIS-SENETI MIMMĀ NEHEJTENĪ 'ANHU FE LEM ETUB MINHU VE LEM TERDAHU VE NESĪTUHU VE LEM TENSEH VE HALIMTE 'ALEJJE FĪHI BA'DE KUDRETIKE 'ALEJJE 'UKŪBETĪ VE DE'AVTENĪ ILET-TEVBETI BA'DE DŽUR'ETĪ 'ALĀ MA'SIJETIKE FE INNĪ ESTAGFIRUKE FAGFIR LĪ MĀ 'ALIMTU FĪHĀ MIMMĀ TERDĀHU VE VE'ADTENĪ 'ALEJHI SEVĀBE FE ES'ELUKE.
ALLĀHUMME JĀ KERĪMU JĀ ZEL-DŽELĀLI VEL-IKRĀM EN TETEKABBELEHU MINNĪ VE LĀ TAKTA' REDŽĀ'Ī MINKE JA KERĪMU VE SALLALLĀHU 'ALĀ SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN VE 'ĀLIHI VE SAHBIHI VE SELLIM.[1]

1 Oko ovoga vidjeti u: Dua ve zikrler, Mahmud Sami Ramazanoglu, 111-133.

16. NAKLANJAVANJE PROPUŠTENIH NAMAZA

Riječ „kada“ u osnovi znači „propis“, „odredba“. Kao šerijatski pojam označava naknadno obavljanje ibadeta koje nije isto kao ono što je naređeno nego slično. Dakle, namaz se ne klanja u njegovom vremenu, nego se naklanjava van njegovog namaskog vremena.[2]

Veliki je grijeh propuštati namaze bez opravdanja. Uzvišeni Allah rekao je:

„...a u sigurnosti obavljajte molitvu u potpunosti, jer vjernicima je propisano da u određeno vrijeme molitvu obavljaju.“[3]

Grijeh neopravdanog propuštanja namaza neće se sprati naklanjavanjem, te je pored toga potrebno učiniti i tevbu.

Pored farzova pet dnevnih namaza naklanjava se i vitr-namaz. Prvo se naklanjava farz, pa vadžib.

Malo je sunneta koji se naklanjavaju.

Ako sabah-namaz nije klanjan u svom vremenu, 50-55 minuta nakon izlaska sunca pa do malo prije vakta podne-namaza, sabahski sunnet naklanjava se isto kao i farz.

Ako se propusti sunnet podne-namaza da bi se prispjelo na farze, naklanjava se nakon farza.

Isti propis važi i za četiri rekata sunneta džuma-namaza.

Ako je već započet, pa propušten na neki način sunnet ili nafila-namaz, potreban je kada. Naprimjer, neko počne klanjati sun-sunnete podnevskog namaza i onda vidi da će propustiti dženaza-namaz. Ako propusti ovaj sunnet da mu ne bi izmakao dženaza-namaz, to će poslije naklanjati. Druge propuštene sunnete nije potrebno naklanjavati.

Ukoliko osoba nema naklanjati više od šest vakata, potrebno je voditi računa o redoslijedu namaza i vakata. Ako to nije slučaj, onda osoba može klanjati druge vakte bez naklanjavanja ovog namaza. Kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u Bici na Hendeku propustio četiri namaska vakta, njih je redom naklanjao, i to prije redovnog namaza.[4]

Ibn Omer, r.a., rekao je: „Ako neko nije klanjao neki namaz, pa se toga sjeti dok klanja u namazu za imamom, neka završi taj namaz. Na-

2 Nimetul-islam, Mehmed Zihni, 243.
3 En-Nisâ, 103.
4 Nasbur-râje, II, 164-166.

kon toga neka klanja zaboravljeni namaz. Poslije neka ponovi namaz koji je klanjao za imamom.“[5]

Tri su razloga zbog kojih se mora paziti na redoslijed naklanjavanja propuštenih namaza:

- ako je više od šest propuštenih namaza, osim vitara;
- ako je suviše malo vremena da bi se klanjao vakat koji je mustehab, kada i redovni namaski vakat;
- ako se zaboravi redoslijed za naklanjavanje, jer je zaborav opravdanje.

Propušteni namaz naklanjava se na isti način kao što se klanja u svom vremenu:

- neko ko je na putu propustio namaz od četiri rekata, naklanjavao on to na putu ili nakon što se vrati kući, on će naklanjati dva rekata;
- neko ko izostavi namaz dok je kod kuće, bio na putu ili kući, on će ga naklanjati u cijelosti (četiri rekata);
- kad se namaz naklanjava, tamo gdje se treba učiti u sebi, tako se i uči. Ako imam predvodi namaz na kojem se uči glasno, tako se i uči. Ako čovjek klanja sam, slobodan je učiti naglas ili u sebi.

Ako više osoba naklanjava isti namaski vakat, mogu klanjati i u džematu.

Propušteni namazi mogu se naklanjavati u svako vrijeme osim tri vremenska perioda u kojima je i inače mekruh klanjati. U hadisu koji prenosi Ukbe b. Amir, r.a., stoji:

„Tri su vremenska perioda u kojima je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da klanjamo ili ukopavamo umrle. To je vrijeme kad izlazi sunce, kad je u zenitu i kad zalazi.“[6]

Ako je osoba propustila toliko namaza da im ne zna broja, dužna ih je naklanjavati sve dok ne stekne uvjerenje da se riješila duga. Naprimjer, nastupilo je vrijeme podne-namaza; onaj ko ima duga treba da zanijeti prvo podnevski namaz koji je dužan, a onda taj namaz čiji je vakat prispio. Takav se nijet čini radi olakšavanja.

Kada je riječ o naklanjavanju namaza, obično se postavlja i pitanje da li se namazi mogu naklanjavati umjesto klanjanja sunneta? Iz hadisa se zna da će vaga na Kijametskom danu, ako se ne napuni ispunjenim farzovima, biti dopunjena nafila-namazima. Zbog toga i postoje nafila-

5 Nasbur-râje, II, 162.
6 Muslim, prev., II, 474.

ibadeti. Prema tome, oni koji vrše ibadet farza ne bi trebalo nikad da zapostave ni sunnete. Viđamo mnoge koji propuštaju sunnete. Oni hoće i da na mjesto sunneta stave propuštene namaze. Nema potrebe za to, jer će ispuniti svoj dug Allahu naklanjavajući namaz. S propuštanjem sunneta pak otvorit će se nova kapija dugovanja Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.

Zna se da je Uzvišeni Allah Svoje zadovoljstvo, Svoj rizaluk, vezao za zadovoljstvo Svog Poslanika. Stoga trebamo nastojati steći rizaluk na obje strane, klanjajući i propuštene namaze i redovne sunnete u njihovom vremenu.

17. NAMAZ NA PUTU

Putovanje (*sefer*, ar.) kao izraz podrazumijeva odlazak na određenu udaljenost od tri dana normalnog hoda, dakle, udaljenost od 18 sati. Za dnevno putovanje se računa šest sati. Pošto se uzima da se u satu pređe 5 km, dobijamo udaljenost od 90 kilometara.

Ništa ne mijenja to što su neka putovanja ugodnija, bez problema, ili traju kraće, jer propis nije pravljen prema pojedincu, nego obuhvata sve situacije i stanja koji se mogu pojaviti u putu. S druge strane, učinjene su neke olakšice posebno za putovanje, a mudrost toga jeste u olakšavanju teškoća i briga koje prate put.

Putnicima su date određene olakšice, a to su:

- mubah je čovjeku koji putuje za vrijeme ramazana ostaviti post za poslije;
- mesh putnika traje tri dana i tri noći;
- putnik umjesto četiri rekata namaza klanja dva;
- spajanje namaza.

Skraćivanje klanjanja namaza s četiri rekata ustanovljeno je na osnovu Kur'ana, sunneta i idžmaa. Uzvišeni Allah rekao je:

„Nije vam grijeh da molitvu na putovanju skratite, i kada se bojite da će vam nevjernici neko zlo nanijeti.“[7]

Ashab po imenu Ja'la b. Umejja, r.a., rekao je h. Omeru:

„Zašto skraćujemo namaz, a sigurni smo?“ H. Omer je na ovo odgovorio: „I ja sam za isto upitao Resulullaha, a on mi je rekao:

'Ovo je olakšica koju vam je dao Allah. Primite Allahovu sadaku.'“[8]

I Ibn Omer, r.a., rekao je:

„Pratio sam u putu Allahovog Poslanika, s.a.v.s. U putu nije klanjao više od dva rekata. Isto su radili i h. Ebu Bekr, i h. Omer, i h. Osman.“[9]

Skraćivanje namaza na putu je obaveza, ali u isto vrijeme i počast. Mekruh je da putnik klanja svjesno više od dva rekata.

Prenosi se da je Ibn Abbas, r.a., rekao: „Uzvišeni Allah je jezikom našeg Vjerovjesnika kao farz propisao četiri rekata u miru, a na putu dva rekata.“[10]

---

7 En-Nisā, 101.
8 Muslim, prev., II, 327.
9 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 220.
10 Muslim, prev., II, 327.

Ako putnik namjerava ostati 15 dana i više u nekom kraju, onda postaje mukim, kao kod kuće, i tada ne skraćuje namaz. Ako namjerava ostati manje od 15 dana, onda je putnik. Ibn Abbas, r.a., i Ibn Omer, r.a., rekli su:

„Ako si putnik, pa dođeš u neki kraj s namjerom da ostaneš 15 dana, namaz klanjaj bez skraćivanja. Ako ne znaš kad ćeš krenuti iz tog mjesta, onda klanjaj skraćeno.“[11]

Kraj putovanja je kad se čovjek vrati u svoje pravo mjesto boravišta.

Mjesta boravišta ima tri vrste:

- pravo mjesto boravišta, to je mjesto u kojem se čovjek rodio, odrastao ili oženio, mjesto u kojem želi živjeti i umrijeti, mjesto koje ne želi zamijeniti ni za koje drugo;
- mjesto privremenog boravišta, to je mjesto u kojem se čovjek nije rodio, oženio ili naselio, nego u njemu samo želi boraviti više od 15 dana;
- mjesto prolaznog boravka, to je mjesto u kojem se želi boraviti manje od 15 dana.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je putovanje ženama bez mahrema. Rekao je:

„Nijedan muškarac neka se ne osamljuje sa ženom bez mahrema! Nijedna žena neka ne putuje sama ako s njom nije mahrem!“ Na ove Resulullahove riječi ustao je neki čovjek i rekao:

„Allahov Poslaniče, predviđen sam za taj i taj vojni pohod, a moja žena je mislila krenuti na hadž. Šta misliš?“

„Hajde, idi i ti sa svojom ženom na hadž“, rekao je Poslanik, s.a.v.s.

Riječ „mahrem“ koja je navedena u hadisu jeste zajednička imenica, misli se na nekog ko je u braku s tom osobom ili joj je rođak s kojim, po šerijatskim propisima, ne može stupiti u brak.

U hadisu se za putovanje koristi riječ „sefer“ koja je isto tako zajednička imenica. U ovom smislu sefer može biti i kratak i dug put. Može se koristiti i za putovanje na hadž i za drugo neko putovanje. U vezi s ovom temom ima rivajeta o tome da li je zabranjen sefer (put) onome koji je na udaljenosti od jednog dana (Muslim od Ebu Hurejrea), od dva dana (Buhari od Ebu Seida el-Hudrija) ili od tri dana (Ebu Davud, Ahmed i Tahavi od Ibn Omera). Svaku od ovih verzija zagovara neki

---

11 Zuhejli, prev., II, 421.

od učenjaka. Ebu Hanife se oslanja na Ibn Omerov hadis u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Neka žene ne idu bez mahrema na putovanje od tri dana."[12]

Ako se neki putnik oženi u mjestu gdje je mislio boraviti, prema jednom mišljenju smatra se mukimom, a prema drugom ne.[13]

Ako muškarac ima po jednu suprugu u dva različita mjesta, pa ode kod bilo koje od njih, smatra se mukimom. Ako, međutim, jedna od njih umre, pa mu ostavi kuću, bašču, vinograd i sl., i on ode tamo, onda se ne smatra mukimom. Prema drugom mišljenju, međutim, on postaje mukim ako se uzme da mu je to novo mjesto boravišta.[14]

---

12 Tedžridi-sarih, prev, VIII, 381-383; III, 378-382; VI, 222-223.

13 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 233.

14 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 233.

18. 32 FARZA

Svaki vjernik zadužen je s 32 farza:

ŠEST IMANSKIH ŠARTOVA:
1. vjerovati u Allaha;
2. vjerovati u meleke;
3. vjerovati u knjige;
4. vjerovati u poslanike;
5. vjerovati u Sudnji dan i
6. vjerovati da sve što se događa i zbiva, i dobro i zlo, dolazi od Allaha, dž.š.;

PET ISLAMSKIH ŠARTOVA:
1. kelimei-šehadet izgovarati;
2. namaz klanjati;
3. postiti mjesec ramazan;
4. zekat davati i
5. hadž obaviti.

DVANAEST NAMASKIH FARZOVA:
uvjeti za namaz (namaski šartovi):
1. čišćenje od hadesa;
2. čišćenje od nedžaseta;
3. pokrivanje tijela;
4. okretanje prema kibli;
5. vrijeme;
6. nijet;

SASTAVNI DIJELOVI NAMAZA (NAMASKI RUKNOVI):
1. iftitahi-tekbir;
2. kijam;
3. kiraet;
4. ruku;
5. sedžda;
6. kadei-ehire (posljednje sjedenje);

ČETIRI ABDESTSKA FARZA:
1. oprati ruke do iznad laktova;
2. oprati cijelo lice;
3. obaviti mesh preko četvrtine glave;
4. oprati noge do članaka;

TRI GUSULSKA FARZA:
1. dobro isprati usta i grlo vodom;
2. dobro isprati nos i
3. oprati cijelo tijelo da nigdje suho ne ostane;

DVA TEJEMUMSKA FARZA:
1. nijet;
2. dotaknuti zemlju pa potrati lice, pa opet dotaći zemlju i potrati ruke.

Imanski šarti 6
Islamski šarti. 5
Namaski farzi 12
Abdestski farzi 4
Gusulski farzi 3
Tejemumski farzi 2

UKUPNO. 32

19. POST

Post se na arapskom jeziku kaže „savm“ i „sijam“. Savm jezički znači „odustajanje od nečega“, „zaštititi nešto od nečeg“. Terminološki označava suzdržavanje od stvari koje kvare post od zore do zalaska sunca. Post je, dakle, suzdržavanje od jela, pića i spolnog općenja u tom naznačenom vremenu.[15] Uzvišeni Allah rekao je:

„O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili.“[16]

„...ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće neka ga u postu provede...“[17]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Islam počiva na pet temelja: svjedočenju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov rob i poslanik, klanjanju namaza, davanju zekata, postu u mjesecu ramazanu i obavljanju hadža za onog ko je u mogućnosti.“[18]

Muslimani su složni u tome da je post u mjesecu ramazanu farz.

Kao farz je propisan pola godine nakon što je kibla okrenuta prema Kabi, krajem mjeseca šabana 2. godine po Hidžri. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je u devet godina postio devet ramazana, pošto je preselio u mjesecu rebi'ul-evvelu 11. godine po Hidžri.

KORISTI OD POSTA

Mnogobrojne su koristi od posta za duh i tijelo.

To je ibadet i pokornost Allahu, dž.š. Ovakvom poniznošću rob stječe beskrajne sevape.

To je velika škola morala u kojoj se vjernik poučava s različitih strana. Za njega je srž morala ibadet.

Čovjeka poučava povjerenju, i javnom i tajnom, jer nema nikog osim Allaha ko može vidjeti ko se sve suzdržava od jela Njegovih halal-blagodati.

Post jača volju, poučava strpljenju, prosvjetljava um, razbistrava misli, pomaže u dobrom promišljanju.

---

15 Zuhejli, prev., III, 109.
16 El-Bekara, 183.
17 El-Bekara, 185.
18 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 4-6.

Podučava čovjeka redu i disciplini, jer obavezuje postača da jede u određeno vrijeme.

Razvija osjećaj samilosti, suosjećajnosti i bliskosti u čovjeku, jača odnose međusobnog potpomaganja i podrške među muslimanima.

Obnavlja ljudski metabolizam, izbacuje viškove iz tijela, opušta želudac i smiruje organe za varenje.

To je borba sa samim sobom, spašava čovjeka od grijehova koje pred njegov nefs nameće ovaj svijet, obuzdava nemoralne želje i čisti nefs.

UVJETI DA BI POST BIO FARZ

Uvjeti da bi post bio farz jesu sljedeći:

- biti musliman, post je muslimanima farz. Nemuslimani ne odgovaraju za Allahove zapovijedi i zabrane. Oni koji su prešli na islam ne nadoknađuju ibadete poput posta i namaza za prethodne godine;
- biti punoljetan i razuman, post nije farz djeci, duševnim bolesnicima niti onesviještenima i pijancima;
- biti zdrav i biti mukim, bolesnima i putnicima nije farz post. Ako ipak poste, post im je valjan. Ako ne poste, nadoknadit će dane koje su propustili postiti. Uzvišeni Allah rekao je: „... a onome od vas koji bude bolestan ili na putu – isti broj drugih dana. Onima koji ga jedva podnose – otkup je da jednog siromaha nahrane. A ko drage volje da više, za njega je bolje. A bolje vam je, neka znate, da postite.“[19]

UVJETI ZA ISPRAVNOST POSTA

Da bi post bio ispravan, treba ispuniti tri uvjeta:

- BITI ČIST OD HAJZA I NIFASA, post žene koja ima mjesečnicu ili postporođajno krvarenje nije valjan. Takva će žena nakon ramazana napostiti propuštene dane. Što se tiče kupanja od džunupluka, to nije uvjet za ispravnost posta. Oko ovoga se fakihi slažu jer je moguće uklanjanje dženabeta. Džunupluk se općenito dešava nekad noću i nekad danju. H. Aiša i h. Ummu Selema rekle su: „Kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., osvanuo za ramazan džunup zbog spolnog općenja bez ihtilama (polucije),

19 El-Bekara, 184.

poslije bi postio.“[20] Kod Muslima ima i dodatak u rivajetu od Ummu Seleme: „... niti je nadoknađivao.“ Međutim, bolje je da se okupa prije akšama ili sehura. Onaj ko osvane džunup i ko se ne očisti ili žena s hajzom koja se očisti prije sabahskog vakta, ako se okupa nakon što je nastupio sabahski vakat, taj post je valjan[21];

- NIJET ZA POST, za svaki post treba iskren nijet. Ako je neko svjestan od ponoći da je ramazan, da će u tom mjesecu postiti ili ustane na sehur, to se računa nijetom. Mendub je ipak da se nijet učini i jezikom. Nijet je uvjet za post, bilo da se radi o postu koji je farz, nafila ili bilo kojoj drugoj vrsti posta, jer post je ibadet. Nijet je potreban, kao i u namazu, da bi odvojio ibadet od adeta. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Djela se cijene prema namjerama. I svakom čovjeku pripada ono što je naumio.“[22] Za svaki post je navrednije učiniti nijet prije nastupanja sabahskog vakta ili noću. Za ramazanski post, zavjetni ili bilo koji nafila-post, dovoljna je odluka da se posti. Može se, naprimjer, zanijetiti: „Sutra ću da postim“; „Sutrašnji dan hoću da postim“, ili „Sutra hoću da postim nafilu“; Nijet noću i određenje ovog posta vredniji su ako se kaže, naprimjer: „Nijet učinih da sutra postim ramazanski post.“ Prema većini fakiha, šart je učiniti nijet za svaki dan ramazana, jer je svaki dan za sebe ibadet i nije vezan za drugi dan. Dokaz za to je da ako nešto pokvari jedan dan ramazana, neće pokvariti druge dane. Ako je žena još s mjesečnicom, pa uvečer učini nijet za post i okupa se prije zore, njen post je valjan. Ako se nijeti post nakon zalaska sunca, ne predstavlja smetnju hrana, piće i spolno općenje do zore. Nijet koji je učinjen uvečer vrijedi za ibadet posta koji počinje tek u zoru. Čak je moguće i da se odustane od nijeta pred zoru;
- UDALJAVATI SE OD SITUACIJA KOJE KVARE POST. To ćemo u daljem tekstu objasniti.

20 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 14.
21 Zuhejli, prev., III, 152.
22 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 378-379.

20. VRSTE POSTA

Post može biti farz, vadžib, nafila, mekruh i haram.

Farz je post u mjesecu ramazanu, nadoknađivanje opravdano propuštenih dana ramazanskog posta i kefaret za neopravdano propuštene dane ramazanskog posta.

Vadžib je zavjetni post, nadoknađivanje tog posta, zavjetni post u danima itikafa van ramazana, nadoknađivanje nafila-posta koji je počet i pokvaren.

Nafila-post jesu sve vrste sunnet, mustehab ili mendub-posta. Dobrovoljno se može postiti prema slijedećem rasporedu:

- post svaki drugi dan, to je najvredniji nafila-post. Naziva se još Davudovim postom;
- post tri dana u svakom mjesecu, mustehab je postiti 13, 14. i 15. dan svakog mjeseca. Ovi dani se u narodu nazivaju „bijeli dani";
- post ponedjeljkom i četvrtkom, Allahov Poslanik, s.a.v.s., postio je u ponedjeljak i četvrtak, jer se tim danima djela predstavljaju Allahu;
- post šest dana u mjesecu ševvalu, najbolje ih je ispostiti odmah poslije Bajrama, ali se mogu postiti i odvojeno u drugim danima ševvala. Ako se u tom vremenu posti propušteni ramazanski, zavjetni i drugi postovi, sevapi su jednaki;
- post na dan Arefata, mustehab je za one koji nisu na hadžu da poste 9. zul-hidždže;
- post prvih osam dana mjeseca zul-hidždže. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije propuštao post za Ašuru, post prvih deset dana zul-hidždže, post tri dana svakog mjeseca i dva rekata namaza prije sabahskog namaza;
- post 9, 10. (ašure) i 11. muharrema: to je mustehab ili sunnet;
- post u svetim mjesecima, mendub je postiti u četvrtak, petak i subotu u mjesecima zul-ka'de, zul-hidždže, muharrem i redžeb;
- postu u mjesecu ša'banu: Vjerovjesnik, s.a.v.s., često je postio u mjesecu ša'banu. Nekad je znao prepostiti i cijeli ša'ban.

POST KOJI JE MEKRUH

Prema nekima, mekruh je postiti samo na dan Ašure, samo petak, samo subotu, dane Nevruza.

Mekruh je postiti više dana zaredom bez iftara.

Mekruh je postiti Jevmuš-šekk. To je dan 30. ša'bana, kad je zbog vremenskih okolnosti nejasno da li je nastupio ramazan ili ne, pa se zato naziva „sumnjivim danom“. Mekruh je čak i postiti dva ili tri dana prije ramazana. Razlog pokuđenosti jeste strah da će se dodati na ramazanski post.

Mekruh je postiti hadžijama u danima Arefata i Tervije, jer nije lahko ispuniti ibadet hadža, pa bi im post teško pao.

Ženi je mekruh postiti nafilu bez odobrenja svog muža. Njen muž može i da pokvari ovaj post. Kad on poslije to dopusti, ona može nadoknaditi taj post. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Nije halal ženi da posti nafilu bez dopuštenja svog muža, a on je kod nje.“[23]

Ako muž ne poželi ženu, onda nema zapreke da žena posti nafilu. Ako je muž daleko od žene ili je u ihramima za hadž ili umru, njegova žena može slobodno postiti nafile i bez muževog pitanja, pošto u ovim situacijama nije ni moguće spolno općiti sa ženom.

POST KOJI JE HARAM

Haram je postiti prvog dana Ramazanskog bajrama i četiri dana Kurban-bajrama. Ako se ovakav post pokvari, nije potrebno nadoknaditi ga, jer se pokvarilo nešto što nije valjano. Prema drugom mišljenju, potrebno je nadoknaditi i takav post.

Haram je da posti žena u hajzu i nifasu, a takav post nije ni valjan. Žene koje su u ovom stanju nadoknađuju post kad budu čiste.

23 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 333.

21. SUNNETI I ADABI POSTA

Mustehab je postaču činiti slijedeće: za sehur pojesti ili popiti nešto makar koliko gutljaj vode i sa sehurom pričekati do kraja noći. Allahov Poslanik, s.a.v.s., veli:

„Ustajte na sehur, jer je u sehuru bereket“[24]; kad je sunce već sigurno zašlo, brzo se iftariti prije klanjanja namaza. Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Ljudima će biti dobro dok god požuruju s iftarom“[25]; proučiti iftarsku dovu. Ova je dova potvrđena:

ALLĀHUMME LEKE SUMTU VE BIKE ĀMENTU VE 'ALEJKE TEVEKKELTU VE 'ALĀ RIZKIKE EFTARTU VE LI SAVMI GADEN NEVEJTU FAGFIR LĪ MĀ KADDEMTU VE MĀ EHHARTU

Dio LI SAVMI GADEN NEVEJTU dodaje se ako se posti i sutradan; dati postaču iftar, makar hurmu ili čašu vode. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je:

„Onaj ko nahrani postača dobija sevapa koliko i postač, bez umanjenja postačeve nagrade“[26]; okupati se prije sabaha u slučaju da je osoba džunup, s hajzom ili nifasom, kako bi bila čista u početku posta.

Ako se žena s hajzom ili nifasom uvečer okupa i zanijeti post za sutradan, a džunup i ako se ne okupa, post koji će postiti valjan je. Uzvišeni Allah rekao je:

„*... zato se sada sastajte s njima u želji da dobijete ono što vam je Allah već odredio...*“[27]

H. Aiša i h. Ummu Selema kažu:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., osvanuo bi džunup zbog spolnog općenja bez ihtilama, a onda bi nastavljao post“[28]; čuvati jezik i druge organe od bespotrebnih grijeha, izbjegavati trač, prenošenje tuđih riječi, laganje. Na to treba uvijek paziti, bilo kad da se to radi, uvijek je haram. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Onaj ko ne ostavi laž i postupanje po laži i drskost, pa Allahu ne treba da ostavi svoju hranu i piće.“[29]

---

24 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 9.
25 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 10.
26 Tirmizi, prev., II, 85.
27 El-Bekara, 187.
28 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 14.
29 Et-tergību vet-terhīb, II, 146.

„Koliko ima postača, a da od svoga posta nemaju ništa osim gladi i žeđi. Koliko ima onih koji noću ustaju i klanjaju nafilu, a od toga ništa nemaju osim buđenja iz sna.“[30]

Ako se neko vrijeđa za ramazan, sunnet mu je reći: „Ja postim.“ Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

„Kad neko od vas posti, neka ne govori ružne riječi, neka ne galami i ne viče. Ako ga neko bude grdio ili napadao, neka kaže: 'Ja postim.'“[31]

U situacijama kad se posti van mjeseca ramazana, čovjek treba da se smiri govoreći to tiho. U nafila-postu je najvažnije je kloniti se licemjerstva; ostaviti neke mubah-stvari koje ne kvare post. Postoji jedna vrsta uživanja koje nije u skladu s mudrošću posta, kao što je slušanje, gledanje, doticanje, mirisanje cvijeća. Sve je ovo mekruh i može odvesti ka haramu; što je moguće više treba biti uz porodicu, činiti dobro rodbini, davati sadaku siromašnima; biti zaokupljen učenjem Kur'ana, donošenjem salavata i zikrullahom. Sunnet je to svakodnevno činiti koliko god smo to u mogućnosti; posljednjih 10 dana ramazana proboraviti u i'tikafu;

Žene i'tikaf provode u jednoj prostoriji svoje kuće. To se za njih računa kao da je prostor mesdžida. Iako je džaiz da žene budu i u i'tikafu u džamijama, tu ima keraheta. I samo klanjanje je za ženu vrednije kad ga obavlja u kući, a ne u džamiji.

Da bi žene mogle da uđu u i'tikaf, uvjet je da dobiju dopuštenje od svog muža, pa ako joj on dozvoli, onda ona od toga više ne može odustati.

ŠTA JE MEKRUH POSTAČU?

- Bez opravdanja probati nešto ili žvakati.
- Žvakati gumu bez šećera.
- Ljubiti se.
- Grliti se i slične radnje činiti.
- Svjesno skupljati pljuvačku u ustima i gutati.
- Raditi ono što bi moglo izazvati slabost osobe kao što je davanje krvi ili puštanje krvi.

---

30 Et-tergību vet-terhīb, II, 148.
31 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 27.

ŠTA NIJE MEKRUH POSTAČU?

- Poljubiti se ili zagrliti bez opasnosti da bi moglo doći do spolnog općenja.
- Stavljati na brkove lijep miris.
- Podvlačiti oči surmom.
- Davati krv ili puštati krv ako to neće izazvati slabost čovjeku.
- Upotrijebiti misvak na kraju dana. Sunnet je to uraditi na početku i na kraju dana. Isto je i ako je misvak nakvašen.
- Mimo abdesta ispirati usta i nos. Nema ništa loše ni u ispuhivanju nosa.
- Okupati se radi osvježenja i zamotati se u vlažan peškir prema mišljenju zasnovanom na fetvi prema kojoj od toga nema smetnje za post.

22. KADĀ I KEFARET ZA POKVAREN POST

OPRAVDANI RAZLOZI DA SE NE POSTI

Pod sljedećim okolnostima mubah je ne postiti ili prekinuti započeti post:

- putovanje;
- bolest;
- trudnoća i dojenje;
- starost;
- džihad protiv neprijatelja;
- naći se u nekoj velikoj opasnosti;
- stanje hajza i nifasa: ako žena dobije mjesečnicu u toku dana ili rodi dijete, pokvari post. Dok god je u hajzu ili nifasu, nije joj dozvoljeno postiti. Ako ženi koja ima mjesečnicu za ramazan, ona prestane po noći, a bude u hajzu već 10 dana, slijedeći dan će početi ramazanski post. Ako je u hajzu manje od 10 dana, pa se okupa do imsaka, iako ostaje vremena, ona opet započinje post. Ako ne nađe vremena i ako odmah nakon kupanja započne vrijeme imsaka, taj dan ne počinje post. Naime, onima koje imaju mjesečnicu manje od 10 dana i vrijeme kupanja se računa u vrijeme mjesečnice;
- rad na teškim poslovima.

Neko ko ne posti iz opravdanog uzura (žena s hajzom i nifasom koja se okupa poslije imsaka, putnik koji je tek postao mukim, bolesnik koji se oporavio taj dan, duševni bolesnik koji je taj dan došao sebi, dijete koje je taj dan ušlo u punoljetstvo, nemusliman koji je postao musliman) do kraja dana treba da se ponaša kao postač i izbjegava jelo i piće. Na ovo potiče vjerski odgoj, poštovanje prema islamu, islamskoj zajednici i ramazanu. Prema pouzdanom mišljenju čak je i dužnost ovako se ponašati. Prema drugom stavu je mustehab.

Putnik, bolesnik, žena s hajzom i nifasom ne trebaju se pretvarati da poste. Putnik i bolesnik mogu otvoreno jesti, ali da bi se zaštitili od reagovanja okoline koja ne zna njihovo stanje i pokazali poštovanje prema braći u vjeri koja poste, bolje je da potajno jedu. I za ženu koja ima mjesečnicu ili postporođajno krvarenja bolje je da jede potajno.

NADOKNAĐIVANJE PROPUŠTENOG POSTA

Kada je riječ o nadoknađivanju pokvarenog posta dan za dan, fakihi su složni da osoba koja ne posti jedan ili više dana ramazana treba to da naposti. Razlog za to što se nije postilo može biti bolest, put, hajz i sl. Uzvišeni Allah rekao je:

„...ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće neka ga u postu provede, a ko se razboli ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti...“[32]

U hadisu koji prenosi h. Aiša ovako stoji: „Kad smo mi u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s., imale mjesečnicu, naređeno nam je bilo da napostimo propušteno.“[33]

Onaj ko bez opravdanog uzura pokvari ramazanski post grešnik je. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: „Onaj ko bez uzura ili bez bolesti pokvari post, da cijeli život posti, ne može otplatiti dug tog dana.“[34]

Nadoknaditi se mora propušteni ramazanski post, kefaret, zavjetni post i nafila koja je započeta pa prekinuta. Ramazanski post moguće je nadoknađivati cijelog života, s uzurom ili bez njega.

Ne može se postiti u danima kad je to zabranjeno, kao npr. za bajrame, u danima određenim za zavjetni post ili u danima ramazana, jer se u ovim danima ne prima drugi post osim onog koji je predviđen posebno za njih.

Nije šart da se ramazanski post nadoknađuje u kontinuitetu, kao ni da se žuri. Ako neko želi da naposti propušteno, to može uraditi odvojeno ili u svim danima postiti zajedno. U ajetu je samo općenito navedena obaveza nadoknade propuštenog posta.

Nadoknađuje se tačno prema broju. Ako je ramazana bilo 29 dana, pa se ramazan nadoknađuje, treba postiti 29 dana nekog drugog mjeseca.

ŠTA SVE KVARI POST TAKO DA GA TREBA NAPOSTITI?

- Pojesti svježe riže, samog brašna, tijesta u koje nije stavljena masnoća.
- Jesti puno soli ili nešto što nije običaj, kao npr. zemlju.

32 El-Bekara, 185.
33 Tirmizi, prev., II, 73.
34 Tirmizi, prev., II, 35.

- Pojesti nešto što se ne jede, košticu masline i sl.
- Pojesti pamuka, papira i sl., što se obično ne jede.
- Pojesti nešto što se ne jede prijesno i nekuhano, kao dunja, pojesti nešto neposoljeno. Progutati svježi orah u kojem nema srži.
- Progutati kamen, željeza, bakra, zlata, srebra ili zemlje.
- Uliti lijek u nos povlačeći, u uho nakapavati ulje, u grlo uliti nešto.
- Progutati pljuvačku koja je promijenila boju od onoga što se stavilo u usta.
- Ako do mozga dopre lijek koji se posipa na ranu na glavi; ako u želudac dospije lijek koji se stavlja na ranu na stomaku.
- Progutati, ne htijući, kiše, snijega.
- Nevoljno progutati vode kojom se ispiraju usta i nos u abdestu i gusulu.
- Biti prisiljen da pokvari post. Ako je to u spolnom općenju, potreban je kefaret za onog ko prisiljava.
- Progutati mrvu između zuba ako je veličine graška.
- Uliti vode u grlo dok neko spava.
- U zaboravu jesti i piti nakon jela, misleći da je post pokvaren.
- Povraćati punim ustima ili vraćati hranu nazad u želudac.
- Jesti na sehuru a ne biti siguran da li je svanulo ili ne; iftariti ranije misleći da je već zašlo sunce.
- Htijući uvlačiti dim u sebe.
- Ejakulirati dodirnuvši ženu mimo prednjeg i zadnjeg dijela, ili ljubeći je.
- Jesti i piti danju ne čineći nijet za ramazanski post.
- Nijet učiniti za put kao postač i pokvariti post nakon što se izađe iz zemlje.
- U stidno mjesto nečim unijeti vode, ulja i sl.
- Pokvariti post koji je počeo mimo ramazanskog.

KEFARET

Kefaret je dunjalučka kazna za onog ko pokvari post. Za taj prekršaj se iskupljuje na jedan o slijedeća tri načina:

- oslobađanjem roba. To danas nije moguće, jer ropstvo više ne postoji;
- postiti 60 dana. Ovih 60 dana posti se dan za danom, bez pauze;

- nahraniti 60 siromaha. Ovo je naročito za one koji ne mogu postiti, a naravno da je bolje postiti ako je to moguće.

Kefaret je obavezan samo za onog ko svjesno pokvari ramazanski post. Za bilo koji drugi pokvaren post nije potreban kefaret nego samo nadoknada.

U jednom hadisu koji se prenosi od Ebu Hurejrea stoji: „Neki je čovjek došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekao: 'Propao sam.' 'Šta je to zbog čega si propao?', upitao ga je Resulullah, s.a.v.s. 'Imao sam spolni odnos sa ženom za ramazan', reče čovjek. Sad ga upita Poslanik, s.a.v.s.: 'Možeš li naći roba koga bi oslobodio?' 'Ne', reče čovjek. 'A možeš li postiti dan za danom 60 dana?', upita ga Poslanik, s.a.v.s. 'Ne', odgovori čovjek. Onda ga Resulullah, s.a.v.s., upita: 'A možeš li nahraniti 60 siromaha?' 'Ne', slijedio je opet isti odgovor. U to su Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., donijeli bili hurmi u cekeru. On to dade čovjeku i reče mu da podijeli siromašnima. Čovjek reče: 'A ima li neko da mu više treba nego nama?' Resulullah, s.a.v.s., nasmija se, da su mu se i zubi ugledali, pa reče: 'Hajde, idi, nosi to svojoj porodici.'"[35]

Što se tiče žena, ako kefaret post bude prekinut nekim uzurom kakav je hajz, ne treba iznova započinjati, nego čim prestane mjesečnica, treba nastaviti dalje s postom. Tako se postovi povezuju. Ako se napravi pauza nakon što prestane mjesečnica, post se onda ne računa u kefaret. Treba ponovo postiti 60 dana (jer je uvjet za kefaret post da se posti u kontinuitetu, prim. prev.).

U nekim situacijama je nakon pokvarenog posta potrebna i nadoknada propuštenog posta i kefaret, a to su:

- spolno općenje muža i žene. Isto je da li to bilo sprijeda ili straga;
- namjerno nešto pojesti ili popiti, bilo da je hrana ili lijek;
- konzumirati nešto u čemu se uživa, duhan, mirisno drvce ili opojna sredstva;
- jesti sirovo meso, suho, masno;
- progutati ili žvakati u ustima i osjetiti tako aromu svježeg ili kuhanog zrna pšenice, ječma, susama;
- progutati snijega ili kiše koje se nađe u ustima;
- pojesti malo soli;

35 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 15.

- jesti nešto od vrste zemlje, posebno je od ove vrste kad se jede ugalj, zemlja, pepeo...;
- progutati pljuvačku druge osobe;
- nakon učinjenog nečega što ne kvari post misliti da je pokvaren, pa ga svjesno pokvariti.

Ako su ove radnje urađene svojom voljom i svjesno, ako je učinjen nijet noću za post i iftar nije mubah nekim šerijatskim uzurom nakon što je pokvaren post, onda treba kefaret. Ako nije tako, onda kefaret ne treba. Dakle, ako je do kvarenja posta došlo prisiljavanjem, prijetnjom, zaboravom, nečinjenjem nijeta po noći, razbolijevanjem, dobijanjem mjesečnice ili rađanjem djeteta, onda nema kefareta, nego samo nadoknada propuštenog posta, dan za dan.

ŠTA NE KVARI POST?

- U zaboravu (nenamjerno jesti, piti i spolno općiti).
- Imati poluciju u snu.
- Suprugu samo poljubiti i dodirnuti.
- Do sabaha se ne okupati, a onda okupati.
- Progutati pljuvačku u ustima.
- Gutati ono što se s glave slijeva u nos.
- Zaroniti u more ili neku drugu vodu, pa tako zaliti uši.
- Ne svojom voljom nagutati se dima.
- Prašina u ustima ili mušica.
- Osjetiti okus lijeka koji dođe do grla, a uzet je oralno.
- Pojesti nešto sitno, manje od zrna graška, a što se zadržalo između zuba.
- Progutati komadić nečega izvana veličine zrna susama, smrviti to i ne osjetiti okus.
- Povratiti, htijući to ili ne.
- Ispljuvak koji izađe ponovo vratiti unutra.
- Dati krv.
- Surmu podvlačiti.
- Ne kvari se post žene koja u svoj spolni organ stavi prst.

FIDJA

Onima koji nisu u stanju nikako da poste obaveza je da daju fidju. To su stari ljudi i žene i hronični bolesnici bez nade u oporavak. Oni mogu da ne poste, ali da za svaki dan posta nahrane po jednog siromaha ili da fidju daju u novcu u toj visini. Uzvišeni Allah rekao je:

„Oni koji ne mogu postiti trebaju dati fidju koliko je potrebno da se nahrani siromašni."[36]

Jedinstven stav je oko hroničnog bolesnika kod kojeg nema nade u oporavak i njegove obaveze da podijeli fidju. Takvoj osobi nije farz postiti. Uzvišeni Allah rekao je:

„Allah nije vama u vjeri dao teškoću."[37]

Ako neko nije u stanju ni da nahrani siromaha, onda Uzvišenom upućuje istigfar i moli za oprost što nije u stanju ispuniti jednu od Njegovih zapovijedi. Naime, Allah, dž.š., nikog ne opterećuje iznad njegovih mogućnosti.[38]

Trudna žena i dojilja nipošto ne trebaju davati fidju. Enes b. Malik el-Kabi kaže:

„Uzvišeni Allah skinuo je obavezu pola namaza s putnika i posta s trudnih žena i dojilja. Tako mi Allaha, ovo je dvoje ili jedno od toga rekao Allahov Poslanik, s.a.v.s."[39]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije naredio kefaret takvim osobama. Njima je radi uzura dozvoljeno da ne poste, kao i bolesnicima. Njihova je dužnost da propuštene dane posta nadoknade kada se za to steknu uvjeti.

36 El-Bekara, 184.
37 El-Hadždž, 78.
38 El-Bekara, 286.
39 Nejlul-evtār, IV, 230.

22. DOVE POSTAČA

Ramazani-šerif jedan je od lunarnih mjeseci muslimanske godine. Njegov početak veže se za pojavu mlađaka. Obaveza je određene grupe ljudi da 29. ša'bana posmatra nebo. Ako se pojavi mladi mjesec, slijedeći dan počinje ramazanski post. Ako je oblačno, maglovito, pa se mjesec ne ugleda, ša'ban traje 30 dana, pa se tek onda počinje postiti.

Kad se vidi mladi mjesec, tri puta se donese tekbir i tehlil, a onda tri puta prouči ova dova:

HILĀLU HAJRIN VE RUŠDIN
ĀMENTU BILLĀHILLEZĪ HALEKAKE
EL-HAMDU LILLĀHILLEZĪ ZEHEBE BI ŠEHRI KEZĀ
ALLĀHUMME EHILLEHU 'ALEJNĀ
BIL-EMNI VEL-ĪMĀNI VES-SELĀMETI VEL-ISLĀM.[40]

Sunnet je prije nego što se iftarimo proučiti ovu dovu:

ALLĀHUMME LEKE SUMTU VE BIKE ĀMENTU VE 'ALEJKE TEVEKKELTU VE 'ALĀ RIZKIKE EFTARTU VE LI SAVMI GADEN NEVEJTU FAGFIR LĪ MĀ KADDEMTU VE MĀ EHHARTU[41]

Onaj ko se iftari u gostima uči ovu dovu:

EFTARE 'INDEKUMUS-SĀ'IMŪNE
VE EKELE TA'ĀMEKUMUL-EBRĀRU VE
SALLET 'ALEJKUMUL-MELĀ'IKETU[42]

Za Lejletul-kadr uči se slijedeća dova:

ALLĀHUMME INNEKE 'AFUVVUN TUHIBUL-'AFVE FA'FU 'ANNĪ[43]

---

40 Tadž, prev., V, 248; El-Ezkār, imam Nevevī, 173.
41 Tadž, prev., V, 116; El-Ezkār, imam Nevevī, 172.
42 Tadž, prev., V, 116; El-Ezkār, imam Nevevī, 173.
43 El-Ezkār, 173.

23. JOŠ NEKI PROPISI O POSTU KOJE ŽENA TREBA POZNAVATI

Do sada smo uglavnom obradili osnovne propise u vezi s postom, ali smatramo primjerenim da ovdje podsjetimo na još neke detalje u vezi s postom koji bi mogli biti korisni ženama.

Mekruh je da postač bez uzura proba ustima jelo koje kuha. Opravdanje za ženu može biti samo muž prijeke naravi. Da li ima soli u hrani koja se kuha može se vidjeti i bez gutanja.[44]

Mekruh je da postač samo ustima proba okus nečega što želi kupiti, naprimjer maslo ili med. Prema jednom mišljenju, ako je nešto neizostavno potrebno kupiti ili postoji opravdana bojazan od prevare, može se probati, ali pod uvjetom da ne ode u grlo.[45]

Prati zube četkicom tako da se osjeti okus vode ne kvari post, ali je mekruh. Koristiti četkicu bez ikakvog mirisa postu neće uopće naškoditi.[46]

Post se kvari ako pasta za zube ili okus slane vode dospiju do grla prilikom pranja zuba tim sredstvima ili prilikom grgoljanja usta slanom vodom.

Prema imamu A'zamu, post se kvari i potrebno je napostiti ga ako se tokom dana za ramazan prima injekcija. Injekcijom se koža otvara i lijek se unosi u tijelo. Na unošenje lijeka na ovaj način ne gleda se kao na ovlaživanje kože vodom.

Prema tome, ako nije riječ o hitnoj stvari, nekoj neophodnoj situaciji, onda treba ostaviti primanje injekcije do iza iftara. Tako je sve ispoštovano.

Prema jednom mišljenju, post se kvari čak i ako je od nekog drugog upućeno nešto što dospije u tijelo, komadić metala koji se izgubi u tijelu, naprimjer. Čak vršak strijele u tijelu kvari post, ako se uslijed toga tijelo neće oporaviti.

Ebu Jusuf i Muhammed smatraju da post nije pokvaren sve dok nešto ne uđe u tijelo prirodnim putem, jer je imsak unošenje hrane putem koji je za to određen stvaranjem. Mi imsak tako obavljamo i tu se ne računa neki drugi način.

---

44 Bilmen, 377.
45 Bilmen, 377.
46 Nimeti-islam, M. Zihni, 610; Bilmen, 376.

Na osnovu toga, lijek koji se koristi za ranu izvana nije smetnja postu čak i da ode unutra. Ista odredba je i za metal koji poreže kožu i sklizne u tijelo, za metak. Ni prema ovom se ne treba kvariti post. Oko ovog je izdata fetva. Svakako je najbolje prilagođavati se onom što je najsigurnije.[47]

Vađenje zuba ne kvari post. Samo će post biti pokvaren ako iziđe puno krvi iz rane, pa se ona proširi po ustima, pomiješa se s pljuvačkom i proguta se. Tada treba napostiti.[48]

Anestetik koji se injekcijom daje pri vađenju zuba jeste kao i svaka druga injekcija korištena na bilo kojem dijelu tijela. Prema imamu Ebu Hanifi, post je tako pokvaren i uglavnom se tako i prihvata. Prema Buhariju i Muslimu, međutim, post se ne kvari onim što se unosi u tijelo putevima koji nisu prirodno namijenjeni za unošenje. Prema tome, za one kojima to nije hitno, najbolje bi bilo ostaviti vađenje zuba i injekciju za poslije iftara. To je općeprihvaćeno mišljenje.[49]

Plombiranje zuba je kao i stavljanje lijeka na bilo koje mjesto. Materijal koji se stavlja nije tečan i pošto ne može doprijeti do mozga i stomaka, post nije pokvaren. Međutim, ako se lijek ili tvar za punjenje stavlja u kanal zuba, tako postaje tečan i dopire do mozga, pa, prema imamu Ebu Hanifi, to kvari post. Prema Buhariju i Muslimu ovim se ne kvari post.[50]

Lijek koji se ukapava u oči ne kvari post, makar se osjetio u grlu.[51]

Što se tiče korištenja ruža za usne, post će biti pokvaren samo ako se ova tvar pomiješa s pljuvačkom i dospije unutra. Ako se to ne dešava, post se ne kvari.

Ženi s urednim menstrualnim ciklusom koja pretpostavlja da će sutradan dobiti menstruaciju dozvoljeno je da ne zaposti, jer je velika mogućnost da će se njena pretpostavka ostvariti. Ako ipak ne bude dobila mjesečnicu taj dan, obavezna ga je napostiti.

Ali, ako je žena zanijetila, a poslije pokvarila post misleći da će dobiti – a ne dobije mjesečnicu – tada je potreban i kada i kefaret. Zbog toga treba iftariti nakon što je dobije. Na ovo treba posebno paziti.[52]

---

47 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 383.
48 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 379.
49 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 383.
50 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 384.
51 Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 383.
52 Fetâvâi-hindijja, prev., II, 47.

Kada dobije mjesečnicu u toku posta, žena će svoj post prekinuti. Kad bude čista, nadoknadit će ono što je propustila.

Žena koja se očistila od hajza ili nifasa nakon svanuća za ramazan, ako nije uradila ništa što bi ometalo post, odmah će učiniti nijet i započeti post. Ovako je i bolje, a i korisnije za nju. Tako se smatra da je ispostila dan. Ako je ipak uradila nešto što nije u skladu s postom do kupanja nakon svanuća, taj dan treba napostiti, iako je, prema jednima, dužnost, a prema drugima mustehab ispostiti preostali dio dana do akšama.

Mekruh je da se obnaženi supružnici miluju dok poste, bili sigurni u sebe (da neće učiniti nešto čime će pokvariti post, prim. prev.) ili ne. Mekruh je postaču ljubiti se sa supružnikom u usta. Ako za vrijeme tog milovanja muškarac ejakulira, žena ovlaži, oboma je pokvaren post i potrebno ga je nadoknaditi. Ako žena za vrijeme toga milovanja ne ovlaži, nego samo osjeti užitak, prema Ebu Jusufu je post pokvaren, a prema imamu Muhammedu se ne kvari.

ČITANKA

PET PITANJA

Muhammed b. el-Haris, r.a., kaže: „Postavio sam pet različitih grupa pet pitanja i svi su dali isti odgovor:

(ljekare): 'Koji je lijek najbolji?' 'Gladovati i malo jesti', rekli su;

(mudrace): 'Šta je to što najviše pomaže ibadetu Allahu?' 'Gladovati i malo jesti', rekli su;

(zahide): 'Šta je to što daje najviše snage zuhdu?' 'Gladovati i malo jesti', rekli su;

(učenjake): 'Šta je to što najviše pomaže u čuvanju znanja?' 'Gladovati i malo jesti', rekli su;

(vladare): 'Šta je to što uvijek privlači pažnju, najljepša i najukusnija hrana?' 'Gladovati i malo jesti', rekli su.

(Iz *Musahabelera*)

24. ZEKAT

Zekat je jedan od pet glavnih temelja islama. Kao farz je propisan u mjesecu ševvalu 2. godine po Hidžri, prije nego što je propisan post ramazana. Kur'ani-kerim obavezu davanja zekata spominje na 32 mjesta u Kur'anu, od čega je ova obaveza 28 puta spomenuta zajedno s namazom, što dovoljno pokazuje koliko je čvrsta veza između namaza i zekata.[53]

Riječ „zekat" u osnovi znači *rast i čistoća*. Kao šerijatski pojam znači davanje određenog dijela imetka određenim muslimanima prema propisima koje je odredio Uzvišeni Allah.[54]

Zekat se ponekad naziva i sadakom. To je obuhvatniji pojam od zekata jer u sebi sadrži i radnje koje su važib i nafila.[55]

Uzvišeni Allah rekao je:

„Namaz klanjajte i zekat dajite!"[56]

„Uzmi zekat od imanja vjernika da biste se čistili i da biste uvećali svoj imetak."[57]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Islam počiva na pet osnovnih uvjeta: jedan od njih je davanje zekata."[58]

Kad je Vjerovjesnik, s.a.v.s., slao Muaz b. Džebela za namjesnika u Jemen, rekao mu je:

„Obavijesti ih da im je Uzvišeni Allah propisao strogu obavezu davanja zekata. Zekat se uzima od bogatih, a daje se siromašnima."[59]

Želimo li to ukratko reći, mudrost propisivanja zekata je najbolje sredstvo kojim se rješavaju razlike u raspodjeli prihoda. Putem zekata se ostvaruje međusobno potpomaganje i podrška u islamu. Pored toga, sasvim su očite duhovne i moralne, kao i ekonomske koristi od zekata, kako za pojedinca, tako i za društvo.

---

53 Ez-Zuhejli, prev., III, 250.
54 Ez-Zuhejli, prev., III, 249.
55 Büyük islam ilmihali, Bilmen, 334.
56 El-Bekara, 110.
57 El-En'ām, 141.
58 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 6.
59 Nejlul-evtār, IV, 114.

Onog ko ne daje zekat čeka kazna i na ovom svijetu i na ahiretu. Uzvišeni Allah rekao je: *„O vjernici, mnogi svećenici i monasi doista na nedozvoljen način tuđa imanja jedu i od Allahova puta odvraćaju. Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu – navijesti bolnu patnju na Dan kad se ono u vatri Džehennemskoj bude usijalo, pa se njime čela njihova i slabine njihove i leđa njihova budu žigosala. 'Ovo je ono što ste za sebe zgrtali; iskusite zato kaznu za ono što ste gomilali!'"*[60]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Kome Allah daruje imetak, pa od njega ne bude dijelio zekat, na Kijametskom danu imetak će biti pretvoren u ogromnu zmiju otrovnicu crnih pjega iznad očiju, koja će ga stezati oko vrata, onda ga uzeti za vilice i govoriti mu: 'Ja sam tvoj imetak! Ja sam ono što si nagomilao!'" Poslije je Alahov Poslanik, s.a.v.s., rekao i: „Nemoj misliti da je dobro škrtima koji su pokazali svoj tvrdičluk ne dajući višak od svog imetka. Taj imetak koji iz škrtosti nisu davali na Kijametskom danu će im o nos biti obješen. Sve što je na nebesima i Zemlji Allahovo je. Allah zna šta vi radite."[61]

Kazna za neizvršavanje obaveze zekata na ovom svijetu jeste njegovo uzimanje silom koje poduzima islamska država. Nema određene novčane kazne za takav prekršaj, jer to nije uspostavljeno za života Poslanika, s.a.v.s. Ebu Bekr, r.a., poveo je rat protiv ljudi koji nisu željeli davati zekat. On je rekao:

„Tako mi Allaha, sigurno ću se boriti protiv onih koji odvajaju namaz od zekata. Zaista je zekat pravo koje se nalazi u imovini. Ako ne budu dali ono janje koje su davali za vrijeme Poslanika s.a.v.s. – objavit ću im rat zbog toga."[62]

Ako neko ne plati zekat iz neznanja da je to farz ili iz škrtosti, on ne postaje nevjernik, nego grešnik.[63]

KO DAJE ZEKAT?

Zekat je farz za svakog muslimana i muslimanku koji ispunjavaju uvjete koje ćemo navesti. Pet njih se odnosi na vlasnika imetka, a tri na sam imetak.

---

60 Et-Tevba, 34-35.
61 Tedžrīdi-sarih, prev., V, 29-30.
62 Nejlul-evtār, IV, 119.
63 Zuhejli, prev., III, 252.

Uvjeti su sljedeći:

- biti musliman, nemuslimanima zekat nije farz, jer je zekat ibadet čišćenja. Onaj ko nije musliman ne spada u one koji se čiste;
- biti razuman, zekat nije farz za nerazumne;
- biti punoljetan, zekat nije farz djeci. Zekat je ibadet, a u ibadetu odgovornost počinje s punoljetstvom;
- biti slobodan, robovi nisu obavezani zekatom;
- ne biti dužan, ako su zaduženi oni od kojih se može uzeti zekat, onda je to smetnja farzu zekata. Taj dug može biti da je čovjek pozajmio od nekog, uzeo kredit ili drugom bio jamac. Samo kad je riječ o dugu poput zavjeta, kefareta i hadža, to nije smetnja farzu zekata;
- imati imetka u iznosu nisaba iznad svojih osnovnih potreba. Onome ko nema toliko zekat nije farz.

„Osnovne potrebe“ jesu: hrana za godinu dana, jahaća životinja, ljetno i zimsko odijelo, knjige koje nisu za trgovinu, oružje, namještaj u kući, pribor za rad osoba koje moraju imati kuću, radnju, hranu i odjeću. Ako ono što preostane od ovih troškova doseže nisab, čovjek daje zekat na to.

NISAB

To je mjera koju Šerijat određuje za davanje zekata:

- u zlatu: 20 miskala (96 grama);
- u srebru: 200 dirhema (640 grama);
- ovce i koze: 40 grla;
- goveda i bivolice: 30 grla;
- deve: 5 grla;
- proizvoda na vagi: 5 veska (oko jednu tonu);

1. biti sposoban da poveća imetak, zbog toga se zekat i ne daje na obrtna sredstva, nego na prihode. Zbog toga je obavezan zekat na trgovačku robu;
2. da pregodini prihod, ovdje se gleda prema lunarnoj godini. Da bi zekat bio farz nisab treba da prođe jednu lunarnu godinu. To se zove „havli-havelan“.

Da bi zekat bio pravno valjan potrebno je ispuniti dva uvjeta:

1. nijet, kao i u drugim ibadetima, i u zekatu je uvjet nijet. Nijet razdvaja zekat od sadake, koja je nafila. Zekat treba zanijetiti iz srca. Nije uvjet da bude iskazan jezikom. Čak i ako se imetak daje siromašnom na ime zekata, nije smetnja da se toj osobi kaže kako je to poklon ili zajam, a da se ustvari radi o zekatu;
2. temlik, uručenje, da bi zekat bio valjan, šart je i uručiti ga. To je, dakle, dodjela novca ili nekog imetka na ime zekata određenoj osobi. Ako postoji, zekat sakuplja upravitelj islamske države koja je zasnovana na islamskim principima. Svaka zemlja taj zekat onda troši na siromašni sloj i u svrhe koje ćemo u daljem tekstu nabrojati. Ako u određenom kraju nema tog sloja, onda se prosljeđuje u najbližu zemlju. Ako u kraju u kojem je skupljan zekat ima onih kojima treba, onda se u drugi kraj ne može prenositi.

Prema rivajetu od Abdullaha b. Abbasa, Allah bio zadovoljan njima obojicom, kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., slao Muaza b. Džebela, r.a., u Jemen, ovako mu je zapovijedio: „Ako te poslušaju i prihvate da je namaz farz, obavijesti ih da im je Allah propisao davanje zekata koji će se uzimati iz imetka njihovih bogataša i davati njihovim siromasima.“[64] Ovaj je hadis dokaz da je od islamske države uziman zekat od bogatih muslimana i dijeljen siromašnima.

KOME SE DAJE ZEKAT?

U Kur'ani-kerimu postoji osam kategorija ljudi kojima se daje zekat. Uzvišeni Allah rekao je:

„Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga skupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovom putu, i putniku – namjerniku. Allah je odredio tako!“[65]

U našem vremenu danas je moguće naći četiri od ovih osam grupa. To su:

---

64 Nejlul-evtār, Eš-Ševkānī, IV, 14.
65 Et-Tevba, 60.

- siromašni;
- miskini (jadni i siroti, oni koji baš ništa nemaju);
- dužnici;
- putnici.

Prema većini mudžtehida četiri mezheba, nije džaiz zekat dati nigdje osim tamo kako je to Uzvišeni Allah naveo u Kur'ani-kerimu. Zbog toga nije džaiz trošiti sakupljeni zekat na ono što približava Allahu i ibadete koji ne spadaju pod „temlik", gradnju džamija, puteva, mostova, česmi, prokopavanje riječnih kanala, opremanje umrlih, gradnju tvrđava, ratnu opremu, gradnju ratnih brodova, kupoprodaju oružja i sl.[66]

KOME SE NE MOŽE DATI ZEKAT?

Zekat se ne daje slijedećim kategorijama ljudi:

- onima za koje je osoba zadužena i inače da se brine za njih, poput roditelja;
- rodu i familiji ne daje se zekat, i to, prema gore, dedama i nanama; pa prema dolje, sinovima, kćerima i unucima;
- zekat se ne daje ni zimijama, nemuslimanima koji su prihvatili da žive pod islamskom upravom. Njima se može dati zavjetni kefaret i sadekatul-fitr. Nemuslimanima koji nisu prihvatili islamsku upravu ni to se ne daje;
- ne daje se zekat bogatima;
- ne daje se maloljetnom djetetu bogatog čovjeka. Može se dati samo siromašnom odraslom sinu koji se oženio i živi odvojeno od oca;
- zekat se ne daje ni robu bogatog čovjeka;
- ne može muž dati ženi zekat niti žena mužu;
- zekat se ne daje ni Hašimiji, onom ko dolazi iz porodice i roda Poslanika, s.a.v.s.

66 Zuhejli, prev., III, 363.

25. POSEBNI PROPISI O ZEKATU KOJE ŽENA TREBA POZNAVATI

Zekat se ne daje na djevojačko ruho, jer stvari koje se nazivaju ruhom nisu uzete radi trgovine.

Sve dok žena ne uzme mehr, nije obavezna davati zekat. Iako je vlasnica tog mehra, on joj još nije došao u ruke i taj mehr je zamjena za nešto što se još nema.

Nakit koji žene koriste, biser, smaragdi, dijamanti i jakuti, namještaj koji koristi u kući, tepisi, životinje koje koristi za jahanje i automobili ne podliježu zekatu.

Na nakit načinjen od zlata i srebra, ukrase, slike, zdjele, kašike, viljuške i slične stvari, ako ih ima u visini nisaba, potrebno je dati zekat. U situaciji kad se zekat plaća nečim što nije od njihove vrste, gleda se na vrijednost, a ne vagu. U tome je ittifak.[67]

Bogatstvo do kojeg se došlo otmicom, krađom ili kockom ne podliježe zekatu, jer, ako je poznat vlasnik imetka, to se treba njemu vratiti, a ako nije poznat, onda treba sve podijeliti siromašnima i onima kojima je to potrebno.[68]

Nije dozvoljeno da muž ženi od koje se razvodi, u periodu ideta dadne zekat.[69]

Dozvoljeno je da muž da zekat siromašnom djetetu prvog muža svoje žene.[70]

Zekat koji je oporučio umrli ne daje se od cijelog imetka nego od trećine.[71]

Ako je propao imetak na koji nije dat zekat, nema obaveze davanja zekata.[72]

Haram je da musliman s obavezom davanja zekata pravi smicalice kojima će sebe poštedjeti davanja zekata tako da zekat da kao poklon

67 Büyük islâm ilmihâli, Bilmen, 457; Hulâsatul-edžvibe, Ibn Nudžejm, 19, Fetva, 16.

68 Fetâvâi-hindijja, prev., I, 190; Hulâsatul-edžvibe, Abdur-Rahim, 11, Fetva, 15; Büyük islâm ilmihali, Bilmen, 448.

69 Hulâsatul-edžvibe, Behce, 10, Fetva, 15.

70 Hulâsatul-edžvibe, Ibn Nudžejm, 13, Fetva, 16.

71 Hulâsatul-edžvibe, Ibn Nudžejm, 16, Fetva, 16.

72 Hulâsatul-edžvibe, Ibn Nudžejm, 17, Fetva, 16.

siromahu, a onda to kupi od njega ili pak pokloni nekom bliskom određeni imetak prije negoli pregodini, a onda to nazad uzme.[73]

Državni porez nikako ne može proći umjesto zekata. Zekat je farz kao ibadet kojim se približava Allahu, dug zahvale Allahu. Porez je pak novčana obaveza koja ne sadrži nikakvo značenje ibadeta. Zbog toga je kod zekata uvjet učiniti nijet, dok to kod poreza nije. Zekat je šerijatski označeno pravo. Porez nije. Porez je obaveza prepuštena procjeni vlade. Zekat je trajno i čvrsto pravo, dok je porez obaveza koja se u određeno vrijeme daje prema potrebi. Odredišta na kojima se troši zekat određena su, to je objasnio Kur'ani-kerim. Porez je pak imetak koji se troši za podmirenje općih troškova države.[74]

Oprostiti pozajmljeno ne može biti zekat. Zekat treba biti dat lično siromahu. Čovjek treba uzeti dug od siromaha tek nakon što mu da zekat. Znači, prvo treba da da zekat, a nakon što mu preda taj zekat da traži to što mu je dužan. Ovdje, međutim, ne bi trebalo da bude kakvih domišljanja. Ne bi trebalo da zekat bude dat dužniku pod uvjetom da on vrati raniji dug.[75]

Ako neko za svojim stolom nahrani siromaha, to se ne može računati u zekat. Taj postupak predstavlja običnu dobrovoljnu sadaku.

73 Zuhejli, prev., III, 378.
74 Zuhejli, prev., III, 379.
75 Zuhejli, prev., III, 380.

ČITANKA

EVO JE, SPREMNA

Ubej b. Ka'b, r.a., kaže:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao me je jednom da sakupljam zekat. Otišao sam jednom čovjeku i pitao za iznos imetka. Ispalo je da treba dati kao zekat jedno devče od godinu dana. Kad mu je to zatraženo, on reče kako nema koristi od toga, jer niti daje mlijeko niti se može jahati, nego dovede jednu mladu i lijepu devu i dade nam je.

'Meni nije rečeno da uzmem lijepu, snažnu devu. Ali, ako ti insistiraš da to daš, vidi, Vjerovjesnik je na putu. Danas će konačiti u mjestu blizu vas. Idi i ispričaj mu svoju situaciju. Ako prihvati, neću se ni ja protiviti. Ako ne, oprosti mi', rekoh mu. Na ovo čovjek uze svoju devu i sa mnom pođe Poslaniku.

'Allahov Poslaniče', reče, 'došao je vaš predstavnik za zekat. Tako mi Allaha, do danas mi nikad nije ukazao čast da dođe Poslanik niti neko od njega poslan da izračuna moj imetak. Zbog toga sam iznio ispred njega sav imetak, a on mi je izračunao da sam obavezan dati jedno devče. Allahov Poslaniče, devče od godinu niti daje mlijeka niti se može jahati. Dao sam mu mladu i snažnu devu, nije prihvatio. Zbog toga sam je uzeo i došao do vas.' Allahov Poslanik sad njemu reče:

'Zekat koji ti je farz jeste ono što ti je on rekao. Ali ako ti hoćeš iz svog zadovoljstva da daš nešto bolje, to se prihvata. Ti ćeš dobiti još veću nagradu od Allaha zbog toga.' Ashab reče:

'Evo je, ona je spremna, izvolite.' Naš Vjerovjesnik uze i uputi Allahu dovu za bereket tom čovjeku.“

(Iz djela Fedā'ili-a'māl)

26. SADAKA

Sadaka je riječ koja označava darivanje radi Allahovog zadovoljstva, bilo da se radi o obaveznom (zekat) ili dobrovoljnom darivanju. Zekat je farz, sadekatul-fitr je vadžib, a dobrovoljna sadaka je mustehab. Uzvišeni Allah rekao je:

„Ko je taj koji će Allahu drage volje zajam dati, pa da mu ga On mnogostruko vrati? – A Allah uskraćuje i obilno daje, i Njemu ćete se povratiti.“[1]

Allah, dž.š., je u mnogim kur'anskim ajetima naredio davanje sadake.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ako vjernik nahrani gladnog vjernika, Allah će njega nahraniti voćem iz Dženneta, a onoga koji napoji žednog vjernika, Allah će njega napojiti zapečaćenim džennetskim napitkom. Ako vjernik odjene siromašnog vjernika, njega će Allah odjenuti džennetskom odjećom.“[2]

„Ko podijeli sadaku od halal-zarade, jer Allah prima samo halal, koliko pola hurme, Allah će je prihvatiti Svojom desnicom i povećat će njenom vlasniku, kao što neko od vas goji ždrijebe, sve dok ne postane koliko brdo.“[3] Brojni su hadisi sličnog sadržaja.

Sadaka koja je data tajno vrednija je od javno date sadake. Za razliku od zekata, puno je bolje tajno davati sadaku. Uzvišeni Allah rekao je:

„...Imetak koji udijelite drugima u vašu je korist, ono što udijelite drugima neka bude samo Allahu za ljubav – a ono što od imetka udijelite drugima nadoknadit će vam se potpuno, neće vam biti učinjeno krivo.“[4]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Sedam vrsta ljudi bit će u Allahovom hladu, na dan kad nikakvog drugog hlada neće biti: pravedan vladar; mladić koji odraste u pokornosti Allahu; čovjek čije je srce neprestano vezano za džamiju; prijatelji koji se vole samo u ime Allaha, takvi su kada se sastaju i raziđu; čovjek kojeg lijepa i ugledna žena pozove na blud, pa kaže: 'Ne, ja se bojim Allaha'; čovjek koji udjeljuje milostinju, tako da mu lijeva ruka ne zna šta je desna udijelila; i čovjek koji se sjeti Allaha u samoći, pa pusti suze.“[5]

---

1 El-Bekara, 245.
2 Tadž, prev., II, 83.
3 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 327-328.
4 El-Bekara, 272.
5 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 336.

„Sadaka koja se daje tajno gasi Allahovu srdžbu.“[6]

KOME SE DAJE SADAKA?

Rodbini, najvrednija sadaka jeste ona koja se daje rodbini, a onda komšiji. Uzvišeni Allah rekao je:

„Daruj jetima koji ti je u rodu.“[7]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Sadaka siromahu je sadaka, a sadaka rođaku je dvostruka (sadaka): sadaka i čuvanje rodbinskih veza.“[8]

U hadisu koji se prenosi od hz. Aiše stoji:

„Na pitanje: 'Imam dvojicu komšija. Kome od njih da dam hediju', Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: 'Daj onom čija su vrata tebi najbliža.'“[9]

Onima kojima zaista treba, mustehab je dati sadaku onima kojima to zaista treba. Uzvišeni Allah rekao je:

„Ili siromašnoga nevoljnika.“[10]

SADEKATUL-FITR

Sadekatul-fitr propisan je prije zekata u godini u kojoj je ramazanski post postao farz, 2. godine po Hidžri.

Svakom imućnom muslimanu vadžib je dati sadaku nakon završetka ramazanskoga posta. To je sredstvo za spas od smrtnih muka i kaburskog azaba. To je sredstvo za ispunjavanje potreba siromašnih i njihovo uključivanje u bajramske radosti.

Od Ibn Omera, r.a. prenosi se ova predaja:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., propisao je kao obavezu slobodnom muslimanu ili robu, muškarcu i ženi, ramazanski fitr od jednog sa' hurmi i jednog sa' ječma.“[11]

Ibn Abbas, r.a., kaže: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., ustanovio je obavezu sadekatul-fitra da bi postače pročistio od nepotrebnih i ružnih riječi, a siromašnima osigurao hranu. Ko dadne sadekatul-fitr prije bajram-na-

6 Tadž, prev., II, 84.
7 El-Beled, 15.
8 Tadž, prev., II, 76.
9 Tedžrīdi-sarih, prev., VII, 18.
10 El-Beled, 16.
11 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 311 (Jedan sa'=3.800g).

maza bit će mu kabul, a ko tu sadaku udijeli nakon klanjanja bajram-namaza bit će mu obična sadaka."[12]

Sadekatul-fitr može se dati u različitim artiklima u odgovarajućim količinama:

- pšenica (pola sa'a);
- ječam (jedan sa');
- hurme (jedan sa');
- suho grožđe (jedan sa').

Salebe b. Su'ajr el-Azri ovako prenosi:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao nam je jedne prilike:

„Za svakog, slobodnog i roba, platite (sadekatul-fitr) pola sa'a pšenice, ili jedan sa' hurmi, ili jedan sa' ječma.[13] U hadisu koji se prenosi od Ebu Seida el-Hudrija dodat je i jedan sa' suhog grožđa.[14]

---

12 Tadž, prev., II, 47-48 (Ebu Davud, Ibn Madže, Hakim).
13 Nejlul-evtār, 4, 183.
14 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 311.

27. DETALJI O SADAKI KOJE JE DOBRO ZNATI

Od haram imovine nije dozvoljeno dati sadaku, napraviti džamiju ili učiniti neki sličan hajrat. Smatrati da je to dozvoljeno i misliti da je to dobro djelo jeste nevjerstvo. U haramu nema sevapa.[15]

Prigovaranje za sadaku poništava sevape obećane za to dobro djelo. Uzvišeni Allah rekao je:

„O vjernici, ne kvarite svoju milostinju prigovaranjem i uvredama, kao što to čine oni koji troše imetak svoj da bi se ljudima pokazali, a ne vjeruju ni u Allah ni u onaj svijet; oni su slični litici sa oskudnom zemljom kada se na nju sruči pljusak, pa je ogoli; oni neće dobiti nikakvu nagradu za ono što su uradili..."[16]

Mustehab je sadaku dati od srca, jer je ovdje riječ o uvećavanju sevapa i omiljavanju.

Svjesno davanje sadake od nevaljalog imetka jeste mekruh. Uzvišeni Allah rekao je:

„O vjernici, udjeljujte od lijepih stvari koje stječete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo, ne izdvajajte ono što ne vrijedi da biste to udijelili – kada ni vi sami ne biste to primili, osim zatvorenih očiju..."[17]

„Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže; a bilo šta vi udijelili, Allah će, sigurno, za to znati."[18]

Mekruh je davati sadaku od sumnjivog imetka. Osobi koja daje sadaku mustehab je da je izdvoji iz svoje imovine za koju je najsigurniji da je najdalje od harama i sumnje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ko podijeli sadaku od halal-zarade, jer Allah prima samo halal, koliko pola hurme, Allah će je prihvatiti Svojom desnicom i povećat će njenom vlasniku, kao što neko od vas goji ždrijebe, sve dok ne postane koliko brdo."[19]

Sunnet je proučiti bismillu dajući sadaku, jer bismilla je ibadet. Učenjaci smatraju da osoba koja daje sadaku ne bi trebala od onoga kome

---

15 Zuhejli, prev., III, 400.
16 El-Bekara, 264.
17 El-Bekara, 267.
18 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 327-328.
19 Za više detalja o sadekatul-fitru vidjeti u: Zuhejli, prev., III, 383-384; Büyük islam ilmihali, Bilmen, 475-478; Nimeti-islam, M. Zihni, II, 111-116 (Post).

daruje sadaku zauzvrat očekivati dovu, kako ne bi ostala bez sevapa obećanih za sadaku. Ako onaj kome je darovana sadaka ipak učini dovu za onog ko mu je dao sadaku, mustehab je i odgovoriti istom dovom, da bi sadaka bila valjana i potpuna.

Ukoliko supruga želi udijeliti sadaku od muževog novca i ušteđevine, za to mora imati njegovo dopuštenje, on se mora složiti s tim.

Sadekatul-fitr dužan je dati i onaj ko ne posti zbog nekog opravdanog razloga, poput bolesnika, putnika ili oronulog starca.

Sadekatul-fitr ne može se dati svojoj ženi i rodbini po uzlaznoj i silaznoj liniji, dakle, roditeljima, djeci i unucima.[20]

---

20 Ȃlu Imrān, 97; vidjeti: El-Bekara, 196; El-Hadždž, 27.

ČITANKA

NATJECANJE U DAVANJU SADAKE

Jednoga je dana Muhammed, a.s., naredio sakupljanje dobrovoljnih priloga.

Došao je Ebu Bekr i donio cijeli svoj imetak, a hazreti Omer pola imetka.

Muhammed, a.s., upita Ebu Bekra:

'Šta si ostavio svojoj porodici?', a on odgovori:

'Ostavio sam im Allaha i Allahovoga Poslanika!' To je toliko zadivilo Muhammeda, a.s, da je kazao:

'Ništa mi tako dobro nije došlo kao imetak Ebu Bekra!' Kad je to čuo Ebu Bekr, zaplakao je i kazao: 'Zar ja i moj imetak pripradamo ikom drugom do tebi, Allahov Poslaniče!?'"

(Tirmizi, Ebu Davud)

Za haram imetak slijedi kazna,
a za halal polaganje računa.

28. HADŽ

Riječ hadž jezički znači cilj, svrha ili namjera. Kao šerijatski pojam znači pohoditi izvjesna mjesta, u prvom redu Kabu i Arefat, u određeno vrijeme, u mjesecima hadža, vršeći pri tome određene radnje.

Prema sahih rivajetu, hadž je muslimanima propisan kao obaveza 9. godine poslije Hidžre. Uzvišeni Allah rekao je:

„... hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti..."[21]

Što se tiče Allahovog Poslanika, s.a.v.s., on te godine nije bio na hadžu. Razlog što nije hodočastio Kabu 9. godine jeste što je ajet u kojem je naređen hadž objavljen krajem hadža. Tek godinu dana nakon što je hadž postao farz, 10. godine po Hidžri, on je obavio ibadet hadža.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Allah je uistinu vama hadž propisao kao farz, pa to ispunjavajte."[22]

„Islam počiva na pet temelja: svjedočenju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov poslanik, klanjanju namaza, davanju zekata, hodočašću Bejtullaha i postu u ramazanu."[23]

Islamski učenjaci imaju jedinstven stav da je farz hadž obaviti makar jednom u životu. Ebu Hurejre je rekao:

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., govorio nam je: 'Ljudi, Allah vam je propisao farz hadž, pa ga obavljajte.' Jedan čovjek upita: 'Da li svake godine, Allahov Poslaniče?' Resulullah je šutio. Čovjek je tri puta ponovio isto pitanje i najzad Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Da sam rekao *da*, to bi onda bio farz, a vi to ne biste bili u stanju.'"[24] U rivajetu od Ibn Abbasa kaže se da je čovjek koji je pitao bio El-Akra b. Habis. U tom rivajetu ima još dodato: 'Ako neko obavi hadž više od jednom, to je onda nafila.'[25] Ovaj hadis pokazuje da nije potrebno ponavljati farz hadža, te da je hadž koji se obavi više od jednom nafila.

Pored koristi za pojedinca kroz osnaživanje vjere, podizanje morala, pročišćavanje duše i približavanja Božijoj milosti i oprostu, hadž nosi i korist za društvo kroz jačanje bratstva među muslimanima, društvenu korist širenjem islamske države i različite ekonomske koristi poslova-

21 Muslim, prev., IV, 224.
22 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., I, 6.
23 Muslim, prev., IV, 224.
24 Nejlul-evtâr, IV, 279; Tadž, prev., II, 197 (Ebu Davud, Nesai, Ahmed, Hakim).
25 El-Bekara, 189.

njem slobodnom ekonomijom. Ove koristi, međutim (kao i kod drugih ibadeta) dunjalučka su nagrada za ibadet. Ibadeti nisu radi koristi, nego radi Allaha, oni su naređeni da bismo ispunili svoj dug koji imamo prema Allahu kao Njegovi robovi.

Pored svih ljepota koje može pojmiti ljudski um, i u ovom, kao i drugim ibadetima, ima mudrosti čiju tajnu ljudski um nije u stanju pojmiti.

VRIJEME OBAVLJANJA HADŽA

Hadž se obavlja u precizno određeno vrijeme. Uzvišeni Allah rekao je:

„Pitaju te o mlađacima. Reci: 'Oni su ljudima oznake o vremenu i za hadžiluk....“[26]

„Hadž je u poznatim mjesecima...“[27]

Mjeseci hadža (vrijeme hadža) su: ševval, zul-ka'de i prvih deset dana zul-hidždže. Vrijeme nakon 10 dana zul-hidždže ne spada u hadžske dane jer se tada ne oblače ihrami niti se obavljaju ruknovi hadža.

Mjesta hadžiluka su određena mjesta, od onog gdje se oblače ihrami, mjesta zijareta, tavafa, sa'ja, stajanja, klanja kurbana. Sve to raditi na nekom drugom mjestu u svijetu ne predstavlja ibadet hadža.

KOME JE HADŽ FARZ?

Da bi nekome hadž bio farz, treba ispuniti određene uvjete. Oni se odnose i na muškarce i na žene, a ima i onih koji se odnose isključivo na žene:

Uvjeti koji su zajednički i ženama i muškarcima: Neki od njih se odnose na sam farz, njegovu ispravnost i izvršavanje, drugi su pak uvjeti da to uopće bude farz.

- biti musliman, prema tome, hadž nije obaveza nevjernicima;
- biti razuman i punoljetan, djeca i umno bolesni nisu obavezni da obavljaju hadž, jer nisu obavezni ni da poštuju šerijatske propise. Hadž koji obavi umni bolesnik nije valjan jer takva osoba ne spada u ehli-ibadet. Ako bi dijete ili duševni bolesnik obavili hadž, pa poslije dijete postane punoljetno, a bolesnik ozdravi, tada im hadž postaje farz. Hadž koji se obavi prije stjecanja punoljetstva smatra se nafilom;

26 El-Bekara, 197.
27 Nejlul-evtār, IV, 290.

- biti slobodan, hadž nije farz robu, zarobljeniku i zatvoreniku;
- hadž obaviti u određeno vrijeme, hadž nije valjan sve dok se stajanje na Arefatu i tavafi-zijaret ne obave u određenom vremenu. Van tog vremena nije valjano obući ihrame za hadž i ispuniti ruknove hadža;
- znati da je hadž farz,o je za one koji su postali muslimani u neprijateljskoj zemlji i koji ne poznaju islamske odredbe. Nalaziti se u islamskom prostoru znači poznavati taj farz, kao i ostale. Naobrazba je jednak uvjet za sve;
- biti fizički zdrav, hadž nije obavezan onima koji su prikovani za krevet, onima koji su slijepi, paralizirani, bez nogu, zatim starcima koji nisu u stanju sami stajati na nogama, onima koji tjelesno nisu sposobni obaviti hadž;
- imati dovoljno novčanih sredstava za hadž, to je ono koliko je potrebno za prijevoz, hranu i boravak na hadžu. Hadž, dakle, nije farz onima koji nisu u stanju da podmire svoje troškove za vrijeme hadža, kao i troškove onih koje izdržavaju (porodice koja ostaje kod kuće);
- sigurnost puta, da bi hadž bio farz uvjet je da put do mjesta obavljanja hadža bude siguran;

Posebni uvjeti vezani za žene:

- da žena ima mahrema, za ženu koja želi obaviti hadž uvjet je da pored sebe ima muža ili mahrema. U suprotnom hadž joj nije farz. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Žena bez mahrema ne može putovati duže od tri dana.“[28] „Neka žena ne obavlja hadž kad pored nje nije njen muž.“[29] Pojam mahrema podrazumijeva osobu s kojom je ženi po šerijatskim propisima zabranjeno stupiti u brak, bilo da je to zbog rodbinskih veza, srodstva po mlijeku ili po tazbinstvu. Tu spadaju: sin, unuk, otac, djed, sin po mlijeku, brat po mlijeku, zet, svekar;
- da žena nije u idetu, žena koja želi obaviti hadž ne smije biti u idetu zbog razvoda ili smrti muža. Uzvišeni Allah zabranio je ženama da u idetu izlaze iz kuće: *„O Vjerovjesniče, kada htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kada su čiste pustite, a onda vrijeme*

28 Nejlul-evtār, IV, 491.
29 Et-Talāk, 1.

koje treba da prođe brojte i Allaha, Gospodara svoga, bojte se. Ne tjerajte ih iz stanova njihovih, - a ni one neka ne izlaze -, osim ako očito sramno djelo učine....“ [30]

Hadž dolazi svake godine i može ga obaviti u nekom drugom vremenu mimo ideta, a sam idet se dešava u posebnom vremenu, periodu nakon razvoda ili smrti muža.[31]

30 Zuhejli, prev., III, 426.
31 Tirmizi, prev., V, 101-102.

29. VRSTE HADŽA

S obzirom na stepen obaveznosti i na način obavljanja, hadž se dijeli na više vrsta.

S obzirom na stepen obaveznosti hadž se dijeli na tri vrste:

1. hadž koji je farz, farz je obaviti hadž jednom u životu svakom muslimanu koji ispunjava potrebne uvjete;
2. hadž koji je vadžib, hadž osobe koja se zavjetovala obaviti hadž i nadoknada pokvarenog nafila-hadža;

Prema načinu obavljanja, bez obzira da li je farz, vadžib ili nafila, hadž se dijeli na tri vrste:

1. ifrad-hadž, to je hadž koji se zanijeti bez umre. Ostaje se u ihramu sve dok se ne bace kamenčići na Akabi. Ako se želi nakon Akabe, onda se ne kolje kurban, jer kurban nije obaveza za onog ko obavlja ifrad hadž. Ako hoće, može zaklati kurban kao nafilu. Poslije se brije ili skraćuje kosu, te skida ihrame;
2. temettu'-hadž, kad hadžija zanijeti i obavi umru u mjesecima hadža, a hadž zanijeti poslije kada nastupe dani hadža, to se naziva temettu'-hadž. Ovdje se umra i hadž obavljaju u različitim ihramima. Da bi temettu'-hadž bio valjan, umra i hadž trebaju biti obavljeni u istoj godini, jer temettu' nije ako se jedne godine obavi umra, a slijedeće godine hadž. Hadžije koji dolaze iz predjela van Mikata preferiraju ovu vrstu hadža da ne bi ostajali dugo u ihramima. Iz zahvalnosti Allahu što je uspio obaviti takav hadž, hadžija kolje kurban. (Onaj ko nije u stanju zaklati kurban posti tri dana prije Bajrama za vrijeme hadža, a nakon Bajrama ili kad se vrati u svoju zemlju, posti još sedam dana, što je ukupno 10.) Nakon klanja kurbana obrije se ili skrati kosu, i skine ihrame;
3. kiran-hadž, kad se u jednom periodu hadža obave zajedno umra i hadž, tako što se obuku ihrami i nakon obavljene umre, ne skidajući ihrame, obavi hadž. Počinje se s radnjama koje zahtijeva ihram, prvi dan bajrama nakon bacanja kamenčića na Akabi kolje se kurban, brije i skida ihram.

30. HADŽSKI OBREDI I PROPISI

Svi ibadeti koji se obavljaju kao farz, vadžib i sunneti tokom hadža nazivaju se jednim imenom „MENASIK“. Farzovi unutar menasika zovu se „RUKNOVI“.

Rukn je propis potvrđen nepobitnim dokazom. Ako se ne ispuni rukn, hadž nije valjan. Vadžib je propis potvrđen dokazom zasnovanim na mišljenju. Ako bi se zbog nekog opravdanog razloga propustio, nije potrebno ništa. Ako bi se propustio neopravdano, onda je potrebno klanje kurbana.

RUKNOVI HADŽA

Hadž ima dva rukna:

STAJANJE NA AREFATU, to je boravak hadžija, makar i kraći, na Arefatu 9. zul-hidždžeta od podne i ikindije pa do zore prvog dana Bajrama. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Hadž je Arefat“[32] Zbog toga se za onog ko nije boravio na Arefatu smatra da je propustio hadž i mora ga ponoviti.

Na Arefatu je najvrednije boraviti na mjestu koje se naziva Džebelur-rahme. Na Arefatu je dužnost ostati do zalaska sunca. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Uzmite od mene propise (način obavljana) hadža.“ I Allahov Poslanik je tako radio. Zato onaj ko napusti Arefat prije zalaska sunca treba zaklati kurban.

Između islamskih učenjaka nema nikakvog razilaženja oko toga da abdest, pokrivanje, okretanje prema kibli i nijet nisu uvjet za boravak na Arefatu. Prema tome, boraviti na Arefatu može osoba koja je bez abdesta, džunup, u hajzu i nifasu. I Aiša, r.a., boravila je na Arefatu s dozvolom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., iako je bila u hajzu.[33] Kako god, mustehab je da hadžija na Arefatu bude čist.

32 El-lu’lu’ vel-merdžan, prev., II, 57.
33 Ibn Madže, prev., VIII, 259; El-Muvetta, prev., I, 513-514.

Granice Arefata danas se znaju prema oznakama koje su postavljene. Uglavnom, područje Nimre, Vadi Urne i džamija Nimre su van granica Arefata. Kraj spomenutog mesdžida je prema Arefatu, a prednji dio prema Vadi Urni.

Cijeli Arefat je mjesto za vukuf. Mjesto s najviše fadileta jeste Džebelur-rahme, iako gdje god da se boravi na Arefatu, hadž je upotpunjen. Samo na prostoru Vadi Urne vukuf se nikako ne može obaviti. Razlog je to što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., izvijestio da je ovo dolina šejtana i zabranio da se tu boravi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Cijeli Arefat je mjesto za vukuf, samo se držite dalje od Vadi Urne.“[34] Zbog toga se na tom mjestu ne čini vukuf. Ne boravi se ni na mjestima koja su prije Arefata, kao što je Nemira.

Mustehab je da hadžija lice okrene kibli i da stoji pored velikog kamenja razbacanog po padinama Džebelur-rahmeta.

Što se tiče ibadeta na Arefatu, hadžije trebaju puno učiti dove, donositi tehlil (izgovarati riječi „la ilahe illallah“, nap. prev.), učiti Kur'an, moliti za oprost učenjem istigfara, biti u poniznosti, ustrajno doviti, ponavljati dovu po tri puta, suze prolijevati učeći tekbire i iskazujući zahvalnost Allahu, dž.š. Zaboraviti treba sve dunjalučko u tom trenutku. Vrijednost takvog postupka spomenuta je u hadisu kojeg bilježi Tirmizi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Najbolja dova je dova na dan Arefata, a najbolje što sam rekao i što su govorili poslanici prije mene su riječi:

LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VAHDEHU LĀ ŠERĪKE LEH. LEHUL-MULKU VE LEHUL-HAMDU VE HUVE 'ALĀ KULLI ŠEJ'IN KADĪR.

„Nema Boga osim Allaha. On je Jedan i nema drugog. Njegovo je sve. Njemu je hvala. On je Svemoćan.“

TAVAFI-ZIJARET, ovaj tavaf se zove „ifade-tavaf“. Fakihi su složni da je jedan od ruknova hadža. Hadž je tek s njim potpun. Uzvišeni Allah rekao je:

„...neka puno tavafe Kabu.“[35]

Uvjeti ili dužnosti prilikom tavafi-zijareta su:

- nijet učiniti;
- u tavafu se kretati svojim nogama što je moguće više, koliko zdravlje dozvoljava;

34 El-Hadždž, 29.

35 Tadž, prev., II, 240 (Tirmizi, Hakim).

- da se tavaf obavi unutar Haremi-šerifa, oko Bejtullaha;
- da se započne od zore 1. dana Kurban-bajrama i najbolje da se i cijeli završi toga dana. Ako ostane za poslije Bajrama, treba zaklati kurban. Žena koja je dobila mjesečnicu ne može obaviti tavaf, ostavlja ga za kasnije. Zbog tog kašnjenja nije potrebno da kolje kurban ili nešto slično;
- prva četiri obilaska oko Kabe su farz, a preostala tri su sunnet.

TAVAF

U šerijatskom smislu riječ „tavaf" označava obilaženje sedam puta oko Kabe. Tavaf počinje nalijevo od ugla Kabe u kojem se nalazi Hadžerul-Esved. Bilo pri počinjanju, bilo tokom tavafa, kad se dože do Hadžerul-esveda, okrene se prema njemu i stoji kao u namazu ako je moguće sa tekbirom i tehlilom, ispruže se ruke ili poljubi. Ako to nije moguće, rukom se selami sa mjesta na kome se čovjek nalazi. To se zove "ISTI'LAM". Svaki obilazak oko Kabe naziva se „ŠAVT".

Tavaf je u određenom smislu poput namaza. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Tavaf oko Kabe ima isti status kao i namaz, osim što vi za vrijeme tavafa razgovarate, pa ko bude razgovarao neka razgovara o onom što je dobro."

Prije nego što se počne tavafiti uzme se jedan kraj ihrama ispod desnog pazuha i prebaci preko lijevog ramena. To je sunnet za muškarce.

Sunnet je, za čovjeka koji obavlja tavaf prije sa'ja, prva tri kruga ići ubrzanim i kratkim koracima (na arapskom „reml"), a ostala četiri normalnim hodom. (To žene ne rade.)

Za muškarce su navedena dva postupka sunnet samo u tavafu nakon kojeg će uslijediti sa'j. Pošto u nafile tavafu nema sa'ja, nema sa'ja ni nakon oprosnog tavafa koji je vadžib, tako nema ni navedenih sunneta.

Tri su vrste tavafa na hadžu:

1. tavafi-kudum, to je sunnet za hadžije koji su ušli u Meku samo radi hadža i obavlja se prije stajanja na Arefatu. Mekelije i oni koji žive unutar granica mikata ne obavljaju tavafi-kudum. Nema potrebe da ga obavljaju ni oni koji dolaze izvan oblasti Mikata a zanijetili su umru i temettu'-hadž.
2. tavafi-zijaret, već smo govorili o njemu.

3. tavafi-veda, to je tavaf koji se čini po povratku sa Mine u Meku. Naziva se još i Sadr-tavaf. Za one koji žive u Meki i okolini nije potreban oprosni tavaf. Sa njim se završava ibadet hadža. Hadžije se ovako opraštaju od Kabei-muazzame i vraćaju u svoje zemlje.

Ovaj tavaf je vadžib. Važno je napomenuti da ženama koje ga propuste radi hajza ili nifasa nije potreban kurban, niti bilo kakav drugi iskup za to.

Pošto je ovaj tavaf vadžib, nije uvjet biti sa abdestom i čist od dženabeta. Ovaj tavaf je dužnost i za one koji su bez abdesta i koji su džunupi zato što je moguće odstraniti tu smetnju.

Osim ovih postoje još dvije vrste tavafa:

1. nafila-tavaf, to je dobrovoljni tavaf koji povremeno obave oko Kabe oni koji se nađu u Meki. Ovaj tavaf puno je vredniji od klanjanja nafila-namaza za one koji dolaze u Meku iz stranih zemalja, jer oni nemaju uvijek tu čast i priliku.
2. umranski tavaf, to je tavaf koji obavljaju oni koji čine umru. Tavaf umre ima četiri šavta i jedan je od ruknova umre. Umjesto njega se ne može nešto drugo uraditi.

Na umri nema pristupnog niti oprosnog tavafa. Umra se započinje glavnim tavafom i završava brijanjem ili podrezivanjem kose.

31. VADŽIBI I SUNNETI HADŽA

Hadž ima pet ibadeta koji su vadžib. Osim njih ima i 10 vadžiba koji dopunjavaju uvjete ili ruknove (farze) hadža:

Obaviti sa'j: Važib je žurno hodati između Safe i Merve. Uzvišeni Allah rekao je:

„Safa i Merva su Allahova časna mjesta, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prijestup ako krene oko njih...“ [36]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Obavljajte sa'j, jer vam je Allah propisao da ga obavljate.“[37]

Sa'j se obavlja nakon valjanog tavafa. Sa'j ima sedam šavta. Svaki odlazak sa Safe do Merve jedan je šavt i svaki dolazak sa Merve na Saffu jedan je šavt. Tako se obave četiri odlaska i tri povratka. Mjesto gdje se obavlja sa'j naziva se „mes'ā“.

Sa'j koji se obavlja radi hadža obavlja se nakon nakon kudum ili zijaret-tavafa, a onaj koji je radi umre obavlja se nakon umranskog tavafa.[38]

BORAVAK NA MUZDELIFI

Vrijeme boravka na Muzdelifi jeste između zore 1. dana Bajrama i izlaska sunca. Nije sahih ako se taj boravak obavi prije zore ili poslije izlaska sunca. Vadžib proboraviti tu makar malo. Sunnet je biti tu do svanuća, pa i prenoćiti. Naravno, najvrijednije vakfe je nakon namaza. Prema tome, klanja se sabah dok je još mrak, a onda obavlja vakfe u Meš'ar-i Haremu. Ovdje se upućuju dove Uzvišenom Allahu, upućuju želje i molbe sve dok se ne počne rasvjetljavati, a onda prije nego što izađe sunce krenuti prema Mini.

Ako se boravak na Muzdelifi izostavi iz opravdanog razloga, nije potreban nikakav iskup za taj propust. Ako razlog izostavljanja nije opravdan, treba zaklati kurban, jer to je vadžib za čije neopravdano propuštanje treba klati kurban.

---

36 El-Bekara, 158.
37 Nejlul-evtār, eš-Ševkānī, V, 50.
38 Büyük islam ilmihali, Bilmen, 498.

BACANJE KAMENČIĆA NA MINI, (REMJUL-DŽEMERAT)

Ovaj obred obavlja se tako što se na jedno džemre (stup) baca 7 kamenčića, svaki kamenčić uz tekbir. Na Mini se nalaze ukupno tri džemreta, poredana tako da iz pravca dolaska sa Muzdelife ide prvo mali stub (malo džemre), pa onda srednji stup (srednje džemre), pa na kraju veliki stup (veliko džemre) koji se zove Akaba.

Na svako džemre se desnom rukom baca po sedam kamenčića. Ako ih se baci sve odjednom, to se računa kao samo jedan i tu bi onda trebalo uzeti drugih šest kamenčića. Bacaju se jedan po jedan, tako da se ukupno baci 70 kamenčića.

Kamenčić treba uzeti palcem i kažiprstom i baciti ga. Ako bi se otišlo do džemreta i stavilo na njega kamen, to nije valjano. Potrebno je baciti kamen.

Bacanje kamenčića po mogućnosti treba obaviti stojeći na svojim nogama. U gužvi koja je danas na tom mjestu i nije moguće biti na nekoj jahaćoj životinji.

Sunnet je da se kamenje baca idući iz doline gore prema Meki. Dok se baca kamenje na Akabe džemre grad Mina je na desnoj strani, a Meka na lijevoj. Sunnet je ravnati se prema ovom.

Kamenčići trebaju pasti na džemre ili blizu njega. Ne računa se kamenje koje padne daleko od džemreta. Ne bi trebalo da padne dalje od tri metra. Ako se to desi, onda se baca ponovo.

Što se tiče vrste kamena, može se bacati sve što je sa zemlje i što nema vrijednost. Iako kamenčić treba da bude veličine graška, može se uzeti i manji od toga.

Kamen koji se baca treba biti čist. Iako je dozvoljeno da se baci i kamen za koji se vidi da je prljav, u tome ima keraheta. Mustehab je kamenčiće sakupiti idući sa Muzdelife ili na Muhasir-putu. Uzeti kamenčiće oko džemreta je džaiz, ali i grijeh. Mekruh je uzeti i poveći kamen i raskomadati ga na 70 kamenčića.

Bacanje kamenčića obavlja se prvi dan Kurban-bajrama i u tri naredna dana (dani tešrika) na slijedeći način:

- prvi dan Kurban-bajrama baca se kamenje samo na Akaba-džemre (veliko džemre), od svanuća pa do zevala. To je sunnet. Od zevala pa zalaska sunca kamenovanje je mubah. Nije sahih ako se baca kamenje prije svanuća tog prvog dana. U drugo vrijeme je mekruh.

- drugi i treći dan kamenuju se sve tri džemreta, i to počevši od malog, preko srednjeg, pa do velikog. Sunnet je bacati kamenje od zevala pa do zalaska sunca. Drugi i treći dan se ne baca prije zevala. Nakon što sunce zađe pa do zore kamenovanje je mekruh.
- četvrti dan se ponovo baca na sve tri džemreta. Od zevala do zalaska sunca sunnet je bacati kamenje. Nakon toga se ne baca. Četvrtog dana, međutim, kamenje se može bacati i prije podne.

Pri svakom bacanju kamena uči se:
BISMILLĀHI ALLĀHU EKBER ALLĀHUMMEDŽ'AL HADŽDŽĪ MEBRŪREN VE SA'JĪ MEŠKŪREN VE ZENBĪ MAGFŪREN

- obrijati se ili skratiti kosu, nakon bacanja kamenja na Mini, u haremu Mekei-Mukerreme i u jednom od prva tri dana Kurban-bajrama krati se kosa i brije.

Klanje kurbana vadžib je za one koji zajedno obavljaju hadž i umru (temettu' i kiran). Nakon klanja kurbana, brijanja i kraćenja kose skidaju se ihrami. Oni koji obavljaju ifrad-hadž mogu i ne moraju zaklati kurban, jer nisu obavezni. Ako kolju kurban, onda skidaju ihrame nakon klanja, ako ne kolju kurban, onda nakon bacanja kamenčića na džemreta i brijanja i šišanja. Uzvišeni Allah rekao je:

„Allah će obistiniti san Poslanika Svoga da ćete sigurno u Časni hram ući sigurni – ako Allah bude htio, neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa, bez straha...“[39]

Prema rivajetu od Ebu Hurejrea, kad bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., skidao ihram, proučio bi dva puta dovu za magfiret od Allaha za onog ko bi mu brijao glavu, a kad bi bilo zatraženo i za one koji krate kosu, treću dovu bi za njih učio.[40]

Što se tiče žena, one malo skrate vrhove kose, a glavu ne briju. One su obavezne skratiti kosu samo malo. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: „Ženama nema brijanja brade. Žene imaju samo kraćenje kose.“[41]

Kad obrije ili skrati kosu, hadžija je izašao iz ihrama. Njemu je sad dozvoljeno sve osim bračnog sastanka sa suprugom.

---

39 El-Feth.

40 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 96.

41 Nejlul-evtār, V, 70

- obaviti oprosni tavaf, to je tavaf koji će obaviti svi oni koji napuštaju Meku. Naziva se još i sadr-tavafom i on je vadžib. Onaj ko ga ne ispuni mora zaklati kurban. Ibn Abbas kaže:

„Ljudima je zapovijeđeno da se oproste sa Kabom. Oslobođene su toga samo žene sa mjesečnim pranjem.“[42] Muslim ovako kaže: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: Neka niko ne odlazi sve dok mu zadnje s čime će se oprostiti ne bude Kaba.'“[43]

Tirmizi od Ibn Omera, r.a. bilježi ovu predaju: „Posljednja obaveza svakog ko hodočasti Bejt jeste (oprosni) tavaf. Izuzetak su samo žene sa mjesečnim pranjem, njima je Allahov Poslanik dopustio (da ga izostave).“[44]

Da bi oprosni tavaf bio valjan, potrebno je ispuniti slijedeće uvjete:

- da hadžija živi izvan Hidžaza;
- da nije u hajzu ili nifasu;
- nijet za tavaf (prema hanefijskom mezhebu nijet nije šart) i
- da se obavi nakon tavafi-ifade (glavnog tavafa).

Oprosni tavaf obavlja se nakon što hadžija obavi sve ibadete u vezi s hadžom i zanijeti da krene iz Meke. Dakle, oprosni tavaf posljednja je stvar koju hadžija radi na odlasku iz Meke.

Ako se boravak u Meki neočekivano produži, čak i da hadžija ostane i godinu nakon ovog tavafa, on je opet ispravan. Oprosni tavaf je džaiz u danima Kurban-bajrama, pa čak i poslije.

- u ihram stupiti kod mikata, ihram je odluka da se čovjek određeno vrijeme kloni od stvari koje su mu mubah mimo hadža. Ihram nije rukn hadža nego uvjet. Ostvaruje se nijetom i telbijom. Odijevanjem ihrama sa nijetom za hadž, umru ili oboje i učenjem telbije, započinje ibadet hadža.

U ihrame se stupa na sljedeći način:

- tijelo se temeljito očisti, od podsijecanja noktiju pa do uklanjanja dlaka ispod pazuha i prepona, i brijanja brade. Uzme se abdest

---

42 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 103

43 Muslim, prev., IV, 205.

44 Tirmizi, II, 171.

ili okupa. Allahov Poslanik, s.a.v.s., okupao bi se. To nije čišćenje zato što je čovjek bez abdesta. Zbog toga to čine i žene koje su u hajzu ili nifasu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Žene u hajzu i nifasu operu se i stupaju u ihram, izvršavaju sve hadžske obrede, samo ne tavafe oko Bejtullaha dok se ne očiste.“[45]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je i Esmi bint Umejs da uzme abdest, iako je bila tada u nifasu.[46]

- muškarci skidaju svu šivanu odjeću i obuću, umotavaju se u dva velika komada bijele tkanine. Glave su otkrivene, stopala gola, mogu obuti papuče i nanule. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Odjenite izar (platno koje pokriva donji dio tijela), rida (platno koje pokriva gornji dio tijela) i sa parom nanula uđite u ihram. Ne obuvajte mestve, osim ukoliko ne nađete nanule (papuče), onda ih podrežite do ispod članaka.“[47]

U rivajetu Abdullaha b. Abbasa nema pojašnjenja „podrezanih do ispod članaka.“[48]

Žene koje stupaju u ihram ne skidaju svoju odjeću niti ostavljaju gole glave i noge. Samo su im otkrivena lica.

Nakon toga klanjaju se dva rekata ihramskog sunneta. Allahov Poslanik, s.a.v.s., klanjao je dva rekata namaza na Zul-Hulejfi. Onda je stupio u ihram.[49] Sunnet je da se na prvom rekatu ovog namaza uči sura Kafirun, a na drugom Ihlas. Ovaj namaz ne bi trebalo klanjati u vremenima kada je inače pokuđeno klanjati.

Nakon klanjanja ihramskog sunneta zanijeti se:

- za umru:

ALLĀHUMME INNĪ URĪDUL-'UMRETE FE JESSIRHĀ LĪ VE TEKABBELHĀ MINNĪ.

(„Allahu moj! Želim da obavim umru. Olakšaj mi je i primi od mene.“)

- za ifrad hadž:

ALLĀHUMME INNĪ URĪDUL-HADŽDŽE FE JESSIRHU LĪ VE TEKABBELHU MINNĪ.

(„Allahu moj! Želim obaviti hadž. Olakšaj mi ga i primi od mene.“)

---

45 Tirmizi, prev., II, 172.
46 Muslim, prev., IV, 56.
47 Nejlul-evtār, Eš-Ševkānī, IV, 305; El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 41-42.
48 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 41-42.
49 Nasbur-rāje, III, 21.

- za temettu'-hadž, nijeti se isto kao za umru, učini se umra, a kad se uđe u ihram čini se nijet za hadž.
- za kiran-hadž:

ALLĀHUMME INNĪ URĪDUL-'UMRETE VEL-HADŽDŽE FE JESSIRHUMĀ LĪ VE TEKABBELHUMĀ MINNĪ.

(„Allahu moj! Želim obaviti umru i hadž. Olakšaj mi to i primi od mene.“)

- za hadž i umru u nečije drugo ime:

NEVEJTUL-HADŽDŽE VEL-'UMRETE 'AN FULĀNIN VE AHREMTU BIHI LILLĀHI TE'ĀLĀ.

(„Nijet učinih za hadž i umru tog i tog i zbog toga stupih u ihram radi Uzvišenog Allaha.“)

Nakon toga uči se telbija:

LEBBEJKELLĀHUMME LEBBEJK, LEBBEJKE LĀ ŠERĪKE LEKE LEBBEJK, INNEL-HAMDE VEN-NI'METE LEKE VEL-MULK, LĀ ŠERĪKE LEK.

Na ovaj način čovjek koji je učinio nijet na Mikatu i proučio telbiju stupa u ihram. Telbije se ponavlja putem, uz uspone i spuštajući se, pri susretima sa drugim hadžijama, ponavlja se nakon namaza i s vremena na vrijeme glasnije. Žene ne podižu glasove.

Telbija se prekida na Kurban-bajram, s prvim bacanjem kamenčića na Akaba-džemre. Allahov Poslanik, s.a.v.s., radio je tako.[50] Samo ako se obrije prije bacanja kamenčića, telbija se prekida. Onaj ko obavlja umru prekida telbiju kad počne tavaf.

MIKAT

Mikat je mjesto na kojemu se stupa u ihram. To su različita mjesta iz kojih se ulazi u Meku sa raznih strana. Onom ko ide radi hadža i umre u Meku, nije dozvoljeno bez ihrama preći Mikat. Ako to učini, mora zaklati kurban ili se vratiti na mjesto Mikata.

Dozvoljeno je stupiti u ihram prije mjesta Mikata. Ako se nešto neće poremetiti, bolje je ranije to uraditi, pošto onda ima manje problema, a i iskazuje se veće poštovanje.

50 Tirmizi, prev., II, 156-157.

Tih mikata ima pet, a oni su:

- **Zul-Hulejfa**, mikat stanovnika Medine. Od Meke je udaljen 336 km.
- **El-Džuhfa**, naselje udaljeno 10 km od Crvenog mora, a od Meke 180 km. Mikat je stanovnicima Egipta, Šama, Tunisa i ostalim zemaljama sjeverne Afrike. Međutim, sada hadžije ulaze u obrede hadža (ar. ihram) iz mjesta Rabig koje se nalazi u blizini.
- **Jelemlem**, mjesto koje sada nosi naziv Es-Sa'dijje. To je jedno od brda u oblasti Tehame, a udaljeno je od Meke 27 km. To je mikat stanovnicima Jemena, Indonezije, Indije i Kine.
- **Karnul-menazil**, mjesto koje sada nosi naziv Es-Sejlul-Kebir, a udaljeno je od Meke 72 km. To je mikat stanovnicima Nedžda i Taifa.
- **Zatu-'irk**, mjesto koje sada nosi naziv Ed-Daribe, a od Meke je udaljeno 72 km. To je mikat stanovnika Iraka, Irana i ostalih istočnih zemalja.

Ova mjesta odredio je Allahov Poslanik, s.a.v.s. Svaki musliman koji dođe sa ciljem da obavi hadž, umru, radi trgovine ili nečeg drugog treba da ovdje ili ranije uđe u ihram.

Ako put ne prolazi preko ovih tački, onda se u ihram ulazi u ravni sa ovim mjestima. Oni koji žive u granicama mikata mogu ulaziti u Meku bez ihrama, ali za hadž i umru ulaze u ihram iz mjesta gdje se nalaze. Oni koji stanuju u Meki ulaze u ihram u svojim kućama.

Ako neko prođe Mikat bez ihrama, a nema namjeru da uđe u Meku, nije potrebno ništa.

- napuštanje svega što je zabranjeno čovjeku s ihramom. Nakon što hadžija stupi u ihram, dužan je pridržavati se brojnih ograničenja i zabrana. Da bismo ih lakše naučili, podijelit ćemo ih na slijedeće grupe:

Pravila u odijevanju, različita za muškarce i žene:

- kod muškaraca, muškarcu u ihramu zabranjeno je pokriti cijelu glavu ili samo dio nečim što ima šivene šavove. Ne samo da se na glavu ne može staviti saruk, komad platna ili kapica, nego se čak ne može ni povezati glava. Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio je za čovjeka kojeg je na hadžu zgazila njegova deva:

"Nemojte mu zamotavati glavu, jer će na Sudnjem danu biti proživljen učeći telbiju."[51]

Nije džaiz pokriti ni dijelove tijela koji ostaju van ihrama. Zbog toga onaj ko je u ihramu ne može obući džube, mantil, košulju, pantalone, mestve ili šivenu obuću. Prema rivajetu od Ibn Omera, r.a., neki čovjek upitao je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o odijevanju u ihramu, a on je odgovorio:

"Onaj ko je u ihramu ne može odijevati košulju, turban, burnus, hlače, niti mestve."[52]

- kod žena: žena u ihramu pokriva šivanom odjećom cijelo tijelo, ali ne i lice. Lice joj ostaje otkriveno. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Neka žena ne stavlja nikab na lice, niti oblači rukavice na ruke."[53]

Žena se u ihramu u pogledu odijevanja razlikuje u tri stvari od muškarca:

- nosi šivenu odjeću;
- obuva šivenu obuću i
- pokriva glavu.

Pravila ihrama vezana za tijelo: Nije džaiz da se osoba u ihramu miriše, da odstranjuje dlake, podsijeca nokte i sl. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

"...Neka ne oblače odjeću koja je namirisana šafranom i zaferanom..."[54]

Uzvišeni Allah rekao je:

„...a glave svoje, dok kurbani ne stignu do mjesta svoga, ne brijte..."[55]

Druga mjesta na tijelu gledaju se analogno glavi. Onaj ko je u ihramu i poznaje se po razbarušenoj kosi i prašnjavoj odjeći. On ne može podsijecati nokte, odstranjivati dlake ispod pazuha, prepona ili dlake na licu. Ibn Omer, r.a., kaže:

„Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došao je jedan čovjek i upitao: 'Ko je hadžija?' Resulullah, s.a.v.s., je odgovorio: 'Onaj ko je raščupane kose i prašnjave odjeće.'"[56]

---

51 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 54.
52 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 41.
53 Tirmizi, prev., II, 106.
54 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 41.
55 El-Bekara, 196.
56 Et-tergību vet-terhīb, II, 186.

Spolni odnos i ono što njemu vodi: spolno općenje, grljenje, ljubljenje, dodirivanje sa strašću, gledanje u ženski spolni organ, sve to zabranjeno je osobama u ihramu. Uzvišeni Allah rekao je:

„Hadž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima hadž obavljati nema spolnog odnosa sa ženama i nema ružnih riječi...“[57]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Ko obavi hadž i u toku nošnje ihrama ne bude imao odnos sa ženom, niti ružne riječi izgovarao, vratit će se sa hadža s oproštenim grijesima kao na dan kada ga je majka rodila.“[58]

Ako se neko nađe u spolnom odnosu prije boravka na Arefatu, hadž mu je pokvaren. Slijedeće godine treba nadoknaditi hadž. Posebno treba za kaznu zaklati kurban.

Lov i ono što je s tim u vezi, osobi u ihramu zabranjeno je loviti, ili da nekoga uputi i pokaže na ulov.

Zabrana lova odnosi se na divlje kopnene životinje. Prema tome, zaklati devu, bravče i govedo džaiz je osobi u ihramu, jer to nisu divlje životinje. Nije haram zaklati ni druge domaće životinje kao što su kokoš ili pijetao. Loviti se ne mogu ni psi i mačke. Uzvišeni Allah rekao je:

„Vama se dopušta da u moru lovite i da ulov jedete, da se njime vi i putnici koristite, a zabranjuje vam se da na kopnu lovite dok obrede hadža obavljate.“[59]

„O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadža...“[60]

Kako se vidi iz gornjeg ajeta, morski je lov halal i osobi u ihramu i onoj koja to nije.[61]

Podsjeći drvo u Haremu ili iščupati biljku, osobi u ihramu zabranjeno je iščupati biljku koja se nalazi u granicama Harema, koja raste sama ili se uzgaja, kao i podsjeći drvo koje ne pripada nikome. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je o Haremu:

„Livade se ne žanju niti se grmovi podrezuju.“[62]

Sječa i čupanje biljki i drveća je haram – ne zbog toga što je čovjek u ihramu – nego zato što su to biljke i drveće Harema.

---

57 El-Bekara, 197.

58 El-lu'lu' vel-merdžan, prev., II, 113.

59 El-Ma'ida, 96.

60 El-Ma'ida, 95.

61 O ovome vidjeti u: El-Hidaja, prev., I, 365-377; Zuhejli, prev., IV, 112-116; El-hadžu vel-'umretu fil-fikhil-islamijj, Nurettin Itr. 52-54; Islam ilmihali, A. Fikri Yavuz, 274.

62 Buhari, I, 328; Muslim, I, 438.

KAZNE ZA KRŠENJE ZABRANA U IHRAMU

Ihramske zabrane i kazne možemo pokazati šematski:

Zabrane	Kazna koja je potrebna u situaciji kad se nešto uradi namjerno, u zaboravu, u neznanju ili sa nekim razlogom
a) Da muškarac obuče šivenu odjeću bez opravdanja	Kurban zaklati (ovna)
b) Da muškarac pokrije glavu, a žena lice	Kurban zaklati (ovna)
c) Podsjeći kosu, odstraniti dlake s tijela	Ako se obrije četvrtina glave, kolje se jedan kurban; za manje se daje sadaka.
d) Podsjeći nokte	Ako su podrezani nokti samo na jednoj ruci i nozi, kolje se jedan kurban.
e) Namirisati se	Kurban zaklati
f) Ubiti ili raniti životinju za lov	Treba dati vrijednost ubijene životinje. Slobodno je da osoba koja je u ihramu uradila ono što je zabranjeno za vrijednost ubijene životinje uzme kurban ili podijeli siromašnima pola sa'a (1900 g) pšenice ili u zamjenu za svakih pola sa'a posti jedan dan.
Iščupati rastinje ili posjeći drvo u krugu Harema	Platiti njenu vrijednost
Spolni odnos, ljubljenje itd.	Spolnim općenjem hadž je pokvaren i treba ga nadoknaditi. Pored nadoknade, ako je ta zabrana prekršena prije stajanja na Arefatu, treba zaklati jedan kurban. Ako je prekršena nakon stajanja na Arefatu, treba zaklati za kurban devu. U radnjama koje vode spolnom odnosu, ljubljenje, strasno dodirivanje, bilo ejakulacije ili ne, ili rukom izazvano pražnjenje traži kurban malu životinju.
Propustiti jednu od dužnosti hadža, kudum-tavaf obaviti džunup ili bez abdesta obaviti tavafi-zijaret.	Potreban je kurban. Ako se kudum-tavaf obavi bez abdesta, potrebna je sadaka. Ipak, ako se ponovi tavaf dok je čovjek u Meki, to će biti puno bolje i onda ne treba kurban.
Propustiti sunnete hadža	Ostaje se bez nagrade, ali ne treba iskup kurbanom.

- Stajati na Arefatu do početka zalaženja sunca
- Obaviti sedam šavta tavafi-zijareta od kojih su četiri farz
- Obaviti tavafi-zijaret 1, 2. i 3. dan Kurban-bajrama
- Za vrijeme tavafa biti s abdestom i pokrivenog avreta
- Tavaf oko Kabei-mu'azzame početi uvijek od hadžerul-esveda i ići nalijevo i pješke
- Oprosni tavaf učiniti najkasnije
- Nakon svakog tavafa klanjati dva rekata namaza.

SUNNETI HADŽA

- okupati se ili uzeti abdest ulazeći u ihram;
- klanjati dva rekata namaza;
- pripremiti bijeli rida i izar;
- lijepo se namirisati;
- nakon oblačenja ihrama, osrednjim glasom puno učiti telbiju;
- ponoviti telbiju svakim započinjanjem tri puta;
- učiti salavati-šerife Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.;
- doviti Uzvišenom Allahu;
- okupati se da bismo ušli u Mekei-mukerremu;
- ući u Meku po danu;
- vidjevši Bejtullah učiniti dovu za želju;
- pred Bejti-mu'azzamom donositi tekbire i tehlile;
- i kad nisu mjeseci hadža, oni koji dolaze izvan Hidžaza da obave kudum-tavaf;
- u tavafu muškarci da učine izdibu;
- prva tri šavta tavafa iza kojeg će uslijediti sa'j muškarci da čine reml;
- tokom sa'ja da muškarci između dva zelena stuba čine hervelu;
- tokom sa'ja, mimo mjesta hervele, da polahko hodaju;
- puno tavafiti;
- 7. zul-hiddže, poslije podnevskog namaza učiti hutbu u Meki (to je samo hutba. Nema dželse. Narod se poučava ibadetu hadža.);
- 8. zul-hiddže, nakon svanuća, krenuti iz Meke na Minu;
- tu noć prenoćiti na Mini;
- 9. zul-hiddže, nakon svanuća, sa Mine krenuti na Arefat;
- u džemi-takdimu na Arefatu i na džemi-te'hiru na Muzdelifi u poniznosti prolijevati suze, učiti dove za sebe, za roditelje, braću

u vjeri, doviti za dunjalučke poslove. Nakon što sunce na Arefatu dođe u zeval zajedno klanjati podne i ikindiju, prije namaza proučiti dvije hutbe;

- nakon zalaska sunca polahko silaziti s Arefata;
- kad se popne na Muzdelifu, da bi bilo šire, penjati se iz doline Batn prema brdu Kuzahu;
- noć uoči Bajrama tu provesti;
- na Bajram ujutro popeti se na Minu i ostati na Mini sa svim stvarima tokom dana kurbana;
- pri bacanju kamenčića na džemreta da Mina ostane desno, a Mekei-mukerrema lijevo;
- prilikom bacanja kamena na džemre Akaba, biti na jahalici, a na nogama pri bacanju kamena na Džemrei-ula (Prvo džemre) u blizini mesdžida Hajf i Džemrei-vusta (Srednje džemre). Danas se može na nogama biti samo bacajući kamenčiće na džemre Akaba;
- bacajući kamenčiće na Džemrei-Akaba nalaziti se u dolini Batn i kamenje bacati odozdo;
- bacanje kamenčića obavljati između svanuća i zevala prvog dana, a drugih dana između zevala i zalaska sunca;
- prvog dana Kurban-bajrama proučiti hutbu i objasniti ostale hadžske obrede. (To je treća hutba na hadžu. Tako su upotpunjene tri hutbe.);
- onaj ko želi brzo sa Mine stići u Meku kreće trećeg dana Bajrama prije zalaska sunca;
- dolazeći sa Mine u Meku stajati neko vrijeme na mjestu po imenu Muhassab;
- kad se dođe u Mekei-mukerremu, nakon obavljanja Sadr-tavafa i namaz-tavafa, puno piti Zemzem-vode;
- pijući Zemzem-vodu okrenuti se prema Bejti-mu'azzamu i stajati na nogama;
- i piti Zemzem i umivati se njim;
- prisloniti lice i prsa uz Multezem koji se nalazi između hadžerul-esveda i vrata Kabe;
- dohvatiti pokrivač Kabe i upućivati dove želje;
- ako je moguće ući u Bejti-šerif, ući pristojno i mirno i klanjati dva rekata;

ADABI PUTOVANJA NA HADŽ

Adabe koje bi trebalo primijeniti radi putovanja na hadž možemo poredati ovako:

- onaj ko ide na hadž treba se posavjetovati s nekim u čije znanje o hadžu i iskustvo se može pouzdati. To je mustehab;
- onaj ko nijeti hadž trebao bi klanjati istiharu;
- treba učiniti tevbu zbog grijeha prije polaska na put. Treba dati svakom njegov hak i isplatiti dugove;
- pobrinuti se za ugodnost roditeljima, supruzi i rodbini;
- nastojati da novac za hadž bude halal i daleko od bilo kakvih sumnji;
- od onih koji znaju treba dobro naučiti kako će se obaviti hadž;
- treba naći dobrog i poštenog prijatelja za put;
- vrijeme cijeniti prema ibadetu i ihlasu u njemu;
- prije izlaska iz kuće klanjati dva rekata namaza. Na prvom rekatu proučiti nakon Fatihe suru Kafirun, a na drugom Ihlas. Nakon predavanja selama prouče se Ajetul-Kursij, Kurejš, Ihlas i Felek i Nas i uputi dova za vjerske i dunjalučke poslove.
- treba se halaliti s porodicom, komšijama i prijateljima;
- izlazeći iz kuće treba učiti dovu;
- ulazeći u prevozno sredstvo uči se bismillah, kad se sjedne, kaže se el-hamdu lillah, a onda se prouči ajet: "Onaj koji stvara stvorenja svake vrste i daje vam lađe i kamile da putujete, da se leđima njihovim služite i da se, kad na njima jahali budete, blagodati Gospodara svoga sjetite i da kažete: 'Hvaljen neka je Onaj Koji ja dao da nam one služe, mi to sami ne bismo mogli postići."[63]
- tokom hadžiluka treba izbjegavati prejedanje, ukrašavanje i luksuziranje;
- s ljudima se treba lijepo odnositi i blago postupati.
- treba izbjegavati prepirke, kavge i sukobe;
- jezik treba čuvati od ružnih riječi, laži, gibeta, proklinjanja;
- prilikom uspinjanja uz uspone treba učiti tekbire, a silazeći učiti tesbihe;
- prilikom viđenja nekog grada treba proučiti dovu;
- kad padne noć, treba doviti;

63 Ez-Zuhruf, 13-14.

- u slučaju straha od neke osobe ili nečeg drugog treba proučiti dovu za strah;
- na putu treba mnogo učiti dove za sebe, roditelje, rodbinu i prijatelje, u vezi sa stvarima ovog i budućeg svijeta;
- nastojati voditi računa o tome da je uvijek pod abdestom i posvetiti se posebno namazima;

RAZLIKE IZMEĐU MUŠKARCA I ŽENE U IBADETU HADŽA?

Žene u ibadetu hadža rade isto što i muškarci, ali ima nekih razlika u radnjama tokom obavljanja hadža:

- žene u ihramu ne otkrivaju glavu, ali otkrivaju lice;
- prilikom učenja telbije ne podižu glas;
- u tavafu ne čine reml (tavaf brzim hodom);
- za vrijeme sa'ja ne hodaju brzo između zelenih stupova;
- izlazeći iz ihrama ne briju se nego samo malo skraćuju kosu;
- mogu oblačiti svaku vrstu šivene odjeće i obuće, kao i stavljati nakit;
- one koje su u hajzu ili nifasu peru se radi čistoće i izvršavaju sve hadžske obrede osim tavafa;
- samo za tavaf čekaju da se očiste;

Hajz je prirodna redovna pojava i može se kod žene pojaviti u bilo kojoj fazi hadža. Evo kako se takva žena treba ponašati, ovisno o tome u kojem dijelu obavljanja hadža dođe u stanje hajza:

- ako dođe u stanje hajza ili nifasa prije ihrama, uzima gusul abdest za ihram, ulazi u ihram i radi sve što i običan hadžija. Dok se ne očisti, ne može obaviti tavaf;
- ako žena nakon stupanja u ihram dobije mjesečnicu, ne treba uzimati gusul abdest. Mora, međutim, mnogo paziti na mjesto krvarenja i koristiti odgovarajuća higijenska sredstva da ne bi prošlo šta napolje. Sve obrede hadža izvršava dalje, osim tavafa. Osim toga, ovakva žena nije obavezna obaviti kudum-tavaf niti ga kasnije nadoknađivati, jer je taj tavaf sunnet;

- ako žena koja obavlja temettu'-hadž dobije mjesečenicu prije umranskog tavafa, ne čini tavaf oko Kabe, jer je tavaf jedna vrsta namaza. Zbog toga ne ulazi ni u Mesdžid. Ako se boji da će propustiti hadž, prema Ebu Hanifi, žena odustaje od umre u ovoj situaciji i čini telbiju za hadž;
- ako žena dobije menstruaciju nakon stajanja na Arefatu i tavafi-zijareta, ona izlazi iz Meke bez obaveze obavljanja oprosnog tavafa;
- ako žena dobije menstruaciju prije oprosnog tavafa, kao što smo ranije spomenuli, nema nikakve odgovornosti oko toga ili fidje, jer su žene u hajzu oslobođene toga;

U pravnom smislu žena sa postporođajnim krvarenjem je ista kao i žena s mjesečnicom. Iste su odredbe kada je riječ o tome šta su obavezne i od čega su oslobođene dok su u takvom stanju.

Žena koja se još ne očisti od hajza ili nifasa, a treba ići iz Meke bez obavljenog ifade-tavafa, uzet će gusul abdest i dobro se pobrinuti da očisti i zaštiti određeni dio tijela higijenskim sredstvima. Nakon toga će kao ifade-tavaf obaviti sedam puta tavaf i sedam puta sa'j između Saffe i Merve. Ipak, nakon svega ovoga mora i zaklati za kurban krupno grlo (ili devu od pet punih godina ili dvogodišnje govedo).

Ispravnost ovakvog tavafa i klanje deve kao kurbana u skladu je sa stavom našeg mezheba koji to propisuje.

32. KAKO SE OBAVLJA IFRAD-HADŽ?

STUPANJE U IHRAM

U ihram se stupa na mikatu (može i ranije). Čim se stigne do mikata obavi se kompletna higijena, od podsijecanja noktiju do uklanjanja dlaka ispod pazuha i prepona. Uzima se abdest ili gusul. To se ne radi zbog toga što je čovjek bez abdesta, nego radi potpunog čišćenja. Zbog toga to rade i žene koje imaju mjesečnicu ili postporođajno krvarenje.

Muškarci skidaju svu šivenu odjeću i umotavaju se u dva čista komada bijelog platna. Glave su im gole, a na noge mogu navući nanule i papuče.

Žene koje stupaju u ihram ne skidaju svoju odjeću, ne otkrivaju glave i noge, samo otkrivaju lica.

Nakon toga se klanja dva rekata ihramskog sunneta. Na prvom rekatu se uči sura Kafirun, a na drugom Ihlas. Ovaj namaz ne treba klanjati u vrijeme kada je inače pokuđeno klanjati.

Nakon ihramskog sunneta učini se nijet za ifrad-hadž slijedećim riječima:

ALLĀHUMME INNĪ URĪDUL-HADŽDŽE FE JESSIRHU LĪ VE TEKABBELHU MINNĪ.

("Allahu moj! Želim da obavim hadž. Olakšaj mi to i primi ga od mene.")

Nakon toga se uči tri puta telbija:

LEBBEJKELLĀHUMME LEBBEJK, LEBBEJKE LĀ ŠERĪKE LEKE LEBBEJK, INNEL-HAMDE VEN-NI'METE LEKE VELMULK, LĀ ŠERĪKE LEK.

Nakon ovakvog nijeta na Mikatu i učenjem telbije čovjek je stupio u ihram. Telbija se uči i putem, na usponima i silazeći, u susretima sa prijateljima na putu, ponavlja se nakon namaza, uz povremeno podizanje glasa. Žene ne podižu glasove.

Iza toga je mustehab donositi i salavate, ali je puno bolje salavate donositi tiho.

ULAZAK U MEKU I KABU

Iako nema smetnje da se u Meku ulazi po danu ili po noći, mustehab je i puno bolje ući po danu, zato što je lakše. Kad se stigne u Meku, prvo

se smjesti. Nakon toga se uzima gusul ili abdest i ulazi u Mesdžidul-haram. Mustehab je ulaziti s telbijom, nikoga ne ometajući, u skrušenosti i poniznosti razmišljajući o uzvišenosti Kabe.

Žene koje su u hajzu ili nifasu ne mogu ići u tavaf, ali mogu obavljati sve druge hadžske obrede.

Ako je to moguće, ulazi se kroz kapiju Beni Šejbe i to golom desnom nogom. Ulazeći, uči se ova dova:

Allāhumme entes-selāmu ve minkes-selāmu fe hajjinā rabbenā bis-selāmi ve edhilnel-džennete dāreke dāres-selām. Tebārekte ve te'ālejte jā zel-dželāli vel-ikrām.

Allāhummeftah lī ebvābe rahmetike ve magfiretike ve edhilnī fīhā bismillāhi vel-hamdu lillāhi ves-selāmu 'alā resūlillāh.

Kad se uđe u Haremi-šerif i vidi Kaba, izgovori se "ALLĀHU EKBER" i prouči ova dova:

Lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerīke leh. Lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve 'alā kulli šej'in kadīr. E'ūzu bi rabbil-bejti minel-kufri vel-fakri ve min 'azābil-kabri ve dīkis-sadri ve sallallāhu 'alā sejjidina muhammedin ve 'alā ālihi ve sahbihi ve sellim.

Allāhumme zid bejteke hāza tešrīfen ve tekrīmen ve ta'zīmen ve mehābeten ve rif'aten ve birrā.

Dove se upućuju posebno skrušeno i iz dubine duše. Nakon toga se ide pravo prema hadžerul-esvedu, stane se naspram njega kao u namazu, podignu ruke, donese tekbir i onda se ruke spuštaju.

KAKO SE OBAVLJA TAVAF OKO KABE?

Osobe koje nisu stanovnici Meke obavljaju kudum-tavaf. Mekelije to ne rade jer to znači tehijjetul-bejt, selam Bejtullahu. Tavaf počinje od hadžerul-esveda (ili od linije koja je u njegovoj ravni). Kad se ovdje dođe, jedan kraj ihrama se provuče ispod desnog pazuha i prebaci preko desne ruke i ramena. To se zove IZDIBA. To žene ne rade. Ovaj se tavaf zanijeti na slijedeći način:

Allāhumme innī urīdu tavāfe bejtikel-harāmi fe jessirhu lī ve tekabbelhu minnī seb'ate ešvātin tavāfel-kudūmi lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.

U prva tri šavta ovog tavafa se čini "REML" tj. ide se brzo sitnim koracima, skoro da se potrči. (Ovo ne rade žene). Ako se ovo ne uradi zbog gužve ili se zaboravi, ne predstavlja smetnju.

Kad se počinje tavaf, dlanovi se okrenu prema hadžerul-esvedu, podignu se i čini se istilam:

Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

(Ako ima mogućnosti a da se drugom ne smeta, poljubi se hadžerul-esved. Ako to nije moguće, onda se dodirne rukom, pa se ruka poljubi. Ako ni to nije moguće, onda se istilam izgovara iz daljine i počinje tavaf.)

U istilamu se uči ova dova:

Bismillāhir-rahmānir-rahīm. Allāhummagfir lī zunūbī ve tahhir lī kalbī vašrah lī sadrī ve jessir lī emrī ve 'āfinī fī men 'āfejte.

Nakon toga se krene lijevo, polukružno, van Hatima, obilazeći Kabu. U svakom šavtu, kad se prolazi pored ruknul-jemani i hadžerul-esveda, čini se istilam.

Šavt znači početi od hadžerul-esveda i ponovo doći do do njega. Kad se ovako obavi sedam šavta oko Kabe, tavaf je obavljen.

Svaki šavt ima svoju posebnu dovu. Oni koji ne mogu da uče ove dove u obilasku uče:

SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER. VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZĪM

Oni koji ne znaju ni to čine tavaf učeći dove poput tevhida, salavati-šerifa i dr.

DOVA 1. ŠAVTA

SUBHĀNALLĀHI VEL-HAMDU LILLĀHI VE LĀ ILĀHE ILLALLĀHU VALLĀHU EKBER. VE LĀ HAVLE VE LĀ KUVVETE ILLĀ BILLĀHIL-'ALIJJIL-'AZĪM.

VES-SALĀTU VES-SELĀMU 'ALĀ RESŪLILLĀH.

ALLĀHUMME ĪMĀNEN BIKE VE TASDĪKAN BIKITĀBIKE VE VEFĀ'EN BI'AHDIKE VET-TIBĀ'EN LI SUNNETI NEBIJJIKE VE HABĪBIKE MUHAMMED.

ALLĀHUMME INNĪ ES'ELUL-'AFVE VEL-'ĀFIJETE VEL-MU'ĀFĀTED-DĀ'IMETE FID-DĪNI VED-DUNJĀ VEL-ĀHIRETI VEL-FEVZE BIL-DŽENNETI VEN-NEDŽĀTE MINEN-NĀR.

Pri svakom kruženju (šavtu), kad se dođe do ruknul-jemani, ponovo se podižu ruke i čini istilam: Allahu ekber ve lillahil-hamd.

Kad se dođe između ruknul-jemani i hadžerul-esveda, uči se ova dova:

RABBENĀ ĀTINĀ FID-DUNJĀ HASENETEN VE FIL-ĀHIRETI HASENETEN VE KINĀ 'AZĀBEN-NĀR. VE EDHILNEL-DŽENNETE ME'AL-EBRĀRI JĀ 'AZĪZU JĀ GAFFĀRU JĀ RABBEL-'ĀLEMĪN.

DOVA 2. ŠAVTA

Naspram hadžerul-esveda ponovo se dignu ruke, i izgovori se: Allahu ekber ve lillahil-hamd i uči se dova 2. šavta:

ALLĀHUMME INNE HĀZEL-BEJTE BEJTUKE VEL-HAREME HAREMUKE VEL-EMNE EMNUKE VEL-'ABDE 'ABDUKE VE ENE 'ABDUKE VE-BNU 'ABDIKE VE HĀZA MEKĀMUL-'Ā'IZIBIKE MINEN-NĀR.

FE HARRIM LUHŪMENĀ VE BEŠERETENĀ 'ALEN-NĀRI.

ALLĀHUMME HABBIB ILEJNEL-ĪMĀNE VE ZEJJINHU FĪ KULŪBINĀ VE KERRIH ILEJNEL-KUFRE VEL-FUSŪKA VEL-'ISJĀNE VEDŽ'ALNĀ MINER-RĀŠIDĪN.

ALLĀHUMME KINĪ 'AZĀBEKE JEVME TEB'ASU 'IBĀDEK.

ALLĀHUMMERZUKNIL-DŽENNETE BI GAJRI HISĀB.

Kad se opet stigne do ruknul-jemani, donosi se istilam: Allahu ekber ve lillahil-hamd. Između ruknul-jemani i hadžerul-esveda uči se opet dova: Rabbena atina…

DOVA 3. ŠAVTA

Stane se pred hadžerul-esved, podignu ruke, izgovori: Allahu ekber ve lillahil-hamd i uči ova dova:

ALLĀHUMME E'ŪZU BIKE MINEŠ-ŠEKKI VEŠ-ŠIRKI VEŠ-ŠIKĀKI VEN-NIFĀKI VE SŪ'IL-AHLĀKI VE SŪ'IL-

MANZARI VEL-MUNKALEBI FIL-MĀLI VEL-EHLI VEL-VELEDI.

ALLĀHUMME INNĪ ES'ELUKE RIDĀKE VEL-DŽENNETE VE E'ŪZU BIKE MIN SEHATIKE VEN-NĀR.

ALLĀHUMME INNĪ E'ŪZU BIKE MIN FITNETIL-KABRI VE E'ŪZU BIKE MIN FITNETIL-MAHJĀ VEL-MEMĀT. Opet se, stigavši pred ruknul-jemani, uči istilam: ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD, A IZMEĐU RUKNUL-JEMANI I HADŽERUL-ESVEDA UČI: RABBENĀ ĀTINĀ…

DOVA 4. ŠAVTA

Pred hadžerul-esvedom ponovo se podignu ruke i uči istilam: Allāhu ekber ve lillāhil-hamd i počinje 4. šavt dovom: ALLĀHUMMEDŽ'ALHU HADŽDŽEN MEBRŪREN VE SA'JEN MEŠKŪREN VE ZENBEN MAGFŪREN VE 'AMELEN SĀLIHAN MAKBŪLEN VE TIDŽĀRETEN LEN TEBŪRE.

JĀ 'ĀLIME MĀ FIS-SUDŪRI AHRIDŽNĪ JĀ ALLĀHU MINEZ-ZULUMĀTI ILEN-NŪR.

ALLĀHUMME INNĪ ES'ELUKE MŪDŽIBĀTI RAHMETIKE VE 'AZĀ'IME MAGFIRETIKE VE 'SELĀMETE MIN KULLI ISMIN VEL-GANĪMETE MIN KULLI BIRRIN VEL-FEVZE BIL-DŽENNETI VEN-NEDŽĀTE MINEN-NĀR.

RABBĪ KANNI'NĪ BI MĀ REZAKTENĪ VE BĀRIK LĪ FĪ MĀ E'TAJTENĪ VAHLIF 'ALĀ KULLI GĀ'IBETIN LĪ MINKE BI HAJR.

Opet se, stigavši pred ruknul-jemani, uči istilam: ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD, A IZMEĐU RUKNUL-JEMANI I HADŽERUL-ESVEDA UČI: RABBENĀ ĀTINĀ…

DOVA 5. ŠAVTA

Ispred hadžerul-esveda ponovo se podignu ruke i uči istilam: ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD i počinje 5. šavt dovom:

ALLĀHUMME EZILLENĪ TAHTE ZILLI 'ARŠIKE JEVME LĀ ZILLE ILLĀ ZILLUKE VE LĀ BĀKIJE ILLĀ VEDŽHUKE VE 'SKINĪ MIN HAVDI NEBIJJIKE SEJJIDINĀ MUHAMMEDIN ŠERBETEN HENĪ'ETEN LĀ NAZME' BA'DEHĀ EBEDĀ.

ALLĀHUMME INNĪ ES'ELUKE MIN HAJRIN MĀ SE'ELEKE MINHU NEBIJJUKE SEJJIDUNĀ MUHAMMEDUN VE E'ŪZU BIKE MIN ŠERRI MESTE'ĀZEKE MINHU NEBIJJUKE SEJJIDUNA MUHAMMED.

ALLĀHUMME INNĪ ES'ELUKEL-DŽENNETE VE NE'ĪMEHĀ VE MĀ JUKARRIBUNĪ ILEJHĀ MIN KAVLIN EV FI'LIN EV 'AMELIN VE E'ŪZU BIKE MINEN-NĀRI VE MĀ JUKARRIBUNĪ ILEJHĀ MIN KAVLIN EV FI'LIN EV 'AMEL.

Kad se stigne pred ruknul-jemani, opet se uči istilam: ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD, A IZMEĐU RUKNUL-JEMANI I HADŽERUL-ESVEDA UČI SE: RABBENĀ ĀTINĀ…

DOVA 6. ŠAVTA

Stane se pred hadžerul-esved, podignu ruke, i izgovori se: Allāhu ekber ve lillāhil-hamd i uči se ova dova:

ALLĀHUMME INNE LEKE 'ALEJJE HUKŪKAN KESĪRETEN FĪMĀ BEJNĪ VE BEJNIKE VE HUKŪKAN KESĪRETEN FĪ MĀ BEJNĪ VE BEJNE HALKIK.

ALLĀHUMME MĀ KĀNE LEKE MINHĀ FAGFIRHU LĪ VE MĀ KĀNE LIHALKIKE FETEHAMMELHU 'ANNĪ VE'NINĪ BI HALĀLIKE 'AN HARĀMIKE VE BI TĀ'ATIKE 'AN MA'SIJETIKE VE BI FADLIKE 'AMMEN SIVĀKE JĀ VĀSI'AL-MAGFIREH.

ALLĀHUMME INNE BEJTEKE 'AZĪMUN VE VEDŽHEKE KERĪMUN VE ENTE JĀ ALLĀHU HALĪMUN KERĪMUN 'AZĪMUN TUHIBBUL-'AFVE FA'FU 'ANNĪ.

Opet se, stigavši pred ruknul-jemani, uči istilam: ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD, A IZMEĐU RUKNUL-JEMANI I HADŽERUL-ESVEDA UČI: RABBENĀ ĀTINĀ…

DOVA 7. ŠAVTA

Ispred hadžerul-esveda ponovo se podignu ruke i uči istilam: Allāhu ekber ve lillāhil-hamd i počinje 7. šavt dovom:

ALLĀHUMME INNĪ ES'ELUKE ĪMĀNEN KĀMILEN VE JEKĪNEN SĀDIKAN VE RIZKAN VĀSI'AN VE KALBEN HĀŠI'AN VE LISĀNEN ZĀKIREN VE HALĀLEN TAJJIBEN VE TEVBETEN NASŪHAN VE TEVBETEN KABLEL-MEVTI VE RĀHATEN 'INDEL-MEVTI VE MAGFIRETEN VE RAHMETEN BA'DEL-MEVTI VEL-'AFVE 'INDEL-HISĀBI VEL-FEVZE BIL-DŽENNETI VEN-NEDŽĀTE MINEN-NĀRI BI RAHMETIKE JĀ 'AZĪZU JĀ GAFFĀR.

RABBI ZIDNĪ 'ILMEN VE ELHIKNĪ BIS-SĀLIHĪN.

Kad se stigne pred ruknul-jemani, opet se uči istilam: ALLĀHU EKBER VE LILLĀHIL-HAMD I IZLAZI SA MJESTA TAVAFA.

TAVAF-NAMAZ I DOVA

Kad se završi tavaf s istilamom hadžerul-esveda ide se prema mekami-Ibrahimu. Ukoliko je puno svijeta tamo, nađe se neko pogodno mjesto u Haremu i klanjaju se dva rekata namaza. Na prvom rekatu prouči se sura Kafirun, a na drugom Ihlas.

Kad se završi namaz uči se dova koju želimo. Lijepo je tom prilikom učiti ovu dovu:

Allāhumme inneke ta'lemu sirrī ve 'alānijjetī fakbel ma'ziretī ve ta'lemu hādžetī fe e'atinī su'lī ve ta'lemu mā fī nefsī fagfir lī zunūbī

Allāhumme innī es'eluke īmānen jubāširu kalbī ve jekīnen sādikan hattā a'lemu ennehu lā jusībenī illā mā ketebte lī ridan minke bi mā kasemte lī ente velijjī fid-dunjā vel-āhireti ve teveffenī muslimen ve elhiknī bis-sālihīn.

Allāhumme lā tede'lenā fī mekāminā hāzā zenben illā gafertehu ve lā heme'en illā ferredžtehu ve lā hādžeten illā kadajtehā ve jessertehā fe-jessir umūrenā vašrah sudūrena ve nevvir kulūbenā vahtim bis-sālihāti a'mālenā.

Allāhumme teveffenā muslimīne ve ahjinā muslimīne ve elhiknā bis-sālihīne gajre hazājā ve lā meftūnīn.

ZEMZEM-DOVA

Prije nego što se popenje na brežuljak Saffa, mustehab je otići do Zemzema. Prema Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tu se pije koliko može Zemzem-vode. Dok se pije Zemzem, uči se dova za želju jer se na tom mjestu dova prima. Prenosi se ova dova:

Allāhumme innī es'eluke 'ilmen nāfi'an ve rizkan vāsi'an ve šifā'en min kulli dā'in ve sekamin bi rahmetike jā erhamer-rāhimīn.

MULTEZEM-DOVA

Multezem je zid između vrata Kabe i hadžerul-esveda. Ovdje se, prateći kako je to radio Allahov Poslanik, s.a.v.s., prislanjaju prsa i desni obraz, desna ruka pruža prema vratima i moli milost od Allaha. Suze teku potokom. To je mjesto gdje su dove kabul. U toj situaciji lijepo je učiti ovu dovu:

Allāhumme jā rabbel-bejtil-'atīki a'tik rikābenā ve rikābe ābā'ina ve ummehātinā ve ihvāninā ve evlādina minen-nāri jā zel-džūdi vel-keremi vel-fadli vel-menni vel-'atā'i vel-ihsān.

Allāhumme ahsin 'ākibetena fil-umūri kullihā ve edžirnā hizjiddunjā ve 'azābil-āhireh.

Allāhumme innī 'abduke ve 'bnu 'abdike vākifun tahte bābike multezimun bi e'tābike mutezellilun bejne jedejke erdžū rahmeteke ve ahšā 'azābeke jā kadīmel-ihsān. Allāhumme innī es'eluke en terfe'a zikrī ve teda'a vizrī ve tusliha emrī ve tutahhire kalbī ve tunevvire lī fī kabrī ve tagfire lī zenbī ve es'eluked-deredžātil-'ulā minel-dženneti – āmīn.

SA'J IZMEĐU SAFE I MERVE

Ako se želi obaviti sa'j između Safe i Merve (sa'j nakon kudumtavafa vredniji je ako se ostavi poslije tavafi-zijareta), ponovo se vrati do hadžerul-esveda i donosi istilam, ili izdaleka stane spram hadžerul-esveda i donosi tekbir i tehlil. Nakon toga se izađe iz Harema da bismo išli na Safu. (Ako se neće ići na Safu, ovaj posljednji istilam se ne obavlja.) Na Safu se možemo popeti iz različitih pravaca, ali je najbolje kroz kapiju Safe. Iz Harema se izlazi lijevom nogom. Kad se popne na

brežuljak Safa, nijeti se za sa'j: *Allāhumme innī urīdu en es'a mā bejnes-safā vel-mervete seb'ate ešvātin sa'jel-hadždži lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.*

Nakon toga okrene se prema hadžerul-esvedu i tri puta izgovori: Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd. A onda se ide prema Mervi.

PRVI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber kebīren vel-hamdu lillāhi kesīren ve subhānallāhil-'azīmi ve bi hamdihil-kerīmi bukreten ve esīlen ve minel-lejli fesdžud lehu ve sebbih'hu lejlen tavīlā.

Lā ilāhe illallāhu vahdehu endžeze va'dehu ve nesare 'abdehu ve hezemel-ahzābe vahdehu lā šej'e kablehu ve lā ba'dehu juhjī ve jumītu ve huve hajjun dā'imen lā jemūtu ve lā jefūtu ebeden bi jedihil-hajru ve ilejhil-masīru ve huve 'alā kulli šej'in kadīr.

Kad se stigne do zelenih oznaka, počne se kretati užurbano. Žene to ne čine, nego nastavljaju hodati uobičajenim korakom.

Tu se uči ova dova:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Kad se dođe do drugog zelenog znaka, ide se prema Mervi normalnim hodom i nastavlja dovom:

Rabbenā nedždžinā minen-nāri sālimīne gānimīne ferihīne mustebširīne me' 'ibādikes-sālihīne me'allezīne en'amellāhu 'alejhim minen-nebijjīne ves-siddīkīne veš-šuhedā'i ves-sālihīne ve hasune ulā'ike refīkan zālikel-fadlu minallāhi ve kefā billāhi 'alīmen lā ilāhe illallāhu hakkan hakkan lā ilāhe illallāhu lā na'budu illā ijjāhu muhlisīne lehud-dīnu ve lev kerihel-kāfirūn.

Kako se približava Mervi, uče se ajeti:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Kad se stigne na brežuljak Merve, opet se stane spram Kabe i izgovori: *Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.*

Nakon toga se krene nazad prema Safi i počinje drugi šavt.

DRUGI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber, Allāhe ekber, Allāhu ekber ve lillāhil-hamd. Lā ilāhe illallāhul-vāhidul-ehadul-ferdus-samedullezī lem jettehiz sāhibetun ve lā

veleden ve lem jekun lehu šerīkun fil-mulki ve lem jekun lehu velijjun minez-zulli ve kebbirhu tekbīrā.

Allāhumme inneke kulte fī kitābikel-munezzeli ud'ūnī estedžib lekum de'avnāke rabbenā fagfir lenā kemā emertenā inneke lā tuhliful-mī'ād.

Rabbenā innenā semi'nā munādijen lil-īmāni en āminū bi rabbikum fe'āmennā.

Rabbenā fagfir lenā zunūbenā ve kefir 'annā sejji'ātinā ve teveffenā me'al-ebrār.

Rabbenā ve ātinā mā ve'adtenā 'alā rusulike ve lā tuhzinā jevmel-kijāmeti inneke lā tuhliful-mī'ād.

Rabenā 'alejke tevekkelnā ve ilejke enebnā ve ilejkel-masīr.

Rabbenagfir lenā ve li ihvāninellezīne sebekūnā bil-īmāni ve lā tedž'al fī kulūbinā gillen lillezīne āmenū.

Rabbenā inneke re'ufun rahīm.

Kad se dođe do zelene oznake, ubrzavaju se koraci i uči dova:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Približavajući se brežuljku Safa opet se uči:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Kad se stigne na Safu, stane se spram Kabe, izgovori:

Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Kreće se ponovo prema Mervi u trećem šavtu.

TREĆI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber, Allāhe ekber, Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Rabbenā etmim lenā nūrenā vagfir lenā inneke 'alā kulli šej'in kadīr.

Allāhumme innī es'elukel-hajre kullehu 'ādžilehu ve ādžilehu ve estagfiruke li zenbī ve es'eluke rahmeteke jā erhamer-rāhimīn.

Kad se dođe do zelenog znaka, koraci se ubrzavaju i uči dova:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Kad se prođe drugi zeleni znak, nastavi se normalnim hodom prema Mervi i uči dova:

Rabbi zidnī 'ilmen ve lā tuzig kalbī ba'de iz hedejtenī ve heb lī min ledunke rahmeten inneke entel-vehhāb.

Allāhumme 'āfinī fī sem'ī ve besarī lā ilāhe illā ente.

Allāhumme innī e'ūzu bike min 'azābil-kabri lā ilāhe illā ente subhāneke innī kuntu minez-zālimīn.

Allāhumme innī e'ūzu bike minel-kufri vel-fakri.

Allāhumme innī e'ūzu bi ridāke min sehatike ve bi mu'āfātike min 'ukūbetike ve e'ūzu bike minke lā uhsī senā'en 'alejke ente kemā esnejte 'alā nefsike fe lekel-hamdu hattā terdā.

Približavajući se Mervi uči se ovaj ajeti-kerim:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Kad se stigne na Mervu, stane se prema Kabi i izgovori:

Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Sad se vraća nazad prema Safi i počinje 4. šavt sa'ja.

ČETVRTI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber, Allāhe ekber, Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Allāhumme innī es'eluke min hajri mā ta'lemu ve e'ūzu bike min šerri mā ta'lemu ve estagfiruke min kulli mā mā ta'lemu inneke ente 'allāmul-gujūb lā ilāhe illallāhul-mulkul-hakkul-mubīn. Muhammedun resūlullāhis-sādikul-va'dul-emīn.

Allāhumme innī es'eluke kemā hedejtenī lil-islāmi en lā tenzi'hu minnī hattā teveffānī 'alejhi ve ene muslimun.

Allāhummedž'al fī kalbī nūren ve fī sem'ī nūren ve fī besarī nūren.

Allāhumme rabbešrah lī sadrī ve jessirlī emrī ve 'e'ūzu bike min šerri vesvāsis-sadri ve šetātil-emri ve fitnetil-kabri.

Allāhumme innī e'ūzu bike min šerri mā jelidžu fil-lejli ve min šerri mā jelidžu fin-nehāri ve min šerri mā tehubbu bihir-rijāhu jā erhamer-rāhimīn subhāneke mā 'abednāke hakka 'ibādetike jā Allāh subhāneke mā zekernāke hakka zikrike jā Allāh.

Kad se dođe do zelenih oznaka, koraci se ubrzavaju i uči se:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Približavajući se Safi uči se:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Kad se stigne na Safu, ponovo se stane spram Kabe i uči:

Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Nakon toga se ponovo krene prema Mervi radi petog šavta.

PETI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber, Allāhe ekber, Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Subhāneke mā šekernāke hakka šukrike jā Allāhu.

Subhāneke mā e'lā še'nuke jā Allāhu.

Allāhumme habbib ilejnel-īmāne ve zejjinhu fī kulūbinā ve kerrih ilejnel-kufre vel-fusūka vel-isjāne vedž'alnā miner-rāšidīn.

Kad se dođe do zelenog znaka, ide se bržim koracima i uči:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Kad se prođe drugi zeleni znak, ponovo se krene prema Mervi normalnim hodom i nastavlja dova:

Allāhumme kinī 'azābeke jevme teb'asu 'ibādek.

Allāhummehdinī bil-hudā ve nekkinī bit-takvā vagfir lī fil-āhireti vel-ūlā.

Allāhummebsut 'alejnā min berekātike ve rahmetike ve fadlike ve rizkik.

Allāhumme innī es'eluken-ne'īmel-mukīmellezī lā jehūlu ve lā jezūlu ebedā.

Allāhummedž'al fī kalbī nūren ve fī sem'ī nūren ve fī besarī nūren ve fī lisānī nūren ve 'an jemīnī nūren ve min fevkī nūren vedž'al fī nefsī nūren ve 'azzim lī nūren rabbišrah lī sadrī ve jessir lī emrī.

Približavajući se Mervi, uči se ajet:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Kad se stigne na Mervu, ponovo se okrene prema Kabi i izgovori:

Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Poslije toga se ponovo krene prema Safi šestim šavtom.

ŠESTI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber, Allāhe ekber, Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Lā ilāhe illallāhu vahdehu sadeka va'dehu ve nesare 'abdehu ve hezemel-ahzābe vahdehu lā ilāhe illallāhu ve lā na'budu illā ijjāhu muhlisīne lehud-dīnu ve lev kerihel-kāfirūn.

Allāhumme innī es'elukel-hudā vet-tukā vel-'afāfe vel-ginā.

Allāhumme lekel-hamdu kellezī nekūlu ve hajren mimmā nekūlu.

Allāhumme innī es'eluke ridāke vel-džennete ve e'ūzu bike min sehatike ven-nāri ve mā jukarribunī ilejhā min kavlin ev fi'lin ev 'amel.

Allāhumme bi nūrikehtedejnā ve bi fadlikestagnejnā ve fī kenefike ve in'āmike ve 'atā'ike ve ihsānike ve asbahnā ve emsejnā entel-evvelu fe lā kableke šej'un. Vel-āhiru fe lā ba'deke šej'un vez-zāhiru fe lā šej'un fevkake vel-bātinu fe lā šej'un dūneke ne'ūzu bike minel-felesi evil-keseli ve 'azābil-kabri ve fitnetil-ginā ve nes'elukel-fevze bil-dženneh.

Kad se dođe do zelenih oznaka, ubrzava se hod i uči:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Približavajući se Safi uči se ajeti-kerim:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Kad se stigne na Safu, okrene se prema Kabi i prouči:

Bismillāhi Allāhu ekber ve lillāhil-hamd.

Ponovo se okreće prema Mervi radi sedmog šavta.

SEDMI ŠAVT SA'JA I DOVA

Allāhu ekber, Allāhe ekber, Allāhu ekber kebīren vel-hamdu lillāhi kesīra.

Allāhumme habbib ilejjel-īmāne ve zejjinhu fī kalbī ve kerrih ilejjel-kufre vel-fusūka vel-isjāne vedž'alnī miner-rāšidīn.

Od zelene oznake ide se bržim koracima i uči:

Rabbigfir verham va'fu ve tekerrem ve tedžāvez 'ammā ta'lemu inneke ta'lemu mā lā na'lemu inneke entellāhul-e'azzul-ekrem.

Kad se dođe do druge zelene oznake, nastavlje se uobičajenim hodom prema Mervi uz ovu dovu:

Allāhummahtim bil-hajrāti ādžālenā ve hakkik bifadlike āmālenā ve sehhil li bulūgi ridāke subulenā ve hassin fī džemī'il-ahvāli a'mālenā jā

munkizel-garkā jā mundžijel-helkā jā šāhide kulli nedžvā jā munteha kulle šekvā jā kadīmel-ihsāni jā dā'imel-ma'rūfi jā men lā ginen bi šej'in 'anhu ve lā budde li kulli šej'in minhu jā men rizku kulli šej'in 'alejhi ve masīru kulli šej'in ilejh.

Allāhumme innī 'ā'izun bike min šerri mā a'tajtena ve min šerri mā mene'tenā.

Allāhumme teveffenā muslimīne ve elhiknā bis-sālihīne gajre hazājā ve lā meftūnīn.

Rabbi jessir ve lā tu'assir rabbi temmim bil-hajr.

Približavajući se Mervi uči se ajet:

Innes-safā vel-mervete min še'ā'irillāhi fe men hadždžel-bejte evi'temere fe lā džunāha 'alejhi en jettavvefe bihimā ve men tetavve'a hajren fe'innellāhe šākirun 'alīm.

Tako je sa Safe otišlo na Mervu četiri puta i sa Merve na Safu tri puta vratilo. Jedan odlazak sa Safe prema Mervi je jedan šavt, a i jedan povratak sa Merve na Safu je jedan šavt.

Nakon što se završi sa'j uči se ova dova:

Rabbenā tekabbel minnā ve 'āfinā va'fu 'annā ve 'alā tā'atike ve šukrike e'innā ve 'alā gajrike lā tekilnā ve 'alel-īmāni vel-islāmil-kāmili džemī'an teveffenā ve ente rādin 'annā.

Allāhummerhamnī bi terkil-me'āsī ebeden mā ebkajtenī verhamnī en etekellefe mā lā ja'nīnī verzuknī husnen-nezari fī mā jurdīke 'annī jā erhamer-rāhimīn.

Sa'j se obavlja nakon tavafa. Ako se uradi prije tavafa, treba ga ponoviti.

Kad se završi sa'j na Mervi, prouči se dova i onda ponovo ide u Harem. Lijepo je klanjati tamo dva rekata namaza. U Meki se ostaje do dana Tervije u ihramu i čuva od zabranjenih stvari. Koliko god se želi obilazi se oko Kabe i klanja namaz u Haremu. Ni nakon jednog od tih tavafa se ne obavlja sa'j. Nakon svakog sedmog šavta tavafa klanjaju se dva rekata. Još je vrednije ako se tokom tavafa čini zikr i uči Kur'an.

STAJANJE NA AREFATU

Na dan Tervije (dan prije dana Arefe) klanja se sabah i nakon što izađe sunce zajednički se ide prema Mini gdje će se zanoćiti. Tu će se klanjati svih pet namaskih vaktova (podne, ikindija, akšam, jacija i sabah). Dok god se nalazi u Meki i u putu treba stalno učiti telbiju.

Nakon provedene noći na Mini rano ujutro se klanja sabah i ide na Arefat radi jevmi-Arefe. Džaiz je i da se ne prenoći na Mini, nego da se ode direktno na Arefat. Smatra se da je učinio grijeh onaj ko ima dovoljno vremena da i nakon noćivanja u Meki svrati na Minu, pa otud krene prema Arefatu, a to ne učini.

Vukufi-Arefe, stajanje na Arefatu, počinje 9. zul-hidždže, kad se sunce približava zevalu, i traje do zore prvog dana Kurban-bajrama. Makar se ostalo i sasvim malo vremena na Arefatu u tom razdoblju, to je uredu i sahih, osim što se treba obaviti to između zevala i zalaska sunca, da se bez uzur-opravdanja ne ostavlja za noć.

Nakon zevala se uči hutba. Po završetku hutbe uči se jedan ezan i dva ikameta te se klanjaju zajedno podne i ikindija. Kiraet se uči u sebi. Između dva farz namaza se ne klanjaju sunneti. Prije podnevskog farza klanjaju se sunneti. Zajedničko klanjanje podne i ikindije važi samo za one koji klanjaju džematile u mesdžidu Nemire na Arefatu ili šatorima. Sam čovjek ne može klanjati tako objedinjene namaze. Farzove putnici klanjaju po dva.

Nakon namaza izlazi se na vukuf. Cijeli Arefat je mjesto stajanja. Vukuf se ne čini samo na mjestu zvanom Batni-Urene. Okreće se prema kibli, ruke se šire i uče dove. Dova se može učiti skupno, ali i sam čovjek može doviti. Svak se duboko iz srca unosi u svoje dove, tiho učeći i moleći Allaha. Iako nema određene dove za ovo mjesto, općenito se slijedeća dova uzima kao odgovarajuća:

Lā ilāhe illallāhu lā šerīke leh. Lehul-mulku ve lehul-hamdu juhjī ve jumītu ve huve hajjun lā jemūtu bi jedihil-hajr ve huve 'alā kulli šej'in kadīr. Lā na'budu illā ijjāhu. Ve lā na'refu rabben sivāh.

Allāhummedž'al fī kalbī nūren ve fī sem'ī nūren ve fī besarī nūra.

Allāhumme rabbišrah lī sadri ve jessir lī emrī.

Allāhumme hāzel-mekāmul-mustedžīril-'ā'izi minen-nāri edžirnī minen-nāri bi'afvike ve edhilnil-džennete bi rahmetike jā erhamer-rāhimīn. Iz hedejtenī lil-islāmi fe lā tenzi'hu 'annī ve lā tenzi'nī 'anhu hattā takbidanī ve ene 'alejh.

Dove se ovdje bez sumnje primaju i ovdje hadžije postaju hadžijama.

Hadž onog ko se taj dan ne nađe na Arefatu ne vrijedi i slijedeće godine ga treba ponoviti. Može samo samo da obavi dužnosti umre.

Na Arefatu se boravi dok ne zađe sunce. Ovo stajanje, boravak obavezno je.

BORAVAK NA MUZDELIFI

Kad sunce zađe, polahko i bez meteža se ide prema Muzdelifi. Povremeno se uče telbije, tekbiri, tahmidi i istigfari. Akšam se ne klanja na Arefatu ni na putu. Ako se klanja, onda treba ponoviti na Muzdelifi. Kad nastupi jacijsko vrijeme, uči se ezan. U džematu ili samostalno, klanjaju se zajedno akšam i jacija. Između dva namaza se ne klanjaju sunneti. I farz jacijskog namaza klanja se putnički, s dva rekata. Dobro je noć upotpuniti namazom i zikrom.

Nema kazne za onog ko ovdje ne zanoći ili ode sa Muzdelife nakon zore, osim što je napravio grešku propustivši sunnet.

Dok se boravi na Muzdelifi, sakupljaju se kamenčići veličine graška, njih 70, operu se, a onda se i sabah rano klanja. Nakon namaza imam stoji na nogama okrenut prema Kibli. Džemat je iza njega. Zahvaljuje se Allahu, uče se tehlil, tekbir, telbije i salavat na Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Podižu se ruke i moli ono što čovjek želi.

Na Muzdelifi može se boraviti svugdje osim na mjestu po imenu Batni-muhassir. Vrijeme boravka jeste od zore pa dok se lijepo razvidi. Kad sunce izađe, boravak je završen. Obaviti boravak na Muzdelifi prije ili poslije ovog vakta nije valjano. Ako neko bez uzura propusti boravak na Muzdelifi, treba zaklati kurban.

Kad se razvidi, kreće se prema Mini. Iako nema kazne ako se krene ranije ili kasnije od ovog vremena, to se smatra greškom.

PRVI DAN BAJRAMA NA MINI

Čim se stigne na Minu, u šatore se ostavlja priručna prtljaga.

Sa 70 već pripremljenih kamenčića ide se u pravcu Meke, radi bacanja kamenčića na treće džemre, Akabu (veliko džemre). Sunnet je da se kamenje baci do zevala. (Mekruh je bacati od zore do izlaska sunca, od zevala do zalaska sunca je mubah, a noću bacati kamenčiće je mekruh.)

Sedam kamenčića sakupljenih na Muzdelifi baca se desnom rukom, palcem i kažiprstom držeći kamen i uz to se izgovara BISMILLĀH ALLĀHU EKBER. To se izgovara prilikom bacanja svakog kamena. Tu se dalje ne boravi, nego se vraća nazad čim se baci kamenje.

S prvim bačenim kamenom prestaje se s telbijom, ona se više ne donosi.

Ako se želi zaklati kurban nakon bacanja sedam kamenčića, onda se to i radi. Za one koji su zanijetili ifrad-hadž nema potrebe da se kolje

kurban. (Onaj ko želi može to učiniti radi nafile.) Ako neće klati kurban, briju se, skraćuju kosu i izlaze iz ihrama.

Nakon toga prestaju zabrane vezane za hadž i sve je mubah osim spolnog odnosa.

Hadžije koje izađu iz ihrama mogu prvi dan, a isto tako i drugi i treći, sići u Meku i obaviti tavafi-zijaret. U ova tri dana dužan je obaviti tavaf, a tavaf sam je farz. Ako se ne obavi tavaf u ova tri dana, treba se zaklati kurban zbog propuštanja obaveze.

Glavni tavaf zanijeti se ovako:

Allāhumme innī urīdu tavāfe bejtikel-harami fe jessirhu lī ve tekabbelhu minnī seb'ate ešvātin tavāfel-hadždži lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.

Ako se ranije nije činio "reml" u toku kudum-tavafa, sad se čini u toku tri šavta tavafi-zijareta.

Ako se klanjaju dva rekata namaza, a ranije se nije obavio sa'j, čini se sad. Ako je sa'j obavljen nakon kudum-tavafa, neće se obavljati nakon ovog farz-tavafa. Nakon završetka tavafi-zijareta dozvoljeno je i spolno općenje. Nakon tavafi-zijareta prvog dana vraća se na Minu. Sunnet je ovdje zanoćiti, jer je sunnet kamenovati sve tri džemreta drugi i treći dan Kurban-bajrama. Zbog toga je mekruh noćiti negdje drugo osim na Mini bez uzur-opravdanja.

DRUGI DAN BAJRAMA NA MINI

U period između zevala pa do zalaska sunca drugog dana Bajrama ide se do sve tri džemreta i baca se po sedam kamenčića. To je sunnet. (Mekruh je ako se baca od zalaska sunca do zore. Osim ova dva perioda nije džaiz bacati kamenčiće.)

Prvo se počinje od malog džemreta koje se nalazi prema mesdžidu Hajf. Baci se jedan po jedan od sedam kamenčića i svaki put se izgovori "BISMILLĀH ALLĀHU EKBER". Nakon toga se zastane i prouči se dova, jer i poslije ovoga ima džemre.

Poslije toga se ide do srednjeg džemreta i na isti način baca se sedam kamenčića. Opet se stane i prouči dova, jer ima još jedno džemre.

Slijedi odlazak do velikog džemreta, „Akabe", i kao i ranije baca sedam kamenčića. Ovdje se, međutim, ne zastaje, jer nema više džemreta.

TREĆI DAN BAJRAMA NA MINI

Trećeg dana Bajrama se, isto kao i drugog dana, nakon zevala, baca po sedam kamenčića s tekbirom i odlazi sa Mine. Tako je završeno kamenovanje. Ako se, međutim, ostane na Mini i čeka do zore četvrtog dana, onda treba bacati kamenčiće i četvrti dan.

ČETVRTI DAN BAJRAMA NA MINI

I četvrti dan Bajrama se na isti način, od zevala do zalaska sunca, baca po sedam kamenčića na sve tri mjesta, čime je ukupno bačeno 70 kamenčića. Ovaj dan iznimno se kamenčići mogu bacati i prije zevala. Sad se odlazi sa Mine i vraća u Meku.

OPROSNI TAVAF

Posljednja dužnost prije odlaska iz Meke i povratka u svoju domovinu jeste oprosni tavaf. On je obavezan za one koji dolaze izvan Meke. Stanovnici Meke ovaj tavaf ne obavljaju. Tavaf od sedam šavtova bez "remla" ovako se nijeti:

Allāhumme innī urīdu tavāfe bejtikel-harami fe jessirhu lī ve tekabbelhu minnī seb'ate ešvātin tavāfel-vedā' lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.

Kad se treba krenuti kući, treći dan Bajrama, bace se kamenčići, obavi tavaf i može se otići kući. Ako se ostane još neko vrijeme u Meki, oprosni tavaf može se obaviti kad je vrijeme poći. I to je mustehab.

Ako žena prije oprosnog tavafa dobije mjesečnicu ili bude u stanju nifasa, nije dužna obaviti taj tavaf.

Ako neko ode iz Meke a propustio je bez opravdanja oprosni tavaf, smatra se grešnikom zato što je propustio obavezu i treba zaklati kurban. Ako nije prešao mjesta Mikata, pa se vrati i obavi oprosni tavaf, smatra se da je ispunio obavezu. Ako se vrati nakon što je već prešao mjesta Mikata, on se smatra kao neko ko se vratio da obavi umru; prvo će obaviti umranski tavaf, a onda oprosni tavaf koji mu je preostao.

Nakon Oprosnog tavafa ode se do mekami-Ibrahima ili blizu nekog mjesta, klanjaju se dva rekata namaza i prouči dova. Odlazi se na izvor Zemzema i pije se Zemzem okrenut prema Kabi, učeći dove i umivajući se istovremeno vodom. Ako ima prilike, ponovo se ide do Kabe i prislanjaju prsa i lice uz Multezem, desnu ruku pružajući prema

vratima Kabe, upućujući molbe Allahu i prolijevajući suze. Nakon što se izvjesno vrijeme donose tahmid, tehlil, tekbir i salavati, čini se istilam hadžerul-esvedu, okreće se lice prema Kabi i unazad izlazi iz Mesdžidul-harama. Nakon toga kreće se na put.

33. UMRA

Opisani redoslijed i način obavljanja hadžskih obreda odnosi se na ifrad-hadž. Ako se hoće obaviti samo umra, postupak je uglavnom isti, uz slijedeće razlike:

Kad se obuku ihrami na mikatu ili prije mikata, nakon namaza zanijeti se:

Allāhumme innī urīdul-'umrete fe jessirhā lī ve tekabbelhā minnī.

("Allahu moj, želim da obavim umru. Olakšaj mi je i primi.")

To se izgovori i prouči telbija. Za umranski ihram vrijede ista pravila i ograničenja kao i za hadžske ihrame, a tokom putovanja se stalno uči telbija.

Po ulasku u Meku radi umre obavlja se tavaf uz ovaj nijet:

Allāhumme innī urīdu tavāfe bejtikel-harami fe jessirhu lī ve tekabbelhu minnī seb'ate ešvātin tavāfel-'umreti lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.

Nakon toga obavi se tavaf na način koji smo već opisali.

Nakon ovog tavafa uspne se na Safu i zanijeti:

Allāhumme innī urīdu en es'ā mā bejnes-safā vel-mervete seb'ate ešvātin sa'jel-'umreti lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.

Nakon nijeta obavi se sa'j između Safe i Merve na način kako smo to opisali. Nakon toga se brije ili skraćuje kosa, skidaju ihrami i umra je s time završena. Ako se ostane u Meki još, može se nositi uobičajena odjeća. Sve što je bilo ranije dozvoljeno, sad je opet halal. Ako će se obaviti hadž, čekaju se dani hadža, a to vrijeme se provodi u ibadetu i tavafu.

Postoje određene razlike između umranskih i hadžskih farzova:

- za umru nema određenog vremena i zbog toga se ne može propustiti;
- na umri nema stajanja na Arefatu i Muzdelifi;
- nema bacanja kamenčića na džemreta niti se klanjaju dva rekata namaza radi umre;
- nema tavafi-kuduma;
- ako se napravi prijestup koji zahtijeva klanje kurbana kao iskup (npr. tavaf obaviti u stanju Dženabeta), kolje se mali kurban (ovan). Kad bi se to desilo u ihramu hadža, trebalo bi zaklati devu;
- čim se donese prvi istilam hadžerul-esveda, prekida se telbija.

34. TEMETTU'-HADŽ

Kako smo to već govorili, kod temettu'-hadža objedinjuju se dva različita ihrama za hadž i umru. Oni koji dolaze izvan mikata preferiraju ovu vrstu hadža da ne bi predugo ostajali u ihramu.

Na Mikatu ili prije njega obuku se ihrami i zanijeti umra. Onaj ko je u ihramu izbjegava sve ono od čega treba da se kloni.

Kad se uđe u Meku, nijeti se tavaf za umru i izvrši na način kako se to i radi. S prvim tavafom prekida se telbija.

Kad se dođe na Safu, nijeti se umranski sa'j i obavi na propisan način. Nakon toga skrati se kosa ili obrije i izađe iz ihrama. Tako je obavljena umra. Oblači se obična odjeća i radi sve ono što je mubah.

Na dan kad se treba ići na Minu ili već ranije u Meki ponovo se oblače ihrami, zanijeti hadž, uči se telbija i nijet čini samo za hadž (ifrad). Sve se radi na način kako smo to opisali ranije, nastojeći da se ibadet hadža u potpunosti obavi.

Na Mini se kolje kurban iz zahvalnosti što se uspjelo objediniti hadž i umru. Taj kurban se kolje nakon bacanja kamenčića na džemrei-Akaba, a prije brijanja i šišanja.

Ako se nije u stanju zaklati ovakav kurban, onda se posti za vrijeme hadža, tri dana sa završetkom na jevmi-Arefe, a sedam dana nakon bajrama ili kad se vrati kući.

Ovaj tok je prema onom ko, dok je u temettu'-hadžu, nije odnio ili nije poslao kurban kao hedj u Meku. Ako se ima ovakav kurban, onda se ne izlazi iz ihrama samo sa obavljenom umrom. Naprotiv, obavi se tavaf za umru, sa'j i onda ostaje u ihramu do dana Tervije, tj. 8. zul-hidždže, u slijedu se učini nijet za hadž i nastavlja obavljati preostali ibadet-hadža. Prvog dana Kurban-bajrama kolje se ovaj kurban zahvalnosti, a nakon toga brije se i podsijeca kosa, pa se najzad izlazi iz ihrama.

35. KIRAN-HADŽ

Kiran-hadž jeste objedinjavanje ihrama hadža i umre u jednom putovanju.

Ihram se obuče na mikatu ili prije njega, klanjaju se dva rekata namaza i zanijeti se na sljedeći način:

Allāhumme innī urīdul-hadždže vel-'umrete fe jessirhumā lī ve tekabbelhumā minnī ve e'innī 'alejhimā ve bārik lī fīhimā nevejtul-hadždže vel-'umrete ahremtu bihimā lillāhi te'ālā 'azze ve dželle.

Nakon toga se uči telbija i dalje kloni svega onog što treba izbjegavati. Kad se u Meku ulazi radi umre, nijeti se tavaf i obavlja prema adabima koje smo već opisali. Na prvom tavafu se prestaje s telbijom.

Kad se dođe na Safu, nijeti se sa'j za umru i obavi sa'j po redoslijedu. Međutim, ne izlazi se iz ihrama. Još u ovom ihramu obavlja se kudum-tavaf i sa'j. Ako se ovdje ne obavi sa'j, učinit će se nakon tavafi-zijareta. Ako se obavi nakon kudum-tavafa, onda ga ne treba učiniti ni nakon tavafi-zijareta. Jednako kao što se radi u ifrad-hadžu na dan Tervije, ide se na Minu, a odatle na Arefat i obavlja se stajanje na Arefatu. Nakon toga vraća se na Muzdelifu i kad se i tu završi stajanje, prvog dana Kurban-bajrama baca se sedam kamenčića na džemre Akabe. Nakon toga se kolje kiran-kurban koji je vadžib. Potom se brije ili krati kosa i izlazi iz ihrama. Ako se ne nađe kurban za klanje ili nema dovoljno sredstava da se kupi, posti se tri dana do jevmi-Arefe, a nakon povratka kući još sedam dana, čime se ukupno napuni deset.

U kiran-hadžu, dakle, ostaje se u ihramu od ulaska na mikatu pa dok se ne zakolje kurban, pri tome pazeći na sve zabrane.

Nakon toga, isto kao i kod ifrad-hadža, slijedi tavafi-zijaret, na kraju se obavi i oprosni tavaf, te tako završava kiran-hadž.

Temettu' i kiran-hadž obavljaju oni koji dolaze izvan Mikata. Oni koji su iz Meke ili iz predjela između Meke i Mikata to ne rade. Kod ova dva hadža ne može se ići porodici i vraćati. Ovima se jako teško udaljiti od porodica, pa zbog toga obavljaju samo ifrad-hadž.

Oni koji odu na umru tokom ramazana i ostanu na hadžu mogu za vrijeme ramazana obaviti umru više puta. Obaviti umru je bolje od obavljanja samoga tavafa. Svaka umra koja se obavi za vrijeme mjeseca ramazana ima sevape hadža.

Ovi ljudi ne mogu obavljati umru nakon ramazanskog bajrama, jer se oni koji su došli prije ramazanskog bajrama u Meku i ostali do hadža

smatraju Mekelijama. Pošto Mekelije obavljaju samo ifrad-hadž, ni oni ne mogu obaviti drugi. Ibn Abidin kaže:

"Mekelije i oni koji su pod njihovom odredbom (oni koji stanuju između Mikata i Harema) obavljaju samo ifrad-hadž. Ako obave kiran i temettu', to je džaiz, ali su time i počinili grijeh. Potreban im je otkupni kurban."

U djelu Fetāvāi-hindijja pak stoji:

"Za Mekansko stanovništvo nema temettu' i kiran-hadža. Za njih ima posebno ifrad-hadž. Stanovništvo Mikata (oni koji stanuju između Mikata i Harema) su pod odredbom Mekanskog naroda."

KAKO SE LJUDI DIJELE PREMA MIKATU?

Ljudi se u odnosu na mikate dijele na tri grupe:

- Afakije (oni koji dolaze izvan Mikata), o su oni koji žive izvan mikata. Za njih ima pet mjesta Mikata koji se obično ovako redaju: Medinelijama je to Zul-Hulejfe, za Sirijce Džuhfa, za one iz Nedžda Karnul-menazil, za one iz pravca Jemena Jelemlem i za Iračane Zati-Irk;
- stanovništvo Hilla (oni koji su izvan Harema), to su oni koji žive u granicama Mikata, a izvan Harema. Njihovi mikati mogu biti porodična boravišta, kao i bilo koje mjesto između njihovih kuća i Harema;
- Mekelije (oni koji stanuju u Haremu), njihov mikat za hadž jeste Harem, znači sama Meka. Za umru im je to Hill. Zbog toga Mekelije mogu ući u ihram u svojim kućama ili bilo kom mjestu u Haremu. Za umru ulaze u ihram u Hillu, Ten'imu ili nekom drugom mjestu. Mikat onih koji su došli izvana, ali imaju stalno mjesto boravka u Meki je isti ovakav.

ADABI O KOJIMA TREBA VODITI RAČUNA U POVRATKU SA HADŽA

Glavni adabi o kojima vodi računa hadžija koji se vraća sa hadža, kao i svaki putnik u povratku s puta su sljedeći:

- onaj ko se vraća sa puta uči tekbir i dovu;

- trebao bi javiti za svoj dolazak pri povratku kući, da ne bi bilo iznenađenja. To je sunnet;
- kad vidi svoj grad, treba proučiti dovu;
- kući ne bi trebalo dolaziti noću, nego ujutro ili oko akšama;
- sunnet je da po dolasku u grad prvo ode u džamiju i klanja dva rekata namaza. Poslije ide kući i tamo klanja dva rekata nafile;
- nakon povratka kući s hadža čovjek bi trebao biti bolji nego što je bio prije odlaska na hadž. Treba činiti sve više dobra i dobročinstava, jer je to znak da mu je hadž kabul;
- mustehab je hadžiji kad se vrati sa hadža reći:

"Da ti Allah ukabuli hadž, oprosti grijehe, nadoknadi sve ono što si potrošio." U hadisi-šerifu Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Allahu moj! Oprosti grijehe onom ko čini istigfar za hadžiju i hadž." Nije džaiz zaklati kurban iz poštovanja prema hadžiji, kao što neki rade. Pretjerivanje u ukazivanju ljubaznosti protivno je ihlasu koji je potreban u ibadetima.

36. MEDINA

To što je Medinetul-munevvera harem, zapovijed je Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ona to ranije nije bila. Granica između sjevera i juga medinskog harema jeste prostor između Ajra i Sevra. To su dvije planine koje se nalaze na sjeveru, odnosno jugu. Granica između istoka i zapada dio je između dvije labe. To su danas mjesta s crnim kamenom, poznata kao Harra.

Prilikom boravka u Medini treba paziti na slijedeće adabe:

- sunnet je zijaretiti kabur Poslanika, s.a.v.s., jer je to najveća bliskost i najbolje djelo. O ovome ima mnogo hadisa;
- mustehab je da onaj ko zijareti Poslanika, s.a.v.s., po dolasku u njegovu džamiju klanja namaz s nijetom pokornosti i ibadeta Allahu;
- u putu s namjerom ovog zijareta treba donositi puno salavate, posebno u haremu Medine i po viđenju tamošnjeg drveća;
- mustehab je obući najčišće odijelo prije ulaska u Medinu;
- treba razmišljati o časnosti Medine, o tome kako je nakon Meke Medina najvrednije mjesto na svijetu;
- ulazeći u Mesdžidun-Nebevijj, Mesdžidul-haram i druge džamije, treba raditi sve ono što nalažu lijepi adabi, ruknovi, i s dovom. Ulazi se desnom nogom, izlazi lijevom.

Nakon toga upućuje se prema Revdul-mutahheri koja se nalazi između Kabri-šerifa i Minbera. Pored Minbera treba klanjati tehijjetul-mesdžid. Treba prići krugu koji je na strani kible Mesdžida, jer to je jedno od mjesta na kojima je stajao Allahov Poslanik, s.a.v.s.

nakon klanjanja tehijjetul-mesdžida u Revdi ili drugim mesdžidima, zahvaljuje se Allahu zato što nam je omogućio ovakvu blagodat. Od Njega se moli da obavimo zijaret i da bude kabul. Nakon toga se u skrušenosti stoji pred mubarek kaburom, leđima okrenutim kibli, a licem prema Kabri-šerifu, na udaljenosti od četiri aršina, očiju prikovanim za zemlju, a srca daleko od ovodunjalučkih stvari. Razmišlja se samo o blizini Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Nakon toga se tiho čini selam:

Es-selāmu 'alejke ejjuhen-Nebıjju ve rahmetullāhi ve berekātuhu.
Es-salātu ves-selāmu 'alējke jā Sejjidenā jā Resūlallāh!
Es-salātu ves-selāmu 'alejke jā Nebijjallāh!
Es-salātu ves-selāmu 'alejke jā Hajre halkillāh!
Es-salātu ves-selāmu 'alejke jā men erselehullāhu rahmeten lil-'alemīn!

Es-salātu ves-selāmu 'alejke jā Sejjidel-murselīn ve Hātemen-Nebijjīne ve imāmel-muttekīne ve Kā'idel-gurril-muhadždželīn!

Es-selāmu 'alejke jā men vesafehullāhu bi kavlihi „ve inneke le'alā hulukin 'azīm" ve „bil-mu'minīne re'ufun rahīm"!

Es-selāmu 'alejke ve 'alā sā'iril-enbijā'i vel-murselīn ve 'alā ehli bejtiket-tajjibīnet-tahhirīn!

Es-selāmu 'alejke ve 'alā ezvādžiket-tāhirāti ummehātil-mu'minīn!

Es-selāmu 'alejke ve 'alā ashābike edžme'īne 'ibādis-sālihīn!

Ešhedu en lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerīke lehu ve ešhedu enne sejjidenā Muhammeden 'abduhu ve resūluhu. Ve ešhedu enneke jā Resūlallāh kad belagter-risālete ve eddejtel-emānete ve nesahtel-ummete ve de'avte ilā sebīli Rabbike bil-hikmeti vel-mev'izatil-haseneti ve 'abedte Rabbeke hattā je'tīkel-jekīnu fe sallallāhu 'alejke kesīren efdale ve ekmele ve edžabe mā sallā 'alā ehadin minel-halkil-edžme'īn.

Allāhumme edžzi 'annā nebijjenā efdale mā džezejte ehaden minen-nebijjīne vel-murselīn.

Allāhumme ātihil-vesīlete vel-fadīlete veb'ashu mekāmen mahmūden ellezī ve'adteh.

Allāhumme salli 'alā Muhammedin ve 'alā āli Muhammedin kemā salejte 'alā Ibrāhīme ve 'alā āli Ibrāhīme inneke hamīdun medžīd.

Rabbenā āmennā bi mā enzelte vetteba'ner-Resūle fektubnā me'aš-šāhidīn. Vel-hamdu lillāhi Rabbil-'ālemīn.

KAKO SE SELAMI EBU BEKR, R.A.?

Krenuvši istočno dolazi se do kabura Ebu Bekra, r.a. i predajući selam na desnu stranu uči se:

Es-selāmu 'alejke jā halīfete Resūlillāh,
Es-selāmu 'alejke jā safijje Resūlillāh,
Es-selāmu 'alejke jā sāhibe Resūlillāh,
Es-selāmu 'alejke jā vezīre Resūlillāh,
Es-selāmu 'alejke jā sānije Resūlillāhi fil-gār,
Es-selāmu 'alejke jā 'ālemel-muhādžirīne vel-ensār,
Es-selāmu 'alejke jā Ebā Bekr es-Siddīk,
Es-selāmu 'alejke ve rahmetullāhi ve berekātuhu.

KAKO SE SELAMI OMER, R.A.?

Dalje idući istočno dolazi se pred kabur Omera, r.a. Selami se ovako:
Es-selāmu 'alejke jā Emīrel-mu'minīn Omerul-Fārūk,
Es-selāmu 'alejke jā men e'zellāhu te'ālā bihil-islām,
Es-selāmu 'alejke jā men ezharehullāhu bihid-dīn,
Es-selāmu 'alejke jā men 'āše hāmiden ve haredže mined-dunjā šehīden,
Es-selāmu 'alejke jā men kemmele bihil-erbe'ūn,
Es-selāmu 'alejke jā men istedžābellāhu fīhid-da'vete Hātemin-nebijjīn
Es-selāmu 'alejke ve rahmetullāhi ve berekātuhu.

Nakon toga se povuče pola koraka nazad i selam uputi obojici:
„Neka je selam na vas obojicu koji ležite pored Allahovog Poslanika, njegovi drugovi, veziri, savjetnici, pomoćnici u vjeri, poštovani, vi koji ste osigurali dobrobit ummetu nakon njega. Neka vas Uzvišeni Allah obojicu najljepše nagradi."

Nakon toga se stane u ravni prema glavi i mubarek licu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i zahvali Allahu, upućujući dove za sebe, roditelje, rodbinu, učitelje, drage ljude i druge mu'mine.

REVDA

Poslije toga vraća se u Revdatul-mutahheru, gdje se mnogo uče dove i klanja namaz. Kod Buharija i Muslima stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:
„Između moje kuće i moga minbera je jedna od Džennetskih bašči. Moj minber je na mome Havdu." Kod minbera se stoji i uče dove.

STUP TEVBE

Nakon toga dođe se do stupa koji se nalazi između kabura i minbera i za koji se vezao Ebu Lubabe sve dok Allah nije primio njegovu dovu. Klanjaju se dva rekata namaza i uče dove za želju. Tu je i stup pored kojeg je h. Aiša zahvaljivala Allahu i plakala.

HANNANE

Ide se poslije do ostataka Hannane, stupa koji je plakao samo zato što ga je Resulullah, s.a.v.s., napustio i ostavio samog.

Dok god je hadžija u Medini svi namazi bi se trebali klanjati u Mesdžidun-Nebevijj, Poslanikovoj džamiji. Kad se odlazi iz Medine, klanjaju se dva rekata namaza i uči dova:

„Allahu moj, nemoj da ovo bude moj posljednji dolazak u Resulov harem. Olakšaj mi da ponovo dođem u oba Harema. Oprosti mi i na svijetu i na ahiretu. Pomozi mi da se vratim s mirom i srećom."

Nije dozvoljeno činiti tavaf oko kabura Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Mekruh je kabur dodirivati i ljubiti. Prema edebu je da se ispred počivališta našeg Resulullaha stoji mirno i s poštovanjem.

37. KURBAN

Kurbanom se naziva posebna životinja koja se kolje u određenom vremenu sa nijetom žrtvovanja, radi približavanja Allahu. Uzvišeni Allah rekao je:

„Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji."[1]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao:

„Najbolji i Allahu najdraži posao koji čovjek može uraditi za vrijeme Kurban-bajrama jeste puštanje krvi svome kurbanu. On će mu (kurban) pristupiti sa svim svojim znakovima na Sudnjem danu. Zaista, taj posao stigne Allahu prije nego što padne prva kap krvi (kurbana) na zemlju. Pa uljepšavajte svoje poslove kurbanom."[2]

KURBAN ZA UMRLU OSOBU

Kurban se može zaklati u ime nekoga ko je umro. Jede se od mesa ovog kurbana i sve se radi na isti način, osim što nagrada ide onom ko je umro.

AKIKA-KURBAN

Zaklati kurban za akiku nije mustehab nego mubah. To je kurban koji se kolje sedmi dan po djetetovom rođenju. Sama riječ „akika" znači „kosa sa kojom se dijete rodi". Pošto se novorođenčetu ošiša kosa, i kurbanu za tu priliku je ostalo ime „akika-kurban".

1 El-Kevser, 2.
2 Nejlul-evtār, V, 108.

38. 54 DUŽNOSTI

1. znati Allahova, dž.š., svojstva i svakodnevno ih ponavljati;
2. ne stjecati haram-zaradu i izdržavati se halalom;
3. abdest uzimati i čistiti se prema sunnetu;
4. izvršavati u potpunosti pet dnevnih namaza;
5. čistiti se od džunupluka kupanjem;
6. u stjecanju opskrbe pouzdati se u Allaha;
7. jesti i piti ono što je halal;
8. biti skroman i ne biti pohlepan;
9. imati potpuno pouzdanje u Allaha u svemu;
10. zahvaljivati Allahu na blagodatima koje nam je dao;
11. oblačiti čistu odjeću od halala;
12. biti strpljiv i ne očajavati u nevoljama;
13. nakon počinjenog grijeha odmah učiniti tevbu;
14. ibadetiti isključivo radi Allahovog, dž.š., zadovoljstva;
15. odoljeti šejtanovim vesvesama;
16. vladati se prema Kur'ani-kerimu i u svakom poslu se povinovati njegovim propisima i uputama;
17. vjerovati da dolazi smrt i to stalno imati na umu;
18. voljeti u ime Allaha;
19. lijepo postupati prema roditeljima i sjećati ih se dovom;
20. nikome ne govoriti iza leđa, gibetiti;
21. naređivati dobro i odvraćati od zla;
22. posjećivati rodbinu;
23. ne izdavati ono što nam je povjereno;
24. ne izrugivati i ne ismijavati što i ne pristoji muslimanu;
25. biti pokoran Allahu i Njegovom Resulu;
26. čuvati se grijeha i ne zanemarivati ibadete;
27. razmišljati o Allahovoj Moći i Uzvišenosti i bojati se Njegove kazne;
28. gledati u Allahova stvorenja uzimajući pouku;
29. razmišljati o učinjenim djelima i čuvati se zla;
30. paziti na jezik i čuvati ga od ružnih riječi;
31. čuvati oči od harama;
32. ne biti nepošten ni prema kome;
33. biti iskren i držati datu riječ;

34. čuvati se praznog uha i lijepog izgleda;
35. učiti znanje koje je farz;
36. ne varati na vagi i u mjerenju, ničije pravo ne zakinuti;
37. znati za Allahove kazne i čuvati se toga;
38. voljeti činjenje dobra i pomagati onima kojima je to potrebno;
39. ne gubiti nadu u Allahovu milost;
40. boriti se protiv želja nefsa, ne povoditi se za strastima;
41. ne baviti se sihirima i gatanjem;
42. od Allaha tražiti halal opskrbu;
43. davati zekat na potpun i valjan način;
44. ne održavati bračne odnose sa ženama dok su u hajzu i nifasu;
45. čuvati srce od ružnih misli;
46. ne biti ohol i nadmen;
47. ne ugrožavati prava jetima;
48. ne podržavati ono što vodi u nemoral mladića i djevojaka;
49. ne opustiti se zbog Allahovih blagodati pa biti nezahvalan;
50. ne nasrtati silnički na imetak siromašnih;
51. Allahu druga ne pripisivati;
52. čuvati se svega što vodi zinaluku;
53. ne kleti se krivo i bespotrebno;
54. čuvati se onoga što izaziva pijanstvo i ošamućenost.

Muslimani su odgovorni za još dosta zapovijedi i zabrana, osim ovoga. Ispuniti to jeste muslimanima glavna obaveza.

Ovdje ćemo reći nešto i o posebnim, uzvišenim odgovornostima.

39. DŽIHAD

Džihad jeste čisti ibadet sa puno fadileta. Toliko je velik da čovjek podnosi i najteže nevolje zbog njega, žrtvuje čak i svoj život, a sve da bi stekao Allahovo zadovoljstvo. Pored toga, duša koja je stalno u ibadetu i pokornosti, stalno u borbi protiv strasti, u stanju je najvećeg džihada. Zbog toga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vraćajući se iz jednog vojnog pohoda, rekao:

„Iz malog džihada vratismo se u veliki."[3]

Riječ „džihad" jezički znači „trud", „borba", „pokušavanje". Kao šerijatski pojam znači napor koji se pokaže u borbi na Allahovom putu, pa bilo to životom, jezikom, imetkom ili nekim drugim sredstvom.

Prema toj definiciji, džihad je kad se jedan musliman priključi borbi na vjerskom putu, kad pomaže gazijama imetkom ili stavom, kad im obezbjeđuje hranu i piće, kad liječi ranjene, kad radi na povećanju brojnosti islamske vojske.

Džihad je u islamskoj vjeri farzi-kifaje; svima je farzi-ajn koji mogu držati oružje u rukama samo u situacijama opće mobilizacije. U Kur'ani-kerimu se dosta govori o ovom.[4]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao:

„Zadužen sam da se borim s ljudima dok god ne kažu: nema Boga osim Allaha."[5]

„Ko umre, a da nije išao u borbu, niti sebi govorio da bi trebao ići u borbu, taj je umro sa jednim ogrankom (vidom) licemjerstva."[6] Oko ove teme ima puno hadisa. Za više detalja treba pogledati hadiske zbirke i poglavlja koja govore o džihadu.

Sve dok nema opće mobilizacije žene nisu odgovorne za džihad. Ako, međutim, bude proglašena opća mobilizacija, ženama to postaje obaveza i bez dozvole njihovih muževa i očeva. U takvoj situaciji priključivanje džihadu postaje farzi-ajn, nužno je zajednički zaustaviti

---

3 Bulūgul-merām, prev., IV, 88.

4 O džihadu: En-Nisā, 95, 96;El-Enfāl, 72;Et-Tevba, 19, 20, 41, 44; El-Furkān, 52;El-Hadždž, 78; El-Hudžurāt, 15

O ratu: El-Bekara, 190-194, 216, 217, 244, 246; Ālu Imrān, 195; En-Nisā, 71-78; 84; El-Enfāl, 30-40; Et-Tevba, 5, 12, 29; El-Ahzāb, 20, 25, 26.

5 Bulūgul-merām, prev., IV, 89.

6 Bulūgul-merām, prev., IV, 90.

napad neprijatelja. U takvoj situaciji dužnost koja se tiče općih prava jeste ispred čuvanja ličnih prava.[7]

Prenosi se od Aiše, r.a., da je rekla: „Upitala sam: 'Allahov Poslaniče, ima li džihada za žene?' 'Da', odgovorio je, 'one imaju džihad bez ratovanja, to su hadž i umra.'" Ovaj hadis prenosi Ibn Madže. Njegov izvornik je kod Buharija: H. Aiša rekla je: „Tražila sam dopuštenje za džihad od Allahovog Vjerovjesnika, s.a.v.s., a on je odgovorio: 'Vaš džihad je hadž.'" U drugom rivajetu pitale su žene Resulullaha, s.a.v.s., za džihad, a on je odgovorio: „Da, džihad je hadž." Prenosi se od Imama Nesaija i Ebu Hurejrea, r.a.: „Džihad starog, žene i slabog je hadž."

Ovi hadisi dokaz su da žena nije dužna ići u džihad, te da ona sevape džihada može dobiti obavljanjem umre i hadža. Žene su obavezne da žive diskretno i u miru, a džihad je nešto sasvim suprotno od toga. Tamo se miješa sa muškarcima, pokazuje javno, viče glasno. Ipak, u hadisima nema ni dokaza da džihad nije dozvoljen ženama.[8]

Da bi žene mogle ići u neprijateljske zemlje sa mudžahidima, mora se voditi računa o nekim stvarima poput toga da nema smetnje da se u jednoj velikoj vojsci nađu neke žene. Bolje je i da te žene budu starije. Mogla bi se pojaviti kakva potreba da se o njima mora posebno brinuti. Ako je to formacija od 100 do 400 vojnika, žene ne mogu biti s njima, jer postoji opasnost da padnu u neprijateljske ruke.[9]

Ako se mudžahidi nalaze na neprijateljskim granicama, na mjestima gdje može doći do neprijateljskih napada, oni mogu odbiti napad ili u ovoj situaciji mogu svoje žene prebaciti na islamsku teritoriju. U tom slučaju žene mogu biti pored njih.[10]

Imam Muslim prenosi ovaj hadis od Enesa, r.a.:

„Ummu Sulejma pojavila se tokom Bitke na Hunejnu sa sabljom u ruci i rekla Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: „Ako mi se iko približi od mušrika, ovo ću mu zariti u stomak."[11]

Iako ovaj hadis pokazuje da su se žene mogle priključiti borbi, iz ovog shvatamo da se može raditi samo o učešću u odbrambenoj borbi. Kod Buharija ima rivajeta koji govore o tome da su žene išle na bojište da bi odnijele hranu i vodu vojnicima ili da pomognu ranjenicima.

---

7 Istilahati-fikhijje kamusu, Bilmen, III, 358-360.
8 Bulūgul-merām, prev., IV, 91-92.
9 Isto, II, 372.
10 Isto, III, 372.
11 Isto, IV, 92.

40. PRIMJERI IZ ASRI-SE'ADETA

Od Ummu Sulejme, r.a.:

„Dok je naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., ratovao, neke ensarijke bolesnima su davale vode, pomagale ranjenicima i bile uz njih radi liječenja.“[12]

Od Ummu Sulejme, r.a.:

„U borbama našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s., ja i neke ensarijke smo zajedno davale vode bolesnima i liječile ranjenike.“[13]

Od Ummu Atijje, r.a.:

„Bila sam sa našim Vjerovjesnikom, s.a.v.s., u sedam bitaka. Obilazila sam šatore, kuhala hranu, liječila ranjene i pazila bolesne i povrijeđene.“[14]

Od Enesa, r.a.:

„Bili smo pred porazom u Bici na Uhudu, ashabi su bili u rasulu, uz Allahovog Poslanika, s.a.v.s., bilo je tek 12 ljudi. U ovom opasnom trenutku borbe vidio sam Ebu Bekrovu kćer, ženu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., h. Aišu i moju majku Ummu Sulejmu, r.a., kako zavrnutih rukava pomažu. Na nogama su im se vidjele halke. Uporno su sa sudovima na ramenima nosile vodu i pojile ranjenike. Čim bi ispraznile jedan sud, odmah bi žurile po drugi i ponovo prinosile ustima ranjenika.“[15]

Od Sa'lebe b. Ebi Malika, r.a.:

„Jednog dana dijelio je Omer, r.a., nekim ženama u Medini haljine, pa mu preostala jedna. Neko pored njega reče: 'Vođo vjernika, a da to daš plemenitoj ženi pored tebe...'

Pored njega je bila Ummu Kulsum, kćerka h. Alije i Fatime, r.a.. Omer reče: 'Priličnije je ovo dati Ummu Sulajt.' To je bila jedna od ensarijki koja je prešla na islam nakon Hidžre. Razlog zašto smatra nju zaslužnijom da dobije haljinu Omer, r.a., ovako je objasnio: 'Na dan Uhuda Ummu Sulajt raznosila je vodu, pojila nas i šila nam odjeću.'“[16]

Hašredž b. Zijad, od svoje nane:

„Sa Resulullahom, s.a.v.s., i nekim našim ženama krenuli smo u borbu na Hajberu. Poslanik, s.a.v.s., nas je upitao: 'Zašto ste pošle?' 'Da

12 Hejsemi, V, 323 (od Taberanija).
13 Hajātus-sahābe, II, 67.
14 Isto .
15 Bejheki, IX, 30.
16 Hajātus-sahābe, II, 67-68.

vam budemo od pomoći na Allahovom putu', odgovorile smo, 'da liječimo ranjene, dodajemo vam strijele i ako treba jelo pripremimo.'"

Od Zuhrija:

„Žene su se pridruživale u borbama Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., da bi pomagale noseći vodu, brinući se o ranjenima."

Od Taberanija:

„Jedna žena po imenu Ummu Kebše iz mahale Beni Huzaa upitala je Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

'Dopuštaš li da i ja krenem u rat?'

'Ne', odgovorio je.

'Ali ja neću da se borim, nego da brinem o bolesnima i ranjenima, da nosim vodu vojnicima' , reče žena.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče:

'Da se ne bojim da će to postati običaj i da će se pričati „ta i ta žena išla u rat", ja bih ti dozvolio. Pošto se, međutim, bojim toga, ne dopuštam ti. Sjedi gdje jesi.'"[17]

Od Ibn Abbasa, r.a.:

„'Allahov Poslaniče, poslale su me žene tebi. Džihad je Uzvišeni Allah postavio kao farz samo muslimanima. Ako u džihadu ostvare pobjedu, onda imaju nagradu, ako poginu kao šehidi, onda će kod svog Gospodara imati nagradu. Mi, žene, međutim, brinemo o kući. Zar nemamo mi ništa od te njihove nagrade?'

Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče:

'Ovako reci ženama: Pokornost mužu i priznavanje njegovog hakka ima sevapa koliko džihad. A malo je žena koje to rade.'"[18]

U jednom drugom rivajetu:

Došla je bila neka žena Vjerovjesniku, s.a.v.s. i rekla:

„Poslale su me žene. Nema one koja nije zaželjela da dođem do tebe. Uzvišeni Allah je i ženama Gospodar isto kao što je i Gospodar muškarcima. Ti si Vjerovjesnik koji je poslan i ženama, isto kao i muškarcima. A ipak, Uzvišeni Allah je samo muškarcima propisao farz džihada. Ako muškarci pobijede u ratu, oni dobiju bogatstvo i imetak, a ako poginu, kod Allaha dobiju hiljadu života u bogatstvu. Zar nema za žene ovakvog djela?"

Vjerovjesnik, s.a.v.s., odgovorio je ovako:

17 Hajātus-sahābe, II, 72.
18 Et-tergību vet-terhīb, III, 53.

„Ako su žene poslušne svojim muževima i poštuju njihova prava, bit će nagrađene takvom nagradom. Ali među vama je malo onih koje to rade."[19]

Od Abbada:

„Abdul-Muttalibova kći Safija je bila pod zaštitom Hasana b. Sabita, r.a. Ona priča: 'Hasan je pazio na nas žene i djecu. Ugledala sam jednog Jevreja kako obilazi oko našeg skloništa. Pošto su Jevreji Beni Kurajza bili u ratu protiv Resulullaha, s.a.v.s., među nama je vladalo neprijateljstvo. U slučaju da nas napadnu nije bilo nikog ko bi nas odbranio. Pošto su se muslimani i Resulullah, s.a.v.s., zbog rata bili vratili u Medinu, nas niko ne bi imao odbraniti. A jedan je tad došao do nas. Rekoh Hasanu:

'Hasane, ti si jedino muško među nama. Vidiš da ovaj Jevrej kruži oko nas. Ako sazna da smo ovdje, otići će i obavijestiti ostale. Vjerovjesnik ne može ostaviti borbu i doći nama u pomoć.'

'Allah bio zadovoljan s tobom', reče Hasan, 'ali ja nisam taj koji to može uraditi.'

Kako on to reče, ja shvatih da nema ništa od toga. Ustadoh i spremih se, uzeh jednu letvu i izađoh iz skloništa. Udarala sam Jevreja dok ga ne ubih. Poslije sam se vratila u sklonište i rekoh Hasanu: 'Idi i uzmi njegove stvari i odjeću. Pošto je muško, ja ga nisam mogla skinuti.

'Abdul-Muttalibova kćeri, meni ne trebaju njegove stvari', reče."[20]

---

19 Isto.
20 Hajātus-sahābe, II, 70-71.

Sudbinu jedne generacije
određuju generacije prije nje.

DRUGE DUŽNOSTI U ŽIVOTU

(pokrivanje, vjenčanje, razvod)

41. POKRIVANJE I MAHREMLUK

Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s., naredili su da žene i muškarci pokrivaju svoja tijela. Prema tome, pokrivanje na način kako to traži islam jeste farz, nepobitni zahtjev vjere. Uzvišeni Allah detaljno je to razložio u kur'anskim ajetima. Tako se kaže:

„Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade.

I reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje, i neka vela svoja spuste na grudi svoje; neka ukrase svoje ne pokazuju drugima, to mogu samo muževima svojim, ili očevima svojim, ili očevima muževa svojih, ili sinovima svojim, ili sinovima muževa svojih, ili braći svojoj ili sinovima braće svoje, ili sinovima sestara svojih, ili prijateljicama svojim, ili robinjama svojim, ili muškarcima kojima nisu potrebne žene, ili djeci koja još ne znaju koja su stidna mjesta žena; i neka ne udaraju nogama svojim da bi se čuo zveket nakita njihova koji pokrivaju. I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite.“[1]

Kako se vidi u ajetima:

- od muškaraca se traži da čuvaju svoje oči od harama, da imaju stida, jer će samo takvim ponašanjem biti duhovno čisti;
- i od žena se traži da čuvaju oči od harama (od gledanja u mjesta koja će probuditi polne želje), naređuje im se da čuvaju svoje djevičanstvo, da pokrivaju svoje ukrase osim onog što je i inače spoljašnje (šake, stopala i lice), da lijepe i privlačne ukrase ne pokazuju nemahremu;
- zapovijeda se pokrivanje vrata i prsa;
- naglašava se pred kim se žena treba pokriti, a pred kim se smije otkriti;
- na kraju ajeta kaže se: *„I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite.“* Ovim se ukazuje na to da se postupcima koji nisu u skladu sa ajetom čini grijeh od kojeg se može spasiti samo tevbom Uzvišenom Allahu.

Kada su objavljeni ovi ajeti, muslimanke su na licu mjesta sa svojih haljina pocijepale dijelove i od toga sebi napravile pokrivala. Kako su se

1 En-Nūr, 30-31.

pokrile, tako više nisu nikad postupile protivno propisima iz tog ajeta. I Allahov Poslanik, s.a.v.s., krajnje precizno slijedio je pravila iz ajeta.

Ovaj propis nema ništa s običajima. On nije potvrdio običaj kakav je vladao u to doba, nego ga je poboljšao. Žene koje su u doba džahilijjeta nosile pokrivala za glavu tako da su prebačena bila na leđa, a ramena i prsa ostajala otkrivena, sad su se pokrivale na novi način, islamski način.[2]

UVJETI DA BI ŽENSKA ODJEĆA BILA ISPRAVNA

- to treba biti odjeća koja će pokrivati cijelo tijelo osim lica i šaka: šake i lice nisu avret, a cijelo tijelo jeste.
- odjeća ne smije biti providna, o ovome je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Dvije vrste ljudi su stanovnici Džehennema, a ja ih još nisam vidio: silnici, u čijim su rukama bičevi debljine kravljih repova, kojima tuku svijet i žene koje nose prozirnu odjeću kao da su gole, koje okreću lice od Allahovih naredbi i sklone su zlim djelima, a glave njihove su im kao grbe deva. Takve žene neće ući u Džennet, niti će osjetiti njegov miris, a njegov miris se daleko širi na sve strane.“[3]

Ovim hadisom naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., objašnjava da žene nisu pokrile svoje ukrase ako nose prozirnu odjeću, da se to samo zove odijevanjem a da su one ustvari gole.

- odjeća ne smije biti tijesna, čak i ako se ne vidi boja kože, ako je odjeća uska, ona otkriva oblike nekih dijelova tijela što privlači pogled muškarca, a to je haram.

- haljina ne treba biti upadljiva, odjeća služi da pokrije ženske ukrase. Danas se dosta žena pokriva kao da sakrije svoje ukrase, a sama njihova odjeća je upadljiva i nakićena. Ne gledaju šta i čime pokrivaju.

---

2 Za više vidjeti: Islam işiginda günün meseleleri, Hajrettin Karaman, III, 33-41; Buhari, Nur.

3 Et-tergību vet-terhīb, Munziri, III, 95.

- odjeća se ne treba mirisati lijepim mirisima, haram je da se žena namiriše i izađe napolje. Ibn Kesir kaže: „Kad žena izlazi iz kuće, zabranjeno je da se namiriše lijepo, da muškarci ne bi osjetili njen miris.“[4]

- da odjeća ne sliči na mušku jer imaju hadisi u kojima se proklinje žena čije je odijelo nalik na muško.

- da odjeća ne sliči na onu koju nose nemuslimanke.

- da to nije odjeća koja pokazuje društveni položaj. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Onoga ko na ovom svijetu oblači odjeću bogataša Uzvišeni Allah na Kijametskom danu obuče u odjeću siromašnih, a onda je vatrom učini.“[5]

Islam nije propisao kao farz neku određenu odjeću, nego je farz samo pokrivanje. Pokrivanje je bilo i kod prvih ljudi i po tome se čovjek razlikuje od životinje. Dok životinja ne pokriva dijelove svog tijela, čovjek to čini. To je urođeno.

Islam nas uči da su neki dijelovi tijela muškarca i žene avret i da njih ne treba pokazivati pred nepoznatima (onima koji nam nisu mahrem); ukazuje na to da se i očima i rukama može činiti blud. Blud oka je gledanje žene odnosno muškarca sa strašću, spolnom željom; blud ruke je dodir sa spolnom željom. Pošto uvijek i svuda može biti ljudi koji će sa strašću gledati u avret muškarca, odnosno žene, musliman koji izađe napolje u društvo otkrivenog avreta postupa suprotno islamskom časnom i poštenom načinu ponašanja.

Perika ni oblikom ni značenjem ne može biti pokrivalo za glavu. Oblikom ne može jer kad se stavi, neki dijelovi ostaju vidljivi. Time je u suprotnosti sa ajetima koji govore o pokrivanju.

Kao što treba pokriti cijelo tijelo, tako treba i sakriti grudi i slična mjesta koja skreću pažnju na obline tijela. Haram je među nepoznatima imati na sebi grudnjak koji služi isticanju grudi, dok je džaiz nositi grudnjak koji će spriječiti njihanje prsa.

---

4 Tefsīr Ibn Kesīr, III, 284.
5 Ebu Davud, II, 172.

42. GLEDANJE

Pogleda ima četiri vrste i odredba za svako je različita. To su:

- gledanje muškarca u ženu;
- gledanje žene u muškarca;
- gledanje muškarca u muškarca i
- gledanje žene u ženu.

GLEDANJE MUŠKARCA U ŽENU

Ako suprug gleda svoju ženu, prema svim mezhebima ittifakom džaiz je i gledanje i dodirivanje cijelog tijela, uključujući i stidno mjesto. Mekruh je, međutim, kad muškarac i žena gledaju jedno drugom u stidna mjesta ili osoba gleda u svoje stidno mjesto, a bez potrebe. Što se tiče kerahijeta gledanja unutar stidnog mjesta, on je još jači. Aiša, r.a., ciljajući na stidno mjesto, rekla je: „Niti je On vidio u mene, niti ja u njega.“[6]

Ako je žena neko ko je mahrem, sestra ili tetka, može se gledati u lice, glavu, prsa, noge (misli se na dio od koljena do peta), ruke; ne može se gledati u stomak ili u leđa.

Gledanje u dijelove tijela nepoznate žene, mimo šaka i lica, haram je. Uzvišeni Allah rekao je: *„osim ukrasa njihovih išta osim onoga što je ionako spoljašnje“*.[7] S druge strane, nužno je vidjeti lice i ruke u svakodnevnim situacijama uzimanja, davanja između muškarca i žene.

Ako se nenamjerno vidi neko koga je inače haram vidjeti, obaveza je okrenuti lice. Nema grijeha u prvom nenamjernom pogledu. Abdullah b. Bedželi je rekao: „Upitao sam Resulullaha, s.a.v.s., za propis iznenadnog pogleda, a on mi je rekao da skrenem pogled.“[8]

Kad se traži djevojka za ženidbu, džaiz je gledati samo u ruke i lice. Dozvoljeno je da onaj ko traži pogleda nekoliko puta. Ne gleda ništa osim ruku i lica, a ništa ne dodiruje. Jer, sa gledišta dokaza lice dovoljno govori o ljepoti, a ruke o tenu.

---

6 Nasbur-rāje, IV, 248.
7 En-Nūr, 31.
8 Nasbur-rāje, IV, 248.

Što se tiče doktora i pitanja liječenja, ako je u pitanju gledanje bolesnog dijela tijela, sa ženom bi trebalo da je neko mahrem, njen muž ili neko od povjerenja. Uvjet je i da nema ženskog doktora koji bi to mogao uraditi. Uostalom, pregled od nekoga ko je istog roda je puno ugodniji i lakši.

U situacijama kao što je trgovina mubah je gledati samo u lice. To se dešava, na primjer, pri davanju novca za kupljenu ili uzimanja novca za prodanu robu.

Džaiz je gledati u ženu pri pouci i tokom učenja nekih zanata. Ako sa ženom nema nikog, niti dobrog mahrema, niti mogućnosti da se podučavanje vrši iza neke pregrade, onda se traže neki uvjeti kojima bi se uklonile te smetnje (prisustvo mahrema ili neke druge osobe).

Ukratko, izuzeci su, kad je džaiz gledati u ženu, prema fakihima slijedeće situacije: traženje u cilju braka, liječenje, radnje poput trgovine, svjedočenje, podučavanje i slično. Ni pretjerano gledanje u ovim situacijama nije džaiz, jer ono što se dozvoli u nužnosti procjenjuje se prema količini.

GLEDANJE ŽENE U MUŠKARCA

Odredba oko gledanja žene u muškarca ista je u tri situacije kao i kod gledanja muškarca u ženu.

- ako je muškarac muž žene, šta god može da gleda muž kod nje, može i ona kod njega;
- ako je žena mahrem, dozvoljeno je da vidi cijelo tijelo osim stidnog mjesta;
- ako je žena nepoznata muškarcu, u situaciji kad je sigurna u pogledu strasti, džaiz je da gleda u cijelo tijelo osim dijela između koljena i stomaka;

Osjetiti strast ne znači da nešto ružno prođe kroz glavu. Za muškarca to znači oživljavanje njegovog spolnog organa, pa i povećavanje, a kod žene, pa i starijeg muškarca je to uzbuđenje u srcu. Ako ovoga nema, onda nije riječ ni o kakvom haramu.

GLEDANJE MUŠKARCA U MUŠKARCA

Gledanje muškarca u drugog muškarca, ako su još golobradi, bez gledanja u stidna mjesta, u situaciji kad je čovjek siguran od strasti, mubah je ittifakom svih mezheba. Avretom se smatra dio tijela od pupka do koljena. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Avret muškarca je između pupka i koljena.“[9]

„I bedro je avret.“[10]

Avret treba pokriti, pa i pred sinom, u javnim kupatilima i drugim mjestima.

GLEDANJE ŽENE U DRUGU ŽENU

Gledanje žene u ženu jeste kao i gledanje muškarca u drugog muškarca. Spol je zajednički i ne osjeća se strast prema većini. Nekad se posebno može pojaviti nužnost otkrivanja pred drugom ženom. Pored toga, zabranjeno je gledati u prostor avreta, između pupka i koljena; u druge dijelove tijela može se gledati ako sigurno nema strasti. Haram je gledati ako se pribojava strasti i fitne.

MOŽE LI NEMUSLIMANKA GLEDATI U MUSLIMANKU?

Haram je da nemuslimanka koja nije mahrem gleda u muslimanku. Muslimanka pred nemuslimankom brine o tome da je pokrivena. Izuzetak su lice i šake. Znači, ovakva žena je kao muškarac. To pokazuje 31. ajet sure En-Nur.

Sahih-rivajetom potvrđeno je da je Omer, r.a., zabranio muslimankama da zajedno budu u hamamima sa ehlul-kitabijkama. Suština ovoga jeste u tome da bi nemuslimanka mogla kafiru opisivati osobine muslimanke. Zbog toga nije džaiz da muslimanka pokazuje pred nemuslimankom bilo koji dio tijela koji se treba pokriti.

GLEDANJE U GOLIŠAVE SLIKE

Prvo, ne bi trebalo ograničiti gološave slike samo na slike žena. Isto je i sa slikama muškaraca. Pokazivanje i gledanje avreta, od koga god to

9 Džāmi'us-sagīr, Es-Sujūtī, II, 143.
10 Tirmizi, prev., IV, 493.

bilo, haram je i grijeh. Isto tako je grijeh i snimati avret i dijeliti slike, jer to budi spolna osjetila i približava grijehu.

Kad je riječ o televiziji i filmovima, to je još izraženije. Treba nastojati udaljiti se od ovog grijeha i harama.

43. DODIRIVANJE

Tamo gdje je gledanje haram haram je i dodirivanje, tj. dodirivanje sa strašću. Užitak dodira je jači i veća je mogućnost da se pokrenu strasti. Tamo gdje je džaiz gledanje, džaiz je i dodirivanje, u situaciji kad su i jedno i drugo sigurni da neće osjetiti strast dodirivanjem. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ljubio je glavu h. Fatimi.

Ako ipak osoba koja se dodiruje ima sumnje, nije sigurna, onda nije halal ni gledati je niti dodirivati.

Ova odredba odnosi se na mladu ženu koja je mahrem.

Haram je muškarcima i ženama rukovati se s pripadnikom suprotnog spola koji nije mahrem.

Žena može poljubiti ruku muškaraca s kojima joj je trajno zabranjeno stupiti u brak (svekar, amidža, dajdža, brat, otac...), ali je puno bolje i u skladu sa bogobojaznošću da ne ljubi ruke drugih osim oca.

Nije dozvoljeno da muškarac spava u istoj postelji sa ženom koja nije njegova, ni razgolićeni ni obučeni. Isto tako nije dozvoljeno ni dvojici muškaraca niti dvjema ženama da spavaju u jednoj postelji. Zabranjeno je i ležati bez pokrivača između njih, na način „mukâme'a ili mukâ'ame".

Muška se djeca od ženske razdvajaju u postelji s deset godina. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Naređujte svojoj djeci klanjanje namaza kada im bude sedam godina, a kažnjavajte ih ako ne budu klanjali kada napune deset godina i razdvajajte ih u posebne postelje."[11]

Držanje supružnika pod ruku jeste običaj koji je nama došao iz Evrope. Nije dobro ako se to čini iz pomodarstva. Izuzetak je ako se to radi zbog bolesti ili radi pomoći, da bi se žena zaštitila od gužve u nekoj sredini. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Vi ćete, uistinu, slijediti puteve onih koji su bili prije vas ličeći na njih kao što je slična perka na strijeli drugoj perci, tako da kada bi oni ušli u gušterovu rupu, i vi biste u nju ušli." Prisutni su upitali: Allahov Poslaniče, židovi i kršćani? „A ko drugi.", odgovorio je.[12]

Ovaj hadisi-šerif upućuje na to da se treba čuvati od oponašanja nemuslimana. Historija prijašnjih naroda puna je fitne i nesreća. Islam i islamski ummet nemaju potrebe za ikakvim oponašanjem. Islam ima

11 Tadž, prev., I, 253 (Ebu Davud, Ahmed, od Tirmizija).
12 El-lu'lu' vel-merdžân, prev., III, 270-271.

svoja posebna svojstva koja ga odlikuju između drugih. Zbog toga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naređivao da se čuva ta prepoznatljivost i da se nikome ne podilazi oponašanjem.

44. ZABAVA

Kad se čovjek i žena osame, džaiz je i halal svaka vrsta šale i igre koja u sebi nema elemente harama. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Svaka zabava za muslimana batil je, osim kod vježbe s lukom i strijelom, uvježbavanja konja i zabave sa ženom“[13]

13 Tirmizi, prev., III, 190.

45. MAHREM

Mahrem je osoba sa kojom bi bilo haram vjenčati se.
Bračna zapreka može biti :

- trajna i
- privremena.

APSOLUTNE (TRAJNE) BRAČNE SMETNJE

Trajna bračna zapreka može biti na osnovu:

- krvnog srodstva,
- srodstva po tazbinstvu i
- srodstva po mlijeku.

KO JE SVE ŽENI MAHREM?

- muž, amidža i dajdža;
- otac i djed;
- suprugov otac (svekar) i djed;
- sinovi i unuci;
- braća (od istih roditelja, samo po majci ili samo po ocu, bez razlike);
- bratići;
- robovi u vlastitom vlasništvu (ta ustanova danas ne postoji);
- maloljetna djeca;
- starije sluge koji su izgubili strast za ženama;
- ista rodbina koja je stečena po mlijeku.[14]

Ovdje treba izdvojiti dvije situacije koje su izuzetak:

14 En-Nur, 30-31, En-Nisâ, 23.

Majka brata ili sestre po mlijeku: s njom je brak džaiz. Nije džaiz vjenčati se s njom ako dolazi porijeklom s očeve strane. Naprimjer: jedna žena doji dijete. Ona ima i svoga sina koga je rodila. Njen sin se može vjenčati s majkom ovog djeteta tj. žena koju bi vjenčao je majka njegove sestre po mlijeku.

Sestra po mlijeku sina ili kćeri: Halal je da nju oženi otac. Nije halal ako je sinovljeva ili kćerkina sestra po mlijeku iz babinog roda. Naprimjer: jedna žena doji dijete. Njen muž može oženiti sestru te bebe. I otac te bebe može oženiti kćer žene koja daje mlijeko.[15]

Svi ranije nabrojani ženini su mahremi. Žena se ne može udati ni za koga od njih. Samo ako su po prirodi loši i smutljivci, ako se primijeti da su grešnici, treba se sklanjati od njih.

Mubah je pred njima pokazati svoje ukrase, ali to ne znači svakako pokazivati mjesta ukrasa. Lijepo je i dobro čak i pred njima, pa i kad je žena sama, biti pristojno odjeven.

Suprugovi amidža i dajdža nisu mahrem. Zbog toga žena ne može ostati sama s njima u sobi. Ako i ima neko s njima, žena pored njih treba biti pokrivena.

Muškarcu nije mahrem žena njegovog brata. Ne može putovati s njom, ako nema još nekog s njima, ne može biti sam s njom u zatvorenom prostoru. Jedno drugom ne mogu ljubiti ruku. Zajedno mogu boraviti samo ako još neko ima u društvu i pazeći na pokrivanje.

OSAMLJIVANJE S VJERENICOM

Vjeridba nije brak. To je samo jedna vrsta obećanja za brak. Zbog toga se na vjeridbu ne odnosi nijedna odredba koja se tiče onog poslije vjenčanja. Nije džaiz ostati sam s vjerenicom, a da nema mahrema, jer je vjerenik muškarac koji je još uvijek djevojci stranac. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Neka čovjek ne ostaje nasamo sa ženom koja mu nije halal, jer treći je među njima šejtan. Ovdje su izuzetak žene koje su mu mahrem."[16]

15 Zuhejli, prev., IX, 111.
16 Nejlul-evtār, Eš-Ševkānī, VI, 111.

ZABAVLJANJE PRIJE BRAKA

Zabavljati se prije braka, tj. šetati, hodati i odlaziti na različita javna mjesta šerijatski je zabranjeno. Povrh toga nema ni koristi od ovakvog druženja, jer zaručnici u tom periodu ne pokazuju jedno drugom svoja prava lica. U narodu postoji izreka da „svaki zaručnik vara".[17] Muškarac u nekim okolnostima može požurivati, jer njime ovladavaju želje i teško mu je suprotstavljati se nefsu kad se nađe sa ženom. Štetu zbog ovog najčešće pretrpe žene. Ovakvim druženjem dođe do raskida vjeridbi, narušavanja časti i ugleda.

DA LI JE ŽENSKI GLAS AVRET?

Ženski glas nije avret (za nepoznate muškarce nije haram). Majke vjernika (supruge Resulullaha, s.a.v.s.) koje su se pažljivije od svih drugih žena ponašale u pogledu avretluka i mahremijeta, razgovarale su sa ashabima, a oni su slušali i učili od njih o vjerskim propisima.

Prema Ibn Abidinu, najčvršći stav je da u ženskom glasu nema avreta.[18] I govor Ibn Humame je takav.[19] Iako ima i onih koji kažu da glas jeste avret, velika većina misli da nije.

Ipak, u situaciji kad je mogu čuti nepoznati muškarci nije džaiz da žena pjeva različite melodije, pjesme, uči mevlud, gazele, ilahije i dr.

Ako nema razloga koji su u vezi sa mahremijetom i ovim svim što smo ranije rekli, džaiz je ženama da razgovaraju sa muškarcima. Čak je pametan razgovor žene sa drugim muškarcima osim sa mužem smatran dijelom njene ljepote kako u džahilijjetu tako i u islamu. Znači, nije zabranjeno da se čuje glas žene nego način govora koji budi niske strasti.

Žena muškarca i muškarac ženu mogu selamiti. Mekruh je samo uputiti selam mladim djevojkama, kad postoji mogućnost smutnje i klevete.

Kad se sretnu muškarac i žena, prvo muškarac naziva selam. Ako je žena koju muškarac selami stara, onda se odgovara glasno, ako je mlada

17 U smislu: „Dok te mami i medom te hrani..." (prim. prev.).
18 Ibn Abidin, I, 406 (prev. II, 112).
19 Tefsiri-Alusī, XVII, 146.

onda tiho. Ako žena naziva selam, situacija je ovakva: ako je stara žena koja naziva selam, muškarac odgovara glasno, ako je mlada, onda tiho.[20]

RELATIVNE (PRIVREMENE) BRAČNE SMETNJE

To su prepreke za sklapanje braka koje su privremene prirode, odnosno mogu se otkloniti. Prema šerijatskom pravu to su ove situacije:

- vjenčati se istovremeno s dvije sestre;
- u braku sastaviti ženu i njenu tetku ili tetičnu;
- razlika u vjeri supružnika. Musliman se može oženiti samo muslimankom ili ehlul-kitabijkom;
- vjenčanje sa ženom koja je već udata;
- vjenčanje žene s istim muškarcem nakon što se od njega razvela tri puta.

BRAK SA NEVJERNIKOM

Udaja muslimanke za nevjernika kategorični je haram. Uzvišeni Allah rekao je:

„... ne udajite vjernice za mnogobošce sve dok ne uzvjeruju...“[21]

„...Ako se uvjerite da su vjernice onda ih ne vraćajte nevjernicima: one njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni...“[22]

Jedna od mudrosti ovog propisa je u mogućnosti da u slučaju braka s nevjernikom i vjernica postane nevjernica, da je muž okrene na svoje. Žene se obično prilagođavaju mužu, padaju pod utjecaj onoga šta oni rade i oponašaju ih u njihovoj vjeri.

POLIGAMIJA

Bolje je da se čovjek zadovolji s jednom ženom i većinom je takva situacija. Vjenčanje s više žena uglavnom je rijetkost. To se ne radi osim

20 Ibn Abidin, I, 415; Kadihan, III, 423; Hindijja, V, 326.
21 El-Bekara, 221
22 El-Mumtehina, 10.

u situaciji jake potrebe. Šerijat nije nikoga obavezao ovim niti podstiče na to.

Dvije su vrste razloga što je poligamija dozvoljena:

- opći razlozi i
- privatni razlozi.

Opći razlozi zbog kojih je poligamija dozvoljena su slijedeći:

- Situacija kad je malo muškaraca, a puno žena. To je jedan put za oporavljanje u situacijama kad je puno više žena (npr. nakon velikih ratova), pa se vjenčanjima sa više žena ta situacija popravlja i poboljšava. U Njemačkoj je nakon II svjetskog rata broj žena bio veći za 4-6 puta, jer su u ratu stradali muškarci, a prostitucija se naveliko bila proširila. Ovakva situacija je dovela do društvenog i moralnog siromašenja koje bi bilo preduprijeđeno ženidbama sa više žena. Na taj način bi se spriječilo da žene dopadnu opasnih bolesti i da ne krenu lošim i nerazumnim putem.
- Potreba da se poveća brojnost nekog naroda. Dugotrajni ratovi ili težak posao u oblasti poljoprivrede i zanatstva stvaraju ovu potrebu.
- Uspostavljanje bliskog rodbinstva radi pozivanja u islam. Ovakva društvena potreba se javila u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s. On je do 54. godine živio samo sa h. Hatidžom. Nakon toga se broj njegovih žena popeo bio do devet, iz razloga širenja islama i potrebe pozivanja novih vjernika u vjeru u Allaha.

Privatni razlozi radi kojih je poligamija dozvoljena su sljedeći:

- Ako je žena nerotkinja, bolesna ili prosto karakterom ne odgovara karakteru muškarca,
- Ako muškarac osjeća jaku odbojnost prema ženi,

U situaciji kad je neko još spolno snažan, a recimo, žena mu starija; situacija kad ne osjeća zadovoljstvo u odnosima; kad je žena predugo u stanju hajza i nifasa i slično, onda je vjenčanje s još jednom ženom najbolje rješenje i u skladu sa zahtjevom vjere za čašću i poštenjem.

Da bi brak s više žena bio mubah, neophodna je šerijatski prihvatljiva potreba, razlog ili dobrobit.

Šerijat je za dozvoljenost poligamije postavio dva temeljna uvjeta:

Osigurati punu pravednost među ženama, krajnju pravičnost koju čovjek može lično pokazati, kao i jednakost u materijalnoj opskrbi i izdržavanju. Uzvišeni Allah rekao je:

„...a ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili – eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati.“[23]

Biti u stanju da osigura primanja. Ovakav brak nije halal onom ko nije sposoban da privređivanjem pokrije troškove braka i života. To je stalna obaveza muža.

U zabrani poliandrije (stupanja u brak sa više muškaraca, prim. prev.) leži korist za samu ženu. Ona bi bila razlog svađa i sukoba između muškaraca. Oni bi ušli u natjecanje koje bi išlo samo ženi na štetu. U tome je i veliki razvrat i društvena šteta; došlo bi do miješanja krvi i nestajanja porodice. Djeca bi pomiješala očeve i na kraju bi djeca bila gubitnici.

---

23 En-Nisā, 3.

46. VJERIDBA

Vjeridba prethodi vjenčanju. Islamsko pravo pridaje vjeridbi značaj jer je cilj da brak bude zasnovan na zdravim temeljima i principima. Samo na ovaj način moguće je ostvariti sva dobra koja se očekuju od braka.

Vjeridba je obznanjivanje želje da se mladić vjenča sa određenom ženom i obavještavanje njene porodice o tome. Ovo obavještavanje može biti neposredno ili posredno, preko porodice. Ako djevojka ili porodica pristaju, onda mladić i djevojka postaju zaručeni.

Vjeridba nije brak nego samo obećanje za brak. Sve dok se brak službeno ne zaključi, vjerenici su još uvijek zabranjeni jedno drugom.

Muškarcu nije dozvoljeno iskazati namjeru za sklapanje braka slijedećim osobama:

- rodbini sa kojom mu nije dozvoljeno stupiti u brak radi postojanja bračnih zapreka;
- udatoj ženi;
- ženi koja se razvela redž'i ili bain razvodom i čeka u idetu (bio javan ili tajan prijedlog, zabranjen je.);
- ženi koja je u idetu nakon smrti muža (Ovdje je džaiz da se to u potaji predloži);
- ženi koja je brak obećala nekom drugom.

U prva četiri slučaja brak je zabranjen i ako bi se i ostvario, taj brak bio bi ništavan. Što se tiče pete prepreke, po vjeri jeste grijeh tražiti i uzeti ženu koju je neko već tražio, ali takva situacija nije smetnja valjanosti braka koji bi se ostvario.

Pošto vjeridba nije brak, nego samo obećanje braka, džaiz je da djevojka ili mladić odustanu od nje. U takvoj situaciji niko nikoga ne može prisiljavati niti smatrati obaveznim.

U situaciji raskida vjeridbe, ako je mladić dao nešto kao mehr djevojci, on to može uzeti nazad. Odredba se ne mijenja ako je data stvar tu, ili je izgubljena, ili pak potrošena. Koja god strana da raskine vjeridbu, koji god razlog bio raskidu, vrijednost mehra koji je dat djevojci, ili zamjena za njega, treba se vratiti.

Vjerenički pokloni smatraju se darom. Zato, i ako darovi nisu potrošeni ili izgubljeni, lijepo je da se ono što je darovano ne traži nazad.

Mladić može uzeti poklone nazad ako još uvijek postoje. Ako su pokloni izgubljeni, potrošeni ili promijenjeni, kao npr. prsten koji je izgubljen, neka hrana koja je pojedena, platno od kojeg je sašivena haljina, muškarac ne može uzeti zamjenu za to.

47. VJENČANJE (BRAK)

Arapska riječ „nikah" jezički znači sastavljanje, objedinjavanje ili spolni odnos. Kao šerijatski pojam predstavlja sklapanje ugovora o braku.

Za sklapanje braka sa ženske strane potrebno je ispuniti dva uvjeta:

- Da je žena u punom psihofizičkom smislu žena, brak se može sklopiti samo između pripadnika suprotnog spola.
- Da nema bračnih zapreka u odnosu na muškarca sa kojim stupa u brak. Muškarac se ne može vjenčati sa ženom ako postoji trajna ili privremena zapreka za sklapanje braka sa tom ženom. Posebno, muslimanka se ne može udati za nekog nemuslimana.

Osoba se smatra odraslom kad postane punoljetna. Sa punoljetstvom (ar. bālig) muškarac i žena postaju odgovorni za svoje postupke, za poštovanje vjerskih zapovijedi i zabrana, granice sevapa i grijeha. Pošto je brak – prema ugovoru i svemu drugom – veoma značajan u životu, odrasli se mogu vjenčati samo svojom voljom i pristajanjem.

Punoljetnu djevojku ne može oženiti niko bez njenog pristanka. Bračni ugovor bez njenog pristanka ništavan je, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Ne ženi se udovicom bez dozvole niti djevojkom, ako se ne zna da li je zadovoljna." „A kako ona daje pristanak", upitali su. „Šutnjom", odgovorio je.[24]

Jedna mlada djevojka obratila se Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., žaleći se kako je otac hoće udati za nekog koga ona ne želi. Poslanik, s.a.v.s., ostavio je djevojci da izabere hoće li prihvatiti brak ili ne.[25]

Kad je riječ o tome kako će se shvatiti da žena pristaje na brak, na koji će način to potvrditi djevojka ili udovica, odredbe su slijedeće:

Udovica otvoreno iskazuje svoj pristanak riječima. Uvjet je samo da je njeno udovištvo šerijatski ispravno.

Djevojka u prisustvu staratelja (ar. veli) iskazuje svoj pristanak šutnjom, a ako on nije tu, pristanak daje riječima. Stvar je u tome da se

24 El-lu'lu' vel-merdžān, prev., II, 134.
25 Buhari, III, 155.

djevojka stidi pred starateljem stidi, a sa drugima može mirno razgovarati o tome.

Velajet (starateljstvo) ustanova je prvenstveno usmjerena na zaštitu prava onih koji nemaju porodicu ili im je krnja.

Za brak se pravo starateljstva prvo daje rođacima, a onda dalje. Što se tiče redoslijeda prioriteta, isti je kao i kod nasljeđivanja.

Uvjeti koje mora da ima staratelj su:

- da je slobodan;
- da je razuman;
- da je punoljetan;
- da je iste vjere. Nemusliman ne može biti staratelj muslimanu, niti musliman može biti nemuslimanu tj. nemusliman ne može biti staratelj muslimanki, niti musliman može biti staratelj nemuslimanki;

Ekvivalencija (kufv) pri sklapanju braka jeste potreba da između para sa aspekta socijalnog i ekonomskog statusa postoji sličnost i izvjesna ravnoteža. To doprinosi miru i sreći kako između supružnika, tako i između njihove rodbine.

Ta ekvivalencija se ne zahtijeva radi muškaraca nego radi žena. tj. kod muškaraca se traži ono što će odgovarati ženi. To je pravo koje ide u korist ženi a ne muškarcu. Uvjet je da muškarac bude dostojna prilika djevojci. Nije uvjet da žena bude društvenim statusom jednaka ili bliska muškarcu. Štaviše, i bolje je da je žena nižeg društvenog i socijalnog statusa od muškarca, jer, muškarac se neće zastiditi ženom koja je, naprimjer, slabijeg materijalnog stanja, ali žena i njena rodbina hoće, ako je muškarac taj koji je disproporcionalno na nižem položaju.

Ekvivalencija se gleda prema:

- vjeri,
- slobodi,
- rodu,
- imetku,
- zanimanju,

- pridržavanju vjere.

Pravo zahtijevanja ekvivalencije ima i žena i njen staratelj. Ako zahtjev jednog ne prođe to neće nanijeti štetu želji onog drugog.

Razlike koje se poslije pojave u braku ne nanose štetu samom braku. Naročito kad žena ostane trudna, čak i da shvati da je pogriješila u toj procjeni ekvivalencije, to ne otvara put poništavanju.

POSLJEDICE VALJANO SKLOPLJENOG BRAKA

Pravne i moralne posljedice ispravno sklopljenog braka mogu se razvrstati u tri grupe:

Dužnosti muža prema ženi:

- mehr,
- izdržavanje,
- pravičnost (ako ima više od jedne žene),
- lijepo postupanje.

Dužnosti žene prema mužu:

- uzeti mehr po postavljenim uvjetima, otići s pouzdanjem sebi dostojnom suprugu u kuću i slijediti ga u svemu,
- ne hodati van kuće bez dopuštenja muža, osim u situacijama koje vjera dozvoljava,
- ispunjavati htijenja muža koja su u skladu sa onim što vjera zapovijeda i zabranjuje,
- prihvatiti pravo usmjeravanja muža u mjeri i prostoru koji pruža vjera.

Zajednička prava i odgovornosti žene i muža:

- srodstvo djece koja će se roditi,
- nasljeđivanje umrlog supružnika,
- smetnje koje se javljaju u braku,
- mogućnost bračne intime u granicama koje postavlja vjera,

- podrška u životnim teškoćama, napor da se osigura mir i sreća u porodici.

MEHR

Mehr je vjenčani dar koji muž daje ženi prilikom stupanja u brak. Drugačije rečeno, to je pravo koje žena stječe sklapanjem bračnog ugovora. Uzvišeni Allah rekao je:

„... *i draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte,...*[26] To je, dakle, od Allaha dat poklon, dar.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom je mladiću koji se želio oženiti rekao:

„Pokloni (daj mehr), pa makar željezni prsten."[27]

Sunnet je odrediti i potvrditi mehr u bračnom ugovoru, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., nijedan nikah nije ostavio bez mehra.

Gornja granica mehra nije određena. H. Omer htio je da to bude 400 dirhema, ali kad se jedna Kurejšijka usprotivila zbog ajeta: „... *ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga...*"[28], vidio je da je ona upravu i odustao je od ograničavanja.[29]

Sunnet je da mehr ne bude minoran, a i da se ne pretjeruje u njemu.

Najmanji iznos mehra je 10 srebrnih dirhema, tj. 28, 50 grama. Niže od toga se ne ide.

Na mehr isključivo pravo ima žena, to je njena imovina. Iako u njeno ime mehr može uzeti otac ili djed, oni ne mogu polagati pravo na njega.

Žena stječe pravo na puni iznos mehra u slijedećim situacijama:

- Kad dođe do bračne intime,
- Kad se desi halvet-i sahihe,
- Ako muž umre prije nje

Ako se žena koja je sklopila šerijatski valjan brak razvede prije bračne intime i halvet-i sahiha, ona uzima samo pola dogovorenog mehra. Uzvišeni Allah rekao je:

---

26 En-Nisā, 4, 24, 25.
27 El-lu'lu' vel-merdžān, prev., II, 136-137; Nejlul-evtār, VI, 170.
28 En-Nisā, 20.
29 Zuhejli, prev., IX, 202.

„A ako ih pustite prije nego što ste u odnos sa njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili,...“[30]

Ako dođe do razvoda na inicijativu žene bez valjanog razloga, a prije bračne intime i halvet-i sahiha, onda ona gubi pravo na mehr u cjelosti.

Nije uvjet da se mehr isplati odmah (muadždžel). Dozvoljeno je da se ostavi cijeli iznos mehra ili jedan dio za slučaj razvoda ili smrti (muedždžel). Ako nije isplaćen ranije, onda se treba platiti u slučaju smrti ili razvoda.

Ako mehr nije uvjetovan ili nije propisno dogovoren pri sklapanju bračnog ugovora, određuje se mehr-i misl prema procjeni žene. Tu se uzimaju u obzir slijedeće okolnosti: dob, ljepota, bogatstvo, ugled, vrijeme, razum, privrženost vjeri, da li je u pitanju djevojka ili udovica, znanje, lijep odgoj, da li ima djecu ili ne. Mehr se procjenjuje prema nekom od bliske djevojčine rodbine, pa se tako dobije mehr-i misl. Ako nema iz rodbine nikog ko bi bio primjer za ovo, onda se traže primjeri od nepoznatih i slušaju svjedoci.

Žena može raspolagati mehrom kao svojom imovinom bez ograničenja. To znači da, ako hoće, može dio ili cijeli iznos mehra pokloniti mužu, i tome se njen staratelj ili vekil ne mogu protiviti.

Kad žena nakon razvoda napušta muževu kuću, on je daruje kako bi joj malo ugodio. Uzvišeni Allah rekao je:

„... i velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim: imućan prema svome stanju, a siromah prema svom; to je dužnost za one koji žele da dobro djelo učine.[31]

Fakihi su gledajući običaje odredili da to bude komplet odjeće (haljina, mahrama, čarape i mantil).

Ženi koja nije odredila mehr, a desi se razvod prije bračne intime sa mužem, treba dati takav dar.

Životni troškovi obuhvataju sve ono što se potroši na stvari poput jela, pića, odjeće i liječenja, a što je neophodno za normalan život jedne porodice. Uzvišeni Allah rekao je:

„Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao...“[32]

---

30 El-Bekara, 237.
31 El-Bekara, 236.
32 Et-Talāk, 6.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao:
„Bojte se Allaha zbog vaših žena. One su vam date da ih usmjeravate. Uzeli ste ih Allahovim emanetom, njihovu čast ste sebi dali Allahovim govorom. Njihovo pravo nad vama je da im osigurate opskrbu i odjeću."[33]

Izdržavanje porodice obaveza je slobodnog i sposobnog muža. Pošto je žena povjerena mužu, osiguranje svih potreba, hrane, pića, odjeće i mjesta stanovanja pada na muža.

Obaveza muža je i izdržavanje žene koja je otišla ili sudski razdvojena, do isteka ideta.

Ako je žena zaposlena i ostvaruje prihod, opet ju je muž dužan izdržavati.

Ako se muž ne slaže sa tim da mu žena nađe redovno zaposlenje, ako joj to zabranjuje, a žena uprkos tome traži posao, onda muž nije dužan da nju izdržava. Ona u takvoj situaciji provodi više vremena odvojeno od muža koji s tim nije saglasan.

NEISPRAVAN (FASID) BRAK

Ako nisu ispoštovani uvjeti neophodni za sklapanje braka, takav je brak fasid, neispravan. Naprimjer, kad neko stupi u brak sa mahremom. U takvoj situaciji propisi su ovakvi:

- Nije dozvoljeno da supružnici nastave živiti u fasid braku, trebaju se odmah razdvojiti,
- Ako nije bilo bračne intime, nema ni posljedice fasid braka,
- Ako je bilo bračne intime, žena stječe pravo na ono što je manje od mehri-misla ili mehri-musemmaa. Potvrđuje se krvno srodstvo djeteta koje se rodi u šest mjeseci ili godini. Hurmeti-musahera, idet i izdržavanje u idetu sljeduju ženu i u ovom fasid braku, samo van ideta izdržavanje i tevarus mogu biti u slučaju sahih braka. Njih nema u fasid braku.

NIŠTAVAN (BATIL) BRAK

Batil brak je onaj koji je sklopljen bez ispunjenih osnovnih ruknova ili njihovih uvjeta. Naprimjer, kad se muslimanka uda za nemuslimana.

---

33 Nasbur-râje, III, 48-50.

Ovakav brak (jer ga pravno nije ni bilo), bilo u njemu odnosa ili ne, nema nikakve pravne posljedice i osobe koje su tako „vjenčane“ trebaju se odmah razići.

48. RAZVOD

Arapska riječ „talāk“ u osnovi znači: razvezati čvor, osloboditi, ostaviti. Kao šerijatski pojam označava raskidanje bračnog ugovora. Uzvišeni Allah rekao je:

„Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.“[1]

„O Vjerovjesniče, kad htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kad su čiste pustite, a onda vrijeme koje treba da prođe brojte i Allaha, Gospodara svoga, bojte se.“[2]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

"Najomraženiji halal kod Allaha, dž.š., je talak (razvod).“[3]

Pravo razvoda pripada samo razumnom i punoljetnom mužu. Žena nema pravo talaka. Samo ako joj muž da to pravo, u tom slučaju ona može dati razvod.

VRSTE RAZVODA

Postoje dvije podjele razvoda:

S obzirom na mogućnost ili nemogućnost povratka bračnom životu:

- redž'i (retroaktivan, povratan, nedefinitivan) razvod,
- ba'in (neopoziv, definitivan) razvod;

S obzirom na usklađenost ili neusklađenost sa načinom i oblikom propisanim Kur'anom i sunnetom:

- sunni razvod,
- bid'i razvod.

1 El-Bekara, 229.
2 Et-Talāk, 1.
3 Nejlul-evtār, VI, 238.

Talak redž'i jeste opozivi razvod koji pruža mogućnost muškarcu da se vrati normalnom porodičnom životu, bez potrebe ponovnog vjenčanja i mehra.

Talak ba'in jeste potpuno neopozivi razvod, razvod koji ne ostavlja mogućnost povratka normalnom porodičnom životu sve dok se ponovo ne vjenča i uz novi mehr.

Sunni razvod tradicionalni je razvod kao posljednja nužnosti i potreba izvršen u potpunosti u skladu s propisima i preporukama Kur'ana i sunneta.

Bid'i ili „novotarski“ razvod jeste razvod s dva ili tri talaka jednom riječju u isto vrijeme, ili trostruki razvod u jednom periodu čistoće. Ovaj razvod protivan je sunnetu i haram je.

Poslije sklapanja braka i nakon bračnog odnosa muž ima pravo na tri talaka (razvoda).[4] Haram je jednim izrazom izgovoriti i upotrijebiti sva tri prava na razvod, ali je takav razvod braka ipak pravno valjan i definitivan.

Nakon prvog i drugog talaka žena se može vratiti mužu. Nakon trećeg talaka sa istim mužem razvedena žena mora se najprije udati za nekog drugog, pa potom razvesti od njega da bi joj njen prvi muž bio dozvoljen. Povratkom prvom mužu žena stječe opet pravo na tri talaka.

Ako muž ženi jednom izgovori riječi kojima se razvrgava brak, onda je to jedan talak, ako kaže tri puta, onda je to trostruki razvod. Ako, međutim, kaže više od tri puta, smatra se da je rekao tri puta, a sve ranije da su bile prazne riječi. Ako se kaže „razvedena si od 3 do 10 puta“, to se računa samo kao tri. Ako se izgovori riječima tri puta: „razvedena si, razvedena si, razvedena si“, gleda se na nijet. Ako se svakom ovom rječju smjera na odvojeni razvod, onda je to talak. Ako se međutim, druga dva puta kaže samo da bi se naglasilo značenje prvog, onda se računa kao jedan razvod.

***Otac koji svoju ženu ostavi bez prava,
znači da je izgubio svoje dijete.***

---

4 Ibn Abidin, II, 584.

49. HULU ' (sporazumni razvod)

Riječ „hulu'“ u osnovi znači „skinuti“, „svući“, „izvaditi“. Kao šerijatski pojam znači sporazumni izlazak žene iz bračne zajednice.

Žena će sporazumno raskinuti svoj brak i osloboditi se muža kojeg ne može da voli, s kojim ne može da se sporazumije, ali koji neće ni da se razvede. I muškarac će, uz uzeti iznos i nadoknadu materijalne štete, imati mogućnost da se ponovo oženi. Uzvišeni Allah rekao je:

„*...Vama nije dopušteno da uzimate bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove propise neće izvršavati. A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi.*“[5]

5 El-Bekara, 229.

50. POSLJEDICE NEOPOZIVOG OKONČANJA BRAKA

S aspekta pravnih posljedica postoje određene razlike između redž'i i bain razvoda:

Pravne posljedice opozivog braka su sljedeće:

- Pošto kod opozivog razvoda nije nastupio definitivni kraj braka niti istekao idet, supružnici se mogu kad god hoće vratiti normalnom bračnom životu, bez potrebe za novim mehrom i nikahom.
- Nema smetnje ni nasljeđivanju. Ako jedno od supružnika umre tokom ideta, drugi ga nasljeđuje.
- Ne treba platiti odmah mehr koji je odgođen do smrti ili razvoda.
- Iskorišten je jedan od tri talaka; znači, iako se odustalo od redž'i talaka, jedan talak je manje.
- Redž'at (povratak normalnom bračnom životu i odustajanje od razvoda) može biti riječima, a isto tako i djelom.
- Ako muž nije učinio redž'at u toku ideta, onda sa istekom ideta redž'i (opozivi) razvod postaje bain (neopozivi) razvod.

Pravne posljedice neopozivog (bain) razvoda su sljedeće:

- Bračna se veza njime završava. Međusobna prava nestaju. Ostaje samo ženin boravak do kraja ideta u kući i izdržavanje na račun muža.
- Za vrijeme ideta muž nema pravo redž'ata. Ponovni brak moguć je samo pristankom obiju strana i uz novi mehr.
- Tri talaka su u ovoj vrsti razvoda iskorištena. Ako se razvod desio s trećim putem, slijedi „bejnūnetul-kubrā“. U tom slučaju, ako se žele ponovo vjenčati, potreban je „šer'i tahlil=hulle“.
- Treba platiti mehri-muedždžel
- Nema međusobnog nasljeđivanja.

IDET (obavezni poslijebračni pričekk)

Idet je riječ koja znači brojanje, računanje. U šerijatsko-pravnoj formulaciji označava određeni broj dana koji žena mora sačekati da prođu nakon razvoda ili smrti muža, prije nego što zasnuje novu bračnu zajednicu. O idetu Uzvišeni Allah rekao je:

„Raspuštenice neka čekaju tri mjesečna pranja...“[6]

„Ima ljudi čije te riječi o životu na ovom svijetu oduševljavaju i koji se pozivaju na Allaha kao svjedoka za ono što je u srcima njihovim, a najljući su protivnici.“[7]

O idetu žena koje više nemaju hajza i trudnica kaže se:

„A one žene vaše koje su nadu u mjesečno pranje izgubile i one koje ga nisu ni dobile, one treba da čekaju tri mjeseca, ako niste znali. Trudne žene čekaju sve dok ne rode.“[8]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Nije dozvoljeno ženi koja vjeruje u Allaha i Njegovog Poslanika da nosi obilježje žalosti za umrlim duže od tri dana, osim za mužem, kada obilježje žalosti može nositi četiri mjeseca i deset dana.“[9]

Allah, dž.š., propisao je obavezu ideta radi brojnih koristi koje on donosi:

Tokom opozivog razvoda daje se prilika da se odluka preispita i ostavlja mogućnost da se iznova vrati bračnom životu.

U drugim vrstama razvoda ostaje mogućnost da je razvedena žena koja se ponovo udala možda trudna sa prvim mužem.

Daje se prilika da žena potvrdi svoju privrženost uspomeni na svog muža.

Predupređuju se pogrešni potezi, jer je bitnije da se sačuva postojeća porodična zajednica u slučaju razvoda, nego da se zasnuje novi brak.

Idet je obavezan nakon:

- Razvoda nakon bračne intime ili halveti-sahiha u šerijatski valjano sklopljenom braku,
-

6 El-Bekara, 228.
7 El-Bekara, 204.
8 Et-Talāk, 4.
9 El-lu'lu' vel-merdžān, prev., II, 182-183.

- Rastave nakon bračne intime u šerijatski neispravnom braku,
- Smrti muža nakon šerijatski valjano sklopljenog braka, pa makar i ne bilo bračne intime.

Početak ideta ne računa se uvijek jednako:

- Kod valjanog braka idet počinje od talaka, razdvajanja ili smrti.
- Kod neispravnog braka idet počinje od razdvajanja.
- Ako je umro muž žene koja je u idetu zbog opozivog razvoda, ona iznova čeka idet zbog smrti.
- Propisi u vezi sa ženom koja je u idetu su slijedeći:
- nije džaiz da neki nepoznat čovjek predloži brak otvoreno ženi koja je u idetu, makar i nakon smrti muža. Žena koja je u idetu nakon opozivog razvoda još je pod odredbom supruge. Nije džaiz da joj se predlaže brak. S druge strane, žena koja je tri puta razvedena neopozivim razvodom ili žena kojoj je muž umro još uvijek su pod svježim utjecajem toga.
- Nije džaiz predložiti brak ni potajice za vrijeme ideta. Prema onom o čemu nas obavještava Uzvišeni Allah,[10] samo u slučaju ideta nakon smrti džaiz je diskretno (tajno) predložiti brak u vrijeme ideta.
- ulema je složna u stavu da nije dozvoljeno da ženu koja je u idetu vjenča neki drugi čovjek. Uzvišeni Allah rekao je:

„I ne odlučujte se na brak prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne isteče...“[11]

Ako bi se žena u ovoj situaciji udala za nekog drugog, brak je batil, jer pravo njenog prvog muža prepreka je ovom braku.

Nije džaiz da žena koja je u idetu izlazi iz kuće. Postoji razlika između žene koja se razvela i kojoj je umro muž. Ženi koja čeka idet zbog ispravnog braka s punoljetnim, razumnim slobodnim muslimanom haram je izlaziti iz kuće bilo danju bilo noću. Bilo i da je riječ o bain razvodu, s tri talaka, bilo da je to redž'i razvod. Ona nema pravo ići na put iz kuće u kojoj je u idetu. Ne može to uraditi čak ni radi hadža koji je farz. Takav je idet zbog ispravnog nikaha.

Što se tiče žene kojoj je umro muž, ni ona ne izlazi noću, ali nema smetnje ako zbog neke neophodne potrebe treba izići napolje. Ona

10 El-Bekara, 235.
11 Isto.

može osjetiti potrebu za izlaskom iz kuće da bi došla do sredstava, jer možda nakon smrti muža nema čime plaćati troškove života.

- boravak i izdržavanje žene u idetu u kući jeste pravo koje pripada mužu.[12]

Ako čeka idet zbog smrti, ittifakom za nju nema izdržavanja, jer je smrću braku došao kraj.

- nositi znake žalosti za nekim bliskim poput oca, majke i brata mubah je samo tri dana. Haram je to raditi više od tri dana i za kim osim za mužem. Muž ima pravo zabraniti ženi znake žalosti za bliskom rodbinom, jer je ženino ukrašavanje pravo muža.

Za čovjekom se znak žalosti nosi četiri mjeseca i deset dana. Znak žalosti je nenošenje mirisa, neukrašavanje, nepodvlačenje surme, nekorištenje mirisnih i bezmirisnih ulja. To je posebna situacija za tijelo. Nema nikakve smetnje da se ukrase ležaji, zavjese, kućni namještaj ili da žena sjedi na svili.

- žena koja se razvela redž'i talakom može za muža od kojeg se razvela vezati dijete koje je rodila u okviru dvije godine pa čak i duže, jer ako nije dobila mjesečnicu s krajem ideta postoji mogućnost da je bila trudna u periodu ideta.

Krvno srodstvo djeteta žene koja se definitivno razvela potvrđeno je, samo ako se porodila u dvije godine ili manje i ako nije imala mjesečnicu do kraja ideta. Postoji mogućnost da je za vrijeme razvoda dijete bilo u majčinoj utrobi. Ako rodi dvije godine od dana rastave, u tom slučaju nije potvrđeno porijeklo od njenog muža.

- ako jedan od supružnika umre u periodu ideta žene rastavljene redž'i talakom, drugi supružnik normalno nasljeđuje. Nema razilaženja u stavovima u ovom pitanju.

---

12 Et-Talāk, 1.

Samo ako je u pitanju bain razvod s tri talaka, a jedan od supružnika umre tokom ideta, onda drugi nema pravo nasljeđivanja.

- ako muž ženu jednom samo razvede, pa nakon toga čeka idet, pa onda razvede i drugi i treći put, potreban je talak do kraja ideta.

51. POROĐAJ I NJEGOVE PRAVNE POSLJEDICE

Da bi mogli zasnovati zdravu porodičnu strukturu, potrebna je potvrda srodstva sa roditeljima i dojenje. Dojenje je kamen temeljac prvih životnih stepenika. Zaštita, odgoj i izdržavanje djece slijede iz njihovih velikih potreba za pažnjom i čuvanjem dok su mali.

Krvna veza srodstvo je djeteta sa njegovim roditeljima.

Veza djeteta i žene koja ga je rodila je jaka. Kao što nema potrebe da se nađe neko drugo sredstvo za potvrdu toga, nije moguće ni poreći dijete žene koja je rodila.

Za potvrdu veze srodstva djeteta i oca postoje tri načina:

- valjan brak,
- neispravan brak i bračni odnos s mišljenjem da se radi o braku,
- priznanje.

Na tri pomenuta načina otac potvrđuje svoje očinstvo.

Što se tiče utvrđivanja očinstva za djecu rođenu u valjanom braku, Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

„Dijete je onog na čijoj postelji se rodi, a zinalučaru je samo poniženje i propast."[13] U ovom hadisu se pojmom „postelja" aludira na bračnu zajednicu. Dijete koje se rodi u braku pripada supružnicima. Za to imaju dva uvjeta:

Da je prošlo najmanje šest mjeseci trudnoće od sklapanja bračnog ugovora, jer porijeklo djeteta koje se rodilo ranije ne može onda biti od ovog muža,

Da je sigurno došlo do bračne intime između muža i žene.

Kad rodi žena čiji je muž umro ili se razvela, očinstvo se utvrđuje na slijedeći način:

- Potvrđeno je očinstvo djeteta koje se rodi za manje od šest mjeseci nakon prestanka ideta ili manje od dvije godine računajući od razvoda. Ako se rodi kasnije, krvna loza nije sahih, jasno je da nije od umrlog muža ili onog od koga se žena rastavila.

13 El-lu'lu' vel-merdžān, prev., II, 153.

- Valjano je krvno srodstvo u porođajima koji su se desili u dvije godine, ako je proglašen kraj ideta.
- Što se tiče utvrđivanja krvnog srodstva u neispravnom braku, tu se ne gleda na ugovor nego se uzima u obzir spolni odnos. Sahih je krvno sredstvo djeteta koje se rodi šest mjeseci nakon spolnog odnosa (180 dana).
- Valjano je i krvno srodstvo djeteta koje se rodi u dvije godine nakon rastave.
- Valjano je krvno srodstvo djece koja se rode između najkraćeg i najdužeg perioda trudnoće nakon odnosa.
- Krvno srodstvo može se utvrditi i priznavanjem kojim onaj ko priznaje očinstvo svog potomka veže direktno za sebe. Za ovakvo potvrđivanje traže se slijedeći uvjeti:
- Razlika u dobi između njih treba biti takva da je sin mlađi, a otac stariji.
- Djetetovo porijeklo trebalo bi biti nepoznato, jer se ne može potvrđivati krvno srodstvo djeteta čija je pripadnost već utvrđena.
- Ne bi se trebalo reći da je dijete plod bludnih radnji. Ako se kaže da je rođeno u zinaluku, onda krvno srodstvo nije ispravno prema hadisu koji smo naveli na početku.
- Ako je dijete već u dobi kad može se odrediti, ono će prihvatiti ovo priznanje; ako je dijete još malo, njegovo se prihvatanje ne traži.

U pogledu pravnih konsekvenci nema razlike između pravovremenog i naknadno potvrđenog krvnog srodstva. Rezultat je:

1. srodstvo;
2. zadovoljstvo bračnim ugovorom;
3. izdržavanje;
4. zaštita i odgoj;
5. nasljeđivanje i sl.

DOJENJE

Islamski pravnici su ittifakom složni da je majka s vjerske strane obavezna dojiti dijete. U pravnom pogledu, majka koja odbija dojiti

dijete ne može se prisiliti na izvršavanje te dužnosti i može reći da ne želi dojiti dijete. Uzvišeni Allah rekao je:

„Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude. Otac djeteta dužan je da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva. Niko neka se ne zadužuje iznad mogućnosti svojih: majka ne smije da trpi štetu zbog djeteta svoga, a ni otac zbog svoga djeteta. I nasljednik je dužan sve to. A ako njih dvoje na lijep način i sporazumno odluče da dijete odbiju, to nije grijeh. A ako zaželite da djeci svojoj dojilje nađete – pa, nije grijeh kada od srca ono što ste naumili dadete. Allaha se bojte i znajte da Allah dobro vidi ono što radite.“[14]

Kao što možemo vidjeti iz ajeta koji smo naveli, period dojenja traje dvije godine. Ako se vidi da to neće naškoditi djetetu i ako se roditelji sporazumiju oko toga, s dojenjem se može prekinuti i ranije.

U braku ili za vrijeme ideta zbog redž'i razvoda majka ne može tražiti naknadu za dojenje. Nema pravo na neki prihod u zamjenu za dojenje vlastitog djeteta. Muž ne može istovremeno izdržavati ženu i plaćati joj naknadu. To nije džaiz, jer je njemu izdržavanje porodice obaveza.

Žena koja je u idetu nakon smrti muža ili razvedena žena koja je ispunila idet ima pravo tražiti naknadu za dojenje. Uzvišeni Allah rekao je:

„Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode, a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu sporazumjevši se međusobno na lijep način.“[15]

Ako majka ne želi dojiti dijete, otac može uzeti dojilju koja će to činiti uz naknadu.

Dojilja kojoj se plaća ima obavezu dojiti dijete pored djetetove majke, jer je *hadane* (zaštita i odgoj) pravo majke. To što ona neće da doji ne oduzima joj pravo da brine o svom djetetu. To su, uostalom, prava nezavisna jedno od drugog.

ŠTA JE TO HADANE?

Hadane je riječ koja u osnovi znači „podvikivanje“. Kao šerijatski pojam znači odgoj djeteta od strane nekoga ko na to ima pravo. To podrazumijeva brigu o čuvanju djeteta, hrani, oblačenju, spavanju, uređivanju, kupanju, pranju njegove odjeće.

14 El-Bekara, 233.
15 Et-Talāk, 6.

To je poseban oblik brige koji bolje priliči ženama nego muškarcima. One su osjećajnije i spretnije u odgoju. Strpljivije su i spremnije da prate djecu. Zbog toga se odgoj djeteta veže za muškarca tek kad dospije u određeno životno doba nakon ovog prvog. Tada su muškarci spremniji od žena da čuvaju, zaštite i odgajaju djecu.

U pogledu prava odgoja, u ženskoj hijerarhiji je prva majka, potom njena majka, pa očeva majka. Slijede sestre, tetke, sestričine, onda tetke s očeve strane pa redom kao u nasljeđivanju.

Ako niko od žena nema blizak, onda se pravo prenosi na muškarce redom kao u nasljeđivanju. Prvo su očevi, potom djedovi, pa braća, silazi se do sinova, poslije amidže, a onda njihovi sinovi.

I u ovakvim situacijama se mora voditi računa da se žensko dijete ne da nekome ko nije mahrem kao, na primjer, amidžinom sinu. To nije problem kod muškog djeteta.

S druge strane, ako dijete nema muške linije srodnika, onda briga prelazi na zevil-erham, a to je majčin brat, njegov sin, ili majčin amidža, pa dajdža, itd. Oni su ti koji imaju pravo starateljstva pri sklapanju braka, pa zbog toga imaju i pravo hadane, odgoja djeteta.

Prema stavu zasnovanom na fetvi, u slučaju ako majka i drugi srodnici to ne žele, ne mogu se prisiliti na brigu o djetetu, jednako kao što se ne mogu prisiliti na dojenje djeteta.

Period hadane ovisi o potrebi djeteta. Iako generalno traje do kad dijete počne samo jesti, piti i oblačiti se, uzima se da je krajnja granica za muško dijete od 7 do 9, a žensko od 9 do 11 godina.

Kad dođe kraj ovom periodu, većina smatra da je očevo pravo da odluči pored koga će biti. Prema tom mišljenju:

1- Ako je dijete muško, ostat će kod oca dok ne postane punoljetno. Nakon toga, ako je normalno dijete, njegovo pravo je da živi odvojeno ili da odabere sa kojim od roditelja će živjeti. Djeca sa posebnim potrebama ili djeca koja nisu sposobna samostalno živjeti ostaju pored oca.

2- Ako je dijete žensko, ostaje kod oca. Ista je situacija i ako ostane udovica, pa da ne bi zapala u smutnju. Ako bez potrebe odbije da bude kod oca, otac nije obavezan trošiti na nju.[16]

---

16 Ed-durrul-muhtār i Reddul-muhtar, II, 882.

Ukratko, ako se nema povjerenja da će voditi računa o sebi, iako su sin i kći punoljetni, onda ne mogu ostati sami u kući, nego otac preuzima starateljstvo nad njima.

Majku majkom ne čini
samo to što je rodila dijete.
(Sheed)

OSNOVNA TEDŽVIDSKA PRAVILA

Izgovor harfa RA

حُكمُ الرَّاء

TANKO

Primjeri	Kada
رِجالٌ مِنْ شَرِّ	Kada je na njemu kesra
شِرْكٌ كِبْرَهُ رَبِّ اغفِرْلِي	Kada je sakin a prije njega glas sa kesrom
خَيْرٌ سَيْرٌ	Kada je R sakin a ispred njega J sakin

KRUPNO

Primjeri	Kada
غَفَرَ رُكْبَانًا	Kada je na njemu fetha ili damma
يُغفَرْ وَنُذُرْ نُكُرْ	Kada je sakin a prije njega neposredno harf sa fethom ili dammom
مِنْ كُلِّ أَمْرٍ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ	Kada je sakin a prije njega glas sakin, a prije njega harf sa fethom ili dammom
إِنِ ارْتَبْتُمْ إِنِ ارْتَابُوا	Kada je sakin a prije njega harf sa nestalnim kesretom
قِرْطَاسٌ مِرْصَادًا	Kada je sakin a poslije njega jedan od krupnih glasova

Izgovor riječi Allah

TANKO

Primjeri	Kada
لِلَّهِ بِسْمِ اللَّهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ	Kada ispred riječi Allah stoji glas sa kesrom

KRUPNO

Primjeri	Kada
وَاللَّهِ سُنَّةَ اللَّهِ رَحْمَةُ اللَّهِ	Kada ispred riječi Allah stoji glas sa fethom ili dammom

DUŽINE

Trajanje dužine	Primjeri	Kada nastaje	
2 - 4	مَا أَغْنَى وَمَا أَرْسَلْنَاكَ	Kada iza obične dužine dođe hemze na početku sljedeće riječi	MEDDUN MUNFESIL
4	مَاءٌ يَشَاءُ سُوءَ بُكَاءً	Kada iza obične dužine hemze dođe u istoj riječi	MEDDUN MUTTESIL
4	الْحَاقَّةُ ضَالٌّ وَالصَّافَّاتِ	Kada iza obične dužine dođe u istoj riječi sukun-lazim	MEDDUN LAZIM
2 - 4	مُؤْمِنُونَ يَحْزَنُونَ يَعْلَمُونَ	Kada stanemo na harfu sa sukunom a prije njega bude dugi vokal	MEDDUN ARID
2	خَوْفٌ بَيْتٌ قَوْمٌ	Kada bude vav ili je harfu lin	MEDDUN LIN

Izgovor	primjeri	Kada nastaje		
Učenje treperenjem u nosu	فمن يعمل عدوٌ مبين من واقٍ	Kada se nakon nun i sakina ili tenvina nađu sljedeći harfovi ي؛ م؛ ن؛ و	IDGAMU ME'AL GUNNEH	**SLIVANJE (UKLAPANJE) GLASOVA**
Slivanje je potpuno i bez treperenja u nosu	من رحمة ويلٌ لكل	Kada se nakon nun i sakina ili tenvina nađu sljedeći harfovi ل؛ ر	IDGAMU BILA GUNNEH	
Potpuno uklapanje i traje kao jedna dužina	بل لا إذ ذهب اضرب بعصاك	Kada se na kraju jedne I na početku deuge riječi nađu dva ista harfa, prvi sakin a drugi sa hareketom	IDGAMU MISLEJN	
Prvi glas se potpuno sliva u drugi i izgovara kao da je udvostručen	بسطت ما عبدتم أثقلت دعوا الله يلهث ذالك إذ ظلموا يابني اركب معنا	Kada se nađu dva srodna glasa, jedan sakin a drugi sa hareketom ت؛ د؛ ت ظ؛ ذ؛ ث ب؛ م	IDGAMU MUTEDŽANISEJN	
Prvi se uklapa u drugi i izgovara se kao da je udvostručen	ألم نخلقكم قل رب	Kada dođu dva bliska harfa jedan sakin, drugi sa hareketom ق؛ك ل؛ ر	IDGAMU MUTEKARIBEJN	
Potpuno uklapanje i traje kao jedna dužina	قلوبهم من عليهم مؤصدة	Kada se na kraju jedne i na početku druge riječi nađe harf mim jedan sakin a drugi sa hareketom	IDGAMU MISLEJNI ME'AL GUNNEH	

Izgovor	Primjeri	Kada nastaje		
Ishodište glasa nun se sakrije ispod navedenih harfova i propuštamo kroz nos (gunneh)	حسابا شديدا جنات تجري من ظلم انزل إنسان	Kada glas nun sakin ili tenvin dođu ispred jednog od 15 harfova ص؛ ذ؛ ث؛ ج؛ ش؛ ق؛ س؛ ك؛ ض؛ ظ؛ ز؛ ت؛ د؛ ط؛ ف		**SAKRIVANJE ISHODIŠTA GLASA NUN**
م se zadržava propuštajući ga kroz nos	ترميهم بحجارة أمر به	Kada mim sakin dođe spred harfa ba sa hareketom	**IHFA'UN ŠEFEVIJJUN**	**IHFA'**

Izgovor	Primjeri	Kada nastaje	
Nun i ba stapaju se u harf mim I izgovara se u trajanju jedne dužine	مِن بَعْدِ / أَنْبِيَاءِ / مِن بَيْنِ	Kada glas nun sakin ili tenvin dođu ispred glasa ba	**IKLAB**

Izgovor	Primjeri	Kada nastaje	
Nun se izgovara jasno i odsječno i ne odskače	عَنْ آيَاتِنَا / مِنْ خَلَاقٍ / مِنْ عِنْدِ اللهِ أَنْهَارًا / عَنْ غَلِيظٍ / مِنْ حَيٍّ	Kada glas nun sakin ili tenvin dođu ispred sljedećih šest grlenih glasova: ا / ح / خ / ه / ع / غ	**IZHAR**
Izgovara se jasno i odsječno	أَلَمْ تَرَ / وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ	Kada mim sakin dođe ispred bilo kojeg harfa osim mim i ba	**IZHARUN ŠEFEVIJJUN**

Izgovor	Primjeri	Kada nastaje	
Dolazi do praskanja (odskakanja) ovih glasova	اِقْرَأْ / لَمْ يَلِدْ / قَدْحًا / مُحِيطٌ وَقَبْ / بُرُوجٌ / أَحَدٌ	Kada se jedan od sljedećih pet glasova nađe u sredini ili na kraju riječi: ق / ط / ب / ج / د	**KALKALEH**

Primjeri	Izgovor lične zamjenice	
بِهِ / رَبِّهِ / عِنْدَهُ / رَبُّهُ / وَرَحْمَتُهُ	DUGO-ako pred njom stoji jedan od kratkih vokala	**LIČNA ZAMJENICA HU (DAMIR)**
مِنْهُ / إِلَيْهِ / آتَاهُ / فِيهِ / يَعْلَمُوهُ	KRATKO-ako pred njom stoji jedan od tri duga vokala ili sakin آ / ي / وْ	

Primjeri	Šta je sektah?	
عِوَجًا قَيِّمًا / وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ كَلَّا بَلْ رَانَ / مَنْ مَرْقَدِنَا هَذَا	Sekteh je prekidanje glasa ne prekidajući pri tome dah س	**STANKA (SEKTEH)**

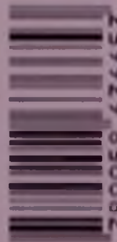
NAČINI STAJANJA PRI UČENJU

Uči se	Primjeri	Ako se riječ završava na sljedeći način
Izgovaraju se pri stajanju kao i pri prelaženju	يَرْضَى آمَنُوا لَمْ يَلِدْ قَالُوا	Na jedan od dugih samoglasnika ili na nun sakin
Kao da se završavaju sakinom	سَوَآءٌ يَعْلَمُونَ يَشَآءُ عَظِيمٌ سَلَامٌ	Na tenvin ili na hareke (osim tenvina en/an)
Kao da se završavaju na A obične dužine	غَفُورًا رَحِيمًا حَقًّا فَتًى بِنَاءً	Na tenvin en/an
Kao da je napisano he	حَسَنَةً صَدَقَةً مُمَدَّدَةٍ فِي الْحُطَمَةِ	Na okruglo ta
Kao obična dužina A	هَوَى لِزَامًا سَلَامًا	Na dugo A
Kao da je dugo **i ili u**	مَاهِيَ إِلَّاهُوَ رَضِيَ خَوْفٌ خَيْرٌ	Na slovo و ili ي

ZNAKOVI ZA STAJANJE

Način stajanja	Primjer	Znak za stajanje
Obavezno stajanje	م / قف	Mim, kif
Bolje stati nego preći	ط / قلى / ج / ع	Ta, kala, džim, ajn
Bolje stati nego preći	ز / ص / ق / صلى	Za, sad, kaf, sala
Ne treba stajati	لا	la
Ako stanemo na prvom mjestu na drugom ne treba ili obrnuto	∴ / ∴	Tri tačke

autor: Vehid Arnaut
recenzent: dr. hfz. Fadil Fazlić

ISBN 9958-636-65-4
9 789958 636653